

Uniwersytet Warszawski
Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych

Mateusz Smolaga

*Wschodzący donatorzy w globalnym systemie pomocy
rozwojowej*

Praca doktorska wykonana pod kierunkiem
prof. dr. hab. Janusza Symonidesa
Instytut Stosunków Międzynarodowych UW

Warszawa, marzec 2014 r.

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	3
WYKAZ SKRÓTÓW	5
WSTĘP	9
1. GLOBALNY SYSTEM POMOCY ROZWOJOWEJ	25
1.1. Oficjalna Pomoc Rozwojowa	25
1.2. Definiowanie globalnego systemu pomocy rozwojowej	29
1.3. Aktorzy	33
1.4. Uregulowania prawnomiędzynarodowe dotyczące pomocy rozwojowej	45
1.5. Funkcje wsparcia rozwojowego	50
1.6. Wpływ Milenijnych Celów Rozwoju na środowisko pomocowe	58
1.7. Wpływ kryzysu gospodarczo – społecznego na instytucję pomocy rozwojowej	63
1.8. Efektywność ODA	67
2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA WSCHODZĄCYCH DAWCÓW	73
2.1. Pojęcie wschodzących donatorów	73
2.2. Elementy niezbędne do kwalifikacji państwa jako wschodzącego donatora	77
2.3. Enumeracja wschodzących dawców	82
2.4. Reprezentowany potencjał	85
2.5. Zróżnicowanie grupy	87
3. WSCHODZĄCY DONATORZY INTEGRUJĄCY SIĘ Z INNYMI DAWCAMI - ANALIZA	99
3.1. Państwa północny	100
3.2. Grupa południowa - arabska	117
3.3. Grupa południowa - latynoamerykańska	138
4. POMOCOWI INDYWIDUALIŚCI POŚRÓD WSCHODZĄCYCH DONATORÓW - ANALIZA	165
4.1. Wyłaniające się mocarstwa globalne	165
4.2. Aktorzy regionalni	191
5. CECHY CHARAKTERYSTYCZNE WSCHODZĄCYCH DONATORÓW	213
5.1. Przebieg procesów rozwojowych	213
5.2. Uwarunkowania oraz ewolucja programów pomocowych	216
5.3. Instytucje związane ze współpracą rozwojową	217
5.4. Przesłanki i cele udzielania pomocy rozwojowej	218
5.5. Wysokość, formy i główni beneficjenci pomocy	220
5.6. Koncepcje dawców - podobieństwa i różnice	224
5.7. Kontrowersje związane z aktywnością pomocową	226
5.8. Główne cechy różnicujące wschodzących donatorów	228
6. WPŁYW WSCHODZĄCYCH DONATORÓW NA OBRAZ GLOBALNEJ WSPÓŁPRACY ROZWOJOWEJ	231
6.1. Relacje z beneficjentami ODA i odnoszone przez nich korzyści	232
6.2. Znaczenie wschodzących donatorów dla systemu pomocy rozwojowej	257
ZAKOŃCZENIE	289
WYKAZ SCHEMATÓW, WYKRESÓW I TABEL	303
BIBLIOGRAFIA	305
ANEKS	361

WYKAZ SKRÓTÓW

- **AAA** - Plan Działań z Akry (*Accra Agenda for Action*),
- **ABC** - Brazylijska Agencja Współpracy (*Agência Brasileira de Cooperação/Brazilian Cooperation Agency*),
- **ADB** - Azjatycki Bank Rozwoju (*Asian Development Bank*),
- **ADFD** - Fundusz Abu Dhabi dla Rozwoju (*Abu Dhabi Fund for Development*),
- **AfDB** - Afrykański Bank Rozwoju (*African Development Bank*),
- **AFESD** - Arabski Fundusz Rozwoju Społeczno-Gospodarczego (*Arab Fund for Economic and Social Development*),
- **AGCI** - Chilijska Agencja Współpracy Międzynarodowej (*Agencia de Cooperación Internacional de Chile / Chilean International Cooperation Agency*),
- **AKP** - grupa państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku,
- **ALBA/ALBA-TCP** - Boliwariański Sojusz na rzecz Narodów Naszej Ameryki - Traktat Handlowy Narodów (*Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América - Tratado De Comercio De Los Pueblos / The Bolivarian Alliance for the Peoples of Our America - Peoples' Trade Treaty*),
- **APC-Colombia** - Prezydencka Agencja Współpracy Międzynarodowej Kolumbii (*Agencia Presidencial de Cooperación Internacional de Colombia*),
- **ASEAN** - Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (*Association of Southeast Asian Nations*),
- **BADEA** - Arabski Bank Rozwoju Gospodarczego Afryki (*Arab Bank for Economic Development in Africa*),
- **BANDES** - Bank Rozwoju Gospodarczego i Społecznego Wenezueli (*Banco de Desarrollo Económico y Social de Venezuela*),
- **BIMSTEC** - Inicjatywa Wielosektorowej Współpracy Gospodarczej i Technicznej w Zatoce Bengalskiej (*Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation*),
- **BRICS** - blok zrzeszający Brazylię, Chiny, Indie, Rosję oraz RPA,
- **BSEC** - Organizacja Współpracy Gospodarczej Państw Morza Czarnego (*Black Sea Economic Cooperation Zone*),

- **CEPAL/ECLAC** - Komisja Gospodarcza Narodów Zjednoczonych ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów (*Comisión Económica para América Latina y el Caribe / United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean*),
- **CNY** - yuan chiński,
- **DAC** - działający przy OECD Komitet Pomocy Rozwojowej (*Development Assistance Committee*),
- **DCF** - działające przy ECOSOC Forum Współpracy Rozwojowej (*United Nations Development Cooperation Forum*),
- **DNB** - dochód narodowy brutto,
- **ECOSOC** - Rada Społeczno-Gospodarcza Organizacji Narodów Zjednoczonych (*UN Economic and Social Council*),
- **EUR** - euro,
- **EXIM Bank** - Bank eksportowo-importowy,
- **FO-AR** - Argentyński Fundusz na rzecz Współpracy Horyzontalnej (*Fondo Argentino de Cooperación Horizontal /Argentine Fund for Horizontal Cooperation*),
- **FTS** - baza danych UN OCHA gromadząca statystyki odnośnie aktywności humanitarnej (*Financial Tracking Service*),
- **G8** - Grupa ośmiu (*The Group of Eight*),
- **G20** - Grupa dwudziestu (*The Group of Twenty*),
- **G-77** - Grupa 77 (*The Group of 77*, alter. *The Group of 77 at the United Nations*),
- **GCC** - Rada Współpracy Państw Zatoki (*Gulf Cooperation Council*, alter. *Cooperation Council for the Arab States of the Gulf*),
- **HDI** - Indeks Społecznego Rozwoju (*Human Development Index*),
- **HIPC** - Inicjatywa na rzecz głęboko zadłużonych krajów ubogich (*Heavily Indebted Poor Countries*),
- **IADB** - Międzyamerykański Bank Rozwoju (*Inter-American Development Bank*),
- **IBRD** - Międzynarodowy Banku Odbudowy i Rozwoju (*International Bank for Reconstruction and Development*), tzw. Bank Światowy,
- **ICDF** - zarządzany przez rząd w Tajpej Fundusz Współpracy Międzynarodowej i Rozwoju (*International Cooperation and Development Fund*),
- **IDA** - Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju (*International Development Association*),
- **IDB** - Muzułmański Bank Rozwoju (*Islamic Development Bank*),

- **IFAD** - Międzynarodowy Fundusz Rozwoju Rolnictwa (*International Fund for Agricultural Development*),
- **IFC** - Międzynarodowa Korporacja Finansowa (*International Finance Corporation*),
- **IMF** - Międzynarodowy Fundusz Walutowy (*International Monetary Fund*),
- **KE** - Komisja Europejska,
- **KFAED** - Kuwejski Fundusz Arabskiego Rozwoju Gospodarczego (*Kuwait Fund for Arab Economic Development*),
- **LDCs** - państwa najsłabiej rozwinięte (*Least Developed Countries*),
- **LPA** - Liga Państw Arabskich,
- **MASHAV** - izraelskie Centrum na rzecz Współpracy (*Center for Cooperation of the Israeli Ministry of Foreign Affairs*),
- **MCR** - Milenijne Cele Rozwoju (*Millennium Development Goals*),
- **MDRI** - Wielostronna Inicjatywa Umarzania Zadłużenia (*The Multilateral Debt Relief Initiative*),
- **MERCOSUR** - Wspólny Rynek Południa (*Mercado Comun del Sur*),
- **MF** - Ministerstwo Finansów,
- **MH** - Ministerstwo Handlu,
- **NAM** - Ruchu Państw Niezaangażowanych (*Non-Aligned Movement*),
- **NEPAD** - Nowe Partnerstwo dla Rozwoju Afryki (*New Partnership for Africa's Development*),
- **NGO** - organizacje pozarządowe (*non-governmental organizations*),
- **OA** - Pomoc Oficjalna (*Official Aid*),
- **ODA** - Oficjalna Pomoc Rozwojowa (*Official Development Assistance*),
- **OECD** - Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organization for Economic Co-operation and Development*),
- **OFID** - Fundusz OPEC na rzecz Rozwoju Międzynarodowego (*OPEC Fund for International Development*),
- **OIC** - Organizacji Współpracy Muzułmańskiej (*Organisation of Islamic Cooperation*),
- **OPA** - Organizacja Państw Amerykańskich,
- **OPEC** - Organizacja Państw Eksportujących Ropę Naftową (*Organization of the Petroleum Exporting Countries*),

- **PALOP** - afrykańskie kraje portugalskojęzyczne (*Países Africanos de Língua Oficial Portuguesa*),
- **PKB** - produkt krajowy brutto,
- **SACU** - Południowoafrykańska Unia Celna (*Southern African Customs Union*),
- **SADC** - Wspólnota Rozwoju Afryki Południowej (*Southern African Development Community*),
- **SELA** - Latynoamerykański System Gospodarczy (*Sistema Económico Latinoamericano y del Caribe*),
- **SFD** - Saudyjski Fundusz Rozwoju (*Saudi Fund for Development*),
- **SNZ** - System Narodów Zjednoczonych,
- **TICA** - Agencja Międzynarodowej Współpracy Rozwojowej Tajlandii (*Thailand International Development Cooperation Agency*),
- **TIKA** - Turecka Agencja ds. Współpracy Międzynarodowej i Rozwoju (*Turkish International Cooperation and Development Agency*),
- **UNASUR** - Unia Narodów Południowoamerykańskich (*Unión de Naciones Suramericanas*),
- **UNDP** - Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (*United Nations Development Programme*),
- **UN OCHA** - Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Spraw Humanitarnych (*United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*),
- **UNCTAD** - Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (*United Nations Conference on Trade and Development*),
- **USD** - dolar amerykański,
- **WTO** - Światowa Organizacja Handlu (*World Trade Organization*),
- **ZIB** - zagraniczne inwestycje bezpośrednie,
- **ZO** - Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych.

WSTĘP

Kwestia wspierania globalnych procesów rozwoju¹ drogą udzielania pomocy² cieszy się zainteresowaniem trwającym przynajmniej od połowy XX w. Zarówno uwaga poświęcana zagadnieniu wsparcia rozwojowego, jak i wiara w jego skuteczność, ulegają zmianie. Obecnie, po ustanowieniu przez Zgromadzenie Ogólne ONZ Milenijnych Celów Rozwoju, możemy zaobserwować tendencje wzrostowe w obydwu zakresach.

Dla społeczności międzynarodowej coraz większego znaczenia nabiera rozwiązywanie problemów społeczno-gospodarczych trapiących mieszkańców mniej zasobnych krajów. Bez zapewnienia szans na poprawę jakości życia niemożliwe jest tworzenie trwałych przesłanek dla zapewnienia globalnego, regionalnego i narodowego bezpieczeństwa. Jak pokazuje historia oraz doświadczenia ostatnich lat, konflikty, zarówno międzynarodowe, jak i toczące wewnątrz państwa, mają najczęściej tzw. „drugie dno” - przyczyny społeczne i gospodarcze.³ Bez wyeliminowania na świecie biedy, analfabetyzmu czy wysokiego poziomu umieralności

¹ Współczesne ujęcie definicji „rozwoju” autorstwa Michaela Todaro przywoływane przez Petera i Susan Calvertów określa, że powinien być on rozumiany jako: wielowymiarowy proces zakładający poważne zmiany w strukturach społecznych, poglądach i krajowych instytucjach, jak i przyspieszenie wzrostu gospodarczego, redukcję nierówności i eliminację biedy. Rozwój w swej istocie musi reprezentować całą gamę zmian, w efekcie których system społeczny, pod wpływem zróżnicowanych potrzeb i pragnień jednostek oraz grup społecznych wchodzących w jego skład, odchodzi od niesatysfakcjonujących warunków życiowych w kierunku szeroko rozumianego stanu „lepszego”. Zob. P. Calvert, S. Calvert, *Politics and Society in Developing World*, Third Edition, Pearson Education Limited, Harlow 2007, s. 3-4. Definicja nie obejmuje tylko procesu ekonomicznego, lecz odnosi się do przemian społeczno-gospodarczych. To właśnie koncepcja rozwoju społeczno-gospodarczego dominuje w rozważaniach zawartych w tej dysertacji.

² Przez pomoc rozwojową należy rozumieć wsparcie finansowe i rzeczowe udzielane głównie krajom Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej, którego celem ma być przyspieszenie przemian społeczno-gospodarczych i poprawa jakości życia społeczeństw zamieszkujących te państwa.

³ F. Stewart, *Root causes of violent conflict in developing countries*, „BMJ: British Medical Journal”, vol. 324 (7333) 2002, tekst dostępny pod adresem internetowym: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1122271/>, s. 342-345; P. Collier, *Economic Causes of Civil Conflict and their Implications for Policy*, Development Research Group - World Bank 2000, raport dostępny na stronach internetowych, działającego pod egidą Narodów Zjednoczonych, portalu ReliefWeb (pod adresem: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/B7598814338CA6DEC1256C1E0042BE82-civilconflict.pdf>). Z podobnego założenia wychodzili już twórcy Karty Narodów Zjednoczonych, wspominając w art. 55, że warunki stałości i dobrobytu są „niezbędne do pokojowych i przyjaznych stosunków między narodami”. Myśl została rozwinięta przez Sekretarza Generalnego ONZ Boutrosa Boutrosa Ghaliego w *Agendzie dla Rozwoju*, gdzie określił pokój jako jeden z fundamentów rozwoju. Wspomniął także, że brak rozwoju nasila napięcia międzynarodowe a przez to - dążenia do zwiększenia potencjału wojskowego poprzez wydatki na zbrojenia, co prowadzi do efektu zakłętego kręgu. Pełniący tę samą funkcję Ban Ki-moon na specjalnej sesji Rady Bezpieczeństwa poświęconej współzależności pokoju, bezpieczeństwa i rozwoju w lutym 2011 r. roztaczał wizję wygaszania konfliktów poprzez odpowiadanie na ich społeczno-gospodarcze przyczyny. Zob. *Development and International Economic Cooperation: An agenda for development. Report of the Secretary-General, United Nations, General Assembly: Forty-eight session. Agenda item 91, A/48/935*, 6 May 1994, raport dostępny na stronach internetowych ONZ (pod adresem: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/48/935), s. 5-6; *Security Council discusses poverty and under-development as root of conflict*, tekst na stronach internetowych Centrum Prasowego Narodów Zjednoczonych (dostępny pod adresem: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?Cr1=development&NewsID=37519&Cr=security#.URJ1avLuqck>).

dzieci bogatym państwom nie uda się zniechęcić potencjalnych zamachowców do stosowania metod terrorystycznych. Eliminacja problemów rozwojowych ma także inny aspekt. Aby normalnie funkcjonować, współczesna gospodarka światowa, oparta na kapitalistycznym systemie gospodarowania, potrzebuje nowych, zasobnych konsumentów i rynków. Bieda i brak wykształcenia są istotnymi blokadami uniemożliwiającymi wielu społeczeństwom pełne włączenie się w wymianę międzynarodową. Przechodzące ciągle przemiany kraje rozwijające się mogą oferować światowej gospodarce znacznie więcej niż tylko tanie surowce i nisko opłacaną, a zatem nieposiadającą dużej zdolności nabywczej, siłę roboczą. Mowa tu m.in. o: wkładzie intelektualnym własnych obywateli, który może się przekładać na konkretne innowacyjne rozwiązania technologiczne, ogromnym potencjale niezaspokojonego popytu na lokalnych rynkach bogacących się krajów Południa (*vide* Brazylia, ChRL, Indie czy ZEA), a nawet byciu źródłem inwestycji bezpośrednich w krajach rozwiniętych dotkniętych recesją. Minimalizacja negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych w państwach o niskim poziomie dochodu narodowego leży po prostu w interesie krajów bogatych. Międzynarodowa promocja rozwoju ma także oczywisty aspekt etyczny. Wpisuje się w humanistyczny ideał dążenia do poprawy warunków egzystencjalnych całej ludzkości, bez względu na pochodzenie, płeć czy przekonania.

W ostatnich latach grono krajów pomagających innym podmiotom międzynarodowym powiększyło się, m.in. o: tzw. nowych członków UE, RPA, Meksyk, Turcję, Tajlandię czy Argentynę. Fakt ten nie wzbudzałby większych kontrowersji, gdyby decyzji o przyłączeniu się do „środowiska” pomocowego nie podjęły państwa takie jak: Arabia Saudyjska, Brazylia, Chińska Republika Ludowa, Indie, Federacja Rosyjska czy Wenezuela. Podmioty te w niedługim czasie potrafiły dynamicznie zwiększyć wysokość środków przeznaczanych na wsparcie krajów słabiej rozwiniętych. Co więcej, nie zawsze chcą postępować zgodnie z zasadami wypracowanymi przez Zachód, mający w omawianej kwestii niemal monopol, (tzw. *tradycyjnych donatorów* skupionych w Komitecie Pomocy Rozwojowej OECD⁴). Dokładna wielkość wolumenu wsparcia rozwojowego dostarczanego przez wspomniane państwa nie jest znana. Szacunkowa skala ich zaangażowania znacznie się waha - przykładowo Julie Walz i Vijaya Ramachandran wspominają, że wielkość ta może wynosić od 11 do 41,7 mld USD brutto, co ma stanowić od 8 do 31% środków oferowanych przez *tradycyjnych donatorów*.⁵

⁴ OECD - Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organization for Economic Co-operation and Development*).

⁵ J. Walz, V. Ramachandran, *Brave New World: A Literature Review of Emerging Donors and the Changing Nature of Foreign Assistance*, „Working Paper”, No. 273 (November 2010), Center for Global Development, artykuł dostępny na stronach internetowych Centrum (pod adresem:

Jeśli nawet uzna się górny zakres szacunkowych wartości za przesadzony, należy przyznać, że przeprowadzone badanie wskazuje na tendencję wzrostową nakładów na pomoc ze strony państw nienależących do Komitetu. Ekspert OECD Felix Zimmermann ocenia, że w roku 2009, gdy można było zaobserwować szczególną aktywność *wschodzących donatorów*, najhojniejszymi podmiotami spoza Komitetu były: Arabia Saudyjska (przekazała blisko 3,25 mld USD pomocy), Chińska Republika Ludowa (niecałe 2 mld USD), Brazylia (1,2 mld USD), Zjednoczone Emiraty Arabskie (ponad 1 mld USD), Rosja (785 mln USD), Turcja (707 mln USD), Kuwejt (527 mln USD), Indie (488 mln USD), Tajwan (411 mln USD) i Polska (378 mln USD).⁶ Należy nadmienić, że dane te zostały zebrane przez eksperta OECD z różnego rodzaju źródeł, od raportów rządowych po teksty publicystyczne, stąd w niektórych przypadkach nie można traktować ich jako pewnych (np. w świetle innych publikacji wsparcie Pekinu postrzegać można jako zaniżone, a informację o wielkości pomocy rządu w Brazylii jako zbyt optymistyczną).

Wraz z pojawieniem się dodatkowych źródeł finansowania rozpoczęto dyskurs na temat aktywności aktorów wkraczających na „scenę” pomocową. W tym momencie pojawił się pierwszy problem - nazewnictwa. Termin „nowi donatorzy”, który bardzo szybko zyskał popularność, został skonfrontowany z doświadczeniami z okresu zimnej wojny, gdy choćby ZSRR i ChRL wspierały przemiany społeczno-gospodarcze w innych krajach. Alternatywnym określeniem, które zostało zaproponowane w debacie, jest termin „wschodzący donatorzy”. Nawiązuje koncepcyjnie do modnych pojęć „wschodzących potęg” czy „wschodzących gospodarek”.⁷

Równocześnie ma miejsce zwiększenie ambicji, środków finansowych, a zatem i roli, jaką odgrywają niepubliczne podmioty, chcące wpłynąć na warunki bytowe mieszkańców krajów rozwijających się. Stąd wynika drugi dylemat w postaci pytania: Czy organizacje pozarządowe, działające w krajach globalnego Południa na rzecz eliminacji negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, należy także określać mianem „wschodzących donatorów”? Praca opiera się na założeniu, że na powyższe pytanie należy odpowiedzieć negatywnie i rozgraniczyć aktywność pomocową podmiotów publicznych (w tym organizacji międzynarodowych) i niepublicznych. Motywy działań prorozwojowych oraz sposób ich realizacji przez te dwa rodzaje uczestników stosunków międzynarodowych są od siebie

http://www.cgdev.org/sites/default/files/1425691_file_Walz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf), s. 1, 5-8.

⁶ F. Zimmermann, *New partnerships in development co-operation*, OECD Journal: General Papers, Volume 2010/1, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 2011, s. 39-40.

⁷ Termin „wschodzący donator” należy traktować jako kategorię polityczną i badawczą, lecz jego stosowność nie rozciąga się np. na dziedzinę prawnomiędzynarodową.

różne.⁸ Dodatkowym argumentem za rozdzielaniem dawców publicznych i niepublicznych jest fakt, że często operują oni tymi samymi pieniędzmi. Państwa przekazują znaczne kwoty organizacjom pozarządowym, aby te realizowały w innych krajach projekty rozwojowe. Sumy te wliczane są następnie do wielkości pomocy oferowanej przez dane państwo. Traktowanie współfinansowanych tak dawców niepublicznych, jako *wschodzących donatorów*, prowadziłoby do zakłamania statystyk („kreatywnej księgowości” i mimowolnego zawyżania całkowitej wartości udzielanego wsparcia). Należy także wspomnieć, że działania prorozwojowe sektora niepublicznego często mają charakter niematerialny, czyli mogą zaspokajać zupełnie inne potrzeby społeczeństw krajów globalnego Południa niż transfery tradycyjnie pojmowanej pomocy. W wydzieleniu sektora prywatnego z globalnego systemu pomocy rozwojowej nie chodzi o dezawuowanie jego wkładu w promocję rozwoju, lecz o założenie metodologiczne, by „porównywać rzeczy porównywalne”.

Jako czynniki rozróżniające *tradycyjnych* i *wschodzących dawców* można postrzegać:

- dynamikę zmiany wartości oferowanej pomocy (u *wschodzących donatorów* roczne wahania wolumenów wsparcia są znacznie większe),
- niedojrzałość instytucjonalną krajowych systemów pomocowych państw spoza Komitetu (większe rozproszenie kompetencji i odpowiedzialności oraz słabość uregulowań legislacyjnych i strategicznych),
- kwestię stosowalności standardów i norm (jest ona większa w odniesieniu do *tradycyjnych dawców*),
- niestawianie ogólnych warunków przyznania pomocy przez *wschodzących donatorów*,
- otwarte mówienie przez dawców wywodzących się z globalnego Południa o ścisłych powiązaniach pomiędzy aktywnością pomocową a własną polityką zagraniczną czy o potrzebie zapewnienia wszystkim zaangażowanym stronom opłacalności kooperacji rozwojowej,
- wyniki mierników rozwoju, takich jak dochód narodowy w przeliczeniu na jednego mieszkańca czy HDI (rozproszenie *wschodzących donatorów* w rankingach wobec lokowania się *członków Komitetu* w czołówce) oraz występowanie problemów wewnętrznych, które w przyszłości mogą zagrozić procesowi rozwoju państw będących

⁸ Decydując się na wspieranie ludności innych krajów, państwa kierują się całym szeregiem motywów politycznych, ekonomicznych czy kulturowych. Działania oficjalnych instytucji odbywają się w ramach szerszej polityki rozwoju, gdy tymczasem operacje pod szyldami sektora niepublicznego są wolne od tego typu uwarunkowań.

wschodzącymi donatorami (a nie tylko stanowiących wyzwania dla wzrostu gospodarczego, jak to ma miejsce w przypadku *tradycyjnych dawców*).

Pomimo podkreślanej różnorodności członków badanej grupy, absolutnie nieuzasadnione jest bagatelizowanie ich znaczenia i twierdzenie, że nie mają oni ze sobą nic wspólnego. Jednym z elementów łączących *wschodzących donatorów* jest fakt, że kraje te mają doświadczenia z okresu bycia biorcami pomocy. Może to powodować wytworzenie się krytycznej perspektywy względem założeń koncepcyjnych *tradycyjnych dawców*. Zestawienie znajomości tematyki świadczenia i otrzymywania wsparcia rozwojowego, nawet gdy w jego rezultacie prezentowane są opinie niepokrywające się z naszymi własnymi, zdecydowanie nie powinno być ignorowane. W swych propozycjach odnośnie przyszłości globalnego środowiska pomocowego *wschodzący donatorzy* deklarują, że widzą miejsce na większą rolę instytucji wielostronnych, szczególnie tych związanych z Narodami Zjednoczonymi.⁹

Rozpatrywane w pracy podmioty dysponują przewagą nad *tradycyjnymi donatorami*, którą daje położenie w najbliższym otoczeniu swych głównych beneficjentów. Wiąże się to z lepszą znajomością panujących tam realiów oraz różnego rodzaju powiązaniemi politycznymi, gospodarczymi, historycznymi i kulturowymi. Tak wytworzona specjalizacja regionalna wpisuje się w koncepcje współpracy na liniach Południe-Południe oraz Wschód-Wschód, z którymi wiąże się w ostatnim czasie coraz większe nadzieje na arenie międzynarodowej. Niewątpliwie, takiej kooperacji towarzyszy specyfika, która nie występuje w przypadku relacji na linii Północ-Południe (lub Zachód-Wschód). Dodatkowo, *wschodzący donatorzy* nie są obarczeni brzemieniem niechlubnej historii kolonialnej. Co prawda, czynnik ten z biegiem czasu odgrywa coraz mniejsze znaczenie, ale nadal liczy się w kontaktach z grupą krajów rozwijających się.

Użycie w tekście powyżej dwu różnych określeń metaforycznych („scena”, „środowisko”) dotyczących układu międzynarodowego, w jakim funkcjonują dawcy pomocy rozwojowej, sugeruje, że kwestia ta wymaga doprecyzowania. Układ ten, w odniesieniu do relacji na poziomie makro, nazywany będzie w rozprawie „globalnym systemem pomocy rozwojowej” lub „globalnym środowiskiem pomocowym”. Pomimo, że system ten formalnie nie został powołany, można zaobserwować oznaki istnienia tej struktury w praktyce międzynarodowej.

⁹ Taką postawę trudno uznać za dziwną. Badane państwa w większości wspierały inicjatywy Systemu Narodów Zjednoczonych względem szerokiego traktowania zagadnienia rozwoju, a nie ograniczania się tylko do jednowymiarowego ekonomicznego miernika, jakim jest wielkość dochodu narodowego. Kraje te przychyliły się do omawianych w Nowym Jorku pomysłów uczynienia gospodarki światowej bardziej sprawiedliwą. Doceniały także starania Narodów Zjednoczonych, mające na celu zajęcie się przez wspólnotę międzynarodową holistycznym rozwiązywaniem problemów społeczno-gospodarczych trapiących znaczną część ludności świata.

Jak wskazuje tytuł dysertacji, przedmiotami badania są *wschodzący donatorzy* oraz globalny system pomocy rozwojowej. Aby ułatwić zrozumienie specyfiki rozpatrywanych zagadnień, potrzebne jest także wprowadzenie w problematykę samego instrumentu pomocowego.

Niesienie wsparcia rozwojowego jest domeną centralnej władzy wykonawczej. Ze względu na konsekwencje takiej aktywności w stosunkach z innymi podmiotami międzynarodowymi oraz interakcji wewnątrz krajowych wykracza ono poza sferę działań organizacyjno-technicznych, norm prawnych i oddziaływań ekonomicznych. Objętą rozprawą tematykę można niewątpliwie zaliczyć do kwestii politycznych i uczynić obiektem refleksji naukowej w zakresie nauk o polityce. Niemniej, należy być świadomym wielokontekstowości i powiązań z innymi dyscyplinami/subdyscyplinami nauk. Ze względu na swój interdyscyplinarny charakter i nastawienie na badanie powiązań w skali międzynarodowej najbardziej adekwatną do rozpatrywania zagadnienia wydaje się być nauka o stosunkach międzynarodowych, traktowana nadal w polskich realiach jako subdyscyplina nauk o polityce. Należy zaznaczyć, że kwestie wspierania rozwoju nie leżą w głównym nurcie zainteresowań internacjologii. Stąd też dorobek teoretyczny w badanej materii nie może być uznany za satysfakcjonujący.

Podstawowym zadaniem pracy jest odpowiedź na pytania badawcze i weryfikacja postawionych hipotez. W trakcie tego procesu wskazane zostają współzależności pomiędzy podmiotami politycznymi, jakimi są *wschodzący donatorzy*, a całością systemu, w jakim funkcjonują na poziomie globalnym. Ten dwukierunkowy wpływ może być zauważalny zarówno w kontaktach z innymi dawcami pomocy rozwojowej, jak i w relacjach z jej biorcami.

W celu lepszego uporządkowania, wyodrębnione pytania badawcze zostały pogrupowane:

1. Czym jest globalny system pomocy rozwojowej? Jakich przekształceń w globalnym środowisku pomocowym należy się spodziewać w najbliższej przyszłości?
2. Czym są *wschodzący donatorzy*? Jakie czynniki decydują o specyfice odróżniającej ich od członków Komitetu Pomocy Rozwojowej OECD?
3. Czy działania *wschodzących donatorów* mają wpływ na stosunki wewnątrz globalnego systemu pomocy rozwojowej? Jeśli taki wpływ istnieje, jest on pozytywny czy negatywny z punktu widzenia biorców i dawców pomocy? Czy ten układ wpływa na aktywność donatorów spoza Komitetu Pomocy Rozwojowej OECD? Jakie są efekty aktywności *wschodzących donatorów* w krajach-biorcach wsparcia?

4. Jaka przyszłość czeka *wschodzących donatorów*? Czy z biegiem czasu fenomen ten przestanie istnieć (np. kraje porzucą ideę wspierania globalnego rozwoju lub zostaną uznane za *tradycyjnych donatorów*), czy odrębność będzie nadal zauważalna? Jakie działania powinni podjąć *tradycyjni donatorzy* względem *wschodzących donatorów*? Jakie strategie będą przyjmować *wschodzący donatorzy* względem innych podmiotów w systemie?

W rozprawie weryfikowane są następujące hipotezy:

- Działalność *wschodzących donatorów* wprowadza nowe możliwości do globalnego środowiska pomocowego. Mają oni realny, choć niedecydujący, wpływ na stosunki wewnątrz globalnego systemu pomocy rozwojowej. Ich ogólny potencjał, wzrastający co najmniej od początku XXI wieku, wymusi dalsze zmiany instytucjonalne w strukturze globalnego środowiska pomocowego. Przemiany w globalnym systemie ODA, podobnie jak to miało miejsce w przeszłości, będą odzwierciedlały przeobrażenia w globalnym układzie sił pomiędzy państwami;¹⁰
- Aktywizacja *wschodzących donatorów* stwarza zarówno wyzwania, jak i szanse dla globalnego systemu pomocy rozwojowej. Ze względu na wewnętrzne zróżnicowanie poddanego analizie grona, wpływ jego członków na całość systemu nie jest jednakowy. Z punktu widzenia innych grup donatorów, w zależności od kontekstu, działalność *wschodzących donatorów* można postrzegać jako alternatywę dla ich kooperacji rozwojowej lub czynnik ją uzupełniający. Z punktu widzenia beneficjentów szanse przeważają nad zagrożeniami, jakie niesie ze sobą korzystanie ze wsparcia rozwojowego *wschodzących donatorów*;¹¹

¹⁰ MECHANIZM WERYFIKACJI: Należy wskazać czynniki jakościowe, rozróżniające współpracę w dziedzinie promocji rozwoju *tradycyjnych* i *wschodzących dawców* (przy wcześniejszym podaniu kryteriów rozdzielania tych grup i przeprowadzeniu enumeracji ich członków). Sprawdzenia wymaga, czy *wschodzący donatorzy*, ujęci jako grupa, mają wpływ na relacje pomiędzy innymi rodzajami podmiotów w systemie. Należy zaznaczyć, że ocena skali takiego oddziaływania, które wykracza poza czynniki *stricte* ilościowe, nigdy nie zostanie pozbawiona elementu subiektywnego postrzegania rzeczywistości. Ocenie podlegać także musi kwestia wielkości potencjału *wschodzących donatorów* w rozumieniu ogólnym, tj. odnoszącego się generalnie do „siły” oddziaływania państw w stosunkach międzynarodowych. Do sprawdzenia wybrano kilka kluczowych wskaźników ilościowych (liczba ludności, wielkość terytorialna, zagregowany PKB, DNB przeliczany na jednego mieszkańca, wartość HDI). Przy odwołaniu się m.in. do analogii, należy wskazać możliwe przemiany instytucjonalne środowiska pomocowego, które będą rezultatem aktywizacji, a następnie wzrostu potencjału *wschodzących donatorów*.

¹¹ MECHANIZM WERYFIKACJI: W celu weryfikacji tezy wydaje się konieczne przedstawienie listy szans i zagrożeń dla globalnego systemu pomocy rozwojowej (z podziałem na oddziaływanie względem biorców pomocy i innych dawców wsparcia), które niesie ze sobą aktywizacja *wschodzących donatorów*. Niezbędne będzie także zaprezentowanie podziału grupy *wschodzących donatorów* i przeprowadzenie analizy ich potencjału w ujęciu szczegółowym, tj. miernika możliwości oddziaływania danego aktora w odniesieniu do globalnego systemu pomocowego. Podczas tego procesu uwzględnić należy większą liczbę wskaźników

- W zależności od celów politycznych, swego potencjału, ale także nastawienia *tradycyjnych dawców*, *wschodzący donatorzy* będą przyjmowali różne warianty relacji z innymi podmiotami globalnego środowiska pomocowego. Stąd można przypuszczać, że różna będzie także przyszłość poszczególnych typów *wschodzących donatorów*. Część z państw będzie się starała przekształcić w *tradycyjnych dawców* Oficjalnej Pomocy Rozwojowej, część wybierze autonomizację w ramach systemu. Jeszcze inne, z braku sukcesów, pod wpływem presji wewnętrznej lub z powodu marginalizacji środowiska, porzucą rolę *wschodzącego donatora* i ograniczą się do okazjonalnego świadczenia pomocy na zasadach *ad hoc*;¹²
- Ze względu na wzrost potencjałów grupy *wschodzących donatorów*, *tradycyjni dawcy* pomocy powinni przygotować się do zacieśnienia współpracy z przedstawicielami tej pierwszej grupy. Zachodzić to może zarówno drogą akcesji nowych członków do Komitetu Pomocy Rozwojowej OECD, jak i przez wypracowanie instrumentów zachęcających najpotężniejszych (największych) *wschodzących donatorów* do korelacji swych działań z operacjami pomocowymi *tradycyjnych dawców*. Zaniechanie kroków w tym kierunku zagrozi systemowi powtórzeniem się sytuacji z okresu zimnowojennej rywalizacji donatorów, a następnie kryzysu instytucji pomocowych.¹³

ilościowych, niż miało to miejsce w przypadku potencjału w rozumieniu ogólnym (m.in. wskaźnik HDI i jego ewolucja, stopień realizacji Milenijnych Celów Rozwoju, wielkość otrzymywanej pomocy rozwojowej, wolumen świadczonej pomocy rozwojowej, udział procentowy nowoczesnych technologii w eksporcie dóbr przetworzonych, wielkość rezerw walutowych) oraz dodać czynniki jakościowe (m.in. stosowane koncepcje/strategie rozwojowe, główne kierunki integracji z zagranicą, instytucje zaangażowane we współpracę rozwojową, zarys uwarunkowań historyczno-kulturowych oraz ewolucji świadczonych programów pomocowych). Przybliżenia wymaga ustalenie, w jakim kontekście zachodzi alternatywność a w jakim komplementarność działalności *tradycyjnych* i *wschodzących donatorów*. Ocenie podlegać będzie kwestia ewentualnego przewyższania potencjalnych szans nad zagrożeniami dla krajów przyjmujących pomoc *wschodzących donatorów*.

¹² MECHANIZM WERYFIKACJI: Podstawą do weryfikacji tezy będzie wyodrębnienie celów politycznych *wschodzących donatorów* (wspólnych i z podziałem na poszczególne typy badanych podmiotów) oraz wskazanie na podstawie podejmowanych działań obecnego i przewidywanego nastawienia *tradycyjnych donatorów* względem swych *wschodzących odpowiedników*. Wykorzystane także będą dokonane wcześniej: szacowanie potencjału *wschodzących donatorów* i refleksja nt. możliwości jego wzrostu w przyszłości. Następnie opracować należy scenariusze perspektyw *wschodzących donatorów* w globalnym środowisku pomocowym (transformacji, autonomizacji i porzucenia-minimalizacji wkładu), które będą przetestowane drogami odwołania do potencjału i dotychczasowej realizacji celów oraz ekstrapolacji trendów.

¹³ MECHANIZM WERYFIKACJI: Kluczowymi założeniami dla tej tezy są twierdzenia, weryfikowane już przy okazji wcześniejszych hipotez, o wzroście potencjału i zróżnicowaniu grupy *wschodzących donatorów* (bez pozytywnego rozpatrzenia powyższych twierdzeń hipoteza nie może być prawdziwa). Należy przedstawić alternatywy dla zacieśnienia współpracy *tradycyjnych* i *wschodzących donatorów* (z rozważeniem konsekwencji dla wszystkich stron - w tym systemu jako takiego). Jeśli się okaże, że z punktu widzenia *tradycyjnych donatorów* i systemu współpraca jest bardziej opłacalna niż rywalizacja, należy zaprezentować możliwości zachęcenia *wschodzących donatorów* do kooperacji (w tym zachętę do akcesji do Komitetu Pomocy Rozwojowej, instrumentów gratyfikujących korelację działań oraz przemian instytucjonalnych).

Rozprawa składa się z sześciu rozdziałów. Pierwszy z nich poświęcony jest zagadnieniu globalnego systemu pomocy rozwojowej oraz ukazaniu uwarunkowań w jego funkcjonowaniu. W drugim rozdziale dokonana jest ogólna charakterystyka *wschodzących donatorów* wraz z próbą ich enumeracji. Następne dwa rozdziały to analiza poszczególnych typów badanych dawców, służąca m.in. wskazaniu ich potencjału oraz celów politycznych. Zamierzeniem następnego fragmentu pracy jest identyfikacja generalnych cech charakteryzujących *wschodzących donatorów*. Rozdział szósty koncentruje się na wskazaniu wpływu, jaki wywierają analizowane podmioty na obraz współczesnego systemu pomocowego. Rozpatrywane są w nim zarówno relacje z grupą beneficjentów wsparcia rozwojowego, jak i znaczenie *wschodzących donatorów* dla globalnego systemu pomocy rozwojowej.

Tekst zawiera wykaz skrótów. Są one tworzone głównie od nazw w języku angielskim. Skróty pochodzące z języka polskiego są wykorzystywane w przypadku ich wyraźnego uzusu, gdy zastosowanie akronimu angielskiego mogłoby doprowadzić do niezrozumienia. Do pracy dołączony jest Aneks zawierający wybrane dane statyczne i inne zestawienia tabelaryczne.

Zdecydowana większość pracy dotyczy procesów, które miały miejsce w ciągu pierwszej dekady XXI w., a także zachodzących obecnie, których skutki będą widoczne w najbliższych latach. Niektóre fragmenty odwołują się jednak do argumentów bardziej odległych czasowo, aby zarysować przebieg ewolucji interesujących zjawisk oraz wskazać wnioski, mogące odnosić się do dłuższej perspektywy czasu.

Fundamentem pracy jest założenie, że należy rozróżniać pomoc w dziedzinie eliminacji problemów rozwojowych, świadczoną przez podmioty publiczne i prywatne. W związku z powyższym wspomina się jedynie w niej o współpracy rozwojowej *sensu stricto*,¹⁴ lecz nie ustanawia się tego zagadnienia centralnym przedmiotem badań.

¹⁴ Katarzyna Czaplicka, Paweł Bagiński i Jan Szczyciński definiują współpracę rozwojową (*development co-operation*), alternatywnie nazywaną w polskiej literaturze współpracą na rzecz rozwoju, jako: „wszechstronną (podkreślenia moje - M.S.) współpracę pomiędzy krajami Północy i Południa, instytucjami międzynarodowymi oraz podmiotami niepublicznymi (...) mającą na celu zniwelowanie różnic w poziomie rozwoju między krajami i regionami świata przez podniesienie poziomu życia w krajach słabiej rozwiniętych oraz redukcję, a docelowo eliminację ubóstwa i innych problemów wiążących się z zacofaniem gospodarczym”. Zob. P. Bagiński, K. Czaplicka, J. Szczyciński, *Międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju: Ewolucja, stan obecny i perspektywy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009, s. 17. Kluczowe wydaje się sformułowanie mówiące, że współpraca rozwojowa ma charakter wszechstronny, czyli **prowadzone w ramach niej działania wykraczają poza sferę udzielania pomocy rozwojowej**. Należy przyjąć, że „współpraca rozwojowa” jest terminem o szerszym znaczeniu niż „pomoc rozwojowa”. Istotna wydaje się uwaga wskazująca na udział w kooperacji zarówno instytucji publicznych (państwa i instytucje międzynarodowe), jak i podmiotów niepublicznych. Ze względów stylistycznych i potrzebnych uproszczeń, określenie „współpraca rozwojowa” będzie się pojawiać w tekście dla nazwania kooperacji prorozwojowej organizowanej przez państwa. W celu odróżnienia ogółu

Kwestia wykorzystywania przez państwa instrumentu wsparcia rozwojowego lokuje się na granicy rozdzielającej międzynarodowe stosunki polityczne i ekonomiczne. Należy zatem oczekiwać, że układ w globalnym systemie pomocowym wykazuje związki z relacjami w innych systemach/reżimach międzynarodowych. Nie można jednak zakładać, że działania w środowisku pomocowym muszą implikować bezpośrednie konsekwencje w innej strukturze międzynarodowej. Innymi słowy, wystąpienie tendencji do rywalizacji lub współpracy w dziedzinie promocji rozwoju pomiędzy konkretnymi podmiotami nie musi automatycznie przenosić się na ogół stosunków pomiędzy nimi.

Specyfika badanych zagadnień (wielokontekstowość, wynikające z różnych interesów zróżnicowane interpretacje faktów), ich interdyscyplinarność, pozostawanie poza głównym nurtem zainteresowania nauki o stosunkach międzynarodowych, a co za tym idzie - luki teoretyczne, treść hipotez i mechanizmów je weryfikujących oraz chęć sprostania wymogowi oryginalności pracy wymuszają zastosowanie mieszanej metodologii:

1. większość rozdziałów skonstruowana jest na zasadzie analizy, ale w niektórych przypadkach, np. w celu ustalenia rozumienia/znaczenia terminów, wykorzystuje się także syntezę;

2. przeprowadzane analizy bazują m.in. na przeglądzie literatury, metodzie statystycznej, egzegezie dokumentów i innych tekstów urzędowych oraz identyfikacji pełnionych funkcji;

3. w interpretacji zebranego materiału mają pomóc różne metody - **systemowa** (wydaje się naturalna w przypadku przedmiotu badania, jakim uczyniono globalny system pomocy rozwojowej), **porównawcza** (aplikowana w różnych konfiguracjach - do zestawień pomiędzy *tradycyjnymi* a *wschodzącymi dawcami*, przeciwstawiania sobie poszczególnych typów *wschodzących donatorów* oraz wyodrębniania potencjału państw składających się na nie) oraz **prognostyczna** (potrzebna choćby do weryfikacji części hipotez odnoszących się do przyszłości);

4. ostateczne wnioski, w zależności od swego charakteru i możliwości generalizowania, wyciągane są zarówno drogą indukcji i dedukcji;

działań prorozwojowych, podejmowanych zarówno przez podmioty publiczne, jak i prywatne, wykraczających tematycznie poza sferę niesienia pomocy rozwojowej, używany będzie termin „współpraca rozwojowa *sensu stricto*”.

5. wykorzystuje się podejście jakościowo-ilościowe (z przewagą członu jakościowego nad elementem ilościowym¹⁵);

6. praca nie jest oparta o jedną teorię, nie wpisuje się nawet w konkretny paradygmat;

7. skalą badania jest w większości poziom makro (globalny), jednak w niektórych fragmentach, w celu uzyskania bardziej szczegółowych informacji na wybrany temat, schodzi on do skali mezo (regionalnej) i mikro (krajowej).

Oparcie się na danych wtórnych - zewnętrznych pozwala zwiększyć skalę badania do założeń wyrażonych w tytule dysertacji (uzyskanie wiarygodnych danych pierwotnych, dotyczących wielu państw położonych w różnych częściach świata, pochłonęłoby zdecydowanie więcej czasu i środków finansowych, niż ma do dyspozycji doktorant). Umożliwia także wykorzystanie efektu badań różnych specjalistów i danych pozyskanych przez liczne organizacje międzynarodowe oraz czyni cały proces wykonalnym (ze względu na prawdopodobne trudności w uzyskaniu wytworzonych według tej samej metodologii danych od dużej liczby zagranicznych instytucji publicznych).

Pomimo powstawania coraz większej liczby publikacji traktujących ogólnie o pomocy rozwojowej, stosunkowo niewielki jest stopień zaawansowania badań systemu, jaki wytworzył się wokół jej świadczenia. Całościowe przedstawienie globalnego środowiska pomocowego nie jest jeszcze możliwe, m.in. z powodu niewystarczającej refleksji na temat wpływu i pozycji *wschodzących donatorów*. Rozprawa *Wschodzący donatorzy w globalnym systemie pomocy rozwojowej* próbuje zainicjować wypełnianie tej luki oraz wnieść nowy element do istniejącego dorobku naukowego.

W ostatnim czasie na polskim rynku wydawniczym ukazało się kilka obszerniejszych publikacji poświęconych zagadnieniu pomocy rozwojowej. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują: zbiór artykułów *Wyzwania międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju* wydany na przełomie 2007 i 2008 r. pod redakcją Katarzyny Czaplickiej¹⁶; książka *Międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju: Ewolucja, stan obecny i perspektywy* autorstwa Pawła Bagińskiego, Katarzyny Czaplickiej i Jana Szczycińskiego¹⁷; praca zbiorowa *Pomoc rozwojowa dla krajów rozwijających się na przełomie XX i XXI wieku*, która ukazała się w

¹⁵ Wydaje się, że w tym przypadku przeprowadzenie badania ilościowo-jakościowego byłoby dużo trudniejsze, jeśli nie niemożliwe, ze względu na nieujawnianie przez sporą część *wschodzących donatorów* szczegółowych danych nt. udzielanej pomocy rozwojowej.

¹⁶ K. Czaplicka (red.), *Wyzwania międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2007/2008.

¹⁷ P. Bagiński, K. Czaplicka, J. Szczyciński, *Międzynarodowa współpraca na..., op. cit.*

2010 r. pod redakcją Ewy Latoszek¹⁸; książka *Konceptualne podstawy pomocy rozwojowej* autorstwa Przemysława Deszczyńskiego¹⁹ oraz tekst Dominika Kopińskiego²⁰ *Pomoc rozwojowa: Teoria i polityka*. Powyższe publikacje ułatwiają klaryfikację rozumienia podstawowych pojęć (np. „pomoc rozwojowa”, „współpraca rozwojowa”) i ułatwiają konceptualizację globalnego systemu pomocy rozwojowej.

Praca bazuje głównie na źródłach zagranicznych, wśród których dominują pozycje anglojęzyczne. Użytecznych informacji z zakresu ekonomii rozwoju, definiowania procesów rozwojowych oraz oceny stanu ich zaawansowania w analizowanych państwach dostarczyły: książki *Politics and Society in Developing World*, autorstwa Petera i Susan Calvertów²¹ oraz *The Companion to Development Studies*, wydana pod redakcją Vandany Desai i Roberta B. Pottera²²; rozmaite publikacje Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju - w pierwszym rzędzie należy wymienić cykliczne *Human Development Reports*, liczne sprawozdania ewaluacyjne, dotyczące stanu implementacji Milenijnych Celów Rozwoju przez poszczególne kraje oraz specjalną stronę internetową tej instytucji poświęconą HDI.²³

Niewątpliwie, duży wpływ na rozważania dotyczące pomocy rozwojowej musiały wywrzeć publikacje²⁴ i bazy danych²⁵ OECD. Przeprowadzone badanie pokazuje, że ze

¹⁸ E. Latoszek (red.), *Pomoc rozwojowa dla krajów rozwijających się na przełomie XX i XXI wieku*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2010.

¹⁹ P. Deszczyński, *Konceptualne podstawy pomocy rozwojowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2011. Pozycja wyróżnia się, choćby ze względu na mocne oparcie w źródłach nieanglojęzycznych, głównie niemieckich, ale też francuskich.

²⁰ D. Kopiński, *Pomoc rozwojowa: Teoria i polityka*, Difin SA, Warszawa 2011.

²¹ P. Calvert, S. Calvert, *Politics and Society...*, op. cit.

²² V. Desai, R. B. Potter (red.), *The Companion to Development Studies*, Hodder Arnold, London 2002.

²³ M.in. *Human Development Report 2010: 20th Anniversary Edition. The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*, United Nations Development Programme, Palgrave Macmillan, New York 2010; *Human Development Report 2011. Sustainability and Equity: A Better Future for All*, United Nations Development Programme, Palgrave Macmillan, New York 2011; *State of Kuwait: The Millennium Development Goals Progress Report 2010*, General Secretary of the supreme Council for Planning and Development, UNDP Kuwait, raport dostępny na stronach internetowych UNDP Kuwait (pod adresem: <http://www.undp-kuwait.org/mdg/English-Kuwait%20MDG%202010.pdf>); *National Human Development Report in the Russian Federation 2010. Millennium Development Goals in Russia: Looking into the Future*, UNDP Russia, Moscow 2010; *Millennium Development Goals. Country Report 2010: South Africa*, Government of South Africa, United Nations Development Programme, raport dostępny na południowoafrykańskich stronach rządowych (pod adresem: http://www.statssa.gov.za/news_archive/Docs/MDGR_2010.pdf); strona internetowa UNDP poświęcona Raportom i HDI (<http://hdr.undp.org/en/statistics/>).

²⁴ Np. H. Führer, *The Story of Official Development Assistance. A History of The Development Assistance Committee and The Development Co-operation Directorate in Dates, Names and Figures*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 1996; E. Deutscher, *Development Co-operation Report 2010*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 2010; *Official development assistance – definition and coverage*, (dostępne na stronach internetowych OECD pod adresem: http://www.oecd.org/document/4/0,3746,en_2649_33721_46181892_1_1_1_1,00.html); K. Smith, T. Yamashiro Fordelone, F. Zimmermann, *Beyond the DAC: The welcome role of other providers of co-operation*, „DCD Issues Brief”, May 2010, OECD Development Co-operation Directorate (tekst dostępny na stronach internetowych OECD pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/58/24/45361474.pdf>).

względem na dobrowolność w dostarczaniu danych przez podmioty nienależące do Komitetu Pomocy Rozwojowej, informacje tej instytucji na temat aktywności *wschodzących donatorów* są niepełne lub, w odniesieniu do części podmiotów, śladowe.

Osobno wypada jednak wspomnieć o artykule z 2006 r. autorstwa Richarda Manninga²⁶, ówczesnego przewodniczącego Komitetu Pomocy Rozwojowej OECD. Tekst, stanowiący pierwotnie zapis wystąpienia, dał zdecydowany impuls do badania działań dawców pomocy spoza Komitetu oraz wywarł niewątpliwy wpływ na badaczy zjawiska, na co wskazuje liczba odwołań w innych źródłach. Co istotne, Manning wskazał na historię zaangażowania państw takich jak ChRL, Rosja czy Arabia Saudyjska we wsparcie rozmaitych krajów rozwijających się oraz przedstawił podział *wschodzących donatorów* na grupy.

Niezwykle ciekawe i przydatne w pisaniu pracy okazały się serie raportów, brytyjskiego *The Humanitarian Policy Group* wraz z *Overseas Development Institute*²⁷, kanadyjskiego *International Development Research Centre*²⁸, sponsorowanej przez Komisję Europejską, inicjatywy *European Co-operation to 2020* (EDC 2020)²⁹ oraz sporządzona przez

²⁵ M.in. *Query Wizard for International Development Statistics* (baza danych OECD dostępna pod adresem internetowym: <http://stats.oecd.org/qwids/>); *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements to countries and regions [DAC2a]* (baza danych OECD dostępna pod adresem internetowym: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=TABLE2A>); *OECD.Stat Extracts. Total flows by donor (ODA+OOF+Private) [DAC1]* (baza danych OECD dostępna pod adresem: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=TABLE1>).

²⁶ R. Manning, *Will 'Emerging Donors' Change the Face of International Co-operation?*, „Development Policy Review”, 2006, 24 (4).

²⁷ A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship: The changing landscape of official humanitarian aid*, The Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute, 2005; L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in Asia*, The Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute, 2005; L. Cotterrell A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in The Gulf States*, Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute; S. Grimm, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in Central Europe*, Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute, 2005; G. Price, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. India's official aid programme*, Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute, 2005; A. Harmer, E. Martin (red.), *Diversity in donorship: Field lessons*, Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute, 2010.

²⁸ D. Rowlands, *Emerging Donors in International Development Assistance: A Synthesis Report*, International Development Research Centre, Ottawa 2008; S. Agrawal, *Emerging Donors in International Development Assistance: The India Case*, Ottawa 2007; G. T. Chin, B. M. Frolic, *Emerging Donors in International Development Assistance: The China Case*, International Development Research Centre, Ottawa 2007; W. Braude, P. Thandrayan, E. Sidiropoulos, *Emerging Donors in International Development Assistance: The South Africa Case*, Ottawa 2008.

²⁹ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation to 2020: Challenges by New Actors in International Development*, „Working Papers”, EDC2020, No.4, May 2009 (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/Textdateien/EDC2020_WP4_Webversion.pdf); E. Lundsgaarde, *»New« Actors and Global Development Cooperation*, „Policy Brief”, No. 19, March 2011, EDC2020, (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_-_Policy_Brief_No_19_-_New_Actors_and_Global_Development_Cooperation.pdf); J. Lätt, *Mexico as an »Emerging Donor«*, „Policy Brief”, No. 19=8, March 2011, EDC2020, (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_-_Policy_Brief_No_18_-

Penny Davies na moskiewską konferencję „New Partnerships in Global Development Finance” publikacja *A Review of the Roles and Activities of New Development Partners*³⁰. Wymienione pozycje dostarczają generalnych obserwacji fenomenu *wschodzących donatorów*, proponują różne podziały tych dawców na konkretne podgrupy oraz są źródłem cennych informacji na temat pomocy rozwojowej udzielanej przez poszczególnych przedstawicieli badanej grupy, w tym szacunków dotyczących nakładów finansowych.

Dysertacja wykorzystuje także informacje zaczerpnięte z licznych niewymienionych powyżej aktów normatywnych, artykułów, raportów, tekstów zawartych na oficjalnych stronach instytucji zajmujących się praktycznie badanym zjawiskiem oraz baz danych.

Podane w przypisach adresy internetowe do elektronicznych wersji tekstów odzwierciedlają stan na luty 2014 r. Jeśli jakieś źródło zostało wykorzystane, a nie jest już udostępniane w sieci internetowej, znajduje się przy nim adnotacja o konkretnej dacie pobrania.

Ustalenia poczynione w pracy wskazują, że aktywność *wschodzących donatorów* oferuje innym podmiotom globalnego środowiska pomocowego wiele pozytywów, ale niesie również, mniej lub bardziej prawdopodobne, zagrożenia. Okazuje się jednak, że najbardziej radykalna krytyka działalności dawców nienależących do Komitetu jest często motywowana czynnikami politycznymi, konkurencją gospodarczą lub osobistymi antypatiami osób wygłaszających komentarze na ich temat. W różnych przypadkach okazuje się, że aktywność *wschodzących donatorów* ma charakter zbliżony do działań *tradycyjnych dawców*. Prezentowane w literaturze zastrzeżenia można wskazać w odniesieniu do obu typów państw.

Przyszłość *wschodzących donatorów* i globalnego systemu pomocowego nie są pewne. Na ich kształtowanie, niewątpliwie, będą miały wpływ czynniki niezależne od

_Mexico_as_an_Emerging_Donor_.pdf); E. Lundsgaarde, *The Challenge from Within: New EU Donors and European Development Cooperation*, „Policy Brief”, No.10, March 2011, EDC2020 (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_-_Policy_Brief_No_10_-_The_Challenge_From_Within_New_Donors_and_European_Development_Cooperation.pdf); L. Wild, *Arab Donors: Implications for Future Development Cooperation*, „Policy Brief”, No. 13, March 2011, EDC2020, (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC_2020_-_Policy_Brief_No_13_-_Arab_Donors_Implications_for_Future_Development_Cooperation.pdf); J. Humphrey, *Indian Development Cooperation: Key Traits and Prospects*, „Policy Brief”, No. 16, March 2011, EDC2020, (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_-_Policy_Brief_No_16_-_Indian_Development_Cooperation_Key_Traits_and_Prospects.pdf); S. Grimm, *South Africa as a Development Partner in Africa*, „Policy Brief”, No. 11, March 2011, EDC2020, (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_Policy_Brief_No_11_-_South_Africa_as_a_Development_Partner_in_Africa_v3.pdf).

³⁰ P. Davies, *A Review of the Roles and Activities of New Development Partners*, „CFP Working Paper Series” No. 4 (raport pierwotnie przygotowany był na współorganizowaną przez Federację Rosyjską, Grupę Banku Światowego i OECD moskiewską konferencję „New Partnerships in Global Development Finance”, która odbyła się w dniach 17-18.02.2010 roku).

poszczególnych podmiotów. Co istotne, *członkowie Komitetu* powinni zachęcać dawców spoza własnego grona do współpracy w bardziej ścisłym niż do tej pory zakresie, zaś w trudniejszych sytuacjach skłaniać ich do wyboru neutralnego współistnienia, a nie agresywnego konkurowania o wpływy w państwach Południa. Dziać się tak może poprzez rozmaite zachęty polityczne i gospodarcze, odpowiednie kształtowanie działań i ulepszanie strategii kontaktów, dialog oraz wolę osiągania kompromisów. Obecnie niezwykle istotnym dla wszystkich uczestników współpracy rozwojowej zadaniem jest znalezienie idei, która zapobiegnie spadkowi zainteresowania świadczeniem wsparcia rozwojowego i będzie integrowała globalne środowisko pomocowe po wygaśnięciu Milenijnych Celów Rozwoju w 2015 r.

1. GLOBALNY SYSTEM POMOCY ROZWOJOWEJ

Międzynarodowy układ, w którym funkcjonują dawcy i biorcy wsparcia rozwojowego, nie został jednoznacznie sprecyzowany. Zdefiniowanie globalnego systemu pomocy rozwojowej potrzebne jest do prawidłowego przedstawienia funkcjonowania poszczególnych jego elementów, w tym *wschodzących donatorów*. Jednak zanim to nastąpi, należy wprowadzić podstawowe informacje odnoszące się do samej pomocy rozwojowej. Oprócz uporządkowania zakresu zasadniczych pojęć rozdział określa także aktorów występujących w badanej strukturze, wskazuje oddziałujące na nich uwarunkowania prawnomiędzynarodowe oraz prezentuje funkcje, jakie dla nich pełni wsparcie. Rozdział zamykają rozważania na temat przeobrażeń środowiska pomocowego pod wpływem: uchwalenia Milenijnych Celów Rozwoju, wystąpienia potężnego kryzysu gospodarczo-społecznego oraz postulatów zwiększenia efektywności wsparcia.

1.1. Oficjalna Pomoc Rozwojowa

Do prowadzenia dalszego wywodu konieczne jest wprowadzenie terminu „Oficjalna Pomoc Rozwojowa” oraz przybliżenie związanej z nim tematyki.

1.1.1. Definiowanie pomocy rozwojowej

We wstępie pracy **pomoc rozwojowa** została wstępnie zdefiniowana jako: wsparcie finansowe i rzeczowe udzielane głównie krajom Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej, którego celem ma być przyspieszenie przemian społeczno-gospodarczych i poprawa jakości życia społeczeństw zamieszkujących te państwa. Czas rozwinąć tę myśl.

Aby móc oszacować skalę niesionego wsparcia, Komitet Pomocy Rozwojowej (*Development Assistance Committee*, DAC) działający przy OECD postanowił uszczegółwić nieco koncepcję dotowania rozwoju tzw. Trzeciego Świata i w 1969 r. wprowadził do użycia termin **Oficjalna Pomoc Rozwojowa** (*Official Development Assistance*, ODA). W wypracowanej w roku 1972 i obowiązującej do dziś formule Komitet zdefiniował ODA jako przepływy finansowe do krajów rozwijających się lub organizacji międzynarodowych, które spełniają następujące warunki:

- świadczone są przez sektor oficjalny państwa (rząd lub władze lokalne),

- celem ich jest rozwój społeczno-gospodarczy³¹ krajów rozwijających się,
- mają preferencyjny charakter (zawierają w sobie składnik przynajmniej 25% darowizny),
- odbiorca transferu (kraj-beneficjent) znajduje się na publikowanym przez DAC wykazie biorców ODA (*DAC List of ODA Recipients*).³²

Idea ODA nie od razu zyskała całkowitą akceptację. Wschód na przykład używał terminu „pomoc gospodarcza”, lecz z biegiem czasu nazwa ta weszła do powszechnego użycia.³³

Warto zaznaczyć, że termin „pomoc rozwojowa” nie jest równoznaczny z pojęciami „pomoc międzynarodowa”, „pomoc zagraniczna” i „pomoc gospodarcza”, które są określeniami znacznie bardziej pojemnymi. Przykładowo, za pomoc zagraniczną uznać można wsparcie w dziedzinie wojskowości, które nie stanowi już jednak pomocy rozwojowej. Także nie każda pomoc gospodarcza będzie zaliczona do ODA. Stąd należy zwrócić szczególną uwagę na czynnik różnicujący znaczenie powyższych określeń, czyli wymogi klasyfikacyjne ODA.

1.1.2. Wymogi klasyfikacyjne ODA

Ogólna forma definiowania powoduje, że w trakcie zbierania danych na temat wysokości świadczonej pomocy często pojawiają się wątpliwości i różnice interpretacyjne. Dlatego zbierający dane nt. aktywności dawców DAC podejmuje próby uszczegółowienia procesu raportowania poprzez wytyczne dotyczące klasyfikacji danych transferów.³⁴

Aby spełnić warunki klasyfikacji ODA, przepływ finansowy na rzecz kraju Południa musi być świadczony przez władze federalne, rządowe lub lokalne dawcy. Jednak jako

³¹ W oryginalnej definicji nie pojawia się termin „social and economic development” oznaczający rozwój społeczno-gospodarczy, lecz „economic development and welfare”, który można tłumaczyć jako rozwój gospodarczy i dobrobyt (ale także rozwój gospodarczy i opieka społeczna). Brak jednoznacznego odwołania do idei rozwoju społeczno-gospodarczego wydaje się wynikać z liberalnych korzeni OECD (i stąd zawężania znaczenia pojęcia „rozwój”). Obecnie jednak, wzięwszy pod uwagę zmiany w środowisku pomocowym dokonane w latach 90. i na początku XXI w., wydaje się właściwe interpretowanie, że celem niesienia pomocy rozwojowej ma być właśnie promocja rozwoju społeczno-gospodarczego.

³² *DAC Statistical Reporting Directives*, DCD/DAC(2010)40/REV1, Development Co-operation Directorate, Development Assistance Committee, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 2010, s. 11; H. Führer, *The Story of...*, op. cit., s. 24; *Official development assistance – definition...*, op. cit.; K. Czaplicka, *Od pomocy...*, op. cit., s. 12; *podstawy pomocy rozwojowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2011, s. 79, 84-87; P. Bagiński, M. Kowalska, *Finansowanie rozwoju krajów...*, op. cit., s. 89-92.

³³ O innych, niż koncept wypracowany przez DAC, próbach zdefiniowania pomocy rozwojowej wspomina Przemysław Deszczyński. Zob. P. Deszczyński, *Koncepcyjne podstawy pomocy...*, op. cit. s. 80-83.

³⁴ *Is it ODA?*, „Factsheet”, November 2008, tekst dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: www.oecd.org/dataoecd/21/21/34086975.pdf), *DAC Statistical Reporting...*, op. cit. Zamieszczone w tym punkcie informacje pochodzą z obu źródeł.

wsparcie kwalifikuje się także takie transakcje, w których środki przekazywane są za pośrednictwem wybranych instytucji międzynarodowych lub podmiotów pozarządowych. W tym ostatnim przypadku środki oficjalne powinny być osobno zliczane od nakładów prywatnych, przy czym każda ze stron zachowuje odpowiedzialność za swoją część projektu rozwojowego. Subsydia na rzecz prywatnych instytucji działających dla zysku (niebędących organizacjami typu *non-profit*) nie są traktowane jako wsparcie rozwojowe.

Warunek preferencyjności komplikuje się w przypadku świadczenia pożyczek dla krajów rozwijających się. W oparciu o praktykę DAC przyjmuje, że pożyczkę można traktować jako preferencyjną, jeśli zawierać będzie element przynajmniej 1/4 darowizny (przy założeniu, że roczna stopa dyskontowa wyniesie 10%). Należy pamiętać, że pożyczki będą preferencyjne tylko w wypadku, gdy będą oferowane na dogodniejszych warunkach niż dostępne poprzez mechanizm rynkowy.

Niejednoznacznie bywa także interpretowany wymóg, aby oferowane wsparcie było ściśle związane z promowaniem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju biorcy. DAC zaleca, aby w statystykach ODA nie umieszczać:

- pomocy wojskowej (nawet, jeśli dotyczy to umorzenia zadłużenia powstałego w wyniku takiej pomocy czy szkolenia personelu wojskowego - także z zakresu pozamilitarnego),
- kosztów operacji pokojowych (choć działania związane z budowaniem pokoju uznawane są już za pomoc rozwojową),
- operacji mających zwalczać terroryzm.

Z drugiej strony Komitet dopuszcza do ODA przeznaczenia wsparcia na:

- szkolenia policyjne (chyba, że dotyczą działań paramilitarnych lub tłumienia społecznego nieposłuszeństwa),
- działania społeczno-kulturowe ukierunkowane na budowę zdolności operacyjnych państwa-biorcy (np. sponsorowanie muzeów, szkół artystycznych, obiektów sportowych, ale nie finansowanie pojedynczych wydarzeń czy autopromocji kraju-dawcy),
- pomoc uchodźcom (koszty pierwszych 12 miesięcy pobytu oraz ewentualne nakłady związane z powrotem uchodźcy do kraju pochodzenia),
- cywilne wykorzystanie energii atomowej, badania związane z problemami krajów Południa.

1.1.3. Typologia (formy) ODA

Biorąc pod uwagę sposób dostarczania wsparcia rozwojowego, możemy wyróżnić trzy rodzaje pomocy rozwojowej:

1. pomoc dwustronną – gdy jedno państwo pomaga drugiemu,
2. pomoc trójstronną – gdy dwa podmioty pomagają jednemu krajowi rozwijającemu się,
3. pomoc wielostronną (multilateralną) - pomoc świadczoną przez organizacje międzynarodowe.

Jeszcze do niedawna jako formy ODA wymieniano się: granty, pożyczki preferencyjne i pomoc techniczną. Kierując się potrzebą ukazania współczesnych uwarunkowań świadczenia pomocy i oddania sensu podejmowanych działań, DAC postanowił wypracować nową typologię bilateralnej ODA. Decyzja o modyfikacji zapadła już w 2008 r., jednak weszła w życie w 2011 r. (w odniesieniu do danych za rok poprzedni).³⁵ Typologia ODA zaproponowana przez Komitet obejmuje:

- wsparcie budżetowe,
- dobrowolne składki i wpłaty do programów,
- wsparcie o charakterze projektowym (w tym pomoc *via* NGO),
- pomoc ekspercką i techniczną,
- stypendia i pokrycie innych kosztów studiowania w kraju-dawcy,
- operacje związane z obsługą i umarzaniem zadłużenia,
- koszty administracyjne,
- inne wydatki w kraju donatora (w tym edukację rozwojową, koszty pobytu uchodźców).³⁶

W procesie raportowania każdy z typów dzieli się nad podtypy, aby łatwiej było przydzielić konkretne wydatki do poszczególnych kategorii. Aby zapobiec „kreatywnej

³⁵ *DAC Statistics: A new classification by type of aid*, (informacja dostępna na stronach internetowych OECD: http://www.oecd.org/document/57/0,3746,en_2649_34447_46633529_1_1_1_1,00.html).

³⁶ *Reporting Directives for the Creditor Reporting System: Addendum on Types of Aid*, Development Assistance Committee, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 2009. W wyrobieniu sobie poglądu na wizję Komitetu odnośnie zastosowania ODA przydatne może być zaznajomienie się z sektorami/dziedzinami, w których lokowana jest pomoc. Zob. *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) by sector and donor [DAC5]*, baza danych OECD dostępna na stronach internetowych Organizacji (pod adresem: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TABLE5>).

księgowości”, typy i podtypy mają charakter rozdzielnny, tzn. jeden wydatek państwa na ODA może być przypisany tylko do jednej kategorii.³⁷

Warto także przedstawić podział pomocy rozwojowej z uwagi na jej charakter:

- pomoc wiązana – gdy odbiorca (beneficjent) pomocy rozwojowej jest zobligowany wydać ją na towary lub usługi pochodzące z kraju donatora owej pomocy,
- pomoc niewiązana – gdy beneficjent wsparcia ma wolną rękę w wyborze źródła towarów i usług finansowanych przez pomoc rozwojową.³⁸

1.2. Definiowanie globalnego systemu pomocy rozwojowej

Dominik Kopiński podjął próbę charakterystyki systemu pomocy rozwojowej, wskazując następujące jego cechy:

- powszechność (układ obejmować ma „wszystkie państwa świata w zasadzie bez wyjątku” - zaangażowane w charakterze donatora, bądź też biorcy),
- asymetryczny kształt („większość ciężaru finansowania spoczywa na grupie zaledwie 23 państw, choć (...) grupa donatorów jest dzisiaj coraz liczniejsza i wciąż powiększa się o nowych członków”),
- zaangażowanie zarówno państw jak i organizacji międzynarodowych oraz organizacji pozarządowych (wszystkie te podmioty mają działać w imieniu donatorów pierwotnych, czyli podatników),³⁹

³⁷ Prezentacja nowej typologii przez DAC nie wyklucza tworzenia własnych klasyfikacji ODA dla celów poznawczych. Przykładowo Katarzyna Czaplicka dzieli pomoc rozwojową na:

- pomoc finansową - np. darowizny, kredyty, umorzenie zadłużenia,
- pomoc rzeczową - transfer dóbr konsumpcyjnych, dóbr inwestycyjnych, czy pomocy żywnościowej,
- pomoc techniczną - szkolenia, doradztwo, ekspertyzy, przekazywanie wiedzy oraz inicjowanie badań i/lub pokrywanie towarzyszących temu kosztów.

Zob. P. Bagiński, K. Czaplicka, J. Szczeciński, *Międzynarodowa współpraca na...*, op. cit., s. 129.

³⁸ M. Smolaga, *Oficjalna Pomoc Rozwojowa jako narzędzie osiągnięcia Milenijnych Celów Rozwoju*, tekst pracy magisterskiej obronionej na WDiNP UW w lipcu 2009 r., s. 48-49 i 164.

³⁹ Wynikające z odmiennej conceptualizacji włączanie organizacji pozarządowych w grono aktorów systemu pomocowego wzbudza pewne kontrowersje. Argumenty przywołane już we wstępie pracy przemawiają za traktowaniem sektora niepublicznego jako uczestnika współpracy rozwojowej *sensu stricto*, ale nie dawcy pomocy rozwojowej. Niewątpliwie NGO pośredniczą w przekazywaniu środków finansowych jako wykonawcy projektów a ich własne inicjatywy przynoszą dodatkowe korzyści, które trudno wycenić (np. lobbying, zwiększanie świadomości społeczeństw). Jednak z metodologicznego punktu widzenia lepiej jest odróżniać ich działania od aktywności struktur państwowych.

- decentralizacja (brak ośrodka decyzyjnego, „centralnego architekta”, kartelu pomocowego czy forum służącego do dyskusji i podejmowania wiążących dyskusji, przez co trudno mówić o efektach synergicznych i komplementarności działań),
- autonomizacja podmiotów („decyzje odnośnie wielkości i alokacji pomocy są w pełni autonomiczne i zapadają przede wszystkim na szczeblu narodowym w oparciu o narodowe organy legislacyjne i wykonawcze”).⁴⁰

System pomocy rozwojowej powinien być rozumiany jako **nieformalna struktura i układ specyficznych relacji organizujących proces wspierania przez państwa bardziej zaawansowane ekonomicznie przemian gospodarczych i społecznych w krajach globalnego Południa**. Właściwości pomocy rozwojowej, wyrażone w definicji ODA, powodują, że jej system ma charakter *stricte* międzypaństwowy i posiada umiarkowany stopień instytucjonalizacji.

Alternatywnie, w duchu liberalnego paradygmatu nauki o stosunkach międzynarodowych, można przedstawić globalny system pomocowy jako **reżim międzynarodowy, ukierunkowany na rozwiązywanie problemów rozwojowych społeczeństw o niskim i średnim poziomie DNB per capita**⁴¹. Instrumentem wzajemnego oddziaływania elementów systemu jest ODA. Pozycja podmiotów w układzie jest wyznaczana przez stopień stosowalności wypracowanych norm międzynarodowych - im bliżej rdzenia systemu, tym większa liczba regulujących działalność pomocową zasad do przestrzegania przez dany podmiot. Instytucje niepubliczne, które nie podlegają bezpośrednio normom międzynarodowym, pozostają poza reżimem, mimo że nierzadko wspierają swą aktywnością podstawowy cel systemu.

Żeby uniknąć popadania w przesadę, nie powinno się jednoznacznie twierdzić, że państwa oferują innym podmiotom pomoc tylko ze względu na własne interesy. Nie należy też idealistycznie zakładać, że dawcy ODA działają altruistycznie (nie biorąc pod uwagę czynników politycznych, gospodarczych, kulturowych) albo w warunkach, które przyniosłyby ich państwom szkody. W związku z powyższym można także prezentować globalny system pomocy rozwojowej jako **pozarynkowy mechanizm osiągnięcia przez zaangażowanych aktorów stosunków międzynarodowych profitów politycznych i gospodarczych dzięki realizacji pełnego wachlarza funkcji ODA**.

⁴⁰ D. Kopiński, *Pomoc rozwojowa: Teoria...*, op. cit., s. 6, 122-125.

⁴¹ DNB per capita - Dochód Narodowy Brutto w przeliczeniu na głowę jednego mieszkańca.

Synteza przedstawionych powyżej trzech opisów (wizji) globalnego systemu pomocowego pozwala stwierdzić, że jest to **układ, który organizuje, umiarkowanie reguluje i motywuje międzynarodową współpracę w zakresie niesienia i otrzymywania wsparcia rozwojowego.**

W ramach globalnego środowiska pomocowego najbardziej zaawansowana jest współpraca instytucji Systemu Narodów Zjednoczonych (SNZ) z *członkami DAC*. Kooperacja ta stanowi rdzeń globalnego systemu pomocy rozwojowej. Wspomnianej struktury nie można jednak uznać za ciało decyzyjne całego globalnego środowiska pomocowego, gdyż instytucje SNZ, ani tym bardziej OECD, nie mają najczęściej nawet uprawnień kontrolnych względem suwerennych państw („nietradycyjnych” donatorów i beneficjentów).⁴²

System pomocy rozwojowej, w większości wypadków na poziomie krajowym, a zawsze w skali globalnej, stanowi centralny punkt odniesienia (niejako jądro) współczesnej współpracy rozwojowej *sensu stricto*⁴³. Przemawiają za nią następujące argumenty:

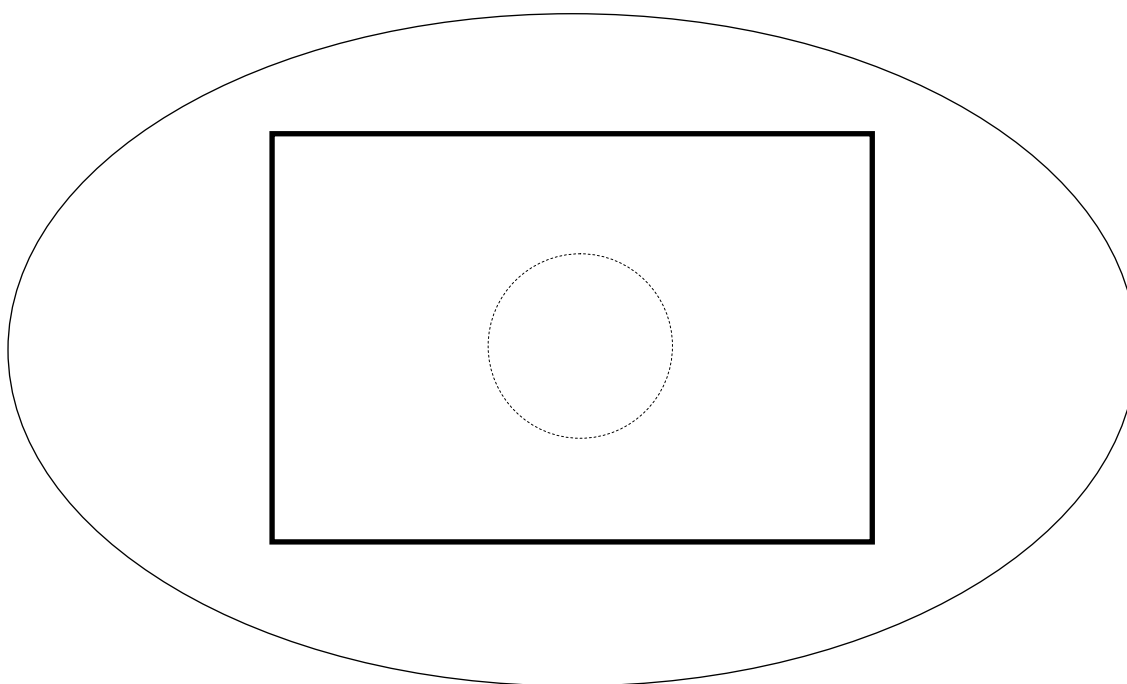
- skala funduszy przeznaczanych rokrocznie na ODA (mimo pesymistycznych przewidywań wielkość środków pomocowych wzrasta – choć faktycznie wolniej, niż obiecują główni dawcy),
- możliwość oddziaływania przez państwa drogą polityki rozwojowej,
- regulowanie przez państwo zasad działania uczestników niepublicznych za pomocą legislacji,
- sponsorowanie części działań sektora niepublicznego przez instytucje rządowe.

W takim wypadku można stwierdzić, że za otoczenie systemu pomocowego należy uznać uczestników niepublicznych współpracy międzynarodowej *sensu stricto*, społeczeństwa zaangażowanych państw oraz inne systemy międzynarodowe.

⁴² Należy pamiętać o charakterystycznej dla współczesnych stosunków międzynarodowych anarchiczności, co sprawia, że daremne jest poszukiwanie relacji władczej między jakimś organem międzynarodowym a aktorami globalnego środowiska pomocowego. Są jednak płaszczyzny, na których może dochodzić do konsultacji i koordynacji działań różnych podmiotów międzynarodowych zaangażowanych w promocję rozwoju.

⁴³ Relacji wykraczającej poza niesienie pomocy, w której udział biorą zarówno podmioty publiczne, jak i niepubliczne, obejmującej np. zagadnienia sprawiedliwego handlu.

Schemat 1. Schematyczne zobrazowanie globalnego systemu pomocy rozwojowej

Legenda: **okrąg** - rdzeń systemu (*członkowskie DAC* oraz instytucje SNZ); **prostokąt** - globalny system pomocy rozwojowej (podmioty określone jako rdzeń systemu oraz pozostali aktorzy); **elipsa** - otoczenie systemu: bliższe (m.in. organizacje pozarządowe, korporacje) i dalsze (inne systemy międzynarodowe).

Między uwidocznionymi na schemacie elementami globalnego systemu pomocowego można wyróżnić następujące rodzaje przepływów finansowych:

1. **wewnątrz rdzenia** (składki państw członkowskich DAC do organizacji międzynarodowych na ich działalność statutową w zakresie promocji rozwoju oraz transfery wsparcia, w których instytucje są tylko pośrednikiem na drodze do beneficjentów);
2. **między rdzeniem a resztą systemu** (ODA kierowana do biorców, wpłaty aktorów spoza DAC do instytucji multilateralnych, zwrotne transfery - spłaty części pożyczek preferencyjnych)
3. **między podmiotami niezaliczanymi do rdzenia** (pomoc bilateralna *wschodzących donatorów*, wsparcie multilateralne organizacji międzynarodowych niezwiązanych z SNZ lub DAC, spłaty części pożyczek preferencyjnych powracające do donatorów nienależących do DAC).

Pomiędzy systemem a jego bliższym otoczeniem także zachodzą interakcje:

- dotowanie przez państwa prorozwojowej działalności NGO,

- przekazywanie ODA za pośrednictwem podmiotów pozarządowych - podmioty sektora niepublicznego są jedynie wykonawcami wybranych projektów, czyli pośrednikami na drodze między dawcą państwowym a beneficjentami.

Stąd istotne jest rozróżnienie między pomocą rozwojową (zamykającą się w funduszach przekazywanych, bezpośrednio i pośrednio, przez instytucje publiczne) a współpracą rozwojową sensu stricto (obejmującą także środki pozyskiwane ze źródeł prywatnych i inne, pozafinansowe wymiary działań prorozwojowych).

1.3. Aktorzy

Aktorami w globalnym systemie pomocy rozwojowej są państwa, będące dawcami i/lub biorcami wsparcia rozwojowego oraz organizacje międzynarodowe pośredniczące w tych kontaktach.

Konsekwencją nasilenia się procesu przemian społeczno-gospodarczych zachodzących w części państw, przy równoczesnej kontynuacji tradycyjnych sposobów gospodarowania na innych obszarach, jest intensyfikacja zjawiska tzw. luki rozwojowej. Siłą rzeczy wytworzył się podział świata, którego kryterium stanowi poziom rozwoju poszczególnych krajów. Taka segregacja oczywiście ma swoje korzenie w okresie kolonializmu.⁴⁴

W literaturze i prasie często można zetknąć się z rozróżnieniem pomiędzy państwami rozwiniętymi a krajami rozwijającymi się. Zgodnie z praktyką Narodów Zjednoczonych, do regionów/krajów rozwiniętych zalicza się: Amerykę Północną, Europę, Japonię, Australię i Nową Zelandię. Na regiony/kraje rozwijające się składają się: Afryka, Karaiby, Ameryka

⁴⁴ Jeszcze w XIX w. rozróżniano wyznaczające kierunek nowoczesnego rozwoju narody cywilizowane i ludy dzikie. Ze względu na szowinistyczny wymiar klasyfikacji bardzo szybko ją porzucono. Jednak ślady tego typu myślenia o rozwoju państwa i jego konsekwencjach można jeszcze zauważyć w pochodzącym z 1920 r. Statucie Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej. Artykuł 38 dokumentu zawiera zapis, że Trybunał będzie orzekać m.in. w oparciu o „zasady ogólne prawa, uznane przez narody cywilizowane”. Sformułowanie to zostało następnie wpisane do art. 38 Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, choć jego interpretacja nie jest już dyskryminacyjna. Zob. *Statut stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej, przewidzianego w artykule 14 Paktu Ligi Narodów*, Dz.U., nr 106, poz. 839, art. 38, dokument dostępny na stronach internetowych Sejmu (pod adresem: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19231060839&type=2>). Innym wypracowanym podziałem, który przez wiele lat utrzymywał swoją aktualność, a i dziś rzutuje na obraz stosunków międzynarodowych i współpracy rozwojowej, jest rozróżnienie na: metropolie i terytoria zależne (kolonialne, półkolonialne). Zaprezentowany powyżej podział państw może obecnie wydawać się nieadekwatny (co z krajami, które nigdy nie posiadały kolonii i także nimi nie były?), a wręcz archaiczny.

Środkowa, Ameryka Południowa, Azja (z wyłączeniem Japonii) oraz Oceania (Strefa Pacyfiku) – z wyłączeniem Australii i Nowej Zelandii.⁴⁵

Według innej klasyfikacji państw, mającej odzwierciedlać różnice w rozwoju międzynarodowym, dzielą się one na:

- Północ - w domyśle bogatą, nowoczesną, zurbanizowaną, dynamiczną i uprzemysłowioną, położoną w klimacie umiarkowanym,
- Południe - stereotypowo postrzegane jako biedne, „zacofane”, w dużym stopniu wiejskie i rolnicze, statyczne, położone w klimacie tropikalnym.

Przeciwstawienie Północy i Południa wywodzi się ze sporządzonego w 1980 r. przez tzw. Komisję Brandta (*Independent Commission on International Development Issues*)⁴⁶ raportu *North–South: A Programme for Survival*. Trzy lata później zespół opublikował na ten temat kolejny dokument - *Common Crisis: North-South Cooperation for World Recovery*. Opracowania wskazywały, że stosowane do tej pory podziały krajów na trzy światy lub na Wschód i Zachód były nietrafne i stąd wynikała potrzeba wprowadzenia nowej terminologii.⁴⁷ Zawarto w nich dodatkowo twierdzenia, że pomoc Południu leży w ścisłym interesie Północy, ponieważ większy poziom aktywności gospodarczej oraz interakcji (współzależności) ma służyć wszystkim państwom, niezależnie od ich położenia geograficznego czy ideologii. Komisja W. Brandta wyznaczyła linię rozdzielającą Północ i Południe na 30. równoleżniku szerokości północnej (z wyłączeniem Australii i Nowej Zelandii ze sfery Południa). Po rozpadzie ZSRR i obozu wschodniego linia pomiędzy Północą a Południem została zmodyfikowana. Większość byłych tzw. państw socjalistycznych pozostała w grupie Północy, lecz niektóre państwa WNP zostały uznane za część Południa.⁴⁸

⁴⁵ Zob. *Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings*, informacja na stronie internetowej Organizacji Narodów Zjednoczonych (dostępna pod adresem: <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>).

⁴⁶ Powołana z inicjatywy ówczesnego prezesa tzw. Banku Światowego. Oprócz byłego kanclerza RFN, który pełnił rolę przewodniczącego, w skład Komisji wchodził: Abdlatif Y. Al-Hamad (z Kuwejtu), Rodrigo Botero Montoya (z Kolumbii), Antoine Kipsa Dakouré (z Górnej Wolty), Eduardo Frei Montalva (były prezydent Chile), Katherine Graham (z USA), Edward Heath (były premier Wielkiej Brytanii), Amir H. Jamal (z Tanzanii), Lakshmi Kant Jha (z Indii), Khatijah Ahmad (z Malezji), Adam Malik (z Indonezji), Haruki Mori (z Japonii), Joe Morris (z Kanady), Olof Palme (były premier Szwecji), Peter G. Peterson (z USA), Edgard Pisani (z Francji), Shridath Ramphal (z Gujany) i Layachi Yaker (z Algierii) oraz pełniący funkcje techniczne: Jan Pronk, Goran Ohlin i Dragoslav Avramovic. Podkreśla się, że dobór osobowy członków miał wskazać, iż współpraca pomiędzy Północą i Południem jest możliwa.

⁴⁷ Warto jednak zaznaczyć, że już maoistowska teoria polityczna akcentowała podział między Północą a Południem i przypisywała antagonizmowi pomiędzy nimi szczególną rolę w procesie rozwoju międzynarodowego.

⁴⁸ K. Dodds, *The Third World, developing countries, the South, poor countries* [w:] V. Desai, R. B. Potter (red.), *The Companion to...*, op. cit., s. 5; P. Calvert, S. Calvert, *Politics and Society...*, op. cit., s. 3-4; A. Moskwa, *Wzrost i rozwój gospodarczy* [w:] Bednarski M., Wilkin J. (red.), *Ekonomia dla prawników i nie tylko*,

Szczególnie chętnie stosowanym przez ekonomistów jest podział państw ze względu na osiągnięty dochód narodowy w przeliczeniu na głowę mieszkańca. Takie kryterium ilościowe (PKB *per capita*) stosuje przy tworzeniu klasyfikacji Grupa Banku Światowego⁴⁹. Nie rozdzielając podmiotów na państwa rozwinięte i rozwijające się, instytucja ta wyszczególnia cztery kategorie gospodarek:

- kraje o niskim dochodzie (*low income*),
- kraje o średnioniskim dochodzie (*lower middle income*),
- kraje o średniowysokim dochodzie (*upper middle income*),
- kraje o wysokim dochodzie (*high income*).⁵⁰

Klasyfikacja ta, mimo swej popularności, nie oddaje w pełni specyfiki procesów rozwoju. Spłyca ich przebieg, ograniczając je tylko do ilościowych zmian jednego czynnika gospodarczego.

Bardziej precyzyjny jest Indeks Społecznego Rozwoju (*Human Development Index*, HDI). Pomysł indeksu zrodził się na początku lat 90. ubiegłego wieku wśród ekspertów Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (*United Nations Development Programme*, UNDP). Jego metodologia cały czas podlega modyfikacjom. Opiera się na trzech indeksach bazowych - długości życia, edukacji i dochodu narodowego *per capita*.⁵¹ Takie ujęcie problemu ma zapewnić nie tylko obserwację na poziomie gospodarki, lecz także perspektywę zmiany jakości życia mieszkańców analizowanego podmiotu. Dzięki uszeregowaniu danych nt. poziomu rozwoju poszczególnych państw w rankingu łatwo można uzyskać dla nich perspektywę porównawczą. Rankingi niemal rokrocznie są aktualizowane i prezentowane w Raportach o stanie społecznego rozwoju (*Human Development Reports*). HDI może

Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2005, s. 399-400; strona internetowa Centre for Global Negotiations (http://www.brandt21forum.info/About_BrandtCommission.htm).

⁴⁹ Głównym ogniwem Grupy jest Międzynarodowy Banku Odbudowy i Rozwoju (*International Bank for Reconstruction and Development*, IBRD), czyli tzw. Bank Światowy. Ponadto w jej skład wchodzi: Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju (*International Development Association*, IDA), Międzynarodowa Korporacja Finansowa (*International Finance Corporation*, IFC), Wielostronna Agencja Gwarancji Inwestycji (*Multilateral Investment Guarantee Agency*) oraz Międzynarodowe Centrum Rozwiązywania Sporów Inwestycyjnych (*International Centre for Settlement of Investment Disputes*).

⁵⁰ Zob. *How we Classify Countries*, informacja na stronach internetowych Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju (dostępna pod adresem: <http://data.worldbank.org/about/country-classifications>). Jak można się spodziewać, w większości krajów rozwijających się dominuje niski dochód (w 2008 r. jedynie dwa państwa w tej grupie to podmioty inne niż kraje rozwijające się) lub dochód średnioniski (tylko siedem podmiotów w tej grupie nie było krajami rozwijającymi się). Stanowią one także większość w kolejnej kategorii - krajów o średniowysokim dochodzie. Dopiero wśród krajów o wysokim PKB ich obecność jest niska (znalazło się tam siedem państw rozwijających się).

⁵¹ Wykorzystywane w obliczeniach indeksów HDI dane źródłowe pochodzą od wyspecjalizowanych organizacji wchodzących w skład SNZ oraz z OECD.

przyjmować wartości od 1 (największy rozwój) do 0 (rozwój najslabszy). Eksperci UNDP dzielą badane podmioty⁵² na cztery równe grupy (kwartyle):

1. bardzo wysoki poziom HDI,
2. wysoki poziom HDI,
3. średni poziom HDI
4. niski poziom HDI.

Jak tłumaczą sami autorzy Raportów, HDI nadal jest tylko uproszczonym miernikiem procesów rozwoju gospodarczo-społecznego,⁵³ oddającym jednak ich istotę. Z tego powodu został przyjęty w niniejszej pracy jako główny wskaźnik poziomu rozwoju państw.⁵⁴

Przywołane podziały pełnią nie tylko rolę informacyjną, ale także w pewnym stopniu funkcję regulacyjną w stosunkach międzynarodowych. Jedną z oznak tego jest wskazywanie podmiotom ról w takich układach, jak globalny system pomocy rozwojowej.

1.3.1. Beneficjenci ODA

Potencjały państw należących do grupy krajów Południa, a więc i zachodzące w nich procesy rozwojowe, są obecnie mocno zróżnicowane.⁵⁵ Wśród wymienianych w literaturze⁵⁶

⁵² W Rankingu uwzględniona jest większość krajów członkowskich ONZ; nie figurują w nim podmioty spoza Organizacji, chociaż zdarza się, że one same wykorzystują stworzoną przez UNDP metodologię do obliczenia swego HDI

⁵³ UNDP opracowało jeszcze dodatkowe, bardziej skomplikowane wskaźniki, jak choćby: *Inequality-adjusted HDI* - wskaźnik HDI zmodyfikowany o poziom nierówności społecznych, *Gender Inequality Index* - indeks nierówności ze względu na płeć, *Multidimensional Poverty Index* - wielowymiarowy wskaźnik biedy (zastąpił on wskaźnik społecznego ubóstwa - *Human Poverty Index*).

⁵⁴ Zob. *Human Development Report 2010...*, op. cit.; strona internetowa UNDP poświęcona Raportom i HDI (<http://hdr.undp.org/en/statistics/>); M. Smolaga, *Zastosowanie analizy ilościowo-jakościowej w monitorowaniu wysiłków na rzecz zwalczania problemów rozwojowych* [w:] M. Krzystofik, D. Gauza (red.), *Politologia jako nauka? Teoria a praktyka analizy politologicznej*, Zielona Góra 2010, s. 304-305.

⁵⁵ Nawet podczas zimnej wojny, czyli w okresie nasilonej dekolonizacji, kraje rozwijające się (czyli globalne, biedne Południe) nie stanowiły jednolitej grupy państw. Zróżnicowanie ich potencjałów wynika z wielu czynników - zarówno wewnętrznych, zewnętrznych, zależnych od nich oraz niezależnych. Oddziaływanie tych czynników spowodowało, że w ciągu minionych dekad dysproporcje pomiędzy państwami Południa jeszcze się powiększyły. Kluczową rolę należy przywiązywać do: zasobów, jakimi kraje dysponują (czynnik wewnętrzny - niezależny), uczestnictwa w konfliktach międzynarodowych (czynniki zewnętrzny - zależny oraz zewnętrzny - niezależny), istnienia konfliktów wewnętrznych (czynnik wewnętrzny - niezależny), umiejętności rozwiązywania sporów (czynnik wewnętrzny - zależny), pozycji wyjściowej w międzynarodowym podziale pracy (czynnik zewnętrzny - niezależny), próby jej zmiany poprzez stosowanie odpowiednich polityk/strategii rozwojowych (czynnik zewnętrzny - zależny), ale także wielkości i jakości otrzymywanej pomocy rozwojowej (czynnik zewnętrzny - niezależny) oraz umiejętności jej wykorzystania (czynnik wewnętrzny - zależny). Zob. M. Smolaga, *Wschodzący donatorzy - droga od biorców do dawców pomocy rozwojowej* [w:] A. Grzędzińska, K. Majdzińska, A. Sulowska, *Ubóstwo i wykluczenie: Wymiar ekonomiczny, społeczny i polityczny*, Bramasole, Warszawa 2010, s. 405.

plaszczyn, na których manifestuje się odmienność przeobrażeń społeczno-gospodarczych krajów rozwijających się, można odnaleźć:

- charakter gospodarki (tradycyjna, oparta na surowcach⁵⁷, nowo uprzemysłowiona, etc.),
- poziom zasobności społeczeństwa (oprócz standardowych grup wśród przedstawicieli Południa wymienia się państwa najslabiej rozwinięte - *Least Developed Countries*, LDCs - gdzie poziom DNB na głowę mieszkańca jest drastycznie niski),
- czynniki geograficzne (stąd wyróżnianie przez SNZ małych wyspiarskich krajów rozwijających się - *Small island developing states* - i krajów rozwijających się o niekorzystnym położeniu geograficznym - *Landlocked developing countries*).⁵⁸

Potrzeba tworzenia przez DAC rejestrów odbiorców pomocy pojawiła się wraz z początkiem gromadzenia przez tę instytucję statystyk dotyczących ODA. W początkowym okresie obejmowały one następujące podmioty:

- wszystkie państwa i terytoria zależne w Afryce, z wyłączeniem RPA,
- zachodnią hemisferę, z wyłączeniem USA i Kanady,
- „niekomunistyczne” państwa Azji i Pacyfiku, z wyłączeniem Australii, Japonii i Nowej Zelandii,
- wybrane podmioty europejskie (Cypr, Gibraltar, Grecja, Hiszpania, Jugosławia, Malta i Turcja).

W miarę zachodzenia przemian w rywalizacji pomiędzy mocarstwami w latach 70. i 80. ubiegłego stulecia Zachód zaczął udzielać ODA takim państwom jak ChRL czy Socjalistyczna Republika Wietnamu, więc DAC wciągnął te podmioty na listę biorców pomocy. Można więc wyciągnąć wniosek, że znajdowanie się w rejestrze prowadzonym przez wymienioną instytucję jest wtórne wobec decyzji politycznej o udzielaniu wsparcia, a nie odwrotnie. Wraz z rozpadem obozu tzw. państw socjalistycznych kraje Europy Środkowej i Wschodniej oraz Azji Środkowej, w wyniku drastycznie pogarszającej się sytuacji społeczno-gospodarczej, zmuszone były korzystać z wsparcia *państw DAC*. Dlatego właśnie w 1993 r. Komitet musiał opublikować swą listę biorców pomocy w nowej formie. W części pierwszej

⁵⁶ Zob. A. Budnikowski, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003, s. 376; G. Michałowska (red.), *Mały słownik stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996, s. 102-103; J. Rymarczyk, *Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s. 357; *Composition of macro...*, op. cit.; strona internetowa UNCTAD (<http://www.unctad.org/Templates/StartPage.asp?intItemID=3617&lang=1>).

⁵⁷ Przywołuje się głównie przykład krajów członkowskich Organizacji Państw Eksportujących Ropę Naftową (*Organization of the Petroleum Exporting Countries*, OPEC).

⁵⁸ Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD) dodaje także trzecią kategorię – inne strukturalnie słabe, wrażliwe i małe gospodarki (*other structurally weak, vulnerable, and small economies*).

rejestrze znalazły się państwa Południa, które miały być głównymi beneficjentami ODA. W części drugiej umieszczono wschodnioeuropejskie państwa przechodzące transformację oraz bardziej zaawansowane kraje rozwijające się.⁵⁹ W 2005 r. część druga *DAC List of ODA Recipients* została zlikwidowana, a większość z ujętych w niej podmiotów przestała otrzymywać wsparcie traktowane jako rozwojowe (pozostałe zostały przeniesione do części pierwszej). Nie był to pierwszy przypadek, gdy - ze względu na osiągnięcie pewnego poziomu dochodu narodowego lub też na własne życzenie - różne podmioty zostały wyłączone z grupy biorców ODA. Działo się tak zarówno przed 2005 r. (Hiszpania w 1983 r., Portugalia w 1991, Gujana Francuska, Gwadelupa, Martynika, Réunion, Saint-Pierre i Miquelon – wszystkie w 1992 oraz Grecja w 1995 r.), jak i po nim (Bahrajn i Wyspy Turks i Caicos). W 2009 r. zmodyfikowano obowiązującą listę, by dodać do niej Kosovo (wcześniej pomoc dla kosowskich Albańczyków była zaliczana na konto Serbii).⁶⁰

Obecnie obowiązująca Lista DAC⁶¹ dzieli beneficjentów ODA (zarówno niepodległe państwa, jak i terytoria zależne) na cztery kategorie:

- Kraje najsłabiej rozwinięte (LDCs) – znalazło się tu 49 państw (31 z Afryki Subsaharyjskiej, 9 z Azji Wschodniej i Pacyfiku, 4 z Azji Południowej, 3 z Afryki Północnej, 1 z Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz 1 z Azji Zachodniej),⁶²
- Inne kraje o niskim dochodzie (gdzie DNB *per capita* w 2010 r. był mniejszy od 1005 USD) – w skład tej grupy weszło 6 państw (3 z Afryki Subsaharyjskiej, 2 z Azji Środkowej, 1 z Azji Wschodniej i Pacyfiku),⁶³
- Uboższe kraje i terytoria o średnim dochodzie (*Lower Middle Income Countries and Territories*; DNB *per capita* w 2010 r. od 1006 do 3975 USD) – zaklasyfikowano tak 40 podmiotów (11 z Azji Wschodniej i Pacyfiku, 8 z Ameryki Łacińskiej i Karaibów,

⁵⁹ Wsparcie dla nich było klasyfikowane jako Pomoc Oficjalna - *Official Aid* (OA), lecz był to zabieg czysto statystyczny i transfery owe musiały spełniać te same kryteria, które dotyczyły ODA.

⁶⁰ *History of DAC Lists of aid recipient countries*, (informacja na stronach internetowych OECD, http://www.oecd.org/document/55/0,3746,en_2649_34447_35832055_1_1_1_1,00.html).

⁶¹ *DAC List of ODA Recipients. Effective for reporting on 2012 and 2013 flows*, (dostępna na stronach internetowych OECD pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/stats/DAC%20List%20used%20for%202012%20and%202013%20flows.pdf>).

⁶² Są to: Afganistan, Angola, Bangladesz, Benin, Bhutan, Burkina Faso, Burundi, Czad, Demokratyczna Republika Konga (DRK), Dżibuti, Erytrea, Etiopia, Gambia, Gwinea, Gwinea Równikowa, Gwinea-Bissau, Haiti, Jemen, Kambodża, Kiribati, Komory, Laos, Lesotho, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauretania, Mozambik, Myanmar (alter. Mjanma, d. Birma), Nepal, Niger, Republika Środkowoafrykańska, Rwanda, Samoa, Senegal, Sierra Leone, Somalia, Sudan, Sudan Południowy, Tanzania, Timor Wschodni, Togo, Tuvalu, Uganda, Vanuatu, Wyspy Salomona, Wyspy Świętego Tomasza i Książęca, Zambia.

⁶³ Kenia, Kirgistan, Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna, Sudan Południowy, Tadżykistan i Zimbabwe.

7 z Afryki Subsaharyjskiej, 4 z Azji Środkowej, 3 z Europy, 3 z Azji Zachodniej, 2 z Afryki Północnej i 2 z Azji Południowej),⁶⁴

- Bogatsze kraje i terytoria o średnim dochodzie (*Upper Middle Income Countries and Territories*; DNB *per capita* w 2010 r. od 3976 do 12275 USD) – do tej grupy zalicza się 54 podmiotów (23 z Ameryki Łacińskiej i Karaibów, 8 z Azji Wschodniej i Pacyfiku, 7 z Afryki Subsaharyjskiej, 7 z Europy, 3 z Azji Zachodniej, 2 z Azji Środkowej oraz 1 z Afryki Północnej).⁶⁵

Jak widać opinia, że biorcami ODA są kraje rozwijające się, jest w pewnym stopniu uproszczeniem. Wśród jej beneficjentów nadal znajdują się także państwa europejskie, które nie należą do kategorii krajów rozwijających się czy państw globalnego Południa. Dodatkowo, wsparcie otrzymują także terytoria zależne i podmioty o nie do końca wyjaśnionym statusie prawnomiędzynarodowym (Autonomia Palestyńska i Kosowo).

Według danych DAC w latach 2001-2010 beneficjenci wsparcia rozwojowego (ODA i OA) otrzymali łącznie ok. 1,01 bln USD.⁶⁶ LDCs pozyskały 29,2% z tej kwoty, Inne kraje o niskim dochodzie 2,0%, Uboższe kraje i terytoria o średnim dochodzie 29,3%, Bogatsze kraje i terytoria o średnim dochodzie 10,9%, Bardziej zaawansowane kraje rozwijające się i terytoria 1,2%,⁶⁷ państwa przechodzące transformację systemową (kraje Europy Środkowo-Wschodniej z wyłączeniem Albanii oraz Rosja)⁶⁸ 2,1% a 25,3% nie zostało rozdzielone w oparciu o czynnik dochodu lub stanowiło wydatki nieokreślone.⁶⁹ Z wsparcia rozwojowego w

⁶⁴ Armenia, Autonomia Palestyńska**, Belize, Boliwia, Egipt (w zestawieniu potraktowano go jako kraj północnoafrykański), Fidzi, Filipiny, Ghana, Gruzja, Gujana, Gwatemala, Honduras, Indie, Indonezja, Irak, Kamerun, Kongo, Kosowo**, Maroko, Mikronezja, Mołdowa, Mongolia, Nigeria, Nikaragua, Pakistan, Papua Nowa-Gwinea, Paragwaj, Republika Zielonego Przylądka, Salwador, Sri Lanka, Suazi (Swaziland), Syria, Tokelau*, Tonga, Turkmenistan, Ukraina, Uzbekistan, Wietnam, Wybrzeże Kości Słoniowej oraz Wyspy Marshalla. * oznaczono terytoria zależne, ** zaznaczono obszary, których status międzynarodowy nie jest jasny.

⁶⁵ Albania, Algieria, Anguilla*, Antigua i Barbuda, Argentyna, Azerbejdżan, Białoruś, Bośnia i Hercegowina, Botswana, Brazylia, Chile, Chiny (ChRL), Czarnogóra, Dominika, Dominikana, Ekwador, Gabon, Grenada, Iran, Jamajka, Jordania, Kazachstan, Kolumbia, Kostaryka, Kuba, Liban, Libia, Macedonia, Malediwy, Malezja, Mauritius, Meksyk, Montserrat*, Namibia, Nauru, Niue*, Palau, Panama, Peru, Republika Południowej Afryki, Saint Lucia, Saint Vincent i Grenadyny, Serbia, Seszele, Surinam, Tajlandia, Tunezja, Turcja (w zestawieniu policzono ją jako państwo europejskie), Urugwaj, Wallis i Futuna*, Wenezuela, Wyspa Św. Heleny*, Wyspy Cooka*, Wyspy Św. Krzysztofa i Nevis.

⁶⁶ Netto, w dolarach z kwietnia 2013 r.

⁶⁷ Chodzi o wsparcie rozwojowe udzielone Arabii Saudyjskiej, Bahrajnowi, Malcie, Słowenii, Wyspom Turks i Caicos*. W skład tej grupy dodatkowo wchodzi: Antyle Holenderskie*, Aruba*, Bahamy, Bermudy*, Brunei, Brytyjskie Wyspy Dziewicze*, Cypr, Falklandy*, Gibraltar*, Hongkong* (właściwie Hongkong SAR), Izrael, Kajmany*, Katar, Kuwejt, Makau* (właściwie Makau SAR), Mariany Północne*, Nowa Kaledonia*, Polinezja Francuska*, Republika Korei, Singapur, Słowenia, Tajwan**, Zjednoczone Emiraty Arabskie. Wraz z Listą DAC obowiązującą od 2011 r. do tego grona dołączyły Barbados, Chorwacja, Majotta*, Oman oraz Trynidad i Tobago. Wymienione państwa i terytoria nie są już uprawnione do otrzymywania ODA.

⁶⁸ Dokładniej: Bułgaria, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Rosja, Słowacja oraz Węgry.

⁶⁹ Do tej kategorii zaliczana jest m.in. pomoc regionalna.

tym czasie skorzystało 190 podmiotów (krajów i terytoriów). Tak duża liczba podmiotów korzystających w analizowanym czasie ze wsparcia rozwojowego ukazuje, że słuszne są obserwacje Dominika Kosińskiego odnośnie powszechności systemu pomocowego.

Państwami, które w ciągu wskazanej dekady otrzymały najwięcej pomocy rozwojowej są: Irak (w sumie niecałe 62,19 mld USD, czyli ok. 6,2% całości transferów); Afganistan (odpowiednio 33,93 mld USD, 3,4%); Nigeria (26,16 mld USD, 2,6%); Etiopia (23,08 mld USD, 2,3%); DRK (21,86 mld USD, 2,2%); Wietnam (21,82 mld USD, 2,2%); Tanzania (20,47 mld USD, 2,0%); Pakistan (19,96 mld USD, 2,0%); Indie (17,07 mld USD, 1,7%); Mozambik (16,14 mld USD, 1,6%); Autonomia Palestyńska (16,07 mld USD, 1,6%); Sudan (15,10 mld USD, 1,5%); ChRL (13,93 mld USD, 1,4%); Bangladesz (13,53 mld USD, 1,3%); Uganda (13,43 mld USD, 1,3%).⁷⁰

Spośród wskazanych piętnastu państw siedem należy do grupy LDCs, siedem klasyfikuje się jako Uboższe kraje i terytoria o średnim dochodzie i jedno zalicza się do Bogatszych krajów i terytoriów o średnim dochodzie.

Powyższe informacje pozwalają stwierdzić, że globalne środowisko pomocowe nie koncentruje się tylko i wyłącznie na najbiedniejszych państwach Południa. Podobną uwagę, co LDCs, poświęca się mniej zasobnym podmiotom o średnim dochodzie. Nie zachodzi prawidłowość, że im gorsze są wskaźniki rozwojowe danego kraju, tym większe ma on szanse zostania czołowym beneficjentem ODA. Taki stan rzeczy jest postawą do formułowania oskarżeń o upolitycznianie i ekonomizację świadczonego wsparcia.

1.3.2. Donatorzy pomocy rozwojowej

Głównymi dawcami ODA są *członkowie DAC*.⁷¹ Nazywani są oni *tradycyjnymi donatorami*, albo po prostu *państwami DAC*. Ich rola w systemie pomocy rozwojowej jest tak duża, że wielu obserwatorów widzi w nich jedynych dawców pomocy. Jest to wrażenie fałszywe, ponieważ kraje nienależące do Komitetu również świadczą wsparcie rozwojowe.

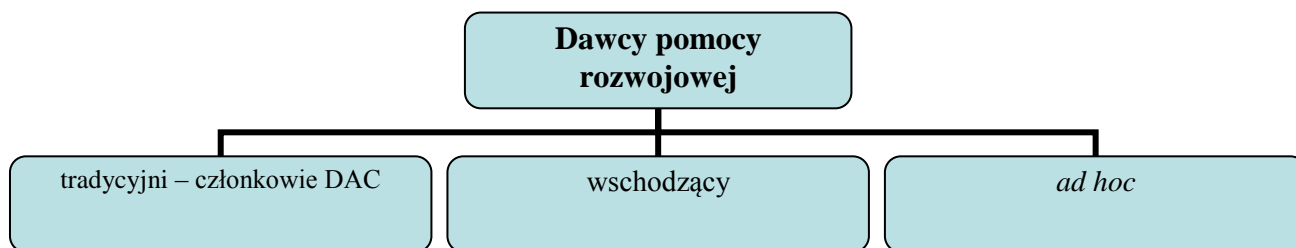
⁷⁰ Dane do obliczeń za *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit.

⁷¹ Sama przynależność do OECD nie powoduje automatycznego wstąpienia do Komitetu. Obecnie do tego ciała należą: Australia, Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Japonia, Kanada, Korea Południowa, Komisja Europejska, Luksemburg, Niemcy, Norwegia, Nowa Zelandia, Portugalia, Szwajcaria, Szwecja, USA, Wielka Brytania i Włochy. W 2013 r. doszło do akcesji kilku nowych członków: Islandii (w marcu), Czech (w maju), Słowacji (we wrześniu), Polski (w październiku) oraz Słowenii (w grudniu). Prezentowane w pracy analizy nie uwzględniają jeszcze tych faktów i kraje te nadal uwzględniane są jako *wschodzący donatorzy*.

Problem z oszacowaniem wielkości grupy wszystkich donatorów pojawia się m.in. wraz z uznaniem pomocy humanitarnej za część ODA. Państwa nie mają obowiązku informować o niesionym wsparciu, zarówno rozwojowym *sensu stricto*, jak i humanitarnym. Jak wynika z danych zawartych w prowadzonym przez UN OCHA (*United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*) systemie FTS (*Financial Tracking Service*), w latach 1999-2010 aż 140 państw spoza DAC świadczyło pomoc humanitarną innym krajom (wyłączając ewidentne przykłady samopomocy poprzez kanały wielostronne).⁷²

Aby rozróżnić jakościowo i ilościowo inne postawy dawców, państwa świadczące ODA można podzielić na trzy kategorie donatorów: tradycyjnych, wschodzących i *ad-hoc*.

Schemat 2. Podział donatorów pomocy rozwojowej

Źródło: opracowanie własne.

Za *donatorów ad hoc* można uznawać te państwa, które sporadycznie aktywizują się na polu świadczenia pomocy rozwojowej (głównie w formie wsparcia humanitarnego, bądź wpłat do instytucji wielostronnych). Wartość oferowanego finansowania najczęściej jest niska i nie ma znaczącego wpływu na sytuację beneficjenta. Zarówno *donatorzy ad hoc*, jak i biorcy ich pomocy rozumieją jednak, że są to symboliczne gesty. Dawcy ci, będący najczęściej ciągle beneficjentami ODA, pomagają, aby zmanifestować swą solidarność z ofiarami spektakularnych klęsk żywiołowych, bądź też kierują się bieżącymi interesami politycznymi. Ich wsparcie świadczone jest w sposób niezorganizowany instytucjonalnie oraz nieciągły.

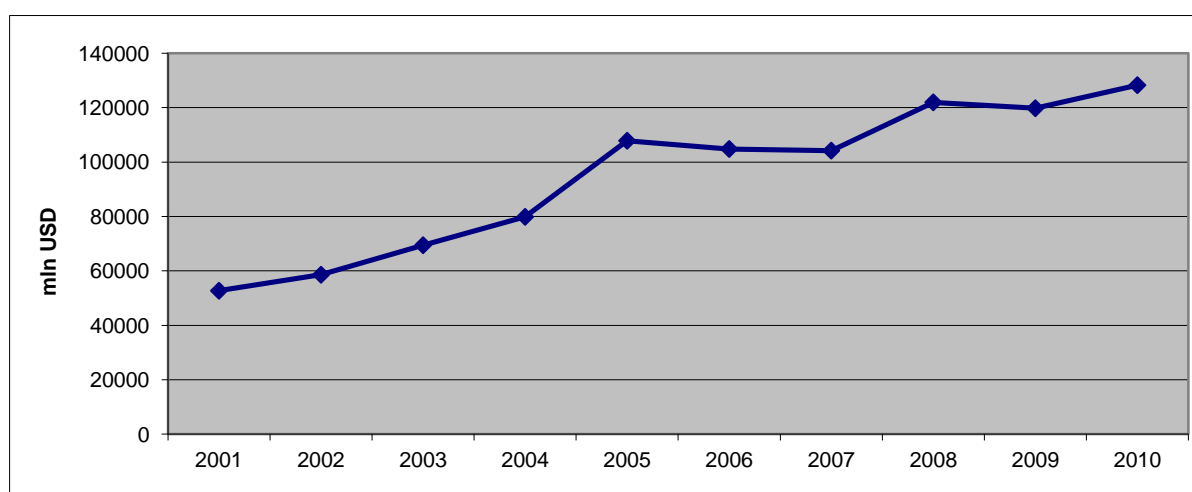
Aktywność *wschodzących donatorów*, będących głównym polem zainteresowania niniejszej pracy, jest szczegółowo badana w dalszych rozdziałach tekstu. Dlatego w tym miejscu warto dokonać przeglądu ODA świadczonej przez kraje należące do Komitetu.

Państwa DAC łącznie udzieliły w latach 2001-2010 ODA w wysokości 947,41 mld USD. W roku 2010 wolumen dostarczanej pomocy był blisko 2,5 razy większy niż na

⁷² Obliczenia własne na podstawie <http://fts.unocha.org>.

początku badanej dekady. Rocznie tradycyjni dawcy dostarczali do systemu średnio 94,74 mld USD (mediana była wyższa, równała się ok. 104,51 mld USD). Od 2001 r. mieliśmy do czynienia ze znacznym przyrostu wolumenu ODA. Finansowanie pomocy rozwojowej przez państwa DAC zmniejszyło się nieznacznie w latach 2006 i 2007 do ok. 104 mld USD.⁷³ Warto dodać, że sukces roku 2005, czyli ogromny wzrost udzielanej ODA, jest po części wynikiem umarzania długów Iraku (ok. 14 mld USD), Nigerii (5,5 mld USD) oraz państw poszkodowanych przez tsunami w grudniu 2004 roku (2,2 mld USD).⁷⁴ W 2008 roku poziom globalnej ODA zaczął ponownie gwałtownie rosnąć. W roku 2010 wyniósł on ponad 128 mld USD.⁷⁵

Wykres 1. ODA od państw DAC (netto, w mln USD - ceny bieżące) w latach 2001 - 2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Total flows by donor (ODA+OOF+Private) [DAC1]* (baza danych OECD dostępna pod adresem <http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=TABLE1>).

W 2001 r. pięcioma największymi donatorami ODA były: USA (11,43 mld USD), Japonia (9,85 mld USD), Niemcy (4,99 mld USD), Wielka Brytania (4,57 mld USD) i Francja (4,2 mld USD). Dziewięć lat później czołową piątkę donatorów stanowiły te same państwa, ale ich kolejność była już inna: USA (ok. 30,35 mld USD), Wielka Brytania (13,05 mld USD), Niemcy (12,99 mld USD), Francja (12,92 mld USD) oraz Japonia (11,02 mld USD). Wymienione powyżej kraje mają decydujący wpływ na wysokość wolumenu wsparcia

⁷³ Spadek ten był z góry przewidziany i wystąpił, ponieważ donatorzy nie nadążali z zaplanowaniem i realizacją dodatkowych projektów rozwojowych. Chodziło także o to, by efektywnie wykorzystać zwyżkę w środkach na rozwój, a nie po prostu ją wydać.

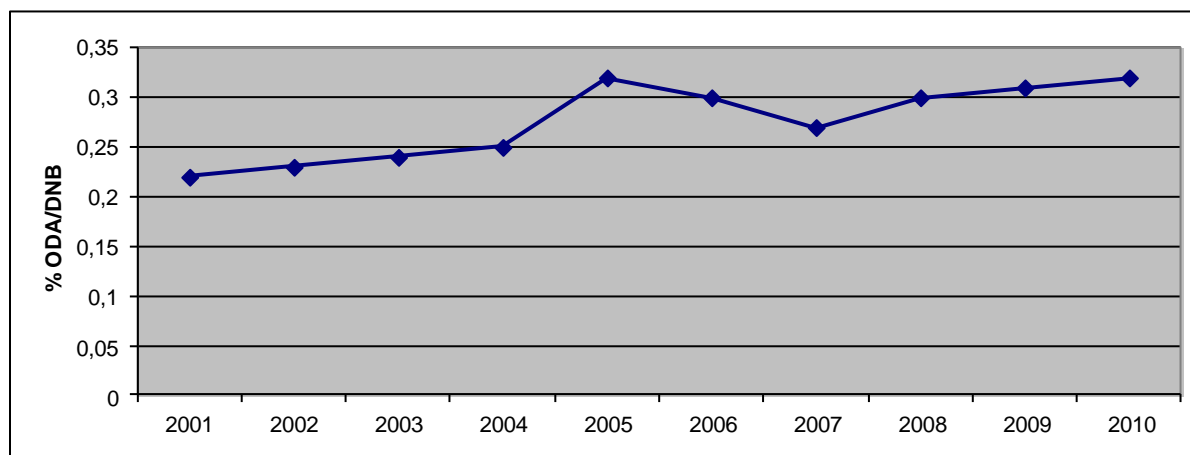
⁷⁴ Długi te były praktycznie nie do odzyskania, dlatego właśnie zostały umorzone (w przypadku Iraku dużą rolę odegrały także naciski ze strony administracji waszyngtońskiej).

⁷⁵ Zob. Tabela 1. w Aneksie.

rozwojowego przekazywanego w ramach Komitetu. W latach 2001-2010 ich nakłady netto łącznie wynosiły ponad 63% wszystkich środków *państw DAC* na ODA.⁷⁶

Większości donatorów daleko do realizacji sformułowanego w 1970 r. przez Zgromadzenie Ogólne (ZO) ONZ postulatu, zakładającego przekazywanie przez kraje rozwinięte pomocy w wysokości 0,7% swego DNB.⁷⁷ W ujęciu średnim w latach 2001-2010 *państwa DAC* udzielały wielkość ODA mieszczącą się w przedziale 0,22 – 0,32 procenta ich łącznego DNB. Poziom zaangażowania gospodarek donatorów w pomoc dla krajów Południa wahał się znacznie, lecz generalnie możemy mówić o jego rosnącym trendzie.⁷⁸

Wykres 2. Kształtowanie się współczynnika ODA/DNB państw DAC w latach 2001-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Total flows by...*, op. cit.

Równie ważna jak wielkość środków finansowych wnoszona do globalnego systemu pomocowego przez *państwa DAC* i poziom ich zaangażowania w niesienie wsparcia, jest kwestia podziału ODA na konkretne dziedziny działalności prorozwojowej.

W 2001 r. *kraje DAC* przywiązywały największą wagę do kwestii społecznych (ponad 32% bilateralnej ODA), spraw gospodarczych (ponad 15%) i umarzania zadłużenia (prawie 10%). Dziewięć lat później udział kwestii społecznych w alokacji całości ODA *państw DAC* był jeszcze większy (nakłady wyniosły aż ok. 37,5%). Na tle innych sektorów wyróżniały się także kwestie gospodarcze (17,2% pomocy). Warto także wspomnieć o coraz wyższej pozycji

⁷⁶ Coraz częściej w rankingu największych donatorów ODA stosuje się sumowanie pomocy łożonej przez 15 krajów UE, będących zarazem członkami DAC. W tym wypadku kraje Unii są zdecydowanie głównym dawcą wsparcia – w latach 2001-2010 dostarczyły one łącznie 517,55 mld USD ODA, czyli prawie 55% całości nakładów państw DAC.

⁷⁷ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 2626 (XXV) *International Development Strategy for the Second United Nations Development Decade* (dokument dostępny na stronach internetowych Organizacji pod adresem: <http://www.un.org/documents/ga/res/25/ares25.htm>).

⁷⁸ Są jednak chlubne wyjątki, starające się spełniać wspomniany wcześniej postulat. W przypadku pięciu państw stosunek udzielanej ODA do dochodu narodowego był w 2010 r. większy niż 0,7%. Były to: Luksemburg - 1,05%; Norwegia - 1,05%; Szwecja - 0,97%; Dania - 0,91% oraz Holandia 0,81%.

pomocy wielosektorowej (12,7%). W ujęciu średnim w latach 2001-2010 *tradycyjni dawcy* przeznaczali najwięcej swej pomocy rozwojowej na: kwestie społeczne (36,5%)⁷⁹, kwestie gospodarcze (14%) oraz umarzanie zadłużenia (prawie 13%).⁸⁰

Zdecydowanie chętniej *kraje DAC* dostarczają ODA kanałami bilateralnymi niż wielostronnymi. W latach 2001 – 2010 udział pomocy bilateralnej wahał się od blisko 67% (w 2001 r.) do niecałych 77% (w roku 2005).⁸¹

Organizacje i instytucje międzynarodowe nie tylko odgrywają rolę kanału dystrybucji ODA finansowanej ze składek członkowskich. Podejmują także własne próby wspierania krajów Południa poprzez pomoc ekspercką. Przede wszystkim jednak wpływają na innych donatorów, poprawiając jakość współpracy międzynarodowej w zakresie promocji rozwoju. Warto wspomnieć, że organizacje międzynarodowe są polem dialogu między Północą a Południem, dzięki czemu donatorzy i beneficjenci łatwiej mogą nawiązywać kontakt, wymieniać się uwagami odnośnie stanu współpracy rozwojowej, głównych potrzeb, ale też środków, które są i będą do dyspozycji. Wspólne spotkania dają także szansę na wypracowanie rozwiązań politycznych, które mogą poprawić jakość kooperacji. Wśród obecnych na globalnej scenie rozwojowej struktur wielostronnych na pierwszy plan wysuwa się System Narodów Zjednoczonych. Składające się na niego instytucje (organy samej ONZ, programy, fundusze i organizacje wyspecjalizowane) są źródłem informacji na temat licznych problemów, z jakimi zmagają się państwa Południa oraz miejscem wypracowania koncepcji ich przewyżczenia. Niestety, efektywność działań ciał wchodzących w skład SNZ jest

⁷⁹ Bez wątpienia, wzrost wydatków na cele społeczne, liczony zarówno w liczbach całkowitych, jak i udziale w całości ODA, jest pozytywnym zjawiskiem. Jednak bardziej szczegółowa analiza stawia przy tym wniosku pewne znaki zapytania. W przeciągu tych dziesięciu lat zmieniały się akcenty w dystrybucji ODA członków Komitetu na cele społeczne. Zmniejszył się udział wydatków na: edukację, ochronę zdrowia, sprawy wodno-kanalizacyjne i inne działania prospołeczne. Odnotować należy większy nacisk na kwestie ludnościowe i reprodukcyjne (był to niewątpliwie wynik mobilizacji w związku z walką z epidemią HIV/AIDS) oraz na rząd i społeczeństwo obywatelskie (zob. Tabela 3. w Aneksie tekstu). Kategoria „rząd i społeczeństwo obywatelskie” jest bardzo pojemna i donatorzy mogą za jej pomocą realizować działania, które sprzyjają osiągnięciu ich celów politycznych, a niekoniecznie poprawie sytuacji bytowej społeczeństw beneficjentów. Byłoby naiwnością sądzić, że przy okazji udzielania ODA dawcy nie będą próbowali realizować także własnych interesów, lecz działania o takim charakterze nie mogą być podstawowym składnikiem niesionego wsparcia. Z punktu widzenia przejrzystości statystyk pomocowych lepszym rozwiązaniem byłoby wyłączenie kategorii „rząd i społeczeństwo obywatelskie” z sektora kwestii społecznych i utworzenie z niej osobnej dziedziny ODA.

⁸⁰ Zob. Tabela 2. w Aneksie pracy. Ostatnia z wymienionych kategorii wzbudza kontrowersje. Krytycy oskarżają dawców ODA o sztuczne zawyżanie wielkości niesionego wsparcia przez wpisywanie do wolumenu anulowania starych, niespłacalnych długów zamiast koncentrowania się na rozpoczęciu nowych projektów. Praktyka ta jest jednak zgodna z zasadami DAC, co pozytywnie wpłynęło na powodzenie takich inicjatyw jak HIPC (akcja oddłużania grupy krajów określanej jako *Heavily Indebted Poor Countries*).

⁸¹ Relacja dotyczy zagregowanych wielkości wsparcia bilateralnego i pomocy multilateralnej państw DAC. Na poziomie poszczególnych dawców również dominuje ta sama tendencja. Zdarzają się jednak kraje takie jak Grecja czy Włochy, które więcej ODA przekazują kanałami wielostronnymi niż dwustronnymi.

ograniczona, chociażby zbyt niskimi budżetami czy brakiem efektywnych narzędzi implementacji proponowanych rozwiązań. W obu przypadkach sporo zależy od nastawienia krajów członkowskich - w tym donatorów pomocy rozwojowej. W ramach prac instytucji SNZ wielokrotnie podejmowane były próby promocji idei wspierania przemian społeczno-gospodarczych Południa i kształtowania ram międzynarodowej kooperacji rozwojowej.⁸²

1.4. Uregulowania prawnomiędzynarodowe dotyczące pomocy rozwojowej

Państwa nie zdecydowały się do tej pory na stworzenie uniwersalnych (powszechnych) uregulowań konwencyjnych poświęconych zagadnieniu świadczenia ODA. Taki stan rzeczy nie oznacza, że nie istnieją normy prawnomiędzynarodowe dotyczące działań aktorów globalnego systemu pomocy rozwojowej. Zasady ich funkcjonowania odnaleźć można odnaleźć w: tzw. *soft law* (miękkim prawie) organizacji i instytucji międzynarodowych, uregulowaniach regionalnych i umowach bilateralnych.

Do pierwszej grupy unormowań zaliczyć można regulacje DAC oraz zasady wynikające z deklaracji składanych przez państwa na forum międzynarodowym, w tym podczas obrad instytucji SNZ. W przypadku regulacji Komitetu pojawia się problem, kogo one obejmują: tylko *państwa DAC*, wszystkich członków OECD, czy też normy te mogą być przenoszone poza Organizację - np. poprzez próbę powtórzenia norm w deklaracjach innych instytucji międzynarodowych - *vide* ustalenia szczytów G8/G20 czy zalecenia Komisji Europejskiej.⁸³

⁸² Dobrze to opisują w swoich tekstach Leszek Kasprzyk i Edward Halizak (zob. L. Kasprzyk, *Rozwój ekonomiczny - nadzieję na wyrównanie szans* [w:] Symonides J. (red.), *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i Perspektywy*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006, s. 245-261 oraz E. Halizak, *Przewartościowanie koncepcji rozwoju przez ONZ* [w:] J. Symonides (red.), *Organizacja Narodów Zjednoczonych*, op. cit., s. 262-291). Do najbardziej ambitnych i najgłośniejszych akcji prorozwojowych SNZ należały Dekady rozwoju. Nie przyniosły wprawdzie zakładanych efektów ekonomicznych i politycznych, przyczyniły się jednak do kształtowania wspólnej tożsamości globalnego Południa. Dzięki nim wzrosła świadomość społeczeństw krajów najbogatszych odnośnie ogromnej skali potrzeb mieszkańców regionów rozwijających się. Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 1710 (XVI) *United Nations Development Decade* (dokument dostępny na stronach internetowych Organizacji pod adresem: <http://www.un.org/documents/ga/res/16/ares16.htm>); Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 1711 (XVI) *Reaffirmation of the GA Resolution 1522 (XV) on the Accelerated Flow of Capital and Technical Assistance to the Developing Countries* (dokument dostępny na stronach internetowych Organizacji pod adresem: <http://www.un.org/documents/ga/res/16/ares16.htm>); Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 2626 (XXV)..., op. cit.; Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 35/56 *International Development Strategy for the Third United Nations Development Decade* (tekst dostępny na stronie internetowej Organizacji pod adresem: <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r35.htm>); Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/199 *International Development Strategy for the Fourth United Nations Development Decade* (dokument dostępny na stronach internetowych Organizacji pod adresem: <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r45.htm>).

⁸³ Najbardziej znanymi przykładami źródeł unormowań typu *soft law* działań aktorów systemu pomocy rozwojowej wypracowanymi przez Zgromadzenie Ogólne są deklaracje o ustanowieniu Dekad rozwoju, ale

Regionalne uregulowania świadczenia ODA zostały w dużej mierze wypracowane w Europie. Normy określające funkcjonowanie europejskiej współpracy rozwojowej można odnaleźć zarówno w Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE),⁸⁴ decyzjach Rady UE oraz tzw. Europejskim Konsensusie w sprawie Rozwoju.⁸⁵ Swoje wkład w kreowanie standardów świadczenia pomocy rozwojowej odnotowały również Parlament Europejski i Komisja Europejska. Z punktu widzenia przenikania się norm powszechnych i regionalnych, regulujących działania aktorów globalnego systemu pomocy rozwojowej, duże znaczenie ma punkt 2. artykułu 208. TFUE. Stanowi on, że: „Unia i Państwa Członkowskie szanują zobowiązania i uwzględniają cele, na które wyraziły zgodę w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych i innych właściwych organizacji międzynarodowych”.

Problemem dotyczącym głównie pierwszej, ale także i w pewnym stopniu drugiej grupy norm, regulujących kooperację międzynarodową w zakresie promocji rozwoju, jest stopień wiązania tych zasad względem zaangażowanych podmiotów. W literaturze przedmiotu brakuje zgodności odnośnie charakteru prawnego uchwał ciał międzynarodowych. Można jednak przyjąć argumenty przemawiające za tym, że organizacje międzynarodowe korzystają z mandatu danego im przez państwa, rozciągając go również na dziedzinę kreacji standardów świadczenia ODA. Jeśli nawet odmawia się *soft law* charakteru bezwzględnie wiążącego państwa członkowskie, należy jednak przyznać, że bywa ono, w szczególności rezolucje Zgromadzenia Ogólnego ONZ, podstawą do wytworzenia się prawa

przede wszystkim Deklaracja Milenijna. Sam Komitet Pomocy Rozwojowej OECD przywiązuje szczególną wagę do swych dwu aktów: *Recommendation on the Grant element of ODA* (z 1978 r.) oraz *Recommendation on Untying Aid to Least Developed Countries* (z 2001 r.). W odniesieniu do normodawczych dokumentów z ostatnich lat najlepiej odwołać się do: *Monterrey Consensus of the International Conference on Financing for Development. The final text of agreements and commitments adopted at the International Conference on Financing for Development Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002*, United Nations 2003 (tekst dostępny pod adresem: <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>); *Doha Declaration on Financing for Development: outcome document of the Follow-up International Conference on Financing for Development to Review the Implementation of the Monterrey Consensus, Follow-up International Conference on Financing for Development to Review the Implementation of the Monterrey Consensus, Doha, Qatar 29 November-2 December 2008*, United Nations (tekst dostępny pod adresem: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/LTD/N08/630/55/PDF/N0863055.pdf?OpenElement>); *Outcome of the International Conference on Financing for Development Report of the Secretary-General*, United Nations, General Assembly, Fifty-seventh session, August 2002; *The Road to Doha. A Newsletter for civil society in the lead up to 2008 FfD conference*, (http://www.un-ngls.org/IMG/pdf/0808_The_Road_to_Doha.pdf); *Rome Declaration on Harmonisation*, Rome, Italy, 25 February 2003, (dostępna pod adresem: http://www.diplomatie.gouv.fr/en/article_imprim.php?id_article=3172); *Paris Declaration on Aid Effectiveness: Ownership, Harmonisation, Alignment, Results And Mutual Accountability*, High Level Forum, Paris 2005.

⁸⁴ Temat współpracy na rzecz rozwoju określają art. 208-211. Poprzednio dziedzina ta, jak i inne aspekty polityki rozwojowej, była regulowana przez wcześniejsze wersje Traktatu.

⁸⁵ A dokładniej *Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów Państw Członkowskich zebranych w ramach Rady, Parlamentu Europejskiego i Komisji w sprawie polityki rozwojowej Unii Europejskiej: Konsensus Europejski*, „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej”, 2006/C 46/01. Zob. także: D. Jakubowska, *Najważniejsze postanowienia i znaczenie Europejskiego Konsensu w sprawie Rozwoju* [w:] K. Czaplicka (red.), *Wyzwania międzynarodowej współpracy...*, op. cit., s. 39-49.

zwyczajowego. Godna poparcia wydaje się także teza, że uchwały są wyrazem woli samych instytucji międzynarodowych, jak i również znacznej części reprezentowanych w nich państw. Postrzegać je można także jako element funkcjonowania wspólnoty międzynarodowej lub wyraz panującego porządku międzynarodowego. Dodatkowo trzeba pamiętać, że uchwały organizacji międzynarodowych, które powinny regulować kwestie wewnętrzne, mają niewątpliwie charakter wiążący. Jeśli więc instytucje systemu pomocy rozwojowej ustanawiają pewne normy odnoszące się do sposobów działania, należy je traktować jako obowiązujące, przynajmniej względem znacznej części jego składników. Aby uzyskać powszechne obowiązywanie regulacji, potrzebna jest koordynacja działań instytucji systemu.⁸⁶

Beneficjent i donator ODA mogą zawrzeć umowę bilateralną odnośnie ram prawnych wzajemnej współpracy, bądź w szczególnych przypadkach - porozumienie pieczętujące samą obietnicę udzielenia wsparcia, z wyszczególnieniem jego formy i wysokości pomocy. Zdarza się, że dwa państwa oferujące wsparcie rozwojowe podpisują porozumienie, które określa zasady realizacji wspólnych przedsięwzięć w trzecim kraju.

Na marginesie prowadzonych rozważań warto zastanowić się, co wpływa na to, że niektóre normy, występujące pierwotnie jedynie w umowach zawieranych przez wąskie grono państw lub standardy regionalne zdobywają z upływem czasu popularność i wchodzi do ogólnoświatowego kanonu zachowań. Sprzyjać temu może celowa działalność różnych podmiotów stosunków międzynarodowych, która może polegać na:

- przekonywaniu państw spoza własnego regionu, że wprowadzenie określonych norm nie będzie zagrażać ich interesom, a wręcz przeciwnie wywoła korzystne efekty,
- tworzeniu pozytywnego wizerunku, a nawet mody, które oddziaływałyby na społeczeństwa (media, tzw. światową opinię publiczną, sferę nauki, ludzi kultury) innych regionów,
- prezentowaniu przez państwa promowanych norm jako elementu prestiżowego (np. wyznacznika nowoczesności, czynnika zapewniającego sukces międzynarodowy).

Oczywiście, nawet intensywna promocja pewnych wzorców zachowań nie gwarantuje globalnego powodzenia. Za przykład mogą posłużyć procesy upowszechniania się reguł dotyczących ochrony praw człowieka czy norm ograniczających oddziaływanie człowieka na środowisko naturalne. Część krajów bardzo szybko zaakceptowała i propagowała wprowadzenie tego typu standardów międzynarodowych. Zauważyć jednak można, że w

⁸⁶ Zob. R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wydanie VI uaktualnione, Warszawa 2001, s. 299-302.

innych częściach świata takie zasady nie znajdowały wiele zrozumienia. Wnioskować można, że zwyczaj oraz czynniki kulturowe, polityczne i gospodarcze mogą tworzyć istotne bariery dla przenoszenia się reguł prawnomiędzynarodowych z poziomów bilateralnego czy regionalnego na światowy.

Wyjątkowo niejasna jest kwestia sankcji za złamanie norm kooperacji rozwojowej, która jest niejednoznaczna także w odniesieniu do całości prawa międzynarodowego publicznego. Można do nich zaliczyć interakcje pomiędzy aktorami globalnego systemu pomocowego a efektami płynącymi z innych systemów międzynarodowych. W takim kontekście warto wspomnieć o:

- spadku prestiżu państwa,
- ogólnie pojmowanych reperkusjach w stosunkach (politycznych, gospodarczych, nawet kulturalnych),
- presji międzynarodowej na zmianę zachowania (głównie w przypadku *dawców z DAC*),
- odmowie dalszego wsparcia (skierowanej względem beneficjentów),
- negatywnym nastawieniu opinii publicznej (zarówno krajowej, jak i międzynarodowej).

Trudno jednak wyobrazić sobie wyciąganie bezpośredniej odpowiedzialności prawnej względem państw i ich decydentów za niewywiązanie się z obietnicy dostarczenia ODA lub ogólnego zwiększenia jej poziomu.

Standardy regulujące niesienie pomocy humanitarnej istnieją zarówno na poziomie globalnym,⁸⁷ jak i regionalnym.⁸⁸ Należy zaznaczyć, że ze względu na swą specyfikę niesienie wsparcia humanitarnego posiada własne zasady, niezależne od norm odnoszących się do ODA.

Jedną ze spraw, która czyni działalność humanitarną wyjątkową, jest potrzeba utrzymania standardów, np. zasady neutralności⁸⁹, także w przypadku działań wojennych.

⁸⁷ Np. konwencje genewskie z 1949 r. oraz protokoły dodatkowe z 1977 r. czy Zasady i dobre praktyki w zakresie udzielania pomocy humanitarnej przyjęte w Sztokholmie w dniu 17 czerwca 2003 r. (*Principles and Good Practice of Humanitarian Donorship. Endorsed in Stockholm, 17 June 2003*; dokument dostępny na stronach internetowych Międzynarodowej Federacji Krajowych Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Półksiężycy: <http://www.ifrc.org/Docs/idrl/I267EN.pdf>).

⁸⁸ Przykładowo, zawarte w art. 214 TFUE, *Rozporządzeniu Rady (WE) nr 1257/96 z dnia 20 czerwca 1996 r. dotyczące pomocy humanitarnej* i przede wszystkim Konsensusie europejskim w sprawie pomocy humanitarnej (*Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie, Parlamencie Europejskim i Komisji Europejskiej*, „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej”, 2008/C 25/01).

⁸⁹ Innymi z zasad, które zaczerpnięte zostały z praktyki wypracowanej przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, są: **człowieczeństwo** (nastawienie na niesienie ulgi w cierpieniu, bez względu na to, gdzie znajdują się potrzebujący), **bezzstronność** (podejmowanie decyzji o wszczynaniu działań, wynikające z rzeczywistych potrzeb, a nie w oparciu o narodowość, rasę, religię, przynależność klasową czy przekonania polityczne ofiar), i **niezależność** (niesienie wsparcia niezależnie od celów politycznych, gospodarczych, militarnych donatora).

Formułowanie takich oczekiwań względem aktorów zaangażowanych w aktywność pomocową może prowadzić do sytuacji kontrowersyjnych, a nawet spornych. Współcześnie coraz częściej mamy do czynienia z okolicznościami, gdy granice pomiędzy konfliktami międzynarodowymi a walkami wewnętrznymi są nieostre. Zdarzają się sytuacje, gdy państwa interweniują zbrojnie w innych krajach, a następnie doprowadzają do ustanowienia nowego, lojalnego rządu, który dołącza się do walk ze zwolennikami poprzednich władz (*vide* Afganistan i Irak). W tym wypadku, kiedy państwa interweniujące decydują się na dostarczenie pomocy humanitarnej dla zmęczonej konfliktem ludności cywilnej, trudno jest mówić o możliwości zachowania przez donatorów pełnej neutralności. Niejasne jest, czy czynią to w odruchu humanitaryzmu, czy intencją jest przeciągnięcie społeczeństwa na stronę swych sojuszników.⁹⁰ Czy należy oczekiwać, że państwa-donatorzy będą niosły ulgę w cierpieniu także swym przeciwnikom militarnym? Normy regulujące działalność humanitarną wskazują, że ochroną i opieką należy otoczyć cywilów oraz tych, którzy nie biorą już udziału w działaniach wojennych (akcjach nieprzyjacielskich). Jednym i drugim powinno się umożliwić powrót do normalnego życia i pokojowego źródła utrzymania.⁹¹

Sytuację w tych zapalnych punktach świata dodatkowo komplikuje stosowanie przez strony konfliktu technik terrorystycznych, co sprzyja brakowi przejrzystości i bezstronności podczas działań humanitarnych. W rezultacie trudno jest dokonać rozróżnienia pomiędzy cywilami lub byłymi uczestnikami walk, którym należy się pomoc i ochrona, a kontynuującymi w ukryciu działalność zbrojną jednostkami, siłą rzeczy stawianym poza kręgiem opieki humanitarnej.

Tworzenie się międzynarodowych norm regulujących stosunki rozwojowe nie stoi w sprzeczności z faktem, że krajowe systemy pomocowe działają głównie w oparciu o legislację wewnętrzną państw.

⁹⁰ W kontekście dysonansu pomiędzy celami politycznymi a humanitarnymi podkreśla się, że niewskazana jest sytuacja, gdy wsparcie humanitarne jest dystrybuowane przez zaangażowane w walki siły zbrojne. Doprowadzić to może do sytuacji, kiedy ludność cywilna wystawiana jest na niebezpieczeństwo ukarania przez drugą stronę konfliktu za „nielojalność”.

⁹¹ Zob. *Principles and Good...*, op. cit., art. 2 i 3; *International Humanitarian Norms & Principles: Guidance Materials*, Inter-Agency Standing Committee, materiał dostępny na stronach internetowych Światowej Organizacji Zdrowia (pod adresem: <http://www2.wpro.who.int/internet/files/eha/toolkit/web/Technical%20References/Coordination/International%20Humanitarian%20Norms%20and%20Principles.pdf>), s. 15-17, s. 33-40; *HPG Report: The Principles of Humanitarian Action in International Humanitarian Law*, Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute, raport dostępny na stronach internetowych Instytutu Rozwoju Zagranicznego (pod adresem: <http://www.odi.org.uk/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/305.pdf>).

1.5. Funkcje wsparcia rozwojowego

Instrument oddziaływania państwa, jakim jest ODA, ma wiele zastosowań. Można wśród nich wyróżnić zarówno funkcje społeczno-gospodarcze oraz funkcje polityczne.⁹² Aby zaprezentować możliwości wielorakiego interpretowania ODA, z uwzględnieniem różnych wizji rzeczywistości międzynarodowej, warto przyrzeć się pełnionym przez instrument pomocowy rolom z trzech perspektyw: donatora, beneficjenta oraz samego systemu.

1.5.1. Funkcje ODA z punktu widzenia donatora

O wysokim stopniu skomplikowania i wielokontekstowości instrumentu pomocowego świadczy mnogość funkcji, jakie może on pełnić w odniesieniu do państwa-dawcy. Uzasadnione wydaje się być mówienie o funkcjach: prestiżotwórczej, promocyjnej, pokonfliktowej, wspomagania polityki zagranicznej, interwencyjnej, solidaryzacyjnej oraz prewencyjnej.

Dawca pomocy rozwojowej może liczyć na pewne korzyści związane z tym typem aktywności międzynarodowej. Stanowi ona dowód na tyle dobrego stanu jego gospodarki, że realne jest przeznaczanie części nadwyżki finansowej na wspieranie innych państw. **Zwiększa** to jego **prestiż i uznanie** w oczach światowej opinii publicznej. Stanie się dawcą ODA może być elementem strategii państwa mającej na celu polepszenie pozycji swego kraju na arenie międzynarodowej.

Instytucje pomocowe niezbyt chętnie się do tego przyznają, ale działalność pomocowa niesie też ze sobą **możliwość promowania gospodarek państw donatorów** w kraju beneficjenta. Powiązania w dziedzinie współpracy rozwojowej z biegiem czasu mogą się przekładać na relacje biznesowe. Działalnością również wzbudzającą kontrowersje jest

⁹² W literaturze można spotkać się z podziałem na polityczne i gospodarcze/ekonomiczne cele (funkcje) pomocy. Zob. P. Deszczyński, *Konceptualne podstawy pomocy...*, op. cit., s. 72-74; P. Bagiński, M. Kowalska, *Finansowanie rozwoju krajów...*, op. cit., s. 83. Zbliżony podział przyjęto w pracy poświęconej wpływowi ODA na osiągnięcie Milenijnych Celów Rozwoju. Zob. M. Smolaga, *Oficjalna Pomoc Rozwojowa...*, op. cit., s. 49-50. Do pierwszej kategorii zaliczono funkcję inicjowania wzrostu gospodarczego i wzmocnienia procesu rozwoju społeczno-gospodarczego biorcy, funkcję inwestycyjną, funkcję interwencyjną, funkcję substytucyjną oraz funkcję stabilizującą. W drugiej grupie znalazły się: funkcja integracyjna, funkcja porządkująca układ państw, funkcja prestiżotwórcza, funkcja zarządzania sojuszami, funkcja perswazyjna, funkcja promocyjna, funkcja legitymująca/delegitymująca, funkcja solidaryzacyjna, funkcja rekompensująca oraz funkcja prewencyjna.

używanie instrumentu ODA do **upowszechnienia w świecie wartości i idei**, do których szczególną wagę przywiązuje dawca wsparcia rozwojowego.⁹³

Pomoc może się także stać dla jej donatorów narzędziem oddziaływania na obszary wychodzące z konfliktów. Dzięki polepszaniu warunków życiowych zmęczonych konfliktem mieszkańców donatorzy mogą uzyskać lepsze warunki do osiągnięcia sukcesu w **procesie budowania pokoju**. Eliminacja podstawowych barier rozwoju bywa niezbędna do powodzenia procesu **budowania struktur państwowych**.⁹⁴ Wsparcie podstawowych instytucji społecznych może zaowocować zmniejszeniem się lokalnego poparcia dla radykalnie nastawionych, antagonistycznych ugrupowań oraz stworzeniem atrakcyjnej alternatywy zniechęcającej do powrotu do walk. Pokojowo zaangażowani dawcy ODA muszą przekonać społeczeństwa biorców, że porzucenie konfliktu jest w ich interesie i może być opłacalne dla wszystkich zaangażowanych stron. Jeśli się to powiedzie, zarówno donatorzy, jak i ogólnie środowisko międzynarodowe, zyskują na prestiżu, ale też zwiększają poczucie bezpieczeństwa.

Stosowanie funkcji **wspomagania polityki zagranicznej** przejawia się w rozmaite sposoby. O jednym z nich możemy mówić, gdy donator wykorzystuje fakt oferowania wsparcia w celu przekonania rządu i społeczeństwa kraju beneficjenta do swych postulatów politycznych (manipulując ich nastrojami). Bywa, że taka perswazja ma miejsce w trakcie konfliktu zbrojnego, w którym kraj dawca jest jedną ze stron. Używa on wtedy ODA, aby kupić zaufanie ludności cywilnej.⁹⁵ Wyjątkowo hojne państwo może starać się wykorzystać instrument pomocowy, by nadzorować poczynania rządu kraju beneficjenta. Taka interpretacja funkcji ODA jest bliska spojrzeniu szkoły krytycznej na system pomocowy. Podstawowym mechanizmem wywierania przez donatorów nacisku na beneficjentów jest

⁹³ Realizując określone projekty i wspierając lokalne organizacje pozarządowe, dawcy pomocy podkreślają, że działania te zmierzają do wspierania idei demokracji, partycypacji i świadomości społecznej, idei dobrych rządów, znajomości praw człowieka. Zdarza się także, że promują podstawowe zasady działania gospodarki rynkowej. Takie deklaracje donatorów można znaleźć m.in. w charakterystyce poszczególnych projektów w bazie danych *OECD.Stat Extracts. Creditor Reporting System*, (dostępnej pod adresem internetowym: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=CRSNEW>). Dzięki takim zadaniom zachodnie rządy zdobywają zwolenników w społeczeństwach państw-beneficjentów, którzy podzielają ich wizję świata i wartości. W większości przypadków ten stan rzeczy nie wzbudza większych kontrowersji, choć pytania o wpływ takich działań na rozwój społeczno-gospodarczy - już tak.

⁹⁴ Stymulacja tych dziedzin wpisuje się w ideę paradygmatu liberalnego nauki o stosunkach międzynarodowych.

⁹⁵ Do takiej praktyki nie można podchodzić jednoznacznie negatywnie. Co prawda, intencje dawcy w takim wypadku nie są szczerze, jednakże nie zmienia to faktu, że przekonywane społeczeństwo odnosi konkretne korzyści. Takie wykorzystanie instrumentu pomocowego niesie ze sobą także groźby: np. narażenia ludności cywilnej na ataki „odwetowe” za korzystanie ze wsparcia oferowanego przez obce siły, zwiększenia ryzyka ponoszonego przez pracowników realizujących projekty rozwojowe czy też generalnego spadku zaufania do instytucji globalnego systemu pomocy rozwojowej.

warunkowanie pomocy.⁹⁶ Zdaniem Ngaire Woods taka praktyka dawców nie jest niczym nowym, jednak jej utrwalenie i ujednolicenie nastąpiło dopiero po sformułowaniu Konsensusu Waszyngtońskiego (*Washington Consensus*).⁹⁷ Innym wariantem zdobywania poparcia beneficjentów jest wykorzystanie ODA do budowy tzw. miękkiej siły (*soft power*) donatora.⁹⁸ Wsparcie rozwojowe może być również wykorzystywane do wspierania polityki zagranicznej donatora poprzez tworzenie zachęty dla beneficjentów do ściślejszego integrowania się z dawcą. Współpraca w dziedzinie promocji rozwoju może przeobrazić się w inne formy kooperacji, ale też odwrotnie, dodatkowym celem istniejącego już wcześniej bloku integracyjnego może stać się eliminacja problemów rozwojowych jego członków. Dla

⁹⁶ Tony Killick definiuje, że na warunkowanie pomocy składają się działania lub obietnice działań, podejmowane przez rząd biorcy na prośbę dawcy (powyższe działania nie miałyby miejsca lub odbyły się w dużo późniejszym terminie, gdyby nie wstawiennictwo donatorów). Zob. T. Killick, *Aid conditionality* [w:] V. Desai, R. B. Potter (red.), *The Companion to...*, op. cit., s. 481. Zdaniem Ngaire Woods warunkowanie polega na ustanowieniu celów politycznych i ekonomicznych, które musi spełnić beneficjent Zob. N. Woods, *Whose aid? Whose influence? China, emerging donors and the silent revolution in development assistance*, „International Affairs” Vol. 84, Iss. 6 (2008), s. 12.

⁹⁷ Ibidem, s. 12. Konsensus Waszyngtoński to wizja rozwoju oparta na założeniach neoliberalizmu. Stała się teoretycznym rozwinięciem formułowanych i promowanych w latach 80. i 90. XX w. programów (polityk) dostosowawczych. Wdrażanie założeń Konsensusu stało się nieodłącznym warunkiem przyznania wsparcia finansowego Grupy Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego (*International Monetary Fund*, IMF). Jak pisze Ryszard Piasecki „Konsensus Waszyngtoński można przedstawić w postaci punktów, które w pełni odzwierciedlają jego prorynkową orientację: dyscyplina fiskalna, eliminacja subsydiów rządowych, reforma podatków, uwolnienie stóp procentowych, utrzymywanie niskiej inflacji, jednolite kursy walutowe, zagwarantowanie praw własności, deregulacja gospodarki, liberalizacja handlu, prywatyzacja, eliminacja barier dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych i liberalizacja finansowa. Zakładano, że przy poparciu USA wolny rynek i odrzucenie interwencji państwa rozwiążą problemy krajów rozwijających się”. Z perspektywy czasu można stwierdzić, że implementacja Konsensusu poprzez warunkowanie pomocy i programy dostosowawcze wiązała się z dużymi kosztami społecznymi. Niejednoznaczne efekty tych działań są różnie oceniane w zależności od preferencji politycznych. Zob. *Ekonomia rozwoju*, Polskie Wydawnictwa Ekonomiczne, Warszawa 2007, s. 25; J. Williamson, *A Short History of the Washington Consensus*, tekst przedstawiony na konferencji „From the Washington Consensus towards a new Global Governance,” we wrześniu 2004 r. w Barcelonie (dostępny pod adresem: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.145.3639&rep=rep1&type=pdf>); P. Deszczyński, *Konceptualne podstawy pomocy...*, op. cit., s. 31-32; B. Winiarski, *Polityka gospodarcza w podzielonym świecie* [w:] Winiarski B. (red.), *Polityka gospodarcza*. Wydanie drugie, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 171-176; J. Borowiec, *Polityka dostosowawcza* [w:] B. Winiarski (red.), *Polityka gospodarcza...*, op. cit., s. 665-668; K. Czaplicka, *Od pomocy do międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju* [w:] K. Czaplicka (red.), *Wyzwania międzynarodowej współpracy...*, op. cit., s. 14-15; J. Witkowski, *Ewolucja koncepcji rozwoju od końca II wojny światowej do roku 2000*, „Dialogi o rozwoju”, nr 02/2008, Global Research Development Group, s.17-21; P. Bagiński, M. Kowalska, *Finansowanie rozwoju krajów słabiej rozwiniętych jako element polityki zagranicznej państw rozwiniętych* [w:] E. Latoszek (red.), *Pomoc rozwojowa dla...*, op. cit, s. 97-99; D. Kopiński, *Pomoc rozwojowa: Teoria...*, op. cit., s. 95-97.

⁹⁸ Istotą koncepcji Josepha Nye’a jest osiąganie celów politycznych nie za pomocą przymusu, nacisku bądź groźby, lecz w odwołaniu do ogólnie rozumianej atrakcyjności państwa (zob. J. Nye, *The Benefits of Soft Power*, tekst na dostępny na stronie internetowej Harvard Business School (pod adresem: <http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html>). W takim kontekście odwołanie się do instrumentu pomocowego nie będzie polegało na zastosowaniu strategii kija i marchewki, czyli kupowania bieżącego poparcia za pomocą środków ODA wobec groźby odebrania wsparcia rozwojowego w przypadku postępowania innego niż oczekiwane. Podejmowane działania promocji rozwoju, wspólnie z innymi czynnikami, takimi jak spuścizna kulturowa czy dorobek naukowo-technologiczny, powinny bardziej subtelnie zmierzać do kreacji pozytywnego wizerunku, który zwiększałby ogólną atrakcyjność donatora w oczach innych podmiotów międzynarodowych. Dzięki temu danemu państwu łatwiej może przyjść przekonywanie innych do swych racji, a tym samym osiąganie swych celów.

obserwatorów, spoglądających na stosunki międzynarodowe przez pryzmat szkoły realistycznej, uzasadnione będzie twierdzenie, że ODA da się wykorzystać jako narzędzie zarządzania sojuszami. Państwo-donator, odgrywające wiodącą rolę w sojuszu, może okazać innym sprzymierzeńcom wdzięczność się za lojalność drogą udzielania wsparcia rozwojowego (oraz sugerować, że jego bezpieczeństwo leży w ścisłym interesie ekonomicznym wszystkich koalicjantów). Przywódca sojuszu może oferować ODA, aby zwiększyć ogólny potencjał (także pozamilitarny) swych stronników i zademonstrować przewagę względem konkurencyjnego obozu.

W momencie przechodzenia przez okres dekonstrukcji dawca może wykorzystywać ODA jako **instrument interwencji we własnej gospodarce**. Dokona tego, niosąc tzw. pomoc wiązaną (*tied aid*)⁹⁹, która ogranicza zakup towarów bądź usług tylko do oferty z jego kraju. Tym samym donator może w średnim okresie czasu stymulować własną gospodarkę i zmniejszać różnicę pomiędzy potencjalnym a realnym dochodem narodowym.¹⁰⁰ Donatorzy wyspecjalizowani w wiązaniu pomocy sprawiają, że znaczna część ich ODA w postaci kredytów powraca z kraju beneficjenta do ich gospodarki jako zyski przedsiębiorstw. Skala zjawiska wiązania pomocy zależy nie tylko od dawcy, ale także specyfiki konkretnego beneficjenta.¹⁰¹ Chcący czerpać profity z wiązania pomocy rozwojowej, donator musi być przygotowany na różnego rodzaju ograniczenia:

- rekomendacje DAC odnośnie odchodzenia od wiązania ODA (w szczególności dla LDCs i krajów objętych inicjatywą HIPC),

⁹⁹ Stosując m.in. kryterium dostępu oferty krajów rozwijających się do funduszy pomocowych, OECD wyróżnia:
a) **pomoc niewiązaną** - pożyczki i granty, których procedury dopuszczają finansowanie zaopatrzenia z wszystkich krajów OECD i praktycznie wszystkich krajów rozwijających się;
b) **pomoc częściowo wiązaną** - kredyty i granty, których procedury lub praktyka dopuszczają zakup dóbr i usług tylko od ograniczonej grupy państw rozwiniętych, lecz także praktycznie wszystkich krajów rozwijających się;
c) **pomoc wiązaną** - pozostałe kredyty i granty. Zob. E. Clay, M. Geddes, L. Natali, *Untying Aid: Is it working? An Evaluation of the Implementation of the Paris Declaration and of the 2001 DAC Recommendation of Untying ODA to the LDCs*, Danish Institute for International Studies, Secretariat for the Evaluation of the Paris Declaration and the OECD/DAC, Copenhagen 2009, s. 5.

¹⁰⁰ Zob. P. Bagiński, K. Czaplicka, J. Szczeciński, *Międzynarodowa współpraca na...*, op. cit., s. 174.

¹⁰¹ Przykładowo, nadzwyczajna skala wyprowadzania środków pomocowych dotyczyła Afganistanu, o czym informowała prasa w 2008 r. Zob. R. Norton-Taylor, *40% of Afghan aid returns to donor countries, says report*, „The Guardian”, 25.03.2008 r. (tekst dostępny na stronie internetowej gazety pod adresem: <http://www.guardian.co.uk/world/2008/mar/25/afghanistan.internationalaidanddevelopment1>). Z danych OECD wynika, że w 2009 r. krajami członkowskimi DAC, które w największym stopniu wiązały swą pomoc bilateralną były: Portugalia (72% deklarowanych środków pomocowych), Korea Południowa (52%), Grecja (50%), Austria (45%) i Włochy (43%). Zupełnie inną praktyką mogą się pochwalić Irlandia, Luksemburg, Norwegia, Szwecja i Wielka Brytania, które zupełnie nie wiązały swej ODA.

Obliczenia na podstawie *OECD.StatExtracts. Tying Status of Bilateral ODA*, baza danych OECD (dostępna pod adresem internetowym: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TABLE7B>).

- zobowiązania międzynarodowe takie jak Milenijne Cele Rozwoju¹⁰² czy postanowienia kolejnych spotkań Forum Wysokiego Szczebla ds. Efektywności Pomocy,
- potencjalna krytyka ze strony krajowych i międzynarodowych organizacji pozarządowych,
- mniej lub bardziej oficjalne naciski ze strony donatorów, którzy sprzeciwiają się wiązaniu ODA,
- sceptycyzm części beneficjentów względem takiej formy wsparcia.

Niesienie pomocy rozwojowej daje decydentom i społeczeństwom państw donatorów możliwość okazania swej **solidarności ze znajdującymi się w potrzebie** mieszkańcami innych państw. Potrzeba łączenia się ze społeczeństwami zamieszkującymi inne, często odległe państwa, może wynikać z nie tylko z przesłanek politycznych, ale także kulturowych, religijnych czy filozoficznych. Należy pamiętać, że ludzie, w tym przywódcy państw, kierują się w swych wyborach nie tylko egoistycznym interesem, jak twierdzi realizm polityczny, ale także postrzegają świat poprzez inne czynniki.

Dzięki odpowiednio ukierunkowanemu świadczeniu ODA, donatorzy mogą czerpać korzyści przez **zwalczanie niekorzystnych zjawisk** występujących w kraju beneficjenta, które mogłyby się przenieść do ich własnego kraju. Znaczenie zapobiegania wystąpieniu negatywnych efektów jest szczególnie widoczne w przypadku transgranicznych problemów ekologicznych. O funkcji prewencyjnej można także mówić w kontekście zapobiegania szerzeniu się ruchów rewolucyjnych i aktywności państw kontestujących porządek międzynarodowy.

1.5.2. Funkcje ODA z punktu widzenia beneficjenta

O wielofunkcyjnym charakterze pomocy rozwojowej możemy mówić również, rozpatrując zagadnienie z punktu widzenia beneficjentów. W tym kontekście należy wyodrębnić funkcje: kapitałową, sterowania (wzrostem gospodarczym i procesem rozwoju), modernizującą, gratyfikacyjną (motywacyjną), ochronną, integracyjną, legitymującą / delegitymującą oraz rekompensacyjną.

Podstawowym zadaniem wypełnianym przez ODA jest dostarczanie **beneficjentom kapitału** potrzebnego w procesie rozwoju. Jak pokazała praktyka pomocowa, kapitału nie

¹⁰² Stopień niewiązania bilateralnej ODA jest jednym z oficjalnie monitorowanych wskaźników ósmego Celu.

można ograniczać jedynie do środków finansowych czy dóbr materialnych, ale trzeba traktować go szeroko, zaliczając w jego skład także wiedzę. Bez tego ostatniego elementu wsparcie zostanie w krótkim czasie skonsumowane, bądź też zwyczajnie okaże się nieskuteczne. Pomocowe środki finansowe są często uzupełnieniem do inwestycji prowadzonych przez sektor prywatny oraz rząd kraju beneficjenta. W ekstremalnych przypadkach ODA jest niemal jedynym źródłem finansowania wydatków prorozwojowych o charakterze inwestycyjnym.¹⁰³ Zysk biorcy ODA można dostrzec nie tylko w powiększeniu się PKB, lecz także w powstaniu materialnych rezultatów, których kraj nie mógłby sfinansować bez pomocy rozwojowej. Ważne jest, aby te dodatkowe inwestycje nie były ukierunkowane tylko i wyłącznie na sektor infrastruktury, lecz rozwijały też tzw. kapitał ludzki.

Wsparcie jest istotne dla biorców, gdyż bywa wykorzystywane jako **narzędzie sterowania (zarządzania) makroekonomicznego**. ODA może inicjować wzrost gospodarczy beneficjenta oraz intensyfikować proces jego rozwoju społeczno-gospodarczego. Może to brzmieć jak oksymoron, jednak instrument pomocowy potrafi jednocześnie odgrywać role: stabilizującą i stymulującą. Sprzeczność ta jest pozorna, gdyż wynika z różnych kontekstów. W odniesieniu do rozchwianej gospodarki pogrążonej w kryzysie wsparcie finansowe może wprowadzić równowagę makroekonomiczną i stanowić element przezwyciężenia problemów.¹⁰⁴ Na poziomie mikroekonomicznym ODA daje szansę na pobudzenie do nowej jakościowo aktywności jednostek, które w innych warunkach pozostałyby bierne.

Nie ulega wątpliwości, że w zdecydowanej większości przypadków wsparcie rozwojowe z założenia **powinno nieść ze sobą element modernizacji, unowocześnienia, ułatwienia, ulepszenia**. Wyjątkiem jest oczywiście pomoc humanitarna, niesiona z zupełnie innego powodu. Funkcja modernizacyjna nie ma również zastosowania w przypadku ODA świadczonej w celu zachowania i ochrony stanu obecnego - np. warunków życiowych ludów pierwotnych, obszarów istotnych ekologicznie, etc.

Z upływem czasu trwania kooperacji rozwojowej beneficjenci mogą być **wynagradzani za własne wysiłki** na rzecz modernizacji oraz motywowani, poprzez obietnice zwiększenia wsparcia, do dalszej implementacji wskazówek oferowanych przez globalne środowisko pomocowe.

¹⁰³ Taka sytuacja może wystąpić, gdy zbyt niskie są poziomy oszczędności krajowych, zagranicznych inwestycji bezpośrednich, czy innych transferów kapitału z zagranicy (np. od emigrantów).

¹⁰⁴ Aby tak się stało, pomoc musi gwarantować długoterminowe świadczenie na odpowiednim poziomie.

Pomoc rozwojowa może pełnić funkcję ochronną, gdy **zabezpiecza beneficjenta przed pojawieniem się nowych, poważnych problemów rozwojowych** (np. oferowanie w ramach ODA szczepionek w sytuacji, gdy ludność miejscowa jest zagrożona pojawieniem się nowych chorób zakaźnych). Efekt ten również może być odczuwany przez rządy krajów beneficjentów, gdy środki pomocowe **chronią przed eskalacją niepożądanych efektów makroekonomicznych**.

Podobnie jak to ma miejsce w przypadku donatorów, również w odniesieniu do beneficjentów pomoc pełni funkcję integrującą. Zagadnienia związane z procesem zarządzania ODA oraz dzielenia się doświadczeniami powodują pojawianie się nowych relacji pomiędzy krajami, które korzystają ze wsparcia rozwojowego. Za przykład takiej **poziomej integracji** (w odróżnieniu od pionowej na linii donator – beneficjenci) można wskazać NEPAD (*New Partnership for Africa's Development*, Nowe Partnerstwo dla Rozwoju Afryki)¹⁰⁵ czy współpracę biorców pomocy w ramach banków rozwojowych.

Rozpoczęcie kooperacji rozwojowej bądź odrzucenie wsparcia przez państwo Południa może być odczytywane jako czynnik legitymizujący/delegitymizujący jego rząd. Przyznanie danemu krajowi rozbudowanej pomocy może być z punktu widzenia międzynarodowych stosunków politycznych interpretowane na arenie międzynarodowej jako **wyraz zaufania donatora** do konkretnego państwa czy jego rządu. Z drugiej jednak strony, w szczególnych sytuacjach odmowa przyjęcia ODA od konkretnego donatora może być wykorzystana jako **sposób zmanifestowania niezależności i suwerenności**.

O funkcji rekompensacyjnej można mówić, gdy wsparcie rozwojowe dla konkretnego kraju traktowane jest jako „odszkodowanie” za **okres kolonializmu** czy jako forma **quasireparacji wojennych**.

1.5.3. Funkcje ODA z punktu widzenia systemu

O mniejszej liczbie funkcji mówimy, rozpatrując problem z perspektywy systemowej. W takim kontekście wyróżnić możemy funkcje: egzystencjalną, stabilizacyjną, stymulacyjną (interwencyjną, antykryzysową) oraz porządkującą (wyznaczanie pozycji i roli międzynarodowej).

Niewątpliwie, ODA pełni dla jej globalnego systemu fundamentalną rolę. Świadczenie wsparcia rozwojowego **uzasadnia** bowiem **powstanie, istnienie i rozwój instytucji**

¹⁰⁵ Zob. Strona internetowa inicjatywy (www.nepad.org).

globalnego środowiska pomocowego. Działania systemotwórcze były wtórne do aktywności donatorów. Nie miałyby miejsca, gdyby nakłady na ODA nie osiągnęły znaczących poziomów. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest żywotne zainteresowanie instytucji systemu tym, aby państwa przeznaczały jak najwięcej środków na ODA. Nie należy oczekiwać, że środowiska te będą podważały istotę instrumentu pomocowego. Co najwyżej, będą się zastanawiały, jak uczynić go bardziej skutecznym. Można także rozważać, czy - paradoksalnie - osiągnięcie ostatecznego sukcesu (przewycięzenie głównych problemów rozwojowych państw Południa) leży w ogóle w interesie samego systemu (i osób z nim związanych). Bo jakież wtedy byłby sens istnienia globalnego środowiska pomocowego?

Wsparcie może być wykorzystywane do **zwiększania regionalnej i globalnej stabilności politycznej** w wyniku poprawy jakości życia jej pośrednich (rządy) i bezpośrednich (społeczeństwa) beneficjentów. Korzyści z tego zjawiska będą odczuwane nie tylko przez globalne środowisko pomocowe, ale i inne układy międzynarodowe w powiązanych dziedzinach (np. porządek międzynarodowy).

Funkcja stymulująca w ujęciu systemowym polega na **pobudzaniu potencjału gospodarczego poszczególnych podmiotów globalnego systemu** (zarówno beneficjentów, jak i donatorów), dzięki czemu zwiększa się zagregowany popyt, a gospodarka światowa otrzymuje dodatkowe impulsy do wzrostu i rozwoju. Działania takie są szczególnie istotne w okresie dekonunktury, kiedy funkcja stymulacyjna przeobraża się w funkcję interwencyjną (antykryzysową).

Funkcja porządkująca ODA ma znaczenie polityczne. W tradycyjnym ujęciu **wyznaczała ona pozycję i rolę państwa**, przenosząc podział donator-beneficjent z globalnego środowiska pomocowego na inne dziedziny stosunków międzynarodowych. Wyzwaniem dla porządkowania państw względem czynnika pomocy rozwojowej są *wschodzący donatorzy*, którzy jednocześnie mogą być biorcami i dawcami wsparcia rozwojowego.

Decydując się na zaangażowanie w kooperację rozwojową, państwo oczekuje, że własne korzyści, płynące z realizacji upatrzonych funkcji ODA, przewyższą ewentualne przyszłe niedogodności, płynące z zaspokajania interesów partnera współpracy. Takie wyobrażenie międzynarodowego środowiska pomocowego będzie zbieżne z realistyczną wizją stosunków międzynarodowych.

1.6. Wpływ Milenijnych Celów Rozwoju na środowisko pomocowe

Ostatnia dekada XX w. nie sprzyjała rozkwitowi instrumentu pomocowego i układu międzynarodowego, jaki wokół niego powstał. Był to czas testu dla idei współpracy rozwojowej. Środowisko pomocowe musiało przezwyciężyć obciążenia, które nagromadziły się przez poprzednie dziesięciolecia. Zimnowojenna tendencja do maksymalizowania przez donatorów profitów politycznych i gospodarczych płynących z niesienia wsparcia¹⁰⁶ sprawiła, że wraz ze zmianami w porządku międzynarodowym wystąpił w latach 90. kryzys zaufania do instrumentu ODA.¹⁰⁷

Obok drastycznego spadku zaufania społeczeństw Zachodu do idei niesienia ODA, dodatkowym aspektem zjawiska **zmęczenia pomocy** była stagnacja, a następnie nawet wyraźny spadek wolumenów ODA (dopiero w 2002 r. poziom oferowanego wsparcia osiągnął wartości zbliżone do poziomu z roku 1991).¹⁰⁸

Kryzys nie ograniczał się tylko do pomocy zachodniej. W trakcie zimnej wojny, a szczególnie w drugim jej okresie, istniały trzy filary (struktury) międzynarodowe, wokół których koncentrowali się donatorzy ODA. Tymi filarami instytucjonalnymi globalnego systemu pomocy rozwojowej były: DAC, RWPG¹⁰⁹ i OPEC. Potencjał poszczególnych filarów, a tym samym wkład do systemu, nie był identyczny. *Tradycyjni donatorzy* skupieni w DAC dominowali od samego początku istnienia systemu wsparcia rozwojowego.¹¹⁰ W wyniku przemian lat 90. drugi filar systemu rozpadł się, a trzeci drastycznie zminimalizował swoją aktywność.

¹⁰⁶ Przemysław Deszczyński pisze, że w okresie zimnej wojny pomocy udzielano „kierując się przede wszystkim przesłankami natury politycznej i szeroko rozumianego bezpieczeństwa Zachodu, także motywami ekonomicznymi, natomiast cele etyczno-humanitarne stanowiły margines i były urzeczywistniane głównie przez organizacje o charakterze charytatywnym”. José Antonio Sanahuja wspomina o ścisłym powiązaniu zimnowojennego wsparcia z interesem i bezpieczeństwem narodowym donatora oraz jego polityką zagraniczną. Według hiszpańskiego politologa okres ten charakteryzowało przykładanie większej wagi do wsparcia bilateralnego a także hegemonia USA (szerzej - zindustrializowanego Zachodu). Ślady tego ostatniego zjawiska widać w strukturach instytucji finansowych i systemie pomocowym. Zob. P. Deszczyński, *Konceptualne podstawy pomocy...*, op. cit., s. 73; *De la Ayuda Tradicional a la Nueva Arquitectura del Financiamiento para el Desarrollo*, informacja na stronie internetowej inicjatywy *Observatorio de la Cooperación Internacional para el Desarrollo en México* (powołanej przez meksykański Instytut Badawczy im. Dr. José María Luis Mora) dostępna pod adresem internetowym: <http://www.observacoop.org.mx/TemasEstrategicos.php?q=6>.

¹⁰⁷ Efekt ten nazywany bywa chorobą pomocową, zmęczeniem pomocy (*aid fatigue*) lub zmęczeniem donatorów (*donor fatigue*). Zob. S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 4; K. Czaplicka, *Od pomocy do...*, op. cit., s. 15; P. Deszczyński, *Konceptualne podstawy pomocy...*, op. cit., s. 94-96; P. Bagiński, M. Kowalska, *Finansowanie rozwoju krajów...*, op. cit., s. 115-116.

¹⁰⁸ Zob. *Query Wizard for...*, op. cit.; *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit.

¹⁰⁹ Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej.

¹¹⁰ Opisując rzeczywistość pomocową podczas zimnej wojny, Richard Manning wspomina, że przez większość tego okresu kraje RWPG odpowiadały za ok. 10 % globalnych transferów pomocowych. Zob. R. Manning, *Will 'Emerging Donors'...*, op. cit.

Przeciąganie się niemocy środowiska pomocowego groziło dalszym zniechęceniem społeczeństw Północy do wspierania rozwoju innych części świata. W rezultacie rządy państw DAC porzuciłyby ideę niesienia pomocy. Gdyby do tego doszło, zapewne nie nastąpiłaby ponowna aktywizacja *wschodzących donatorów* w systemie.

Punktem zwrotnym okazał się Szczyt Milenijny ZO ONZ w 2000 r. Państwa członkowskie przyjęły podczas niego Deklarację Milenijną, która u progu nowego tysiąclecia miała wnieść w stosunki międzynarodowe nową jakość współpracy, również na polu promocji rozwoju społeczno-gospodarczego. W nawiązaniu do zobowiązań podjętych przez społeczność międzynarodową wypracowano Milenijne Cele Rozwoju – MCR (*Millenium Development Goals – MDGs*), które stanowią program walki z problemami rozwojowymi takimi jak:

- globalne ubóstwo,
- niedostępność podstawowej edukacji,
- dyskryminacja ze względu na płeć,
- umieralność małych dzieci i matek,
- epidemie chorób zakaźnych,
- niszczenie środowiska naturalnego¹¹¹,
- peryferyzacja krajów rozwijających się w gospodarce światowej.

Każdemu z ośmiu generalnych Celów (*Goals*) odpowiada jedno lub kilka konkretyzujących go Zobowiązań (*Targets*). Poziom realizacji 20 Zobowiązań, a przez to zarazem wszystkich Celów, mierzony jest na podstawie 60 Wskaźników (*Indicators*)¹¹². Wskaźniki te kontrolowane są przez instytucje SNZ, w tym struktury Systemu z Bretton Woods, jak i OECD. MCR mają charakter ilościowy i są ograniczone czasowo. Punktem wyjściowym dla

¹¹¹ Dla zaakcentowania potrzeby rozwoju z poszanowaniem środowiska naturalnego używa się terminu „zrównoważony rozwój” (*sustainable development*). Anna Jarzębska wspomina, że termin stosowany jest przez ekonomistów od lat 60. XX w., lecz dopiero w ostatnich dekadach wykrystalizował się pogląd, iż obejmuje on próby pogodzenia czynników: gospodarki, społeczeństwa i środowiska. Izabela Zawiślińska nadmienia, że omawiany termin został użyty po raz pierwszy przez żyjącego na przełomie XVI i XVII w. Hansa Carla von Carlowitza, który zalecał takie gospodarowanie lasami, by wycinać jedynie tyle drzew, ile może odrosnąć. Zob. *What is Sustainable Development*, informacja na stronie internetowej Grupy Banku Światowego (dostępna pod adresem: <http://www.worldbank.org/depweb/english/sd.html>); A. Jarzębska, *Rozwój zrównoważony w teorii i w praktyce* [w:] K. Czaplicka (red.), *Wyzwania międzynarodowej współpracy...*, op. cit., s. 25-28; I. Zawiślińska, *Koncepcja rozwoju zrównoważonego - przesłanki powstania i zagrożenia w jej realizacji* [w:] E. Latoszek (red.), *Pomoc rozwojowa dla...*, op. cit., s. 66-68.

¹¹² Pierwotnie było 18 Zobowiązań i 48 Wskaźników, lecz lista ta została rozszerzona w 2007 r. Zob. *The Millenium Development Goals Report 2008*, United Nations, New York 2008, s. 50.

osiągnięć związanych z działaniami wokół nich został wyznaczony rok 1990.¹¹³ Założone cele strategiczne powinny zostać osiągnięte do 2015 r.¹¹⁴

Ustanowienie MCR (w szczególności ósmego Celu, mówiącego o stworzeniu globalnego partnerstwa na rzecz rozwoju) i wyrażenie im powszechnego poparcia można interpretować jako pierwszą oznakę przezwyciężenia kryzysu zaufania do instrumentu pomocy rozwojowej. Niezwykle istotna w przypadku inicjatywy MCR jest zgoda (co do ich zakresu oraz wagi) pomiędzy donatorami, beneficjentami oraz pozarządowymi uczestnikami współpracy rozwojowej *sensu stricto*.¹¹⁵ Cele stały się podstawą aksjologiczną, spajającą działania *tradycyjnych donatorów* skupionych w DAC i instytucji SNZ. Od tego momentu można mówić o kształtowaniu się rdzenia globalnego systemu pomocy rozwojowej.

Charakterystyczne dla środowiska pomocowego początku XXI w. jest częste organizowanie tematycznych spotkań aktorów systemu, na których omawiane są szczegółowe propozycje zarządzania instrumentem ODA. Dotychczas mieliśmy do czynienia z:

- *Międzynarodowymi Konferencjami ds. Finansowania Rozwoju* (w Monterrey w 2002 r. i Doha w 2008 r.),
- *Szczytem Ziemi w Johannesburgu* (w 2002 r.)¹¹⁶ i *Szczytem Rio + 20* (w 2012 r.)¹¹⁷,

¹¹³ Takie rozwiązanie miało ułatwić badanie postępu implementacji oraz podkreślić wagę wielkich szczytów/konferencji tematycznych lat 90., które wniosły wkład w proces wspierania globalnego rozwoju. J. L. Machinea, A. Bárcena, A. León, *The Millennium Development Goals: A Latin American and Caribbean Perspective*, United Nations, Santiago, 2005, s. 2.

¹¹⁴ Więcej informacji na temat MCR można znaleźć na stronach internetowych ONZ (informacja dostępna pod adresem: <http://millenniumindicators.un.org/unsd/mdg/Metadata.aspx>), inicjatywy *Millennium Project* (informacja dostępna pod adresem: <http://www.unmillenniumproject.org/goals/gti.htm>), Ośrodka Informacji ONZ w Warszawie (<http://www.unic.un.org.pl/cele.php>) oraz w: P. Ogonowski, *Deklaracja Milenijna. Przyjęcie Celów Rozwojowych i kierunku reform* [w:] J. Symonides (red.), *Organizacja Narodów Zjednoczonych...*, op. cit., s. 661-664; P. Bagiński, M. Kowalska, *Finansowanie rozwoju krajów...*, op. cit., s. 101-104; M. Smołaga, *Oficjalna Pomoc Rozwojowa...*, op. cit., s. 19-32.

¹¹⁵ Tego elementu ewidentnie brakowało w przypadku Dekad rozwoju.

¹¹⁶ W jego trakcie apelowano o realizację postulatu mówiącego o udzielaniu przez kraje rozwinięte minimum 0,7 swego produktu narodowego brutto jako ODA. Nie postawiono w tym wypadku żadnego terminu jego osiągnięcia. Zob. J. Mizak, *Informacja o rezultatach Światowego Szczytu ws. Zrównoważonego Rozwoju w Johannesburgu*, Departament Współpracy z Zagranicą – Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2002.

¹¹⁷ W dokumencie podsumowującym obrady wspomina się m.in. o zobowiązaniach względem wspierania przemian w Afryce oraz dążeniu donatorów do finansowania międzynarodowego rozwoju powyżej progu 0,7% DNB. Dostrzeżono także przeobrażenia w globalnym środowisku pomocowym i zadeklarowane poparcie dla współpracy na linii Południe-Południe oraz podejmowania trójstronnych inicjatyw rozwojowych. Zob. *The Future We Want*, dokument kończący obrady Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Zrównoważonego Rozwoju, która odbyła się w Rio de Janeiro w dniach 20-22 czerwca 2012 r., dostępny na stronach internetowych Narodów Zjednoczonych (pod adresem: <http://www.uncsd2012.org/content/documents/727The%20Future%20We%20Want%2019%20June%201230pm.pdf>), s. 4-5, 45-46. Temat ODA był poruszany przez różne strony w trakcie innych spotkań Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Zmian Klimatycznych (*United Nations Climate Change Conference*) - m.in. w Kopenhadze w 2009 r. czy Warszawie w 2013 r. Jednak w nie ustalono jednoznacznie, czy dodatkowe finansowanie dla krajów rozwijających się na rzecz zapobiegania zmianom klimatycznym ma być zaliczane do ODA, czy też nie.

- spotkaniami *Forum Wysokiego Szczebla ds. Efektywności Pomocy (High Level Forum on Aid Effectiveness)* w Rzymie (w 2003 r.), Paryżu (2005 r.), Akrze (w 2008 r.) i Pusan (w 2011 r.),
- *specjalnymi szczytami Zgromadzenia Ogólnego ONZ w 2005 (The 2005 World Summit)* i 2010 r. (*United Nations High-level Plenary Meeting on the Millennium Development Goals*), które były kontynuacją Szczytu Milenijnego z 2000 r.

Powyższe wydarzenia gromadziły także licznych przedstawicieli podmiotów pozapaństwowych z całego świata i stymulowały dyskusję tychże środowisk, zarówno na temat instrumentu pomocy, jak i stanu zaawansowania procesów rozwojowych. Deklaracje na temat ODA zapadały także na szczytach G8 - m.in. w szkockim Gleneagles (w 2005 r.), niemieckim Heiligendamm (2007 r.) i na japońskiej wyspie Hokkaido (2008 r.).¹¹⁸

Sven Grimm, John Humphrey, Erik Lundsgaarde oraz Sarah-Lea John de Sousa słusznie zwracają uwagę, że po ustanowieniu wspólnych celów (MCR) oraz konsensu odnośnie finansowania (z Monterrey) wspólnota międzynarodowa starała się wytworzyć zasady (normy) efektywnego świadczenia ODA.¹¹⁹ Należy jednak poczynić zastrzeżenie, że ze względu na sposób ich wypracowywania, trudno uznać te normy za uniwersalne. *De facto* wykreowali je *tradycyjni donatorzy*. Ich przyjęcie odbywało się na konferencjach, na których państwa inne, niż *członkowie DAC*, występowały najczęściej w roli beneficjentów ODA. Pytaniem otwartym pozostaje kwestia, w jakim stopniu *wschodzący donatorzy* będą chcieli dostosować się do tych norm.

Począwszy od 2001 r. nastąpił wyraźny wzrost aktywności globalnego systemu pomocy rozwojowej. Działo się tak głównie z powodu większych nakładów *państw DAC* na ODA.¹²⁰ *Tradycyjni donatorzy* zdecydowanie nadal pozostają głównym źródłem ODA.

¹¹⁸ Na szczytach G8 poruszano głównie kwestie zwiększenia zaangażowania największych *tradycyjnych donatorów* (szczególnie w newralgicznym regionie, jakim jest Afryka Subsaharyjska). Na dotychczasowych spotkaniach G20 nie uczyniono z ODA centralnego punktu dyskusji. Niewykluczone jest jednak, że to właśnie forum w przyszłości stanie się miejscem wymiany opinii na temat funkcjonowania globalnego systemu pomocy rozwojowej. Już w deklaracji wieńczącej szczyt G20 w Cannes w 2011 r. podkreślono kluczową rolę, jaką odgrywa ODA. Wspomniano, że kraje rozwinięte powinny wypełnić swe zobowiązania w dziedzinie pomocy rozwojowej. Dodano, że wschodzące kraje G20 zaangażują się we wsparcie krajów rozwijających się, bądź pogłębią jego poziom. Zaakcentowano, że kraje rozwijające się, w domyśle dzięki pomocy, powinny korzystać z procesów innowacyjności i postępu technologicznego. Kraje G20 zobowiązały się do zwiększenia jakości i efektywności oferowanego wsparcia rozwojowego. Zob. *Cannes Summit Final Declaration* (dokument dostępny pod adresem internetowym: <http://www.g20-g8.com/g8-g20/g20/english/for-the-press/news-releases/cannes-summit-final-declaration.1557.html>). Zob także fragment poświęcony współpracy *wschodzących i tradycyjnych donatorów* w ramach G20 w punkcie 6.2.2. pracy.

¹¹⁹ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 5.

¹²⁰ Można się zastanawiać, czy większy wpływ na to miał Szczyt Milenijny, czy może zmiana sytuacji w świecie po zamachach z 11 września.

Pomimo zwiększenia poziomu świadczenia pomocy, główni aktorzy nie wywiązują się w sposób wystarczający z danych obietnic (np. dotyczących intensyfikacji stopnia zaangażowania swego dochodu narodowego w ODA, czy większej priorytetyzacji Afryki Subsaharyjskiej).

W tym okresie zauważalny był powrót części *wschodzących donatorów* do globalnego systemu pomocy rozwojowej. Ich aktywność wzrastała i coraz częściej była zauważana na tle innych grup dawców. Z biegiem lat pozycja *wschodzących dawców* w środowisku pomocowym utrwalała się. Taki stan rzeczy spowodował, że pojawiła się kwestia komunikacji pomiędzy rdzeniem systemu a dawcami nienależącymi do Komitetu .

W dziedzinie MCR zauważalny jest ogólny postęp. Problemem pozostaje fakt, że istnieje grupa państw, która jak na razie nie rokuje osiągnięcia któregośkolwiek z Celów. Na specjalnym szczycie ZO w 2010 r. przedstawiciele wielu krajów wzywali do zwiększenia wysiłków zmierzających do implementacji MCR. Wraz z upływem czasu pozostałego do 2015 r. przed aktorami globalnego systemu pomocy rozwojowej narastać będzie wyzwanie, polegające na niedopuszczeniu do kolejnego kryzysu zaufania do instrumentu ODA.

Wyrazem pogłębiania się instytucjonalizacji działań prorozwojowych SNZ po uchwaleniu MCR było powołanie przy ECOSOC Forum Współpracy Rozwojowej (*United Nations Development Cooperation Forum* - DCF). Z tworzącej DCF rezolucji ZO z 2005 r. wynika, że celami Forum są:

- przegląd trendów międzynarodowej współpracy rozwojowej (z uwzględnieniem strategii, polityk i finansowania),
- promocja większej spójności działań prorozwojowych pomiędzy różnymi partnerami rozwojowymi,
- wzmacnianie więzi normatywnych i operacyjnych pomiędzy instytucjami SNZ.

Dodatkowych kompetencji dostarczył także ECOSOC, decydując, że Forum będzie:

- prowadziło przeglądy trendów oraz postępów międzynarodowej współpracy rozwojowej, udzielało wskazówek i rekomendacji odnośnie zewnętrznych polityk rozwojowych,
- identyfikowało przeszkody i braki działań prorozwojowych oraz udzielało praktycznych porad co do środków osiągania międzynarodowo uznanych celów (w tym MCR),
- umożliwiało krajom członkowskim wymianę doświadczeń w dziedzinach formułowania, wspierania i implementowania narodowych strategii rozwojowych,

- otwarte na udział przedstawicieli innych ciał SNZ, instytucji finansowych, organizacji regionalnych, organizacji pozarządowych i sektora prywatnego.

Ostatni z punktów daje uczestnikom Forum szansę na prowadzenie regularnego i wielowątkowego dialogu na temat globalnej działalności prorozwojowej. DCF zebrało się po raz pierwszy w 2008 r. Przyjęto formułę spotkań odbywanych co dwa lata. Zagadnieniem otwartym na przyszłość jest potencjalna rola Forum jako ciała zarządzającego ogólnymi działaniami globalnego systemu pomocowego.¹²¹

Sebastian Paulo i Helmut Reisen wyrażają opinię, która wcale nie jest odosobniona, że w pierwszej dekadzie XXI w. struktura instytucjonalna globalnego systemu pomocy rozwojowej stała się nieadekwatna do zmieniających się realiów (wynikających m.in. ze zmiany globalnego układu sił/potęgi pomiędzy państwami).¹²²

1.7. Wpływ kryzysu gospodarczo – społecznego na instytucję pomocy rozwojowej

Według Tony’ego Addisona, Channinga Arndta oraz Finna Tarpa obecny kryzys jest wielowymiarowy i dotyczy sfery gospodarki, dostępu do żywności a także zmian klimatycznych. Każda z powyższych dziedzin w różnym stopniu dotyczy krajów rozwijających się i rozwiniętych. Gospodarczy wymiar globalnego kryzysu odbił się na wielu krajach Południa poprzez zmniejszenie popytu na ich produkty eksportowe (w tym zmianą ich cen), spadek poziomu zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB) czy ograniczenie skali transferów gotówki przesyłanych do rodzinnego kraju przez emigrantów zarobkowych.¹²³

Jeśli chodzi o wymiar *stricte* gospodarczy, można stwierdzić, że poczucie obecnej sytuacji kryzysowej powstało w krajach Północy, lecz globalne Południe również odczuwa jego skutki. Spadek dynamiki wzrostu PKB w pierwszych latach kryzysu był zdecydowanie większy w odniesieniu do krajów rozwiniętych niż rozwijających się. Dane IBRD wskazują,

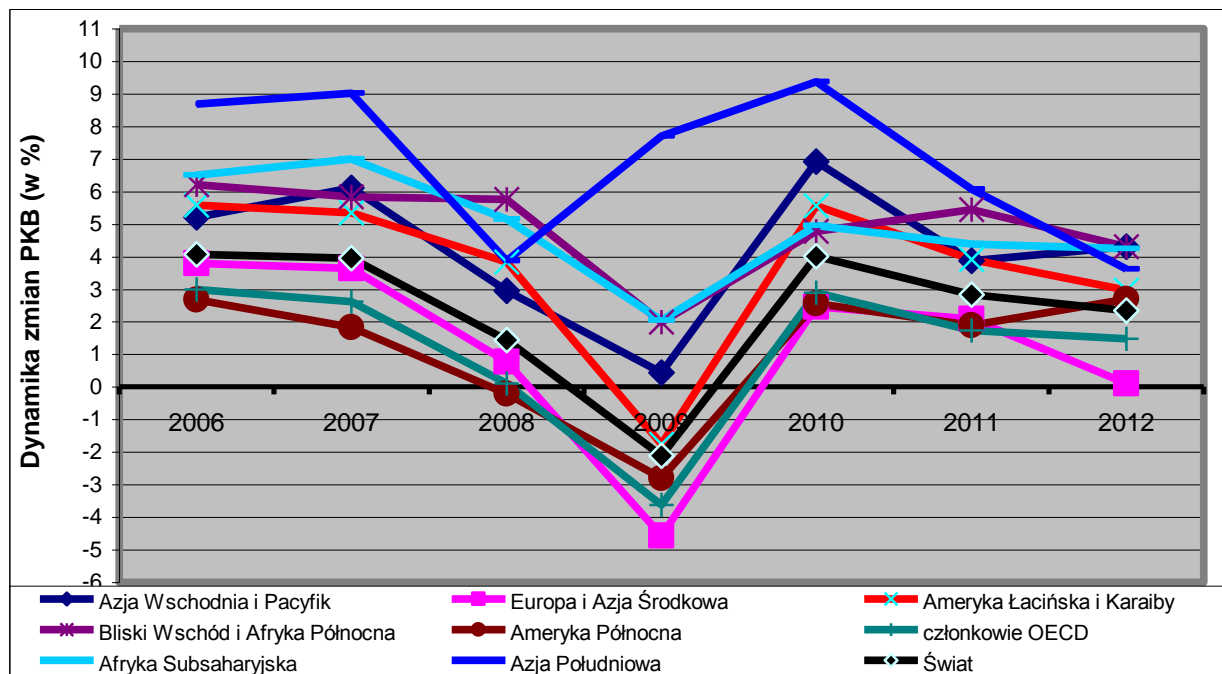
¹²¹ Zob. Strona internetowa Forum (dostępna pod adresem: <http://www.un.org/en/ecosoc/dcf/index.shtml>) oraz L. Hammad, B. Morton, *Non-DAC donors and reform of the international aid architecture*, „Issues Brief. Development Cooperation Series”, July 2009, North-South Institute, (tekst pobrany 30.11.2009 r. pod adresem internetowym: <http://www.nsi-ins.ca/english/pdf/Non-DAC%20donors%20&%20aid%20architecture.pdf>; obecnie nie jest już udostępniany), s. 3.

¹²² S. Paulo, H. Reisen, *Old habits, new donors*, „D+C Development and Cooperation”, No. 10 2009, Volume 50, October 2009, s. 386-387.

¹²³ T. Addison, C. Arndt, F. Tarp, *The Triple Crisis and the Global Aid Architecture*, „Working Paper” No. 2010/01, United Nations World Institute for Development Economic Research, s. 1. Warto dodać, że choć w powszechnej opinii światowy kryzys gospodarczo-społeczny nie jest powiązany ze sprawami środowiska, globalny system pomocy rozwojowej stanął przed wyzwaniem wytworzonymi zarówno przez perturbacje gospodarcze, jak i zwiększoną presję na uczynienie z ODA instrumentu wspierającego walkę ze zmianami klimatycznymi.

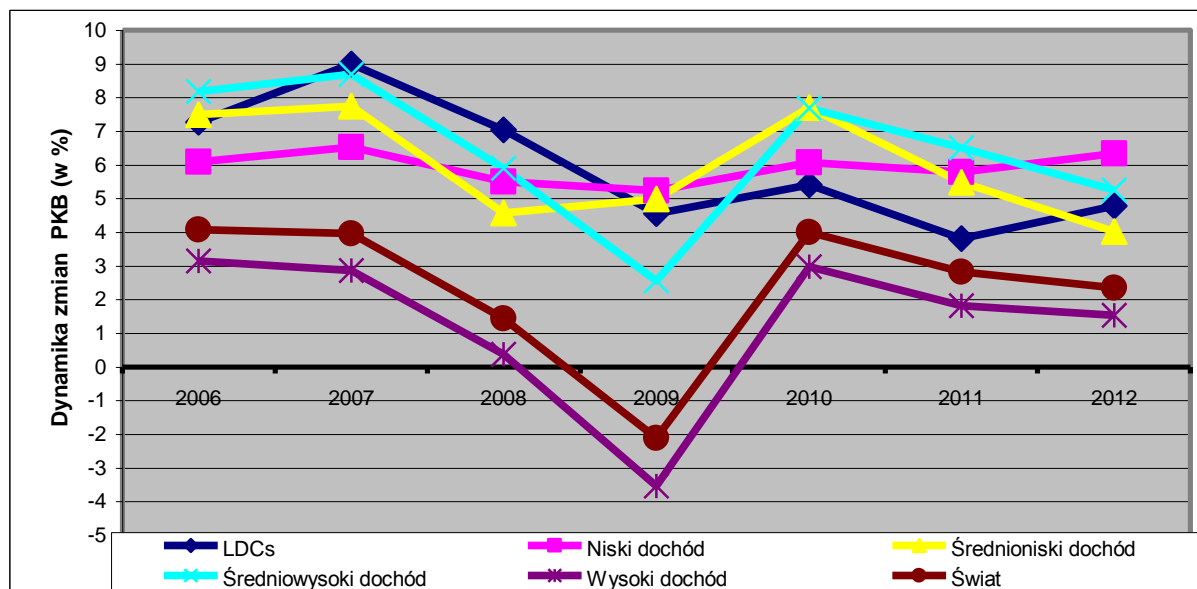
że zmniejszenie tempa wzrostu gospodarczego dotyczyło w największym stopniu regionów i grup państw uznawanych za zamożne. Państwa globalnego Południa, przynajmniej w pierwszej fazie kryzysu, łatwiej pokonywały efekt spowolnienia gospodarczego.

Wykres 3. Dynamika zmian PKB w ujęciu regionalnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych IBRD (<http://data.worldbank.org/indicator>).

Wykres 4. Dynamika zmian PKB w ujęciu grup dochodu narodowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych IBRD (<http://data.worldbank.org/indicator>).

T. Addison, C. Arndt, F. Tarp zauważają, że wiele małych i słabszych państw Południa stanęło przed problemem zmniejszenia napływu kapitałów prywatnych. Stąd autorzy tekstu stawiają tezę, że następuje wzrost zapotrzebowania dużej liczby państw Południa na

pomoc rozwojową. Na zagadnienie można jednak spojrzeć z innej strony. Faktycznie w 2009 r. wiele krajów rozwijających się mocno odczuło spadek wartości napływających zagranicznych inwestycji bezpośrednich. Jednak skala problemu była o wiele większa w przypadku regionów najbardziej rozwiniętych. Co więcej, w następnych latach państwa Południa lepiej radziły sobie w przyciąganiu nowych inwestycji niż Północ (w szczególności państwa UE).¹²⁴

Kryzys (a szczególnie jego gospodarczo-finansowe oblicze w krajach Północy) niesie ze sobą wyzwania dla aktywności pomocowej *tradycyjnych donatorów*. Państwa muszą angażować ogromne środki w stymulację własnych gospodarek, odczuwając dodatkowo spadek wpływów z podatków. W takich warunkach łatwo o pokusę zmniejszania ogromnych deficytów budżetowych poprzez cięcia, lub przynajmniej zamrożenie części wydatków w pulach przeznaczonych na ODA. Wydaje się wielce prawdopodobne, że zwiększy się także presja wewnętrzna na donatorów, aby bardziej wiązali świadczoną pomoc.

Ciekawą, ale także polemiczną, wydaje się teza, że ODA ma tendencję do cykliczności i jej wolumen maleje, gdy gospodarki wchodzą w etap recesji.¹²⁵ Oceniając aktywność dawców w perspektywie wieloletniej (kilku dekad), można zdecydowanie stwierdzić, że ODA nie ma charakteru linearnego i podlega pewnym cyklom. Jednak śledząc odpowiedź globalnego systemu pomocy rozwojowej na występujące w tym czasie kryzysy (oba naftowe, finansowy-azjatycki, obecny - wielowymiarowy kryzys globalny), nie dostrzega się dominującej skłonności do zmniejszenia środków przeznaczonych na wsparcie. Wręcz przeciwnie, przeważają tendencje do zwiększania nakładów na wsparcie dla dotkniętych kryzysem obszarów (*vide* Azja Wschodnia i Pacyfik po 1997 r.).¹²⁶ Poza tym na chęć świadczenia ODA wpływa także stabilność polityczna aktualnego porządku międzynarodowego. Zarówno ze względu na polityczną, jak i gospodarczą naturę instrumentu pomocowego, główni donatorzy starają się wykorzystywać ODA jako czynnik stabilizujący globalne stosunki gospodarcze i polityczne.¹²⁷

¹²⁴ Ibidem, s. 7-8; baza danych IBRD (<http://data.worldbank.org/indicator>). Odwołując się do klasyfikacji państw ze względu na poziom DNB *per capita*, można stwierdzić, że w długim okresie obniżenie się poziomu napływających inwestycji bezpośrednich dotyczyło głównie grupy o wysokim dochodzie.

¹²⁵ T. Addison, C. Arndt, F. Tarp, *The Triple Crisis...*, s. 13.

¹²⁶ Zob. *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit.; M. Smolaga, *Oficjalna Pomoc Rozwojowa...*, op. cit., s. 173.

¹²⁷ Jeśli wyobrazimy sobie układ międzynarodowych stosunków gospodarczych i politycznych jako jeden system, to wraz z pojawieniem się w nim impulsów destabilizujących główni jego aktorzy (państwa wysoko rozwinięte) reagowałyby zwiększeniem nakładów na ODA (na zasadzie negatywnego sprzężenia zwrotnego). Występowanie spokoju (stabilności w systemie) w dłuższym okresie skutkowałoby stopniowym zmniejszeniem świadczonej ODA. Za empiryczną ilustrację powyższej teorii może świadczyć sytuacja w latach 90., gdy

Finansowy aspekt współczesnego kryzysu łączy się z problemem dużej chwiejności kursów walutowych. Taki stan rzeczy powoduje spore trudności w oszacowaniu realnej wartości dokonywanych przez donatorów transferów. Z problemem tym zmierzyć się muszą nie tylko badacze i analitycy zagadnienia ODA, ale także beneficjenci wsparcia rozwojowego.

Jedną z metod porównywania stopnia aktywności dawców ODA na przestrzeni lat jest odwołanie się nie tylko do wartości bieżących danych transferów, ale wyrażanie ich w cenach stałych. Przy użyciu opracowanych przez siebie deflatorów DAC wycenia wartość ODA świadczonej na przestrzeni lat przez raportujących do niego donatorów, uwzględniając zmiany cen i kursy walut.¹²⁸

Częściowej odpowiedzi na pytanie o wpływ kryzysu na zachowania dawców udzielają analizowane już dane odnośnie ODA *członków Komitetu*.¹²⁹ Wynika z nich, że 20 państw DAC w roku 2010 udzielało więcej pomocy niż w trzy lata wcześniej, gdy pojawił się globalny kryzys. Odwrotną tendencję wykazało trzech *tradycyjnych dawców*. Łącznie ODA *tradycyjnych donatorów* wzrosła ze 104,21 mld USD do 128,26 mld USD. Odpowiedź ta jest tylko częściowa, gdyż dane wyrażone są w bieżących, a nie stałych wartościach USD i obejmują tylko państwa członkowskie Komitetu. Po zapoznaniu się z danymi w cenach stałych¹³⁰ w odniesieniu do donatorów raportujących do DAC¹³¹ możemy stwierdzić, że w porównaniu ze stanem z 2007 r. 28 dawców łożyło w roku 2010 więcej na bilateralne wsparcie krajów rozwijających się. W 18 przypadkach wielkość pomocy zmalała. Poziom łącznych nakładów na bilateralną ODA wzrósł o 16%. W tym samym czasie 35 podmiotów zwiększyło nakłady na pomoc multilateralną, a 11 postąpiło odwrotnie.¹³²

Każda sytuacja kryzysowa niesie ze sobą nie tylko zagrożenia, ale i potencjalne szanse. Wśród współczesnych zagrożeń dla globalnego systemu pomocowego można zauważyć obawę przed niezdolnością do adekwatnej odpowiedzi na pozafinansowe skutki wielowymiarowego kryzysu. Jako potencjalne szanse należy wymienić powstanie kolejnego

panował relatywny spokój w stosunkach międzynarodowych na poziomie globalnym i poziom ODA wyraźnie spadał oraz niespokojnej pierwszej dekady XXI w., w której nakłady na ODA wyraźnie wzrastały.

¹²⁸ Zob. *Information Note on the DAC Deflators*, informacja na stronie internetowej OECD (dostępna pod adresem: http://www.oecd.org/document/6/0,3746,en_2649_34447_41007110_1_1_1_1,00.html).

¹²⁹ Zob. punkt 1.3.2. oraz Tabelę 1. w Aneksie pracy.

¹³⁰ Wartości netto przeliczane na dolary z 2011 r.

¹³¹ Czterdzieści cztery państwa, Tajwan oraz Komisja Europejska (jako członek DAC).

¹³² Obliczenia na podstawie *OECD.Stat Exctracts. Total flows by...*, op. cit. W 2012 r. nastąpiła pewna korekta wartości transferów pomocowych. W porównaniu do 2010 r. pomoc bilateralna 28 dawców zmniejszyła się, a 18 wzrosła. W ujęciu całkowitym poziom dwustronnej ODA obniżył się o niecałe 2,5%. 27 donatorów zwiększyło swoje nakłady na pomoc wielostronną. Inaczej postąpiło 19 państw. Poziom wsparcia multilateralnego obniżył się o blisko 3%. Takie niewielkie wahnięcie w dół poziomu nakładów na ODA nie jest niczym nadzwyczajnym. Nie powinno dziwić, szczególnie w kontekście obciążenia kryzysem większego w przypadku krajów wysoko rozwiniętych niż rozwijających się oraz korzystania przez część dawców (m.in. Grecja, Hiszpania i Portugalia) z pomocy finansowej instytucji międzynarodowych.

argumentu za mocniejszym angażowaniem się dawców we wspieranie globalnych procesów rozwojowych (w imię rosnącej współzależności państw i potrzeby wspólnego rozwiązywania coraz liczniejszych problemów). Dodatkowo, szanse dla globalnego systemu pomocowego upatrywać można w nawiązaniu bardziej intensywnego dialogu pomiędzy *tradycyjnymi* a *wschodzącymi donatorami*, który mógłby być nawiązaniem do zmian w międzynarodowym porządku gospodarczym.

1.8. Efektywność ODA

Aby odpowiedzieć na narastającą krytykę zimnowojennego obrazu współpracy rozwojowej, DAC jeszcze na początku lat osiemdziesiątych zaczął debatować nad zagadnieniem niskiej efektywności świadczonej pomocy. Jak się okazało, problem ten nie został rozwiązany wraz z zakończeniem wyścigu supermocarstw. Wręcz przeciwnie - temat efektywności zdominował dyskusje poświęcone ODA na ponad dwie dekady.¹³³

W latach 90., czyli w okresie kryzysu zaufania do instrumentu pomocowego, popularne było przekonanie, że fundusze przeznaczone na ODA są marnotrawione i w niewielkim stopniu spełniają swą stymulacyjną rolę. Jednak po ustanowieniu MCR, gdy nastawienie rządów i międzynarodowej opinii publicznej do ODA zmieniło się, należało podjąć wyraźne kroki demonstrujące wolę odcięcia się od negatywnie postrzeganego balastu przeszłości.

W lutym 2003 r. w Rzymie przedstawiciele narodowych i multilateralnych agencji pomocowych, międzynarodowych instytucji finansowych i rządów państw beneficjentów wydali **Deklarację na temat Harmonizacji Pomocy**¹³⁴. Wyrażali w niej swe zaniepokojenie zbyt niską efektywnością świadczonej ODA oraz szybko rosnącymi kosztami jej świadczenia. Podkreślając wagę lepszego dostosowania pomocy do potrzeb jej odbiorców, apelowali o większe zaangażowanie krajów Południa w proces własnego rozwoju (m.in. przez opracowanie specjalnych strategii), zachowanie najwyższych standardów podczas przeprowadzania projektów rozwojowych oraz koordynację działań z regionalnymi i globalnymi multilateralnymi instytucjami rozwojowymi. Spotkanie to zostało nazwane *Forum Wysokiego Szczebla* i dało fundament pod deklarację przyjętą 2 lata później na drugim spotkaniu Forum w Paryżu.

¹³³ H. Führer, *The Story of...*, op. cit., s. 33 i 39.

¹³⁴ *Rome Declaration on Harmonisation*, Rome, Italy, 25 February 2003, (dostępna pod adresem: http://www.diplomatie.gouv.fr/en/article_imprim.php?id_article=3172).

Deklaracja Paryska o Efektywności Pomocy (*Paris Declaration on Aid Effectiveness*)¹³⁵ przyniosła zasady mające zwiększyć efektywność świadczonej ODA:

1. przejmowanie inicjatywy i odpowiedzialności za swój rozwój poprzez „współwłasność” (*ownership*)¹³⁶ koncepcji i projektów rozwojowych,
2. dopasowanie świadczonej pomocy do lokalnych planów i strategii rozwojowych oraz powstrzymanie się od jej wiązania (zasada *alignment*),
3. harmonizacja, koordynacja i transparentność procedur związanych z pomocą,
4. poprawa zarządzania pomocą, działania zorientowane na efekty,
5. wzajemna odpowiedzialność za rezultaty.¹³⁷

Uchwalony na trzecim spotkaniu Forum Wysokiego Szczebla ds. Efektywności Pomocy we wrześniu 2008 r. **Plan Działań z Akry** (*Accra Agenda for Action – AAA*)¹³⁸ koncentruje się wokół następujących zagadnień:

- przewidywalność pomocy – informowanie biorców o przyszłych (perspektywa 3-5 lat) działaniach rozwojowych donatorów; wzmocnienie przez beneficjentów związków pomiędzy wydatkami publicznymi a realnymi efektami,
- „własność” (*ownership*)/współodpowiedzialność za rozwój – większe angażowanie parlamentów krajów rozwijających się i przedstawicieli instytucji społeczeństwa obywatelskiego w proces planowania rozwoju,
- krajowe systemy rozwojowe – oparcie pomocy w pierwszej kolejności na systemach (politykach, strategiach, planach) rozwojowych beneficjentów, a nie na metodach narzuconych przez donatorów,

¹³⁵ *Paris Declaration On Aid Effectiveness: Ownership, Harmonisation, Alignment, Results And Mutual Accountability*, High Level Forum, Paris 2005. Zob. także *Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport roczny 2006*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2007, s. 19 i 78; D. Kopiński, *Pomoc rozwojowa: Teoria...*, op. cit., s. 116-117.

¹³⁶ Tłumaczenie „ownership”, w kontekście ODA, na język polski sprawia pewne trudności. Większość autorów, przykładowo Katarzyna Czaplicka, stosuje sformułowanie „własność koncepcji rozwojowych”. Z kolei Przemysław Deszczyński zwraca uwagę na podmiotowość/upodmiotowienie krajów rozwijających się. Zob. K. Czaplicka, *Od pomocy do...*, op. cit., s. 16; P. Deszczyński, *Konceptualne podstawy pomocy...*, op. cit., s. 90, 94.

¹³⁷ Deklaracja Paryska ustanowiła reżim kontrolny dla sprawdzania stanu realizacji zawartych w niej postanowień. Każdej z zasad przypisane zostały cele i wskaźniki, które są kontrolowane przez OECD. Mechanizm ten przypomina system badania wdrażania MCR. Stan implementacji Deklaracji Paryskiej można ocenić na podstawie: *Better Aid: 2008 Survey On Monitoring The Paris Declaration. Making Aid More Effective By 2010*, OECD 2008.

¹³⁸ *Accra Agenda for Action*, Accra 2008 (dokument dostępny na stronach internetowych Grupy <http://siteresources.worldbank.org/ACCRAEXT/Resources/4700790-1217425866038/AAA-4-SEPTEMBER-FINAL-16h00.pdf>).

- zmiana charakteru warunkowania pomocy – odejście od stawiania wymogów przez donatorów na rzecz spełniania warunków zapisanych w krajowych strategiach rozwojowych,
- niewiązanie pomocy – uściślenie planów donatorów odnośnie odstąpienia od wiązania ODA,
- rozdrobienie pomocy – wzmocnienie istniejących (zamiast tworzenia nowych) kanałów dostarczania pomocy,
- partnerstwo – zachęcanie wszystkich podmiotów współpracy rozwojowej do stosowania zasad Deklaracji Paryskiej; rozwój współpracy na linii Południe – Południe,
- transparentność – dokończenie wzajemnej oceny do 2010 r.

Na przełomie listopada i grudnia 2011 r. w południowokoreańskim **Pusan** odbyło się **czwarte spotkanie Forum Wysokiego Szczebla ds. Efektywności Pomocy**. W dokumencie końcowym konferencji znalazły się wspólne zasady, które, obok międzynarodowych zobowiązań w dziedzinach praw człowieka, warunków pracy, równości płci, zrównoważonego rozwoju i inwalidztwa, mają stanowić podstawę efektywnej współpracy rozwojowej:

- zasada „własności” (ownership) krajów rozwijających, rozciągająca się na dziedzinę ustalania priorytetów rozwojowych - działanie pod kierownictwem krajów rozwijających się oraz każdorazowe dostosowanie do specyfiki i potrzeb beneficjenta jako podstawowe wymogi skuteczności partnerskiej współpracy rozwojowej,
- skupienie się na rezultatach – wywieranie trwałego wpływu w dziedzinach zwalczania biedy i zmniejszania nierówności, równoważenia rozwoju oraz zwiększania potencjału beneficjentów, zgodnie z przyjętymi przez nich politykami i priorytetami,
- inkluzywne partnerstwo rozwojowe – otwartość, zaufanie, umiejętność uczenia się oraz wzajemny szacunek pomiędzy wszystkimi aktorami podstawą sukcesu działań proefektywnościowych,
- transparentność i wzajemna odpowiedzialność – osiągnięcie spodziewanych efektów możliwe tylko przy wzajemnej odpowiedzialności wszystkich zaangażowanych stron współpracy (w tym zwykłych obywateli, którzy mają być docelowymi beneficjentami wsparcia); więzi odpowiedzialności oparte na transparentnych procedurach.

Zadeklarowano również, że wspólne zasady będą sprowadzały się do działań na polach:

- pogłębiania, poszerzenia i operacjonalizacji demokratycznej „własności” polityk i priorytetów rozwojowych,
- wzmocnienia wysiłków w celu osiągnięcia konkretnych i zrównoważonych rezultatów,¹³⁹
- poszerzenia wsparcia dla współpracy na linii Południe - Południe oraz kooperacji trójstronnej przez pomoc w dostosowaniu tych rodzajów poziomego partnerstwa do specyfiki danego kraju i potrzeb,
- wsparcia krajów rozwijających się w ich wysiłkach, mających na celu zwiększenie oddziaływania różnych form finansowania i promowania rozwoju, z gwarancją, że różne formy tej współpracy spełnią efektu katalizatora w procesie rozwoju.¹⁴⁰

W Pusan padła zapowiedź stworzenia **Globalnego Partnerstwa na rzecz Efektywnej Współpracy Rozwojowej** (*Global Partnership for Effective Development Co-operation*), które ma wspierać implementację wypracowanych postanowień politycznych. Ma ono być otwartą na wszelkich aktorów platformą wymiany wiedzy i bieżącego przeglądu działań w celu uczynienia współpracy rozwojowej bardziej efektywną. Zaapelowano do OECD i UNDP o rozwijanie tej nowej struktury i pomoc organizacyjną.¹⁴¹

Według organizatorów, sukcesami konferencji w Pusan były:

1. udział około 3000 delegatów, reprezentujących różnych uczestników współpracy rozwojowej *sensu stricto* z całego świata
2. nakłonienie, po raz pierwszy, *wschodzących donatorów* do przystąpienia do porozumienia (w przypadku postanowień z Paryża i Akry kraje te akceptowały je, lecz tylko w charakterze beneficjentów pomocy).

Prasa szybko zauważyła jednak, że w już w drugim punkcie dokumentu końcowego znalazło się stwierdzenie, iż ze względu na różny charakter, uwarunkowania i obowiązki stron

¹³⁹ Obejmuje to lepsze zarządzanie, nastawienie na wyniki, monitorowanie, ocenę i komunikację postępów, jak również zwiększenie wsparcia, wzmocnienie krajowych potencjałów oraz wykorzystanie różnorodnych zasobów i inicjatyw wspierających procesy rozwojowe.

¹⁴⁰ *Busan Partnership for Effective Development Co-operation. Fourth High Level Forum on Aid Effectiveness, Busan, Republic of Korea, 29 November-1 December 2011*, dokument dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem internetowym: <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/49650173.pdf>), s. 3.

¹⁴¹ *Ibidem*, s. 12.

współpracy na linii Północ - Południe i Południe - Południe, południowi donatorzy będą się stosowali do reżimu z Pusan na zasadzie dobrowolności.¹⁴²

Proces zwiększania efektywności instrumentu pomocowego w ramach prac Forum Wysokiego Szczebla nie ma charakteru rewolucyjnego. Dodatkowo powinien się przyczynić do wypracowania wersji najbardziej odpowiadającej największej liczbie aktorów, aby powstało wrażenie uniwersalności norm. Ewolucyjne modyfikacje zasad mają zademonstrować spójność poglądów środowiska pomocowego w zakresie efektywności. Takie stanowisko powoduje, że w przypadku podmiotów, które od początku nie były przekonane do szczegółowych koncepcji forsowanych przez *członków DAC*, trudno spodziewać się ogólnego zapału do zwiększania efektywności ODA. Chyba, że donatorzy ci będą to czynili w sposób autonomiczny względem Forum Wysokiego Szczebla.

Kwestia działań systemowych, mających na celu zwiększenie efektywności instrumentu pomocowego, nie u wszystkich obserwatorów wywołuje równie żywe zainteresowanie. Głównymi zwolennikami tego zagadnienia będą osoby preferujące liberalną wizję rzeczywistości międzynarodowej. Nie powinno dziwić, że obserwatorzy osadzeni w paradygmacie realistycznym nie będą zdecydowanymi entuzjastami wysiłków proefektywnościowych. Po pierwsze - nie wierzą w sensowność takich działań. Po drugie - są świadomi zarzutów, że za brakiem efektywności ODA stoi przesiąknięta realizmem politycznym spuścizna zimnowojenna. Zwolennicy stanowiska krytycznego będą zgodni w ocenie, że wsparcie rozwojowe bywa nieefektywne. Przyczyn tego stanu rzeczy będą jednak doszukiwali się w nieszczerych motywacjach donatorów, dominującym porządku międzynarodowym, a także w konstrukcji samego globalnego środowiska pomocowego. Z tych powodów będą się dystansowali od recept na poprawę sytuacji, przedstawianych przez dotychczas zaangażowane strony (głównie *tradycyjnych donatorów* i podmioty z nimi powiązane).

¹⁴² *Busan 2011*, informacja na oficjalnej stronie internetowej Forum (dostępna pod adresem: <http://www.aideffectiveness.org/busanhlf4/en/about/about-busan.html>); *Fourth High Level Forum on Aid Effectiveness*, informacja na stronach internetowych OECD (dostępna pod adresem: http://www.oecd.org/document/12/0,3746,en_2649_3236398_46057868_1_1_1_1,00.html); M. Tran, *China and India to join aid partnership on new terms*, „The Guardian”, 01.12.2011 r., tekst dostępny na stronach internetowych gazety (pod adresem: <http://www.guardian.co.uk/global-development/2011/dec/01/china-india-aid-partnership>); *Busan Partnership for...*, op. cit., s. 1.

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA WSCHODZĄCYCH DAWCÓW

Celem rozdziału jest przybliżenie ogólnych cech *wschodzących donatorów*, aby umożliwić w następnych rozdziałach pracy dokładniejszą analizę funkcjonowania tych podmiotów i ich oddziaływania. Opis koncentruje się na: zdefiniowaniu przedmiotu badania, wyodrębnieniu głównych atrybutów *wschodzących dawców*, enumeracji tego typu aktorów, przybliżeniu reprezentowanego przez nie potencjału oraz prezentacji ich podziałów.

2.1. Pojęcie wschodzących donatorów

Przy dokonywaniu charakterystyki globalnego systemu pomocy rozwojowej wskazano, że *tradycyjni donatorzy* (członkowie DAC) nie stanowią jedyne źródła ODA. Stwierdzenie uzupełniono propozycją podziału innych państw świadczących wsparcie rozwojowe na: „wschodzących donatorów” i „dawców *ad hoc*”.

Donatorzy pomocy rozwojowej spoza DAC bywają w literaturze anglojęzycznej określani jako: *non-DAC donors* (donatorzy nienależący do DAC), *non-DAC providers of development assistance* (dostawcy pomocy spoza DAC), *non-traditional donors* (nietradycyjni donatorzy), *new donors* (nowi dawcy), *new actors* (nowi aktorzy), *new development partners* (nowi partnerzy rozwojowi) i w końcu *emerging donors* (wschodzący donatorzy).¹⁴³ Najbardziej trafny wydaje się być termin „wschodzący donatorzy”, choć warto pamiętać, że i on wzbudza pewne kontrowersje. Po pierwsze - wydaje się, że jest najbardziej popularnym z zaprezentowanych określeń, po drugie - nasuwa najmniej zastrzeżeń, a po trzecie - najlepiej oddaje charakter opisywanych państw i ich pozycję w świecie.

Nazwa „*non-DAC donors*” jest rozpowszechniona w kręgach związanych z DAC i ogólnie OECD.¹⁴⁴ W rzeczywistości odzwierciedla ona punkt widzenia *członków Komitetu*, których wizja współpracy rozwojowej spotyka się z aspiracjami i poglądami „innych” państw. Taki punkt widzenia może też wynikać z poglądu, że DAC powinien stanowić centrum

¹⁴³ Wątek mnogości i niedoskonałości terminów porusza choćby Penny Davies w raporcie przygotowanym na obrady Forum Wysokiego Szczebla ds. Efektywności Pomocy w Akrze. Zob. P. Davies, *Aid Effectiveness and Non-DAC Providers of Development Assistance. Consultative Findings Document, Informal Working Group on non-DAC Providers of Development Assistance. Background document to Round Table 9: The Changing Aid Architecture: Implications for Aid Effectiveness, of the Third High Level Forum on Aid Effectiveness (HLF-3), Accra, Ghana, 2-4 September 2008*, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://www.ipc-undp.org/publications/southlearning/penny.pdf>), s. 7.

¹⁴⁴ *Development Co-operation Report* z 2010 r., kluczowa, cykliczna publikacja OECD dotycząca współpracy rozwojowej, wprowadziła nazwę „*non-OECD providers*” obok „*non-DAC donors*”. Raporty OECD stronią od terminu „*emerging donors*”. Zob. E. Deutscher, *Development Co-operation Report 2010*, op. cit.

kooperacji podmiotów w dziedzinie wspierania rozwoju (skąd niedaleko do twierdzenia o szczególnej roli, wynikającej z samej przynależności do Komitetu). Kategoria „donatorów nienależących do DAC” okazuje się być bardzo pojemna, gdyż opiera się na dwu tylko warunkach: udzielaniu pomocy rozwojowej i braku przynależności do Komitetu. Powoduje to włączanie w jej skład licznych państw świadczących, co prawda tylko sporadycznie, pomoc w niewielkiej wysokości. Takie stanowisko wysoce utrudnia przeprowadzenie analizy a także sformułowanie płynących z niej ogólnych wniosków. Dlatego właśnie w niniejszej pracy proponuje się oparty na różnicach jakościowych i ilościowych podział dawców pomocy nienależących do DAC na *donatorów wschodzących* i *ad hoc*. Termin „donatorzy nienależący do Komitetu”¹⁴⁵ będzie używany w pracy pomocniczo do wiodącej nazwy „wschodzący donatorzy” (szczególnie w celu przybliżenia różnic pomiędzy *członkami DAC* a podmiotami spoza tego grona).

Nazywanie badanych podmiotów „nowymi dawcami” może wprowadzać w błąd, ponieważ znaczna ich część udzielała wsparcia już w czasie zimnej wojny. Później państwa te zaniechały na pewien czas operacji pomocowych ze względu m.in. na swe reformy ustrojowe, gospodarcze i/lub powstałe kłopoty ekonomiczne.¹⁴⁶ W wielu przypadkach mamy do czynienia z ich ponowną aktywizacją, czyli niejako powrotem do środowiska dawców pomocy. Stąd zdarza się, że wspomina się o powracających/pojawiających się ponownie dawcach (*re-emerging donors*).¹⁴⁷

Angel Gurría, Sekretarz Generalny OECD, w swym wystąpieniu w 2008 r. posłużył się sformułowaniem „nowi aktorzy” w odniesieniu do kilku wschodzących gospodarek, stających się ważnym źródłem pomocy rozwojowej.¹⁴⁸ Wypowiedź ta może budzić zastrzeżenia nie tylko ze względu na zastosowanie kwantyfikatora „kilka”¹⁴⁹, lecz również z powodu konieczności dookreślenia użytego terminu. Wśród niektórych odbiorców może

¹⁴⁵ W wariantach dawcy/donatorzy: „spoza DAC”, „spoza Komitetu”, „nienależący do DAC”.

¹⁴⁶ Zob. m.in. N. Woods, *Whose aid? Whose...*, op. cit. s. 1-2, L. Hammad, B. Morton, *Non-DAC donors and...*, op. cit., s.1.

¹⁴⁷ Określenia „powracający donator” w odniesieniu do Rosji użyli m.in. Kimberly Smith, Talita Yamashiro Fordelone oraz Felix Zimmermann. Wydaje się jednak, że termin ten może być także stosowany w relacji do m.in. innych, byłych członków RWPG i ChRL. Zob. K. Smith, T. Yamashiro Fordelone, F. Zimmermann, *Beyond the DAC...*, op. cit., s. 4. W lipcu 2006 r., przy okazji spotkania ministrów finansów państw G8, odbyła się w Moskwie konferencja poświęcona *wschodzącym donatorom*. Mówiło się na niej o „*new and re-emerging donor countries*” (nowych i powracających donatorach państwowych) - zob. *Emerging Donors in the Global Development Community, Joint Chairs' Statement*, Moscow, April 6-7, 2006 (tekst dostępny pod adresem internetowym: <http://www.g8finance.ru/en/documents/index.php?id19=57>). Richard Manning, ówczesny przewodniczący DAC, przyznawał, że część *wschodzących donatorów* to *de facto* powracający dawcy (zob. R. Manning, *Will 'Emerging Donors'...*, op. cit, s. 371).

¹⁴⁸ Zob. A. Gurría, „*We must do better*” *Trends in Development Assistance*, przemówienie wygłoszone w Tokio 04.04.2008 r. (tekst przemówienia dostępny na stronach internetowych OECD pod adresem: http://www.oecd.org/document/7/0,3746,en_2825_497160_40385351_1_1_1_1,00.html).

¹⁴⁹ Zob. podrozdział 2.3. pracy poświęcony enumeracji *wschodzących donatorów*.

pojawić się przeświadczenie, że odnosi się on także do podmiotów pozapaństwowych, podczas gdy zastosowany został do deskrypcji relacji międzypaństwowych. Przez innych może zostać rozszerzony również na odbiorców ODA.¹⁵⁰

Penny Davies wprowadza termin „nowi partnerzy rozwojowi”, argumentując że chce nim objąć nie tylko „nowych i wschodzących dawców”, ale także *państwa spoza DAC*, które mają długą historię świadczenia pomocy rozwojowej.¹⁵¹ Nie można uznać takiego rozwiązania za w pełni satysfakcjonujące, ponieważ sama badaczka, pomimo wspomniania o wcześniejszej praktyce udzielania pomocy, używa w zaproponowanym terminie określenia „nowy”. Dodatkowo, należy zgłosić te same zastrzeżenia, co w przypadku terminu „nowi aktorzy”.

Posługiwanie się rozróżnieniem na *tradycyjnych* i *nietradycyjnych donatorów* może budzić pewne zastrzeżenia z powodu swego dychotomicznego charakteru oraz małej precyzji przydzielania do poszczególnych kategorii. Brak też klarowności odnośnie tego, do jakiej tradycji odwołuje się osoba dokonująca podziału. Niejasne jest również, czy państwa, które przystąpiły niedawno do DAC, odziedziczyły automatycznie ową spuściznę, czy też pojawia się ona z czasem. Ze względów stylistycznych termin „tradycyjni donatorzy” pojawia się pomocniczo do nazwy „członkowie DAC”.¹⁵²

Termin „wschodzący donatorzy” został stworzony przez analogię do kategorii „wschodzące gospodarki” (*emerging economies*)/wschodzące rynki (*emerging markets*) i „wschodzące potęgi” (*emerging powers*). Fakt ten, wbrew pozorom, nie pomaga w precyzyjnym definiowaniu rozpatrywanego pojęcia. Zarówno z punktu widzenia międzynarodowych stosunków gospodarczych, jak i międzynarodowych stosunków politycznych przytaczane grupy bywają traktowane wieloznacznie i nie posiadają sztywnych ram definicyjnych. Takie stanowisko z jednej strony wpływa na popularyzację terminów (szczególnie w publicystyce), lecz może także prowadzić do braku klarowności podczas wymiany idei.

¹⁵⁰ Jako przykład rozciągania terminu „nowi aktorzy” także na uczestników pozapaństwowych można podać źródło: E. Lundsgaarde, *„New Actors and...”, op. cit., s. 1.*

¹⁵¹ P. Davies, *A Review of...*, s. i.

¹⁵² Podczas Forum Wysokiego Szczegła ws. Efektywności Pomocy w Akrze używano terminu „*emerging donors*” i synonimicznie „*non-traditional donors*”. Zob. *Issues paper for Roundtable 1 “Whose Ownership? Whose Leadership?”*. 21 August 2008, materiały informacyjne do dyskusji podczas Forum Wysokiego Szczegła ws. Efektywności Pomocy w Akrze (*Accra High-Level Forum on Aid Effectiveness*) odbywające się w dniach 02 - 04.09.2008 r. (dostępny na stronach internetowych OECD pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/24/52/41287242.pdf>), s. 6 oraz *Summary of the written report Roundtable 1 “Whose Ownership? Whose Leadership?” held at the Accra High-Level Forum on Aid Effectiveness on 2 September 2008* (tekst dostępny na stronie internetowej OECD pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/35/61/41363385.pdf>).

Mimo opierania koncepcji „wschodzących donatorów” na pojęciach „wschodzących gospodarek” i „wschodzących potęg” nie można oczekiwać, aby terminy te były tożsame. Konkretna wschodząca gospodarka może być także *wschodzącym donatorem*, lecz nie musi i odwrotnie - *wschodzący dawca* nie musi być powszechnie uważany za wschodzącą potęgę.

Czy określenie „wschodzący” powoduje niejasności odnośnie genezy tych donatorów? Wydaje się, że nie, ponieważ ich systemy pomocowe znalazły się w kryzysie i teraz ponownie są tworzone (można użyć przenośni, że „wznoszą się po upadku”). Krytyka terminu „wschodzący donator”, analogiczna do zastrzeżeń względem pojęcia „nowy dawca”, wydaje się być przesadzona.

W wielu państwach uznawanych za *wschodzących donatorów* problem biedy nie został wystarczająco zredukowany. Dlatego niektórzy badacze podkreślają, że kraje te unikają nazywania ich programów pomocą, lecz preferują bardziej ogólny termin: współpraca Południe-Południe.¹⁵³ Powyższy argument, natury raczej retorycznej, może odgrywać duże znaczenie w praktyce politycznej. Wydaje się jednak, że kreowany wizerunek państwa nie powinien wpływać na kwalifikację danego podmiotu podczas badania. Jeśli aktywność konkretnego kraju wpisuje się w treść przyjętych definicji, działania takie powinno się traktować jako pomoc, a aktora zaliczać do grona dawców.

Dążąc do zdefiniowania terminu „wschodzący donatorzy”, należy stwierdzić, że odnosi się on do dawców, którzy cały czas rozwijają jeszcze swe zdolności do udzielania wsparcia. Z ich przyszłą rolą w systemie współpracy rozwojowej związane są znaczne nadzieje, lecz i potencjalne wyzwania. Oprócz braku członkostwa w DAC charakteryzują się oni konkretnymi cechami ilościowymi i jakościowymi.¹⁵⁴

Należy pamiętać, że w przypadku *wschodzących donatorów* rozdzielenie aktorów na biorców i dawców jest płynne, gdyż wielu z nich nie tylko oferuje wsparcie, lecz w tym samym czasie nadal korzysta z ODA. Stąd też można wyciągnąć wniosek, że do pojęć dawca/biorca pomocy nie powinno się podchodzić jak do klas, lecz traktować je jako typy.¹⁵⁵

¹⁵³ Zob. S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op.cit., s. 4; D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 3. K. Smith, T. Yamashiro Fordelone, F. Zimmermann, *Beyond the DAC...*, op. cit., s. 1 oraz F. Zimmermann, *New partnerships in...*, op. cit., s. 38.

¹⁵⁴ Ustalenie atrybutów pozwalających kwalifikować państwa do grona *wschodzących donatorów* nastąpi w następnym podrozdziale.

¹⁵⁵ Zob. S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 9.

2.2. Elementy niezbędne do kwalifikacji państwa jako wschodzącego donatora

Poprzez swe przemówienie, a następnie artykuł z 2006 r. Richard Manning wpłynął w znaczny sposób na postrzeganie fenomenu podmiotów nazywanych *wschodzącymi donatorami*. Ówczesny Przewodniczący DAC wskazał trzy obszary, w których zachodzą obawy odnośnie aktywności *wschodzących dawców*:

1. wywierają negatywny wpływ na kraje oddłużane (poprzez oferowanie pożyczek na „nieodpowiednich” warunkach),
2. odstępują od warunkowania pomocy,
3. marnują środki na nieproduktywne inwestycje.¹⁵⁶

Zaprezentowany tok myślenia został przejęty przez niektórych badaczy/przedstawicieli instytucji *tradycyjnych donatorów*. Aktywność *wschodzących donatorów* wiąże z wyzwaniami dla globalnego systemu pomocy rozwojowej i w pewien sposób artykułują poczucie zagrożenia utratą pozycji przez *państwa DAC*. I tak na przykład Lama Hamad i Bill Morton, starając się przypisać *wschodzącym dawcom* pewne ogólne, neutralne cechy, takie jak większe skupienie się na pomocy technicznej i preferencja przedsięwzięć infrastrukturalnych, wspominają także o mniej stopniu warunkowania wsparcia oraz częstszym wiązaniu pomocy.¹⁵⁷ Nawiązując do alarmistycznych informacji, wspomniani badacze zwracają także uwagę na kwestie kontrowersyjne, związane z działalnością dawców spoza Komitetu:

- udzielanie pomocy rządów łamiącym prawa człowieka i ignorującym dbałość o stan środowiska naturalnego,
- wykorzystywanie pomocy rozwojowej jako narzędzia realizacji celów własnej polityki zagranicznej,
- stwarzanie groźby ponownego zadłużania się biednych krajów Południa, które były beneficjentami inicjatyw HIPC i MDRI.¹⁵⁸

Jednak w literaturze spotkać można także opinie, że o wyborze beneficjentów pomocy *państw DAC* często decydują interesy donatora.¹⁵⁹ Nie brakuje też oskarżeń o zbytne wiązanie wsparcia przez niektórych *tradycyjnych dawców* czy innych zastrzeżeń odnośnie jakości ich ODA. Dlatego właśnie poszukując atrybutów definiujących *wschodzących donatorów*, należy skupić się na cechach technicznych, pozbawionych charakteru osądu.

¹⁵⁶ R. Manning, *Will 'Emerging Donors'...*, op. cit., s. 371.

¹⁵⁷ L. Hammad, B. Morton, *Non-DAC donors...*, op. cit., s. 2.

¹⁵⁸ Ibidem, s. 2.

¹⁵⁹ Zob. przykładowo D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 5.

Penny Davies twierdzi, że wykorzystanie kanału multilateralnego we wsparciu donatorów spoza DAC jest mniejsze niż w przypadku *tradycyjnych dawców*. Dodaje jednak, że udział pomocy wielostronnej w całości ODA dawców o mniejszych wolumenach jest duży. Także teza o powszechnym bagatelizowaniu wsparcia wielostronnego przez *wschodzących donatorów* powinna być traktowana jako niepewna.¹⁶⁰

Podczas przeglądu dostępnej literatury na temat *wschodzących dawców* można wyciągnąć następujące wnioski dotyczące ich narodowych systemów pomocowych:

- w każdym z nich powszechna jest mnogość zaangażowanych instytucji rządowych (odpowiedzialność rozłożona jest na kilka ministerstw – najczęściej można mówić o szczególnej roli MSZ, rzadko występują wyspecjalizowane agencje odpowiedzialne za świadczenie pomocy). Niemal powszechne są dekoncentracja i brak jasnego rozgraniczenia zadań (co ogranicza wytworzenie się odpowiedzialności instytucjonalnej za całość aktywności pomocowej państwa),
- zbyt rzadkie są nadal uregulowania prawne i wieloletnie dokumenty o charakterze strategicznym,
- taki stan rzeczy może utrudniać proces zarządzania świadczoną pomocą,
- w poszczególnych przypadkach występuje ograniczenie w różnym stopniu raportowania i ogólnie informowania o świadczonej ODA,¹⁶¹
- badane podmioty wykorzystują swe położenie jako przewagę komparatywną względem *tradycyjnych dawców* (pojawiają się nawet głosy, że położenie geograficzne ma wręcz determinować kierunki działań pomocowych *wschodzących donatorów*). Niewątpliwie, z położenia dawcy często wynikają podobieństwa do znajdujących w jego najbliższej okolicy biorców - w dziedzinie wspólnej historii, kultury, języka, itp. Nie powinno więc dziwić, że w działaniu większości *wschodzących dawców* wytworzyła się pewna specjalizacja regionalna.¹⁶²

¹⁶⁰ P. Davies, *A Review of the Roles...*, op. cit., s. i oraz 6.

¹⁶¹ Trudno wskazać jedną przyczynę takiego stanu rzeczy. Wynikać to może zarówno z wspomnianego już braku koordynacji działań na poziomie krajowym, braku głównej agencji pomocowej, niewystarczającego monitorowania, ale także z drugiej strony - celowego utrzymywania tajemnicy (wynikającego zarówno z potencjalnej presji wewnętrznej, jak i celów polityki zagranicznej). Wpływać na to także mogą rozbieżności koncepcyjne odnośnie tego, które dokładnie działania są ODA, a które nie (skala różnic waha się, w zależności od poszczególnych *wschodzących donatorów*). Odejście od ścisłej definicji ODA może być postrzegane jako próba autonomizacji donatora lub ogólnie niechęć do przyjęcia standardów wypracowanych przez DAC. Niektórzy autorzy wspominają, że brak raportowania o niesionej pomocy może być wynikiem obawy przed przeklasyfikowaniem i odebraniem możliwości uzyskania ODA. Prozaiczną przyczyną może być także niedostateczne rozbudowanie narzędzi statystycznych, które obejmowałyby aktywność rozproszonych w wysokim stopniu instytucji krajowego systemu ODA (część z tych instrumentów jest nadal *in statu nascendi*).

¹⁶² Zob. A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...*, op. cit. s. 5, 25 – 26; L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in Asia*, op. cit., s. 10

Jako *wschodzących dawców* można kwalifikować te państwa, które co prawda nie należą do DAC i mają relatywnie świeże doświadczenia w charakterze biorczy pomocy rozwojowej, jednak w którejś z dziedzin związanych z procesem rozwoju wykazują przewagę komparatywną nad potencjalnymi beneficjentami pomocy. Przewaga ta sprowadza się do zdolności badanych podmiotów do zaspakajania konkretnych potrzeb biorców. Zauważalna jest u nich relatywna ciągłość zaangażowania we współpracę rozwojową (u *tradycyjnych dawców* ciągłość powinna być postrzegana jako absolutna, a w przypadku *dawców ad hoc* nie sposób mówić o ciągłości zaangażowania w ogóle). *Członków DAC* i *wschodzących donatorów* różnicuje większa dynamika zmian poziomów świadczonego wsparcia (dotycząca zarówno jego przyrostów, jak i spadków finansowania). Badane podmioty dysponują państwowymi strukturami instytucjonalnymi odpowiedzialnymi za świadczenie pomocy. W porównaniu ze strukturami *członków DAC* cechuje je jednak mniejsza dojrzałość instytucjonalna (częstsze zmiany, większe rozproszenie kompetencji i odpowiedzialności) oraz słabość uregulowań legislacyjnych i strategicznych procesu świadczenia ODA. *Wschodzący donatorzy* udzielają ODA nie tylko w formie wpłat na rzecz funduszy wielostronnych, ale także rozwijają współpracę bilateralną. Mimo że często nie jest zbyt zaawansowana pod względem formy, ich ODA wykracza poza pomoc humanitarną.¹⁶³ Charakterystyczne dla znacznej części *wschodzących dawców* jest przywiązywanie szczególnego znaczenia do pomocy w swym sąsiedztwie (wykorzystywanie atutu swego położenia). Niewątpliwie, *członków DAC* i *wschodzących donatorów* odróżnia także obowiązywanie standardów i norm, które w przypadku analizowanych podmiotów należy postrzegać jako ograniczone. W specyficzny sposób można różnicować grupy *tradycyjnych* i *wschodzących dawców* ODA za pomocą wskaźników ilościowych DNB per capita oraz HDI. W indeksach tych wskaźników *członkowie DAC* znajdują się tylko w najwyższych

– 11; L. Cotterrell A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in The Gulf States*, op. cit., s. 9, 18 – 19; S. Grimm, A. Harmer, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 13 – 15; G. Price, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 5; *Russia's Participation in International Development Assistance: Concept. Approved by the President of the Russian Federation June 14th, 2007*, dokument dostępny na stronach internetowych rosyjskiego ministerstwa finansów (pod adresem: http://www.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2007/06/concept_eng.pdf), s. 4; P. Davies, *A Review of the Roles...*, op. cit., s. 3, 8-9; K. Smith, T. Yamashiro Fordelone, F. Zimmermann, *Beyond the DAC...*, op. cit., s. 2; D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 10.

¹⁶³ Należy uznać za słuszną tezę postawioną przez badaczy z *Humanitarian Policy Group* i *Overseas Development Institute*, że nowi donatorzy często angażują się, na zasadzie *ad hoc*, wpierw w dziedzinę pomocy humanitarnej, a następnie dopiero wkraczają w bardziej zaawansowaną dziedzinę wspierania rozwoju (Zob. S. Grimm, A. Harmer, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 7).

kategoriach, natomiast przedstawiciele *wschodzących donatorów* są rozproszeni po różnych podgrupach zestawienia.¹⁶⁴

Wbrew pozorom, czynniki takie jak wysokość świadczonej pomocy, stosunek ODA/DNB, wykorzystanie wsparcia dla osiągania własnych celów czy liczba partnerów nie mogą służyć do rozróżniania *wschodzących i tradycyjnych donatorów*. Niektórzy autorzy szacują, że maksymalny poziom wkładu *wschodzących dawców* waha się od 12 do 15 mld USD (czyli ok. 10% nakładów *członków DAC*).¹⁶⁵ Jednak bardziej szczegółowa analiza wskazuje, że państwa takie jak Arabia Saudyjska czy ChRL rocznie łożą więcej na pomoc rozwojową niż niektórzy *członkowie Komitetu* (np. Portugalia czy Finlandia).¹⁶⁶ Podobnie ma się kwestia stosunku nakładów na pomoc do dochodu narodowego donatora. Najbardziej zaangażowani *wschodzący donatorzy* (np. dawcy arabscy) mogą przeznaczać większy odsetek swego DNB na wsparcie rozwoju globalnego Południa, niż niektórzy *członkowie Komitetu* (np. USA, Japonia czy Włochy). Jeśli chodzi o liczbę beneficjentów, podać można przykład Polski, która tylko w latach 1998-2008 udzieliła ODA 115 podmiotom, co nie powinno znacznie odbiegać od średniej *państw DAC* (uprawnione do pobierania pomocy jest obecnie 148 państw i terytoriów zależnych).¹⁶⁷

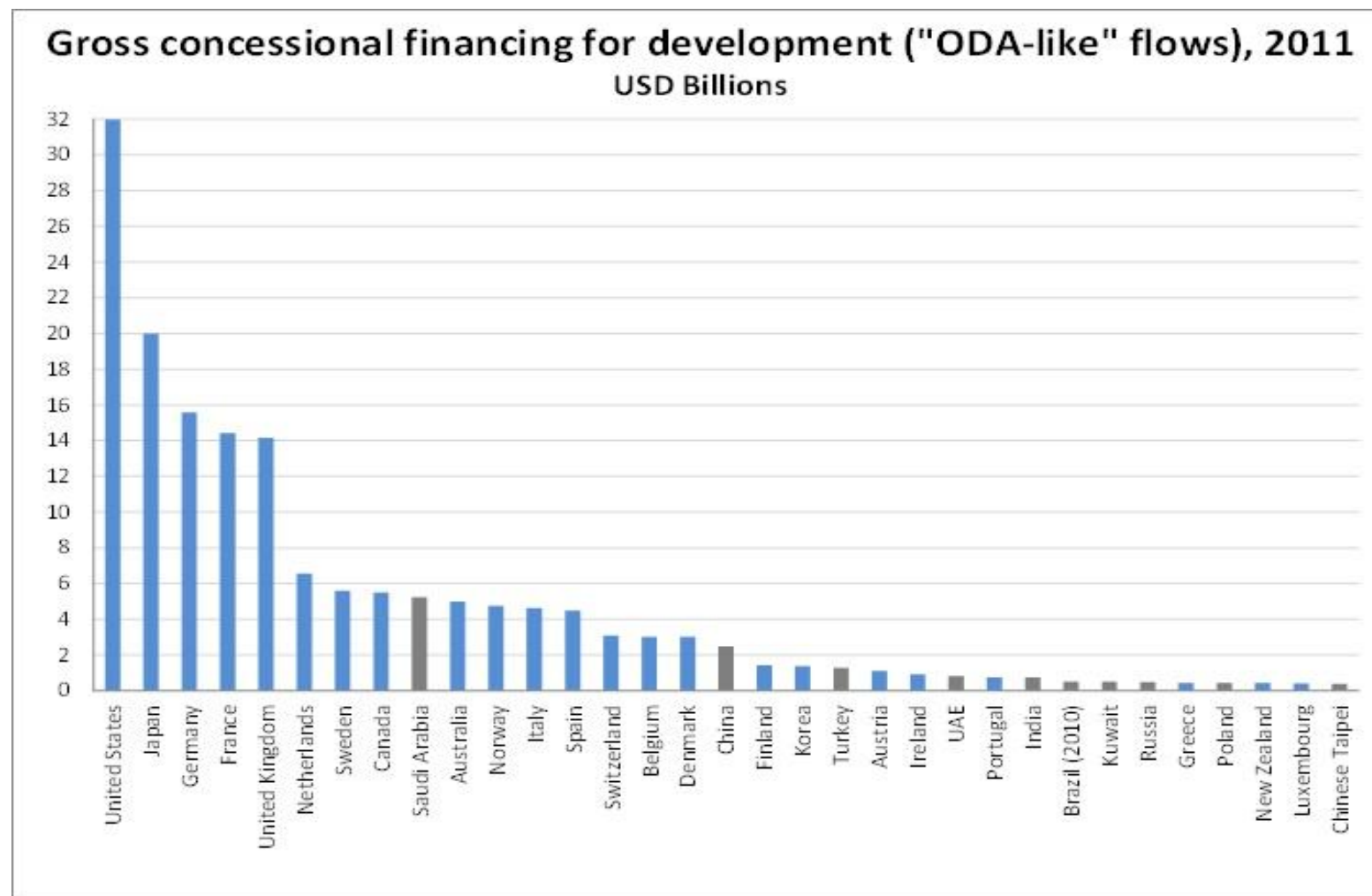
¹⁶⁴ Zob. M. Smolaga, *Aktywność wschodzących donatorów...*, op. cit. oraz M. Smolaga, *Wschodzący donatorzy – droga...*, op. cit., s. 411.

¹⁶⁵ Zob. P. Davies, *A Review of the Roles...*, op. cit., s. 4.

¹⁶⁶ Zob. Wykres 5.

¹⁶⁷ Zob. M. Smolaga, *Polska jako wschodzący donator Oficjalnej Pomocy Rozwojowej* [w:] L. Czechowska, M. Biurowiec (red.), *Polityka zagraniczna III RP. 20 lat po przełomie. Tom 2: Stosunki polityczne i gospodarcze*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2011, s. 383.

Wykres 5. Zestawienie danych na temat nakładów brutto na ODA członków DAC w 2011 r. i szacunków dotyczących wydatków wybranych wschodzących donatorów na pomoc rozwojową (w mld USD)

Źródło: *Tracking trends beyond the DAC*, informacja na stronach internetowych OECD (dostępna pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/stats/trackingtrendsbeyondthedac.htm>).

2.3. Enumeracja wschodzących dawców

Literatura naukowa oraz raporty organizacji międzynarodowych nie zawierają kompletnego katalogu państw, które mogą być uznawane za *wschodzących donatorów* (ani za podmioty określane zbliżonym nazewnictwem).

Badanie przeprowadzone przez *Overseas Development Institute* wskazało, że głównymi *dawcami pomocy* (humanitarnej, ale też w dużej mierze i rozwojowej) *spoza DAC* są: Arabia Saudyjska, Chiny (zarówno Chińska Republika Ludowa, jak i Republika Chin), Czechy, Estonia, Indie, Iran, Korea Południowa, Katar, Kuwejt, Litwa, Łotwa, Malezja, Oman, Polska, Rosja, RPA, Singapur, Słowacja, Tajlandia, Turcja, Węgry, Zjednoczone Emiraty Arabskie (ZEA).¹⁶⁸

Richard Manning identyfikuje jako *wschodzących donatorów/dawców* spoza DAC: Brazylię, Chile, ChRL, Indie, Islandię, Izrael, Koreę Południową, nowe kraje członkowskie UE (w szczególności należąca do OECD Wyszehradzką Czwórkę), Malezję, Meksyk, kraje OPEC/bliskowschodnie, Rosję, RPA, Tajlandię, Tajwan, Turcję, i Wenezuelę.¹⁶⁹

Edycja wydawanego przez Grupę Banku Światowego *Global Monitoring Report* z 2011 r., wskazuje, że dwadzieścia państw spoza DAC raportuje nt. swej pomocy do Komitetu i dodaje, że podmioty takie jak: BRIC (Brazylia, Rosja, Indie i Chiny) czy Malezja i Wenezuela tego nie czynią.¹⁷⁰

Podmiotami spoza DAC raportującymi do Komitetu podstawowe informacje odnośnie świadczonej ODA są: Arabia Saudyjska, Bułgaria, Cypr, Czechy, Estonia, Islandia, Izrael, Kuwejt, Liechtenstein, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Tajlandia, Tajwan, Turcja, Węgry i ZEA. Spośród *wschodzących donatorów* o znacznym potencjale brakuje informacji od większości BRICS.¹⁷¹ W 2011 r. Rosja zaczęła przysyłać podstawowe dane o swej aktywności pomocowej. DAC nie dysponuje także informacjami odnośnie wsparcia oferowanego przez Meksyk (członka OECD).¹⁷²

¹⁶⁸ A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 16.

¹⁶⁹ R. Manning, *Will 'Emerging Donors'...*, op. cit., s. 373-374.

¹⁷⁰ *Global Monitoring Report 2011: Improving the Odds of Achieving the MDGs. Heterogeneity, Gaps, and Challenges*, The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington 2011, s. 129.

¹⁷¹ BRIC poszerzone o RPA.

¹⁷² *Non-DAC donors reporting their development assistance to the DAC*, informacja ze stron internetowych OECD (pobrana 16.06.2011 r. pod adresem: http://www.oecd.org/document/2/0,3746,en_2649_33721_41513218_1_1_1_1,00.html; materiał obecnie nie jest udostępniany). Zob. także *Development finance reporting of countries beyond the DAC*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/stats/non-dac-reporting.htm>).

W przywoływanym już tekście *Beyond the DAC: The welcome role of other providers of co-operation* wymieniono państwa, które udzielają pomocy rozwojowej, nie należąc do DAC. Większość spośród nich można uznać za *wschodzących donatorów*.¹⁷³ Są to: Arabia Saudyjska, Chile, Egipt, Indie, Izrael, Kolumbia, Kuwejt, Meksyk, nowe kraje członkowskie UE, Rosja, RPA, Tajlandia, Turcja, i ZEA.¹⁷⁴ Jeden z współautorów omawianej powyżej publikacji, Felix Zimmermann, w swym artykule wymienia przykłady dostawców ODA spoza DAC: Arabię Saudyjską, Brazylię, Chile, ChRL, Egipt, Indie, Izrael, Kuwejt, Meksyk, nowe kraje członkowskie UE, Rosję, RPA, Turcję, Tajlandię i ZEA.¹⁷⁵

Podając przykłady *wschodzących donatorów*, Ngaire Woods ograniczyła się do największych (lub najbardziej charakterystycznych) podmiotów: Chin, ZEA, Arabii Saudyjskiej, Korei Południowej, Wenezueli, Indii, Kuwejtu i Brazylii. Zastanawiać może brak jakiegokolwiek kraju europejskiego.¹⁷⁶

Podobnie, europejskich podmiotów nie można odnaleźć wśród wymienianych przez Erika Lundsgaardea nowych aktorów. Badacz zalicza do tego grona: Brazylię, Chile, ChRL, Egipt, Indie, Kolumbię, Meksyk, RPA, Turcję, a nawet Wietnam.¹⁷⁷ Jednak w publikacji zbiorowej z jego udziałem do grupy nowych aktorów zaliczono już nowe kraje UE oraz Islandię, a także: Argentynę, Chile, ChRL, donatorów arabskich (w tym Egipt), Indie, Iran, Izrael, Koreę Południową, Libię, Meksyk, RPA, Singapur, Tajlandię, Tunezję i Wenezuelę.¹⁷⁸

Lama Hammad i Bill Morton wymieniają Arabię Saudyjską, ChRL i Indie jako najbardziej aktywnych donatorów spoza DAC, ale wspominają także ważny wkład Brazylii, Korei Południowej, Tajlandii i Turcji we współpracę rozwojową.¹⁷⁹

Sebastian Paulo i Helmut Reisen oceniają liczbę dawców pomocy znajdujących się poza Komitetem na ponad 30. Wśród występujących często u innych autorów przykładów donatorów (np. krajów arabskich, Chin, Brazylii, Rosji czy Tajlandii) wspomniani badacze wymieniają jako źródło ODA także Malezję.¹⁸⁰

¹⁷³ Choć, jak już wspomniano, autorzy błędnie zawężają grono wschodzących donatorów jedynie do podgrupy innych państw udzielających pomocy rozwojowej.

¹⁷⁴ Zob. K. Smith, T. Yamashiro Fordelone, F. Zimmermann, *Beyond the DAC...*, op. cit., s. 1.

¹⁷⁵ F. Zimmermann, *New partnerships in...*, op. cit., s. 38.

¹⁷⁶ N. Woods, *Whose aid? Whose...*, op. cit., s. 1.

¹⁷⁷ E. Lundsgaarde, *„New” Actors and...*, op. cit., s. 1.

¹⁷⁸ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 10-11 oraz 24.

¹⁷⁹ L. Hammad, B. Morton, *Non-DAC donors...*, op. cit., s. 1.

¹⁸⁰ S. Paulo, H. Reisen, *Old habits, new...*, op. cit., s. 386-387.

Louis Kasekende, główny ekonomista Afrykańskiego Banku Rozwoju, w swym wystąpieniu w 2007 r. wymienił członków OECD nienależących do DAC oraz ChRL, Estonię, Indie, Izrael i Kuwejt jako *wschodzących donatorów* działających w Afryce.¹⁸¹

W kwietniu 2008 r. Brazylia, ChRL, Indie, Indonezja, Korea Południowa, Malesja, Meksyk, RPA zostały zaproszone do udziału w spotkaniu ministrów ds. rozwoju państw G8 jako *wschodzący donatorzy*. Należy podkreślić, że Malesja i Indonezja rzadko są w literaturze klasyfikowane jako *wschodzący dawcy*.¹⁸² Kilka dni wcześniej Japonia i Republika Korei zorganizowały spotkanie ze *donatorami niezrzeszonymi w DAC*, w którym wzięły udział m.in.: Brazylia, Chiny, Czechy, Indie, Meksyk, Polska, Singapur, Tajlandia, Turcja i RPA (w tym wypadku Singapur nie jest podmiotem powszechnie identyfikowanym jako *wschodzący dawca*).¹⁸³

We wrześniu 2009 r. odbyło się w Meksyku spotkanie w ramach *Policy Dialogue on Development Co-operation*. Obok *tradycyjnych donatorów* uczestniczyły w nim: Arabia Saudyjska, Argentyna, Brazylia, Chile, Egipt, Kolumbia, Meksyk, Peru, Urugwaj. Wydaje się, że Peru i Urugwaj trudno obecnie uznać za *wschodzących donatorów* (jeśli już, to raczej jako *dawców ad hoc*).¹⁸⁴

Dzięki poddaniu wskazanych podmiotów testowi na występowanie ustalonych wcześniej cech charakterystycznych udało się sformułować listę *wschodzących donatorów*.¹⁸⁵ Państwami, które z pewnością należą do tego grona, są: dwanaście tzw. nowych krajów członkowskich UE (**Bulgaria, Cypr, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry**) a także **Argentyna, Arabia Saudyjska, Brazylia, ChRL, Indie, Izrael, Katar, Kuwejt, Meksyk, Rosja, RPA, Singapur, Tajlandia, Tajwan, Turcja, Wenezuela i ZEA**. Dwa przypadki (**Islandia i Liechtenstein**) mogą budzić wątpliwości ze względu na brak doświadczenia w byciu beneficjentem pomocy rozwojowej.

¹⁸¹ *Statement by Dr. Louis Kasekende, Chief Economist African Development Bank Group, International Forum on African Perspectives Jointly organized by the African Development Bank and the OECD*, Development Center, 5 June, 2007, Paris, France, tekst dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/27/59/38745789.pdf>), s. 4.

¹⁸² Kaho Shimizu, *Donors agree to cooperate on aid: G8 considers rising food prices as next major worry*, „McClatchy - Tribune Business News”, Washington, 07.04.2008 r.

¹⁸³ *Japan, S. Korea to Cohost Emerging Donor Meeting*, Jiji Press English News Service, 02.04.2008 r.

¹⁸⁴ *Policy Dialogue on Development Co-operation, 28 – 29 September, 2009: Participants List* (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.oecd.org/dataoecd/63/38/43704791.pdf>).

¹⁸⁵ Zob. Tabela 4. w Aneksie pracy.

Zostają one uwzględnione w wykazie *wschodzących dawców*, lecz z zaznaczeniem pewnej ich odmienności.¹⁸⁶

Wskazany powyżej katalog państw nie ma charakteru zamkniętego. Prawdopodobne jest, że w najbliższym czasie niektóre państwa uzyskają status *wschodzących donatorów* drogą zwiększania swej aktywności pomocowej i czynienia jej bardziej regularną. Istnieje także możliwość, że niektóre podmioty, traktowane ze względu na niewystarczające informacje za *dawców ad hoc*, w rzeczywistości wypełniają kryteria uznania za *wschodzących donatorów*. Oznak przynależności do analizowanej grupy należy szukać głównie w przypadku: Chile, Iranu, Kolumbii oraz Malezji.

Resztę przywołanych krajów należy uznać za potencjalnych *dawców ad hoc*.

Z przeprowadzonego powyżej testu należy wyciągnąć wniosek, że podczas pogłębionej analizy aktywności pomocowej *wschodzących donatorów* trzeba zachować ostrożność odnośnie materiałów OECD, ponieważ dotyczące wycinka badanej grupy informacje, którymi dysponuje ta organizacja, są ograniczone.

2.4. Reprezentowany potencjał

Wskazane 31 podmiotów zaliczanych do grona *wschodzących dawców* reprezentuje łącznie znaczny potencjał, który może przesądzać o możliwości ich oddziaływania w świecie. Łatwo identyfikowanym problemem tej grupy będzie zróżnicowanie jej członków.

Badane podmioty reprezentują ok. 3,45 mld swych obywateli. Najludniejszymi państwami w tej grupie są oczywiście ChRL i Indie (niemal 75% całości). Krajem o najmniejszej liczbie ludności w badanym zestawieniu jest Liechtenstein (ok. 36 tysięcy mieszkańców). Jak wynika z obliczeń, średnio na jedno omawiane państwo przypada ponad 112 mln mieszkańców, o wiele jednak niższa (ok. 10 mln) mediana wskazuje, że większość *wschodzących dawców* to podmioty o relatywnie niskiej liczbie ludności.¹⁸⁷

Znajdziemy wśród nich nie tylko jedne z największych państw na globie (jak Rosja, Chiny, Brazylia, Indie czy Argentyna), ale także kraje należące do najmniejszych

¹⁸⁶ W 2013 r. doszło do **akcesji kilku państw do DAC**: Czech, Islandii, Polski, Słowacji oraz Słowenii. Prezentowane w pracy analizy nie uwzględniają jeszcze tych faktów i kraje te **nadal uwzględniane są jako *wschodzący donatorzy***.

¹⁸⁷ Dla porównania, łączna liczba ludności *państw DAC*, to ponad 0,96 mld. Ich mediana (11,3 mln) może być interpretowana tak samo jak wynik *wschodzących donatorów*. Dane za 2011 r. przywoływane za bazą danych IBRD (<http://data.worldbank.org/indicator>) i *The World Factbook*, Central Intelligence Agency (źródło dostępne pod adresem internetowym: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>).

(Liechtenstein, Malta i Singapur). Mediana powierzchni zajmowanej przez te podmioty (ok. 93 tysiące km²) sugeruje, że w grupie tej przeważają kraje małe i średnie.¹⁸⁸

W roku 2011 zagregowany PKB *wschodzących donatorów* wyniósł ponad 21 bilionów USD, co stanowiło 30% wartości globalnej gospodarki.¹⁸⁹ Krajem o największym PKB była oczywiście ChRL (7,32 bln USD), a najmniejszym Liechtenstein (ok. 4 mld USD). Średnio na jeden analizowany podmiot przypada ponad ok. 677,5 mld USD, lecz mediana (ok. 239,7 mld USD) wskazuje, że w grupie przeważają dużo mniejsze gospodarki.¹⁹⁰

Grupa *wschodzących donatorów* jest zróżnicowana w kwestii DNB przeliczanego na jednego mieszkańca - wśród jej członków znajdują się z jednej strony Katar i Kuwejt, notujące w 2011 r. DNB *per capita* rzędu kilkudziesięciu tysięcy USD, ale są też Indie, w których dochód na głowę nie przekracza półtora tysiąca USD. Zgodnie ze standardami Grupy Banku Światowego, jeden¹⁹¹ *wschodzący dawca* znalazł się w grupie o średnioniskim dochodzie, trzynastu¹⁹² zaklasyfikowano do krajów o średniowysokim dochodzie, a siedemnastu¹⁹³ to podmioty o wysokim dochodzie. Zarówno średnia (23714 USD), jak i mediana (12730 USD) wskazują, że przeciętny *wschodzący donator* to podmiot o wysokim DNB *per capita*.¹⁹⁴

Wschodzący dawcy dysponują także wysokimi, zróżnicowanymi potencjałami rozwoju społeczno-gospodarczego. Ukazuje to jeden z mierników, jakim jest wskaźnik HDI. Zgodnie z *Human Development Report* z 2011 r. najwyższą wartość wskaźnika HDI spośród badanych dawców osiągnął Liechtenstein (0,905; bardzo wysoki poziom), a najniższą - Indie (0,547; średni poziom). Kierując się średnim wynikiem (0,789) i medianą (0,807), można uznać, że przeciętny analizowany podmiot znajduje się na granicy wysokiego i bardzo wysokiego poziom rozwoju społeczno-gospodarczego.¹⁹⁵

¹⁸⁸ Dane użyte do obliczeń pochodzą z *The World Factbook*, op. cit.

¹⁸⁹ Jako uzupełnienie warto podać, że łączny PKB *tradycyjnych dawców* wyniósł w 2011 r. blisko 42,6 bilionów USD, co równało się ok. 61% globalnej wartości tego wskaźnika.

¹⁹⁰ Wartości w cenach bieżących. PKB w cenach nabywczych i przeliczane na USD po oficjalnym rocznym kursie. Obliczenia na podstawie internetowej bazy danych IBRD i *The World Factbook* (op. cit.).

¹⁹¹ Indie.

¹⁹² Tajlandia, ChRL, Bułgaria, RPA, Rumunia, Meksyk, Argentyna, Turcja, Brazylia, Rosja, Wenezuela, Litwa i Łotwa.

¹⁹³ Polska (której DNB *per capita* znalazł się bardzo blisko granicy rozdzielającej średniowysoki i wysoki dochód), Węgry, Estonia, Słowacja, Arabia Saudyjska, Czechy, Malta, Słowenia, Izrael, Cypr, Islandia, Tajwan, ZEA, Singapur, Kuwejt, Katar, Liechtenstein.

¹⁹⁴ Wszystkie państwa członkowskie DAC klasyfikowane są jako kraje o wysokim poziomie dochodu narodowego *per capita* (średnia 46186 USD; mediana 45560 USD). Wartości w cenach bieżących. DNB *per capita* przeliczany na USD przez IBRD za pomocą Metody Atlasu. Obliczenia na podstawie internetowej bazy danych IBRD i *The World Factbook* (op. cit.).

¹⁹⁵ Dane nie uwzględniają Tajwanu, dla którego UNDP HDI nie oblicza. Wszystkie państwa członkowskie DAC zaliczane są do grupy państw z bardzo wysokim HDI. Wartości HDI zaczerpnięte z *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 127-130.

W grupie *wschodzących donatorów* występują przedstawiciele zarówno Północy jak i Południa.¹⁹⁶ Badani dawcy reprezentują bardzo szeroki przekrój kulturowy.

2.5. Zróżnicowanie grupy

Na zróżnicowanie *wschodzących donatorów* można spojrzeć z różnych perspektyw. Jest to kwestia ważna, ponieważ wpływa na postrzeganie całej zbiorowości. W literaturze można znaleźć przynajmniej kilka klasyfikacji dawców spoza DAC, jednak nie wyczerpują one zagadnienia. Przegląd różnych możliwości podziału ułatwia pogrupowanie *wschodzących dawców* do celów szczegółowej analizy prowadzonej w następnych rozdziałach.

2.5.1. Klasyfikacje dostępne w literaturze

W trakcie przeglądu literatury znaleźć można propozycje odnośnie podziału *wschodzących donatorów* na rozmaite podgrupy. Poniżej zaprezentowane zostaną: ujęcie wypracowane przez ekspertów z *Overseas Development Institute* (ODI), klasyfikacja Richarda Manninga, nowe propozycje ekspertów OECD oraz podział zastosowany w badaniu *European Development Co-operation to 2020 [EDC2020]*.

2.5.1.1. Podział zaproponowany przez Overseas Development Institute

W omawianym przypadku nie można mówić o klasyfikacji wyrażonej *expressis verbis*, lecz o zaistniałej *de facto*. W projekcie poświęconym aktywności humanitarnej *wschodzących donatorów* ODI skoncentrował się na trzech regionach, w których wywodzą się analizowani przez ekspertów Instytutu dawcy: Azji, Zatoce Perskiej i Europie Środkowej.¹⁹⁷ Idąc tym tropem, można mówić o podziale regionalnym analizowanych podmiotów. Przenosząc ten sposób myślenia na całą grupę *wschodzących donatorów*, możemy uzyskać następującą klasyfikację:

- dawcy azjatyccy,
- dawcy znad Zatoki Perskiej,

¹⁹⁶ W przypadku Meksyku, ze względu na jego politykę zagraniczną i zachodzące w tym państwie procesy integracyjne, trudno o jednoznaczne zaliczenie do którejś z tych kategorii.

¹⁹⁷ *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid*, informacja na stronach internetowych ODI (dostępna pod adresem: <http://www.odi.org.uk/work/projects/resources.asp?id=338&title=diversity-donorship-changing-landscape-official-humanitarian-aid>).

- dawcy środkowoeuropejscy (choć lepiej mówić ogólnie o europejskich, aby można tu zaliczyć Liechtenstein, Islandię i ewentualnie Turcję),
- dawcy subsaharyjscy (jak na razie tylko RPA),
- dawcy amerykańscy (wywodzący się ogólnie z zachodniej hemisfery, a nie tylko Ameryki Południowej).

Podział *wschodzących donatorów* ze względu na czynnik położenia geograficznego łączy się z wieloma niedogodnościami analitycznymi. Po pierwsze, może prowadzić do tworzenia złudnych analogii lub przeciwnie - do ograniczania możliwości posługiwania się uogólnieniami (np. w przypadku dawców azjatyckich). Po drugie, występują problemy z przypisaniem niektórych specyficznych dawców do przedstawionych kategorii (jest to zauważalne w przypadku Izraela czy Turcji). Po trzecie, przynajmniej dwie wyróżnione podgrupy mogą być ze sobą mylone (w końcu rejon Zatoki Perskiej także zaliczany jest do Azji).

2.5.1.2. Klasyfikacja przedstawiona przez Richarda Manninga

Przywoływany już wielokrotnie był Przewodniczący Komitetu Pomocy Rozwojowej OECD podzielił *wschodzących dawców* na cztery grupy:

1. członkowie OECD nienależący do DAC,
2. nowe kraje członkowskie UE, które nie przystąpiły do OECD,
3. państwa bliskowschodnie oraz członkowie/programy OPEC,
4. inne (niezrzeszone w OECD, UE czy OPEC).¹⁹⁸

Do pierwszej grupy zaliczył Republikę Korei, Turcję, Meksyk i część nowych krajów UE. Manning wspominał o koreańskich, polskich i tureckich planach przystąpienia do Komitetu (Korea Południowa dołączyła już do grona *tradycyjnych dawców*, lecz w przypadku dwu pozostałych krajów nie wiadomo, kiedy zamierzenia te mogą się zrealizować).¹⁹⁹

Druga kategoria obejmuje raczej małe gospodarki, stąd uzasadnione są przewidywania, że wolumeny pomocy oferowanej przez te kraje w ujęciu bezwzględny będą niskie. Autor podziału wspomina, że dla państw objętych zarówno pierwszą, jak i drugą

¹⁹⁸ R. Manning, *Will 'Emerging Donors'...*, op. cit., s. 373-374.

¹⁹⁹ Ibidem, s. 373. Uwaga uwzględnia stan sprzed października 2013 r. Zob. przypisy do Tabeli 4. w Aneksie pracy.

kategorią standardy DAC będą punktem orientacyjnym dla prowadzonych działań pomocowych. Jednakże, zdaniem Manninga, pełne ich wdrożenie zająć ma jeszcze sporo czasu, co uniemożliwi szybkie wejście tych państw do grona DAC. Dodaje, że problemem mniejszych dawców jest zapewnienie widoczności ich wkładu we współpracę rozwojową.²⁰⁰

Państwa bliskowschodnie i instytucje pomocowe OPEC są określane jako spójna grupa donatorów, jeśli chodzi o wzajemną harmonizację działań. Co zrozumiałe, świadczona przez nie pomoc zależna jest od rynku ropy naftowej.²⁰¹

Jako przykład czwartej kategorii Manning podaje m.in. Izrael²⁰² i Tajwan oraz Brazylię, ChRL, Indie, Rosję i RPA. Pomimo umieszczenia tych ostatnich pięciu państw w jednej grupie, autor nie zdecydował się na uczynienie z BRICS oddzielnej kategorii *wschodzących donatorów*. Z perspektywy Przewodniczącego Komitetu Manning wspomina o kłopotach z przestrzeganiem przez dawców z czwartej grupy norm wypracowanych przez OECD.²⁰³

Zaproponowany powyżej podział, ze względu na udział w strukturach integracyjnych, jest szczególnie atrakcyjny dla instytucji typu OECD. Należy jednak zwrócić uwagę, że czynnik instytucjonalny, pomimo swej wagi, nie jest jedyną zmienną warunkującą aktywność *wschodzących donatorów* w globalnym systemie pomocy rozwojowej.

2.5.1.3. Propozycja ekspertów OECD

Ponieważ podział *wschodzących dawców* zaproponowany przez Richarda Manninga pochodzi z roku 2006, naturalne było, że z biegiem czasu pojawiają się nowe klasyfikacje. W 2010 r. środowisko eksperckie związane z OECD zaprezentowało swą własną wizję podziału krajów świadczących pomoc rozwojową, które nie należą do DAC. W rzeczywistości ich podział w dużej mierze może odnosić się do grupy *wschodzących donatorów*.²⁰⁴ Przywoływani autorzy w swej kategoryzacji zastosowali trójpodział na:

1. **wschodzących donatorów** (dodajmy: w wąskim znaczeniu) - państwa, których programy pomocowe są nowe lub przeformułowane. Ich legislacja, strategie i polityki są zbliżone do standardów DAC. W większości są to nowe państwa członkowskie UE. Znaczna

²⁰⁰ R. Manning, *Will 'Emerging Donors'...*, op. cit., s. 373-374.

²⁰¹ Ibidem, s. 374.

²⁰² Obecnie Izrael jest już członkiem OECD, czyli znalazłby się w pierwszej podgrupie.

²⁰³ Ibidem, s. 374.

²⁰⁴ K. Smith, T. Yamashiro Fordelone i F. Zimmermann zwracają uwagę na znaczenie terminu „wschodzący donatorzy” tylko do jednej z klas dawców spoza DAC.

ich część świadczyła pomoc w okresie zimnowojennym, lecz w okresie transformacji sama stała się odbiorcami wsparcia rozwojowego. Niektóre z nich przynależą do OECD, a inne wystąpiły o członkostwo w Organizacji. Ich charakterystyki wykazują cechy zbieżne z atrybutami pewnych dawców nienależących do UE (np. Izrael, Rosja, Turcja). Wszystkie państwa mieszczące się w tej kategorii mają długą tradycję niesienia pomocy i zacieśniają swe stosunki z DAC;

2. **„dostawców współpracy” na linii Południe-Południe** (*providers of South-South co-operation*) - kraje rozwijające się, państwa o średnim dochodzie i wschodzące gospodarki, które dzielą się swymi doświadczeniami i nadwyżkami finansowymi z innymi państwami. Zaliczono do tej podgrupy Brazylię, ChRL, Egipt, Indie, Kolumbię, RPA i Tajlandię. Ograniczone podobieństwa można także zauważyć w przypadkach aktywności Chile i Meksyku. Autorzy podkreślają, że podmioty zaliczone do tej kategorii nadal są biorcami ODA. Zwracają uwagę, że ze względu na chęć solidarności z innymi krajami Południa donatorzy niekiedy wystrzegają się terminów „dawca” i „pomoc”, by zaakcentować partnerstwo współpracy. Powyższe państwa mają prowadzić ograniczone stosunki z OECD i utrzymywać dystans do idei koordynacji działań przez DAC;

3. **dawców arabskich** - ze względu na długą tradycję angażowania się w kooperację rozwojową nie mają nic przeciwko określaniu ich donatorami. Prowadzą jednak tylko ograniczoną współpracę z DAC. Zaliczane tu są: Arabia Saudyjska, Kuwejt i Zjednoczone Emiraty Arabskie.²⁰⁵

Przedstawiony powyżej podział wzbudza kontrowersje ze względu na zawężanie terminu „wschodzący donatorzy”. Z ponownym zaktywizowaniem się w systemie pomocy rozwojowej mamy do czynienia nie tylko w przypadku pierwszej z podgrup, ale także dawców arabskich.. Podział można uznać jednak za ciekawy z powodu podjęcia próby rozdzielania dawców z Północy i Południa. Zbytne jednak kierowanie się przez autorów optyką OECD powoduje, iż w uzasadnieniu tego rozdzielania zwracają uwagę przede wszystkim na stosunek względem DAC bądź samego OECD oraz retorykę. Umieszczenie w jednej kategorii Rosji i członków Grupy Wyszehradzkiej może znowu budzić kontrowersje. Zastrzec należy, że w dłuższej perspektywie czasu stosunek Rosji do DAC nie jest tak jednoznacznie pozytywny, jak prezentują autorzy. Wydaje się, że druga z wydzielonych podgrup jest bardzo szeroka i należałoby ją podzielić, ze względu na zróżnicowanie ujętych w

²⁰⁵ K. Smith, T. Yamashiro Fordelone, F. Zimmermann, *Beyond the DAC...*, op. cit., s. 1 oraz F. Zimmermann, *New partnerships in...*, op. cit., s. 38.

niej krajów. Próba wyłączenia ze współpracy Południe-Południe może też powodować zastrzeżenia ze strony krajów arabskich.

2.5.1.4. Podział zastosowany w projekcie badawczym European Development Co-operation to 2020 [EDC2020]

Sven Grimm, John Humphrey, Erik Lundsgaarde i Sarah-Lea John de Sousa stworzyli podział badanych aktorów, przyjmując jako kryterium zróżnicowany wpływ na obraz globalnej współpracy rozwojowej oraz stosunek do wypracowanych przez DAC norm. Zaproponowali pięć kategorii:

1. **dawcy włączający się, bądź powracający do międzynarodowego „reżimu” ODA** - państwa nienależące do DAC, ale utrzymujące ściśle kontakty z Komitetem (a więc w domyśle te, które będą wdrażały wypracowane przez ten organ standardy). Zaliczane są tu nowe kraje członkowskie UE, Islandia, Korea, Meksyk i Chile,

2. **tradycyjni donatorzy spoza OECD** (głównie donatorzy arabscy) - pozostają poza reżimem norm DAC i w większości przypadków nie są już biorcami wsparcia rozwojowego,

3. **wschodzące potęgi globalne** - państwa (głównie Chiny i Indie) nadal uzyskujące ODA, lecz będące kluczowymi dla rozwiązania problemów globalnych. Ich aktywność pomocowa, szczególnie w Afryce, przyciąga uwagę *członków DAC* i budzi kontrowersje,

4. **potęgi (mocarstwa) regionalne** - dawcy koncentrujący swą działalność pomocową na regionie, z którego się wywodzą. Ze względu na swą pozycję w najbliższym otoczeniu międzynarodowym mogą odgrywać sporą rolę w procesie rozwiązywania problemów rozwojowych, lecz rola ta nie jest tak duża, jak w przypadku ChRL czy Indii. Za przykład takiego donatora autorzy badania wskazują RPA. Dodają, że w przypadku Brazylii możemy mówić o aspiracjach ponadregionalnych, lecz obecny potencjał tego dawcy wskazuje na jego umieszczenie w innej kategorii niż ChRL czy Indie,

5. **inni dawcy** - zbiorcza kategoria państw używających pomocy rozwojowej jako narzędzia polityki zagranicznej, które jednak nie mają aspiracji do odegrania większej roli w globalnym systemie pomocy rozwojowej. Z tego powodu nie są zainteresowane wdrażaniem standardów DAC (np. Izrael, Singapur, Tajlandia). Zaliczono tu także „indywidualistów” w kwestii niesienia pomocy, takich jak Iran, Libia, Wenezuela).²⁰⁶

²⁰⁶ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 10-11.

Ze względu na założenia projektu (wskazanie potencjalnych grup partnerów dla UE w celu nawiązania/wzmocnienia dialogu rozwojowego) i jego finansowanie poprzez grant Komisji Europejskiej, wskazany podział jest zachodniocentryczny. Zastanawia także brak przydzielenia Rosji do którejś z kategorii. Mylące dla czytelnika może być określenie dawców arabskich mianem tradycyjnych, gdyż w innych publikacjach termin ten łączony jest wyłącznie z *członkami DAC*.

2.5.2. Inne możliwości ukazania zróżnicowania wschodzących donatorów

Dostępne w literaturze klasyfikacje nie wyczerpują kwestii zróżnicowania grona *wschodzących donatorów*. Istnieje wiele czynników, które mogą zostać wykorzystane jako kryteria podziału zbioru badanych dawców. Rozpatrzenie najważniejszych z nich pozwoli zademonstrować, że na zagadnienie dawców spoza DAC można spojrzeć z różnych perspektyw, często odmiennych od punktu widzenia ekspertów OECD. Taki zabieg powinien też przybliżyć do wyłonienia układu, w którym badane podmioty będą analizowane.

Różnorodność grupy *wschodzących donatorów* można wykazać, tworząc **podział w oparciu o granicę zaproponowaną przez Komisję Brandta** (tzw. linia Brandta).²⁰⁷ Wbrew pozorom, taki zabieg nie przyniesie nam tylko dwu kategorii donatorów „północnych” i „południowych”. Powstanie także klasa trzecia, odnosząca się do specyficznych państw-dawców, charakteryzujących się współcześnie cechami przypisanymi obu podgrupom (*vide* Meksyk czy Turcja). Oparcie analizy działalności *wschodzących donatorów* na tym podziale ułatwić może identyfikację ogólnych celów towarzyszących współpracy rozwojowej badanych dawców i wytłumaczenie mechanizmów podejmowanych przez nie decyzji. Dążenia każdego z państw należących do jednej z grup będą się jednak nieraz różniły w szczegółach. Ustanowienie tej klasyfikacji podstawą badania zagraża wskazywaniem przede wszystkim różnic pomiędzy podmiotami kosztem refleksji na temat podobieństw. Determinować także może wnioski końcowe w kierunku wyostrenia konfliktu interesów i wyolbrzymienia rywalizacji pomiędzy *wschodzącymi dawcami*.

Przy odwołaniu się do **podziału regionalnego UNDP**²⁰⁸ wśród *wschodzących donatorów* można odnaleźć dawców: arabskich, wschodnioazjatyckich²⁰⁹, południowoazjatyckich, europejskich, latynoamerykańskich oraz subsaharyjskich.²¹⁰

²⁰⁷ Zob. podrozdział 1.3. pracy.

²⁰⁸ Nieraz wykracza on poza sztywne granice geograficzne w kierunku „miętko rozumianych” kręgów cywilizacyjnych.

Główną wartością płynącą ze zróżnicowania regionalnego *wschodzących donatorów* jest wyróżnienie dwu ich podgrup: arabskiej, którą określa silna samoidentyfikacja przedstawicieli i ich wspólne doświadczenia na polu niesienia wsparcia oraz latynoamerykańskiej, współtworzonej przez państwa mocno powiązane ze sobą kulturowo i podejmujące wspólne działania w obszarze przemian społeczno-gospodarczych. Ewidentną słabością tej klasyfikacji jest fakt, że w dwu innych kategoriach (południowoazjatyckiej i subsaharyjskiej) doszukać się można tylko jednego reprezentanta (odpowiednio Indie i RPA). Również podgrupa wschodnioazjatycka budzić może zastrzeżenia z powodu braku innych, poza położeniem geograficznym, cech wspólnych tych dawców. Znajdą się w niej m.in. ChRL, ale także Singapur i Tajlandia, czyli państwa dysponujące innymi możliwościami oddziaływania oraz różnymi interesami. Odwołanie się do kryterium geograficznego porządkuje analizowany zbiór państw, jednak w licznych przypadkach niewiele wyjaśnia i podczas analizy może prowadzić do sytuacji kuriozalnych.

Być może **w celu znalezienia satysfakcjonującego podziału badanego grona należy szukać czynników o charakterze technicznym**. Obiecujące zdają się być takie kryteria jak: 1. potencjał gospodarczy dawcy, 2. zasięg działań pomocowych, 3. wielkość niesionej ODA czy 4. przynależność danego *wschodzącego donatora* do organizacji międzynarodowych.²¹¹

Żadne z przedstawionych kryteriów nie jest uniwersalne, ale każde z nich coś nam mówi. Potencjał gospodarczy wskazuje bazę, z której czerpać może dawca, finansując swoją aktywność pomocową. Zasięg działania informuje o zainteresowaniu docelowymi grupami beneficjentów, które z kolei odzwierciedlają jego możliwości, ale także cele i interesy. Wolumen ODA potwierdza, że wpływ badanych podmiotów na globalny system pomocowy, a zatem i znaczenie w nieoficjalnej hierarchii, nie są jednakowe w odniesieniu do każdego *wschodzącego donatora*. Przynależność do organizacji międzynarodowych niesie ze sobą informacje o uwarunkowaniach towarzyszących działalności konkretnego dawcy oraz więziach współpracy z innymi aktorami środowiska ODA.

Niestety, nie zachodzi prosta zależność pomiędzy czterema podanymi czynnikami. Przykładowo - największe gospodarki niekoniecznie muszą działać globalnie, oferować wysoką pomoc rozwojową i przynależeć do kluczowych organizacji międzynarodowych. Taka relacja zachodzi w odniesieniu do ChRL, ale nie w przypadku Meksyku. Z drugiej

²⁰⁹ Z uwzględnieniem koncepcji Azji Wschodniej i Pacyfiku, włączającej do tego kręgu także państwa Azji Południowo-Wschodniej.

²¹⁰ Por. *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 174.

²¹¹ Zob. Tabela 5 w Aneksie pracy, gdzie zestawiono ze sobą podziały oparte o podane czynniki.

strony Kuwejt o relatywnie małym PKB pomaga globalnie, wydając średnie kwoty na ODA, a jego wpływ na światową gospodarkę ograniczony jest do roli w OPEC.

Przynajmniej dwie ze wskazanych cech mogą stanowić podstawę przejrzystego uporządkowania przedstawicieli grupy *wschodzących donatorów* (wielkość nakładów na pomoc oraz zasięg działania). Jednak nie da się określić wartości tych właściwości w odniesieniu do poszczególnych podmiotów przed dokonaniem szczegółowego badania.

2.5.3. Pogrupowanie wschodzących donatorów do celów szczegółowej analizy

Prowadzenie pogłębionej analizy aktywności *wschodzących dawców* niesie ze sobą potrzebę przedstawienia wielu bardzo szczegółowych informacji. Wykorzystanie do tego kilkudziesięciu indywidualnych przypadków mogłoby powodować chaos w przekazie oraz zdecydowanie utrudniać prowadzenie uogólnień i wyciąganie wniosków. Dlatego rodzi się potrzeba utworzenia zbiorów, które posłużą w badaniu jako jednostki operacyjne.

Niestety, brakuje pojedynczego, prostego, uniwersalnego kryterium zróżnicowania, które łatwo da się zastosować do całego grona *wschodzących donatorów*. Różne czynniki sensownie porządkują aktywność części podmiotów, jednak w przypadku innych wyodrębnionych podgrup znaczenie danego aspektu może być traktowane jako dyskusyjne. Pojawiające się w literaturze klasyfikacje i inne zaprezentowane dotąd zróżnicowania *wschodzących donatorów* z różnych powodów nie są w pełni satysfakcjonujące.

W związku z tym najlepiej będzie stworzyć układ analizy dostosowany do założeń metodologicznych pracy i uwzględniający zebrane doświadczenia. Układ ten nie pretenduje do miana wyczerpującej, kompletnej, niezmienniej klasyfikacji *wschodzących donatorów*. Jest on opisem pewnego stanu bieżącego w globalnym środowisku pomocowym.²¹²

Ważne, aby przy odwołaniu się do niego istniała możliwość wyjścia poza postawione kryterium podziału i wskazania zróżnicowania, ale też podobieństwa pomiędzy badanymi podmiotami w innych kwestiach.²¹³

Wyjściem z dylematu wyboru jednego, najlepiej oddającego specyfikę *wschodzących donatorów* czynnika jest dwufazowość podziału i oparcie się o różne poziomy

²¹² Pytaniem otwartym jest, czy da się wypracować trwałą, jednolitą klasyfikację *wschodzących donatorów*, która wytrzyma próbę czasu i dynamicznych zmian w globalnym środowisku pomocowym oraz przyniesie wysoką wartość wyjaśniającą.

²¹³ Takie jednostki analityczne powinny w szczególności ułatwiać ustalenia w zakresie motywacji, interesów oraz celów *wschodzących dawców*, ale także ewolucji świadczonego wsparcia rozwojowego oraz rozmaitych uwarunkowań politycznych, ekonomicznych i instytucjonalnych.

szczegółowości. W pierwszym etapie można wybrać kryterium, które pozwoli rozróżnić dwa rodzaje omawianych podmiotów (A, B). Następnie, w celu ukazania dodatkowej specyfiki, w każdym z nich można dokonać podziału precyzującego i uzyskać zbiory A1, A2, B1, etc. Żeby uniknąć „suchości” wywodu, najlepiej przypisać do tych symboli nazwy ułatwiające szybkie orientowanie się w zakresie przedmiotu analizy.

Podzielmy grono *wschodzących donatorów* na dwie części, posługując się kryterium współpracy z innymi dawcami w ramach regionalnych struktur integracyjnych, czyli integracji, która przenosi się na charakter prowadzonej działalności pomocowej.²¹⁴ Pierwszą z uzyskanych kategorii stanowią „państwa integrujące się z innymi donatorami na poziomie regionalnym (oddziałujące poprzez regionalne struktury pomocowe)”. Drugą wypełniają „pomocowi indywidualiści”, czyli podmioty wykraczające poza ramy kooperacji rozwojowej wyznaczane przez regionalne ugrupowania integracyjne lub z różnych przyczyn niemogące się w nich znaleźć. Do pierwszego rodzaju *wschodzących dawców* zaliczyć można: tzw. nowe kraje członkowskie UE, Arabię Saudyjską, Argentynę, Brazylię (w kontekście jej wsparcia dla Ameryki Łacińskiej i Karaibów), Islandię, Katar, Kuwejt, Liechtenstein, Meksyk, Wenezuelę i ZEA. Do drugiego należą: Brazylia (w odniesieniu do jej pomocy ponadregionalnej)²¹⁵, ChRL, Indie, Izrael, Rosja, Republika Chin (Tajwan)²¹⁶, RPA, Singapur, Tajlandia oraz Turcja.

Uzyskane rodzaje analizowanych podmiotów nadal są bardzo szerokie. Ogranicza to możliwość ukazania specyfiki prowadzenia współpracy rozwojowej przez niektórych *wschodzących donatorów* (podczas badania w skali mikro i mezo). Wiedza o tym, co łączy dawców w ramach jednej kategorii, pozwala zastanowić się, jaki czynnik podkreśla różnorodność wchodzących w jej skład państw. Na tej podstawie można przeprowadzić

²¹⁴ Chodzi o ugrupowania regionalne, których podstawą jest współpraca gospodarcza członków, tworzące jednak także warunki do przekazywania wzorców rozwojowych i rozwiązań dotyczących świadczenia wsparcia.

²¹⁵ Szybko rosnący potencjał Brazylii, niuanse kulturowe i globalne ambicje powodują, że zachodzi rozziw w charakterze współpracy rozwojowej tego kraju. Z jednej strony państwo to jest mocno zaangażowane w procesy integracyjne Ameryki Południowej i stanowi niewątpliwie ważne ogniwo w regionalnym systemie pomocowym. Jednak równocześnie, jako kandydat do stałego członkostwa w RB ONZ, jeden z filarów BRICS oraz kraj o wysokiej liczbie ludności i mocno zróżnicowanej strukturze etnicznej, coraz mocniej angażuje się w inicjatywy prorozwojowe prowadzone w różnych częściach świata. W odniesieniu do ogólnosiwiatowej aktywności pomocowej kontekst regionalnej integracji nie ma większego znaczenia, ale błędem byłoby także sztuczne separowanie Brazylii od sieci instytucji przyczyniających się do wzmacniania współpracy rozwojowej w Ameryce Łacińskiej. Stąd różne postrzeganie Brazylii jako *wschodzącego donatora*, w zależności od punktu odniesienia prowadzonych działań. Warto mieć także na uwadze, że z czasem opisana dwutorowość może doprowadzić do powstawania rozlicznych dylematów, a nawet wzmacniania konfliktów interesów w krajowym systemie pomocowym Brazylii.

²¹⁶ Umieszczenie Tajwanu w grupie państwowych donatorów pomocy rozwojowej może wzbudzać kontrowersje ze względu na brak powszechnego uznawania rządu w Tajpej. Jednak, dla lepszego oddania obrazu sceny rozwojowej, podmiot ten zostanie włączony do analizy.

drugą fazę podziału, która posłuży do wyodrębnienia typów *wschodzących donatorów*. W odniesieniu do pierwszego rodzaju *wschodzących dawców* („państw integrujących się z innymi donatorami na poziomie regionalnym”) za kryterium wyznaczającym odmienną można uznać **czynnik zróżnicowania regionalnego struktur integracyjnych (ich konotację z kręgami kulturowymi)**. Takie ujęcie pozwala na wyodrębnienie typów:

- północnego²¹⁷,
- południowego - arabskiego²¹⁸,
- południowego - latynoamerykańskiego²¹⁹.

W odniesieniu do drugiej części *wschodzących donatorów* („pomocowych indywidualistów”), odwoływanie się do tożsamości struktur integracyjnych jest bezzasadne. Dlatego najlepszym kryterium podziału wydaje się **czynnik zróżnicowania zasięgu wpływów (znaczenia) w stosunkach międzynarodowych**. Wyodrębnić tą drogą można:

- typ wyłaniających się mocarstw globalnych²²⁰,

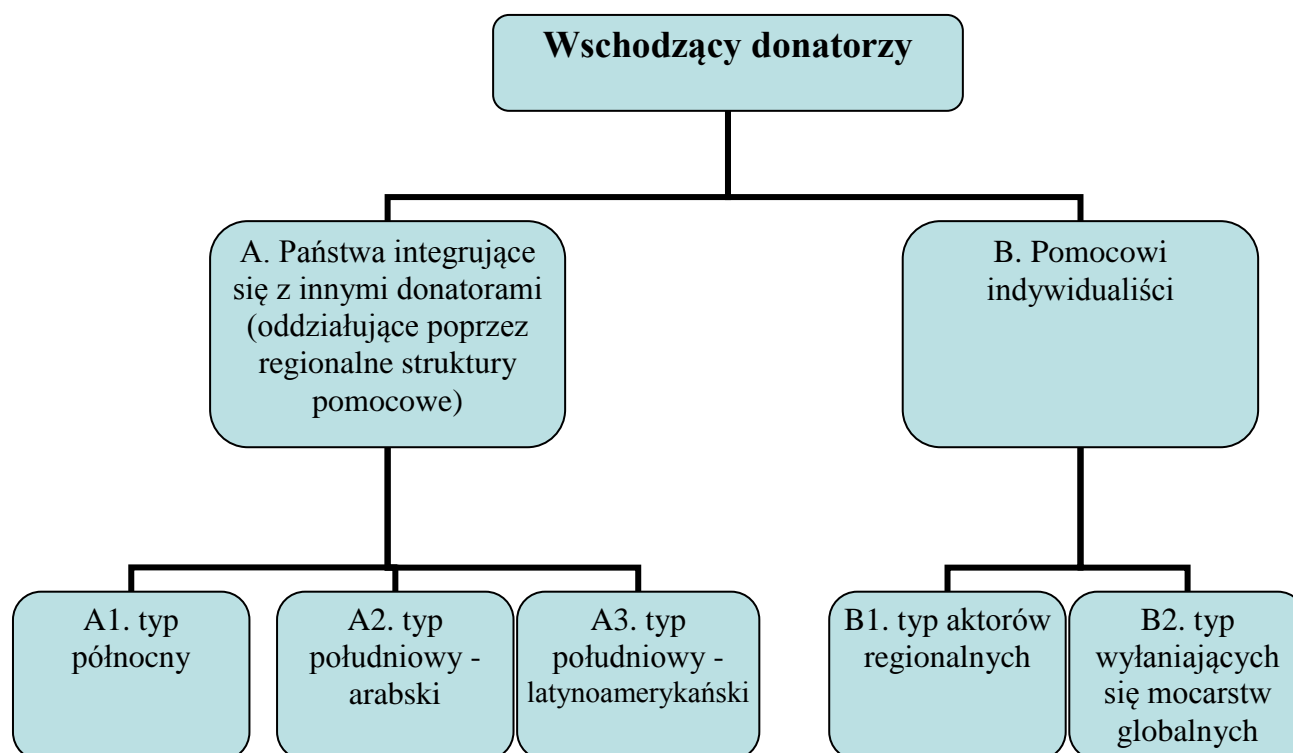
²¹⁷ *Wschodzący donatorzy* zaliczani do **typu północnego** opierają swe wzorce rozwojowe i metody udzielania pomocy rozwojowej na doświadczeniach *tradycyjnych dawców*, z którymi integrują się w ramach organizacji/institucji państw wysokorozwiniętych - np. Unii Europejskiej, OECD, EFTA (Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu, *European Free Trade Association*) czy NAFTA (Północnoamerykański Układ Wolnego Handlu, *North American Free Trade Agreement*). Intensyfikacja kontaktów z tymi strukturami jest czynnikiem mobilizującym *wschodzących donatorów* do angażowania się we współpracę rozwojową. Jest też szansą, z którą wiążą nadzieje na polepszenie swej pozycji w globalnym środowisku pomocowym. Ci *wschodzący donatorzy* to głównie średnie i relatywnie małe gospodarki. Można przypuszczać, że podmioty tego typu są dawcami o niskich i średnich wydatkach na ODA. Jako przykłady państw udzielających ODA w ramach tego schematu można podać tzw. nowych członków UE, Islandię, Liechtenstein i Meksyk.

²¹⁸ Dzięki rosnącym zyskom z handlu ropą naftową niektórzy dawcy **typu południowego - arabskiego** są w stanie finansować nie tylko swój własny rozwój, ale także pomagać w tym procesie innym państwom (początkowo - tylko wywodzącym się z własnego kręgu kulturowego). Silna zależność arabskiej pomocy rozwojowej od cen ropy naftowej powoduje, że wraz z ich ujemną dynamiką na światowych rynkach obniża się może także wolumen świadczonej ODA. Charakterystyczne dla tej grupy są samoorganizacja i zaangażowanie dużej ilości własnych, „południowych” instytucji. Fakt ten wymusza częstą koordynację działań i powoduje zmniejszenie przejrzystości z perspektywy obserwatora zewnętrznego, ale jest cennym doświadczeniem dla rozwoju współpracy na linii Południe – Południe. Przedstawicielami typu południowego - arabskiego są zarówno podmioty o relatywnie małych, jak i średnich gospodarkach. Swoje zasoby przekładają na wysokie i średnie wydatki na ODA. *Wschodzącymi donatorami* prowadzącymi opartą na tych zasadach współpracę rozwojową są: Arabia Saudyjska, Katar, Kuwejt i Zjednoczone Emiraty Arabskie.

²¹⁹ *Wschodzący donatorzy typu południowego - latynoamerykańskiego* specjalizują się we współpracy technicznej (a wręcz transferach technologicznych dla krajów Południa). Charakterystyczna jest dla nich aktywność poprzez kanały multilateralne. Współdziałanie latynoamerykańskich dawców jest wyrazem próby zaznaczenia swej autonomii względem hegemonii USA, również w dziedzinie rozwojowej. Już w przeszłości można było zauważyć, że pomimo udziału państw Ameryki Południowych w instytucjach wspólnych dla całej zachodniej hemisfery (czyli zdominowanych przez USA), rozwijały one własne koncepcje rozwojowe (m.in. podczas prac Komisji Gospodarczej Narodów Zjednoczonych ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów) i tworzyły własne bloki integracyjne: Wspólnotę Andyjską (*Comunidad Andina de Naciones*), Wspólny Rynek Południa – MERCOSUR (*Mercado Comun del Sur*). Pomoc świadczona przez *wschodzących donatorów* typu południowego - latynoamerykańskiego może być bardzo wartościowa dla państw Południa, ponieważ niesie ze sobą doświadczenia rozwojowe, będące efektem stosowania własnych koncepcji i liberalnych reform zaimportowanych od „Wielkiego Brata” z Północy. *Wschodzącymi donatorami* tego typu są: Argentyna, Brazylia oraz Wenezuela. Z wyjątkiem Brazylii są to średnie gospodarki, nastawione raczej na niesienie pomocy głównie w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Można jednak przypuszczać, że wkrótce dołączą do nich Chile i Kolumbia.

- typ aktorów regionalnych²²¹.

Schemat 3. Dwupoziomowy (dwufazowy) podział wschodzących donatorów

Źródło: opracowanie własne.

²²⁰ Ze względu na wysokie ambicje, bardzo duży potencjał i możliwości globalnego oddziaływania, *wschodzący donatorzy* zaliczani do **wyłaniających się mocarstw globalnych** przyciągają największą uwagę, a co za tym idzie - również opinie krytyczne. Działania podmiotów tego typu podporządkowane są nadrzędnemu celowi ich polityki zagranicznej - uzyskaniu statusu pełnowymiarowego mocarstwa globalnego bądź powrotowi do niego (działalność pomocowa jest wyłącznie jednym z elementów ułatwiających osiągnięcie tego celu). Taka sytuacja powoduje ich wielowektorowość w kwestii rozwijania współpracy politycznej i gospodarczej oraz niejednoznaczność w stosunkach z *tradycyjnymi donatorami* ODA (sygnały gotowości nawiązania współpracy, połączone jednak z chęcią zachowania autonomiczności w licznych dziedzinach). Krajami udzielającymi wsparcia rozwojowego w ramach tej grupy są: Brazylia (w odniesieniu do działań poza własnym regionem), ChRL, Indie i Rosja (wydaje się, że potencjał piątego elementu BRICS, czyli RPA, jest jeszcze zbyt słaby, by aktualnie włączać go do tego grona dawców). Są to największe gospodarki wśród *wschodzących donatorów*. Dlatego właśnie muszą liczyć się z naturalnymi oczekiwaniami, że będą one także dawcami o największych nakładach na ODA, którzy działają globalnie. Już wstępna obserwacja ujawnia, że w niektórych przypadkach stan bieżący w tym zakresie może odbiegać od nadziei/obaw związanych z rolą wyłaniających się mocarstw globalnych w środowisku pomocowym.

²²¹ O **typie regionalnych aktorów** można mówić, gdy *wschodzący donator* samodzielnie próbuje oddziaływać przy użyciu pomocy rozwojowej na słabiej rozwinięty od siebie region, z którego się wywodzi lub obszary przyległe (spełniające ten sam warunek odnośnie poziomu rozwoju). Posiłkując się swoim potencjałem dawca stara się odgrywać rolę lokalnego wzorca do naśladowania. Nawet jeśli w danym regionie znajduje się inny *wschodzący donator*, regionalny aktor będzie się różnił od niego wzorami rozwojowymi, koncepcjami i celami pomocy. Tego typu *wschodzący donatorzy* to średnie gospodarki, co jednak różnie przekłada się na nakłady na pomoc rozwojową. Można oczekiwać, że przeważnie podmioty te nie będą dążyły do globalizacji swej działalności. Jako przykłady *wschodzących donatorów* udzielających pomocy według tego schematu można wymienić: Izrael, Republikę Chin (Tajwan), RPA, Singapur, Tajlandię, Turcję, a w przeszłości także Republikę Korei. W przyszłości mogą do nich dołączyć Iran oraz Maleszja.

Taki kilkustopniowy podział pozwoli łączyć obserwacje i porządkować je według schematu: poziom poszczególnego państwa dawcy => typ => rodzaj => grono *wschodzących donatorów*.

Należy powtórzyć, że uzyskany układ ma charakter techniczny i ułatwia pozyskiwanie, syntetyzowanie i porównywanie informacji. Otrzymane jednostki analityczne odzwierciedlają podobieństwa w schemacie działania *wschodzących dawców*, a niekoniecznie muszą być wyrazem istnienia więzi politycznych między składającymi się na nie podmiotami.

3. WSCHODZĄCY DONATORZY INTEGRUJĄCY SIĘ Z INNYMI DAWCAMI - ANALIZA

Czynnikiem łączącym podmioty badane w tym rozdziale jest integracja na poziomie regionalnym z innymi dawcami. Prowadzi ona do opierania współpracy rozwojowej na regionalnych strukturach integracyjnych, poprzez które dany dawca może dodatkowo oddziaływać. W powyższy klucz działania wpisują się trzy typy *wschodzących dawców*: północny, południowy - arabski i południowy - latynoamerykański.²²²

Każdej z tych grup poświęcony jest osobny podrozdział. Schemat prowadzonej analizy jest taki sam, aby zademonstrować powtarzalność zastosowanej metody ilościowo-jakościowej. Na początek dokonuje się porównania przebiegu procesów rozwojowych na podstawie: przeglądu otrzymywanej ODA, pozycji państw-donatorów w rankingu HDI, stopnia realizacji przez nie MCR, posiadanych rezerw finansowych, udziału wysokich technologii w eksporcie dóbr przetworzonych oraz stosowanych koncepcji (strategii) rozwojowych. Kolejny punkt analizy poświęcony jest uwarunkowaniom historyczno-kulturowym, wpływającym na konkretnych *wschodzących donatorów* oraz ewolucji świadczonych przez nich programów pomocowych. Następnie charakterystyce poddane zostają krajowe instytucje pomocowe dawców. Kolejne dwa fragmenty traktują odpowiednio o: przesłankach i celach angażowania się konkretnych państw-dawców w udzielanie pomocy oraz wysokości, formach i głównych beneficjentach ich wsparcia. Następny punkt pomaga odpowiedzieć na pytanie o stopień autonomizacji dawców (poprzez doszukiwanie się własnych założeń koncepcyjnych). Analizę kończy identyfikacja kontrowersji towarzyszących działalności pomocowej przedstawicieli poszczególnych grup *wschodzących dawców*.

Ten oraz następny rozdział opierają się w dużym stopniu na ustaleniach, poczynionych w trakcie przygotowywania tekstów referatów konferencyjnych i artykułów naukowych poświęconych zagadnieniom związanych z tematyką *wschodzących donatorów*.²²³ W związku z powyższym fragmenty tych tekstów zostaną włączone do pracy.

²²² Analiza pozostałych dwóch typów *wschodzących dawców* (wyłaniających się mocarstw globalnych i aktorów regionalnych) przeprowadzona jest w następnym rozdziale pracy.

²²³ Chodzi o prace: M. Smolaga, *Aktywność wschodzących donatorów na polu pomocy humanitarnej - analiza porównawcza*, wystąpienie na organizowanej w roku 2010 przez Instytut Zachodni w Poznaniu konferencji „Kryzysy humanitarne wywołane działalnością człowieka” (tekst w publikacji); M. Smolaga, *Czy możemy mówić o azjatyckim modelu rozwoju? Porównanie doświadczeń ChRL, Japonii i Republiki Korei* [w:] K. Żakowski (red.) *Współczesna Azja Wschodnia: wybrane zagadnienia*, Uniwersytet Łódzki, Zakład Azji Wschodniej, Wydawnictwo Naukowe Ibidem, Łódź 2011; M. Smolaga, *Ewolucja założeń i charakter pomocy*

3.1. Państwa północny

Pierwszym zbiorem wyznaczonym do analizy *wschodzących donatorów* jest ich typ północny. W jego skład wchodzi: Bułgaria, Cypr, Czechy, Estonia, Islandia, Liechtenstein, Litwa, Łotwa, Malta, Meksyk, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia i Węgry. Założeniem spajającym działalność grupy jest istotna rola struktur integrujących *wschodzących dawców z ich tradycyjnymi partnerami*, a co za tym idzie przejście od *członków DAC* wizji współpracy rozwojowej.

3.1.1. Przebieg procesów rozwojowych

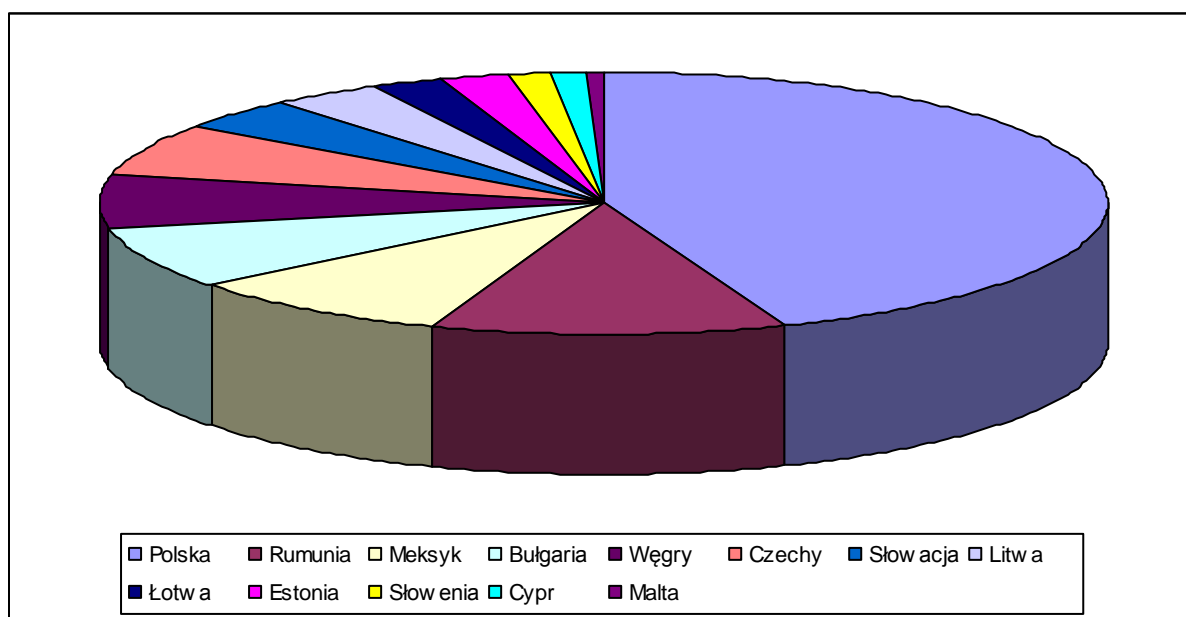
Większość analizowanych państw korzystała z zagranicznego wsparcia finansowego w celu przyspieszenia procesów rozwojowych. Od początku prowadzenia przez DAC rejestru przepływów pomocowych, czyli od roku 1960, ODA otrzymywały: Cypr, Malta i Meksyk. Od 1990 r. w związku z rozpoczętymi procesami transformacyjnymi i wynikłymi z tego licznymi wyzwaniami pomoc od Zachodu spływała do dawnych krajów należących do tzw. obozu wschodniego (Bułgaria, Czechosłowacja, Polska, Rumunia i Węgry). W następnych latach, wraz z dezintegracją Czechosłowacji, Jugosławii i Związku Radzieckiego, liczba biorców wsparcia znowu się powiększyła. Z pomocy nie miały korzystać Islandia i Liechtenstein. W większości przypadków transfery pomocowe ustały po 2004 r. m.in. ze względu na przystępowanie nowych członków do UE. Wyjątkiem jest Meksyk, który nadal jest uprawniony do otrzymywania ODA.

W sumie w latach 1990-2010 badanych 13 krajów otrzymało łącznie ponad 49,6 mld USD pomocy. Z tego ponad 27,8 mld USD pochodziło z bilateralnych funduszy członków DAC, a ponad 21,6 mld USD dostarczone zostało kanałami multilateralnymi. Podana suma zawiera także dwustronny wkład *wschodzących donatorów* we wsparcie dla analizowanych podmiotów. Był on znacznie niższy niż w przypadku *tradycyjnych dawców* (ok. 171,5 mln

rozwojowej świadczonej przez Chińską Republikę Ludową [w:] Degefe Kebede Gemechu (red.), *Chiny i państwa azjatyckie - karty z historii i wyzwania współczesności*, „Forum Politologiczne”, Tom 11, 2010 r.; M. Smolaga, *Kraje arabskie jako donatorzy Oficjalnej Pomocy Rozwojowej*, [w:] I. Kończak, M. Woźniak (red.) *Zachód a świat islamu – Zrozumieć Innego*, Uniwersytet Łódzki, Katedra Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki, Łódź 2012; M. Smolaga, *Polska jako wschodzący...*, op. cit.; M. Smolaga, *Unia Europejska jako globalny dawca Oficjalnej Pomocy Rozwojowej - analiza*, [w:] A. Staszczuk, T. Czapiewski (red.), *Międzynarodowe role Unii Europejskiej - wybrane aspekty*, Instytut Politologii i Europeistyki, Szczecin 2011; M. Smolaga, *Wschodzący donatorzy – droga...*, op. cit.; M. Smolaga, *Zarys działalności Chińskiej Republiki Ludowej i Federacji Rosyjskiej w roli wschodzących donatorów pomocy rozwojowej - analiza porównawcza*, [w:] M. Pietrasik, T. Kamiński (red.), *China Goes Global: Rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej*, Uniwersytet Łódzki, Zakład Azji Wschodniej, Łódź 2012.

USD), ale nie należy go pomijać. Zdecydowanie największym beneficjentem wsparcia w opisywanej grupie jest Polska, bowiem otrzymała blisko 22 mld USD, co stanowiło ok. 44,2% całości omawianej kwoty. Wsparcie dla następnych pod względem wielkości otrzymywanej pomocy biorców - Rumunii i Meksyku - było już stanowczo niższe i wyniosło odpowiednio niecałe 5,7 mld USD (11,4% całości) i 4,2 mld USD (8,5% całości).²²⁴

Wykres 6. Udział poszczególnych państw we wsparciu rozwojowym pozyskanym przez typ północny wschodzących donatorów

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements* ..., op. cit.

Badane państwa charakteryzują się zaawansowanym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego (aż dwanaście na piętnaście krajów zostało zakwalifikowanych jako podmioty z bardzo wysokim HDI, a Rumunia, Bułgaria i Meksyk znalazły się w grupie o wysokim HDI). Powinno się to przekładać na dobrą jakość życia zamieszkujących je społeczeństw.²²⁵ Za tak dobrym wynikiem HDI stoją głównie czynniki społeczne, w mniejszym stopniu - gospodarcze. Dlatego właśnie we wszystkich przypadkach, z wyjątkiem Liechtensteinu, HDI wyliczone z pominięciem składnika dochodu narodowego *per capita* okazuje się większe niż faktyczne HDI. W zestawieniach sporządzanych tylko na podstawie DNB w przeliczeniu na mieszkańca, danych państw należy szukać na dalszych pozycjach, niż w rankingu HDI.²²⁶

²²⁴ Zob. Tabela 6. w Aneksie pracy.

²²⁵ Oczywiście, nie można zapominać o ich problemach społeczno-ekonomicznych, lecz w skali światowej ich natężenie nie jest już takie duże, jak w ujęciu regionalnym.

²²⁶ Zob. Tabela 7. w Aneksie pracy.

W ujęciu średnim HDI analizowanej grupy wyniosło 0,831 (mediana 0,832, co można odczytywać jako argument za spójnością pod względem poziomu rozwoju). Taki wynik lokowałby ją, ujętą jako całość, w grupie o bardzo wysokim HDI.

Wypowiadanie się na temat długoterminowych trendów zmian HDI u północnych *wschodzących donatorów* jest utrudnione z przyczyn technicznych (np. zmiany w metodologii obliczania dochodu narodowego) i obiektywnych (powstanie niektórych z podmiotów w wyniku rozpadu innych państw). W latach 2000-2011 HDI grupy przyrastał średnio rocznie o 0,62% (mediana 0,63%).²²⁷

Ze względu na specyficzną sytuację, badane podmioty, czyli w większości kraje przechodzące transformacje, prezentują niejednoznaczny stosunek względem implementacji MCR. Jako państwa Północy²²⁸ powinny, w myśl Celu 8., angażować się w tworzenie globalnego partnerstwa na rzecz rozwoju i dogodnych warunków do polepszania warunków bytowych społeczności Południa. Jednak pobieranie ODA w momencie ustanawiania MCR i odnotowywanie problemów rozwojowych różnych od współczesnych wyzwań krajów najbardziej rozwiniętych sugerować powinno podejmowanie działań objętych zakresem przez Cele 1-7. Pomimo standardowych operacji w zakresie polityk wewnętrznych, wpływających na zagadnienia społeczne i gospodarcze, u badanych podmiotów trudno dostrzec dodatkową mobilizację aktywności pod szyldem MCR. W większości przypadków nie da się zauważyć ewentualnych wyników procesów monitorowania implementacji MCR na poziomie krajowym. W przypadku omawianych krajów nadal istnieją problemy w zakresie objętym Celami.²²⁹

W ujęciu całkowitym, w pierwszej dekadzie XXI w. przedstawiciele typu północnego *wschodzących donatorów* potroili swoje całkowite rezerwy finansowe i w 2010 r. wyniosły one łącznie 394,5 mld USD (w porównaniu z 122,1 mld USD w roku 2001; wzrost o 223%).²³⁰ W roku 2010 r. największymi rezerwami dysponowały:

²²⁷ Zob. Tabela 8. w Aneksie pracy.

²²⁸ Choć status Meksyku nie jest do końca jasny.

²²⁹ Przykładowo, w przypadku Polski jeden ze wskaźników realizacji I MCR (dotyczącego **eliminacji ubóstwa i głodu**), udział najbiedniejszego kwintyla w konsumpcji krajowej, zamiast rosnać - maleje (w 1992 r. wynosił 9,1% a w 2008 r. 7,6%). Odnośnie Rumunii można podać, że odsetek netto **zapisów dzieci do szkół podstawowych** (wskaźnik II MCR) był w 2009 r. niższy niż dziesięć lat wcześniej (95,9% i 98%). W kontekście III MCR (**promocji równości płci i awansu społecznego kobiet**) Słoweńcy mogą się pochwalić, że w odniesieniu do 1997 r. podwoili niemal wielkość wskaźnika udziału kobiet w sprawowaniu mandatów parlamentarnych (wzrost z 7,8% do 14,4%). Jednak nadal pozostaje on bardzo niski, nawet w porównaniu z nienajlepszymi osiągnięciami innych państw regionu. **Wskazując kolejne państwa i Cele, moglibyśmy mnożyć przykłady pól do działania, których efektem ma być lepsza implementacja MCR.** Statystyki zaczerpnięte z *Millennium Development Goals Indicators* (baza danych ONZ dostępna pod adresem internetowym: <http://millenniumindicators.un.org/unsd/mdg>).

²³⁰ Z powodu braku danych zestawienie nie obejmuje Liechtensteinu.

1. Meksyk z blisko 120,6 mld USD (w porównaniu do 44,8 mld USD w 2001 r.; wzrost o ponad 169%),
2. Polska z ok. 93,5 mld USD (w porównaniu do ok. 26,6 mld USD w 2001 r.; wzrost o prawie 252%),
3. Rumunia z niecałymi 48,1 mld USD (w porównaniu do niecałych 4,9 mld USD w 2001 r.; wzrost o ponad 889%),
4. Węgry z prawie 45 mld USD (w porównaniu do ok. 10,8 mld USD w 2001 r.; wzrost o ponad 318%)
5. Czechy z niecałymi 42,5 mld USD (w porównaniu do 14,5 mld USD w 2001 r.; wzrost o blisko 194%).

W 2001 r. badane 14 krajów dysponowało średnio ok. 8,7 mld USD rezerw finansowych (mediana niewiele ponad 4 mld USD), a pod koniec dekady średnia wzrosła do ok. 28,2 mld USD (mediana ok. 7,6 mld USD).²³¹

Wzrasta udział nowoczesnych technologii w eksporcie artykułów przetworzonych badanych podmiotów. W latach 2001-2010 średnia tego wskaźnika wzrosła z ok. 12,8% do 17,1% (mediany odpowiednio - ok. 5,7% i 10,8%). W roku 2010 państwami o największym udziale nowoczesnych technologii w badanej grupie były: Malta z 59,6% (61,7% w 2001 r.), Cypr z 37,1% (tylko 2% w 2001 r.) i Węgry z 24,2% (tyle samo w 2001 r.).²³²

Analizowana grupa to niemal w całości kraje, które doświadczyły procesów transformacji. W największym stopniu określenie to dotyczy dziesięciu państw wywodzących się z Europy Środkowo-Wschodniej, które zmieniły wektor polityki zagranicznej i system gospodarczy. Droga od gospodarki nakazowo-rozdzielczej do gospodarki wolnorynkowej były zaproponowane przez Zachód programy dostosowawcze, utrzymane w duch Konsensusu Waszyngtońskiego. Reformy były warunkiem przyznawania wsparcia (w tym zrestrukturyzowania długów zagranicznych) stawianym m.in. przez instytucje Systemu z Bretton Woods. Zakładały opracowanie tzw. programów „stabilizacyjnych”, które w rzeczywistości ze stabilizacją niewiele miały wspólnego, a wprowadzały wręcz rewolucyjne zmiany w gospodarki i życie społeczeństw. Nacisk na liberalizację gospodarek pochodził również z kierunku EWG/UE i był jednym z warunków stowarzyszenia, a następnie integracji ze strukturami europejskimi. Z wymogiem tym spotkały się również Cypr i Malta, które,

²³¹ Rozbieżność pomiędzy średnimi a medianami wskazuje na zróżnicowanie analizowanych podmiotów pod względem posiadanych rezerw. Dane do obliczeń zaczerpnięte z bazy statystycznej Grupy Banku Światowego (dostępnej pod adresem: <http://data.worldbank.org/indicator>).

²³² Z powodu braku danych zestawienie nie obejmuje Liechtensteinu. Statystyki na podstawie bazy danych Grupy Banku Światowego (op. cit.).

dążąc do stania się członkami Wspólnoty, musiały także spełniać określone standardy. Członkostwo w NAFTA wymagało wielu wyrzeczeń, odczuwanych mocno przez społeczeństwo Meksyku i radykalnych zmian, przebiegających w neoliberalnym paradygmacie Konsensusu Waszyngtońskiego. Przemiany, oczywiście w mniejszym i bardziej „naturalnym” stopniu, musiały także przejść Islandia i Liechtenstein, co było wynikiem współpracy gospodarczej w ramach EFTA.²³³

3.1.2. Uwarunkowania oraz ewolucja programów pomocowych

Większości *wschodzących donatorów* typu północnego nie sposób nazwać nowymi dawcami. Dawni członkowie RWPG uczestniczyli w inicjatywach, których celem było wsparcie społeczeństw krajów rozwijających się (szczególnie zbliżonych ideologicznie lub stanowiących przykład walki z kolonializmem). Pomoc przybierała często formę stypendiów i pozwoliła zdobyć wyższe wykształcenie obywatelom wielu krajów Południa. Aktywność ta w została zarzucona lub w znacznym stopniu zminimalizowana wraz z rozpoczęciem transformacji systemowej. Trudno jednak liczyć, że założenia dawnej kooperacji będą warunkowały kształt, główne założenia i narzędzia współcześnie podejmowanych działań. Zaistniałe w tych krajach zmiany polityczne, organizacyjne i kadrowe każą raczej wyciągać wnioski, że dawcy wywodzący się z dawnego tzw. obozu wschodniego budują na nowo, a nie odbudowują, swe systemy pomocowe.²³⁴

Jednak nie wszyscy przedstawiciele analizowanej grupy mają zimnowojenne doświadczenia w byciu donatorem. Cypr i Malta są zupełnie nowymi donatorami (wcześniej były tylko traktowane jako beneficjenci ODA).²³⁵ Także w przypadku Litwy, Łotwy i Estonii

²³³ E. Pancer Cybulska, B. Winiarski, *Procesy transformacji w Polsce* [w:] B. Winiarski (red.), *Polityka gospodarcza*, op. cit., s. 201-230; J. Jeziorski, *PHARE - program pomocy finansowej Unii Europejskiej dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej*, „Raport” nr 132 (tekst dostępny na stronach internetowych Sejmu RP pod adresem: <http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/r-132.htm>); K. Zawalińska, *What has been an economic impact of Structural Adjustment Programs on households in Transition countries?*, Essay no. 1 for Paper 2: *Institutions and Development*, tekst dostępny na stronie internetowej Grupy Banku Światowego (pod adresem: [http://lnweb90.worldbank.org/exteu/SharePapers.nsf/%28\\$all%29/C3C03817F4BEF032852571D500567C85/\\$File/SAPSZAWALINSKA.PDF](http://lnweb90.worldbank.org/exteu/SharePapers.nsf/%28$all%29/C3C03817F4BEF032852571D500567C85/$File/SAPSZAWALINSKA.PDF)).

²³⁴ Zob. A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 12; S. Grimm, A. Harmer, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 8.

²³⁵ Co prawda, cypryjska instytucja pomocowa *CyprusAid* działa od 2005 r., jednak już w 1994 r. powstał rządowy fundusz pomocy technicznej (*Technical Assistance Scheme for Foreign Countries*) stworzony, aby dzielić się z zagranicą doświadczeniami transformacyjnymi. Zob. *CyprusAid. The Development Cooperation Service of the Republic of Cyprus*, broszura informacyjna (dostępna na stronach rządowych Republiki Cypryjskiej pod adresem: [http://www.planning.gov.cy/planning/planning.nsf/AttachmentArchive/1D6633BC4757FC74C2257599003BAF12/\\$file/CyprusAid%20Brochure%20Eng.pdf?openelement](http://www.planning.gov.cy/planning/planning.nsf/AttachmentArchive/1D6633BC4757FC74C2257599003BAF12/$file/CyprusAid%20Brochure%20Eng.pdf?openelement)).

trudno mówić o uwarunkowaniach współczesnej współpracy rozwojowej wyniesionych z czasów zimnej wojny. Co prawda, jako republiki radzieckie partycypowały w finansowaniu przez ZSRR gospodarek krajów rozwijających się, lecz żadna pamięć instytucjonalna w tym zakresie nie przetrwała w obecnych strukturach państwowych. Zresztą, nawet gdyby było inaczej, podmioty te odcinają się od spuścizny radzieckiej.²³⁶

Jeanne Lätt datuje początek meksykańskich programów rozwojowych na 1990 r. Istnieją jednak przesłanki, by korzeni meksykańskiej aktywności poszukiwać we wcześniejszym okresie. Już w 1971 r. w meksykańskim MSZ powołano instytucję odpowiedzialną za międzynarodową współpracę techniczną. Działania w zakresie wzajemnej pomocy technicznej nie czyniły jeszcze z Meksyku *wschodzącego donatora*, ale niewątpliwie państwo to przeżywało ewolucję, jeśli chodzi o stosunek do ODA. W 1988 r. włączono do meksykańskiej konstytucji zagadnienie współpracy rozwojowej jako jedno z zadań polityki zagranicznej. Na początku lat 90., przy okazji szczytów Meksyk - Ameryka Środkowa (Tuxtla I w 1991 r. i Tuxtla II cztery lata później) powołano program pomocowy i fundusze skierowane do sąsiednich krajów. O wzrastającym zaangażowaniu Meksyku w kwestie rozwojowe świadczyć może fakt, że od 1999 r. współtworzy on Grupę 15 (G-15).²³⁷ Podwójna rola Meksyku (biorcy i dawcy) została wykorzystana w 2002 r., gdy kraj ten gościł w Monterrey większość aktorów globalnego systemu pomocowego na konferencji poświęconej finansowaniu rozwoju.²³⁸

Czynnikiem, który sprawił, że państwa Europy Środkowo-Wschodniej zajęły się na nowo niesieniem pomocy, były kryzysy humanitarne w latach 90. (np. spowodowane konfliktem na Bałkanach). Już w tym okresie operacje organizacji pozarządowych wyprzedzały działania państwowe. Jako pierwsza spośród krajów regionu oficjalne (rządowe) programy pomocowe wznowiła w 1995 r. Republika Czeska.²³⁹

²³⁶ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 12.

²³⁷ Struktura powstała dużo wcześniej, bo we wrześniu 1989 r. (przy okazji szczytu Ruchu Państw Niezaangażowanych w Belgradzie). Jej celem jest promocja współpracy Południe-Południe oraz polepszenie pozycji krajów rozwijających się w kontaktach Północ-Południe. Zob. Strona internetowa organizacji (www.g15.org).

²³⁸ J. Lätt, *Mexico as an »Emerging Donor«*, „Policy Brief”, No. 19=8, March 2011, EDC2020, (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_-_Policy_Brief_No_18_-_Mexico_as_an_Emerging_Donor_.pdf), s. 1 oraz *Cooperación Internacional para el Desarrollo en México*, informacja na stronach internetowych inicjatywy badawczej *Observatorio de la Cooperación Internacional para el Desarrollo en México* (dostępna pod adresem: <http://www.observacoop.org.mx/Cid.php>); *2010, el año de la ayuda humanitaria de la política mexicana de cooperación. Secretaría de Relaciones Exteriores, Unidad de Relaciones Económicas y Cooperación Internacional, Dirección General de Cooperación Técnica y Científica*, 2010, s. 1.

²³⁹ S. Grimm, A. Harmer, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 8.

Jeśli przyrzeć się np. meksykańskiej pomocy dla Ameryki Środkowej, polskiej ODA dla Białorusi i Ukrainy czy rumuńskiemu wsparciu dla Mołdowy, widać, że działania te wpisują się nie tylko w relacje sąsiedzkie, lecz wynikają także z poczucia przynależności do pewnej wspólnoty historyczno-kulturowej.

3.1.3. Instytucje związane ze współpracą rozwojową

Adele Harmer i Lin Cotterrell wspominają, że w przypadku wszystkich nowych państw członkowskich UE ministerstwa spraw zagranicznych pełnią rolę koordynującą krajowe systemy ODA. Obserwację tę można rozszerzyć na całe grono *wschodzących donatorów* typu północnego. Inne instytucje, nawet gdy podejmują własne działania prorozwojowe, mają być w tym zależne od MSZ.²⁴⁰ Jednak formalne przewodnictwo resortu spraw zagranicznych jest podważane ze względu na dużą liczbę uczestników krajowych systemów pomocowych i słabe (lub dopiero powstające) mechanizmy implementacji postanowień. Poszczególne resorty mogą realizować własne wizje i interesy, wbrew ustanowionym planom, programom czy wytycznym.²⁴¹

Rozbicie działań wchodzących w skład ODA pomiędzy różne ministerstwa to niemalże norma w badanej grupie *wschodzących donatorów*. Przykładowo, w Polsce MSZ spełnia funkcję koordynującą i dysponuje wydzielonymi funduszami na projekty rozwojowe. Ministerstwo Finansów wpłaca składki do organizacji międzynarodowych, prowadzi operacje oddłużania beneficjentów i odpowiada za udzielanie pożyczek preferencyjnych. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oferuje stypendia dla studentów z krajów rozwijających się/przechodzących transformację. Jednak jeszcze wiele innych instytucji rządowych może zgłaszać swe rozmaite wydatki jako ODA. Można tu wymienić choćby: Kancelarię

²⁴⁰ A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 25.

²⁴¹ Jako przykład takiej sytuacji można podać polski system pomocowy, wewnątrz którego trwa rywalizacja między resortami: spraw zagranicznych i finansów. W dużej mierze wynika ona z podziału środków finansowych w dyspozycji obu ministerstw (MF bezpośrednio odpowiada za znaczną część polskiego budżetu ODA) oraz wspomnianej słabości mechanizmów, wymuszających spójność prowadzonej polityki. Zob. M. Smolaga, *Polska jako wschodzący...*, op. cit., s. 395. Symbolem tejże rywalizacji jest choćby informacja na stronie internetowej MF stwierdzająca, że Departament Zagraniczny urzędu „Koordynuje działania w ramach polskiego systemu Współpracy na Rzecz Rozwoju.” (zob. *Komórki organizacyjne MF: Departament Zagraniczny*, informacja na stronie internetowej Ministerstwa Finansów RP dostępna pod adresem: http://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/ministerstwo-finansow/struktura-organizacyjna/departamenty?p_p_id=OCSearch_WAR_mfportalocadminportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&_OCSearch_WAR_mfportalocadminportlet_jspPage=%2Fview.jsp&_OCSearch_WAR_mfportalocadminportlet_javax.portlet.action=search) pomimo oczywistej sprzeczności z art. 13. i 14. Ustawy o współpracy rozwojowej (zob. *Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej*, Dz.U. z 2011 r. nr 234, poz. 1386.) przyznającej tę funkcję MSZ.

Prezydenta, Kancelarię Sejmu, Kancelarię Senatu, Kancelarię Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Obrony Narodowej, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Skarbu Państwa, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Transportu, Ministerstwo Zdrowia. Biorąc pod uwagę, że wykonawcami projektów mogą być zarejestrowane w Polsce organizacje pozarządowe, publiczne szkoły wyższe, jednostki samorządu terytorialnego, jednostki badawczo-rozwojowe i różne organy administracji rządowej (np. przedstawicielstwa dyplomatyczne i konsularne), widoczne jest, że w takich warunkach niezmiernie trudno o spójną politykę rozwojową.²⁴²

Niektóre państwa postanowiły wyodrębnić w swych systemach agencje jako struktury odpowiedzialne za zarządzanie ich ODA. W Liechtensteinie działa *International Humanitarian Cooperation and Development* (IHCD), struktura, na której czele stoi kilka resortów, w tym przede wszystkim MSZ. Ewenementem jest współuczestniczenie w zarządzaniu nią przez niepubliczną fundację, zajmującą się wdrażaniem bilateralnych projektów rozwojowych na zlecenie rządu. System pomocowy Liechtensteinu uzupełniany jest przez ciało doradcze (Komisję ds. Polityki Rozwojowej).²⁴³ Występowanie agencji w krajowych systemach pomocowych zauważyć można również w przypadku Czech, Słowacji, Islandii oraz Meksyku (w przypadku tego ostatniego państwa jest ona ciągle w trakcie tworzenia).²⁴⁴ Również Polska rozważała takie działanie, stąd np. tworzenie „marki” Polska Pomoc, lecz ostatecznie pomysł nie został zrealizowany.²⁴⁵

²⁴² Zob. S. Grimm, A. Harmer, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 15; M. Wojtalik (red.), *Polska pomoc rozwojowa. Niezależne badanie przeprowadzone przez organizacje pozarządowe*, Grupa Zagranica, Warszawa 2007, s. 14; *Konkurs Ministra Spraw Zagranicznych. Pomoc Zagraniczna 2010*, prezentacja przygotowana przez Departament Współpracy Rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Warszawa, 16.11.2009 r.

²⁴³ Zob. *International Humanitarian Cooperation and Development*, Office for Foreign Affairs, Principality of Liechtenstein, Vaduz (materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych pod adresem: http://www.llv.li/broschuere_e.pdf), s. 3, 5 i 8.

²⁴⁴ Odpowiednio: *Czech Development Agency* (zob. strona internetowa instytucji dostępna pod adresem: <http://www.czda.cz/?lang=en>), *Slovak Agency for International Development Cooperation/SlovakAid* (zob. strona internetowa instytucji dostępna pod adresem: <http://www.slovakaid.sk/en>), *The Icelandic International Development Agency* (zob. strona internetowa instytucji dostępna pod adresem: <http://www.iceida.is/english/>), *Agencia Mexicana de Cooperación Internacional para el Desarrollo* (zob. *Propuestas al Programa Especial de Cooperación Internacional para el Desarrollo (PECID)*, informacja na stronie internetowej meksykańskiego MSZ, dostępna pod adresem: <http://sre.gob.mx/lcid>).

²⁴⁵ W latach 1998-2005 w polskim MSZ kwestiami współpracy rozwojowej kierował Departament Systemu Narodów Zjednoczonych. W 2005 r. kompetencje te przejął nowo utworzony Departament Współpracy Rozwojowej (zob. K. Czaplicka, *Pomoc rozwojowa nowych państw UE. Przykład Polski*, [w:] „Afryka, Azja, Ameryka Łacińska”, tom 83, Warszawa 2006, s. 9; *Polska współpraca na rzecz rozwoju: Raport roczny 2008*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych – Departament Współpracy Rozwojowej, Warszawa 2009, s. 15-16). W latach 2010-2012 r. Podsekretarzowi Stanu ds. współpracy rozwojowej i gospodarczej w MSZ podlegał także

W literaturze przewijają się doniesienia o brakach w legislacji i dokumentach strategicznych *wschodzących donatorów*. Problem ten nadal dotyczy dawców reprezentujących typ północny.²⁴⁶ Należy jednak zauważyć, że z biegiem czasu luki te są stopniowo niwelowane. Pomimo podejmowanych działań, badane kraje nadal odstają od swych tradycyjnych partnerów integracyjnych pod względem dojrzałości instytucjonalnej (o zmniejszenie różnicy w standardach dopominają się podmioty pozarządowe). Niewątpliwie jednak obecnie, w większości przypadków nie można mówić o zupełnym braku dokumentów strategicznych i krajowych aktów normatywnych, poświęconych zagadnieniom kooperacji rozwojowej, co było powszechne jeszcze kilka lat temu.²⁴⁷

3.1.4. Przesłanki i cele udzielania pomocy rozwojowej

Czynnikiem wywołującym największe przemiany w stanowisku większości przedstawicieli badanej grupy *wschodzących donatorów* względem ODA była akcesja do Unii Europejskiej. Kraje te musiały dostosować swą politykę rozwojową do wymogów postawionych przez Wspólnotę, a często stworzyć ją od podstaw według wytycznych UE. Przesłanką, a może nawet bezpośrednią przyczyną, podjęcia lub intensyfikacji działań nowych państw członkowskich w zakresie promocji rozwoju były regionalne normy regulujące kooperację rozwojową (i wymuszające jej prowadzenie), przyjęte jako *acquis communautaire*. Część państw nie rozpoczęłaby aktywności pomocowej, gdyby nie wizja członkostwa w UE. Nie bez znaczenia pozostaje też fakt uzyskania doświadczenia w przeprowadzaniu krajowych projektów rozwojowych, finansowanych najpierw z funduszy przedakcesyjnych, a następnie strukturalnych.²⁴⁸

Departament Wdrażania Programów Rozwojowych, który po ewentualnych zmianach mógłby stać się trzonem agencji rozwojowej, jednak został on z powrotem włączony w skład Departamentu Współpracy Rozwojowej.

²⁴⁶ S. Grimm, A. Harmer, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 13.

²⁴⁷ Zob. np. *Czech Republic*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych CONCORD Europe (pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/czech-republic>); *Estonia*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych CONCORD Europe (pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/estonia/>).

²⁴⁸ Zob. S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 13 oraz F. Kaps, *Challenges and Opportunities for development partners from NMS*, prezentacja przedstawiona na odbywającej się w czerwcu 2008 r. w Ljublanie międzynarodowej konferencji *Development Operators from the New EU Member States: Experiences, Trends and Challenges* (dostępna na stronach internetowych inicjatywy The Center of Excellence in Finance pod adresem http://www.cef-see.org/oda/Franz%20Kaps_ODAconference%20Ljubljana.ppt). Franz Kaps, który pełnił wtedy funkcję Starszego doradcy ds. partnerstwa w regionie Europy i Azji Centralnej w IBRD, twierdził, że w trakcie negocjacji przedakcesyjnych część krajów aplikujących zachowała się w sposób dość niefrasobliwy. Niewiele rządów zwróciło uwagę na zobowiązania finansowe i instytucjonalno-prawne, łączące się z promocją rozwoju, stanowiącą element stosunków zewnętrznych wspólnoty. Można z tego wyciągnąć wniosek, że gdyby przystępujące do Wspólnoty państwa były w pełni świadome ciężących na nich powinności, proces dojrzewania

W związku z powyższym uzasadnione wydaje się być stwierdzenie, że członkostwo w UE silnie determinuje politykę humanitarną i rozwojową *wschodzących donatorów* należących do Wspólnoty. Ich polityki względem powyższych zagadnień muszą uwzględniać:

- postanowienia zawarte m.in. w Europejskim konsensusie w sprawie rozwoju (w którym tzw. nowe kraje członkowskie Unii zobowiązały się m.in. do przeznaczania do 2010 roku 0,17% swego PKB, a do 2015 roku 0,33% swego PKB na ODA) i Europejskim konsensie w sprawie pomocy humanitarnej,
- istnienie polityk sektorowych wypracowanych przez Komisję Europejską,
- działalność instytucji wspólnotowych takich jak *DG Development and Cooperation - EuropeAid*²⁴⁹ czy DG ECHO²⁵⁰.

Pomimo formalnej niezależności wspólnotowej i członkowskiej kooperacji rozwojowej, Komisja Europejska (KE) stara się wpływać na kształt pomocy nowych krajów członkowskich (choćby odnośnie jej kanałów i formy).²⁵¹

O znacznie mniejszym, jeśli już - to pośrednim, wpływie struktur integracyjnych na prowadzoną współpracę rozwojową można mówić w przypadku Islandii²⁵², Liechtensteinu oraz Meksyku. EFTA i NAFTA są przykładami luźnej współpracy, ograniczającej się do kwestii handlowych (choć nie limituje to zacieśniania kontaktów państw członkowskich w innych dziedzinach - *vide* partycypacja w Układzie z Schengen). Pośredniego wpływu EFTA/NAFTA na *wschodzących donatorów* można się dopatrywać w podzieleniu przez państwa tych samych wartości, które stoją za decyzją o udzielaniu wsparcia rozwojowego oraz chęci naśladowania *tradycyjnych dawców* ODA, będących partnerami w procesie integracji gospodarczej.

Wydaje się, że również uczestnictwo w innych strukturach międzynarodowych może wpływać na aktywność pomocową analizowanej grupy dawców. Ponad połowa z nich przynależy do OECD. Fakt ten może oddziaływać pośrednio, albowiem kwestiami *stricto* związanymi z ODA zajmuje się w organizacji DAC, w którym członkostwo nie jest tożsame z

instytucjonalnego w tym momencie byłby zapewne bardziej zaawansowany. Nie należy jednak oczekiwać, że mielibyśmy do czynienia z radykalną różnicą pod względem ilościowym. Może nawet wręcz przeciwnie - ówczesni decydenci staraliby się odłożyć w czasie pełny wymiar obciążeń finansowych i staraliby się uzyskać okresy przejściowe, potrzebne do zwiększenia swego potencjału przed intensywnym angażowaniem swych krajów w multilateralną kooperację rozwojową, prowadzoną przez instytucje UE.

²⁴⁹ Podległa KE Dyrekcja Generalna ds. Rozwoju i Współpracy (nie zajmuje się wsparciem humanitarnym).

²⁵⁰ Podległe KE Biuro Wspólnoty Europejskiej ds. Kwestii Humanitarnych (*European Community Humanitarian Office*, ECHO) działające jako jedna z Dyrekcji Generalnych (zajmuje się ono jedynie wycinkiem ODA, jakim jest pomoc humanitarna).

²⁵¹ I. Howiecka-Tanska, M. Pejda, *Polish Official Development Assistance and Peacebuilding. IFP Capacity-Building Cluster Country case study: Poland*, The Initiative for Peacebuilding, Brussels 2008, s. 12; A. Harmer, E. Martin (red.), *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 6.

²⁵² Warto pamiętać, że Islandia rozpoczęła starania o przyjęcie do Wspólnoty.

przynależnością do samej OECD. Choćby ze względu na misję ISAF w Afganistanie, która przebiega równolegle z działaniami pomocowymi wspólnoty międzynarodowej na rzecz tego kraju, należy pamiętać o członkostwie wielu przedstawicieli badanej grupy w NATO. Również angażowanie się w prace Rady Europy czy Wspólnoty Demokracji może wywierać na niektórych dawców pewien wpływ, który będzie zauważalny w ich nacisku na promocję idei praw człowieka w ramach kooperacji rozwojowej.

Za cele analizowanej grupy *wschodzących donatorów*, oprócz oczywiście wyrażenia swej solidarności z krajami Południa, można uznać realizację funkcji:

- prestiżotwórczej²⁵³,
- wspomagania polityki zagranicznej (głównie w zakresie integracji i perswazji - *vide* działania pomocowe w Afganistanie czy wiązanie bilateralnej ODA z programem Partnerstwa Wschodniego)²⁵⁴,
- promocyjnej (zarówno w dziedzinach wartości i idei²⁵⁵, ale też gospodarki²⁵⁶),
- prewencyjnej²⁵⁷.

²⁵³ Dzięki działaniom pomocowym opisywani donatorzy mogą potwierdzić swą pozycję kraju wysoko rozwiniętego i kreować wizerunek państwa sukcesu (który miałyby zastąpić „łatkę” podmiotów zmuszonych w przeszłości do występowania o wsparcie z zagranicy).

²⁵⁴ Jedną z motywacji do udzielania pomocy rozwojowej jest chęć, lub nawet zobowiązanie, do upodobnienia się do *tradycyjnych donatorów*, czyli partnerów w międzynarodowych strukturach integracyjnych. Warto jednak zaznaczyć, że nawet pragnienie wstąpienia do DAC nie implikuje, że wszystkie wymogi stawiane *tradycyjnym donatorom* są natychmiastowo i chętnie implementowane przez *wschodzących donatorów* typu północnego. Zob. S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 13.

²⁵⁵ W 2008 r. Sekretarz Stanu w węgierskim MSZ, László Várkonyi, przekonywał, że doświadczenia transformacyjne nowych krajów członkowskich mogą z łatwością być przenoszone do innych regionów - Afryki, Karaibów czy Azji. Dodatkowym atutem tych doświadczeń ma być fakt, że nie pochodzą one od dawnych kolonizatorów. Zob. *International Conference "Development Assistance Operators from the EU new Member States: Experiences, Trends and Challenges". Ljubljana, Slovenia, June 3 - 4, 2008. Final Report*, Center of Excellence in Finance, (tekst dostępny w internecie na stronach inicjatywy *Center of Excellence in Finance* pod adresem: http://www.cef-see.org/oda/oda_report_2008_11_14.pdf), s. 7.

²⁵⁶ Zob. S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 13.

²⁵⁷ Ze względu na swe specyficzne usytuowanie Cypr i Malta czerpią motywację do działania w charakterze donatora ODA z potrzeby reakcji na zjawisko wzmożonego przybywania uchodźców na ich terytorium. Z jednej strony państwa te wliczają do wolumenu swojej ODA relatywnie spore wydatki, które przeznaczają na wsparcie dla osób poszukujących bezpiecznego schronienia. Z drugiej też strony - w działaniach prorozwojowych mogą upatrywać narzędzia zmniejszającego skalę napływu niekontrolowanej imigracji. Można przewidywać, że wraz z przebiegającą poprawą jakości życia i dodatkowych perspektyw dla społeczeństw, wynikłych z procesów integracyjnych, motywacja ta będzie odgrywała także większą rolę w przypadku innych krajów członkowskich UE (szczególnie tych położonych na granicach wspólnoty - *vide* Polska, Bułgaria, Rumunia, itd.) i szerzej przedstawicieli opisywanej grupy (np. w przypadku Meksyku - w związku z integracją w ramach NAFTA). Zob. *Countries*, informacja na stronach internetowych CONCORD Europe (dostępna pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/countries/#Malta>); *Malta*, tekst informacyjny pobrany ze stron internetowych CONCORD Europe (dostęp 08.07.2011 r. pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/static/files/assets/8757223d/Malta.pdf>; materiał obecnie nie jest już udostępniany).

3.1.5. Wysokość, formy i główni beneficjenci pomocy

Kierując się informacjami zawartymi w bazach danych OECD, można stwierdzić, że czternaście z piętnastu badanych dawców dostarczyło łącznie w latach 2001-2010 ponad 6,7 mld USD pomocy.²⁵⁸ Prawie 33% tej sumy stanowiła polska ODA. Największymi, poza Polską, wkładami mogły się pochwalić Czechy (21,4%) oraz Węgry (niecałe 12%). Łączny wolumen wsparcia rozwojowego analizowanej czternastki w 2010 r. wyniósł niemal 1,2 mld USD, czyli ponad czternastokrotność jej ekwiwalentu z 2001 r.²⁵⁹

Statystyki wskazują znaczny wpływ członkostwa w UE na kooperację rozwojową prowadzoną przez większość z badanych państw. Wraz z akcesją do organizacji gwałtownie rósł wolumen oferowanej pomocy. Dodatkowo odwracały się preferencje odnośnie kanału dystrybucji swej ODA. W 2001 r. ponad 66% wsparcia rozwojowego było świadczone drogą dwustronną. Natomiast na koniec pierwszej dekady XXI w. 68,5% pomocy wędrowało do beneficjentów kanałem wielostronnym.

Większość przedstawicieli analizowanej grupy raportuje do OECD na temat swej pomocy w sposób bardzo ogólny. Z informacji nt. aktywności czeskiej, islandzkiej oraz polskiej można wywnioskować, że głównymi formami bilateralnej ODA są: wsparcie o charakterze projektowym (w tym pomoc *via* NGO) oraz pomoc ekspercka i techniczna.²⁶⁰

Północni *wschodzący donatorzy* zbierają doświadczenia w zakresie pomocy trójstronnej. Jednak ze stosunkowo małej liczby doniesień poświęconych tej formie współpracy można wnioskować, że we wspomnianym zakresie trudno ich zaliczyć do liderów. W pierwszym okresie budowy swych zdolności operacyjnych państwa

²⁵⁸ Zestawienie nie obejmuje Meksyku, gdyż OECD nie posiada danych na temat wielkości pomocy świadczonej przez to państwo. Dostępne w literaturze szacunki nt. poziomu meksykańskiej pomocy rozwojowej wskazują na bardzo mały, lecz wykazujący tendencję wzrostową, wolumen. W 2006 r. meksykańskie nakłady na wsparcie promocji rozwoju miały wynieść tylko ok. 4,5 mln USD. Większość wydatków stanowiły stypendia (ok. 2,6 mln USD) i współpraca naukowo-techniczna (ok. 1,6 mln USD). W 2009 r. wielkość meksykańskiej ODA miała stanowić równowartość 16 mln USD. Przytoczone dane mogą okazać się zaniżone. W samym tylko 2009 r. Meksyk miał zasilić instytucje pomocowe Grupy Banku Światowego, głównie IDA, kwotą ponad 20 mln USD. Raporty wydawane przez główną instytucję meksykańskiego systemu pomocowego wskazują na zdecydowaną preferencję (93% projektów w 2010 r.) kanału bilateralnego. Nie można mieć jednak pewności, że ta tendencja występuje w całości ODA Meksyku. Zob. C. Ayala Martínez, *México, un país de renta media en el sistema de la cooperación internacional para el desarrollo*, tekst artykułu dostępny na stronach internetowych inicjatywy badawczej Observatorio de la Cooperación Internacional para el Desarrollo en México (dostępny pod adresem: <http://www.observacoop.org.mx/docs/Nov2009/Nov2009-0105.pdf>), s. 9; J. Lätt, *Mexico as an...*, op. cit., s. 1; *AidFlows*, baza danych stworzona pod auspicjami OECD, IBRD oraz ADB (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.aidflows.org>); *The 2010 Mexico Report on International Cooperation*, Secretariat of Foreign Relations, Economic Relations and International Cooperation Unit, General Direction for Technical and Scientific Cooperation, raport dostępny na stronach internetowych meksykańskiego MSZ (pod adresem: <http://dgctc.sre.gob.mx/pdf/The-2010-Mexico-Report-on-International-Cooperation.pdf>), s. 2-3

²⁵⁹ Zob. Tabela 9. w Aneksie pracy.

²⁶⁰ Zob. *OECD.Stat Extracts. Total flows by...*, op. cit.

środkowoeuropejskie uczestniczyły w projektach, mających posłużyć transferowi doświadczeń od niektórych *tradycyjnych dawców* (m.in. kanadyjskiej agencji pomocowej czy UNDP). Obecnie trójstronna współpraca rozwojowa tzw. nowych państw UE prowadzona jest głównie z innymi członkami Wspólnoty. Wyróżnia się aktywność Meksyku, który włącza się we wspólne inicjatywy promocji rozwoju z innymi dawcami ODA.²⁶¹

Do głównych biorców czeskiej ODA należały: Afganistan, Irak, Serbia, Mongolia, Bośnia i Hercegowina, Wietnam, Ukraina, Mołdowa oraz Gruzja. Najwięcej polskiej pomocy trafiło do: ChRL, Angoli, Białorusi, Ukrainy, Nikaragui, Serbii, Gruzji, Afganistanu, Czarnogóry, Uzbekistanu i Kazachstanu. Wśród głównych beneficjentów węgierskiej ODA należy wymienić: Irak, Afganistan, Serbię, Bośnię i Hercegowinę, Mozambik, Ukrainę, Jemen i Tanzanię.

3.1.6. Koncepcje dawców

Państwa Północy wśród *wschodzących donatorów* nie wykazują nadmiernych różnic w zakresie koncepcji współpracy rozwojowej od założeń wypracowanych przez *tradycyjnych donatorów*. Przyczyną może być m.in. fakt, że są to w zdecydowanej większości członkowie UE, którzy tworzą/rozwijają swe krajowe systemy pomocowe w oparciu o wzorce swych tzw. starych członków Wspólnoty.

Jednak badani dawcy nie zawsze w sposób wystarczający i bezpośredni odwoływali się do globalnej strategii wsparcia rozwoju, jaką są MCR. Już w 2003 roku pojawiły się

²⁶¹ *Trilateral Development Assistance: Trilateral Development Assistance Provided by Slovakia*, informacja dostępna na stronach internetowych słowackiego MSZ (pod adresem: http://www.foreign.gov.sk/en/foreign_policy/slovak_aid#trilateraldevelopmentassistance); *Trilateral Cooperation*, informacja dostępna na stronach internetowych czeskiej agencji pomocowej (http://www.czda.cz/development-cooperation/en_86/en_29.htm?lang=en); *Cooperation with other donors*, informacja dostępna na stronach internetowych czeskiej agencji pomocowej (<http://www.czda.cz/czda/cooperation-with-other-donors.htm?lang=en>); K. Smetana, *Trilateral Cooperation in Slovakia (Emerging Donor Experience)*, prezentacja przygotowana na warsztaty The European Union's Triangular Cooperation in the context of aid effectiveness zorganizowane 08.03.2010 r. w Madrycie (materiał dostępny pod adresem: http://www.dev-practitioners.eu/fileadmin/Redaktion/GroupsFolders/Division_of_Labour/triangular_cooperation/SlovakAid_Triangular_Cooperation_Experience.pdf); D. Hanspach, *Triangular Cooperation and New EU Donor Countries. Madrid, March 8, 2010, UNDP Regional Centre Bratislava*, prezentacja przygotowana na organizowane przez AECID warsztaty „The European Union's Triangular Cooperation in the context of aid effectiveness”, dostępna na stronach internetowych stowarzyszenia skupiającego europejskie agencje rozwojowe - Practitioners' Network For European Development Cooperation (pod adresem: http://www.dev-practitioners.eu/fileadmin/Redaktion/GroupsFolders/Division_of_Labour/triangular_cooperation/UNDP_Triangular_Cooperation_and_New_EU_Donors.pdf); T. Y. Fordelone, *Triangular Co-operation and Aid Effectiveness: Can triangular co-operation make aid more effective?*, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/46387212.pdf>), s. 7.

ostrzeżenia, że kraje wstępujące do Wspólnoty nie skupiają się na wsparciu zwalczania ubóstwa (pierwszy Cel Milenijny), lecz na takich zagadnieniach jak: kwestie ochrony środowiska, polityczna stabilizacja, prawa człowieka, itp.²⁶²

Obecnie omawiane państwa przywiązują już, przynajmniej w sferze deklaracji, większą wagę do MCR.²⁶³ Przykładowo, w przygotowanym przez polski MSZ *Planie współpracy rozwojowej w 2012 r.* odnaleźć można zasady realizacji polskiej współpracy rozwojowej, a wśród nich:

1. dążenie do realizacji Milenijnych Celów Rozwoju;
2. wzmacnianie demokracji, rządów prawa, społeczeństwa obywatelskiego samorządności lokalnej;
3. poszanowanie oraz przestrzeganie praw człowieka;
4. wzmacnianie współpracy z krajami partnerskimi oraz innymi uczestnikami współpracy rozwojowej;
5. uwzględnianie lokalnych uwarunkowań społecznych, kulturowych, gospodarczych i politycznych;
6. dążenie do zapewnienia efektywności i skuteczności pomocy;
7. uwzględnianie równości szans, przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne, wyznanie, a w szczególności ze względu na płeć;
8. dbałość o środowisko naturalne, zrównoważone użytkowanie zasobów naturalnych oraz minimalizowanie negatywnych skutków zmian klimatu.

Schodząc jednak na poziom operacyjny, z łatwością można odnaleźć odwołanie do wielu spośród powyższych zasad, lecz pierwsza z nich nadal nie jest szczególnie akcentowana i realizowana.²⁶⁴

²⁶² Zob. S. Migliorisi, M. Phamtam, C. Rampulla, *The Consequences Of Enlargement For Development Policy. Final Report*, Volume I, Development Strategies, IDC, 2003, s. 7 i 18.

²⁶³ Okazją do wyciągnięcia wniosków i większego zaangażowania w osiąganie Celów była specjalna debata w ZO ONZ w 2010 r. poświęcona dziesięcioleciu uchwaleniu Deklaracji Milenijnej.

²⁶⁴ Dokument posługuje się terminem „obszary wsparcia” i wymienia wśród nich: 1) demokrację i prawa człowieka, 2) edukację globalną i wolontariat, 3) pomoc humanitarną oraz geograficzne obszary wsparcia. W tej ostatniej kategorii zastosowano podział na Partnerstwo Wschodnie oraz wybrane kraje i regiony. Wśród priorytetów w krajach Partnerstwa Wschodniego przewijają się: rozwój obszarów wiejskich (trzykrotnie), wsparcie grup defaworyzowanych społecznie (dwukrotnie), rozwój regionalny - obejmujący także pola administracji publicznej i samorządowej (trzykrotnie), bezpieczeństwo publiczne i zarządzanie granicami (dwukrotnie), ochrona środowiska (dwukrotnie), małe i średnie przedsiębiorstwa oraz tworzenie nowych miejsc pracy (dwukrotnie), wsparcie uchodźców/osób przesiedlonych wewnętrznie (dwukrotnie), wsparcie niezależnych mediów, organizacji i społeczeństwa obywatelskiego. O tematykę MCR zahaczają priorytety „ochrona środowiska” (Cel 7.) i „wsparcie grup defaworyzowanych społecznie” (Cel 3.). Więcej odwołań, choć też nie bezpośrednich, można doszukać się w priorytetach wyznaczonych odnośnie wybranych krajów oraz regionów obejmujących: małe i średnie przedsiębiorstwa a także tworzenie nowych miejsc prac (czterokrotnie),

Powszechne jest wśród przedstawicieli analizowanej grupy wyznaczanie promocji praw człowieka, demokracji, dobrych rządów, rządów prawa, etc. jako jednego z strategicznych priorytetów prowadzonej kooperacji rozwojowej.²⁶⁵ Zdecydowanie daleko zaawansowaną tendencję w tym kierunku wykazuje polski system pomocowy. Artykuł 2. Ustawy o współpracy rozwojowej precyzuje, że polska pomoc rozwojowa ma polegać na:

a) promowaniu i wspieraniu rozwoju demokracji i społeczeństwa obywatelskiego, w tym rozwoju parlamentaryzmu, zasad dobrego rządzenia i przestrzegania praw człowieka,

b) wspieraniu ich trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego, podejmowaniu działań zmierzających do redukcji ubóstwa i poprawy stanu zdrowia ludności oraz podnoszenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych ludności.²⁶⁶

Hierarchia wymienionych działań wydaje się być nadinterpretacją koncepcji ODA. W skrajnym wypadku prowadzić może do wypaczania idei niesienia pomocy, sprowadzając ją do narzędzia walki ideologicznej.

Mniej radykalny przykład stanowi Meksyk, którego priorytety tematyczne wsparcia rozwojowego mają m.in. obejmować: 1. walkę z ubóstwem i nierównością, 2. edukację, 3. naukę i technologię, 4. zmiany klimatyczne, 5. rolnictwo i kwestie żywnościowe, 6. służbę zdrowia, 7. energetyka, 8. wzmacnianie demokracji, 9. zarządzanie sprawami publicznymi, 10. bezpieczeństwo publiczne oraz 11. pomoc humanitarną w wypadku katastrof.²⁶⁷

gospodarka wodno-sanitarna (trzykrotnie, nawiązanie do Celu 7.), samorządność i wzmacnianie wspólnot lokalnych (dwukrotnie), edukacja (dwukrotnie, nawiązanie do Celu 2.), rozwój administracji publicznej, zrównoważony rozwój (rozumiany szerzej niż tylko kwestie środowiskowe), ochrona zdrowia (nawiązanie do Celów 5. i 6.) oraz aktywizacja zawodowa i społeczna. Zob. *Plan współpracy rozwojowej w 2012 r. Realizowany za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP ze środków rezerwy celowej przeznaczonej na współpracę rozwojową oraz ze środków MSZ*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2011 (dokument dostępny na stronach internetowych polskiego MSZ pod adresem: http://www.polskapomoc.gov.pl/files/Dokumenty_i_Publikacje/Plan_wspolpracy_2012/plan_2012_final.pdf), s. 2-6 i 11.

²⁶⁵ Zob. np. *Strategy for Estonian Development Cooperation and Humanitarian Aid 2011–2015*, dokument dostępny na stronach internetowych estońskiego MSZ (pod adresem: http://www.vm.ee/sites/default/files/Arengukava2011-2015_ENG.pdf), s. 3; *Hungarian Policy For International Development Cooperation (IDC)*, informacja na stronach węgierskiego MSZ (pod adresem: <http://www.mfa.gov.hu/kum2005/Templates/alapsablon.aspx?NRMODE=Published&NRORIGINALURL=%2Fkum%2Fen%2Fbal%2FArchivum%2FArchives%2Fidc.htm&NRNODEGUID={184E9815-2519-4DB0-ABC4-3AB8AE1D2042}&NRCACHEHINT=NoModifyGuest>), *Slovenia's Development Cooperation*, prezentacja słoweńskiego MSZ dostępna na stronie OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/3/48/45428315.pdf>), *Overseas Development Policy. An Overseas Development Policy and a Framework for Humanitarian Assistance for Malta*, dokument dostępny na stronach internetowych maltańskiego MSZ (pod adresem: <http://www.foreign.gov.mt/Library/PDF/Malta%27s%20Overseas%20Development%20Policy%20eng.pdf>), s. 8; *Slovak Aid*, informacja na stronach słowackiego MSZ (dostępna pod adresem: http://www.foreign.gov.sk/en/foreign_policy/slovak_aid).

²⁶⁶ Zob. *Ustawa z dnia 16 września 2011 r...*, op. cit.

²⁶⁷ *Ley de Cooperación Internacional para el Desarrollo*, akt prawny dostępny na stronie internetowej meksykańskiego parlamentu (pod adresem: <http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/LCID.pdf>) oraz *Propuestas al Programa...*, op. cit.

Wśród pierwszoplanowych działań meksykańskiej ODA ujęto zagadnienia z zakresu promocji kanonu liberalnych wzorców funkcjonowania państwa (wzmacnianie demokracji czy szerzej tzw. dobrych rządów). Jednak ta dziedzina aktywności pomocowej nie jest wysuwana przed inne priorytety, ściśle związane z procesami rozwoju społeczno-gospodarczego.²⁶⁸

Sekretarz Stanu w węgierskim MSZ, László Várkonyi, podkreślał, że nowe kraje członkowskie UE chcą zwrócić uwagę Wspólnoty na ogromne potrzeby krajów o średnim poziomie dochodu, znajdujących się w sąsiedztwie Unii. Kraje te, ze względu na liczne problemy rozwojowe dotyczące zamieszkujących je ludzi, powinny być traktowane na równi priorytetowo jak Afryka. Takie stanowisko nie znajduje jak do tej pory zrozumienia ze strony tzw. starych państw członkowskich UE.²⁶⁹

3.1.7. Kontrowersje związane z aktywnością pomocową

Pewne obawy odnośnie jakości pomocy oraz konsekwencji dla całości współpracy rozwojowej *sensu stricto* wzbudza fakt zaangażowania się części badanych podmiotów w interwencje zbrojne w Afganistanie (oraz przez pewien czas w Iraku). Wykorzystywanie wojska jako kanału dystrybucji pomocy czy realizacja celów militarnych poprzez ODA może przynieść niepożądane rezultaty. Wśród nich mogą wystąpić:

- wystawienie pracowników instytucji pomocowych na dodatkową groźbę ataków,²⁷⁰
- podważenie zaufania ludności lokalnej do instytucji pomocy,
- zmniejszenie pozytywnego nastawienia społeczeństw państw donatorów do idei zinstytucjonalizowanego wspierania międzynarodowego rozwoju.

Paradoksalnie, pokusa czerpania korzyści z sekurytyzacji ODA może być silniejsza u *wschodzących donatorów*, niż w odniesieniu do ich tradycyjnych odpowiedników.

²⁶⁸ Na marginesie warto zaznaczyć, że zwraca uwagę bardzo szeroka liczba zagadnień uznanych za priorytety (ewidentnie efekt dużej liczby interesariuszy w systemie) oraz zaliczenie do najważniejszych zadań kooperacji kwestii bezpieczeństwa publicznego. Tak ogólne sformułowanie może prowadzić do używania w przyszłości instrumentu pomocowego do celów innych niż *stricte* rozwojowe, co może budzić zastrzeżenia zachodnich obserwatorów globalnej współpracy rozwojowej.

²⁶⁹ *International Conference "Development...*, op. cit., s.7.

²⁷⁰ Warto pamiętać, że negatywne efekty będą odczuwane nie tylko przez oficjalnych reprezentantów państwa, ale także podmioty niepubliczne, działające na obszarze objętym działaniami wojennymi.

Wypracowane przez DAC standardy nie stanowią *novum*, a ich realizacja jest w większym stopniu monitorowana przez środowiska pozarządowe i akademickie.²⁷¹

Kolejną kontrowersję wywołują przewijające się zarzuty, że ODA badanej grupy nie jest w rzeczywistości nastawiona głównie na walkę z ubóstwem, choć w sferze deklaratywnej może być inaczej.²⁷²

Erik Lundsgaarde wymienia rozbieżności między *tradycyjnymi* a *wschodzącymi* donatorami w ramach UE, które mogą wywoływać różnice zdań i zaważyć na przyszłości europejskiej polityki rozwojowej. Należą do nich m.in.:

- preferowanie udzielania ODA w taki sposób, by strumienie finansowe wracały do dawcy (np. przez pomoc wiązaną czy stypendia dla zagranicznych studentów),
- zbytnie przywiązanie do pomocy projektowej,
- niedostateczne skupianie się na ograniczaniu ubóstwa i koordynacji działań,
- zbyt słabe zainteresowanie rozwojem Afryki (lub szerzej grupy AKP).²⁷³

3.1.8. Cechy szczególne oferowanej pomocy

Wśród *wschodzących* donatorów typu północnego niemal powszechny jest duży udział wsparcia multilateralnego w całości ODA. Łatwo można to powiązać z przyjętymi zobowiązaniami odnośnie współfinansowania wspólnotowych instytucji pomocowych.

Inną cechą charakterystyczną badanych państw jest stosunkowo wysoki stopień przyjmowania norm dotyczących aktywności pomocowej. Jest to niewątpliwie efekt bliskich stosunków z rdzeniem globalnego środowiska pomocy, który odgrywa główną rolę w tworzeniu i upowszechnianiu tych uregulowań.

Należy też wspomnieć o silnej pozycji organizacji pozarządowych w najbliższym otoczeniu krajowych systemów pomocowych badanych dawców. Podmioty niepubliczne

²⁷¹ Zob. np. *Latvia*, tekst informacyjny pobrany ze stron internetowych CONCORD Europe (dostęp 08.07.2011r. pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/static/files/assets/a816592b/Latvia.pdf>; materiał obecnie nie jest już udostępniany).

²⁷² Zob. np. *Countries: Poland*, informacja na stronach internetowych CONCORD Europe (dostępna pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/countries/#Poland>); *Poland*, tekst informacyjny pobrany ze stron internetowych CONCORD Europe (dostęp 08.07.2011r. pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/countries/project/poland>; materiał obecnie nie jest już udostępniany) oraz *Countries: Slovenia*, informacja na stronach internetowych CONCORD Europe (dostępna pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/countries/#Slovenia>).

²⁷³ E. Lundsgaarde, *The Challenge from Within: New EU Donors and European Development Cooperation*, „Policy Brief”, No.10, March 2011, EDC2020 (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_-_Policy_Brief_No_10_-_The_Challenge_From_Within__New_Donors_and_European_Development_Cooperation.pdf), s. 3.

często biorą udział w dystrybucji rządowych funduszy przeznaczanych na ODA, co przypomina stan panujący u *tradycyjnych dawców*.

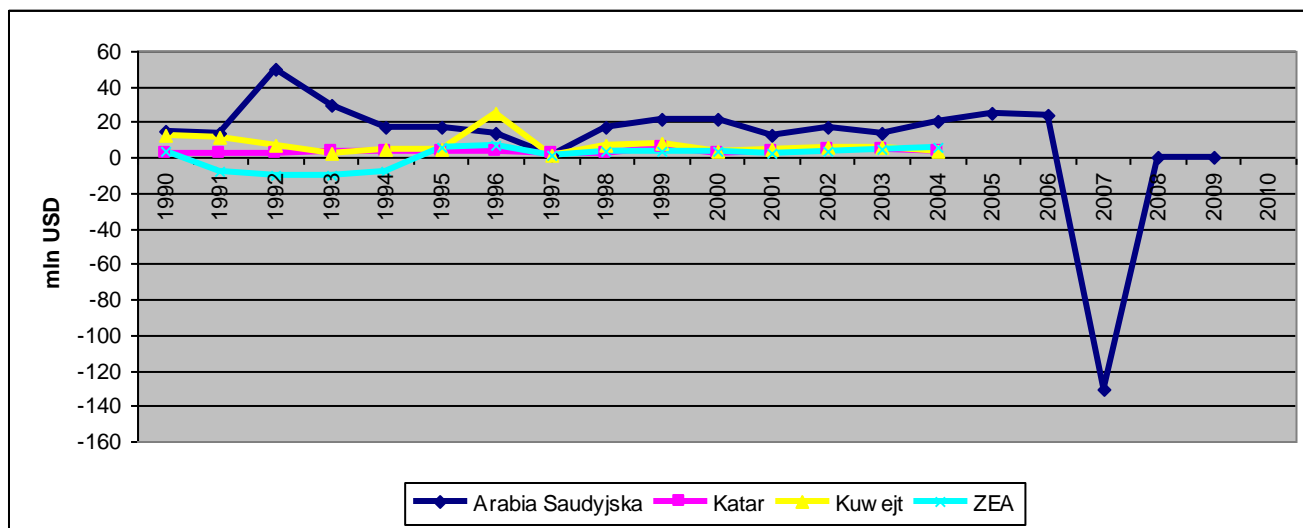
3.2. Grupa południowa - arabska

Typ południowy - arabski *wschodzących donatorów* skupia dawców zorganizowanych wokół Ligi Państw Arabskich oraz OPEC, którzy posiadają bogate doświadczenia w niesieniu wsparcia rozwojowego. Ich aktywność, finansowana z nadwyżek kapitałowych płynących z handlu ropą naftową, jest relatywnie dobrze skoordynowana. W skład grupy wchodzi: Arabia Saudyjska, Katar, Kuwejt oraz Zjednoczone Emiraty Arabskie.

3.2.1. Przebieg procesów rozwojowych

Przedstawiciele grupy nie należeli nigdy do głównych odbiorców wsparcia rozwojowego. Wraz z reformą instrumentu pomocowego, w 2005 r. Katar, Kuwejt i ZEA zostały usunięte z *DAC List of ODA Recipients* ze względu na wielkość dochodu narodowego. W Arabii Saudyjskiej projekty realizowane były jeszcze do końca 2009 r.

Wykres 7. Wahania poziomu wsparcia rozwojowego otrzymywanego przez przedstawicieli grupy południowej - arabskiej w latach 1990-2010 (netto, ceny bieżące w mln USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit.

Niewielką skalę poboru pomocy, a co za tym idzie - małe znaczenie ODA dla przeobrażeń społeczno-gospodarczych badanych państw ukazuje na powyższym wykresie rok 2007. Arabia Saudyjska spłaciła równocześnie ok. 159 mln USD swych długów

preferencyjnych, co odbiło się wyraźnie na wynikach ostatnich dwu dekad występowania omawianych podmiotów w roli beneficjentów.

W latach 1990-2010 przedstawiciele grupy południowej - arabskiej otrzymali łącznie pomoc netto w wysokości 368,87 mln USD (138,81 mln bilateralnie od *członków DAC*, 59,15 mln USD od instytucji wielostronnych oraz 170,91 mln USD od państw spoza Komitetu²⁷⁴). Ponad 54% z tej kwoty to wsparcie udzielone Arabii Saudyjskiej. Udział Kuwejtu wyniósł prawie 29%.²⁷⁵

Dwa (ZEA i Katar) z czterech analizowanych krajów zaliczone zostały do grupy państw z bardzo wysokim HDI. Pozostałe dwa znalazły się w przedziale o wysokim poziomie HDI. Średni wynik HDI grupy wynosi 0,801 (mediana 0,802), co gwarantowałoby miejsce powyżej granicy rozdzielającej bardzo wysoki i wysoki poziom tego wskaźnika.²⁷⁶

W zestawieniu opartym tylko na wielkości DNB *per capita*, przedstawiciele analizowanego typu wypadają o wiele lepiej niż w rankingu HDI. Przyglądając się pozadochodowemu HDI, możemy dostrzec, że pozycja krajów na liście według tego czynnika jest inna. Największe różnice między holistycznym HDI a pozadochodowym HDI występują w przypadku Kataru, najmniejsze w odniesieniu do Arabii Saudyjskiej.

Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci największego wśród arabskich *wschodzących donatorów* „skoku rozwojowego” dokonały ZEA. Emiraty Arabskie w roku 1980 były najsłabszym pod względem społeczno-gospodarczym krajem z badanej czwórki. W roku 2001 to zdecydowany lider grupy. Warto zaznaczyć, że wraz z upływem czasu zwiększa się dynamika przyrostu HDI ZEA. Na przeciwnym biegunie można ulokować Kuwejt, który w 1980 r. odnotował wyższe HDI niż Arabia Saudyjska i ZEA, a w roku 2010 znajdował się na najniższej pozycji zestawienia. Słaba dynamika przyrostu kuwejckiego HDI w ostatnich latach utwierdza w przypuszczeniu, że opisana sytuacja nie ulegnie szybko zmianie. W latach 2000-2011 HDI badanych podmiotów przyrastał rocznie średnio o 0,55% (mediana 0,54%).²⁷⁷

Kraje arabskie są doskonałym przykładem na to, że problemy rozwojowe nie znikają same wraz osiągnięciem przez społeczeństwo bardzo wysokiego poziomu dochodu. Potężne zasoby finansowe są oczywiście pomocne w działaniach zmierzających do ich eliminacji. Arabia Saudyjska, Katar i Kuwejt, we współpracy z UNDP, przygotowały raporty nt.

²⁷⁴ W kategorii „państwa spoza Komitetu” zawierają się głównie środki pomocowe przekazywane bilateralnie przez ZEA innym przedstawicielom grupy.

²⁷⁵ Zob. Tabela 10. w Aneksie pracy.

²⁷⁶ Zob. Tabela 11. w Aneksie pracy.

²⁷⁷ Zob. Tabela 12. w Aneksie pracy.

wypełniania przez siebie MCR. Ich nader optymistyczna wymowa ma za zadanie odparcie krytyki, szczególnie w kwestii realizacji społecznych i gospodarczych praw kobiet.²⁷⁸

Przedstawiciele grupy dysponowali w 2010 r. łącznie rezerwami finansowymi o wartości przekraczającej 558 mld USD. Były one aż o ok. 513 mld USD większe niż na początku dekady (przyrost o 1139%). *Gros* z tych środków to rezerwy Arabii Saudyjskiej (ponad 459,31 mld USD w 2010 r. w porównaniu z ok. 18,87 mld USD w roku 2001; przyrost

²⁷⁸ Przedstawiciele badanych państw zgodnie twierdzą, że dawno już odniosły sukces w dziedzinie **zwalczania skrajnego ubóstwa i głodu** (I MCR). Niemniej, międzynarodowe źródła informują, że po ok. 5% ludności Arabii Saudyjskiej, Kuwejtu (zanotowano tu znaczną poprawę) i ZEA w 2007 r. spożywało dziennie mniej kalorii niż minimum dietetyczne (w raporcie krajowym wspomina się, że wskaźnik ten może być znacznie wyższy w odniesieniu do Kataru). Fakt ten wynika zapewne ze specyfiki klimatu Zatoki Perskiej. Statystyki monitorujące wdrażanie II MCR wskazują, że omawiani dawcy nadal muszą włożyć wysiłek w zakresie zapewnienia **powszechnej edukacji na poziomie podstawowym**. Niepokojące jest, że pomimo niewątpliwej poprawy dbałości o edukację społeczeństw, zdarzają się wahania współczynnika zapisu dzieci do szkół podstawowych czy poziomu alfabetyzacji. **Promocja równości płci i awansu społecznego kobiet** (III MCR) odbywa się przede wszystkim w obszarze dostępu do edukacji. Da się zaobserwować tendencję do przewagi udziału kobiet nad mężczyznami w krajowych systemach edukacyjnych (szczególnie na poziomie uniwersyteckim). Być może wytłumaczeniem tego stanu rzeczy będzie podejmowanie przez młodych mężczyzn innych, wynikających z tradycji obowiązków i/lub rozpoczynanie studiów za granicą, gdy młodym kobietom zostawia się możliwość realizowania ambicji na krajowych, „bezpiecznych” uniwersytetach. Zgodnie z przypuszczeniami, poziom zatrudnienia kobiet w sektorach pozarolniczych jest skrajnie niski i niewiele się w tej materii zmienia. Co prawda, raport krajowy Kuwejtu wskazuje, że wskaźnik ten wzrósł w latach 1993-2008 z 31% do 44% i niewątpliwie można by to uznać za satysfakcjonujące, lecz brakuje danych ze źródeł międzynarodowych, potwierdzających te liczby. Za pewne osiągnięcie na polu praw politycznych trzeba uznać fakt, że kobiety zaczęły zasiadać w ciałach parlamentarnych (o ile można tak je nazwać, uwzględniając ich specyfikę) Kuwejtu i ZEA. Analizowane kraje bez wątpienia mają powody, by chwalić się sukcesami w dziedzinie **ograniczenia umieralności dzieci** (IV MCR). Z biegiem czasu standardy ochrony zdrowia dzieci są coraz wyższe. Szczególny postęp dokonał się w Arabii Saudyjskiej, gdzie w 1990 r. notowano 43 zgony dzieci do lat pięciu na 1000 żywych narodzin. W roku 2010 wskaźnik umieralności opadł do 10/1000. Niewątpliwie, w badanych krajach poprawia się także **ochrona zdrowotna nad matkami** (V MCR). Zmniejsza się śmiertelność powiązana z ciążą i porodem, a niemalże wszystkie narodziny odbywają się w obecności wyszkolonego personelu, co w przeszłości nie było w Arabii Saudyjskiej normą. Jednak wyniki niektórych wskaźników realizacji tego Celu (współczynnik rozpowszechnienia środków antykoncepcyjnych, wskaźnik urodzeń przez nieletnie) mogą być interpretowane jako argument za tezą, że dostęp do opieki ginekologicznej jest nadal ograniczany, zapewne w wyniku uwarunkowań kulturowych. Ze względu na brak sprawdzonych międzynarodowo źródeł, trudno się wypowiadać na temat **ograniczania rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, malarii i innych chorób zakaźnych** (VI MCR) w badanych krajach. Raporty krajowe prezentują przekonanie, że faktycznie wirus HIV rozpowszechnia się szybko wśród ich społeczeństw, choć na szczęście skala tego problemu nie jest bardzo duża. Rządy zapewniają, że prowadzone są działania uświadamiające ryzyko, a osoby zakażone mają pełen dostęp do leków antyretrowirusowych. Podejmowane są kroki mające na celu zwiększenie wykrywalności i minimalizacji ryzyka rozpowszechniania się gruźlicy. **Zapewnianie ochrony środowiska naturalnego** przez arabskich *wschodzących donatorów* to niezwykle potrzebne, lecz równie trudne zadanie. Ze względów klimatycznych minimalne części obszarów badanych krajów są pokryte lasami. Warto jednak zauważyć, że w Kuwejcie i ZEA udało się zwiększyć poziom wskaźnika zalesienia. Gospodarki oparte na wydobywaniu i przetwarzaniu ropy naftowej silnie negatywnie wpływają na środowisko prowadzących je krajów. Niestety, w przypadku całej czwórki można mówić o eskalacji tego niekorzystnego oddziaływania, wynikającej z dynamicznego wzrostu wielkości emisji CO₂. Jako pozytywny można uznać fakt, że trzy z badanych państw (głównie Arabia Saudyjska, ale także ZEA i Katar) zwiększyły udział obszarów chronionych na swym terytorium. Zob. *State of Kuwait...*, op. cit.; *The Millennium Development Goals for the State of Qatar 2010: Progress Report and Prospects*, Permanent Population Committee, Statistics Authority, UNDP, raport dostępny na katarskich stronach rządowych (pod adresem internetowym: http://www.qsa.gov.qa/eng/pdf/Millinium_development_goals/MDG_Eng2010.pdf); *Kingdom of Saudi Arabia: Millennium Development Goals 1432H 2011G*, Ministry of Economy and Planning, United Nations Development Program, raport dostępny na stronach internetowych UNDP Saudi Arabia (pod adresem: <http://www.undp.org.sa/sa/documents/mdg/nmdg2011.pdf>); *Millennium Development Goals Indicators*, op. cit.

w latach 2001-2010 o 2334,5%). Na przestrzeni dekady średnia rezerw finansowych powiększyła się z 11,26 mld USD do 139,52 mld USD (analogiczna zmiana mediany z 12,43 mld USD do niecałych 37 mld USD).²⁷⁹

Udział nowoczesnych technologii w eksporcie artykułów przetworzonych badanych *wschodzących donatorów* jest bardzo niski, choć na przestrzeni lat 2001-2008 wzrósł (średnio z 0,7% do 1%).²⁸⁰ ZEA były jedynym z badanych krajów, dla którego wartość omawianego wskaźnika przekroczyła 0,5% (2% w 2001 r. i 3,2% siedem lat później).

Wraz z uzyskiwaniem suwerenności kraje arabskie podjęły kroki zmierzające do odzyskania kontroli nad eksploatacją zasobów naturalnych na swym terytorium. Zastosowano nacjonalizację majątku zagranicznych przedsiębiorstw naftowych, choć z gwarancją wypłaty odszkodowania. W wyniku tych działań państwa Zatoki Perskiej stały się w latach 70. głównymi podmiotami kontrolującymi większość światowego wydobycia ropy.²⁸¹ Powyższe kroki wpisywały się w panującą wśród społeczeństw arabskich po drugiej wojnie tendencję do interwencjonizmu państwowego. Przejawiała się ona w centralnym planowaniu (w Arabii Saudyjskiej nadal ustanawia się kilkuletnie plany rozwojowe), strategii substytucji importu oraz wspomnianej nacjonalizacji zagranicznych przedsiębiorstw.²⁸²

W końcowej części lat 80. spadające ceny ropy naftowej sprawiły, że po okresie prosperity i pozytywnych przeobrażeń społeczno-gospodarczych badane kraje zaczęły odczuwać negatywne skutki zawirowań na rynku światowym. Były to skutki drugiego kryzysu naftowego i kryzysu zadłużeniowego, do których wywołania omawiani dawcy się przyczynili. Odczuwane problemy gospodarcze i społeczne spowodowały stopniowe odchodzenie od polityki protekcjonizmu na rzecz liberalizacji, prywatyzacji i otwierania się na świat. Przemiany te miały jednak omijać wielkie państwowe koncerny naftowe. Państwo nadal ogrywa znaczącą rolę w gospodarkach arabskich *wschodzących donatorów*.²⁸³

Z pominięciem okresu drugiej wojny w Zatoce Perskiej, ceny ropy w latach 90. wykazywały tendencję spadkową. Apogeum obniżki cen miało miejsce w latach 1997-1998.

²⁷⁹ Dane do obliczeń zaczerpnięte z bazy statystycznej Grupy Banku Światowego, op. cit.

²⁸⁰ Użyto danych za 2008 r., gdyż brakuje pełnych statystyk za lata następne. Fragmenty informacji nt. lat 2009-2010 potwierdzają wskazaną tendencję. Obliczenia własne na podstawie bazy statystycznej Grupy Banku Światowego, op. cit.

²⁸¹ Blanka Łęgowska wskazuje dwa cele, na które kraje arabskie przeznaczały uzyskane w ten sposób nadwyżki kapitału: lokaty na zagranicznych kontach bankowych oraz pomoc dla krajów słabiej rozwiniętych. Zob. B. Łęgowska, *Polityka naftowa państw arabskich Zatoki Perskiej*, Ibidem, Łódź 2007, s. 84-85.

²⁸² T. M. Yousef, *Development, Growth and Policy Reform in the Middle East and North Africa since 1950*, „The Journal of Economic Perspectives”, Vol. 18, No. 3 (Summer, 2004), s. 92.

²⁸³ Ibidem, s. 98-99; M. Sturm, J. Strasky, P. Adolf, D. Peschel, *The Gulf Cooperation Council countries economic structures, recent developments and role in the global economy*, „Occasional Paper series”, No 92 / July 2008, European Central Bank, raport dostępny na stronach internetowych Europejskiego Banku Centralnego (pod adresem: <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpops/ecbocp92.pdf>), s. 19-21.

Wydaje się, że lekcja, jaką odebrały wtedy kraje OPEC, skłoniła je do podjęcia wysiłku w celu zwiększenia różnorodności źródeł dochodu. W związku z powyższym, gdy ceny ropy naftowej zaczęły ponownie rosnać, nadzwyczajne zyski posłużyły jako podstawa rozwoju innych gałęzi gospodarek (np. turystyki, sektora finansowego, innych niż naftowa dziedzin przemysłu). Konieczność większego urozmaicenia procesów ekonomicznych wynika nie tylko z wahań ceny ropy naftowej czy kurczących się jej zasobów. Powstaje z chęci tworzenia atrakcyjnych miejsc pracy dla własnych obywateli (sektor naftowy, jako gałąź kapitałochłonna, tworzy tylko ograniczoną ich liczbę).²⁸⁴

Arabia Saudyjska i Kuwejt stanęły przed potrzebą przeprowadzenia potężnych inwestycji w sektorze naftowym (m.in. użycia nowych technologii eksploatacji). Ostatecznie nie zgodziły się jednak na inwestycje zagraniczne w tej strategicznej dziedzinie gospodarki, choć Katar rozpoczął taką współpracę m.in. w dziedzinie LNG. Można to traktować jako argument potwierdzający, że otwarcie badanych krajów na światową gospodarkę i liberalne zalecenia ekonomistów ma swą zauważalną granicę.²⁸⁵

3.2.2. Uwarunkowania oraz ewolucja programów pomocowych

Początków arabskiej ODA należy doszukiwać się w latach 60. i 70. XX w. Kuwejt rozpoczął udzielanie pomocy praktycznie wraz z uzyskaniem niepodległości (1961 r.). W pierwszych latach wsparcie rozwojowe skierowane było tylko do innych państw arabskich. Dopiero z biegiem czasu aktywność przybrała skalę światową.²⁸⁶

Wraz z wystąpieniem tzw. kryzysów naftowych i wzrostem znaczenia państw arabskich w latach 70., liczba arabskich donatorów ODA zaczęła szybko rosnać. Należy

²⁸⁴ Istotnym problemem badanych krajów jest oparcie znacznej części gospodarek na zagranicznej sile roboczej. Dotyczy to zarówno pracowników pochodzących z innych krajów arabskich, jak i całego świata. Taki stan rzeczy rodzi dodatkowe problemy społeczne, ale tworzy też formę zależności ekonomicznej i napięcia polityczne. Wbrew pozorom, problem ten nie dotyczy wyłącznie procesu przejmowania lukratywnych stanowisk przez osoby z zewnątrz, które tworzą konkurencję dla wyedukowanej części miejscowej siły roboczej. Obejmuje także pracowników fizycznych oraz kwestię ich praw i potrzeb społecznych. Zob. K. Katzman, *The Persian Gulf States: Post-War Issues for U.S. Policy, 2003*, „CRS Report for Congress”, Order Code RL31533 Congressional Research Service, The Library of Congress, raport dostępny na stronach internetowych Federation of American Scientists (pod adresem: <http://www.fas.org/man/crs/RL31533.pdf>), s. 14; J. Strasky, P. Adolf, D. Peschel, *The Gulf Cooperation...*, op. cit., s. 14-15; J. Chaaban, *Job Creation in the Arab Economies: Navigating Through Difficult Waters*, Arab Human Development Report: Research Paper Series, United Nations Development Programme Regional Bureau for Arab States, (raport dostępny pod adresem internetowym: <http://www.arab-hdr.org/publications/other/ahdrps/paper03-en.pdf>), s. 9, 22-23.

²⁸⁵ K. Katzman, *The Persian Gulf...*, op. cit., s. 14-15.

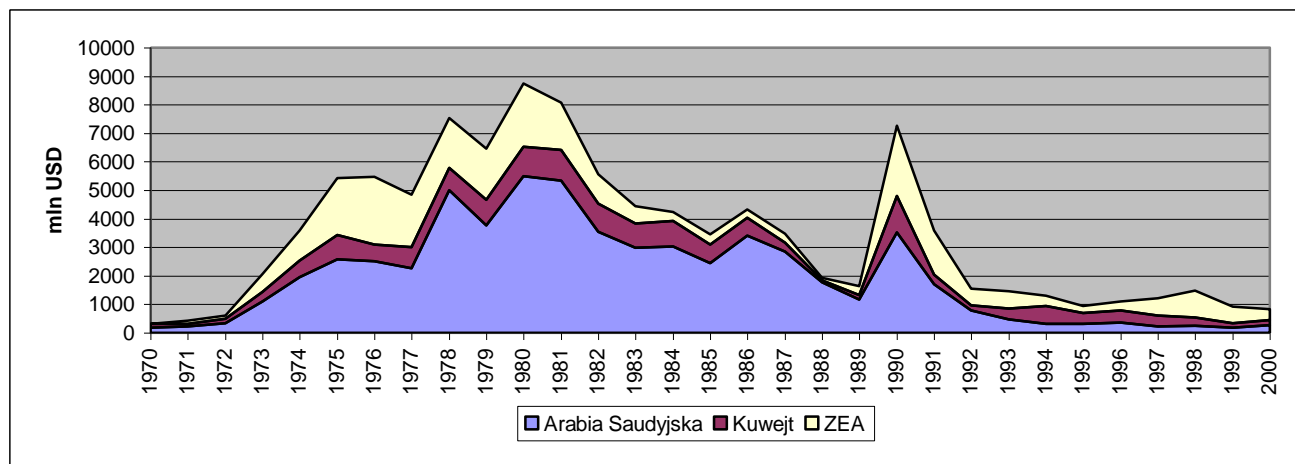
²⁸⁶ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 14; L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid: Aid donorship in the Gulf States*, op. cit., s. 7.

pamiętać, że proces ten nie był tylko wyrazem postawy humanitarnej, ale także wykazywał ścisły związek z interesami politycznymi (toczący się konflikt arabsko-izraelski i wyścig o poparcie krajów rozwijających się).²⁸⁷

W latach 70. i 80. XX w. donatorzy skupieni wokół Ligi Państw Arabskich (LPA) i OPEC stanowili jeden z trzech filarów instytucjonalnych (obok DAC i RWPG) globalnego środowiska pomocowego. Spośród państw OPEC wsparcia rozwojowego udzielały: Algieria, Arabia Saudyjska, Irak, Iran, Katar, Kuwejt, Libia, Nigeria, Wenezuela, Zjednoczone Emiraty Arabskie²⁸⁸. Jeszcze na początku lat 90. takie kraje arabskie jak Egipt, Oman, Bahrajn i Syria partycypowały w finansowaniu działań prorozwojowych.²⁸⁹ Większość z wymienionych powyżej państw, z pominięciem Arabii Saudyjskiej, Kataru, Kuwejtu i ZEA, to *donatorzy ad hoc*. Intensywność ich zaangażowania w promocję rozwoju nie była zbyt duża. Irak, który w latach 70. przeznaczał znaczne środki na wsparcie rozwojowe, zapewne w powodu kosztów konfliktu z Iranem, zlikwidował własną agencję pomocową (Iracki Fundusz Zewnętrzny Rozwoju, *Iraqi Fund for External Development*) w 1982 r.²⁹⁰

Zdaniem Penny Davies, w latach 70. XX w. łączny wkład krajów arabskich w globalny system pomocowy był tak duży, że mógł stanowić nawet ok. 1/3 globalnej ODA.²⁹¹

Wykres 8. Zmiany wielkości ODA oferowanej w latach 1970-2000 przez Arabię Saudyjską, Kuwejt i ZEA (sumy pomocy bilateralnej i multilateralnej netto, ceny bieżące w mln USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements..., op. cit.

²⁸⁷ A. Sylvester, *Arabs and Africans. Co-operation for Development*, The Bodley Head, London 1981, s. 49.

²⁸⁸ P. Boogaerde, *The Composition and Distribution of Financial Assistance From Arab Countries and Arab Regional Institutions*, „IMF Working Paper”, No. 90/67 (1990), s. 13-37. A. Sylvester, *Arabs and Africans...*, op. cit., s. 38. Wytłuszczone zostały nazwy krajów, które świadczyły znaczną pomoc.

²⁸⁹ *Arab Aid to Lebanon Reaches \$74 Million*, „New York Times”, 30.08.1993, s. A6

²⁹⁰ E. Neumayer, *Arab-related Bilateral and Multilateral Sources of Development Finance: Issues, Trends, and the Way Forward*, „Discussion Paper”, No. 2002/96, s. 1.

²⁹¹ P. Davies, *A Review of...*, op. cit., s. 5; L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid: Aid donorship in the Gulf States*, op. cit., s. 7

Począwszy od 1970 r., poziom ODA Arabii Saudyjskiej, Kuwejtu i ZEA dynamicznie rósł, aby osiągnąć swój szczyt w 1980 r. (ponad ok. 8,75 mld USD). Lata 80. były okresem równie dynamicznego, choć nie linearnego, zmniejszania nakładów państw arabskich na ODA. Wyjątkowe były lata 1990-1991, w których pomoc omawianych krajów znowu była bardzo wysoka, zapewne w związku z konfliktem iracko-kuwejckim. Ostatnie lata XX w. upłynęły pod znakiem powrotu do tendencji spadkowej.

Gdyby porównać trendy ODA krajów arabskich w okresie 1970-2000 i historycznych cen baryłki ropy na światowych rynkach, można by zauważyć podobieństwo w kształcie obu funkcji, chociaż nie są one w pełni zbieżne.²⁹²

W omawianym okresie Arabia Saudyjska, Kuwejt i ZEA dostarczyły łącznie ok. 104,24 mld USD (netto, ceny bieżące) wsparcia rozwojowego. Zdecydowana większość środków (blisko 57,9%) pochodziła z Arabii Saudyjskiej. ZEA były drugie pod względem hojności (ponad 26,4% wymienionej kwoty).

Z dostępnych informacji nt. historycznych poziomów katarskiej pomocy wynika, że państwo to w latach 1973-1987 przeznaczyło netto na wsparcie rozwojowe ponad 2 mld USD. Zdecydowana większość z tej kwoty przekazana została do końca 1982 r. W 1973 r. wolumen katarskiej ODA wyniósł 93,7 mln USD, a w 1987 r. był o ponad 90 mln mniejszy (największy poziom oferowanej pomocy zanotowano w roku 1975: 307,5 mln USD).²⁹³

Wpływ arabskich dawców na rozwój krajów Południa nie był jednoznaczny. Pożyczane na preferencyjnych warunkach „petrodolary” stymulowały gospodarki i były źródłem finansowania ważnych projektów infrastrukturalnych, które w normalnych warunkach nie byłyby zrealizowane. Jednak gwałtowny przyrost środków pomocowych mógł wywołać poważne problemy z inflacją, bądź wpędzić beneficjenta w pułapkę zadłużeniową. W latach 70. i 80. gospodarki krajów rozwijających się musiały mierzyć się także z rosnącymi cenami energii (ropy naftowej) czyli źródłem gwałtownego przyrostu kapitału państw OPEC.

W literaturze spotkać można opinie o głębokim zaangażowaniu ideologicznym saudyjskiej ODA w czasie zimnej wojny. Królestwo angażowało się finansowo w krajach, traktowanych jako pole starcia systemów polityczno-gospodarczych Wschodu i Zachodu (Afganistan, Angola, Jemen Północny, Jemen Południowy, Somalia, Zair).²⁹⁴

²⁹² Ibidem, s. 9-10.

²⁹³ P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit., s. 26.

²⁹⁴ A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 12; L. Cotterrell A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in The Gulf States*, op. cit., s. 21-22.

W tym kręgu kulturowym pomoc rozwojowa może być traktowana jako forma *zakatu*²⁹⁵ dla krajów arabskich, które nie posiadają zasobów ropy naftowej. Taka interpretacja nie jest jednak powszechna. Odcina się od niej choćby OPEC. Tłumaczy, że pomoc świadczona przez tę organizację nie ma być rekompensatą za zwiększone ceny ropy naftowej, ponieważ nie jest rozdzielana według parytetu wynikającego z importu ropy.²⁹⁶

3.2.3. Instytucje związane ze współpracą rozwojową

Arabscy wschodzący donatorzy świadczą pomoc za pośrednictwem:

- swych agencji bilateralnych,
- tworzonych przez LPA oraz OPEC wyspecjalizowanych agencji i funduszy multilateralnych,
- instytucji Systemu Narodów Zjednoczonych.

Trzonem krajowych systemów pomocowych państw arabskich są agencje bilateralne. Charakterystyczne jest, że w nazwie każdej z tych instytucji widnieje słowo „fundusz”.²⁹⁷

W 1961 r. powstał, jako pierwsze tego typu ciało w regionie, Kuwejcki Fundusz Arabskiego Rozwoju Gospodarczego (*Kuwait Fund for Arab Economic Development* - KFAED). W związku z pionierskim charakterem podkreśla się jego wyjątkowe znaczenie w procesie ewolucji arabskich systemów pomocowych. Na początku działalność KFAED ukierunkowano wyłącznie na stymulację innych podmiotów arabskich. Dopiero od 1974 r. aktywność Funduszu wykroczyła poza wspólnotę arabską. Pierwotnie instytucja ta była w pełni niezależną agencją rządową, lecz obecnie działa pod nadzorem MSZ (przewodniczącym zarządu jest minister spraw zagranicznych, piastujący równocześnie stanowisko wicepremiera). Od 2005 r. Funduszowi powierzono koordynację całości ODA Kuwejtu (co nie jest równoznaczne z monopolem na jej udzielanie).²⁹⁸

W 1971 r. ZEA założyły Fundusz Abu Dhabi dla Arabskiego Rozwoju Gospodarczego (*Abu Dhabi Fund for Arab Economic Development*). Utworzony został z myślą o wspieraniu państw arabskich. Od 1974 r. działa na skalę globalną i jego nazwa została zmodyfikowana na

²⁹⁵ Tradycyjna, muzułmańska jałmużna dla ubogich. Jeden z pięciu filarów islamu.

²⁹⁶ A. Sylvester, *Arabs and Africans...*, op. cit., s. 41 oraz 97 – 104.

²⁹⁷ *Arab Development Assistance: Four Decades of Cooperation*, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington DC 2010, s. 41-42, 44; L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid: Aid donorship in the Gulf States*, op. cit., s. 7; E. Neumayer, *Arab-related Bilateral and...*, op. cit., s. 2; L. Denney, L. Wild, *Arab Donors: Implications ...*, op. cit., s. 2.

²⁹⁸ Strona internetowa instytucji: http://www.kuwait-fund.org/index.php?option=com_frontpage&Itemid=82.

Fundusz Abu Dhabi dla Rozwoju (*Abu Dhabi Fund for Development*, ADFD). Na jego czele stoi jeden z wicepremierów. Zastępcą jest minister spraw zagranicznych.²⁹⁹

Saudyjski Fundusz Rozwoju (*Saudi Fund for Development*, SFD) powołano do życia w 1974 r. Od samego początku przewidywano, że beneficjentami wsparcia SFD mogą być wszystkie kraje rozwijające się, wywodzące się także spoza arabskiego kręgu kulturowego. Fundusz jest niezależny finansowo. Funkcję przewodniczącego zarządu SFD pełni minister finansów, a jednym z członków tego jest ciała wiceminister spraw zagranicznych.³⁰⁰

W odróżnieniu od innych omawianych dawców, Katar nie posiada osobnej agencji pomocowej. Kwestie wsparcia rozwojowego koordynuje Sekretariat Generalny ds. Planowania Rozwoju (*General Secretariat for Development Planning*), instytucja zajmująca się głównie wewnętrznymi aspektami polityki rozwojowej.³⁰¹

Systemy pomocowe podmiotów będących przedstawicielami omawianego typu *wschodzących dawców* nie ograniczają się tylko do scharakteryzowanych powyżej instytucji. Kwestie współpracy rozwojowej leżą w polu zainteresowania m.in. resortów: spraw zagranicznych, spraw wewnętrznych, finansów i zdrowia. Część wsparcia przekazywana jest przez ministerstwa bezpośrednio do krajów beneficjentów (stąd statystyki nt. nakładów funduszy i całości ODA danego państwa mogą się różnić - *vide* przypadek Arabii Saudyjskiej). O szczególnym stopniu komplikacji zarządzania oferowaną ODA można mówić w przypadku ZEA. Ze względu na federalny ustrój tego państwa, wiele decyzji ma zapadać na poziomie poszczególnych emiratów. Taki stan rzeczy musi rodzić spore wyzwania koordynacyjne. W odpowiedzi na ten stan rzeczy rząd ZEA ustanowił pod koniec 2008 r. Biuro Koordynacji Pomocy Zagranicznej (*Office for the Coordination of Foreign Aid*). Instytucja ta ma pomóc w zarządzaniu wsparciem świadczonym przez liczne części składowe krajowego systemu pomocowego, w tym doradzać, zbierać dane i przeprowadzać ewaluację wdrożonych projektów. Władze Emiratów wyrażają nadzieję, że działania tej jednostki pozwolą państwu dołączyć do grona najbardziej aktywnych dawców ODA.³⁰²

²⁹⁹ Strona internetowa instytucji: <http://www.adfd.ae/pages/default.aspx>.

³⁰⁰ *Kingdom of Saudi...*, op. cit., s. 96; strona internetowa instytucji: http://www.sfd.gov.sa/webcenter/faces/oracle/webcenter/page/scopedMD/s5dc73d77_7324_4d08_b347_444721019cba/Page24.jspx?_afLoop=169506653375696#%40%3F_afLoop%3D169506653375696%26_adf.ctrl-state%3Dkk7za4zeq_859.

³⁰¹ *Profile Qatar*, informacja dostępna na stronach Sekretariatu ds. Relacji Zewnętrznych Organizacji Państw Amerykańskich (pod adresem: http://der.oas.org/Permanent_Observers/Profiles/Profile%20Qatar.doc); *Social Development*, informacja na stronach katarskiego Sekretariatu Generalnego ds. Planowania Rozwoju (dostępna pod adresem: http://www.gsdp.gov.qa/portal/page/portal/gsdg_en/qatar_national_vision/Social_development).

³⁰² *Kingdom of Saudi...*, op. cit., s. 98; *Saudi Fund for Development (SFD)*, tekst dostępny na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Saudi%20Fund_30_04_08.pdf), s. 1; *Kuwait Fund for Arab Economic*

Unikatem w skali całego globalnego środowiska pomocowego jest wyjątkowo dobrze rozwinięty u dawców tej grupy system własnych, wielostronnych instytucji zajmujących się świadczeniem ODA. Jednostki te ulokowane są głównie wokół LPA i OPEC. Współtworzone przez donatorów arabskich multilateralne agencje pomocowe można podzielić na:

- **instytucje powstałe dla pomocy Afryce** - Arabski Bank Rozwoju Gospodarczego Afryki (*Arab Bank for Economic Development in Africa* - BADEA)³⁰³ i Arabski Fundusz Pomocy Technicznej dla Krajów Afrykańskich i Arabskich (*Arab Fund for Technical Assistance to African and Arab Countries*)³⁰⁴,
- **instytucje powołane do wspierania krajów muzułmańskich** - Muzułmański Bank Rozwoju (*Islamic Development Bank*)³⁰⁵, Arabski Fundusz Rozwoju Społeczno-

Development (KFAED), tekst dostępny na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Kuwait_Fund_30_04_2008.pdf), s. 4; A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...* op. cit., s. 26; L. Cotterrell A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in The Gulf States*, op. cit., s. 18; *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 4, 18.

³⁰³ Decyzja o utworzeniu BADEA zapadła na szóstym szczycie LPA w Algierze w listopadzie 1973 r. jako odpowiedź na zapotrzebowanie w zakresie lepszej współpracy pomiędzy OJA i LPA i wyraz podziękowania za zerwanie przez większość członków OJA stosunków z Izraelem. Formalnie powstał 1 stycznia 1975 r. (na szczycie LPA w Kairze), a działać zaczął w marcu tamtego roku w Chartumie. Główne wkłady założycielskie wniosła Arabia Saudyjska (blisko 25% całości), Libia, Kuwejt, Irak, ZEA i Katar. Instytucja zajmuje się długoterminową pomocą rozwojową. Beneficjentami wsparcia Banku mogą być niearabskie kraje afrykańskie. W skład BADEA został włączony Specjalny Arabski Fundusz Pomocy dla Afryki (*Special Arab Fund for Aid in Africa*). Od początku swego działania BADEA starał się nawiązać współpracę z wieloma instytucjami międzynarodowymi (globalnymi i regionalnymi) – np. IBRD, DAC, UNDP, *African Development Fund*, NEPAD, *European Development Fund*, etc. Współpraca z DAC rozpoczęła się w 1975 r. i miała polegać głównie na: wymianie informacji i doświadczeń, podejmowaniu wspólnych misji, wzajemnych wizytach i koordynacji prowadzonych projektów, współfinansowaniu krajów rozwijających się i udzielaniu im wspólnej pomocy technicznej. Zob. A. Sylvester, *Arabs and Africans...*, op. cit., s. 51-73; *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 45; E. Neumayer, *Arab-related Bilateral and...*, op. cit., s. 3; P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit. s. 41-44, 63; strona internetowa Banku: <http://www.badea.org>.

³⁰⁴ Fundusz utworzony przez LPA w 1974 r. Niesie wsparcie w dziedzinie edukacji i pomocy technicznej. Zob. P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit. s. 47-48.

³⁰⁵ Bank został powołany do życia w grudniu 1973 r. na Konferencji Ministrów Finansów Państw Muzułmańskich w Jeddah. Działalność rozpoczął w 1975 r. Obecnie skupia 56 państw. Warunkiem członkostwa jest przynależność do Organizacji Współpracy Muzułmańskiej. Główna siedziba instytucji znajduje się w Jeddah, a biura regionalne w Rabacie, Kuala Lumpur, Almaty i Dakarze. Najwięcej udziałów w Banku (ponad 23,5%) posiada Arabia Saudyjska. Struktura działań ma na rzecz stymulacji gospodarek i rozwiązywania problemów społecznych w krajach członkowskich, przy zastrzeżeniu zgodności metod z prawami szariatu (teoretycznie Bank nie pobiera odsetek, choć w praktyce inkasuje opłatę pełniącą rolę zbliżoną do odsetek). Udziela pożyczek na inwestycje w infrastrukturę. Struktura organizacji ma przypominać Grupę Banku Światowego. Stąd w ramach IDB wyróżnić można części: inwestycyjną (*IDB Unit Investment Fund*), infrastrukturalną (*IDB Infrastructure Fund*), bezpieczeństwa inwestycyjnego i kredytów eksportowych (*Islamic Corporation for Insurance of Investment and Export Credit*), rozwoju prywatnego sektora (*Islamic Corporation for the Development of Private Sector*). Wyjątkowość Banku wśród innych instytucji pomocowych państw arabskich polega na przyjmowaniu indywidualnych depozytów. Wypracowane zyski ma reinwestować w cele opłacalne pod względem społecznym (np. budownictwo). Zob. A. Sylvester, *Arabs and Africans...*, op. cit., s. 93-97; *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 50-52; E. Neumayer, *Arab-related Bilateral and...*, op. cit., s. 4; P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit. s. 53-58; strona internetowa instytucji: http://www.isdb.org/irj/portal/anonymouse?guest_user=idb_eng.

Gospodarczego (*Arab Fund for Economic and Social Development* - AFESD)³⁰⁶, Arabski Fundusz Walutowy (*Arab Monetary Fund*, AMF)³⁰⁷, Organizacja ds. Inwestycji Rolnych i Rozwoju (*The Arab Authority for Agricultural Investment and Development*, AAAID)³⁰⁸, Fundusz Solidarności Muzułmańskiej (*Islamic Solidarity Fund*)³⁰⁹,

- **instytucje globalne** – Fundusz OPEC na rzecz Rozwoju Międzynarodowego (*OPEC Fund for International Development*, OFID)³¹⁰, Program Arabskich Krajów Zatoki na rzecz Organizacji Rozwojowych Narodów Zjednoczonych (*Arab Gulf Programme for United Nations Development Organizations* - AGFUND)^{311 312}.

³⁰⁶ AFESD powołano w 1971 r., choć zaczęła działać dopiero w 1974 r. Jest to najstarsza multilateralna instytucja pomocowa państw arabskich. Jej siedziba znajduje się w Kuwejcie. Zarówno przynależność do AFESD, jak i pomoc Funduszu, są zarezerwowane dla członków LPA. Oferuje nie tylko wsparcie finansowe, ale też pomoc techniczną. Zob. *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 47; E. Neumayer, *Arab-related Bilateral and...*, op. cit., s. 3; P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit. s. 44-47; strona internetowa Funduszu: <http://www.arabfund.org/>.

³⁰⁷ AMF powołany został do życia w 1976 r. Na jego siedzibę wyznaczono Abu Dhabi. Skupia członków LPA. W regionalnym systemie pomocowym pełni specyficzną rolę stabilizatora budżetowego. Wypełnia ją przez udzielanie pożyczek, wsparcie reform, pomoc techniczną oraz promocję handlu pomiędzy członkami. Współpracuje z instytucjami Systemu z Bretton Woods (w szczególności z IMF). Zob. *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 49-50; E. Neumayer, *Arab-related Bilateral and...*, op. cit., s. 3; P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit. s. 49-52; strona internetowa instytucji: <http://www.amf.org.ae/>.

³⁰⁸ AAAID została utworzona w 1977 r. z myślą o stymulacji aktywności państw arabskich w dążeniu do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego i niezależności w tym zakresie. Co nietypowe dla innych instytucji pomocowych, jest ona głównym udziałowcem w różnych przedsiębiorstwach rolnych. Jej siedziba znajduje się w Chartumie. Zob. E. Neumayer, *Arab-related Bilateral and...*, op. cit., s. 3; P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit. s. 39-41; strona internetowa instytucji: <http://www.aaaid.org/english/>.

³⁰⁹ Fundusz Solidarności Muzułmańskiej został powołany w 1974 r. Jego siedziba mieści się w saudyjskim Jeddah. Współpracuje on m.in. z IDB i OFID. Celem instytucji jest poprawa warunków życia wyznawców islamu na całym świecie. Stąd udzielana pomoc ma specyficzny charakter - np. fundowanie muzułmańskich uniwersytetów. Udziela także wsparcia humanitarnego. Zob. P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit. s. 59; strona internetowa Funduszu: <http://www.isf-fsi.org>.

³¹⁰ Fundusz OPEC powstał w 1976 r., czyli w okresie osiągania potężnych zysków przez producentów ropy. Jego działalność nie miała być dosłowną rekompensatą za zwiększone ceny ropy naftowej, ponieważ pomoc z niego nie była rozdzielana według parytetu wynikającego z importu ropy. Oprocentowanie oferowanych przez tę instytucję pożyczek ma być zależne od zasobności kraju pożyczającego (dla najbiedniejszych krajów pożyczki są nieoprocentowane). Misja Funduszu obejmuje nie tylko finansowanie pozytywnych przemian odczuwanych przez społeczeństwa beneficjentów, ale także wspieranie współpracy na linii Południe-Południe. Wkład donatorów arabskich w pomoc OFID szacuje się na 68% (najwięcej z tego dostarczać ma Arabia Saudyjska). Fundusz prowadzi współpracę z innymi instytucjami międzynarodowymi zajmującymi się rozwojem. Ma swoją siedzibę w Wiedniu. Zob. A. Sylvester, *Arabs and Africans...*, op. cit., s. 97-104; P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit. s. 59-63; *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 55; strona internetowa instytucji: <http://www.ofid.org/>.

³¹¹ Działalność AGFUND finansowana jest przez kraje arabskie znad Zatoki Perskiej. Jego siedziba znajduje się w Rijadzie. Instytucja pragnie przyczynić się do poprawy losu najbiedniejszych grup społeczeństw w krajach Południa (szczególnie aktywizować się ma w dziedzinach ochrony zdrowia, opieki społecznej oraz edukacji). Jej nazwa ma związek z stanowiskiem zakładającym przekazywanie znacznej części pomocy przez wyspecjalizowane agendy SNZ. AGFUND utrzymuje jednak także kontakty z arabskimi podmiotami niepublicznymi. Powstanie Programu w 1980 r. można odczytywać jako sygnał poparcia państw arabskich dla idei zwiększenia znaczenia Narodów Zjednoczonych w globalnym środowisku pomocowym. Zob. *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 49; L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid: Aid donorship in the Gulf States*, op. cit., s. 9; E. Neumayer, *Arab-*

Warto zaznaczyć, że ramy regionalnego systemu pomocowego ukształtowały się jeszcze w latach 70. XX wieku. Po pierwszym okresie gwałtownego wzrostu liczby instytucji arabskich nastąpiła ścisła specjalizacja geograficzna i zadaniowa. Wyjątkowy charakter miały fundusze powołane do życia przez Arabię Saudyjską i OPEC, ponieważ od samego początku zakładały działalność interregionalną i bardziej uniwersalną.³¹³

Kolejnym fenomenem arabskiego systemu pomocowego jest Grupa Koordynująca Arabskich, Islamskich i reprezentujących OPEC Instytucji Rozwojowych (*The Coordination Group of Arab, Islamic and OPEC Development Institutions*). Powstała w 1974 r. w celu optymalizacji wydawanych środków oraz wypracowania ujednoliconych polityk, zasad i procedur niesienia pomocy. Należy do niej obecnie dziewięć głównych arabskich agencji: KFAED, SFD, ADFD, AFESD, ISD, OFID, BADEA, AGFUND oraz AMF. Grupa pełni rolę forum wymiany informacji (w tym statystyk), dyskusji i poszukiwania konsensusu pomiędzy stanowiskami członków (struktura nie posiada uprawnień władczych w stosunku do nich i nie tworzy dyrektyw działania). Grupa Koordynacyjna używana jest jako platforma do spotkań wewnętrznych, ale także do kontaktów z innymi aktorami globalnego systemu pomocy rozwojowej. Sekretariat Grupy korzysta ze wsparcia logistycznego AFESD.³¹⁴

Duża liczba instytucji pomocowych państw arabskich powoduje, że część wykonywanych przez nie działań jest dublowana. Jednak omawiany typ *wschodzących donatorów* stanowi grupę, od której inni dawcy, także *członkowie DAC*, mogą uczyć się koordynacji pomocy.³¹⁵ Grupa Koordynująca mogłaby się stać wzorem do wypracowania

related Bilateral and..., op. cit., s. 3-4; P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit. s. 48; strona internetowa Programu: <http://www.agfund.org/en/Pages/default.aspx>.

³¹² Zob. A. Sylvester, *Arabs and Africans...*, op. cit., s. 49; P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit., s. 37-39; L. Cotterrell A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in The Gulf States*, op. cit., s. 33; P. Boogaerde, *The Composition and...*, op. cit. s. 48; Materiał informacyjny nt. arabskich agencji rozwojowych dostępny na stronach internetowych organizacji Arab Water council (pod adresem: <http://www.arabwatercouncil.org/administrator/Modules/CMS/ArabAidOrganizations-en.pdf>), s. 3-8; L. Denney, L. Wild, *Arab Donors: Implications...*, op. cit., s. 2; D. Derya, *Top Arab Multilateral Development Aid Donors: A Primer*, notatka informacyjna dostępna na stronach internetowych inicjatywy Devex (pod adresem: <http://www.devex.com/en/news/top-arab-multilateral-development-aid-donors-a/73067>).

³¹³ *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. xv, 17.

³¹⁴ *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 31-33; *Coordination Secretariat of the Arab National and Regional Developmental Institutions, the Islamic Development Bank, and the OPEC Fund for International Development*, informacja na stronach internetowych Arab Fund for Economic & Social Development (dostępna pod adresem: <http://www.arabfund.org/Default.aspx?pageId=472>); F. Zimmermann, *New partnerships in...*, s. 43; S. S. Jallad, *Arab Development Aid And Oil Prices*, „Middle East Economic Survey”, Vol. LII, No. 26; L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid: Aid donorship in the Gulf States*, op. cit., s. 8; E. Neumayer, *Arab-related Bilateral and...*, op. cit., s. 3,5.

³¹⁵ Konsultacje wzajemnych projektów i używanie wzajemnej dokumentacji jest pomiędzy agencjami arabskimi uznawane za standardowe.

podobnego ciała konsultacyjnego, zrzeszającego większą ilość *wschodzących donatorów* lub zaczątkiem forum dialogu pomiędzy *członkami DAC* a dawcami spoza tego grona.³¹⁶

W ostatnim czasie przedstawiciele typu południowego - arabskiego rezygnują z opracowania specjalnych strategii pomocowych na rzecz elastycznego reagowania na postulaty państw partnerskich. W zamian tworzone są wieloletnie plany finansowe, które mają opierać się na założeniach planów i strategii beneficjentów.³¹⁷

3.2.4. Przesłanki i cele udzielania pomocy rozwojowej

Przesłanek aktywności arabskich *wschodzących donatorów* należy doszukiwać się w uczestnictwie w regionalnych i kulturowych/wyznaniowych strukturach międzynarodowych.³¹⁸ Oprócz wzmiankowanych powyżej multilateralnych instytucji pomocowych należy wspomnieć o przynależności badanych krajów do:

- LPA,
- OPEC oraz jej regionalnego odpowiednika OAPEC (*Organization of Arab Petroleum Exporting Countries*, Organizacji Arabskich Krajów Eksportujących Ropę Naftową)³¹⁹,
- Organizacji Współpracy Muzułmańskiej (*Organisation of Islamic Cooperation*, OIC)³²⁰,

³¹⁶ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, s. 15-16.

³¹⁷ *Arab Development Assistance...*, op. cit, s. 19.

³¹⁸ Przynależność do poszczególnych struktur międzynarodowych identyfikowana na podstawie: *Informator ekonomiczny o krajach świata. Arabia Saudyjska*, materiał informacyjny sporządzony przez polski MSZ (dostępny pod adresem internetowym: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Arabia%20Saudyjska/Arabia%20Saudyjska%2003.pdf>); Informacja nt. Arabii Saudyjskiej w *CIA - The World Fact Book* (dostępna na rządowych stronach internetowych USA pod adresem internetowym: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>); Informacja nt. Kuwejt w *CIA - The World Fact Book* (dostępna na rządowych stronach internetowych USA pod adresem internetowym: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ku.html>); Informacja nt. Kataru w *CIA - The World Fact Book* (dostępna na rządowych stronach internetowych USA pod adresem internetowym: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html>); Informacja nt. ZEA w *CIA - The World Fact Book* (dostępna na rządowych stronach internetowych USA pod adresem internetowym: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ae.html>).

³¹⁹ Struktura powołana do życia w 1968 r. Skupia Algierię, Arabię Saudyjską, Bahrajn, Egipt, Irak, Katar, Kuwejt, Libię, Syrię i ZEA. Jej celem jest zabezpieczenie interesów krajów członkowskich w międzynarodowym handlu ropą, zacieśnianie wzajemnych więzi oraz tworzenie warunków do wzrostu poziomu inwestycji w ich sektorach przemysłowych. Siedziba Organizacji mieści się w Kuwejcie. Zob. *Organization of Arab Petroleum Exporting Countries (OAPEC)* [w:] *Encyclopædia Britannica* (hasło dostępne w internetowej wersji encyklopedii pod adresem internetowym: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/31502/Organization-of-Arab-Petroleum-Exporting-Countries-OAPEC>).

- Rady Współpracy Państw Zatoki (*Gulf Cooperation Council* - GCC, alter. *Cooperation Council for the Arab States of the Gulf*)³²¹.

W latach 60. i 70. XX w. na współpracę w regionie patrzono głównie przez pryzmat LPA. Jednak w ostatnim czasie czynnikiem o rosnącym znaczeniu dla wyznaczania kierunków rozwoju są próby integracji gospodarczej wokół GCC. Członkowie Rady objęci są już strefą wolnego handlu w ramach Panarabskiej Strefy Wolnego Handlu - *Greater Arab Free Trade Area*³²². Współpraca handlowa członków Rady zacieśnia się przez regulacje takie jak wspólna taryfa celna czy prawo do swobodnego przepływu kapitału, pracy i ludzi pochodzących z krajów członkowskich. Jednak specyfika unormowań oraz dopuszczanie wyjątków nie pozwalają jeszcze na uznanie GCC za klasyczną unię celną. Wśród pomysłów zacieśnienia współpracy w ramach tej struktury znalazły się m.in. wspólna polityka przemysłowa czy utworzenie jednolitego obszaru celnego, a nawet unii gospodarczej i walutowej.³²³

³²⁰ Dawniej Organizacja Konferencji Islamskiej - *Organisation of the Islamic Conference* (nazwę zmieniono w roku 2011). Powstała w 1969 r. Skupia 57 państw. Wśród jej celów statutowych znajdują się m.in. zapisy o: umacnianiu więzi pomiędzy podmiotami członkowskimi, ochronie wspólnych interesów, aktywizacji państw muzułmańskich na arenie międzynarodowej oraz wzmacnianiu handlu pomiędzy nimi, podejmowaniu wysiłków dla osiągnięcia zrównoważonego i pełnego rozwoju społeczno-gospodarczego państw członkowskich. Zob. *About OIC*, tekst na stronach internetowych Organizacji (dostępny pod adresem: http://www.oic-oci.org/page_detail.asp?p_id=52).

³²¹ Organizacja powołana w 1981 r. przez Arabię Saudyjską, Bahrajn, Katar, Kuwejt, Oman i ZEA. Zadaniem jej jest wspieranie integracji i koordynacji państw członkowskich w dziedzinach społecznych i gospodarczych (w szczególności współpracy finansowej, handlowej, celnej, turystycznej, prawnej, naukowo-technicznej, w zarządzaniu zasobami wodnymi i zwierzęcymi, etc.). Zob. *Foundations and Objectives*, informacja na stronach internetowych ugrupowania (dostępna pod adresem: <http://www.gcc-sg.org/eng/index895b.html?action=Sec-Show&ID=3>).

³²² GAFTA obejmuje: Arabię Saudyjską, Autonomię Palestyńską, Bahrajn, Egipt, Irak, Jemen, Jordanię, Katar, Kuwejt, Liban, Libię, Maroko, Oman, Sudan, Syrię, Tunezję oraz ZEA. Zob. *Greater Arab Free Trade Area (GAFTA)*, tekst informacyjny na jordańskich stronach rządowych (dostępny pod adresem: <http://www.mit.gov.jo/Default.aspx?tabid=732>).

³²³ B. Laabas, I. Limam, *Are GCC Countries Ready for Currency Union?*, tekst dostępny na stronach internetowych Arab Planning Institute (pod adresem: http://www.arab-api.org/images/publication/pdfs/253/253_wps0203.pdf); *Unified Industrial Development Strategy for the Arab States of the Gulf Cooperation Council (Revised Version) 1421 A.H. – 2000 A.D.*, tekst dostępny na stronie internetowej Rady Państw Zatoki (pod adresem: <http://sites.gcc-sg.org/DLibrary/download.php?B=187>); *The Unified Economic Agreement Between the Countries of the Gulf Cooperation Council*, dokument dostępny na stronach internetowych poświęconego międzynarodowemu prawu handlowemu portalu WorldTradeLaw.net (pod adresem: <http://www.worldtradelaw.net/fta/agreements/gccfta.pdf>); *The Economic Agreement between the GCC States. Adopted by the GCC Supreme Council (22nd Session; 31 December 2001) in the City of Muscat, Sultanate of Oman*, The Cooperation Council for the Arab States of the Gulf (GCC) Secretariat General, dokument dostępny na stronach internetowych sekretariatu generalnego GCC (pod adresem: <http://sites.gcc-sg.org/DLibrary/index-eng.php?action=ShowOne&ID=168>); B. Hoekman, K. Sekkat, *Arab Economic Integration: The missing links. Revised (April 2010)*, „Working Paper”, April 2010, Sciences Po, Groupe d'Économie Mondiale, tekst dostępny na stronach internetowych francuskiej Narodowej Fundacji Nauk Politycznych - Fondation Nationale des Sciences Politiques (pod adresem: http://www.gem.sciences-po.fr/content/publications/pdf/Hoekman_Sekkat_Arab_RI042010.pdf), s.3-5; *Informator ekonomiczny o krajach świata. Kuwejt*, materiał informacyjny sporządzony przez polski MSZ (dostępny pod adresem internetowym: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Kuwejt/Kuwejt%2003.pdf>); *Informator ekonomiczny o krajach świata. Zjednoczone Emiraty Arabskie*, materiał informacyjny sporządzony

Współpraca arabskich dawców z innymi krajami Południa może być postrzegana w szerszym kontekście jako element ich tożsamości, manifestowanej przynależnością do Ruchu Państw Niezaangażowanych (NAM) i G-77.³²⁴

Warto zwrócić uwagę, że Arabia Saudyjska i Kuwejt należą do Afrykańskiego Banku Rozwoju (*African Development Bank*, AfDB). Kuwejt uczestniczy także w pracach Banku Rozwojowego Państw Środkowoafrykańskich (*Central African States Development Bank*). Arabia Saudyjska jest jedynym reprezentantem państw arabskich w G20.

Celem udzielania ODA przez badane podmioty jest chęć realizacji następujących jej funkcji:

- prestiżotwórczej,
- solidaryzacyjnej (względem Afryki, arabskich państw pozbawionych zapasów ropy naftowej i innych potrzebujących społeczeństw muzułmańskich)³²⁵,
- promocyjnej (w aspekcie ideologicznym - pozytywny wizerunek islamu, rozpowszechnianie wahhabizmu; funkcja promocyjna w wymiarze gospodarczym realizowana jest tylko przez Arabię Saudyjską - brakuje natomiast dowodów na poparcie opinii o wspieraniu własnego handlu z użyciem instrumentu pomocowego przez innych dawców arabskich)³²⁶,
- wspomagania polityki zagranicznej (wzmacnianie integracji - zarówno w wymiarze LPA, jak i GCC - i perswazja - zdobywanie sojuszników w konflikcie z Izraelem wśród rządów i społeczeństw)³²⁷,

przez polski MSZ (dostępny pod adresem internetowym: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/ZEA/ZEA%2003.pdf>).

³²⁴ NAM to organizacja powstała jako efekt Konferencji z Bandungu z 1955 r. Skupiała państwa, które sprzeciwiały się zimnowojennemu podziałowi świata na antagonistyczne bloki polityczne. W nowych realiach międzynarodowych organizacja nie zaprzestała spotkań i pozostała jednym z forów koordynacji współpracy krajów globalnego Południa. Obecnie Ruch tworzy 115 podmiotów. Zob. *Nonaligned movement* [w:] *Encyclopædia Britannica* (hasło dostępne w internetowej wersji encyklopedii pod adresem internetowym: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/417530/nonaligned-movement>). **G-77** (Grupa 77, *The Group of 77*, alter. *The Group of 77 at the United Nations*) to zrzeszenie krajów rozwijających się, zawiązane podczas pierwszej sesji UNCTAD w czerwcu 1964 r. Nazwa tego ugrupowania pochodzi od pierwotnej liczby państw członkowskich (obecnie skupia ona 132 kraje). Celem G-77 jest artykułowanie i promocja wspólnych interesów gospodarczych oraz zwiększenie zdolności negocjacyjnych podczas prac instytucji Systemu Narodów Zjednoczonych. Zob. strona internetowa zrzeszenia: <http://www.g77.org>.

³²⁵ A. Sylvester, *Arabs and Africans...*, op. cit., s. 41; *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 15; L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid: Aid donorship in the Gulf States*, op. cit., s. 20-22; E. Neumayer, *Arab-related Bilateral...*, op. cit., s. 6; L. Denney, L. Wild, *Arab Donors: Implications...*, op. cit., s. 2-3.

³²⁶ L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid: Aid donorship in the Gulf States*, op. cit., s. 21; S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 19; *Arab Development Assistance...*, op. cit. s. 19; E. Neumayer, *Arab-related Bilateral...*, op. cit., s. 7; L. Denney, L. Wild, *Arab Donors: Implications...*, op. cit., s. 2.

³²⁷ *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 23; A. Sylvester, *Arabs and Africans...*, op. cit., s. 49; E. Neumayer, *Arab-related Bilateral...*, op. cit., s. 7.

- prewencyjnej (napływ uciekinierów z Palestyny),
- pokonfliktowej (np. w Kuwejcie, Iraku, Libanie czy Palestynie)³²⁸.

3.2.5. Wysokość, formy i główni beneficjenci pomocy

Dawcy arabscy od dłuższego czasu upubliczniają informacje na temat udzielonej ODA, także w formie raportowania do OECD. Nadal jednak borykają się z problemem nieobejmowania swymi rejestrami wszystkich przepływów pomocowych. Część ekspertów uważa, że poziom arabskiego wkładu do globalnego systemu jest większy, niż to by wynikało z zaprezentowanych poniżej danych.³²⁹

Arabia Saudyjska, Kuwejt³³⁰ i ZEA w 2001 r. przekazały łącznie ok. 766 mln USD wsparcia rozwojowego. Na koniec pierwszej dekady XXI w. całkowity wolumen ODA wspomnianych państw był już ponad 5 razy większy i wyniósł ok. 4,1 mld USD. W latach 2001-2010 te trzy kraje dostarczyły w sumie ponad 33,28 mld USD pomocy.³³¹

W ciągu badanej dekady nie zmieniły się praktycznie preferencje odnośnie kanałów przekazywania ODA. W roku 2001 prawie 88% wsparcia dostarczone zostało drogą dwustronną. W 2010 r. wskaźnik ten wyniósł niewiele mniej, bo ponad 84%. W latach 2001-2010 Arabia Saudyjska, Kuwejt i ZEA łącznie przekazały kanałem multilateralnym ok. 1,36 mld USD pomocy.³³²

Władze Kataru z dumą informowały, że w latach 2005-2009 miały przekazać ok. 2 mld USD ODA. Jak wskazują inne źródła, takie ujęcie zakłada, że do nakładów oficjalnych doliczono fundusze świadczone przez dawców niepublicznych, a także przepływy odbierane przez podmioty w Europie Zachodniej czy USA. Według raportu IBRD w roku 2001 katarska pomoc wyniosła 93,2 mln USD, a w 2007 r. była o ponad 270 mln USD większa. Autorzy wspomnianego źródła zastrzegają jednak, że ze względu na daleko idące odstępstwa Kataru

³²⁸ *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 8, *Arab Aid to...*, op. cit., s. A6; L. Denney, L. Wild, *Arab Donors: Implications...*, op. cit., s. 3.

³²⁹ D. Shushan, C. Marcoux, *Arab Aid Allocation in the Oil Era*, „Brief” No. 2, Nov. 2011, tekst dostępny na stronach internetowych inicjatywy AidData (pod adresem: <http://aiddata.org/sites/default/files/arab-aid-allocation-in-the-oil-era.pdf>), s. 3; *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 2.

³³⁰ OECD zastrzega, że dane nt. Kuwejtu dotyczą pomocy niesionej przez KFAED.

³³¹ Kwoty netto. Zob. Tabela 13. w Aneksie pracy.

³³² W ramach uzupełnienia obrazu warto przytoczyć statystyki OECD, z których wynika, że tylko cztery (AFESD, BADEA, IDB i OFID) z wielu arabskich instytucji wielostronnych zaoferowały w ciągu analizowanej dekady ponad 4,8 mld USD pomocy. Różnica pomiędzy dwiema powyższymi kwotami wskazuje, że instytucje multilateralne dysponują własnym kapitałem (w tym wpłatami od innych państw), który częściowo przeznaczają na bieżącą pomoc. Śledząc zmiany łącznego wolumenu ODA wymienionych instytucji, możemy dojść do wniosku, że tendencja wzrostu aktywności dotyczy zarówno bilateralnych, jak i multilateralnych agencji pomocowych krajów arabskich. Zob. Tabela 14. w Aneksie pracy.

od koncepcji ODA nie można nakładów tego kraju na pomoc dodawać do wsparcia Arabii Saudyjskiej, Kuwejtu i ZEA, ani bezpośrednio ich porównywać. Z tego też powodu wkładu katarskiego nie należy uwzględniać w bazach danych OECD.³³³

Wykonana symulacja wielkości katarskiego wsparcia rozwojowego wskazuje, że w 2001 r. kraj ten dostarczył ok. 110 mln USD. W 2009 r. poziom pomocy oscylował w okolicy 380 mln USD. W latach 2001-2009 Katar miał zaoferować ok. 2,4 mld USD wsparcia, z czego zdecydowaną większość po roku 2005.³³⁴

Ze względu na brak własnej agencji pomocowej, wsparcie katarskie, także bilateralne, ma być przekazywana głównie z wykorzystaniem kanału multilateralnego (za pośrednictwem IBRD, IDB, OFID, AFESD).³³⁵

Badane państwa angażują się we współpracę trójstronną z *członkami DAC*, innymi *wschodzącymi donatorami*, organizacjami międzynarodowymi oraz *dawcami ad hoc*.³³⁶

Pomoc Arabii Saudyjskiej, Kuwejtu i ZEA udzielana jest głównie w formie kredytów preferencyjnych (ponad 95% wsparcia). Przeznaczone są one na finansowanie projektów i zawierają znaczny element darowizny (ale nie są klasyfikowane jako granty). We wsparciu udzielanym przez wymienione państwa śladowy jest udział grantów i operacji oddłużania. W zaskakująco małym stopniu wykorzystywana jest pomoc techniczna. Eksperti IBRD uważają, że kategoria ta jest niedoszacowana. Inne źródła twierdzą, że ta forma wsparcia, może z wyjątkiem stypendiów fundowanych przez Arabię Saudyjską, praktycznie nie występuje, a jeśli już jest udzielana, to na zasadach zlecania jej podmiotom zewnętrznym.³³⁷

³³³ *The Millennium Development Goals for the State of Qatar 2010...*, op. cit., s. 64-69; *Qatar Provided Development Aid Worth \$2.01bn*, 27.08.2010 r., tekst dostępny na stronie internetowej katarskiej agencji informacyjnej (pod adresem: [http://www.qnaol.net/QNAEn/Local_News/Economics/Pages/QatarProvidedDevelopmentAidWorth\\$201bn.aspx](http://www.qnaol.net/QNAEn/Local_News/Economics/Pages/QatarProvidedDevelopmentAidWorth$201bn.aspx)); *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 73.

³³⁴ Szacunki na podstawie *The Millennium Development Goals in the State of Qatar*, Statistics Authority 2008, raport dostępny na rządowych stronach Kataru (pod adresem internetowym: http://www.qsa.gov.qa/eng/pdf/Millinium_development_goals/MDG_2REPORT_EN.pdf), s. 38; *Sustainable Development Indicators in the State of Qatar. January 2010*, Permanent Population Committee, Statistics Authority, materiał informacyjny dostępny na katarskich stronach rządowych (pod adresem internetowym: http://www.gsdp.gov.qa/portal/page/portal/ppc/PPC_home/PPC_Publications/studies/%D9%85%D8%A4%D8%B4%D8%B1%D8%A7%D8%AA.pdf), s. 45; *The Millennium Development Goals for the State of Qatar 2010...*, op. cit., s. 64 oraz informacji nt. wielkości PKB Kataru z bazy danych IMF: *World Economic Outlook Database, October 2010* (dostępnej pod adresem internetowym: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/index.aspx>).

³³⁵ *The Millennium Development Goals for the State of Qatar 2010...*, op. cit., s. 67; *Qatar Provided Development...*, op. cit. O pomocy bilateralnej świadczonej z wykorzystaniem kanału wielostronnego można mówić, gdy instytucja międzynarodowa jest jedynie przekaznikiem wsparcia od konkretnego dawcy do określonego z góry biorcy i ze wskazanym przeznaczeniem.

³³⁶ Przykład współpracy trójstronnej z innymi dawcami spoza DAC (np. Malezją, która została uznana za donatora *ad hoc*) można znaleźć w: *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 23.

³³⁷ *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 21-26, 29-30; *Kingdom of Saudi...*, op. cit., s. 98; *Saudi Fund for...*, op. cit., s. 4; *Abu Dhabi Fund for Development (ADFD)*, materiał dostępny na stronach internetowych

Wsparcie katarskie świadczone ma być głównie w postaci grantów i pomocy rzeczowej.³³⁸

Omawiany typ *wschodzących donatorów* włączał się w inicjatywy anulowania zadłużenia potrzebującym krajom Południa. Przykładowo, Saudyjczycy twierdzą, że umorzyli zobowiązania na ok. 6 mld USD.³³⁹

Zdecydowana większość saudyjskiej ODA trafia do beneficjentów azjatyckich. Obecnie znacznie mniej funduszy saudyjskich płynie do krajów afrykańskich, w których historycznie realizowano wiele projektów.³⁴⁰

Główni beneficjenci arabskiej pomocy bilateralnej w latach 2000-2008 to: Autonomia Palestyńska, Liban, Maroko, Egipt, Jemen, Sudan, Algieria, Turcja, Bahrajn, Oman.³⁴¹

Z pomocy Kataru skorzystały głównie kraje arabskie, choć część wsparcia trafiła również do Afryki i Ameryki Łacińskiej.³⁴²

ODA czołowych agencji wielostronnych rozkłada się głównie na dwa kontynenty - afrykański (zarówno jego część północną, jak i subsaharyjską) oraz azjatycki (w tym Bliski Wschód).³⁴³

3.2.6. Koncepcje dawców

W ofercie pomocowej państw arabskich często znajdują się takie pozycje jak: budowa meczetów³⁴⁴, tworzenie zaplecza ułatwiającego pielgrzymki do Mekki czy finansowanie działalności szkół koranicznych (medres). Pomijając w tym momencie polityczną kontrowersyjność takich działań, należy stwierdzić, że gdyby badane podmioty należały do DAC, kwalifikowanie takich wydatków jako ODA byłoby co najmniej problematyczne, jeśli nie niemożliwe.³⁴⁵

inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Abu_Dhabi_Fund_30%2004%202008.pdf), s. 3; *Kuwait Fund for...*, op. cit., s. 4.

³³⁸ *Qatar Provided Development...*, op. cit.

³³⁹ *Kingdom of Saudi...*, op. cit., s. 95; *Saudi Fund for...*, op. cit., s. 3.

³⁴⁰ *Kingdom of Saudi...*, op. cit., s. 103; *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit.

³⁴¹ *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 12.

³⁴² *Ibidem*, s. 9-10; *Qatar Provided Development...*, op. cit.

³⁴³ *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 28.

³⁴⁴ Przytacza się tu przykład oddanego do użytku jeszcze w latach 80., spektakularnego meczetu Faisala w Islamabadzie, który po dziś dzień jest największą świątynią muzułmańską w Pakistanie.

³⁴⁵ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 15; L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid: Aid donorship in the Gulf States*, op. cit., s. 19; *The Millennium Development Goals for the State of Qatar 2010...*, op. cit., s. 64-65.

Dawcy arabscy praktycznie nie stosują także klasycznego warunkowania ODA, co od dawna spotyka się z niezadowoleniem *członków DAC*. Pożyczki preferencyjne dla danego beneficjenta mogą oczywiście zostać wstrzymane w przypadku zwlekania przez niego ze spłatą wcześniejszych zobowiązań.³⁴⁶

Grupa Koordynująca fundusze arabskie deklaruje przywiązanie do zasad efektywności ODA ustalonych w Paryżu i Akrze. Arabscy donatorzy mają przywiązywać też wagę do założeń wypracowanych w Monterrey i Doha odnośnie zwiększania ilości i jakości ODA. Wzywają też do tego innych dawców, w tym *członków DAC*.³⁴⁷

Wnioskiem płynącą z tzw. Arabskiej Wiosny ma być potrzeba dopilnowania, by wszyscy interesariusze (czyli także ostateczni beneficjenci wsparcia oraz lokalni liderzy) byli uwzględniani w przyjmowanych strategiach rozwojowych. Dlatego też państwa arabskie są zwolennikami objęcia systemem pomocowym takich kwestii, jak: bezrobocie, niepowodzenia systemów edukacyjnych, zmiany klimatyczne, nierówności społeczne. Nowe zadania nie powinny jednak przesłaniać dotychczasowych przedmiotów zainteresowania, wyrażonych w MCR (w szczególności - zwalczania ubóstwa).³⁴⁸

Jeszcze w latach 70. i 80. kraje arabskie włączały się do dyskursu w sprawie potrzeby ustanowienia Nowego Międzynarodowego Ładu Ekonomicznego i wypracowania niezależności gospodarczej krajów rozwijających się. Fakt ten rzutuje na obecne próby autonomicznego myślenia o promocji rozwoju. Wizja omawianej grupy dotycząca współpracy rozwojowej zakłada odgrywanie głównej roli przez SNZ i inne instytucje wielostronne. Prowadzić to powinno do wyznaczania przez nie standardów działania systemu. Arabscy donatorzy prezentują się jako gorący zwolennicy współpracy na linii Południe-Południe.³⁴⁹

Pierwotnie badane podmioty koncentrowały się niemal wyłącznie na finansowaniu projektów infrastrukturalnych (głównie w dziedzinach: transportu, energetyki oraz wodno-kanalizacyjnej). Obecnie w polu zainteresowania znalazły się także takie zagadnienia, jak: walka z biedą, rozwój sektora prywatnego, stymulacja i koordynacja handlu, mechanizmy

³⁴⁶ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 15; E. Neumayer, *Arab-related Bilateral...*, op. cit., s. 14-15; *Saudi Fund for...*, op. cit., s. 5; *Abu Dhabi Fund...*, op. cit., s. 4; *Kuwait Fund for...*, op. cit., s. 5.

³⁴⁷ *Statement of Resolve of the Arab Funds of the Coordination Group*, oświadczenie wydane w ramach przygotowań do czwartego Forum Wysokiego Szczebla ds. Efektywności Pomocy w Pusan (dostępne pod adresem internetowym: http://www.adfd.ae/Documents/2011-11-02_Busan_Statement_of_Resolve.pdf), s. 2.

³⁴⁸ Ibidem, s. 3-5.

³⁴⁹ E. Neumayer, *Arab-related Bilateral...*, op. cit., s. 16; *Statement of Resolve...*, op. cit., s. 3-4.

finansowe zgodne z zasadami islamu, współpraca regionalna, odbudowa po klęskach żywiołowych czy rozwój w warunkach Afryki Subsaharyjskiej.³⁵⁰

W okresie 2006-2007 ponad połowa arabskiej ODA przeznaczona była na przedsięwzięcia infrastrukturalne (szczególnie wysoki odsetek notowano w przypadku AFESD, OFID oraz KFAED). Innymi dziedzinami, na które udzielano pożyczek, były rolnictwo oraz sektor społeczny (jako forma zaangażowania w MCR).³⁵¹

Wsparcie katarskie świadczone miało być głównie w dziedzinach: pomocy humanitarnej, odbudowy, bezpieczeństwa, infrastruktury gospodarczej.³⁵² Do pomocy zaliczane są także: wsparcie dla organizacji charytatywnych, centrów badawczych, fundowanie meczetów i instytucji edukacyjnych, a także sponsorowanie sił pokojowych. Katar postrzega swą aktywność jako część wysiłków zmierzających do osiągnięcia MCR, stąd fundowanie także działań zmierzających do walki z ubóstwem, edukacją i ochroną zdrowia.³⁵³

Charakterystyczne dla dawców arabskich jest zasiadanie członków rodzin królewskich w zarządach różnego rodzaju organizacji dobroczynnych, w tym stowarzyszeń Czerwonego Półksiężyca. Zdarzają się sytuacje, gdy trudno określić, czy dane działania i płynące na nie środki finansowe mają charakter prywatny czy publiczny.³⁵⁴

3.2.7. Kontrowersje związane z aktywnością pomocową

W przypadku arabskiej pomocy rozwojowej kontrowersje wzbudzają trzy mocno powiązane ze sobą kwestie. Pierwsza - to **używanie przez Arabię Saudyjską wsparcia rozwojowego jako instrumentu promocji wahhabizmu**. Skutkiem takiego działania jest radykalizacja postaw społecznych w świecie arabskim i głoszonych postulatów politycznych. Efekty tego są odczuwane zarówno przez kraje tradycyjnie muzułmańskie, jak i wspólnoty pierwotnie łączone z innymi wyznaniem. Drugim kontrowersyjnym aspektem jest **dystrybucja pomocy silnie motywowana czynnikiem religijnym**. Rodzi się wtedy pytanie,

³⁵⁰ L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid: Aid donorship in the Gulf States*, op. cit., s. 8, 34; D. Shushan, C. Marcoux, *Arab Aid Allocation...*, op. cit., s. 5; *Kingdom of Saudi...*, op. cit., s. 99, 102; *The Millennium Development Goals for the State of Qatar 2010...*, op. cit., s. 69; *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 19; L. Denney, L. Wild, *Arab Donors: Implications...*, op. cit., s. 2.

³⁵¹ *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 26.

³⁵² Ibidem, s. 9-10.

³⁵³ *Qatar Provided Development...*, op. cit.

³⁵⁴ L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid: Aid donorship in the Gulf States*, op. cit., s. 10, 18; D. Derya, *Top Arab bilateral donors and development NGOs: A primer*, notatka informacyjna na stronach internetowych inicjatywy Devex (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.devex.com/en/news/top-arab-bilateral-donors-and-development-ngos-a/73085>).

w jakim stopniu ze świadczonej ODA mogą korzystać niemuzułmańscy przedstawiciele obdarowanego społeczeństwa. Trzecią wątpliwość budzą oskarżenia o **przekazywanie funduszy skrajnym organizacjom społecznym**, także tym, które mogły przeznaczać pieniądze na działalność zbrojną/terrorystyczną. Zarzuty te wzmożyły się oczywiście po atakach z 11 września 2001 r. i eskalacji przemocy na szeroko rozumianym Bliskim Wschodzie. W ramach dbania o wizerunek arabskie agencje pomocowe zobowiązały się wprowadzić większą kontrolę nad przekazywanym wsparciem oraz wymusić profesjonalizację i większą przejrzystość po stronie partnerów społecznych.³⁵⁵

3.2.8. Cechy szczególne oferowanej pomocy

Za cechy charakterystyczne pomocy rozwojowej świadczonej przez *wschodzących donatorów* typu południowego - arabskiego można uznać:

- system bilateralnych i multilateralnych agencji pomocowych, których działania są wzajemnie zharmonizowane (m.in. dzięki funkcjonowaniu Grupy Koordynacyjnej, która mogłaby się stać interesującym wzorcem dla innych *wschodzących donatorów*),
- powiązanie wolumenu ODA z ceną baryłki ropy naftowej (a właściwie - dochodami czerpanymi z eksportu tego surowca),
- ponadstandardowy wkład w międzynarodową promocję rozwoju w latach 70. i 90. ubiegłego stulecia,
- kierowanie większości transferów finansowych do innych państw arabskich/muzułmańskich,
- udzielanie wsparcia głównie w formie kredytów preferencyjnych, przeznaczonych na finansowanie projektów infrastrukturalnych (choć zauważalna jest ewolucja w stronę nadania większego znaczenia sektorom społecznym),
- odmienny charakter kontaktów między dawcami publicznymi i niepublicznymi (specyfika wynika w dużej mierze z niejasnego rozgraniczania sfery publicznej i prywatnej w monarchiach arabskich),
- doświadczenia we współpracy trilateralnej z innymi dawcami (*członkami DAC*, organizacjami międzynarodowymi, *wschodzącymi donatorami*, *dawcami ad hoc*),

³⁵⁵ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 15; L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid: Aid donorship in the Gulf States*, op. cit., s. 18-19.

- własna wizja międzynarodowej kooperacji rozwojowej, która niekoniecznie uwzględnia prymat i dorobek koncepcyjny DAC.

3.3. Grupa południowa - latynoamerykańska

Do grupy latynoamerykańskich *wschodzących donatorów* należą: Argentyna, Brazylia³⁵⁶ i Wenezuela. Najprawdopodobniej wkrótce dołączą do nich Chile i Kolumbia, które na dzień dzisiejszy nie spełniają jeszcze niektórych wymogów stawianych *wschodzącym dawcom*. W drodze wyjątku zostały one dopuszczone do analizy. Siłą spajającą współpracę rozwojową w regionie są procesy integracyjne. Toczą się one wokół takich organizacji o południowym rodowodzie, jak: MERCOSUR³⁵⁷, Wspólnota Andyjska, a obecnie także UNASUR³⁵⁸. Warto zwrócić uwagę na specjalizację *wschodzących donatorów* typu południowego - latynoamerykańskiego we współpracy technicznej (a wręcz transferach technologicznych do krajów Południa). Zacieśnianie działalności grupy może być postrzegane jako wyraz chęci zaznaczenia autonomii względem hegemonii USA, również w dziedzinie rozwojowej.

3.3.1. Przebieg procesów rozwojowych

Status analizowanych państw nadal jest podwójny - są biorcami i dawcami pomocy. Wsparcie rozwojowe kierowane było do Ameryki Łacińskiej i Karaibów przynajmniej od początku lat 60. ubiegłego stulecia. Region ten nie należał do głównych odbiorców ODA.³⁵⁹

W latach 1990-2010 Argentyna, Brazylia, Chile, Kolumbia i Wenezuela otrzymały łącznie ponad 20 mld USD pomocy. *Państwa DAC* dostarczyły z tej kwoty 17,38 mld USD, a ponad 2,75 mld USD spłynęło kanałami multilateralnymi. Z obliczeń na podstawie danych OECD można ustalić, że pomoc *wschodzących donatorów* dla badanych krajów wyniosła przynajmniej 125,9 mln USD.³⁶⁰

³⁵⁶ Brazylia, ze względu na specyfikę (dwoisty charakter) prowadzonej przez ten kraj współpracy, została ujęta w tekście jako przedstawiciel dwu typów *wschodzących donatorów*: wylaniających się mocarstw globalnych oraz południowego - latynoamerykańskiego. W tym fragmencie pracy brazylijska kooperacja rozwojowa jest prezentowana w kontekście roli, jaką odgrywa w integracji Ameryki Łacińskiej i Karaibów na polu promocji rozwoju społeczno-gospodarczego.

³⁵⁷ Wspólny Rynek Południa (*Mercado Comun del Sur*).

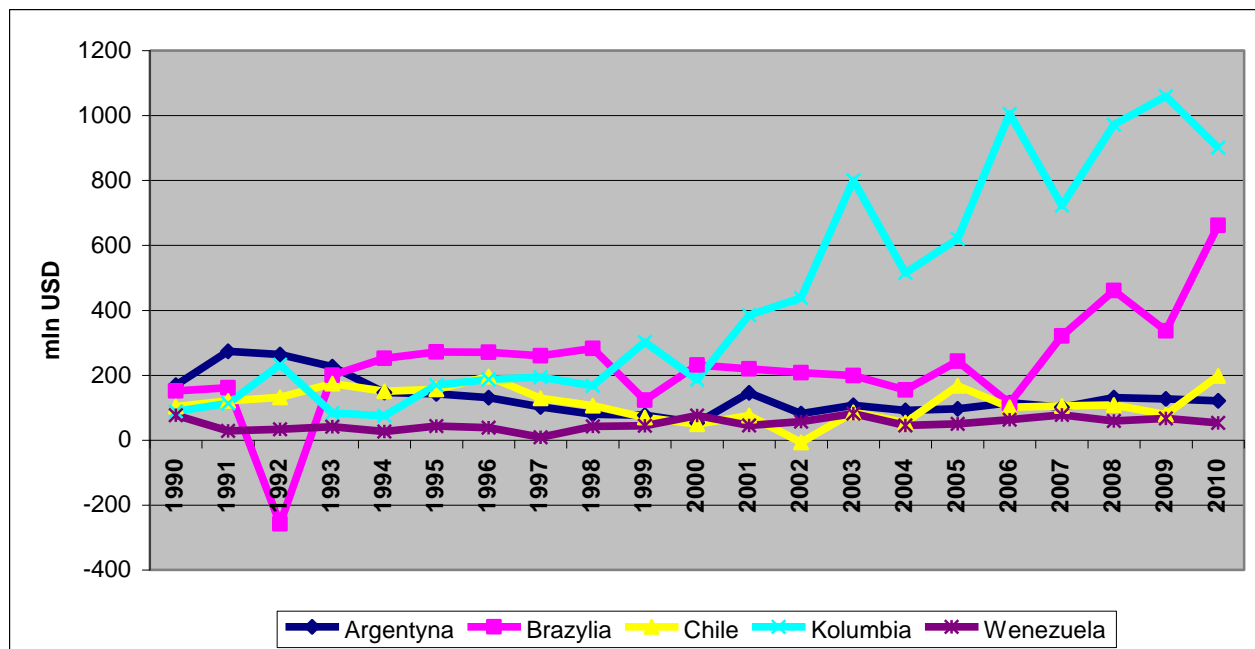
³⁵⁸ Unia Narodów Południowoamerykańskich (*Unión de Naciones Suramericanas*).

³⁵⁹ Zob. Tabela 15. w Aneksie pracy.

³⁶⁰ Wymieniona kwota 125,9 mln USD nie obejmuje wszystkich transferów od *wschodzących donatorów*, choćby CHRL.

Głównym odbiorcą ODA w omawianej grupie jest Kolumbia. W latach 1990-2010 otrzymała blisko 9,22 mld USD, co odpowiadało ponad 45% ODA kierowanej do całej piątki. Wyróżnia się także część przypadająca Brazylii, która wyniosła blisko 24%.

Wykres 9. Wahania poziomu wsparcia rozwojowego otrzymywanego przez przedstawicieli typu południowego - latynoamerykańskiego w latach 1990-2010 (netto, ceny bieżące w mln USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements....*, op. cit.

Chile i Argentyna są klasyfikowane jako państwa o bardzo wysokim poziomie HDI. Wenezuela, Brazylia i Kolumbia lokowane są w grupie o wysokim poziomie HDI. Różnice w poziomie rozwoju pomiędzy Chile i Argentyną a pozostałą trójką przedstawicieli są spore. Widać je w szczególności w dziedzinach: średniej długości edukacji mieszkańców oraz DNB *per capita*. W przypadku wszystkich pięciu państw pozadochodowe HDI jest większe niż całościowe ujęcie tego wskaźnika. Oznacza to, że badane podmioty prezentują się lepiej w dziedzinach społecznych niż gospodarczych. W ujęciu średnim HDI analizowanej grupy wynosi 0,753 (mediana 0,735), co odpowiada wynikom państw z grupy o wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego.³⁶¹

Latynoamerykańscy *wschodzący dawcy* przechodzili w ciągu ostatnich dekad spore przemiany polityczne, gospodarcze i społeczne. W ujęciu długoterminowym zauważyć można, że w 1980 r. Argentyna zdecydowanie wyprzedzała pod względem poziomu rozwoju Chile i Wenezuelę. Najślabszy poziom rozwoju wykazywały Kolumbia i Brazylia. W ciągu następnych dwu dekad Chile zrównało się z osiągnięciami Argentyny a Wenezuela dołączyła

³⁶¹ Zob. Tabela 16. w Aneksie pracy.

do grupy o słabszej dynamice przemian. Dopiero ostatnie 11 analizowanych lat było dla społeczeństwa wenezuelskiego czasem przyspieszenia poprawy warunków bytowych. W latach 2000-2011 średnia roczna zmiana HDI omawianej grupy wyniosła 0,74% (mediana 0,69%). Najszybciej badany współczynnik przyrastał w Wenezueli (1,04%), a najwolniej w Argentynie (0,57%).³⁶²

W ostatnich latach analizowane państwa odnoszą niewątpliwe sukcesy w dziedzinie poprawy jakości życia swych obywateli i koncentrują swą uwagę na większości obszarów objętych MCR. Nie ma jeszcze gwarancji, że osiągną poszczególne Cele do 2015 r. Niewątpliwą przeszkodą dla tego stanowił poważny kryzys gospodarczy i społeczny w pierwszych latach XXI wieku. Był to okres, który dla państw południowoamerykańskich, a w szczególności dla Argentyny, stanowił poważne wyzwanie. Zwalczenie skutków kryzysu pochłonęło dużo wysiłku. Mimo wszystko omawiane kraje odnosiły sukcesy w zakresie przemian społeczno-gospodarczych. Wielkość i rola analizowanych podmiotów powodują, że ich osiągnięcia polepszają łączne statystyki dla Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz poprawiają wizerunek gospodarczy regionu.³⁶³

³⁶² Zob. Tabela 17. w Aneksie pracy.

³⁶³ W kluczowej dla całej inicjatywy MCR dziedzinie **walki ze skrajnym ubóstwem i głodem** (I MCR), latynoamerykańscy *wschodzący donatorzy* poczynili postępy, bądź przynajmniej poradziли sobie z tymczasowymi problemami. Wskaźniki proporcji populacji żyjącej za mniej niż 1 USD dziennie, w porównaniu do stanu z początku lat 90., zmniejszyły się znacznie w Brazylii i Chile. W przypadku Argentyny, Kolumbii i Wenezueli można mówić o powrocie do poziomów z początku lat 90., po okresie gwałtownych i niepokojących wzrostów w okolicach 2001 r. Rządy Argentyny, Kolumbii i Wenezueli nie mogą jeszcze ogłosić osiągnięcia I MCR, choćby ze względu na zwiększenie współczynnika luki biedy (choć w porównaniu do przełomu wieków i tak widać już poprawę sytuacji) oraz zmniejszenie udziału najbiedniejszego kwintyla społeczeństwa w krajowej konsumpcji. Bardziej optymistyczny wydźwięk mają raporty oparte na źródłach krajowych. Podkreśla się w nich postęp, jaki czynią analizowane kraje w zwalczaniu ubóstwa i głodu. Taki pogląd bywa jednak wyrabiany na podstawie ograniczonych czasowo i miejscowo danych lub wskaźników o większym poziomie ogólności, niż zatwierdzone do monitorowania MCR. W kwestii **zapewnienia powszechnego nauczania na poziomie podstawowym** (II MCR) niemal wszystkie badane państwa odniosły sukces (niewielki regres w ostatnich latach zanotowano w Chile). Informacja ta jest szczególnie ważna w odniesieniu do Kolumbii i Wenezueli, które jeszcze w latach 90. odbiegały w tym zakresie od reszty. **Promocja równości płci i awansu społecznego kobiet** (III MCR) na polach edukacji i gospodarki w badanych krajach jest faktem (pewne zastrzeżenia można zgłaszać do sytuacji w Chile, gdzie udział kobiet w płatnych zajęciach poza rolnictwem ciągle utrzymuje się w okolicy 37,5%). Gorzej przedstawia się kwestia zwiększenia partycypacji kobiet w życiu politycznym. Pomimo ogólnego wzrostu w statystykach, tylko w Argentynie nastąpił wyraźny przełom i obecnie ponad 37% mandatów w składzie ciała ustawodawczego sprawowanych jest przez kobiety. Warto jednak wziąć pod uwagę fakt, że funkcje prezydenta Argentyny i Brazylii pełnią obecnie kobiety - Cristina Fernández de Kirchner oraz Dilma Rousseff - a w 2010 r. swą kadencję w roli głowy państwa zakończyła chilijska polityk Michele Bachelet. Dawcy latynoamerykańscy odnoszą niewątpliwe sukcesy w **ograniczaniu umieralności dzieci** (IV MCR). Argentyna, Chile, Kolumbia i Wenezuela nie osiągnęły jeszcze zakładanej redukcji na poziomie 2/3 stanu z 1990 r. Jednak dane z 2011 r. wskazują, że w państwach tych rocznie umiera ok. 50% mniej noworodków i dzieci do lat pięciu, niż miało to miejsce dwie dekady wcześniej. W przypadku Brazylii można uznać, że Cel został już zrealizowany. Brazylia, Chile i Kolumbia **poprawiły opiekę zdrowotną nad matkami** (V MCR), choć jeszcze nie w takim stopniu, aby mówić o bliskim osiągnięciu Celu. Stagnację w zakresie V MCR można zauważyć w przypadku Argentyny i Wenezueli. Ocena stanu implementacji VI MCR (**ograniczenie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, malarii i innych chorób zakaźnych**) jest mocno utrudniona ze względu na luki w danych oraz rozbieżności pomiędzy źródłami międzynarodowymi a krajowymi. Przedstawiciele grupy nie zmagają się z

Łączne rezerwy finansowe reprezentantów omawianego typu *wschodzących dawców* w 2010 r. wyniosły ponad 426,35 mld USD. Była to wartość blisko pięciokrotnie większa niż poziom tego wskaźnika z 2001 r., który wynosił 87,33 mld USD (przyrost o ponad 388%). Zarówno w 2001 r., jak i na koniec pierwszej dekady XXI wieku, największymi rezerwami dysponowała Brazylia (ponad 288,57 mld USD w 2010 r.; w latach 2001-2010 zmiana prawie o 705%). Na przestrzeni dekady średnia rezerw finansowych powiększyła się z niecałych 17,47 mld USD w 2001 r. do 85,27 mld USD w 2010 r. (analogiczna zmiana mediany z 14,4 mld USD do ok. 29,67 mld USD).

Udział nowoczesnych technologii w eksporcie przedstawicieli grupy nie jest duży i wykazuje tendencję spadkową. W 2010 r. średnio wyniósł niecałe 6,9%, podczas gdy na początku dekady stanowił ok. prawie 8,5% (mediany odpowiednio ok. 5,5% i 7,2%). Pod koniec badanego okresu najwięcej „wysokich technologii” zawierał eksport Brazylii (11,2%) i Argentyny (7,5%).

Sytuacja Brazylii w latach 70. i 80. XX w. odzwierciedla wyzwania i dylematy, przed jakimi stawały rządy państw latynoamerykańskich. Początkowo państwo intensywnie stymulowało wzrost gospodarczy w oparciu o wieloletnie plany. Był to okres rządów autorytarnych, dla których sukces/porażka polityki rozwoju miał oznaczać uzyskanie/utratę legitymizacji. Jednak z upływem czasu doszło do nagromadzenia się negatywnych zjawisk gospodarczych. Należały do nich m.in.: odpływ zagranicznych środków finansowych, inflacja, wzrost długu, spadek poziomu oszczędności i inwestycji. W takich warunkach zaczęło się tworzyć zakłęte koło. Problemy społeczno-gospodarcze zmuszały do przyspieszenia rozwoju. Stymulacja wywoływała kolejne wyzwania, tym razem *stricte*

pandemią HIV/AIDS, a wskaźnik rozpowszechniania wirusa ustabilizował się lub w ostatnich latach zaczął się nawet zmniejszać. Z wyjątkiem Chile, trudno mówić o powszechnej dostępności do terapii antyretrowirusowej dla ludzi z zaawansowaną infekcją HIV (szczególnie zła sytuacja w tej materii panuje w Kolumbii). Coraz mniejsze zagrożenie dla społeczeństw analizowanych krajów z roku na rok stanowi gruźlica. Zdecydowanie nie można zaobserwować, aby badane podmioty przykładały szczególną wagę do **ochrony środowiska naturalnego** (VII MCR). Emitują one coraz więcej dwutlenku węgla i postępuje w nich deforestacja (wyjątkiem jest Chile). Do pozytywów należy zaliczyć: zmniejszenie poziomu emisji substancji uszczuplających zapas ozonu, wzrost odsetka obszarów chronionych, większą dostępność bezpiecznych ujęć wody i systemów sanitarnych. Warto także docenić, że zmniejszył się odsetek ludności zamieszkującej slumsy. Zob. *Objetivos de Desarrollo del Milenio: Tercer Informe del Gobierno de Chile*, Naciones Unidas, Gobierno de Chile, raport dostępny na stronach internetowych chilijskiego UNDP (pod adresem: <http://www.pnud.cl/odm/tercer-informe/Tercer%20Informe%20Nacional%20ODM%20Chile%202010.pdf>); *República Argentina. Objetivos de Desarrollo del Milenio: Rendición de Cuentas 2010*, Programa de Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD) – Argentina, raport dostępny na stronach internetowych argentyńskiego UNDP (pod adresem: <http://www.undp.org.ar/docs/odm/odm2010.pdf>); *República Bolivariana de Venezuela. Cumpliendo las Metas del Milenio: 2010*, Gobierno Bolivariano de Venezuela, raport dostępny na stronach internetowych wenezuelskiego UNDP (pod adresem: http://www.pnud.org.ve/INFORME/OBJETIVOS_MILENIO_2010_INE.pdf); *Millennium Development Goals Indicators*, op. cit.

gospodarcze. Nie mogły one być pokonane przez stosowanie dotychczasowych narzędzi ze względu na zmniejszenie się wielkości środków publicznych. Programy dostosowawcze wymagały mechanizmów, które mogły ograniczyć skalę problemów gospodarczych. Ceną jednak były wyrzeczenia społeczne oraz pogorszenie jakości życia (czyli wzmocnienie się pierwotnych problemów rozwojowych).³⁶⁴

Pierwszym z krajów, który rozpoczął wdrażanie reform o charakterze neoliberalnym, było Chile. Przemiany, wspierane od początku przez chicagowską szkołę ekonomii (tzw. *Chicago Boys*), stały się prototypem oferty Konsensusu Waszyngtońskiego.³⁶⁵

W pierwszym okresie (do 1982 r.) władze chilijskie postawiły głównie na:

- gwałtowne zmniejszenie się protekcjonizmu państwowego,
- deregulację, prywatyzację, ogólne nastawienie na wolny rynek,
- liberalizację handlu zagranicznego i dewaluację waluty,
- zmiany w podatkach, finansach publicznych oraz systemie opieki społecznej.

Pomimo zapowiedzi, nie udało się całkowicie opanować inflacji i zbilansować budżetu. Dodatkowo, poziom bezrobocia dynamicznie się powiększał.³⁶⁶ Po kryzysie gospodarczym lat 1982-1983 przystąpiono do dalszej liberalizacji życia gospodarczego. Stopniowo zmniejszano poziom opodatkowania oraz kontynuowano intensywną prywatyzację. Wraz ze zmniejszaniem się wpływów budżetowych ograniczano też wydatki państwa. Coraz większe znaczenie zyskiwał eksport, zwiększał się także napływ środków finansowych z zagranicy. Podjęto próby reform społecznych, które miały wzmocnić pozytywne efekty wzrostu gospodarczego. Trzecia faza chilijskich reform jest związana z procesami demokratyzowania państwa. Kontynuowano wysiłki na rzecz kontroli inflacji i liberalizacji handlu. Uznaje się jednak, że nacisk na implementowanie reform strukturalnych zmalał wraz ze zmianą rządów. Uwaga decydentów skupiła się na takich zagadnieniach, jak: reforma systemu sprawiedliwości, edukacja, otwarcie gospodarki na sektor finansów i usług, zmniejszenie poziomu ubóstwa (m.in. drogą podniesienia płacy minimalnej).³⁶⁷

³⁶⁴ Zob. M. de P. Abreu, D. D. Carneiro, R. L. F. Werneck, *Brazil: Widening the Scope for Balanced Growth*, „World Development”, Vol. 24, Iss. 2, s. 241-244.

³⁶⁵ Reformy były jednym z następstw zamachu stanu, przeprowadzonego przez juntę wojskową w 1973 r. Potrzeba ich wdrożenia wynikała z panującego w ostatnim okresie rządów prezydenta Allende kryzysu gospodarczego, wzmocnionego przez sabotowanie gospodarki chilijskiej w ramach przygotowań do zamachu stanu.

³⁶⁶ Należy pamiętać, że były to lata kryzysów naftowych oraz innych zawirowań na rynkach światowych, w tym dalszego spadku ceny miedzi, czyli głównego składnika eksportu chilijskiego.

³⁶⁷ E. Calitz, *StructuralEconomic Reform in South Africa: Some International Comparisons*, tekst pobrany 08.05.2012 r. ze strony internetowej Południowoafrykańskiego Stowarzyszenia Ekonomicznego - *Economic Society of South Africa* (pod adresem: <http://www.essa.org.za/download/abstracts/c200141.PDF>; artykuł obecnie nie jest już udostępniany przez podane źródło, lecz można go znaleźć w „South African Journal of Economics”,

Sukces latynoamerykańskich przemian miał bardzo kruche podstawy. W szczególności objawiło się to w przypadku Argentyny. Niefortunny zbieg czynników zewnętrznych³⁶⁸ oraz wewnętrznych³⁶⁹ wywołał kolejny, poważny kryzys gospodarczo-polityczny. W jego wyniku upadł krajowy system bankowy, a powstały impas polityczny, przerodził się w chaos i paraliż struktur państwowych.³⁷⁰ Znacznie zmniejszyła się produkcja krajowa oraz wpływy budżetowe, w rezultacie czego państwo ogłosiło niewypłacalność.³⁷¹

Latynoamerykańskie reformy społeczno-gospodarcze oparte były na wspólnym rdzeniu, który stanowiły wytyczne Konsensusu Waszyngtońskiego. Jednak w każdym z krajów poszczególne fazy przemian odbywały się w innych latach i z różną dynamiką. Ważnym aspektem wydaje się ich „unarodowienie” przez przystosowanie do konkretnych realiów poszczególnych państw oraz późniejsze rozszerzenie katalogu spraw priorytetowych o wątki społeczne. Sztywne trzymanie się wytycznych Konsensusu oraz zaniechania w priorytetowych dla obywateli dziedzinach wywołały argentyński wybuch niezadowolenia społecznego. Doprowadziło to do przewartościowań w wewnętrznej polityce rozwojowej.

3.3.2. Uwarunkowania oraz ewolucja programów pomocowych

Argentyna założyła swą agencję pomocową w 1992 r. Miała już wtedy jednak za sobą przynajmniej dwie dekady doświadczeń w promowaniu rozwoju przez pomoc techniczną.³⁷²

Rodowód brazylijskiego zaangażowania we współpracę rozwojową sięga przełomu lat 50. i 60. XX w. Już wtedy Brazylijczycy zaczęli zbierać doświadczenia z zakresu oferowania

vol. 70 (2002), iss. 2 (03)), s. 11-15. Zbliżone mechanizmy zastosowano w innych analizowanych państwach. Również tam reformy ewoluowały i były dostosowywane do lokalnych warunków. Przemiany wszędzie wiązały się z dużymi, i nieprzewidywalnymi kosztami społecznymi. Zob. Ibidem, s. 15-16; H. Petrei, *International Cooperation Behind National Borders: Country Case Study on Argentina*, Office of Development Studies, United Nations Development Programme, New York 2005 (tekst dostępny na stronach internetowych UNDP pod adresem: http://web.undp.org/thenewpublicfinance/casestudies/ccs_argentina.pdf), s. 4-5; M. de P. Abreu, D. D. Carneiro, R. L. F. Werneck, *Brazil: Widening the...*, op. cit., s. 244.

³⁶⁸ Chodzi o konsekwencje globalnego przemieszczania się kryzysu finansowego powstałego pierwotnie w Azji. Doprowadził on do dewaluacji waluty Brazylii, będącej głównym partnerem handlowym Argentyny, a co za tym idzie, drastycznego zmniejszenia się wielkości argentyńskiego eksportu. Zabrakło też woli udzielenia Argentynie wystarczającej i dobrze dopasowanej pomocy finansowej z zagranicy.

³⁶⁹ Należy wskazać na: kurczowe trzymanie się środków wprowadzonych na początku lat 90. - głównie sztywnego związania kursu walutowego i wiarę, że są one panaceum na wszelkie problemy oraz rosnące niezadowolenie obywateli, spowodowane narastającymi problemami społecznymi.

³⁷⁰ Warto wspomnieć, że kurs peso i tak został oderwany od dolara oraz uległ dewaluacji.

³⁷¹ H. Petrei, *International Cooperation Behind...*, op. cit. s. 5-7; *Argentina Says It Needs More Economic Aid to Avert Turmoil*, „New York Times”, 11.03.2002 r. (tekst dostępny pod adresem internetowym: <http://www.nytimes.com/2002/03/11/world/argentina-says-it-needs-more-economic-aid-to-avert-turmoil.html>).

³⁷² *The 2012 Data Report*, opracowanie sporządzone przez inicjatywę ONE (dostępne pod adresem internetowym: http://one.org.s3.amazonaws.com/pdfs/data_report_2012_en.pdf), s. 79.

pomocy, przede wszystkim technicznej. Główna instytucja narodowego systemu pomocowego została utworzona w 1987 r.

Międzynarodowa izolacja Chile w okresie rządów junty wojskowej była przyczyną ograniczonej współpracy z aktorami globalnego środowiska pomocowego. Dotyczyło to przede wszystkim funkcjonowania w charakterze beneficjenta. Ostracyzm ograniczał opcje finansowania z niektórych źródeł.³⁷³ Chilijska agencja pomocowa utworzona została w 1990 r. Pierwotnie zarządzała otrzymywanym wsparciem, lecz szybko podjęła kooperację z innymi krajami rozwijającymi się.³⁷⁴

Obecna kolumbijska instytucja pomocowa utworzona została dopiero w 2011 r., lecz w poszukiwaniu jej rodowodu trzeba się cofnąć aż do lat 70. XX w. W zakresie współpracy rozwojowej uwaga Bogoty nadal koncentruje się wokół pozyskiwania środków z zagranicy, a w znacznie mniejszym stopniu - wspierania innych.³⁷⁵

Zdecydowany wzrost aktywności Wenezueli w roli donatora pomocy związany jest z dojściem do władzy prezydenta Hugo Chaveza. Główna instytucja w krajowym systemie pomocowym powołana została w roku 2001. Ewentualna wcześniejsza aktywność prorozwojowa tego kraju nie jest szerzej omawiana w dostępnych źródłach.³⁷⁶

Brak doświadczeń w kolonizowaniu (czy szerzej podporządkowywaniu sobie innych państw) oraz przywiązanie do neutralności są cechami historycznymi, które wpływają na oblicze brazylijskiej i regionalnej współpracy rozwojowej.³⁷⁷

Ważnym wydarzeniem kształtującym latynoamerykańską wizję współpracy rozwojowej było zorganizowanie w 1978 r., pod egidą SNZ, konferencji w Buenos Aires, w której udział wzięło aż 138 państw. Podczas spotkania podpisany został Plan działań z

³⁷³ G. Santander Campos, *Chile: Explorando Nuevos Roles* [w:] G. Santander Campos (red.), *Nuevos donantes y cooperación Sur-Sur: estudios de caso*, Universidad Complutense de Madrid, Instituto Complutense de Estudios Internacionales (publikacja dostępna pod adresem internetowym: <http://www.ucm.es/info/icei/res/secciones/pdf/nuevosdonantescooperacionss.pdf>), s. 44.

³⁷⁴ *About AGCI: History of AGCI*, informacja dostępna na stronie internetowej instytucji (pod adresem: <http://www.agci.cl/english/index.php/about-agci/history-of-agci>); *Balance: Agencia de Cooperación Internacional de Chile: Gobierno Presidenta Michelle Bachelet 2006 – 2010*, Ministerio de Relaciones Exteriores, Agencia de Cooperación Internacional de Chile (dokument dostępny pod adresem internetowym: http://www.agci.cl/attachments/article/139/agci_balance_2006_2010.pdf), s. 23.

³⁷⁵ Informacja dostępna na stronie internetowej kolumbijskiej agencji pomocowej (pod adresem: <http://www.apccolombia.gov.co/contenidos/historia.html>); P. Uribe Villa, *Colombia: Hitos y Tendencias como Nuevo Donante* [w:] G. Santander Campos, *Nuevos donantes y...*, op. cit., s. 64-65.

³⁷⁶ Zob. strona internetowa *Banco de Desarrollo Económico de Venezuela* (<http://www.bandes.gob.ve>).

³⁷⁷ L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation for development Drivers, mechanics and future prospects. Final version: 6 September 2010*, Overseas Development Institute, London 2010, dokument dostępny na stronach internetowych Instytutu (pod adresem internetowym: <http://www.odi.org.uk/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/6137.pdf>), s. 2.

Buenos Aires.³⁷⁸ Zakładał koncentrację wysiłków na rzecz wzajemnej pomocy technicznej krajów rozwijających się. Dokument ten bywa zaliczany do fundamentów współpracy na linii Południe-Południe. Zapał przedstawicieli krajów rozwijających się, w tym państw Ameryki Południowej, do wzajemnej współpracy został stłumiony przez kryzys lat 80. Mimo wszystko, tradycja latynoamerykańska w zakresie promocji rozwoju zapisała chlubną kartę, do której może się odwoływać.³⁷⁹

Autorzy wywodzący się z tej części świata podkreślają znaczenie wkładu regionu w rozwój idei współpracy pomiędzy krajami rozwijającymi się. Oprócz wspomnianego wyżej Planu z Buenos Aires, mówi się o:

1. inicjującej roli przy powołaniu G-77,
2. promowaniu idei Nowego Międzynarodowego Ładu Ekonomicznego,
3. Planie Działań z Caracas z 1981 r. (poświęconemu współpracy gospodarczej pomiędzy krajami rozwijającymi się),
4. hawańskim Pierwszym Szczycie Południa z 2000 r.³⁸⁰

3.3.3. Instytucje związane ze współpracą rozwojową

Główną instytucją brazylijskiego systemu pomocowego jest Brazylijska Agencja Współpracy (*Agência Brasileira de Cooperação/Brazilian Cooperation Agency - ABC*), która działa od 1987 r. Nie jest to w pełni wydzielona i autonomiczna agencja. Pod względem kadrowym i finansowym powiązana jest z MSZ. ABC jest przewidziana do pełnienia funkcji: koordynacyjnej³⁸¹, zarządczej, kontrolnej i oceniającej.³⁸²

³⁷⁸ Dokładniej *Plan działań w celu promocji i realizacji współpracy technicznej pomiędzy krajami rozwijającymi się - Buenos Aires Plan of Action for Promoting and Implementing Technical Co-operation among Developing Countries 1978* (dokument dostępny pod adresem internetowym: <http://hdrnet.org/516/>).

³⁷⁹ L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit, s. 15; F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional Sur-Sur en América Latina y el Caribe: una Mirada desde sus Avances y Limitaciones hacia un Contexto de Crisis Mundial*, „Revista de Economía del Caribe”, No 5 (2010), artykuł dostępny na stronach internetowych kolumbijskiego Universidad del Norte (pod adresem: <http://rcientificas.uninorte.edu.co/index.php/economia/article/viewFile/1256/796>), s. 194-195.

³⁸⁰ Ibidem, s. 204.

³⁸¹ Chodzi o koordynację wewnętrzną i zewnętrzną współpracy międzynarodowej oraz dbanie o łączenie priorytetów polityki zagranicznej i wewnętrznej - rozwojowej.

³⁸² S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 23; C. Schläger, *New Powers for Global Change? Challenges for International Development Cooperation: The Case of Brasil*, „FES Briefing Paper”, Friedrich Ebert Stiftung, No. 3 (March 2007), s. 5; L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, s. vi, 2; S. L. John de Sousa, *Brazil as an Emerging Actor in International Development Cooperation: A Good Partner for European Donors?*, „Briefing Paper”, No. 5/2010, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik/German Development Institute GmbH, (tekst dostępny na stronach internetowych Instytutu pod adresem: [http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ANES-83EH29/\\$FILE/BP%205.2010.pdf](http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ANES-83EH29/$FILE/BP%205.2010.pdf)), s. 1, 3;

Bardzo duże rozproszenie instytucjonalne brazylijskiego systemu pomocowego wynika z zainteresowania wpływowych interesariuszy. Oprócz ABC w systemie pomocowym aktywnych ma być nawet ok. 120 ciał (władze szacują, że przekazują one ok. 15 razy więcej środków, niż Agencja). Od 2006 r. 11 brazylijskich ministerstw współtworzy Międzyresortową Grupę Międzynarodowej Pomocy Humanitarnej. Brazylijski system pomocowy jest wspierany przez Narodowy Bank Rozwoju (*Banco Nacional de Desenvolvimento*).³⁸³ Nowe, niezależne programy współpracy często powstają jako rezultat wizyt głównych decydentów brazylijskich w innych krajach.

ABC przechodzi zmiany, pozwalające jej na bardziej skuteczne wypełnianie powierzonych zadań (np. jej budżet znacznie wzrósł w minionych latach). Można spotkać się z uwagami, że z powodu braków legislacyjnych dochodzi do kuriozalnych sytuacji, w których brazylijskie instytucje potrzebują pośrednika w postaci UNDP, aby nieść pomoc za granicą.³⁸⁴ Wspomina się także o problemach z monitorowaniem i ewaluacją brazylijskiej ODA.³⁸⁵

W 1992 r. powołano Argentyński Fundusz na rzecz Współpracy Horyzontalnej (*Fondo Argentino de Cooperación Horizontal / Argentine Fund for Horizontal Cooperation*, FO-AR). Od początku była to instytucja zależna od MSZ. W ostatnim czasie FO-AR zmienił nazwę na Argentyński Fundusz Współpracy Południe-Południe i Trójstronnej (*Fondo Argentino de Cooperación Sur-Sur y Triangular*), lecz zachowano pierwotny skrót.³⁸⁶

Chilijska Agencja Współpracy Międzynarodowej (*Agencia de Cooperación Internacional de Chile / Chilean International Cooperation Agency - AGCI*) została utworzona przy MSZ w roku 1990. Początkowo rola tej instytucji ograniczała się do zarządzania otrzymywanym wsparciem. Jednak już w 1993 r. utworzono Program Współpracy Horyzontalnej, który zajmował się kooperacją z innymi krajami Południa. AGCI

B. Corrêa Kruschewsky, *Brasil: En Busca del Liderazgo Regional* [w:] G. Santander Campos, *Nuevos donantes y...*, op. cit., s. 20.

³⁸³ D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 10; C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 5, 7; L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, s. 2; S. L. John de Sousa, *Brazil as an...*, op. cit., s. 2-3; B. Corrêa Kruschewsky, *Brasil: En Busca del Liderazgo Regional* [w:] G. Santander Campos, *Nuevos donantes y...*, op. cit., s. 20.

³⁸⁴ Mechanizm operacji polega na tym, że ciało krajowe przelewa fundusze na rzecz instytucji multilateralnej, tak by ta mogła sfinansować działania zaplanowane przez podmiot krajowy.

³⁸⁵ L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 10-11, 13.

³⁸⁶ *20 años de Cooperación Sur-Sur Argentina*, tekst informacyjny na podstronie argentyńskiego MSZ poświęconej Funduszowi (dostępny na stronach internetowych resortu pod adresem: <http://www.foargentina.cancilleria.gov.ar/objetivos.php?active=3>); *The Data Report 2011*, opracowanie sporządzone przez inicjatywę ONE (dostępne pod adresem internetowym: <http://s3.amazonaws.com/one.org/pdfs/dr2011.pdf>), s. 79; *Argentina*, tekst informacyjny na portalu INSouth: an Intellectual Network for the South (dostępny pod adresem internetowym: http://www.insouth.org/index.php?option=com_content&view=article&id=79:argentina&catid=31:country-windows&Itemid=86); *Argentina. Argentina and Aid for Trade: The Role of FO-AR*, opracowanie dostępne na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/aidfortrade/39835150.pdf>), s.15-16.

zarządzana jest przez Radę. Na jej czele stoi minister spraw zagranicznych. Oprócz niego w skład zespołu kierującego wchodzi przedstawiciele resortu finansów oraz ministerstwa rozwoju społecznego, a także czterech członków wskazanych przez głowę państwa (w tym przedstawiciel sektora akademickiego). Ścisłe związki prowadzonej przez Agencję działalności z chilijską polityką zagraniczną są otwarcie deklarowane przez jej kierownictwo. Podobnie jak u pozostałych badanych państw, w chilijskim systemie pomocowym aktywne są również resorty inne niż spraw zagranicznych i finansów.³⁸⁷

W 2011 r. przy urzędzie Prezydenta Kolumbii powołano do życia Prezydencką Agencję Współpracy Międzynarodowej Kolumbii (*Agencia Presidencial de Cooperación Internacional de Colombia*, APC-Colombia), która odpowiada za zarządzanie otrzymywaną i świadczoną pomocą. W kolumbijskim systemie pomocowym panuje dwutorowość. Równolegle do agencji działa Dyrekcja (departament) MSZ ds. Współpracy Międzynarodowej. Zajmuje się politycznymi aspektami współpracy rozwojowej, a także koordynacją działań instytucji publicznych (w tym ambasad) w zakresie prowadzonej współpracy rozwojowej. W kolumbijskim systemie pomocowym, w mniejszym stopniu, udzielają się także inne instytucje krajowe.³⁸⁸

Bank Rozwoju Gospodarczego i Społecznego Wenezueli (*Banco de Desarrollo Económico y Social de Venezuela*, BANDES) jest główną agencją pomocową Wenezueli. Instytucja dysponuje pewną autonomią, mimo formalnego przypisania do resortu finansów. Działa w kraju i za granicą. Finansuje inicjatywy społeczne, udziela kredytów preferencyjnych, świadczy pomocy techniczną i humanitarną. Dodatkowo przeprowadza inne operacje finansowe z zakresu polityki zagranicznej.³⁸⁹

Do innych instytucji wenezuelskiego systemu pomocowego zalicza się:

- prezydenta i MSZ - odpowiedzialnych za zewnętrzną politykę rozwojową;

³⁸⁷ *About AGCI: History...*, op. cit.; *About AGCI: Council*, informacja dostępna na stronach internetowych instytucji (pod adresem: <http://www.agci.cl/english/index.php/about-agci/consejo>); *Balance: Agencia de ...*, op. cit., s. 21, 23-24; G. Santander Campos, *Chile: Explorando Nuevos...*, op. cit., s. 44.

³⁸⁸ Zob. strona internetowa kolumbijskiej agencji pomocowej (<http://www.apccolombia.gov.co/>); P. Uribe Villa, *Colombia: Hitos y...*, op. cit., s. 64, 67-68; *Estrategia Nacional de Cooperación Internacional 2012 – 2014*, Ministerio de Relaciones Exteriores: Republica de Colombia, Agencia Presidencial de Cooperación Internacional de Colombia, Departamento Nacional de Planeación, dokument dostępny na stronach internetowych kolumbijskiej agencji rozwojowej (pod adresem: http://www.apccolombia.gov.co/recursos_user/ENCI-2012-2014/ENCI-2012-2014.pdf), s. 15; *Cooperación internacional*, informacja na stronach internetowych kolumbijskiego MSZ (dostępna pod adresem: <http://www.cancilleria.gov.co/international/politics/cooperation>).

³⁸⁹ Strona internetowa BANDES (op.cit.); *República Bolivariana de Venezuela*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Venezuela_30_04_2008.pdf), s. 2-3.

- Ministerstwo Gospodarki, Finansów i Bankowości Publicznej - współpracujące z innymi krajami, nadzorujące BANDES oraz Bank Handlu Zagranicznego³⁹⁰, wspólnie z BANDES zarządzające specjalnymi funduszami pomocowymi;
- fundusze ustanawiane do współpracy bilateralnej ze strategicznymi partnerami - np. Argentyną, Białorusią, Ekwadorem czy Iranem,
- fundusze wspierające inicjatywy wielostronne, skupiające się głównie wokół dwu ugrupowań, powstałych w trakcie rządów Hugo Chaveza - ALBA³⁹¹ i *PetroCaribe*³⁹² - m.in. Bank Południa, Bank ALBA, Fundusz Humanitarny ALBA dla Haiti czy Fundusz Wsparcia Społecznego i Humanitarnego dla Państw Afryki;
- inne resorty i instytucje (np. *Petróleos de Venezuela* - PDVSA - firma państwowa zajmująca się wydobyciem i handlem ropą naftową).³⁹³

Dawcy latynoamerykańscy korzystają z licznych i rozsianych, regionalnych instytucji pomocowych. Nie wypracowano jeszcze mechanizmu (organu) koordynującego ich plany.

³⁹⁰ Bank wspiera system pomocowy swymi kredytami preferencyjnymi.

³⁹¹ ALBA, a właściwie obecnie ALBA-TCP, ugrupowanie skupiające osiem państw (Wenezuelę, Kubę, Nikaraguę, Boliwię, Dominikę, Ekwador, Saint Vincent i Grenadyny oraz Antiguę i Barbudę). Członków łączy wartości lewicowe, poczucie wzajemnej więzi kulturowej i chęć stworzenia alternatywy dla hegemonii USA. Już pełna nazwa inicjatywy, Boliwariański Sojusz na rzecz Narodów Naszej Ameryki - Traktat Handlowy Narodów (*Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América - Tratado De Comercio De Los Pueblos*) sugeruje silne zaangażowanie polityczne i odwołania historyczne do takich postaci, jak Simon Bolívar i José Martí. W ramach ugrupowania realizowane są tzw. projekty „wielkiego narodu” w dziedzinach: żywności, środowiska, nauki i technologii, tzw. sprawiedliwego handlu, kultury, edukacji, energetyki, przemysłu i sektora górniczego, ochrony zdrowia, telekomunikacji, transportu i turystyki. Przy ugrupowaniu powstał Bank ALBA (*Banco del ALBA*), który ma dążyć do promocji rozwoju państw członkowskich, m.in. finansując projekty i programy oraz udzielając pożyczek. Zob. strona internetowa ugrupowania (<http://www.alba-tcp.org>); strona internetowa *Banco del ALBA* (<http://www.bancodelalba.org>); *Informator ekonomiczny o krajach świata: Wenezuela*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych polskiego MSZ (pod adresem: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Wenezuela/Wenezuela%2003.pdf>); G. Santander Campos, *Venezuela: El Donante...*, op. cit., s. 89-90, 102-103.

³⁹² *PetroCaribe* to ugrupowanie integracyjne zrzeszające 18 państw. Należą do niego: Wenezuela oraz Antigua i Barbuda, Bahamy, Belize, Dominika, Dominikana, Granada, Gujana, Gwatemala, Haiti, Honduras, Jamajka, Kuba, Saint Lucia, Saint Vincent i Grenadyny, Surinam, Wyspy Św. Krzysztofa i Nevis. Zrzeszenie ma dążyć do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego członków, wzmocnienia procesów rozwoju oraz poczucia jedności, solidarności i współpracy w regionie. W celu osiągnięcia powyższych celów Wenezuela zobowiązała się zmodyfikować swą politykę handlową oraz energetyczną i dostarczać wrażliwym państwom regionu ropę naftową po obniżonych kosztach. *PetroCaribe* ma być instrumentem, dzięki któremu Wenezuela może wspierać wybrane państwa (pomoc finansowa oraz dostawy ropy w zamian za barter dóbr i usług) bez odstępowania od wspólnej polityki cenowej OPEC. Władze Wenezueli na wzór *PetroCaribe* chciały prowadzić współpracę z innymi subregionami (*Petroandina*, *Petrosur* oraz *Petroamérica*), lecz inicjatywy te nie osiągnęły odpowiedniej skali. W praktyce, *PetroCaribe* jest inicjatywą komplementarną ALBA. Efektem współpracy obu inicjatyw jest Fundusz *ALBA Caribe*. Zob. strona internetowa ugrupowania (<http://www.petrocaribe.org>); F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional...*, op. cit., 214-215, 222; G. Santander Campos, *Venezuela: El Donante...*, op. cit., s. 97-102; *República Bolivariana de Venezuela*, op. cit., s. 2; *Wenezuela*, tekst informacyjny na stronach internetowych Ambasady RP w Caracas (dostępny pod adresem: http://caracas.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/informacje_ekonomiczne/wenezuela_2).

³⁹³ G. Santander Campos, *Venezuela: El Donante "Bolivariano"* [w:] G. Santander Campos, *Nuevos donantes y...*, op. cit., s. 87; *República Bolivariana de Venezuela. Cumpliendo...*, op. cit., s. 98-100.

Proces monitorowania poziomów przepływu transferów pomocowych dopiero się rozpoczyna. Regionalne instytucje pomocowe dają szansę skanalizować rozproszone i często niezauważalne na arenie międzynarodowej wysiłki prorozwojowe mniejszych dawców.³⁹⁴ Warto odnotować, że w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów udało się wypracować praktykę cyklicznych spotkań dyrektorów ds. współpracy międzynarodowej.³⁹⁵

Ugrupowaniami integracyjnymi, które utworzyły własne instytucje współpracy rozwojowej są:

- **MERCOSUR** - Komitet Współpracy Technicznej (*Comité de Cooperación Técnica del MERCOSUR*)³⁹⁶,
- **Wspólnota Andyjska** - Komitet Andyjski Przedstawicieli Agencji ds. Współpracy Międzynarodowej (*Comité Andino de Titulares de Organismos de Cooperación Internacional de la Comunidad Andina*)³⁹⁷,
- **UNASUR** - Południowoamerykańska Rada Rozwoju Społecznego (*Consejo de Desarrollo Social Suramericano*)³⁹⁸.

Dodatkowo, rolę wspomagającą odgrywają:

³⁹⁴ F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional...*, op. cit., s. 217; C. Xalma, J.M. Vera, *Report on South-South Cooperation in Ibero-America 2011*, „SEGIB Studies n° 6” (2011), Ibero-American General Secretariat (SEGIB), raport dostępny na stronach internetowych Sekretariatu Generalnego Ruchu Iberoamerykańskiego - Secretaría General Iberoamericana (pod adresem: <http://segib.org/news/files/2011/11/Coop-South-South-2011.pdf>), s. 26-27.

³⁹⁵ F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional...*, op. cit., s. 204.

³⁹⁶ Instytucja ta ma uprawnienia do wskazywania możliwości, selekcji, akceptacji, monitorowania i ewaluacji współpracy technicznej, zarówno pomiędzy państwami członkowskimi, jak i z udziałem innych aktorów spoza strefy. W wymiarze zewnętrznym, najbardziej zaawansowana jest kooperacja Komitetu z Międzyamerykańskim Bankiem Rozwoju oraz UE. Instytucja realizuje wspólne projekty z: Hiszpanią, Japonią, Koreą, Niemcami i Włochami. Zob. *Grupo de Cooperación Internacional del MERCOSUR*, informacja na stronach internetowych argentyńskiego MSZ (dostępna pod adresem: <http://www.mrecic.gov.ar/es/comite-de-cooperacion-tecnica-de-mercosur>); B. Corrêa Kruschewsky, *Brasil: En Busca del Liderazgo Regional* [w:] G. Santander Campos, *Nuevos donantes y...*, op. cit., s. 30-31; F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional...*, op. cit., 212-213.

³⁹⁷ Komitet pełni funkcje konsultacyjne, koordynujące i prowadzi wymianę doświadczeń. Aktywność instytucji nastawiona jest zarówno na kooperację państw członkowskich Wspólnoty, jak i na kontakty z innymi podmiotami środowiska międzynarodowego. Zob. *CATO CI*, informacja na stronach internetowych Wspólnoty Andyjskiej (dostępna pod adresem: http://www.comunidadandina.org/Cooperacion_catoci.aspx); F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional...*, op. cit., s. 213-214.

³⁹⁸ Rada ma służyć dialogowi, refleksji, koordynacji oraz wspieraniu współpracy. Do jej zadań należy m.in.: 1. promocja opartego na zasadach równości i inkluzywności rozwoju społecznego i ludzkiego, który przyczyniłby się do zwalczania ubóstwa i zniesienia nierówności w regionie; 2. inicjowanie współpracy technicznej pomiędzy państwami członkowskimi; 3. wspieranie programów współpracy horyzontalnej (na linii Południe-Południe) w dziedzinie ochrony i awansu społecznego. Możliwości oddziaływania Unii Narodów Południowoamerykańskich na promocję rozwoju są w tej chwili ograniczone. Jednak w przypadku powodzenia zainicjowanych procesów integracyjnych, potencjalnie może się ona stać filarem latynoamerykańskiego systemu pomocowego. Wyjątkowość UNASUR polega na tym, że skupia wszystkich badanych dawców wraz z grupą biorców. Członkowie powiązani są terytorialnie, historycznie, kulturowo i gospodarczo. *Estatuto: Consejo de Desarrollo Social Suramericano*, dokument dostępny na stronach internetowych UNASUR (pod adresem: <http://www.unasur.org/uploads/ae/8c/ae8c9f752568915ad367e0b3f5c6eb2b/Estatutos-Consejo-de-Desarrollo-Social-Suramericano.pdf>), s. 2.

- Latynoamerykański System Gospodarczy (*Sistema Económico Latinoamericano y del Caribe*, SELA)³⁹⁹,
- Komisja Gospodarcza Narodów Zjednoczonych ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów (*United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean* - ECLAC, znana jednak lepiej pod akronimem wywodzonym od jej hiszpańskiej nazwy *Comisión Económica para América Latina y el Caribe* - CEPAL).⁴⁰⁰
- Sekretariat Generalny Konferencji Iberoamerykańskich - *Secretaría General Iberoamericana*).⁴⁰¹

We wrześniu 2009 r. przywódcy Argentyny, Boliwii, Brazylii, Ekwadoru, Paragwaju, Urugwaju oraz Wenezueli podpisali porozumienie o ustanowieniu Banku Południa (*Banco del Sur*).⁴⁰² Instytucja miała dysponować kapitałem początkowym w wysokości 20 mld USD (Argentyna, Brazylia, Wenezuela zobowiązały się wnieść po 4 mld USD, a reszta powinna pochodzić z wpłat innych państw). Zadeklarowano, że celem działalności Banku jest przyspieszanie tempa rozwoju państw członkowskich. Wśród zadań Banku znalazło się także: finansowanie działań w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego, wzmacnianie integracji

³⁹⁹ Państwa członkowskie wyznaczyły tej organizacji rolę międzynarodowej „ogniskowej” współpracy technicznej (czynnika skupiającego działania kooperacyjne na poziomie krajowym). W ramach SELA od 1987 r. odbywają się spotkania dyrektorów ds. międzynarodowej współpracy technicznej (od 1998 r. pod nazwą Spotkania Dyrektorów ds. Współpracy Międzynarodowej Regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów). Zob. *XXIII Reunión de Directores de Cooperación Internacional de América Latina y el Caribe*. „*Cooperación Regional en el Ámbito de la Seguridad Alimentaria*”, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych SELA (pod adresem: <http://www.sela.org/view/index.asp?ms=258&pageMs=102823>); F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional...*, op. cit., 207-209.

⁴⁰⁰ Oprócz wkładu koncepcyjnego, zbierania danych statystycznych i promocji idei, wspomniany organ SNZ powołał Komitet Współpracy Południe-Południe (*Committee on South-South Cooperation / Comité de Cooperación Sur Sur*). CEPAL w latach 2008-2009 zrealizowała projekty prorozwojowe o wartości ponad 34 mln USD (finansowane głównie przez Argentynę, Brazylię, Chile i Kolumbię). Komisja podkreśla, że stara się, aby jej projekty wpisywały się w długoletnie, wielosektorowe programy. *About ECLAC Cooperation Activities*, informacja dostępna na stronach internetowych instytucji (pod adresem: <http://www.eclac.org/cgi-bin/getprod.asp?xml=/cooperacion/noticias/paginas/7/25937/P25937.xml&xsl=/tpl-i/p18f.xsl&base=/cooperacion/tpl-i/top-bottom.xsl>); *Events relevant to the South-South cooperation*, informacja dostępna na stronach internetowych CEPAL (pod adresem: http://www.eclac.org/cooperacion/noticias/paginas/4/25934/south_south_relevantevents.pdf); *Regulatory framework of South-South cooperation*, tekst informacyjny dostępny na stronach CEPAL (pod adresem: http://www.eclac.org/cooperacion/noticias/paginas/4/25934/south_south_regulatoryframework.pdf); F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional...*, op. cit., s. 205-206.

⁴⁰¹ W ramach tego zrzeszenia wypracowywane są inicjatywy regionalnej współpracy Południe-Południe (nazywanej kooperacją horyzontalną), a także działań trójstronnych. Zob. Ibidem, s. 208-209; J.M. Vera, *Report on South-South...*, op. cit., s. 100-101.

⁴⁰² Guillermo Santander Campos wspomina informuje, że akt fundacyjny Banku został podpisany już w grudniu 2007 r. Na stronach internetowych Ambasady RP w Buenos Aires można znaleźć informację, że akt utworzenia Banku Południa został podpisany w 2007 r. w argentyńskiej stolicy. Zob. G. Santander Campos, *Venezuela: El Donante...*, op. cit., s.104-105; *Informator Argentyna*, materiał dostępny na stronach internetowych Ambasady RP w Buenos Aires (pod adresem: http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/biuletyn_ekonomiczny/informator_ekon_arg).

regionalnej, redukcja asymetryczności potencjałów państw członkowskich oraz walka z biedą i wykluczeniem społecznym. Nie jest do końca jasne, choćby ze względu na brak strony internetowej lub doniesień medialnych, czy instytucja faktycznie funkcjonuje.⁴⁰³

Alternatywę dla tworzenia przez przedstawicieli regionu własnych instytucji pomocowych stanowią organy zdominowanej przez USA Organizacji Państw Amerykańskich (OPA). W 1996 r. OPA utworzyła Międzyamerykańską Radę ds. Całościowego (Integralnego) Rozwoju CIDI (*Inter-American Council for Integral Development*), która ma koordynować i stymulować działania na rzecz zwiększenia potencjału rozwojowego członków. Celem istnienia struktury jest promocja współpracy pomiędzy państwami członkowskimi Organizacji w dziedzinie eliminacji skrajnej biedy a także powiększanie poziomu ogólnego, całościowo rozumianego rozwoju (*integral development*). CIDI podlegają m.in.: agencja ds. współpracy i rozwoju⁴⁰⁴, fundusz wielostronny oraz szereg komitetów. Implementacją postanowień CIDI i koordynacją codziennych prac zajmuje się sekretariat wykonawczy.⁴⁰⁵

3.3.4. Przesłanki i cele udzielania pomocy rozwojowej

Główną przesłankę podjęcia przez badane podmioty działań pomocowych stanowiło członkostwo w licznych ugrupowaniach regionalnych. Za organizacje o podstawowym znaczeniu należy uznać **MERCOSUR** (członkami są Brazylia, Argentyna i Wenezuela,

⁴⁰³ Chavez announces creation of South Bank, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (www.chinaview.cn), 27.09.2009 r.; South American leaders sign agreement creating South Bank, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (www.chinaview.cn), 27.09.2009 r.; T. Pearson, *Africa-South America Summit in Venezuela Cements South-South Collaboration*, informacja w serwisie Venezuelanalysis.com (dostępna pod adresem: <http://Venezuelanalysis.com/news/4822>); *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-sixth session. A/66/229, 3 August 2011, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/SG%20Reports/SG%20Report%20on%20SSC%202011.pdf>), s. 7.

⁴⁰⁴ Ciało utworzone w 2000 r. w ramach intensyfikacji działań, wymuszonej przez latynoamerykańską część OPA.

⁴⁰⁵ Zob. *About the Inter-American Council for Integral Development - CIDI*, informacja na stronach internetowych OPA (dostępna pod adresem: <http://www.oas.org/en/cidi/default.asp>); *The OAS Promotes Development in the Americas: Executive Secretariat for Integral Development - SEDI*, informacja na stronach internetowych OPA (dostępna pod adresem: <http://www.oas.org/en/sedi>); *About FEMCIDI*, informacja na stronach internetowych OPA (dostępna pod adresem: <http://portal.oas.org/Portal/Sector/Secretar%C3%ADaGeneral/SEDI/OESEDI/Proyectos/FEMCIDI/SobreFEMCIDI/tabid/623/Default.aspx>); *Inter-American Agency for Cooperation and Development (IACD)*, informacja na stronach internetowych OPA (dostępna pod adresem: <http://www.oas.org/en/cidi/AICD.asp>); F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional...*, op. cit., 210-212.

stowarzyszone z ugrupowaniem są Chile i Kolumbia)⁴⁰⁶, **Wspólnotę Andyjską** (członkiem jest Kolumbia; Argentyna, Brazylia i Chile są stowarzyszone)⁴⁰⁷ oraz **UNASUR** (należy cała piątka)⁴⁰⁸. Wszystkie państwa są także członkami różnych organizacji, będących efektem wcześniejszych, ambitnych lecz nieudanych, prób integracji Ameryki Łacińskiej i Karaibów: Wspólnoty Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów (*Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*)⁴⁰⁹, SELA⁴¹⁰ oraz Latynoamerykańskiego Stowarzyszenia Integracji (*Asociación Latinoamericana de Integración*)⁴¹¹. Omawiani donatorzy należą także

⁴⁰⁶ Ciągający się od 2006 r. proces ratyfikacyjny umowy akcesyjnej Wenezueli był wstrzymany ze względów politycznych. W 2012 r. Wenezuela została przyjęta do ugrupowania. Członkiem ugrupowania jest także Urugwaj. Do celów MERCOSUR, oprócz zapewnienia swobodnego przepływu dóbr, usług i środków produkcji należą także: ustanowienie wspólnej taryfy celnej oraz polityki handlowej względem podmiotów zewnętrznych, koordynacja polityk makroekonomicznych i innych szczegółowych oraz harmonizacja legislatury, która ma przyczynić się do ściślejszej integracji. Zob. *Venezuela joins Mercosur trading bloc*, tekst dostępny na stronach internetowych BBC (pod adresem: <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-19069591>); *Quienes Somos*, informacja na stronach internetowych MERCOSUR (dostępna pod adresem: http://www.mercosur.int/t_generic.jsp?contentid=3862&site=1&channel=secretaria&seccion=2).

⁴⁰⁷ Do ugrupowania należą także Boliwia, Ekwador, Peru. Paragwaj i Urugwaj są z nim stowarzyszone. Zadaniemi organizacji są: promocja zrównoważonego i harmonijnego rozwoju państw członkowskich oraz prowadzona na zasadach równości współpraca gospodarczo-społeczna, pobudzanie wzrostu gospodarczego i generowanie zatrudnienia, ułatwianie regionalnych procesów integracyjnych, zmniejszanie wrażliwości na czynniki zewnętrzne, zwiększenie potencjału członków na arenie międzynarodowej, wzmacnianie solidarności subregionalnej, zmniejszanie różnic rozwojowych pomiędzy krajami członkowskimi, trwała poprawa warunków życiowych mieszkańców subregionu. Zob. *Somos Comunidad Andina*, tekst informacyjny na stronie internetowej ugrupowania (dostępny pod adresem: <http://www.comunidadandina.org/Quienes.aspx>).

⁴⁰⁸ Członkami organizacji są także: Boliwia, Ekwador, Gujana, Paragwaj, Peru, Surinam oraz Urugwaj. Ugrupowanie powstało w grudniu 2004 r. Obecna nazwa używana jest od 2008 r. wraz z przyjęciem Traktatu Konstytuującego UNASUR. Głównym celem sformułowanym w umowie jest stworzenie przestrzeni integracyjnej, która doprowadzi do kulturowej, społecznej, gospodarczej i politycznej unii narodów. Współpraca obejmuje pola: dialogu politycznego, polityki społecznej, edukacji, energetyki, infrastruktury, finansów, środowiska naturalnego. Działania w tym duchu mają być środkiem do: wyeliminowania nierówności społeczno-gospodarczych, osiągnięcia integralności społecznej, zaangażowania społecznego, wzmocnienia demokracji oraz zmniejszenia asymetrii w możliwościach zapewnienia suwerenności i niepodległości państw członkowskich. Zob. Strona internetowa Sekretariatu Generalnego UNASUR (<http://www.unasursg.org>); *Tratado Constitutivo de UNASUR*, dokument dostępny na stronach internetowych organizacji (pod adresem: <http://www.unasursg.org/uploads/f8/74/f874c8c194f76a8bbd9b2ca6f23a5af7/Tratado-constitutivo-UNASUR.pdf>).

⁴⁰⁹ Ugrupowanie skupiające 33 kraje. Powstało w 2010 r. z połączenia Grupy z Rio oraz Szczytów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Współpraca ma się przyczynić do: zwiększenia poczucia jedności między zaangażowanymi społeczeństwami, integracji politycznej, ekonomicznej, społecznej i kulturalnej, poprawy jakości życia w regionie, przyspieszenia tempa wzrostu gospodarczego oraz promocji zrównoważonego i niezależnego rozwoju, który oparty będzie na demokracji, równości i sprawiedliwości społecznej. Zob. *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños* - CELAC, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych Parlamentu Latynoamerykańskiego - *Parlamento Latinoamericano* (pod adresem: <http://www.parlatino.org/es/proyecto-de-la-celac.html>); strona internetowa szczytu Wspólnoty w Caracas, który odbył się w dniach 2-3 grudnia 2011 r. (<http://www.celac.gob.ve>).

⁴¹⁰ SELA to powstała w 1975 r. organizacja międzynarodowa skupiająca 28 państw regionu. Jej cele obejmują: promocję idei systematycznych konsultacji, koordynacji oraz wypracowywania wspólnych stanowisk i strategii w dziedzinie gospodarki, a także stymulację współpracy i integracji pomiędzy państwami regionu. Zob. *¿Qué es el SELA?*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych organizacji (pod adresem: <http://www.sela.org/view/index.asp?ms=258&pageMs=26201>).

⁴¹¹ Organizacja powstała na podstawie Traktatu z Montevideo z 1980 r. Skupia 13 państw. Działa na rzecz ustanowienia strefy wzajemnych preferencji gospodarczych w regionie, które mają doprowadzić do stworzenia wspólnego rynku Latynoameryki. Zob. *¿Quiénes Somos?*, notatka informacyjna na stronach internetowych Stowarzyszenia (pod adresem: http://www.aladi.org/nsfaladi/arquitect.nsf/VSITIOWEB/quienes_somos).

do OPA oraz Międzyamerykańskiego Banku Rozwoju (*Inter-American Development Bank*, IADB)⁴¹². Obraz regionalnej współpracy analizowanych krajów uzupełniają:

- status obserwatora, który uzyskały Argentyna, Brazylia i Chile, przy Systemie Integracji Środkowoamerykańskiej (*Sistema de la Integración Centroamericana*)⁴¹³,
- członkostwo Argentyny i Kolumbii w Środkowoamerykańskim Banku Integracji Gospodarczej (*Banco Centroamericano de Integración Económica*)⁴¹⁴,
- przynależność Kolumbii i Wenezueli do Karaibskiego Banku Rozwoju (*Caribbean Development Bank*)⁴¹⁵ oraz status obserwatora tych państw w CARICOM (Wspólnota Karaibska, *Caribbean Community*)⁴¹⁶,
- udział Kolumbii i Wenezueli w Stowarzyszeniu Państw Karaibskich (*Association of Caribbean States*)⁴¹⁷,
- działalność Wenezueli w ALBA i *PetroCaribe*.⁴¹⁸

⁴¹² Instytucja powołana do życia w 1959 r. Skupia 48 państw, dzieląc swych członków na pożyczających (28 to podmioty z Ameryki Łacińskiej i Karaibów) oraz niepożyczających (głównie Stany Zjednoczone i inni tradycyjni donatorzy, ale należą tu także wschodzący dawcy - np. ChRL, Izrael czy Słowenia). Siedziba główna Banku znajduje się w Waszyngtonie. Deklarowanym celem głównym IADB jest redukcja poziomów ubóstwa oraz nierówności. Zob. *About the Inter-American Development Bank*, tekst informacyjny dostępny na stronach instytucji (pod adresem: <http://www.iadb.org/en/about-us/about-the-inter-american-development-bank,5995.html>); *Member Countries*, wykaz dostępny na stronach internetowych IADB (pod adresem: <http://www.iadb.org/en/about-us/member-countries,6291.html>); *Basic Facts*, notatka informacyjna dostępna na stronach IADB (pod adresem: <http://www.iadb.org/en/about-us/basic-facts,6550.html>).

⁴¹³ Organizacja skupia siedem państw Ameryki Środkowej. Powstała w 1991 r., lecz wywodzi się z założonej w 1962 r. Organizacji Państw Środkowoamerykańskich. Instytucja dąży do ściślejszej integracji subregionu. Zob. strona internetowa ugrupowania: <http://www.sica.int>.

⁴¹⁴ Bank powstał w 1960 r. Celem działania instytucji jest wspieranie integracji założycielskich państw członkowskich oraz promocja ich rozwoju. Należy do niego 8 państw środkowoamerykańskich. Członkami pozaregionalnymi są: Argentyna, Hiszpania, Kolumbia, Meksyk, Republika Chin (Tajwan). Zob. strona internetowa organizacji: <http://www.bcie.org>.

⁴¹⁵ Instytucja powstała na podstawie umowy z 1969 r. Jej podstawowym celem jest zapewnienie harmonijnego wzrostu gospodarczego i rozwoju. Struktura skupia 18 regionalnych podmiotów (w tym terytoria zależne), innych członków regionalnych (Kolumbia, Meksyk, Wenezuela) oraz członków pozaregionalnych (ChRL, Kanada, Niemcy, Wielka Brytania, Włochy). Zob. strona internetowa CDB: <http://www.caribank.org>.

⁴¹⁶ Wspólnota powstała z połączenia Federacji Zachodnich Indii oraz Karaibskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu. Skupia 15 karaibskich podmiotów. Zob. strona internetowa Sekretariatu CARICOM: <http://www.caricom.org>.

⁴¹⁷ Układ handlowy współtworzony przez 25 podmiotów regionu. Jego powstanie w 1995 r. łączone było z planami utworzenia jednego z komponentów Strefy Wolnego Handlu Obu Ameryk. Obecnie trudno mówić o proamerykańskiej postawie ugrupowania, choćby ze względu na obecność Kuby i postulatów zgłaszanych na forum Stowarzyszenia odnośnie zniesienia blokady ekonomicznej tej wyspy. Zob. *Association of Caribbean States* (ACS), *Encyclopædia Britannica* (hasło dostępne w internetowej wersji encyklopedii pod adresem internetowym: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1521399/Association-of-Caribbean-States-ACS>); strona internetowa Stowarzyszenia: www.acs-aec.org.

⁴¹⁸ Informacja nt. Argentyny w *CIA - World Factbook*, dostępna na amerykańskich stronach rządowych (pod adresem: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ar.html>); *Informator Argentyna*, op. cit.; Informacja nt. Brazylii w *CIA - World Factbook*, dostępna na amerykańskich stronach rządowych (pod adresem: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/br.html>); *Informator ekonomiczny o krajach świata: Brazylia*, tekst dostępny na stronach internetowych Ambasady RP w Brasili (pod adresem: <http://www.brasilia.msz.gov.pl/resource/74ce2143-7930-483c-9576-d2ae19f6f69d:JCR>); Informacja nt. Chile w *CIA - World Factbook*, dostępna na amerykańskich stronach rządowych (pod adresem:

Dodatkowo wspomnieć można o aktywności omawianych dawców w organizacjach i instytucjach globalnych, takich jak: G15 (Argentyna, Brazylia, Chile i Wenezuela), G20 (Argentyna, Brazylia), G24 (Argentyna, Brazylia, Kolumbia, Wenezuela)⁴¹⁹, G77 (cała piątka), NAM (Chile, Kolumbia, Wenezuela; Argentyna i Brazylia są obserwatorami), OECD (Chile to państwo członkowskie; Argentyna posiada status obserwatora), BRICS (Brazylia), OPEC (Wenezuela). Warto także nadmienić o członkostwie Argentyny i Brazylii w afrykańskiej instytucji regionalnej - AfDB.

Za cel angażowania się latynoamerykańskich dawców we współpracę rozwojową należy uznać dążenie do wykorzystania następujących funkcji ODA:

- solidaryzacyjnej⁴²⁰,
- prestiżotwórczej⁴²¹,
- wspomagania polityki zagranicznej (przejawiającej się w działaniach prointegracyjnych i perswazji)⁴²²,
- promocyjnej (w sensie gospodarczym⁴²³, ale także w odniesieniu do wartości i projektów politycznych oraz dorobku naukowego/technicznego i dziedzictwa kulturowego⁴²⁴).

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ci.html>); *About AGCI: History...*, op. cit.; Informacja nt. Kolumbii w *CIA - World Factbook*, dostępna na amerykańskich stronach rządowych (pod adresem: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/co.html>); *Stowarzyszenia integracyjne, umowy handlowe*, tekst informacyjny na stronach internetowych Ambasady RP w Bogocie (dostępny pod adresem: http://bogota.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/gospodarka/stowarzyszenia_integracyjne_umowy_handlowe); Informacja nt. Wenezueli w *CIA - World Factbook*, dostępna na amerykańskich stronach rządowych (pod adresem: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ve.html>); *Wenezuela*, op. cit.

⁴¹⁹ Międzyrządowa Grupa Dwudziestu Czterech ds. Międzynarodowych Spraw Monetarnych i Rozwoju (*Intergovernmental Group of Twenty-Four on International Monetary Affairs and Development*). Ugrupowanie powołano do życia w 1971 r. Skupia przedstawicieli trzech regionów: Afryki, Ameryki Łacińskiej oraz Azji. Celem grupy jest koordynacja działań krajów Południa w kwestiach monetarnych i rozwojowych. Zob. *What is the G-24?*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych Grupy (pod adresem: <http://www.g24.org/about.html>).

⁴²⁰ Odwołanie się do funkcji solidaryzacyjnej wsparcia jest najdalej posunięte w przypadku Wenezueli, gdzie zapisy konstytucyjne mówią o dążeniu do pokojowej współpracy międzynarodowej i solidarności z narodami walczącymi o emancypację i dobrobyt ludzkości. Zob. G. Santander Campos, *Venezuela: El Donante...*, op. cit., s. 87; *Cooperación Internacional de la Argentina*, notatka informacyjna na stronach Ambasady Argentyny w Meksyku (dostępna pod adresem: http://www.embajadaargentina.mx/cooperacion_cooperacion_internacional_argentina.php); G. Santander Campos, *Chile: Explorando Nuevos...*, op. cit., s. 46; *República Bolivariana de Venezuela. Cumpliendo...*, op. cit., s. 98.

⁴²¹ G. Santander Campos, *Chile: Explorando Nuevos...*, op. cit., s. 46.

⁴²² Ibidem, s. 46; P. Uribe Villa, *Colombia: Hitos y...*, op. cit., s. 63; *Chile*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Chile_30_04_2008.pdf), s. 1; *Balance: Agencia de ...*, op. cit., s. 21; *República Bolivariana de Venezuela. Cumpliendo...*, op. cit., s. 98.

⁴²³ F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional...*, op. cit., s. 199.

3.3.5. Wysokość, formy i główni beneficjenci pomocy

Powołując się na dane ECOSOC, Fernando Nivia-Ruiz podaje szacunkowe wielkości wolumenów bilateralnej pomocy wybranych państw latynoamerykańskich w 2006 r. **Argentyna** miała przeznaczyć na ten cel 5-10 mln USD, **Brazylia** 356 mln USD, **Chile** 3-3,3 mln a **Wenezuela** 1,2-2,5 mld USD.⁴²⁵ W innym z opracowań ECOSOC prezentuje kolejne dane szacunkowe na temat wolumenów pomocy państw latynoamerykańskich, tym razem w 2006 r. i 2008 r.: **Argentyna** 10 mln USD i 12 mln USD, **Brazylia** 365 mln USD i 437 mln USD, **Chile** 3 mln USD i 9 mln USD, **Wenezuela** 1,17 mld USD i 2,33 mld USD⁴²⁶, Kolumbia brak danych za 2006 r. i 0,3 mln USD w 2008 r.⁴²⁷ Ze względu na odniesienie do poszczególnych lat, upływ czasu oraz rozbieżności z innymi źródłami, nie można tych wyliczeń traktować jako jednoznacznego miernika zaangażowania badanych dawców we współpracę rozwojową.

Przytaczając szacunki UNDP, raport inicjatywy ONE podawał, że **wolumen argentyńskiego wsparcia rozwojowego** w 2007 r. wyniósł aż 748 mln USD. Warto jednak zaznaczyć, że w raporcie z 2012 r. inicjatywa ONE przywołuje skrajnie inne dane nt. przypuszczalnego poziomu argentyńskiej ODA w 2006 r. i 2008 r. (po 8 mln euro). Zaangażowanie argentyńskie przekłada się głównie na świadczenie pomocy technicznej. Opiera się ona na wysyłaniu i przyjmowaniu ekspertów w celu wzajemnej wymiany doświadczeń oraz organizacji seminariów tematycznych w krajach, które o to wystąpią.⁴²⁸

Jeszcze w pierwszych latach XXI w. **poziom brazylijskiej pomocy** miał być niski (nawet tylko kilka mln USD rocznie). W okolicach lat 2006-2007 wolumen brazylijskiego wsparcia mógł wynosić od 85 mln USD do 437 mln USD. OECD *Development Co-operation Report* z roku 2010, podaje, że wolumen brazylijskiej ODA z 365 mln USD w 2006 r. wzrósł w następnym roku do 437 mln USD. Felix Zimmermann, przytacza za „The Economist” dane,

⁴²⁴ República Bolivariana de Venezuela. *Cumpliendo...*, op. cit., s. 98

⁴²⁵ F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional...*, op. cit., s. 221.

⁴²⁶ Dane obejmują tylko wenezuelskie transfery pomocowe poprzez *PetroCaribe*.

⁴²⁷ *Development Cooperation for the MDGs: Maximizing Results. International Development Cooperation Report, ST/ESA/326*, Department of Economic and Social Affairs, United Nations, New York 2010, raport dostępny na stronach internetowych Rady Społeczno Gospodarczej ONZ (pod adresem: http://www.un.org/en/ecosoc/newfunc/pdf/10-45690%28e%29%28desa%29development_cooperation_for_the_mdgs_maximizing_results.pdf), s. 74.

⁴²⁸ *The Data Report...*, op. cit., s. 79; *The 2012 Data Report*, opracowanie sporządzone przez inicjatywę ONE (dostępne pod adresem internetowym: http://one.org.s3.amazonaws.com/pdfs/data_report_2012_en.pdf), s. 77; *FO.AR | Instrumentación*, informacja dostępna na podstronie argentyńskiego MSZ poświęconej Funduszowi Współpracy (pod adresem: <http://www.foargentina.cancilleria.gov.ar/instrumentacion.php?active=3>).

z których wynika, że w 2009 r. Brazylia przeznaczyła 1,2 mld USD na wsparcie. Nawet 90% brazylijskiej pomocy może być przekazywana kanałami wielostronnymi.⁴²⁹

Szacunkowa **wartość wenezuelskiej pomocy** poprzez *PetroCaribe* wahała się od 2 do 2,5 mld USD. Fernando Nivia-Ruiz podaje, że w latach 1999-2007 łączne subsydia, wpłaty do instytucji międzynarodowych i granty wenezuelskie wyniosły 43 mld USD.⁴³⁰ Nie jest jasne czy całość można bezsprzecznie uznać za pomoc. Według danych administracji z Caracas, tylko współpraca wenezuelsko-kubańska w 2008 r. szacowana była na ponad 1,3 mld USD. Wsparcie świadczone przez BANDES utrzymuje się na poziomie rocznym przynajmniej kilkudziesięciu mln USD. Część ekspertów uważa, że wenezuelskie operacje pomocowe z wykorzystaniem *PetroCaribe* powinny być traktowane jako wsparcie budżetowe. Wenezuela udziela także pomocy z wykorzystaniem kredytów preferencyjnych i grantów. Kraj ten, zapewne ze względów politycznych, ma unikać korzystania z pośrednictwa instytucji wielostronnych, takich jak członkowie Grupy Banku Światowego.⁴³¹

W 2001 r. **Chile**, za pośrednictwem AGCI, wydało na różne formy pomocy ok. 1,2 mln USD. Według obliczeń, których dokonał Guillermo Santander Campos, wolumen chilijskiej pomocy w latach 2002-2009 wynosił odpowiedni: 2,77 mln USD w 2002 r., 2,52 mln USD w 2003 r., 5,44 mln USD w 2004 r., 3,47 mln USD w 2005 r., 4,99 mln USD w

⁴²⁹ Do prób oszacowania wielkości brazylijskiej ODA, wskazujących zaskakująco różniące się *in plus* wyniki, należy podejść ostrożnie. Zdarzało się, że proponowano, aby do nakładów finansowych doliczać także (często niewymierną) wartość *know-how* w pomocy technicznej. Jako członek Klubu Paryskiego i HIPC, Brazylia uczestniczyła w operacjach oddłużania krajów afrykańskich (łącznie na ok. 400 mln USD). Zob. P. Davies, *A Review of...*, op.cit., s. 6, 29; S. L. John de Sousa, *Brazil as an...*, op. cit., s. 1-2; F. Zimmermann, *New partnerships in...*, op. cit., s. 39-40; *Speak softly and carry a blank cheque*, „The Economist”, 15.07.2010 r., tekst dostępny na stronach internetowych gazety (pod adresem: http://www.economist.com/node/16592455?story_id=16592455); *High-Level Symposium. Trends in development cooperation: South-South and triangular cooperation and aid effectiveness [Cairo, 19-20 January 2008]. The Brazilian experience*, dokument dostępny na stronach internetowych ECOSOC (pod adresem: http://www.un.org/ar/ecosoc/newfunct/Brazil_SSC_Cairo.pdf), s. 4; C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 3, 5-7; E. Deutscher, *Development Co-operation Report 2010*, op. cit., s. 137; K. Smith, T. Yamashiro Fordelone, F. Zimmermann, *Beyond the DAC...*, op. cit., s. 2.

⁴³⁰ Przedkryzysowy wolumen wenezuelskiej pomocy rozwojowej został oszacowany na ponad 0,7% DNB (ok. 0,9 mld USD). W 2006 r. mógł on nawet wynosić ponad 1,5% dochodu (2,46 mld USD). Zakładając, że poziom wenezuelskiego wsparcia nie spadł w 2010 r. poniżej 0,7%, jej wartość przekraczałaby 2,3 mld USD. Zob. T. Chahoud, *Financing for Development Series: Southern Non-DAC Actors in Development Cooperation*, „Briefing paper”, 13/2008, s. 2; *Trends in South-South and triangular development cooperation. Background study for the Development Cooperation Forum*, United Nations Economic and Social Council, 2008 (raport dostępny na stronach internetowych ECOSOC pod adresem: http://www.un.org/en/ecosoc/docs/pdfs/south-south_cooperation.pdf), s. 11; obliczenia na podstawie bazy danych Grupy Banku Światowego, op. cit.

⁴³¹ F. Nivia-Ruiz, *La Cooperación Internacional...*, op. cit., s. 214-215, 222; *República Bolivariana de Venezuela*, op. cit., s. 1, 5; *Memoria y Cuenta: 2011. Tomo I: Memoria*, República Bolivariana de Venezuela, Ministerio del Poder Popular de Planificación y Finanzas, Caracas 2012, sprawozdanie dostępne na wenezuelskich stronach rządowych (pod adresem: <http://www.derechos.org.ve/pw/wp-content/uploads/Memoria-MPPPF-2011.pdf>), s. 266-267, 269.

2006 r., 4,15 mln USD w 2007 r., 5,36 mln USD w 2008 r., 6,43 mln USD w 2009 r.⁴³² Wartości odpowiadają kwotom transferów, warto jednak pamiętać, że w rozumieniu wytycznych DAC koszty administracyjne zaliczyć należy do ODA.⁴³³ Budżet AGCI na 2010 r. wynosił ok. 11,7 mln USD (w tym ponad 7,3 mln USD to transfery środków do innych krajów). Kwestią otwartą pozostają ewentualne wkłady innych chilijskich instytucji w międzynarodową promocję rozwoju. Pomoc chilijska jest świadczona w formie grantów. Wsparcie z założenia ma polegać na transferze do krajów partnerskich wiedzy i doświadczeń (pomocy technicznej i stypendiów), a nie tylko środków finansowych.⁴³⁴

Szacowany **wolumen wsparcia kolumbijskiego** w 2007 r. wahał się pomiędzy 0,16 a 0,53 mln USD.⁴³⁵ Z założeń krajowej strategii pomocowej wynika, że agencja kolumbijska ma dysponować rocznym budżetem wahającym się od jednego do ośmiu mln USD.⁴³⁶

Podsumowując dostępne informacje należy przyjąć, że w 2001 r. nakłady badanych państw na pomoc były niskie lub nawet bardzo niskie. Łączny wolumen ODA wahał się w okolicach **kilkunastu - kilkudziesięciu milionów USD**. Dane szacunkowe wskazują, że pod koniec analizowanej dekady łączne nakłady dawców **mogły sięgać nawet 3,9 mld USD**.⁴³⁷

Wschodzący dawcy typu południowego - latynoamerykańskiego posiadają pokaźne doświadczenia płynące z prowadzonej współpracy trójstronnej (m.in. z: Australią, Hiszpanią,

⁴³² Zdaniem autorów przygotowujących raport dla inicjatywy HIPC, wolumen chilijskiego wsparcia rozwojowego w 2006 r. wyniósł ok. 3-3,3 mln USD. Źródła rządowe wskazują, że łączna kwota chilijskiej ODA w latach 2006-2009 miała wynieść niewiele ponad 25 mln USD (czyli średnio 4,25 mln USD na rok, lecz w rubrykach poświęconych poszczególnym latom zauważyć się da tendencję rosnącą). Zob. *Chile*, op. cit., s. 1; *Balance: Agencia de...*, op. cit., s. 92-101.

⁴³³ G. Santander Campos, *Chile: Explorando Nuevos...*, op. cit., s. 47.

⁴³⁴ Ze zsumowania poszczególnych pozycji i przeliczenia na USD wynika, że transfery chilijskiej ODA w 2011 r. wyniosły niecałe 5,5 mln USD. Po wliczeniu kosztów administracyjnych oraz innych dóbr i usług budżet AGCI wyniósł ok. 9,5 mln USD. Zob. *Principales Logros del Año 2001*. Agencia de Cooperación Internacional, Departamento de Política y Planificación, raport dostępny na stronach internetowych AGCI (pod adresem: <http://www.agci.gob.cl/english/attachments/article/622/memoria2001.pdf>), s. 22-23; *Memoria Año 2002*. Agencia de Cooperación Internacional, raport dostępny na stronach internetowych AGCI (pod adresem: http://www.agci.cl/attachments/article/622/memoria_2002.pdf), s. 78; *Balance de Gestión Integral: Año 2010*. Agencia de Cooperación Internacional de Chile, raport dostępny na chilijskich stronach rządowych (pod adresem internetowym: http://www.dipres.gob.cl/574/articles-75249_doc_pdf.pdf), s. 5, 33-34; *Balance de Gestión Integral: Año 2011*, Ministerio de Relaciones Exteriores, Agencia de Cooperación Internacional de Chile, dokument dostępny na stronach internetowych AGCI (pod adresem: http://www.agci.cl/english/attachments/article/622/BGI%202011_%20AGCI.pdf), s. 7, 39-40; *Chile*, op. cit., s. 3; *Balance: Agencia de...*, op. cit., s. 20.

⁴³⁵ P. Uribe Villa, *Colombia: Hitos y...*, op. cit., s. 78.

⁴³⁶ *Estrategia Nacional de...*, op. cit., s.

⁴³⁷ Bardzo zachowawcza wycena wskazuje, że nakłady w 2010 r. nie były niższe niż 450 mln USD.

Izraelem, Japonią, Kanadą, Niemcami, Portugalią, USA, Wielką Brytanią, Włochami oraz CARICOM, IADB, OPA, instytucjami SNZ - tym UNDP, IBRD).⁴³⁸

Szczególnie ciekawy z teoretycznego punktu widzenia wydaje się specyficzny projekt współpracy trójstronnej obejmujący:

- *dawcę wschodzącego* - Argentynę,
- *dawców tradycyjnych* - państwa (Kanadę i Hiszpanię) oraz organizacje międzynarodowe - Międzynarodowy Fundusz Rozwoju Rolnictwa (*International Fund for Agricultural Development*) i Międzyamerykański Instytut Współpracy Rolniczej (*Inter-American Institute for Cooperation on Agriculture*),
- *biorcę* - Haiti.

Powyższy przykład pokazuje, że współpraca trilateralna może przyjmować bardzo rozbudowane formy oraz łączyć przekazywanie środków finansowych i cennych doświadczeń wielu podmiotów.⁴³⁹

Większość argentyńskiej ODA pozostaje w regionie - z priorytetowym ujęciem najbliższych sąsiadów. W analizowanych latach działania pomocowe Argentyny odbywały się w: Ameryce Łacińskiej i na Karaibach (głównie - projekty w większości państw regionu), w Afryce i na Bliskim Wschodzie (Maroku, Algierii, Arabii Saudyjskiej, Angoli, Mozambiku, RPA) oraz w Azji Południowo-Wschodniej (Timorze Wschodnim).⁴⁴⁰

Pomoc brazylijska jest przede wszystkim kierowana do Ameryki Łacińskiej oraz Afryki. ABC realizowała swoje projekty także w Azji. Brazylia, podobnie jak inne państwa regionu, zaangażowała się w pomoc dotkniętemu przez trzęsienie ziemi Haiti. Wsparcie brazylijskie dla tego najsłabiej rozwiniętego państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów można określić jako relatywnie wyróżniające się.⁴⁴¹

⁴³⁸ C. Xalma, J.M. Vera, *Report on South-South...*, op. cit., s. 73-88; M. Gómez Galán, B. Ayllón Pino, M. Albarrán Calvo, *Reflexiones prácticas sobre cooperación triangular*, Fundación CIDEAL de Cooperación e Investigación, Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo, 2011, raport dostępny na stronach internetowych fundacji CIDEAL (pod adresem: http://www.cideal.org/docs/COOP%20TRIANGULAR_OnLine.pdf), s. 36, 46-48; D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 16; B. Corrêa Kruschewsky, *Brasil: En Busca...*, op. cit., s. 33-34; C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 3; *About AGCI: History...*, op. cit.; *Balance: Agencia de...*, op. cit., s. 24-25; G. Santander Campos, *Chile: Explorando Nuevos...*, op. cit., s. 49; *South-South and Triangular Cooperation of Argentina*, Ministry of Foreign Affairs, International Trade and Worship, Secretariat of Coordination and International Cooperation, General Directorate of international Cooperation, Argentine Fund for Horizontal Cooperation (FO.AR), „Journal”, nr. 10 - 2010, Special Bicentenary Edition, s. 61, 64-65.

⁴³⁹ Ibidem, s. 62.

⁴⁴⁰ *The Data Report...*, op. cit., s. 79; *South-South and Triangular...*, op. cit., s. 19, 70-89.

⁴⁴¹ Zob. D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 7-8. Zob. także: C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 5; L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 5; B. Corrêa Kruschewsky, *Brasil: En Busca...*, op. cit., s. 23, 31-32; C. Xalma, J.M. Vera, *Report on South-South...*, op. cit., s. 61-65.

Ze względów logistycznych i politycznych AGCI koncentruje swe działania głównie na obszarze Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Szczególną uwagą objęte są państwa sąsiadujące z Chile (w tej kategorii priorytetowo traktowana jest Boliwia). Różne formy wsparcia wędrowały także do: Dominikany, Ekwadoru, Gwatemali, Haiti, Kolumbii, Kostaryki, Meksyku, Nikaragui, Paragwaju, Salwadoru i Urugwaju. Poza regionem Chile realizowała drobne projekty także w Mozambiku, Sierra Leone oraz ChRL.⁴⁴²

Z punktu widzenia Kolumbii, kluczowymi partnerami prowadzonej współpracy rozwojowej są trzy obszary: Karaiby, Ameryka Środkowa (szczególnie Gwatemala i Panama) oraz andyjskie państwa sąsiedzkie (Ekwador i Peru).⁴⁴³

Głównymi odbiorcami wsparcia wenezuelskiego są państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów, w szczególności te, które podzielają lewicową wizję regionu. Największym jej beneficjentem jest Kuba. Aktywność Caracas sięga poza region - przykładowo na Białoruś, gdzie skorzystano ze środków finansowych oferowanych przez Wenezuelę, aby spłacić zaległości za dostawy gazu z Rosji. W 2009 r. Wenezuela zobowiązała się do wsparcia programu ECOWAS⁴⁴⁴ ds. zwalczania malarii w Afryce. Po silnym trzęsieniu ziemi z 2010 r. zaangażowała się we wsparcie zniszczonego przez żywioł Haiti.⁴⁴⁵ W kwestii pomocy udzielanej Haiti Wenezuela jest prezentowana jako jedno z najbardziej zaangażowanych państw regionu (obok Brazylii, Argentyny i Kuby).⁴⁴⁶

⁴⁴² *Rol de Chile y la Cooperación Internacional*, informacja dostępna na stronie internetowej AGCI (pod adresem: <http://www.agci.cl/index.php/rol-de-chile-y-la-cooperacion-internacional>); *Balance: Agencia de...*, op. cit., s. 23-24, 93; *Balance de Gestión Integral: Año 2011*, op. cit., s. 4, 8; G. Santander Campos, *Chile: Explorando Nuevos...*, op. cit., s. 49.

⁴⁴³ *Cooperación Sur-Sur*, informacja dostępna na stronach internetowych kolumbijskiego MSZ (pod adresem: <http://www.cancilleria.gov.co/international/politics/cooperation/south>); P. Uribe Villa, *Colombia: Hitos y...*, op. cit., s. 73-77.

⁴⁴⁴ Wspólnoty Gospodarczej Państw Afryki Zachodniej (*Economic Community of West African States*).

⁴⁴⁵ Pomoc świadczona jest zarówno kanałem bilateralnych grantów (w marcu 2012 r. oba kraje podpisały umowy na nowe projekty w dziedzinie infrastruktury o wartości 369 mln USD), jak i dostaw paliwa po obniżonych cenach (transfer zwiększono do 20 mln baryłek dziennie). W czerwcu 2012 r. Wenezuela, Argentyna i Kuba miały podpisać nowe umowy z Haiti. Na ich mocy ma być stymulowany haitański sektor rolny, ochrona zdrowia oraz edukacja. Wspomniane cztery państwa mają również wspólnie zarządzać specjalnym funduszem *PetroCaribe* na rzecz Haiti.

⁴⁴⁶ *República Bolivariana de Venezuela*, op. cit., s. 3-4; G. Santander Campos, *Venezuela: El Donante...*, op. cit., s. 92-93; *La Cooperación Internacional en el Nuevo Contexto Mundial: Reflexiones Desde América Latina y el Caribe. Nota de la Secretaría, Distr. GENERAL, LC/G.2440(SES.33/11), 26 de marzo de 2010*, Naciones Unidas: CEPAL, dokument dostępny na stronach internetowych Komisji Gospodarczej Narodów Zjednoczonych ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów (pod adresem: http://www.eclac.cl/pses33/noticias/paginas/1/38821/2010-166-SES-33-11-Cooperacion_internacional_en_el_nuevo_contexto_mundial.pdf), s. 7; R. W. Ahmad, *Ecowas Gets U.S.\$20 Million From Venezuela to Fight Malaria*, informacja dostępna na portalu venezuelanalysis.com (dostępna pod adresem: <http://venezuelanalysis.com/news/6965>); R. Annis, *New Agreements Between Haiti, Venezuela and Cuba for Social and Economic Development*, informacja na portalu venezuelanalysis.com (dostępna pod adresem: <http://venezuelanalysis.com/news/6920>); E. Robertson, *Venezuela, Cuba and Argentina Sign Development Assistance Agreements with Haiti*, informacja dostępna na portalu venezuelanalysis.com (dostępna pod adresem: venezuelanalysis.com/news/7030).

3.3.6. Koncepcje dawców

Za główne sektory argentyńskiej ODA uznaje się: rolnictwo i bezpieczeństwo żywnościowe, opiekę zdrowotną nad matkami i dziećmi, prawa człowieka. Jako tzw. osie operacyjne działalności FO-AR w latach 2008-2010 traktowane były: administracja i zarządzanie, prawa człowieka, zrównoważony rozwój.⁴⁴⁷

W literaturze wspomina się, że od 2002 r. doszło do wzmocnienia brazylijskiej kooperacji na rzecz promocji rozwoju, zbiegającego się z równoczesnym ożywieniem ogółu stosunków z innymi krajami Południa. Wpływ na taki stan rzeczy miało objęcie rządów przez Luiza Inácio da Silvę. W czasie jego prezydentury tradycyjny dla Brazylii związek między sprawami zagranicznymi i kwestiami rozwojowymi jeszcze się zacieśnił. Aktywność państwa w zakresie polityki rozwojowej w jej aspekcie zewnętrznym była naturalną kontynuacją tej samej polityki w zakresie wewnętrznym (wtedy właśnie Brazylia zaczęła intensywnie działać na rzecz eliminacji problemu skrajnego ubóstwa i innych problemów rozwojowych).⁴⁴⁸

Zgodnie z oficjalnymi założeniami brazylijska współpraca rozwojowa ma się opierać na: „eksportowaniu” do innych państw globalnego Południa dobrych wzorców krajowych w obszarach, w których Brazylia odniosła sukces. Obejmować ma także: wzmocnienie procesu wymiany wiedzy technicznej, budowanie zdolności partnerów do działania oraz wzmocnienie instytucji w krajach rozwijających się.⁴⁴⁹ Za sektory priorytetowe dla ABC uznano: edukację, rolnictwo, szkolenia zawodowe, ochronę zdrowia (głównie walkę z HIV/AIDS i innymi chorobami zakaźnymi), biopaliwa i ochronę środowiska, rozwój społeczny, wzmacnianie administracji, wsparcie wyborów (e-wybory), rozwój obszarów zurbanizowanych, wsparcie małej i średniej przedsiębiorczości, technologie informacyjne, negocjacje handlowe i sport.⁴⁵⁰

Wśród przedmiotów zainteresowania AGCI znajdują się: integracja regionalna, nauka i technologia, konkurencyjność, kultura i zarządzanie nią, rozwój społeczny, edukacja, produktywność, wzmocnienie instytucji i zarządzanie nimi, innowacyjność, środowisko naturalne, modernizacja i decentralizacja państwa, ochrona społeczna, zdrowie, ochrona

⁴⁴⁷ 20 años de..., op. cit.; *The Data Report...*, op. cit., s. 79; J. Walz, V. Ramachandran, *Brave New World...*, op. cit. s. 15; *South-South and Triangular...*, op. cit., s. 18.

⁴⁴⁸ S. L. John de Sousa, *Brazil as an...*, op. cit. s. 1; C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 5.

⁴⁴⁹ S. L. John de Sousa, *Brazil as an...*, op. cit., s. 1.

⁴⁵⁰ C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 6; *High-Level Symposium...*, op. cit., s. 3; L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 6; J. Walz, V. Ramachandran, *Brave New World...*, op. cit., s. 15. Podkreśla się, że generalnie Brazylia, jako państwo, podziela wartości *tradycyjnych donatorów i wschodzących dawców*, reprezentujących typ północny, takie jak prawa człowieka i demokracja (zob. S. L. John de Sousa, *Brazil as an...*, op. cit., s. 3). Należy jednak zauważyć, że jako donator nie eksponuje ich tak znacząco w swej współpracy rozwojowej, jak czynią to przywołane powyżej podmioty.

ludności i zapobieganie przestępczości, walka z ubóstwem, turystyka oraz zasoby naturalne.⁴⁵¹

Kolumbijskie MSZ prezentuje zainteresowanie działaniem m.in. w dziedzinach: awansu społecznego, bezpieczeństwa (w tym żywnościowego), biopaliw, poszanowania praw człowieka i prawa międzynarodowego humanitarnego, kultury, mobilności akademickiej, środowiska naturalnego, usług publicznych, wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw, zapobiegania niebezpieczeństwom katastrof naturalnych, zarządzania jakością oraz zwalczania przemytu narkotyków.⁴⁵²

W polu zainteresowania głównej wenezuelskiej instytucji pomocowej, jaką jest BANDES, leżą m.in. obszary: przemysłu, kwestii społecznych, turystyki, prac publicznych, działalności rolniczej. Pełne spektrum sektorów priorytetowych wenezuelskiej współpracy rozwojowej ma także obejmować: energetykę, opiekę zdrowotną, budownictwo mieszkaniowe, zaopatrzenie w wodę oraz, co może kontrastować ze stereotypowym pojmowaniem polityki rządu w Caracas, wspieranie prywatnych gałęzi gospodarki.⁴⁵³

Badani dawcy nie stronią od krytyki stosunków panujących w globalnym systemie pomocowym. Starają się jednak także prezentować własne przemyslenia nt. możliwości polepszenia funkcjonowania wspomnianej struktury.

Argentyna, podobnie jak inne państwa regionu, krytykuje tradycyjnie pojmowany model udzielania pomocy rozwojowej. Prezentuje go jako jednokierunkowy proces przepływu zasobów, który często nie wykracza poza priorytety dawcy. Taki stosunek pomiędzy dawcą a beneficjentem określa się jako paternalistyczny. Badani dawcy przeciwstawiają się tego typu praktykom. Prezentują wizję współpracy horyzontalnej, prowadzonej na zasadach równości pomiędzy podmiotami o zbliżonych potencjałach rozwojowych. Stąd niechęć do identyfikowania się z terminem „donator” w odniesieniu do

⁴⁵¹ *Cooperation Thematics*, informacja dostępna na stronie internetowej Agencji (pod adresem: <http://www.agci.cl/english/index.php/cooperation-themes-home>); J. Walz, V. Ramachandran, *Brave New World...*, op. cit., s. 15..

⁴⁵² *Cooperación Sur-Sur*, op. cit. Zob. także: *Estrategia Nacional de...*, op. cit., s. 51-60; P. Uribe Villa, *Colombia: Hitos y...*, op. cit., s. 81.

⁴⁵³ Warto podkreślić, że pomoc udzielana przez Wenezuelę z wykorzystaniem kanału *PetroCaribe* łączy się z pewnymi autonomicznymi założeniami. Warunkiem realizacji dostaw ropy naftowej jest przeprowadzenie operacji pomiędzy podmiotami państwowymi (przedsiębiorstwa prywatne mogą być dopuszczone tylko w celu ułatwienia logistyki) oraz zaakceptowanie zakazu dalszej sprzedaży dostarczonego surowca na rynkach zagranicznych. Ważne jest także podkreślenie, że skala preferencyjności tych działań ma zależeć od ceny baryłki ropy naftowej. Z kolei projekty finansowane przez BANDES powinny być zgodne z lokalnymi strategiami rozwojowymi i przyczyniać się do rozwoju społeczno-gospodarczego beneficjenta. Pomoc świadczona przez tę instytucję jest wiązana (przynajmniej 50% dóbr i usług zakupionych w ramach przedsięwzięcia musi pochodzić z Wenezueli). Zob. *República Bolivariana de Venezuela*, op. cit., s. 4-6; strona internetowa BANDES, op. cit.

własnej działalności. Rozróżnianie pojęciowe współpracy wertykalnej (tradycyjnej) i horyzontalnej jest powszechne u państw regionu i nie jest bynajmniej praktyką zapoczątkowaną w ostatnich latach.⁴⁵⁴

Kierując się subiektywnym punktem widzenia, Argentyna uważa za błędne ograniczanie procesu przyznawania ODA tylko do stosowania kryterium dochodowego (pomoc dla LDCs kosztem krajów o średnim poziomie DNB). Przedstawiciele tego kraju argumentują, że postawa taka wynika z przestarzałej i zawężającej koncepcji rozwoju, opartej jedynie o czynniki ekonomiczne. Dodają, że takie postępowanie uniemożliwi zaspokojenie wielu potrzeb zróżnicowanej grupy państw Południa. Zdaniem władz tego kraju, wyłączenie podmiotów o średnim poziomie DNB z grona beneficjentów współpracy byłoby postrzegane niczym „kara” za wcześniejsze sukcesy rozwojowe.⁴⁵⁵

W swej wizji rzeczywistości międzynarodowej Argentyna, która w tej kwestii może odgrywać rolę przedstawiciela całego regionu, odwołuje się do idei urzeczywistnienia MCR. Postrzeganie pomocy powinno się zmienić. Tradycyjną ODA należy zastąpić partnerskim współdziałaniem. Równocześnie Argentyna stara się przekonać do koncepcji wzajemnej opłacalności horyzontalnej współpracy rozwojowej, która służyć ma wszystkim zaangażowanym podmiotom. Jedną z metod pomocy dla krajów o średnim dochodzie powinny być zmiany w zasadach handlu, przepływie finansów oraz transferze technologii w skali międzynarodowej. Powyższa propozycja kojarzy się z wyartykułowanymi kilka dekad wcześniej postulatami wprowadzenia nowego światowego ładu gospodarczego.⁴⁵⁶

⁴⁵⁴ *Fondo Argentino de Cooperación Horizontal*, „Revista” N° 9 - Abril 2008, Edición Especial 15 años del FO-AR, Fondo Argentino de Cooperación Horizontal, Buenos Aires, raport dostępny na stronach internetowych argentyńskiego MSZ (pod adresem: <http://www.mrecic.gov.ar/userfiles/revista-foar-2008b.pdf>), s. 8-9.; A. Guáqueta, *La cooperación técnica en Colombia como una herramienta estratégica de política exterior*, „Colombia Internacional”, No. 30 (Abril - Junio de 1995), artykuł dostępny na stronach internetowych kolumbijskiego Universidad de Andes (pod adresem: http://colombiainternacional.uniandes.edu.co/datos/pdf/descargar.php?f=/data/Col_Int_No.30/01_poli_exte_Col_Int_30.pdf), s. 4.

⁴⁵⁵ *South-South and Triangular...*, op. cit., s. 14.

⁴⁵⁶ *República Argentina. Objetivos de Desarrollo del Milenio: Informe País 2009*, Consejo Nacional de Coordinación de Políticas Sociales - Presidencia de la Nación, Programa de Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD) – Argentina, raport dostępny na stronach internetowych argentyńskiego UNDP (pod adresem: http://www.undp.org.ar/docs/Informes_y_Documentos/ODM_2009.pdf), s. 110-111.; *Cooperación Sur-Sur*, informacja dostępna na podstronie argentyńskiego MSZ poświęconej Funduszowi Współpracy (pod adresem: <http://www.foargentina.cancilleria.gov.ar/cooperacion.php?active=2&lang=ES>); *South-South and Triangular...*, op. cit., s. 12. Z podobnego założenia wychodzą decydenci wenezuelskiego systemu pomocowego, którzy wykraczają poza koncepcję ODA, podejmując działania promujące rozwój poprzez *PetroCaribe*. Zob. *República Bolivariana de Venezuela*, op. cit., s. 1.

Inną możliwością reformy globalnego środowiska pomocowego jest brazylijska inicjatywa wzmocnienia, działającego w ramach SNZ, DCF oraz utworzenia przy ECOSOC komisji ds. implementacji Konsensusu z Monterrey (i dalszych ustaleń z Doha).⁴⁵⁷

Zdaniem przedstawicieli władz Chile, współpraca na linii Południe-Południe ma się tym różnić od ODA, że naturalne są dla niej kwestie dostosowania do lokalnych potrzeb czy wzajemnej równości partnerów. Stąd wniosek, że taki typ kooperacji nie wymaga specjalnego uregulowania dokumentami typu Deklaracja Paryska czy AAA. Ma być wręcz odwrotnie, to współdziałanie pomiędzy krajami rozwijającymi się powinno być inspiracją dla zasad działania *tradycyjnych dawców pomocy*.⁴⁵⁸

Argentyna popiera zapisy Deklaracji Paryskiej i AAA, przedstawiające potrzebę tworzenia przez beneficjentów własnych koncepcji rozwojowych oraz rozwoju współpracy horyzontalnej. Oczekuje od *tradycyjnych dawców*, że zaczną wypełniać te uregulowania.⁴⁵⁹

Kolumbia brała udział w pracach Grupy Roboczej OECD ds. efektywności pomocy. W marcu 2010 r. organizowała poświęcone temu tematowi spotkanie wysokiego szczebla.⁴⁶⁰

Brazylia stroni od warunkowania pomocy. Argumentuje, że od odgórnego narzucania standardów ważniejsze jest dla niej poszanowanie suwerenności swych partnerów. Chile także nie warunkuje swej ODA.⁴⁶¹

Argentyńskie MSZ traktuje współpracę na linii Południe-Południe jako fundamentalną część nie tylko swej strategii współpracy rozwojowej, ale także całości polityki zagranicznej.⁴⁶² Podobne, choć bardziej instrumentalne stanowisko, dotyczące relacji pomiędzy współpracą państw Południa a własną polityką zagraniczną, prezentuje Chile.⁴⁶³

Wschodzący donatorzy typu południowego - latynoamerykańskiego deklarują otwartość na współpracę z organizacjami pozarządowymi czy sektorem prywatnym.⁴⁶⁴

3.3.7. Kontrowersje związane z aktywnością pomocową

To, co przez jednych obserwatorów może być odbierane jako element innowacyjności i zapowiedzi pozytywnych zmian, wśród innych może wywołać spore wątpliwości i być

⁴⁵⁷ *Brazil calls for reform in UN economic body*, chińska rządowa agencja Xinhua (www.chinaview.cn), 20.10.2011 r.

⁴⁵⁸ *Balance: Agencia de...*, op. cit., s. 18-19.

⁴⁵⁹ *South-South and Triangular...*, op. cit., s. 12.

⁴⁶⁰ P. Uribe Villa, *Colombia: Hitos y...*, op. cit., s. 63.

⁴⁶¹ C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 6-7; L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 2; *Chile*, op. cit., s. 4.

⁴⁶² *South-South and Triangular...*, op. cit., s. 11.

⁴⁶³ *Balance: Agencia de...*, op. cit., s. 21.

⁴⁶⁴ *Ibidem*, s. 24; *FO.AR | Instrumentación*, op. cit.

podstawą do krytyki. Stąd omawiany typ *wschodzących donatorów* może być negatywnie postrzegany ze względu na:

1. zbyt nie łączenie współpracy rozwojowej z aktywnością polityczną państw (zarówno w odniesieniu do wzmocnienia integracji regionalnej, jak i względem realizacji partykularnych założeń polityk zagranicznych),
2. brak postawy altruistycznego poświęcania się dla społeczeństw mniej zasobnych, zamiast której ma miejsce dążenie do wzajemnej opłacalności kooperacji, czyli (w domyśle sceptyków) przede wszystkim działanie we własnym interesie,
3. niechęć do sztywnego trzymania się granic wyznaczanych przez definicję ODA.

3.3.8. Cechy szczególne oferowanej pomocy

Opisując aktywność badanej grupy, należy mieć na uwadze specyficzne uwarunkowania prowadzonej przez nich współpracy:

- **regionalny system pomocowy** - oparty na licznych instytucjach wielostronnych, powiązanych najczęściej z ugrupowaniami integracyjnymi (praktyka organizowania spotkań decydentów odpowiedzialnych w poszczególnych krajach za zarządzanie świadczoną pomocą; brak jednostki koordynującej aktywność wszystkich dawców);
- **bogate doświadczenia** - zarówno w zakresie stymulowania rozwoju przez interwencjonizm państwowy, jak i reform spod znaku Konsensusu Waszyngtońskiego;
- **spuścizna Planu działań z Buenos Aires oraz idei ustanowienia Nowego Międzynarodowego Ładu Ekonomicznego** - odgrywających ważną rolę w budowaniu świadomości państw Południa i tworzeniu się współpracy między nimi;
- **służebna rola instrumentu pomocowego** wobec procesu wzmocnienia integracji regionalnej i subregionalnej;
- **liczne projekty współpracy trilateralnej** - prowadzonej z *tradycyjnymi dawcami* (państwami i organizacjami międzynarodowymi), ale także kooperacja z innymi *wschodzącymi donatorami* i *dawcami ad hoc*;
- **krytyka tradycyjnie pojmowanej ODA** (kooperacji wertykalnej) i artykułowanie potrzeby zintensyfikowania współpracy horyzontalnej, opartej na zasadach obopólnie korzystnego partnerstwa.

4. POMOCOWI INDYWIDUALIŚCI POŚRÓD WSCHODZĄCYCH DONATORÓW - ANALIZA

W poniższym rozdziale analizie poddane zostały pozostałe dwie grupy *wschodzących donatorów*: wyłaniające się mocarstwa globalne i aktorzy regionalni. Należący do nich dawcy opierają ODA na wpływach swego kraju, czy to w skali globalnej, czy też regionalnej. Analiza prowadzona jest zgodnie ze schematem przedstawionym i wykorzystanym w Rozdziale 3.

4.1. Wyłaniające się mocarstwa globalne

Działania pomocowe podmiotów zaliczanych do grona wyłaniających się mocarstw globalnych (Brazylia⁴⁶⁵, ChRL, Indii i Rosji) są jednym z elementów ułatwiających osiągnięcie nadrzędnego celu ich polityki zagranicznej. Jest nim uzyskanie statusu pełnowymiarowego mocarstwa globalnego, bądź powrót do niego.

4.1.1. Przebieg procesów rozwojowych

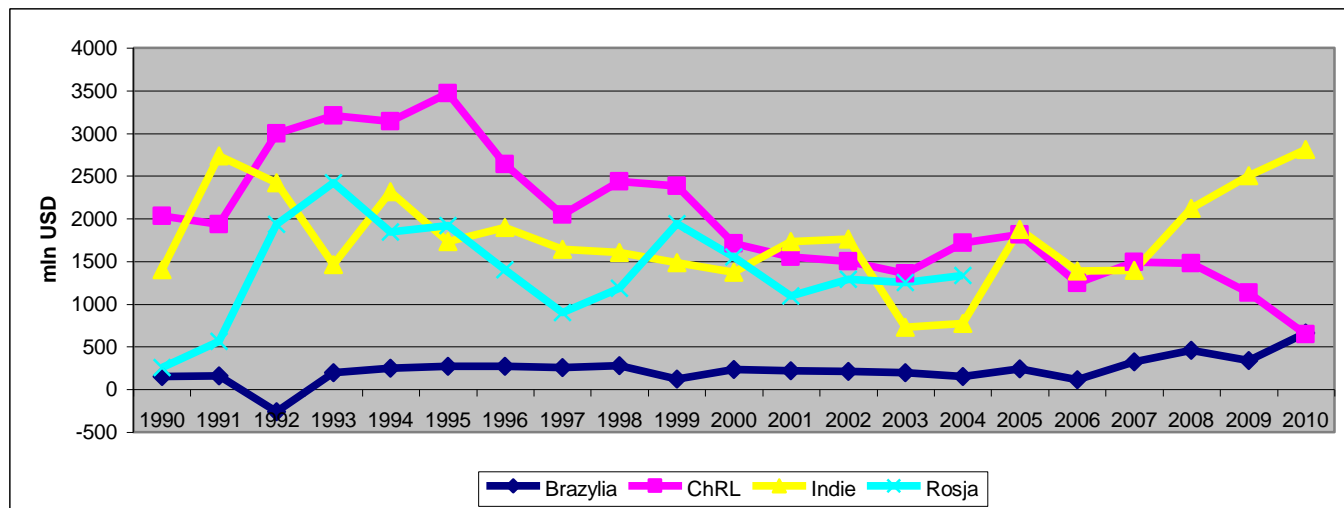
Brazylia i Indie otrzymywały wsparcie od samego początku istnienia rejestru prowadzonego przez DAC, czyli od 1960 r. Chiny kontynentalne korzystają z ODA dopiero od 1979 r. Federacja Rosyjska (w pierwszych latach jeszcze ZSRR) pozyskiwała pomoc rozwojową (kwalifikowaną jako OA) w latach 1990-2004.

Analizowane cztery państwa otrzymały łącznie w latach 1990-2010 wsparcie w wysokości ok. 104,8 mld USD (netto, ceny bieżące). Z kwoty tej około 75 mld USD trafiło do nich bilateralnie od *członków DAC*, ponad 28,4 mld USD kanałami multilateralnymi, pozostałe 1,4 mld USD stanowiło ODA od innych *wschodzących donatorów*. Najwięcej pomocy pozyskały ChRL (ponad 41,9 mld USD/40% całości wsparcia dla badanej grupy) i

⁴⁶⁵ Ze względu na specyfikę (dwoisty charakter) prowadzonej przez Brazylię współpracy, kraj ten został ujęty w tekście jako przedstawiciel dwu typów *wschodzących donatorów*: wyłaniających się mocarstw globalnych oraz południowego - latynoamerykańskiego. W poprzednim rozdziale szerzej zaprezentowano wątki wpływające na współpracę rozwojową i procesy integracyjne w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów. W tym fragmencie pracy przedstawione zostaną cechy brazylijskiej kooperacji rozwojowej, które wpisują się w schemat działania innych państw BRIC.

Indie (ponad 37,1 mld USD/35,4% całości). Pomoc dla Rosji to niecałe 20,9 mld USD (19,9% całości). Brazylia uzyskała najmniej, bo niespełna 4,9 mld USD (4,6%).⁴⁶⁶

Wykres 10. Wielkość wsparcia rozwojowego otrzymywanego przez omawiane wylaniające się mocarstwa globalne w latach 1990-2010 (kwoty netto w mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements to ...*, op. cit.

W Rankingu HDI analizowane państwa zajmują pozycje w różnych grupach. Eksperci UNDP zaliczyli Rosję i Brazylię do grona krajów o wysokim poziomie HDI. Natomiast ChRL i Indie znalazły się w grupie o średnim HDI. „Społeczne” wskaźniki składowe HDI omawianego typu *wschodzących donatorów* prezentują się lepiej niż element „gospodarczy”. Jednak w zestawieniu sporządzonym tylko na podstawie wielkości DNB *per capita*, państwa te znalazłyby się na wyższych lokatach niż w Rankingu HDI.⁴⁶⁷

W ujęciu średnim HDI analizowanej grupy wynosi 0,677, co odpowiada wynikowi państw o średnim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego (jednak mediana wynosząca 0,703 daje wynik, który pozwala zaliczyć ją do podmiotów znajdujących się już w grupie o wysokim poziomie rozwoju).

W latach 2000-2011 HDI badanej grupy średnio przyrastał rocznie o 1,13% (mediana 1,12%). Największa dynamika przyrostu w tym czasie miała miejsce w przypadku Indii (1,56%), a najwolniej zwiększał się poziom wskaźnika Brazylii (0,69%). Przegląd wieloletniej ewolucji trendów pozwala zauważyć, że w 1980 r. ChRL i Indie dysponowały o wiele słabszym potencjałem rozwojowym niż Brazylia. Obecnie Chinom bliżej pod względem

⁴⁶⁶ Zob. Tabela 18. w Aneksie pracy.

⁴⁶⁷ Zob. Tabela 19. w Aneksie pracy.

wartości HDI do Brazylii niż do Indii (wolniejsza poprawa jakości życia w Indiach bywa tłumaczona większym tempem przyrostu naturalnego⁴⁶⁸).⁴⁶⁹

Analizowani dawcy poważnie angażują się w działania sprzyjające powodzeniu inicjatywy MCR, nie tylko przez aktywność zewnętrzną, ale przede wszystkim drogą wysiłku wewnętrznego. Państwa te zdają się dysponować potencjałem do osiągnięcia większości Celów. W pozostałych dziedzinach mogą zademonstrować znaczną poprawę sytuacji w porównaniu z 1990 r. Ze względu na znaczną liczbę mieszkańców tych krajów, ich sukcesy w dziedzinie MCR będą zauważalne w zbiorczych statystykach regionalnych i globalnych.⁴⁷⁰

W ujęciu całkowitym grupa wyłaniających się mocarstw globalnych w latach 2001-2010 z wielokrotnością swoje całkowite rezerwy finansowe. W 2010 r. wyniosły one łącznie blisko 3982 mld USD (w porównaniu do 341,3 mld USD w roku 2001; przyrost o 1066,8%). Zdecydowana większość tej kwoty to rezerwy ChRL, które w 2010 r. wyceniono na 2913,7

⁴⁶⁸ Yuefen Li, Bin Zhang, *Development Path of China and India and the Challenges for their Sustainable Growth*, „Research Paper”, No. 2008/37, United Nations University - World Institute for Development Economics Research, s. 7.

⁴⁶⁹ Zob. Tabela 20 w Aneksie pracy. Statystyki wskazują, że poziom rosyjskiego HDI w latach 1990-1995 znacznie się obniżył i dopiero w okolicach 2005 r. powrócił do poprzednich wartości. Nie widać tego w trendach przedstawionych w wykorzystanej edycji Raportu, lecz można to wyczytać z wcześniejszego jego wydania. Zob. *Human Development Report 2010...*, op. cit., s. 149.

⁴⁷⁰ ChRL osiągnęła już dwa z trzech Zobowiązań, składających się na I MCR (**Wyeliminowanie skrajnego ubóstwa i głodu**) i dysponuje potencjałem, który czyni możliwym osiągnięcie trzeciego z nich. FR poczyniła znaczne postępy w dziedzinie I MCR, lecz, jak wskazuje badanie oparte na krajowych danych, jeszcze go nie osiągnęła. Brazylia niemal już osiągnęła omawiany Cel. W przypadku Indii zanotowano pewien postęp, lecz walka z głodem i ubóstwem przebiega w tym kraju wolno (szczególnie na obszarach wiejskich). II MCR (**Zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym**) został osiągnięty już przez Chiny, gdy tymczasem Brazylia, Rosja i Indie jeszcze nie spełniają wszystkich postawionych kryteriów (choć zauważalny jest postęp w większości badanych kwestii). Osiągnięcie przez ChRL III MCR (**Promocja równości płci i awansu społecznego kobiet**) jest określane jako prawdopodobne. Takiego przekonania nie można być pewnym w odniesieniu do Rosji. Brazylia i Indie zanotowały pewien postęp, ale nadal poziom zatrudnienia kobiet w zawodach pozarolniczych należy uznać za odpowiednio niski i skrajnie niski. Chinom udało się **zredukować śmiertelność małych dzieci** (IV MCR), lecz Zobowiązania dotyczące **poprawy opieki nad matkami** (V MCR) określa się jako prawdopodobne i możliwe do osiągnięcia. Rosja nie zrealizowała jeszcze IV i V MCR, pomimo poprawy sytuacji w tych dziedzinach. Brazylia już niemal osiągnęła IV MCR i poczyniła kroki, by stało się tak także w przypadku V MCR. Indie dążą w kierunku wyznaczonym w obu Celach, lecz tempo zmian określa się jako zbyt wolne. ChRL nie może się jeszcze pochwalić osiągnięciem VI MCR (**Ograniczenia rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, malarii i innych chorób zakaźnych**). Wiele do wykonania w tym zakresie ma nie tylko FR (szczególnie w zakresie walki z HIV/AIDS, gdyż wirus HIV rozpowszechnia się w Rosji coraz bardziej dynamicznie), ale także Brazylia i Indie. Żaden z analizowanych krajów nie osiągnął VII MCR (**Zapewnienie ochrony środowiska naturalnego**). Najgorzej prezentuje się realizacja Zobowiązania odnośnie polityki zrównoważonego rozwoju (jednak i tu można w przypadku każdego z podmiotów odnotować pewne sukcesy). Zob. *China's Progress towards the Millennium Development Goals. 2010 Report*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, United Nations System in China, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: http://www.undg.org/docs/11510/China_MDG_Progress_report_2010_e.pdf), s. 60-61, S. N. Bobylev i in., *National Human Development...*, op. cit., s. 38, 47, 61-62, 80-81, 90-91, 105; *Millennium Development Goals: India Country Report 2011*, Central Statistical Organization, Ministry of Statistics and Programme Implementation, Government of India, dokument dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: http://www.undp.org/content/dam/india/docs/mdg_india_2011.pdf), s. 14-24 oraz *Millennium Development Goals Indicators*, op. cit.

mld USD (w porównaniu do 220,1 mld USD w 2001 r.; wzrost o 1224%). Następny pod względem wielkości rezerwami finansowymi dysponowała Rosja z 479,2 mld USD (w porównaniu do 36,3 mld USD w 2001 r.; przyrost o ponad 1220%). W 2001 r. badane kraje dysponowały średnio ok. 85,3 mld USD rezerw finansowych (mediana 42,7 mld USD), a pod koniec dekady średnia wzrosła do ok. 1592,8 mld USD (mediana ok. 389,9 mld USD).⁴⁷¹

Udział nowoczesnych technologii w eksporcie artykułów przetworzonych omawianych dawców w ujęciu ogólnym zmalał. W latach 2001-2010 średnia tego wskaźnika dla wyłaniających się mocarstw globalnych spadła z ok. 15,3% do 13,7% (mediany odpowiednio 16,6% i 10%). Jednak nie jest to tendencja powszechna w analizowanej grupie. Przykładowo, omawiany wskaźnik wzrósł w odniesieniu do ChRL z 21% w 2001 r. do 27,5% w roku 2010.

Doszukując się podobieństw w procesach rozwojowych między ChRL i Republiką Indii, Deepak Lal wspomina, że oba państwa w pierwszych dekadach swego istnienia jako inspiracje do swych strategii rozwojowych przyjęły ideologie mieszczące się w lewicowym nurcie polityki i wcielały w życie alternatywne do zachodnich koncepcje rozwojowe. Ich strategie rozwoju powstawały pod wpływem procesów industrializacji prowadzonych przez ZSRR i mechanizmów powodujących masowe odejście od zajęć typowo rolniczych. Charakteryzował je silny protekcyjizm gospodarczy oparty na strategiach substytucji importu (na pograniczu dążeń do autarkii).⁴⁷²

We wszystkich trzech wspomnianych państwach można mówić o wpływie centralnego planowania aktywności gospodarczej kraju na przebieg procesów rozwojowych w przeszłości. Nie można jednak zapominać, że intensywność zjawisk charakterystycznych dla gospodarki nakazowo-rozdzielczej w każdym z przytaczanych przypadków była różna. Poważne różnice występowały także na polu uwarunkowań kulturowych. W związku z powyższym podejmowane reformy nie rozpoczynały się równocześnie. Musiały też uwzględniać specyfikę danego kraju. Najszybciej przemiany gospodarcze rozpoczęły się w ChRL (wraz przyjęciem w grudniu 1978 roku przez III plenum KC KPCh zaproponowanych przez Deng Xiaopinga reform społeczno-ekonomicznych oraz kursu „otwierania się na świat”). W połowie lat 80. najwyższe władze ZSRR podjęły próbę kontrolowanych i ograniczonych zmian ekonomicznych, których skutkiem miało być przyspieszenie

⁴⁷¹ Duża rozbieżność pomiędzy średnimi a medianami wskazuje na spore zróżnicowanie analizowanych podmiotów pod względem posiadanych rezerw. Dane do obliczeń zaczerpnięte z bazy statystycznej Grupy Banku Światowego (op. cit.).

⁴⁷² D. Lal, *India and China: Contrasts in Economic Liberalization*, „World Development”, Vol. 23, No. 9 (1995), s. 1477-1478.

gospodarcze (tzw. *uskorzenie* pojawiające się w zapowiedziach Michaiła Gorbaczowa wraz z *pierestrojką* i *glasnostią*). Program ten zakończył się niepowodzeniem i realne przemiany gospodarcze w Rosji nastąpiły dopiero wraz z rozpadem państwa związkowego. Za punkt przełomowy w stanowisku Indii wobec kwestii reform uznaje się w literaturze rok 1991.⁴⁷³

Seria reform gospodarczych, często okupionych wysokimi kosztami społecznymi, którą przeszły ChRL i FR, w dużej mierze utrzymywana była w duchu zaleceń instytucji Systemu z Bretton Woods i innych ekspertów zachodnich.⁴⁷⁴ Warto jednak podkreślić, że oba państwa na pewnym etapie dokonały selekcji propozycji zmian ekonomicznych (nadal utrzymana została kontrola państwowa nad różnymi działami gospodarki) i zachowały „szczególną wstrzeźliwość”, jeśli chodzi o reformy polityczne. Powyższe państwa trudno nazwać pionierami implementacji założeń Konsensusu Waszyngtońskiego.

Indyjskie reformy stabilizacyjne polegały m.in. na ograniczeniu deficytu budżetowego, dewaluacji waluty, a następnie uwolnieniu jej kursu, liberalizacji stóp procentowych oraz zmniejszeniu ceł. Zostały wsparte znacznym kredytem z IMF w wysokości 1,8 mld USD. Zainicjowały ciąg wpisujących się w duch Konsensusu zmian strukturalnych, prowadzących ku gospodarce rynkowej. Następnie przygotowano reformy w dziedzinach opodatkowania, prywatyzacji czy administracji. Jednak ich tempo oraz zakres nie miały być automatycznie implementowane według założeń instytucji zewnętrznych, lecz wyznaczone przez ośrodki wewnętrzne. Oznaczać to musiało wytworzenie się pewnego dystansu pomiędzy działaniami rządu indyjskiego a zaleceniami Systemu z Bretton Woods.⁴⁷⁵

⁴⁷³ Autonomiczny model rozwoju Indii był w latach 80. coraz mocniej krytykowany przez zwolenników liberalnych przemian społeczno-gospodarczych (przesłanki skłaniające do reform pojawiły się już w drugiej połowie lat 60.). Działo się tak nawet pomimo relatywnych sukcesów Indii w porównaniu z większością krajów rozwijających się (np. mniejszą skalą odczuwania kryzysu zadłużeniowego w pierwszej jego fazie). Pierwsze próby reform i ożywienia eksportu, o stosunkowo ograniczonym zasięgu, podjęto jeszcze w połowie lat 80. O bardziej zaawansowanym wymiarze liberalizacji indyjskiej gospodarki można mówić jednak dopiero po zmianie rządów w 1991 r. Zob. J. D. Pedersen, *Explaining Economic Liberalization in India: State and Society Perspectives*, „World Development”, Vol. 28, No. 2 (2000), s. 265-266. Zob. także D. Lal, *India and China...*, op. cit., s. 1479-1480.

⁴⁷⁴ Zob. M. Alessandrini, T. Buccellato, *China, India and Russia: Economic Reforms, Structural Change and Regional Disparities*, Centre for the Study of Economic and Social Change in Europe, University College London (materiał dostępny na stronie internetowej uczelni pod adresem: <http://eprints.ucl.ac.uk/17441/1/17441.pdf>), s. 4-8; K. Sutton, S. E. Zaimeche, *The collapse of state socialism in the socialist Third World* [w:] V. Desai, R. B. Potter (red.), *The Companion to...*, op. cit., s. 25; L. Lawrence, J. Yang, *The deregulation of state-owned enterprises in India and China*, „Comparative Economic Studies”. Vol. 43. Iss. 3 (Fall 2001), s. 75-76; D. Shlapentokh, *Lessons from China: Russian foreign policy and its implications*, „Crime, Law & Social Change”, Vol. 41, Iss. 3, s. 246 oraz 252-255; S. Philion, *The Social Costs of Neoliberalism in China*, „Dollars & Sense”, Iss. 271 (Jul/Aug 2007), s. 22-35.

⁴⁷⁵ Zob. S. Ahuja, J. Allentuck, Jimin Chung, Ch. Corrigan, I. Hathaway, Ch. Martin, M. O’Neil, B. Reeves, C. Rojas, L. Rushing, D. Swift, J. Yeaws, *Economic Reform in India. Task Force Report*, Harris School of Public Policy, University of Chicago, 2006, tekst dostępny na stronach internetowych University of Chicago (pod adresem: <http://harrisschool.uchicago.edu/news/press-releases/ipp%20economic%20reform%20in%20india.pdf>), s. 7-11.

Brazylia także przechodziła okres ogólnego planowania ekonomicznego oraz silnego interwencjonizmu państwowego w gospodarce. Jednak podjęte reformy, ich przyczyny i skutki wydają się wpisywać w szerszy kontekst regionalny.⁴⁷⁶

4.1.2. Uwarunkowania oraz ewolucja programów pomocowych

Początków udzielania pomocy rozwojowej przez ChRL i ZSRR (którego FR jest kontynuatką również w dziedzinie współpracy rozwojowej) można doszukiwać się jeszcze w pierwszej połowie lat 50. XX w. Oznacza to, że były one niewiele późniejsze niż w przypadku zachodnich donatorów, stąd nazywanie Chin i Rosji mianem nowych dawców jest co najmniej nieścisłością. Również pomoc indyjska udzielana była praktycznie od uzyskania niepodległości m.in. poprzez *Commonwealth* i instytucje SNZ. Pierwsze próby ustanowienia brazylijskiego systemu pomocowego sięgają 1959 r., choć sama współpraca rozpoczęła się raczej dopiero w następnej dekadzie.⁴⁷⁷

Wśród głównych czynników rozpoczęcia aktywności pomocowej przez ChRL i ZSRR należy wymienić:

- kończąca się wojnę na Półwyspie Koreańskim i potrzebę odbudowy zdewastowanego działaniami zbrojnymi sojusznika z Północy,
- chęć odpowiedzi na zachodnie programy pomocowe,
- wzrost zainteresowania tzw. państw socjalistycznych krajami pozaeuropejskimi.

⁴⁷⁶ Dlatego właśnie zjawiska te zostały scharakteryzowane w podrozdziale poświęconym analizie *wschodzących donatorów* typu południowego - latynoamerykańskiego.

⁴⁷⁷ Zob. m.in.: N. Woods, *Whose aid? Whose...*, op. cit., s. 1-2; R. Manning, *Will 'Emerging Donors'...*, op. cit., s. 371-373; P. Kragelund, *The Return of Non-DAC Donors to Africa: New Prospects for African Development?*, „Development Policy Review”, vol. 26 iss. 5 (2008), artykuł dostępny na stronach internetowych Duńskiego Instytutu Badań Międzynarodowych - *Danish Institute for International Studies* (pod adresem: http://subweb.diis.dk/graphics/_IO_indsatsomraader/Handel_og_udvikling/pkr_The%20Return%20of%20Non-DAC%20Donors%20to%20Africa.%20pdf.pdf), s. s.565-576; M. Davies i in., *How China delivers development assistance to Africa*, Centre for Chinese Studies, University of Stellenbosch, Department for International Development (DFID), Beijing 2007, raport dostępny na stronach internetowych Centrum (pod adresem: http://www.ccs.org.za/downloads/DFID_FA_Final.pdf), s. 6; G. T. Chin, B. M. Frolic, *Emerging Donors in ...*, op. cit., s. 4-5; B. Behari, *The Facets of Foreign Aid*, Vora & CO. Publishers, PVT. Limited, 1968, s. 105 oraz 123-124; K. Smith, T. Yamashiro Fordelone, F. Zimmermann, *Beyond the DAC...*, op. cit., s. 4; R. S. Walters, *Soviet Economic Aid to Cuba: 1959-1964*, „International Affairs”, Vol. 42, No. 1 (Jan., 1966); M. Goldman, *A Balance Sheet of Soviet Foreign Aid*, „Foreign Affairs”, Vol. 43, Iss. 2 (Jan 1965); G. Price, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 11; J. Humphrey, *Indian Development Cooperation...*, op. cit., s. 1; J. Walz, V. Ramachandran, *Brave New World...*, op. cit., s. 4; S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation to...*, op.cit., s. 23; L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 2-3; S. L. John de Sousa, *Brazil as an ...*, op. cit., s. 1; C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 5; M. Smolaga, *Ewolucja założeń i...*, op. cit., s. 178 i in.

Indie podjęły się niesienia wsparcia ze względu na:

- diaspore indyjską w krajach azjatyckich i afrykańskich,
- członkostwo we Wspólnocie Narodów (a przez to udział w Planie z Colombo),
- istnienie powiązań między Indiami a instytucjami SNZ (powiązania te podlegały ewolucji - od bycia biorcą wsparcia do finansowania operacji w innych krajach),
- stworzenie przez Indie własnych programów pomocy gospodarczej i technicznej,
- dążenie do ustabilizowania sytuacji w wybranych sąsiednich krajach i umocnienie wpływów Delhi (utworzenie buforowej strefy wpływów).⁴⁷⁸

Czynnikiem silnie wpływającym na kształt zimnowojennej współpracy rozwojowej ChRL i Indii było angażowanie się w tworzenie idei pokojowego współistnienia w regionie oraz współpracę afroazjatycką. Widoczny jest tu wpływ Konferencji z Bandungu z 1955 r.⁴⁷⁹

Zainteresowanie państw obozu socjalistycznego wspieraniem rozwoju tzw. Trzeciego Świata nie charakteryzowało się stałym natężeniem.⁴⁸⁰ Niemniej ich aktywność była odczuwalna przez sporą część krajów rozwijających się. Nie należy jednak przeceniać wpływu tych państw w globalnym środowisku pomocowym. Zachód rocznie łożył na ODA równowartość wieloletniego wsparcia finansowego oferowanego przez Wschód.

Co charakterystyczne, największą aktywność w Afryce przejawiała ChRL, natomiast ZSRR dominował w zakresie wspierania rozwoju w Azji i na Bliskim Wschodzie.⁴⁸¹

Największymi **beneficjentami pomocy tzw. państw socjalistycznych** (suma za lata 1954-1973; w USD z 1974 r.) były: Egipt (2070 mln USD), Indie (2033 mln USD), Iran (1407 mln USD), Irak (1015 mln USD), Afganistan (930 mln USD), Pakistan (871 mln USD), Algieria (854 mln USD), Indonezja (770 mln USD), Syria (690 mln USD), Chile (672 mln USD), Turcja (530 mln USD). Wskazany jedenastu państwom zaoferowano łącznie 11,84 mld USD, co stanowiło ponad 70% całości nakładów państw socjalistycznych na pomoc krajom rozwijającym się. Powyższe zestawienie nie obejmuje wzajemnego wspierania się przez państwa socjalistyczne.⁴⁸² Głównymi odbiorcami tej pomocy wśród krajów

⁴⁷⁸ B. Behari, *The Facets of...*, op. cit., s. 105-106; D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 6.

⁴⁷⁹ A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 11. Warto wspomnieć, że w komunikacie końcowym po Konferencji w Bandungu pojawił się zapis o potrzebie współpracy gospodarczej i pomocy technicznej. Można to uznać za kamień węgielny kooperacji na linii Południe-Południe. Zob. J. Walz, V. Ramachandran, *Brave New World...* op. cit., s. 3.

⁴⁸⁰ Zob. J. Dhanapala, *China and the Third World*, Vikas Publishing House PVT LTD, New Delhi, 1985, s. 116 – 117.

⁴⁸¹ Zob. Tabela 21. w Aneksie pracy.

⁴⁸² *Communist Economic Assistance to Developing Countries*, Munich 07.06.1974 r., dokument z zasobów Open Society Archives (www.osaarchivum.org) działającego przy Uniwersytecie Środkowoeuropejskim (Central European University) z siedzibą w Budapeszcie, s. 3.

rozwijających były: Kuba, Wietnam (w tamtym okresie jeszcze tylko północna jego część), Korea Północna i Mongolia. Zofia Dobrska przytacza opinię wyrażoną 06.03.1971 r. w „The Economist”, że „pomoc radziecka dla innych krajów socjalistycznych znacznie przekracza pomoc udzielaną przez ZSRR krajom rozwijającym się”.⁴⁸³

Indyjska pomoc dla Nepalu, rozpoczęła się już w 1952 r. Wsparcie polegało głównie na tworzeniu infrastruktury (budowa pasów startowych, dróg oraz realizacja innych projektów w dziedzinie transportu i energetyki). Indie zaoferowały Nepalowi także pomoc szkoleniową oraz asystowały w tworzeniu infrastruktury edukacyjnej. Indyjska pomoc kapitałowa była, przynajmniej w pierwszym okresie, ograniczona, lecz rozwijano wsparcie rzeczowe i pomoc techniczną (już w pierwszych latach oferowano ją takim krajom jak: Laos, Mauritius, Uganda, Kenia, Somalia, Afganistan i Libia).⁴⁸⁴

Pierwsza połowa lat 70. była okresem szczytowych starań ChRL o wpływy w państwach globalnego Południa, a co za tym idzie - hojnego wspierania ich finansowo.⁴⁸⁵ Jan Rowiński przedstawia opinię, że w latach 1977-80, czyli po śmierci Mao Zedonga w 1976 i rehabilitacji Deng Xiaopinga, nastąpiło wyraźne osłabienie więzi ChRL z Trzecim Światem. Było to wynikiem „zbytniego identyfikowania się z polityką mocarstw zachodnich i koncentrowania się na kontaktach z rozwiniętymi krajami kapitalistycznymi”.⁴⁸⁶

Pomimo nasilających się w latach 80. trudności gospodarczych ZSRR nie mógł, ze względów ideologicznych, prestiżowych i strategicznych, pozwolić sobie na gwałtowne wstrzymanie pomocy świadczonej na rzecz krajów rozwijających się. Jeszcze w 1987 r. radzieckie kredyty i granty dla krajów rozwijających się miały wynieść netto 18,5 mld USD, co odpowiadałoby 1,8% PKB ZSRR.⁴⁸⁷ Dopiero rozpad bloku wschodniego i początek dezintegracji ZSRR spowodowały, że wsparcie radzieckie zostało wstrzymane. Stało się to przyczyną olbrzymich problemów jego czołowych beneficjentów.

FR i ChRL stopniowo wznawiały programy pomocowe dla zagranicy, gdy ich potencjały gospodarcze zostały już wystarczająco wzmocnione. Również Brazylia i Indie, których gospodarki odczuły pozytywne efekty reform, stopniowo zaczęły modyfikować

⁴⁸³ Z. Dobrska, *Z problemów gospodarczych krajów rozwijających się*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1972, s. 130.

⁴⁸⁴ B. Behari, *The Facets of...*, op. cit., s. 108-111.

⁴⁸⁵ Jung Chang i Jon Halliday, opierając na artykułach z „China Today” z 1989 r., przywołują wysokie koszty, jakie niosła aktywność ChRL w roli donatora ODA w tym okresie. W latach 1971-1975 Chiny miały przeznaczyć na pomoc zagraniczną średnio aż 5,85% swego budżetu (zob. J. Chang, J. Halliday, *Mao*, Wydawnictwo Albatros Andrzej Kuryłowicz, Warszawa 2007, s. 582).

⁴⁸⁶ J. Rowiński, *Polityka zagraniczna Chińskiej Republiki Ludowej 1981. Dokumenty i materiały*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1984.

⁴⁸⁷ G. Graziani, *Gorbachev's Economic Strategy in the Third World*, „Washington Papers”, Center for Strategic and International Studies, Washington D.C. 1990, s. 16-17.

własny status w globalnym środowisku pomocowym. Pomimo zmian odnośnie formy, wielkości i niektórych kierunków wsparcia, zarówno ChRL, jak i FR nie odcięły się od działalności pomocowej z okresu zimnej wojny. Elementy kontynuacji zauważyć można także w odniesieniu do kooperacji brazylijskiej i indyjskiej. Uzasadnione jest więc mówienie o powrocie Chin i Rosji do grupy donatorów, a nie o ich ponownym wejściu w zupełnie odrębnym kontekście. W przypadku Brazylii i Indii nastąpiło zwiększenie skali działań na rzecz międzynarodowej promocji rozwoju.

Elementem wpływającym na współczesną współpracę rozwojową tych krajów jest odwoływanie się do więzi kulturowych i historycznych. Widoczne jest to w przypadku kontaktów Rosji z członkami WNP, kooperacji brazylijskiej z portugalskojęzycznymi krajami rozwijającymi się czy wsparciu Indii dla Bhutanu i Nepalu. Badani dawcy korzystają z atutu silnej diaspory w sąsiednich krajach, które często są beneficjentami ich ODA.

4.1.3. Instytucje związane ze współpracą rozwojową

W krajowych systemach pomocowych każdego z omawianych dawców ważną rolę odgrywa MSZ. Jednak dla układów instytucjonalnych Brazylii⁴⁸⁸, ChRL⁴⁸⁹, Indii⁴⁹⁰ i Rosji⁴⁹¹

⁴⁸⁸ ABC jest kadrowo i finansowo powiązana z resortem spraw zagranicznych. W przypadku **Brazylii** można mówić o wyjątkowo dużym natężeniu zjawiska rozproszenia systemu (oprócz ABC w systemie pomocowym aktywnych ma być ok. 120 instytucji; władze szacują, że przekazują one ok. 15 razy więcej środków niż czyni to Agencja). Wśród wielu uczestników rządowych aktywizują się także ministerstwa inne niż resort spraw zagranicznych. Istotną rolę pełni np. Ministerstwo Finansów, które odpowiada za kredyty eksportowe i umarzanie zadłużenia. Zob. S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 23; C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 5 i 7; L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, s. vi oraz 2; S. L. John de Sousa, *Brazil as an...*, op. cit., s. 1 i 3; D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 10.

⁴⁸⁹ Wśród licznych instytucji **systemu pomocowego ChRL** można wymienić: Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Handlu (MH), Ministerstwo Spraw Zagranicznych i przedstawicielstwa dyplomatyczne, inne resorty (m.in. rolnictwa, zdrowia, edukacji, spraw obywatelskich, itd.). Główne role w chińskim systemie pomocowym odgrywają MSZ i MH (zwłaszcza to drugie - jest ono odpowiedzialne za koordynację i zarządzanie pomocą i tu właśnie ulokowano departament właściwy ds. niesienia pomocy rozwojowej). W przypadku pomocy humanitarnej MSZ ma większe kompetencje niż resort handlu. Takie ułożenie kompetencji może oznaczać albo wysoki stopień ekonomizacji chińskiej pomocy, albo też podejmowanie przez MH działań uznawanych przez innych za polityczne. Resort finansów zajmuje się określaniem wysokości budżetu, który inne instytucje mogą przeznaczyć na pomoc innym państwom. Nie można zapominać, że na kształt polityki rozwojowej ChRL mają wpływ nie tylko instytucje rządowe, ale także czynnik partyjny. Zob. M. Davies i in., *How China delivers...*, op. cit., s. 13 – 14; H. Asche, M. Schüller, *China's Engagement in Africa – Opportunities and Risks for Development*, Die Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), s. 33; L. Cotterrell A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in Asia*, op.cit., s. 10-12; D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 10; K. Kjøllesdal, A. Welle-Strand, *Foreign Aid Strategies: China Taking Over?*, „Asian Social Science”, Vol. 6, No. 10 (October 2010), s. 6.

⁴⁹⁰ Główną rolę w **indyjskim systemie pomocowym** odgrywa MSZ. Resort jest bezpośrednio odpowiedzialny za pomoc dla głównych beneficjentów (Afganistanu, Bhutanu i Nepalu), sprawuje nadzór nad programami ITEC (*Indian Technical and Economic Cooperation*) i ICCR (*Indian Council for Cultural Relations*) oraz doradza innym zaangażowanym ministerstwom (m.in. finansów, handlu czy wody). W dyskusji nad indyjskim budżetem

charakterystyczne jest istnienie wielu innych potężnych interesariuszy. Ich pozycja *de facto* jest równa wpływom resortu spraw zagranicznych lub, w niektórych aspektach, nawet je przewyższa. Taki stan rzeczy prowadzi do fragmentaryzacji zadań i wizji współpracy rozwojowej. Grozi także niespójnością wdrażanych działań i zmniejszeniem możliwości oddziaływania państwa jako donatora. Najczęściej konkurencję wewnętrzną wywołują wzmożone ambicje i dominujący wpływ resortów finansów (Ministerstwa Handlu w odniesieniu do ChRL). Systemy pomocowe badanych dawców wspomagane są przez banki eksportowo-importowe zależne od ministerstw finansów.⁴⁹²

Ze względu na stosunkowo mocną pozycję egzekutywy w omawianych państwach, także przywódcy krajowi powinni być pośrednio traktowani jako element systemów pomocowych. Ich rola może się ograniczać do wyznaczania ogólnych kierunków współpracy, sprawowania kontroli czy akceptacji kluczowych dokumentów programowych. Jednak charyzmatyczni liderzy mogą doprowadzić do znacznej dynamizacji prowadzonej kooperacji rozwojowej, a ich wizyty zagraniczne - skutkować przyjmowaniem nowych zobowiązań.⁴⁹³

w 2003 r. zapowiadano zamiar utworzenia *India Development Initiative* przy MF. Instytucja ta miałaby się zajmować świadczeniem wsparcia dla państw Afryki, Azji Południowej i innych krajów rozwijających się. Zob. G. Price, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 5; D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 10; S. Agrawal, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 3, 5-6 i 9; *India*, informacja dostępna na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/India_01_04_2008.pdf), s. 2.; V. Katti, T. Chahoud, A. Kaushik, *India's Development Cooperation – Opportunities and Challenges for International Development Cooperation*, „Briefing Paper”, No. 3/2009, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik/German Development Institute gGmbH, tekst dostępny na stronach internetowych Instytutu (pod adresem: [http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ANES-7QAGRV/\\$FILE/BP%203.2009.pdf](http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ANES-7QAGRV/$FILE/BP%203.2009.pdf)), s. 1; S. Chaturvedi, *Emerging Patterns in Architecture for Management of Economic Assistance and Development Cooperation: Implications and Challenges for India*, RIS-DP # 139 (June 2008), tekst dostępny w na stronach internetowych The East Asian Bureau of Economic Research (pod adresem: http://www.eaber.org/sites/default/files/documents/RIS_Chaturvedi_2008.pdf), s. 26-28.

⁴⁹¹ **Rosyjski system pomocowy** na poziomie rządowym składa się głównie z MSZ, Ministerstwa Finansów (MF), Ministerstwa ds. Sytuacji Nadzwyczajnych, ale pośrednio także i innych resortów (np. Ministerstwo Przemysłu i Energii, Ministerstwo Rozwoju Gospodarczego i Handlu). Warto podkreślić, że rola MF w rosyjskich strukturach pomocowych jest wyjątkowo duża i nie ogranicza się tylko do zadań technicznych, wynikających z księgowania transferów ODA. Ministerstwo ds. Sytuacji Nadzwyczajnych przejawia swą aktywność podczas niesienia pomocy humanitarnej. Należy zauważyć, że Rosjanie nie określili *expressis verbis* instytucji stanowiącej rdzeń systemu pomocowego (w której wykształciłby się główny departament odpowiedzialny za zarządzanie i niesienie pomocy). W większości spraw przewiduje się współpracę MSZ i MF. Pośrednie zaangażowanie innych ministerstw polega na sporządzaniu ekspertyz, konsultacjach i ewentualnym oferowaniu pomocy technicznej. Zob. *Russia's Participation in...*, op. cit., s. 4 i in. oraz *Russia*, informacja na stronie internetowej Research Center for International Cooperation and Development (dostępna pod adresem: <http://en.rcid.org/national-strategies-on-development-assistance/russia>).

⁴⁹² Mowa o: brazylijskim Krajowym Banku Rozwojowym (*Banco Nacional de Desenvolvimento*), Eksportowo-Importowym Banku Chin (*Export – Import Bank of China*), Eksportowo-Importowym Banku Indii (*Export-Import Bank of India*) oraz Państwowym Banku ds. Rozwoju i Zagranicznych Spraw Gospodarczych (tzw. *Vneshnorgbank*) Federacji Rosyjskiej.

⁴⁹³ D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 5 i 10; C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 5; *Putin visits breakaway Abkhazia, confirms aid commitment*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (www.chinaview.cn), 12.08.2009 r.

Wysoki stopień niedojrzałości instytucjonalnej dawców objawia się licznymi lukami w legislacji czy brakami wieloletnich planów działania.⁴⁹⁴

Analiza dotychczas podejmowanych działań oraz oficjalne zapowiedzi wskazują, że należy oczekiwać zmian w krajowych systemach pomocowych analizowanych donatorów.⁴⁹⁵

4.1.4. Przesłanki i cele udzielania pomocy rozwojowej

Przedstawiciele analizowanej grupy bez wątpienia posiadają już status mocarstw regionalnych. Ich ambicje sięgają jednak skali światowej. Dlatego poszukiwanie przesłanek ich angażowania należy rozpocząć w stosunkach regionalnych, jednak przede wszystkim skupić się na ich aktywności zagranicznej na poziomie globalnym.

Ze względu na swój potencjał oraz strategiczne położenie ChRL, Indie i Federacja Rosyjska zacieśniają **regionalną współpracę polityczną i gospodarczą** na wielu polach.⁴⁹⁶ Z oczywistych przyczyn zainteresowanie tych trzech państw ogniskuje się wokół Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (*Association of Southeast Asian Nations*, ASEAN), mimo że żadne z nich nie jest jego członkiem. Uwidacznia się to w udziale ChRL w tzw. procesie ASEAN + 3 (obok Korei Południowej i Japonii), a także ChRL, Indii i Rosji w *ASEAN Regional Forum* i powiązanim ze Stowarzyszeniem *East Asia Summit*.⁴⁹⁷

⁴⁹⁴ Przykładowo Rosja, pomimo uchwalenia *Koncepcji uczestnictwa Federacji Rosyjskiej w międzynarodowej pomocy rozwojowej*, nadal nie posiada konkretyzujących uregulowań na poziomie ustawy czy wieloletniej strategii.

⁴⁹⁵ W celu zwiększenia swego potencjału instytucjonalnego i eksperckiego w dziedzinie niesienia ODA, Federacja Rosyjska przedstawiła zamiar założenia agencji pomocowej. Podobne deklaracje można było usłyszeć z ust decydentów indyjskich. W 2007 r. Minister Finansów poinformował, że planuje utworzenie *India International Development Cooperation Agency* (IIDCA), która czyniłaby spójnym indyjski system pomocowy (co ważne, w strukturze tej mieli być reprezentowani: MSZ, MF i MH oraz inni ważniejsi uczestnicy). W roku 2011 świat obiegła informacja, że rząd indyjski zamierza powołać *Indian Agency for Partnership in Development*. Również ABC przechodzi obecnie zmiany umożliwiające jej bardziej skuteczne wypełnianie powierzonych zadań (np. w minionych latach znacznie wzrósł jej budżet). Zob. *Country Partnership Strategy (CPS) for the Russian Federation for the Period 2012-2016*, Report No. 65115-RU, International Bank for Reconstruction and Development, International Finance Corporation, Multilateral Investment Guarantee Agency, Nov. 2011, s. 10; S. Chaturvedi, *Emerging Patterns in...*, op. cit., s. 28; *Indyjska organizacja pomocowa*, informacja pozyskana ze stron internetowych, prowadzonego przez polski MSZ, portalu Azja-Pacyfik (pod adresem: http://www.azjapacyfik.pl/index_2501.php?a_2501=3640&b_2501=428; artykuł nie jest już udostępniany); N. Patel, *India to create central foreign aid agency*, „The Guardian”, 26.07.2011 r. (artykuł dostępny pod adresem internetowym: <http://www.guardian.co.uk/global-development/2011/jul/26/india-foreign-aid-agency>) oraz L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 10-11.

⁴⁹⁶ Skala zaangażowania brazylijskiego w procesy integracyjne w Ameryce Południowej/Lacińskiej, a co za tym idzie - wszelakie jej uwarunkowania, są odmienne od doświadczeń pozostałych przedstawicieli grupy wyłaniających się mocarstw globalnych. Pełny obraz przesłanek brazylijskiej działalności pomocowej można uzyskać dopiero po zestawieniu z informacjami zawartymi w podrzdziale poświęconemu typowi południowemu - latynoamerykańskiemu wschodzących dawców.

⁴⁹⁷ Zob. L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in Asia*, op. cit., s. 25; S. Agrawal, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 7-8 oraz *ASEAN Plus Three*

Omawiane trzy państwa są członkami Forum Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (*Asia-Pacific Economic Co-operation*, APEC). Z regionalnego punktu widzenia jako istotne można uznawać członkostwo ChRL i Indii w Azjatyckim Banku Rozwoju (*Asian Development Bank*, ADB). Pewnej roli można się doszukiwać się także w Szanghajskiej Organizacji Współpracy, która nie jest, co prawda, *stricte* związana z kwestiami rozwoju, lecz wpływa na zacieśnianie kontaktów w dziedzinach m.in. gospodarki, handlu, kultury, energii, ochrony środowiska. Przynależą do niej ChRL i Rosja, a dzięki statusowi obserwatora, w jej prace zaangażowane są również Indie.⁴⁹⁸

Trzonami integracji regionalnej Rosji pozostają Wspólnota Niepodległych Państw, Eurazjatycka Wspólnota Gospodarcza oraz Unia Celną z Białorusią i Kazachstanem.⁴⁹⁹

Indyjska współpraca regionalna odbywa się w ramach: Stowarzyszenia Regionalnej Współpracy Krajów Azji Południowej (*South Asian Association for Regional Cooperation*), Obszaru Wolnego Handlu w Azji Południowej (*South Asian Free Trade Area*), Inicjatywy Wielosektorowej Współpracy Gospodarczej i Technicznej w Zatoce Bengalskiej (*Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation*, BIMSTEC)⁵⁰⁰, Programu Współdziałania Środowiskowego w Azji Południowej (*South Asia Co-operative Environment Program*)⁵⁰¹, Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej Obrzeży Oceanu Indyjskiego (*Indian Ocean Rim Association for Regional Cooperation*) i Organizacji Planu z Kolombo.⁵⁰²

Cooperation, informacja dostępna na stronach internetowych ASEAN (pod adresem: <http://www.asean.org/news/item/asean-plus-three-cooperation>); *About The ASEAN Regional Forum*, informacja dostępna na stronach internetowych ASEAN (pod adresem: <http://aseanregionalforum.asean.org/about.html>); *East Asia Summit (EAS)*, podstrona ASEAN poświęcona Szczytom Azji Wschodniej (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.asean.org/asean/external-relations/east-asia-summit-eas>).

⁴⁹⁸ *Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation*, informacja dostępna na stronach Organizacji (pod adresem: <http://www.sectsc.org/EN123/brief.asp>).

⁴⁹⁹ Zob. *Informator ekonomiczny o krajach świata. Federacja Rosyjska*, materiał informacyjny sporządzony przez polski MSZ (dostępny pod adresem internetowym: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Rosja/Rosja%2003.pdf>) oraz Informacja nt. Rosji dostępna w *CIA - The World Fact Book* (dostępna na rządowych stronach internetowych USA pod adresem internetowym: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>).

⁵⁰⁰ Zob. strona internetowa stowarzyszenia: http://www.bimstec.org/about_bimstec.html.

⁵⁰¹ Zob. strona internetowa organizacji: <http://www.sacep.org>.

⁵⁰² Zob. V. Katti, T. Chahoud, A. Kaushik, *India's Development Cooperation...*, op. cit., s. 2; *Informator ekonomiczny o krajach świata. Indie*, materiał informacyjny sporządzony przez polski MSZ (dostępny pod adresem internetowym: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Indie/Indie%2003.pdf>) oraz Informacja nt. Indii w *CIA - The World Fact Book* (dostępna na rządowych stronach internetowych USA pod adresem internetowym: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>).

Przechodząc do **ponadregionalnych struktur politycznych i gospodarczych** nie możemy zapominać o NAM⁵⁰³ czy G-77⁵⁰⁴, nawet pomimo opinii o zmniejszającym się znaczeniu tych inicjatyw.⁵⁰⁵ Obie organizacje odegrały w przeszłości rolę katalizatora przemian w myśleniu o procesach rozwojowych i artykulacji wspólnych interesów krajów rozwijających się. Obecnie są jedną z sił przyczyniających się do zacieśniania szeroko rozumianej współpracy na linii Południe-Południe. Brazylia i Indie należą także do G-15 oraz G-24 (w tej drugiej strukturze ChRL jest obserwatorem).⁵⁰⁶

Za przejaw wzrostu znaczenia badanych dawców oraz szansę na zwiększenie aktywności międzynarodowej można uznać ich obecność w G20 i potencjalny dalszy rozwój współpracy w jej duchu.⁵⁰⁷

Strukturę międzynarodową, o której niewątpliwie należy wspomnieć, choćby ze względu na skład, stanowi BRICS.⁵⁰⁸ Jest to stosunkowo luźna forma współpracy, ograniczająca się w dużej mierze do konsultacji oraz wypracowywania i przedstawiania wspólnych stanowisk w deklaracjach po szczytach głów państw⁵⁰⁹ lub spotkaniach ministerialnych. Interesujący może się wydać fakt, że od 2010 r. nawiązana została współpraca banków rozwojowych państw BRICS. Wspomina się nawet o utworzeniu wspólnej instytucji, kredytującej wzajemne projekty rozwojowe.⁵¹⁰

⁵⁰³ Pomimo braku członkostwa, ChRL wyrażała pozytywny stosunek do wartości i idei reprezentowanych przez organizację i od 1992 r. uczestniczy w jej szczytach jako obserwator (taki sam status ma również Brazylia). Czołową rolę w powołaniu Ruchu oraz jego dalszym funkcjonowaniu odegrały Indie. Zob. *China and the Non-Aligned Movement*, informacja na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zjjg/gjs/gjzzyhy/2616/t26347.htm>); J. Humphrey, *Indian Development Cooperation...*, op. cit., s. 3.

⁵⁰⁴ Wśród 132 członków Ruchu występują Brazylia, ChRL oraz Indie.

⁵⁰⁵ Zob. A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...*, op.cit., s. 14.

⁵⁰⁶ Międzyrządowa Grupa 24 ds. Międzynarodowych Kwestii Monetarnych i Rozwoju (*The Intergovernmental Group of Twenty-Four on International Monetary Affairs and Development*). Zob. strona internetowa Grupy: <http://www.g24.org/about.html>.

⁵⁰⁷ Czyli prób nieformalnego zarządzania gospodarką światową przez wypracowywanie wspólnych stanowisk przedstawicieli najbardziej wpływowych podmiotów międzynarodowych globalnej Północy i Południa.

⁵⁰⁸ Skrót pochodzi oczywiście od pierwszych liter anglojęzycznych nazw państw wchodzących w skład ugrupowania: Brazylii, Rosji, Indii, Chin i RPA. To ostatnie państwo dołączyło do struktury BRIC w 2011 r.

⁵⁰⁹ Pierwsze odbyło się w Jekaterynburgu w czerwcu 2009 r. jeszcze w gronie 4 państw. W 2014 r. Brazylia zorganizuje szósty szczyt.

⁵¹⁰ Podczas odbywającego się w marcu 2013 r. szczytu BRICS w Durbanie podjęto decyzję o powołaniu w przyszłości Banku Rozwoju BRICS (*BRICS Development Bank*). Instytucja mogłaby rozpocząć działalność już w 2015 r. Będzie dysponowała kapitałem w wysokości 50 mld USD, choć pierwotnie zakładano 100 mld USD. Ma je przeznaczać na finansowanie m.in. projektów infrastrukturalnych, ale mówi się także o transferze technologii, działaniach prospołecznych, itp. Nie jest jeszcze określone, jaką część funduszy Bank będzie udostępniał krajom nienależącym do organizacji. Zob. *Background*, notatka informacyjna dostępna na stronach internetowych szczytu BRICS w Durbanie (pod adresem: <http://www.brics5.co.za/>); *BRICS development bank can be ready by 2015 - Russian deputy PM*, informacja dostępna na stronach internetowych telewizji RT (pod adresem: <http://rt.com/business/brics-development-bank-dollar-072/>); *BRICS agree capital structure for development bank: WSJ*, informacja dostępna na stronach internetowych agencji Reuters (pod adresem: <http://www.reuters.com/article/2013/08/28/us-brics-bank-idUSBRE97R1BA20130828>); C. Bracht, *Will the Brics bank deliver a more just world order?*, „The Guardian”, 08.05.2013 r., tekst dostępny na stronach

Pogłębienie kooperacji rozwojowej ChRL jest niewątpliwie powiązane z utworzeniem odbywających się cyklicznie od 2000 r. szczytów Forum Współpracy Chiny-Afryka (*Forum on China-Africa Cooperation*, FOCAC).⁵¹¹ Również Indie sięgnęły po tę formę zacieśniania współpracy z kontynentem afrykańskim i w 2008 r. odbyło się w New Delhi pierwsze spotkanie *India-Africa Forum* (drugie spotkanie miało miejsce w 2011 r. w Addis Abebie).⁵¹² W powyższym aspekcie istotne wydaje się członkostwo Brazylii, ChRL i Indii w AfDB.

Dwa spośród omawianych państw, Brazylia i Indie, wspólnie z RPA rozwijają współpracę w ramach *IBSA Dialogue Forum* (Forum Dialogu Indie - Brazylia - RPA). Zakres zainteresowań inicjatywy jest bardzo szeroki (od turystyki aż po obronność), wpisują się w niego także zagadnienia społeczno-gospodarcze. W ramach Forum członkowie podejmowali wspólne działania na rzecz promocji rozwoju.⁵¹³

W przypadku działalności pomocowej ChRL i FR, nie bez znaczenia pozostaje fakt, że są one stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa ONZ. Wiąże się to zarówno z prestiżem, jak i globalną perspektywą polityki zagranicznej, z której może wynikać dodatkowa aktywność państwa. Brazylia i Indie aspirują do uzyskania statusu permanentnego członka tego grona.

Przy ustalaniu przesłanek angażowania się w kooperację rozwojową z Południem nie można zapominać o przynależności Indii do Wspólnoty Narodów (*Commonwealth of Nations*) czy Brazylii do Wspólnoty Państw Portugalskojęzycznych (*Comunidade dos Países de Língua Portuguesa*).

Na podstawie przeglądu literatury⁵¹⁴ i własnych obserwacji można stwierdzić, że wyłaniające się mocarstwa globalne dążą do wykorzystania następujących funkcji ODA:

internetowych gazety (pod adresem: <http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2013/may/08/brics-development-bank>); Lixing Zou, *Preliminary Study on the Operating Model of the BRICS Development Bank*, Institute of Research - China Development Bank, tekst komentarza wygłoszonego na XXIII Forum Ekonomicznym w Krynicy, dostępny na stronach internetowych spotkania (<http://www.forum-ekonomiczne.pl/xxiii-economic-forum-2013/preliminary-study-on-the-operating-model-of-the-brics-development-bank/?lang=en#>).

⁵¹¹ Zob. M. Smolaga, *Ewolucja założeń i...*, op. cit., s. 201-205.

⁵¹² J. Humphrey, *Indian Development Cooperation...*, op. cit., s. 2. Zob. także: strona internetowa drugiego spotkania Forum (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.indiaafricasummit.nic.in/>).

⁵¹³ C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 7; B. Corrêa Kruschewsky, *Brasil: En Busca...*, op. cit., s. 31; *The India-Brazil-South Africa Dialogue Forum*, informacja dostępna na stronie internetowej organizacji (pod adresem: <http://www.ibsa-trilateral.org/index.php>).

⁵¹⁴ A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 13; D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 6-7; G. Price, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 3; L. Cotterrell A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in Asia*, op. cit., s. 8-9; S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 19-20, 23; J. Humphrey, *Indian Development Cooperation...*, op. cit., s. 2. *Russia's Participation in...*, op. cit., s. 5-6 i 8; L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 2 i 10; C. Lancaster, *The Chinese Aid System*, Center For Global Development, (tekst dostępny w internecie pod adresem: www.cgdev.org/files/13953_file_Chinese_aid.pdf), s.1.

- prestiżotwórczej⁵¹⁵,
- promocyjnej (głównie w aspekcie gospodarczym i wizerunkowym, a nie upowszechniania idei)⁵¹⁶,
- wspomagania polityki zagranicznej,
- interwencyjnej,
- solidaryzacyjnej⁵¹⁷,
- prewencyjnej,
- pokonfliktowej⁵¹⁸.

4.1.5. Wysokość, formy i główni beneficjenci pomocy

Ze względu na brak raportowania omawianych dawców do OECD i niechęć (lub niemoc) w zakresie przedstawiania całościowych i szczegółowych informacji nt. oferowanej przez nich ODA, dane użyte w części analizy mają charakter szacunkowy.

W ciągu ubiegłej dekady **wielkość nakładów FR na pomoc rozwojową** uległa zwielokrotnieniu. Przed 2000 r. wolumen rosyjskiej ODA był raczej niski. Pomiedzy latami 2002-2003 i 2005-2006 roczne wydatki Rosji w tym zakresie zostały podwojone - wzrosły z 50 do 100 mln USD. W ciągu następnych dwu lat wolumen ODA przekroczył 220 mln USD. W 2009 r. wielkość rosyjskiej pomocy miała wartość 785 mln USD. Długookresowym celem Rosji jest osiągnięcie wysokości świadczonej ODA na poziomie postulowanego progu 0,7%

⁵¹⁵ Wzrost prestiżu ma ułatwić stopniowe odzyskanie (potwierdzenie) pozycji mocarstwowej w skali globalnej (a nawet roli przywódczej względem innych państw). W kontekście badanej grupy wspomina się, że państwa wręcz wykorzystują ODA jako jedno z narzędzi rywalizacji z innymi konkurentami.

⁵¹⁶ Aktywność pomocowa niesie ze sobą możliwość dodatkowej aktywizacji na arenie międzynarodowej. Dzięki temu możliwe jest zaprezentowanie się badanych dawców jako państw odpowiedzialnych, posiadających zdolność reagowania na najważniejsze wyzwania społeczno-gospodarcze zarówno w regionie, jak i innych częściach świata. Ten rodzaj działań promocyjnych, zmierzających do kreacji *soft power*, jest obecnie bardzo istotny dla podmiotów, które chcą być uznawane za mocarstwa globalne.

⁵¹⁷ Tego rodzaju wyraz okazania partnerstwa z mniej zasobnymi krajami-biorcami jest szczególnie ważny dla Brazylii, ChRL i Indii, podpisujących się pod ideą współdziałania na linii Południe-Południe.

⁵¹⁸ Funkcja pokonfliktowa najbardziej eksponowana jest w przypadku rosyjskiego systemu pomocowego, ale występuje także u innych omawianych dawców.

PKB.⁵¹⁹ Do jego zrealizowania jest jeszcze daleko - w 2010 r. wolumen rosyjskiej ODA wyniósł 472,39 mln USD, co odpowiadało 0,03% PKB.⁵²⁰

Relacja pomiędzy preferencją kanałów bilateralnych a multilateralnych przy udzielaniu przez Rosję wsparcia ulega zmianie. W latach 2007-2008 aż 80% rosyjskiej pomocy stanowiło wsparcie multilateralne. W latach 2009 i 2010 wystąpiła tendencja odwrotna - odpowiednio ok. 60% i 64% całości ODA odbywało się na drodze pomocy dwustronnej.

Raport przedstawiony przez Radę Państwa **ChRL** w kwietniu 2011 r. zawierał informację, że do końca 2009 r. Chiny dostarczyły 256,29 mld yuanów (CNY) pomocy, co stanowiło równowartość 38,54 mld USD.⁵²¹ Warto zestawzić te dane z wypowiedzią premiera ChRL Wen Jiabao, który w 2008 r. stwierdził, że licząc od 1950 r. do końca 2007 r., Chiny dostarczyły krajom rozwijającym się 30 mld USD pomocy.⁵²²

Charakterystyczne jest, że ChRL nadal utrzymuje w tajemnicy wysokość swej rocznej pomocy. Według wyliczeń Deborah Brautigam wolumen chińskiego wsparcia w 2000 r. wyniósł 645 mln USD. Rok później, ze względu na rozpoczęcie przez Pekin operacji oddłużania krajów rozwijających się, wielkość oferowanej pomocy przekroczyć miała próg 1,14 mld USD. Dynamika wzrostu wolumenu chińskiej pomocy pozostała wysoka, wskaźnik w 2005 r. wyniósł ok. 1,78 mld USD, a w 2007 r. ok. 3,05 mld USD.⁵²³ Jeśliby od wartości zaprezentowanych w raporcie Rady Państwa odjąć wysokość kwoty podanej przez premiera

⁵¹⁹ S. N. Bobylev i in., *National Human Development...*, op. cit., s. 108-110. Podane wielkości nie uwzględniają umorzenia zadłużenia krajów Południa względem FR. Do połowy ubiegłej dekady większość oferowanego wsparcia rozwojowego stanowiło umarzanie zadłużenia. Szacuje się, że FR anulowała krajom rozwijającym się od 11 do 80 mld USD. Ibidem, s. 110. OECD oceniało, że w 2004 r. poziom rosyjskiego wsparcia rozwojowego wynosił ok. 50 mln USD i w ciągu trzech lat zwiększył się do 210 mln USD (E. Deutscher, *Development Co-operation Report 2010*, op. cit, s. 137-138). Zob także: P. Davies, *A Review of...*, op.cit., s. 6 i 28,30.

⁵²⁰ Poziom rosyjskiego wsparcia utrzymał się w następnych dwu latach na niemal tym samym poziomie. Rosja rozpoczęła bardzo ogólne raportowanie nt. własnej aktywności pomocowej do OECD, poczynwszy od danych za 2010 r. Zob. *Query Wizard for...*, op. cit.

⁵²¹ Zob. *China's Foreign Aid. Information Office of the State Council The People's Republic of China. April 2011, Beijing* (tekst zamieszczony na chińskich rządowych stronach internetowych http://www.gov.cn/english/official/2011-04/21/content_1849913.htm) oraz *China may expand its foreign aid in future: vice minister*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (www.chinaview.cn), 26.04.2011 r. Przywoływany raport Rady Państwa zawiera informację, że w ramach operacji umarzania zadłużenia 50 krajom rozwijającym się anulowano w sumie długi w wysokości 25,58 mld yuanów. Z zaprezentowanych danych wynika, że w przytłaczającej większości beneficjentami tych operacji były państwa afrykańskie (35 krajów, 312 z 380 umów oraz 18,96 mld CNY). Nie jest jasne, czy przedstawione powyżej statystyki są wliczane przez stronę chińską do ogólnej wartości udzielonej pomocy.

⁵²² D. Brautigam, *The Dragon's Gift. The Real Story of China in Africa*, Oxford University Press, New York 2009, s. 165.

⁵²³ Ibidem, s. 165-166 i 317. Penny Davies przytacza szacunki chińskiego wolumenu wskazujące przedział między 1,4 a 3 mld USD (około 2006-2007 roku). Autorka wyraziła obawy, że niektóre próby oceny wielkości chińskiego wsparcia mogą być przesadzone ze względu na wliczanie innych wydatków niż ODA (Zob. P. Davies, *A Review of...*, op.cit., s. 5 i 28). Podana przez Penny Davies dolna granica szacowanego wolumenu to dane wskazywane przez OECD jako prawdopodobne (Zob. E. Deutscher, *Development Co-operation Report 2010*, op. cit, s. 137).

Wena Jiabao, okaże się, że w latach 2008-2009 ChRL średnio udzielała ODA w wymiarze ok. 4,25 mld USD rocznie.⁵²⁴

Chińska pomoc rozwojowa świadczona jest głównie dwustronnie. Nie można jednak twierdzić, że kanał wielostronny jest chińskiej ODA zupełnie obcy. Dokładne dane nt. preferencji ChRL w tym zakresie nie są jednak znane.⁵²⁵

Jeszcze w pierwszych latach XXI w. **poziom brazylijskiej pomocy** był najprawdopodobniej bardzo niski (nawet tylko kilka mln USD rocznie). W latach 2006-2007 wahał się w okolicach 400 mln USD, choć część ekspertów wyceniała go znacznie niżej. Na koniec pierwszej dekady XXI w. nakłady Brazylii na wsparcie mogły wynieść ponad 1,2 mld USD. Nawet 90% brazylijskiej pomocy może być przekazywana kanałami wielostronnymi.⁵²⁶

Raport przygotowany przez Penny Davies wskazuje na duże zróżnicowanie szacunków **wolumenu indyjskiej ODA** i wspomina o 0,5-1 mld USD przeznaczanych na ten cel na przełomie 2006 i 2007.⁵²⁷ OECD szacowało, że wolumen indyjskiej ODA w roku budżetowym 2008-2009 miał wynieść 609,5 mln USD, co stanowiłoby wzrost o ok. 217 mln USD w porównaniu z rokiem 2007-2008.⁵²⁸ Indyjska pomoc rozwojowa miała w 2009 r. wynieść 488 mln USD.⁵²⁹

Szacuje się, że tylko 7-10% indyjskiego wsparcia przekazywane jest kanałami wielostronnymi (co dziwi, gdyż Indie preferują otrzymywanie pomocy właśnie kanałami multilateralnymi). Większość wielostronnej ODA kierowana jest przez SNZ.⁵³⁰

⁵²⁴ Felix Zimmermann, powołując się na chiński rocznik statystyczny, podaje, że chińska pomoc brutto w 2009 r. wyniosła niecałe 1,95 mld USD (Zob. F. Zimmermann, *New partnerships in...*, op. cit., s. 39-40). Kwota ta jest prawdopodobnie niedoszacowana, celowo lub z powodu nieuwzględnienia całości współpracy. W literaturze można jednak znaleźć odesłania do innych ocen wielkości wsparcia przez ChRL krajów Południa, które w 2007 r. mogłyby wynieść nawet 25 mld USD. Powyższa kwota wydaje się jednak przesadzona, gdyż zawiera w sobie także niektóre inwestycje bezpośrednie czy kredyty o charakterze *stricte* komercyjnym. Zob. S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 17.

⁵²⁵ *China's Foreign Aid...*, op. cit.

⁵²⁶ Więcej nt. szacunków dotyczących pomocy brazylijskiej można znaleźć w punkcie 3.3.5. pracy.

⁵²⁷ Pochodzenie wspomnianego 1 mld USD w szacunkach nie jest dla autorki jasne. Podejrzewa, że wliczone tam zostały także te kredyty EXIM Banku, które nie spełniają kryteriów wsparcia rozwojowego. Kwota ta pojawiła się pierwotnie w wypowiedzi indyjskiego Ministra Finansów podczas omawiania ustawy budżetowej w 2007 r. Zob. P. Davies, *A Review of...*, op. cit., s. 5-6 i 29; S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 20; S. Chaturvedi, *Emerging Patterns in...*, op. cit., s. 28; *India*, op. cit., s. 1; V. Katti, T. Chahoud, A. Kaushik, *India's Development Cooperation...*, op. cit., s. 1-2.

⁵²⁸ E. Deutscher, *Development Co-operation Report 2010*, op. cit., s. 137. Indie umorzyły większość zadłużenia, jakie względem nich miały kraje HIPC, jednak skala tych działań, a co za tym idzie wpływ na wolumen ODA, nie są powszechnie dostępne. Zob. *India*, op. cit., s. 3.

⁵²⁹ Kwota ta zaczerpnięta została z raportu indyjskiego MSZ, więc nie wiadomo, czy uwzględnia także działania pomocowe pod egidą MF/EXIM Banku. Zob. F. Zimmermann, *New partnerships in...*, op. cit., s. 39-40.

⁵³⁰ P. Davies, *A Review of...*, op. cit., s. 30; *India*, op. cit., s. 4.

Według dostępnych szacunków w 2001 r. badana grupa wniosła do globalnego systemu pomocowego ok. **1,2 mld USD** (z czego przytłaczająca większość to wkład ChRL). W oparciu o optymistyczną wycenę należy stwierdzić, że w 2010 r. łączne nakłady wyłaniających się mocarstw globalnych **mogły wynieść nawet 7,3 mld USD**.⁵³¹ Pojawiające się doniesienia o wyższych poziomach wsparcia, szczególnie oferowanego przez ChRL, w świetle dostępnych informacji trzeba uznać za przesadzone.⁵³²

W ujęciu ogólnym na formy pomocy bilateralnej omawianych dawców składają się granty, pożyczki preferencyjne, wsparcie techniczne, umorzenie zadłużenia oraz pomoc humanitarna. Jednak w każdym z analizowanych przypadków znajdują się pewne różnice w akcentach lub formy specyficzne dla danego dawcy. Rosja do form wsparcia rozwojowego zalicza także: ułatwienia w dostępie do krajowych i międzynarodowych systemów transferów pieniężnych oraz preferencje celne i inne przywileje.⁵³³ Specjalizacją Brazylii jest niewątpliwie dzielenie się własnymi doświadczeniami w różnych dziedzinach społeczno-gospodarczych poprzez pomoc techniczną oraz kooperację w zakresie technologii i badań.⁵³⁴ Indyjski system pomocowych dokonuje selekcji form wsparcia, posługując się kryterium regionu, w którym oferowana jest pomoc.⁵³⁵ Największe zróżnicowanie można zaobserwować w przypadku pomocy chińskiej. Przybiera ona formy m.in.:

- kompletnych projektów (strona chińska zajmuje się całkowitym ich wykonaniem, jest to podstawa chińskiej pomocy),
- pomocy rzeczowej (dobra i surowce),

⁵³¹ Ostrożne szacunki wskazują, że pomoc nie była mniejsza niż 3,4 mld USD.

⁵³² Wynikają one zwykle z błędnego doliczania wartości zwykłych inwestycji, które towarzyszą pomocy.

⁵³³ S. N. Bobylev i in., *National Human Development...*, op. cit., s. 110-111. Generalnie pojęcie zagranicznej pomocy rozwojowej w rozumieniu przedstawicieli omawianej grupy nie musi oznaczać dokładnie tego, co pojmuje się pod sztywną definicją ODA. Przykładowo, w przypadku wsparcia indyjskiego oprócz np. projektów, kredytów czy pomocy technicznej przez rząd wliczane są takie pozycje jak: subsydia handlowe czy koszty podróży. Problemy z porównywaniem wydatków pojawiają się także w przypadku ChRL. W części zestawień Chińczycy biorą pod uwagę m.in. wsparcie dla *joint-ventures*, a możliwe nawet, że pomoc wojskową, lecz z drugiej strony nie wliczają podstawy udzielanego kredytu - jak robią to kraje DAC - a tylko subsydiowaną przez budżet chiński część oprocentowania. Zob. S. Agrawal, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 5; D. Brautigam, *The Dragon's Gift...*, op. cit., s. 166-167.

Zob. S. Agrawal, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 5.

⁵³⁴ C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 3; L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 2.

⁵³⁵ S. Chaturvedi, *Emerging Patterns in...*, op. cit., s. 32. Wsparcie dla Afganistanu, Bhutanu i Nepalu przyjmuje najczęściej formę działań projektowych i inwestycji infrastrukturalnych. W przypadku pozostałych biorców dominuje przede wszystkim pomoc techniczna, a także związane kredyty eksportowe (szczególnie widoczne w ofercie dla krajów afrykańskich). Strona indyjska bardzo rzadko ma oferować granty pieniężne. Różnica w formach wsparcia może wynikać m.in. z różnych stanowisk krajowych instytucji pomocowych (pomoc dla Afganistanu, Bhutanu i Nepalu jest bezpośrednio zarządzana przez MSZ). Zob. S. Agrawal, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 7.

- pomocy technicznej (głównie szkolenia w zakresie obsługi wykonanych kompletnych projektów),
- rozwoju zasobów ludzkich (szkolenia oraz programy wymiany),
- pracy chińskich zespołów medycznych za granicą.⁵³⁶

Wyłaniające się mocarstwa globalne mają doświadczenia w zakresie kooperacji trójstronnej. Kanał ten nie służy do przekazywania znacznych kwot ODA. W literaturze najczęściej wspomina się o trilateralnej współpracy rozwojowej w kontekście Brazylii.⁵³⁷

Zgodnie z deklaracjami władz w Pekinie do końca 2009 r. **ChRL** wspomogła 161 państw i 30 organizacji regionalnych. 123 kraje otrzymują od Chin pomoc regularnie (z czego 30 to państwa azjatyckie, 51 leży w Afryce, 18 to kraje zachodniej hemisfery, 12 znajduje się w Oceanii, a kolejne 12 to państwa wschodnioeuropejskie). W 2009 r. Afryka otrzymała 45,7% chińskiej pomocy, Azja 32,8%, Ameryka Łacińska i Karaiby 12,7%, Oceania 4%, Europa - 0,3%, a inne części świata 4,5%.⁵³⁸

Rosyjskimi priorytetami regionalnymi są: Wspólnota Niepodległych Państw i Eurazjatycka Wspólnota Gospodarcza. Inne regiony priorytetowe rosyjskiej pomocy rozwojowej to: Afryka Subsaharyjska, a także najbiedniejsze kraje regionu Azji i Pacyfiku oraz Ameryki Łacińskiej, które potrzebują pomocy w osiągnięciu MCR.⁵³⁹

Pomoc brazylijska jest przede wszystkim kierowana do Ameryki Łacińskiej oraz Afryki. ABC realizowała swoje projekty także w Azji. Wyjaśnieniem relatywnie sporego zaangażowania w Afryce jest fakt, że 3/4 przeznaczonych dla tego regionu środków wędruje do krajów portugalskojęzycznych na tym kontynencie⁵⁴⁰, czyli Angoli, Gwinei-Bissau, Gwinei Równikowej, Mozambiku, Republiki Zielonego Przylądka oraz Wysp Św. Tomasza i Książęcej. Wśród nieafrykańskich beneficjentów pomocy ABC w latach 2005-2010 znalazły się: Timor Wschodni, Haiti, Paragwaj, Gwatemala, Urugwaj i Kuba.⁵⁴¹

⁵³⁶ *China's Foreign Aid...*, op. cit.

⁵³⁷ *Trends in South-South...*, op. cit., s. 14 i in.; *Triangular Co-operation: What Do We Know About It?*, materiał informacyjny dostępny na stronach OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/62/54/44652734.pdf>); *UNDP China Trilateral and South-South Cooperation. Highlights from 2011*, dokument dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://www.undp.org/content/dam/china/docs/Publications/UNDP-CH-PR-Publications-Trilateral-and-South-South-Cooperation-2011Highlights.pdf>); D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, s. 16; C. Schläger, *New Powers for...*, s. 3; L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 7-8.

⁵³⁸ *China's Foreign Aid...*, op. cit.

⁵³⁹ S. N. Bobylev i in., *National Human Development...*, op. cit., s. 109-110.

⁵⁴⁰ *Países Africanos de Língua Oficial Portuguesa - PALOP*.

⁵⁴¹ Zob. L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 5; B. Corrêa Kruschewsky, *Brasil: En Busca...*, op. cit., s. 23, 31-32; D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 7-8; C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 5.

Indie tradycyjnie koncentrowały swe wsparcie w regionie Azji Południowej. W ostatnim czasie państwo to coraz mocniej angażuje się w Afryce⁵⁴², lecz nadal główny nacisk kładziony jest na własny region. Głównymi odbiorcami indyjskiej ODA w latach 2008-2009 były: Afganistan⁵⁴³, Bhutan i Nepal. Śladowe ilości pomocy przekazywane były nawet Ameryce Łacińskiej.⁵⁴⁴ W latach wcześniejszych odbiorcami przede wszystkim były: Bhutan, następnie Nepal i kraje afrykańskie, potem Bangladesz, Sri Lanka, Malediwy i inni.⁵⁴⁵

Tak mocne zaangażowanie Indii w Azji Południowej może wzbudzać wątpliwości wobec globalnego nastawienia tego kraju jako dawcy ODA. Niewątpliwie jednak, państwo to ma ambicje wywierania większego wpływu w skali światowej, jego potencjał rośnie, a ogromne potrzeby sąsiadów w pełni usprawiedliwiają kierowanie tam znacznego wsparcia. Wyjściem z opisanej sytuacji może być większe zaangażowanie się Indii we współpracę rozwojową. Wzrost nakładów na wsparcie innych części świata powinien być większy od przyrostu transferów na rzecz własnego regionu. Uwaga ta w dużym stopniu dotyczy także Rosji.

4.1.6. Koncepcje dawców

Zdaniem Garetha Price'a **indyjską pomoc rozwojową przenikają trzy założenia:**

1. pomoc udzielana jest ze względów politycznych bądź gospodarczych (i może stanowić narzędzie poprawy stosunków bilateralnych);
2. niewłaściwe rodzaje wsparcia bywają nieefektywne;
3. pomoc warunkowana lub wiązana może być poniżająca dla biorcy.

⁵⁴² Indie stworzyły specjalny program wspierający kraje afrykańskie należące do Wspólnoty Narodów (*Special Commonwealth African Assistance Programme*). Pomoc otrzymują tą drogą m.in.: Botswana, Gambia, Ghana, Kamerun, Kenia, Lesotho, Malawi, Mauritius, Mozambik, Namibia, Nigeria, RPA, Seszele, Sierra Leone, Swaziland (Suazi), Tanzania, Uganda, Zambia oraz Zimbabwe. Zob. S. Agrawal, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 8.

⁵⁴³ Jeśli deklaracje odnośnie wielkości pomocy indyjskiej na rzecz Afganistanu są w całości realizowane, powinno to czynić z Indii jednego z ważniejszych donatorów dla tego kraju. Zob. V. Katti, T. Chahoud, A. Kaushik, *India's Development Cooperation...*, op. cit., s. 3.

⁵⁴⁴ J. Humphrey, *Indian Development Cooperation...*, op. cit., s. 1-2. Zob. także: S. Agrawal, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 5; India, op. cit., s. 3-4; V. Katti, T. Chahoud, A. Kaushik, *India's Development Cooperation...*, op. cit., s. 2-4.

⁵⁴⁵ S. Chaturvedi, *Emerging Patterns in...*, op. cit., s. 29-31. Poziom wsparcia dla Afryki i Bangladeszu jest płynny (według autora źródła wynikać to może z faktu, że w niektórych latach realizowane są duże projekty infrastrukturalne). Zob. także: G. Price, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 6-8; S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 20; *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-seventh session. A/67/208, 30 July 2012, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/SG%20Reports/SGs%20Report%20on%20SSC_2012.pdf), s. 9, 13.

Dlatego właśnie indyjska współpraca prowadzona ma być na zasadach partnerskich i bez odwoływania się do warunkowania.⁵⁴⁶

Otwarte **dążenie do powiązania zewnętrznej polityki rozwojowej z polityką zagraniczną** (a nawet kwestiami bezpieczeństwa) zauważyć można **także w przypadku rosyjskim czy brazylijskim**.⁵⁴⁷

W przypadku tego drugiego państwa, u podwalin współpracy rozwojowej leży przywiązanie do:

- zasad solidarności międzynarodowej, poszanowania suwerenności i nieingerencji,
- niewarunkowania wsparcia,
- dostosowania się do potrzeb i uwarunkowań lokalnych beneficjentów.⁵⁴⁸

Obserwacja aktywności pozostałych badanych krajów pozwala stwierdzić, że również one podpisałyby się pod powyższym zestawem wartości.⁵⁴⁹

Głównymi **zasadami chińskiej pomocy** mają być:

- wspieranie kształtowania przez beneficjenta własnych możliwości rozwoju (zbieżność z ideą zasady *ownership*),
- brak warunkowania politycznego,
- równość, wzajemność i upowszechnianie korzyści płynących z procesów rozwojowych,
- nowoczesność, aktualność oraz najlepsze intencje, połączone jednak z realistyczną oceną możliwości oddziaływania.⁵⁵⁰

Do **priorytetowych dziedzin chińskiej pomocy** zalicza się: rolnictwo, przemysł, infrastrukturę gospodarczą, obiekty użyteczności publicznej, edukację, ochronę zdrowia oraz zmiany klimatyczne.⁵⁵¹

Deklaracje odnośnie **preferowanych sektorów świadczenia rosyjskiej ODA** są o wiele bardziej rozległe. Obejmują one takie dziedziny jak:

⁵⁴⁶ G. Price, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 3; *India*, op. cit., s. 6.

⁵⁴⁷ *Russia's Participation in...*, op. cit., s. 3; *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation. Approved by Dmitry A. Medvedev, President of the Russian Federation, on 12 July 2008*, (dokument dostępny na stronach internetowych stałego przedstawicielstwa Federacji Rosyjskiej przy UE pod adresem http://www.russianmission.eu/userfiles/file/foreign_policy_concept_english.pdf), s. 12; C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 5.

⁵⁴⁸ Zob. L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 2; S. L. John de Sousa, *Brazil as an...*, op. cit., s. 2; *High-Level Symposium...*, op. cit., s. 3

⁵⁴⁹ Jako wyraz przywiązania do powyższych zasad Brazylia, podobnie jak inne kraje grupy, tłumaczyła swój opór względem implementacji założeń reżimu efektywnościowego wypracowanego w Paryżu i Akrze.

⁵⁵⁰ *China's Foreign Aid...*, op. cit.

⁵⁵¹ Ibidem.

- ubóstwo energetyczne,
- systemy ochrony zdrowia i opieki społecznej,
- edukacja,
- rozwiązania instytucjonalne sprzyjające rozwojowi infrastruktury społecznej i promocji handlu zagranicznego,
- przeciwdziałanie terroryzmowi,
- wspieranie systemów zarządzania,
- rozwiązywanie konfliktów wojskowych,
- rozwój państw postkonfliktowych,
- wspieranie innowacyjności i uprzemysłowienia,
- wzmacnianie aktywności gospodarczej,
- promocja instytucji demokratycznych (w tym praw człowieka).⁵⁵²

Zgodnie z założeniami **brazylijska współpraca rozwojowa** ma się opierać na:

1. „eksportowaniu” do innych państw globalnego Południa dobrych wzorców krajowych w obszarach, w których Brazylia odniosła sukces,
2. intensyfikacji procesu wymiany wiedzy technicznej,
3. budowaniu zdolności partnerów do działania oraz wzmocnieniu instytucji w krajach rozwijających się.⁵⁵³

Za sektory priorytetowe dla ABC uznano:

- edukację, szkolenia zawodowe, ochronę zdrowia (głównie walkę z HIV/AIDS i innymi chorobami zakaźnymi), sport,
- rolnictwo, biopaliwa, ochronę środowiska, rozwój obszarów zurbanizowanych,
- rozwój społeczny,
- wzmacnianie administracji, wsparcie wyborów (e-wybory), technologie informacyjne,
- negocjacje handlowe, wsparcie małej i średniej przedsiębiorczości.⁵⁵⁴

⁵⁵² S. N. Bobylev i in., *National Human Development...*, op. cit., s. 111. Trzeba przyznać, że o ile wykroczenie poza kanon pojmowania ODA w formie przeciwdziałania terroryzmowi można tłumaczyć rosyjską specyfiką, o tyle wpisanie do priorytetów promocji instytucji demokratycznych i praw człowieka musi dziwić. Wydaje się, że te ostatnie zapisy muszą mieć charakter priorytetów pozornych, wyznaczonych w celu polepszenia wizerunku na Zachodzie.

⁵⁵³ S. L. John de Sousa, *Brazil as an...*, op. cit., s. 1.

⁵⁵⁴ C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 6; *High-Level Symposium...*, op. cit., s. 3; L. Cabral, J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 6; J. Walz, V. Ramachandran, *Brave New World...*, op. cit., s. 15. Podkreśla się, że Brazylia, jako państwo, generalnie podziela wartości *tradycyjnych donatorów i wschodzących dawców* reprezentujących typ północny, takie jak prawa człowieka i demokracja (zob. S. L. John de Sousa,

Podobnie jak miało to miejsce w przypadku form, pod względem priorytetów tematycznych **indyjska ODA** wykazuje zróżnicowanie w zależności od obszaru, do którego jest kierowana. Wsparcie dla Azji Południowej koncentruje się głównie na poprawie infrastruktury, ochronie zdrowia i edukacji. Tymczasem indyjska aktywność pomocowa względem innych regionów skupia się na kwestiach gospodarczych oraz zarządzania i administracji.⁵⁵⁵

Aktywność badanych dawców charakteryzują szerokie zainteresowania tematyczne oraz autonomiczne postrzeganie instrumentu pomocowego. Mają one na celu dostosowanie wsparcia do własnej polityki, a nie działania odwrotne, które byłyby wynikiem implementacji sztywnych definicji, wypracowanych przez OECD. W nawiązaniu warto dodać, że Brazylia w ostatnim czasie zgłaszała inicjatywy wzmocnienia DCF, a także utworzenia przy ECOSOC komisji ds. implementacji Konsensusu z Monterrey (i dalszych ustaleń z Doha). Propozycje te wpisują się w nurt starań o zwiększenie roli SNZ w globalnym środowisku pomocowym i szukania równowagi dla „monopolu” DAC. Zgodnie z deklaracjami, również Indie chciałyby widzieć większą rolę DCF.⁵⁵⁶

4.1.7. Kontrowersje związane z aktywnością pomocową

W marcu 2008 roku Komitet ds. Rozwoju Parlamentu Europejskiego przygotował raport na temat aktywności ChRL w Afryce.⁵⁵⁷ Zawiera on następujące, często krytyczne, ale i dyskusyjne tezy na temat pomocy ChRL dla państw afrykańskich:

- skupienie wsparcia chińskiego na sektorze energetycznym mogące prowadzić do wzrostu zachowań korupcyjnych, оголошення kontynentu z zasobów naturalnych, zwiększenia polaryzacji społeczeństw afrykańskich, destabilizacji makroekonomicznych, zagrożenia planów redukcji biedy oraz wprowadzenia zrównoważonego rozwoju,
- preferowanie przez ChRL modelu współpracy na zasadzie pomoc za ropę⁵⁵⁸,

Brazil as an..., op. cit., s. 3). Należy jednak zauważyć, że jako donator nie eksponuje ich tak silnie w swej współpracy rozwojowej, jak czynią to przywołane powyżej podmioty.

⁵⁵⁵ S. Agrawal, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 7.

⁵⁵⁶ *Brazil calls for...*, op. cit.; J. Humphrey, *Indian Development Cooperation...*, op. cit., s. 4.

⁵⁵⁷ *Report on China's policy and its effects on Africa (2007/2255(INI))*, Committee on Development, Rapporteur: Ana Maria Gomes, European Parliament, 28 marca 2008 r., dokument dostępny na stronach internetowych Parlamentu Europejskiego (pod adresem: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&language=EN&reference=A6-2008-0080>).

⁵⁵⁸ W literaturze powyższe zagadnienie funkcjonuje pod określeniem „angolijski model współpracy”, w nawiązaniu do umów o przyznaniu niskoprocentowanych kredytów na cele społeczno-gospodarcze, których

- groźba wzrostu zadłużenia państw afrykańskich ze względu na formę wsparcia,
- znaczny stopień wiązania pomocy chińskiej,
- pochopne finansowanie przez Chińczyków inwestycji stanowiących zagrożenie dla środowiska naturalnego,
- niestawianie przez ChRL warunków udzielenia pomocy, stwarzające zagrożenie dla „demokratycznych” przemian w Afryce,
- ułatwienie eksportu surowców jako prawdziwa przyczyna rozwijania afrykańskiej infrastruktury transportowej,
- wyłączenie z pomocy rządowej ChRL państw uznających rząd na Tajwanie.

Autorzy raportu wezwali Pekin do koordynacji pomocy rozwojowej ChRL z wysiłkami Unii Europejskiej i globalnymi, multilateralnymi programami. Postulowali uczynienie z MCR priorytetu chińskiej polityki rozwojowej względem Afryki.

Prezentując mity i realia chińskiej pomocy w Afryce, Deborah Brautigam kreśli następujące pola, wokół których tworzą się kontrowersje:

- nastawienie na pozyskanie surowców w zamian za pomoc,
- poparcie autorytarnych władz w Sudanie i Zimbabwie, „dywersja” zachodnich działań, mających na celu promocję demokracji i praw człowieka,
- intensyfikacja procesów korupcyjnych,
- niesprawiedliwe subsydia dla chińskiego eksportu,
- niskie standardy w zakresie ochrony środowiska i kwestii społecznych.⁵⁵⁹

Zarzuty stawiane ChRL (np. interesowne udzielanie wsparcia, groźba zadłużania się beneficjentów pomocy czy istnienie pomocy związanej) stanowią problemy, które występują także u wielu *tradycyjnych donatorów*. Stąd też można zaryzykować wniosek o pewnej dozie hipokryzji zawartej w oskarżeniach Parlamentu Europejskiego. Trafny wydaje się apel tej instytucji o uczynienie z MCR priorytetu dla działań pomocowych. Jednakże, przynajmniej w warstwie retorycznej, ChRL wcale ich nie ignoruje. Nie jest też prawdą, że Chiny udzielają pomocy wyłącznie państwom eksportującym ropę naftową, choć są one na pewno specjalnymi partnerami Pekinu.⁵⁶⁰ Negatywne komentarze *tradycyjnych donatorów* można

zabezpieczeniem był eksport ropy naftowej z Angoli do ChRL. Umowy tego typu są zawierane z krajami mogącymi mieć poważne problemy ze spłatą pożyczek rozwojowych. Zob. T. Chahoud, *Financing for Development...*, op. cit., s. 2; *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-seventh session. A/67/208, 30 July 2012, op. cit., s. 8-9.

⁵⁵⁹ D. Brautigam, *The Dragon's Gift...*, op. cit., s. 273-306.

⁵⁶⁰ Zob. S. F. Jackson, *Chinese Official Development Assistance in Africa: New Money, Old Times. Presentation to International Studies Association Annual Meeting*, San Francisco 2008 r. [szkic tekstu]. Na specjalnej konferencji prasowej, związanej z prezentacją raportu Rady Państwa nt. świadczonej pomocy, chiński

rozpatrywać w kontekście rywalizacji o wpływy w Afryce. Jednak szczególną uwagę należy przywiązywać do zastrzeżeń zgłaszanych przez lokalne społeczności i decydentów. Pytaniem otwartym pozostaje, na ile pojawiające się objawy niezadowolenia są skutkiem działań informacyjnych Zachodu, a ile wyrazem rzeczywistego protestu przeciwko *status quo*.⁵⁶¹

Z różnych powodów⁵⁶² mniejszą uwagę przyciąga aktywność pozostałych państw. Tematem, który może wywoływać krytykę jest wspieranie przez FR podmiotów nieuznawanych przez innych członków wspólnoty międzynarodowej (Abchazji, Osetii Południowej czy Naddniestrza).⁵⁶³ Powszechnie znane są także zastrzeżenia wobec stanu realizacji przez Rosję katalogu praw człowieka. Taka postawa może z łatwością przerodzić się w krytykę jakości rosyjskiej współpracy rozwojowej (pod zarzutem promocji nieliberalnych wzorców).⁵⁶⁴ Krytyka powiązana jest z zastrzeżeniami odnośnie aktywności na arenie międzynarodowej, np. w Radzie Bezpieczeństwa ONZ, gdzie przedstawiciele rosyjscy często mają wetować rezolucje wymierzone np. w autorytarne reżimy afrykańskie.⁵⁶⁵

Agata Wierzbowska-Miazga i Marcin Kaczmarek zarzucają rosyjskiemu systemowi pomocy rozwojowej, że w dystrybucji swej ODA nie uwzględnia sektora pozarządowego (podobny zarzut w dużej mierze można postawić chińskiej pomocy rozwojowej). Wydaje się, że w opisywanym przypadku donator nie jest zainteresowany powiązaniem oferowanego przez siebie wsparcia rozwojowego ze wzmacnianiem współpracy rozwojowej *sensu stricto*.⁵⁶⁶ Przywoływani autorzy wytykają FR także polityczne warunkowanie swej ODA.⁵⁶⁷ Należy jednak nadmienić, że kwestia warunkowania pomocy oraz wykorzystywania jej do realizacji interesów politycznych i gospodarczych donatora jest kontrowersją nieodłącznie towarzyszącą ODA.

wiceminister handlu Fu Ziyang argumentował, że oskarżenia o prowadzenie współpracy rozwojowej tylko dla uzyskania surowców są nieadekwatne, gdyż to nie Chiny, lecz kraje Zachodu są ich głównymi odbiorcami, a Państwo Środka wspiera także kraje pozbawione bogactw naturalnych. Zob. *China's aid to Africa for friendship, not resources: MOC*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (www.chinaview.cn), 26.04.2011 r.

⁵⁶¹ D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, s. 13.

⁵⁶² Wśród prawdopodobnych przyczyn można wymienić: słabość dostępnych informacji, niechęć do komplikowania stosunków, nadzieje *tradycyjnych dawców* na stanie się mentorami w dziedzinie współpracy rozwojowej, ograniczoną kolizję interesów w obszarach szczególnej aktywności.

⁵⁶³ Zob. *Putin visits breakaway...*, op. cit.

⁵⁶⁴ S. Felzer, *Russia as a Donor Initiative Program. Results of Qualitative Study with journalists in G-7 countries* (przedstawienie wyników badania dostępne w postaci prezentacji na stronach Grupy Banku Światowego pod adresem: http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1109933291285/767611-1303822127620/1_S_FELZER_G-7_ENG.pdf), s. 11.

⁵⁶⁵ Zob. P. Jordan, *A Bridge Between the Global North and Africa? Putin's Russia and G8 Development Commitments*, „African Studies Quarterly”, Vol. 11, Iss. 4 (Summer 2010), s. 84 i 90.

⁵⁶⁶ Czyli kooperacji obejmującej zarówno podmioty publiczne, jak i niepubliczne oraz wykraczającej zasięgiem tematycznym poza tradycyjnie pojmowaną pomoc.

⁵⁶⁷ A. Wierzbowska-Miazga, M. Kaczmarek, *Rosyjska pomoc rozwojowa*, „Komentarze OSW”, Nr 62 (10.10.2011), Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, s. 4-5.

W odniesieniu do Indii zachodzi obawa o zbytni stopień sekurytyzacji ODA kierowanej do Afganistanu za pośrednictwem indyjskich sił zbrojnych. Inną kontrowersją jest udzielanie pomocy żywnościowej w momencie, gdy dawca sam nadal boryka się z potężnym problemem głodu.⁵⁶⁸

Stosunkowo najmniej negatywnych emocji wzbudza brazylijska aktywność pomocowa. Wspomina się, co prawda, że ma ona podteksty gospodarcze (dostęp do surowców i promocja sektora biopaliw, w którym jest potentatem), jednakże w zestawieniu np. z ChRL kwestia ta nie jest podnoszona powszechnie. Zastrzeżenia komentatorów wzbudza co najwyżej fakt, że Brazylia nie wyeliminowała jeszcze u siebie problemu biedy, a szybko aktywizuje się na arenie międzynarodowej (co pociąga za sobą koszty finansowe, które mogłyby być przeznaczone na politykę rozwojową w aspekcie wewnętrznym).⁵⁶⁹

4.1.8. Cechy szczególne oferowanej pomocy

Z aktywnością wyłaniających się mocarstw globalnych łączą następujące cechy:

- brak przekonania do terminu „donator” (preferują określenie „partner rozwojowy”),
- angażowanie się we współpracę na linii Południe-Południe (z wyłączeniem Rosji, która jest oczywiście zaliczana do grupy państw Północy i jej aktywność można co najwyżej rozpatrywać w kategoriach kooperacji Wschód-Wschód),
- doświadczenie w zakresie współpracy trójstronnej,
- spuścizna po okresie zimnowojennym (elementy kontynuacji w sferze kierunków, form i założeń koncepcyjnych, a nie „nowe otwarcie” działań pomocowych),
- retoryczne odwołania do idei pokojowego współistnienia, czerpania wzajemnych korzyści, poszanowania suwerenności i niestosowania warunkowania politycznego (choć w rzeczywistości można znaleźć przykłady odstępstw od tych zapewnień),
- działania prorozwojowe ukierunkowane na wsparcie procesu uzyskania (odzyskania) statusu mocarstwa globalnego,
- relatywnie pokaźne kwoty przeznaczane na pomoc,

⁵⁶⁸ A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 13; G. Price, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 14; K. Sinha, *India tops world hunger chart*, „The Times of India”, 27.02.2009 r. (tekst dostępny w Internecie pod adresem: <http://timesofindia.indiatimes.com/india/India-tops-world-hunger-chart/articleshow/4197047.cms>).

⁵⁶⁹ C. Foley, *Brazil's poverty makes its aid donations both natural and surprising*, „The Guardian”, 21.07.2010 r., tekst dostępny na stronach internetowych gazety (pod adresem: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jul/21/brazil-aid-donations-poverty-development>); *Speak softly and...*, op. cit.

- skłonność do autonomizacji założeń koncepcyjnych współpracy.

4.2. Aktorzy regionalni

Grupa aktorów regionalnych skupia *wschodzących donatorów* próbujących samodzielnie oddziaływać przy użyciu ODA na słabiej rozwinięte państwa sąsiedzkie lub potrzebujące wsparcia obszary przyległe do jego regionu. Dzięki takim działaniom dawca stara się odgrywać wobec beneficjentów rolę lokalnego wzorca do naśladowania. W powyższy schemat wpisują się działania pomocowe: Izraela, Tajlandii, Turcji, Republiki Chin (Tajwanu), RPA i Singapuru.

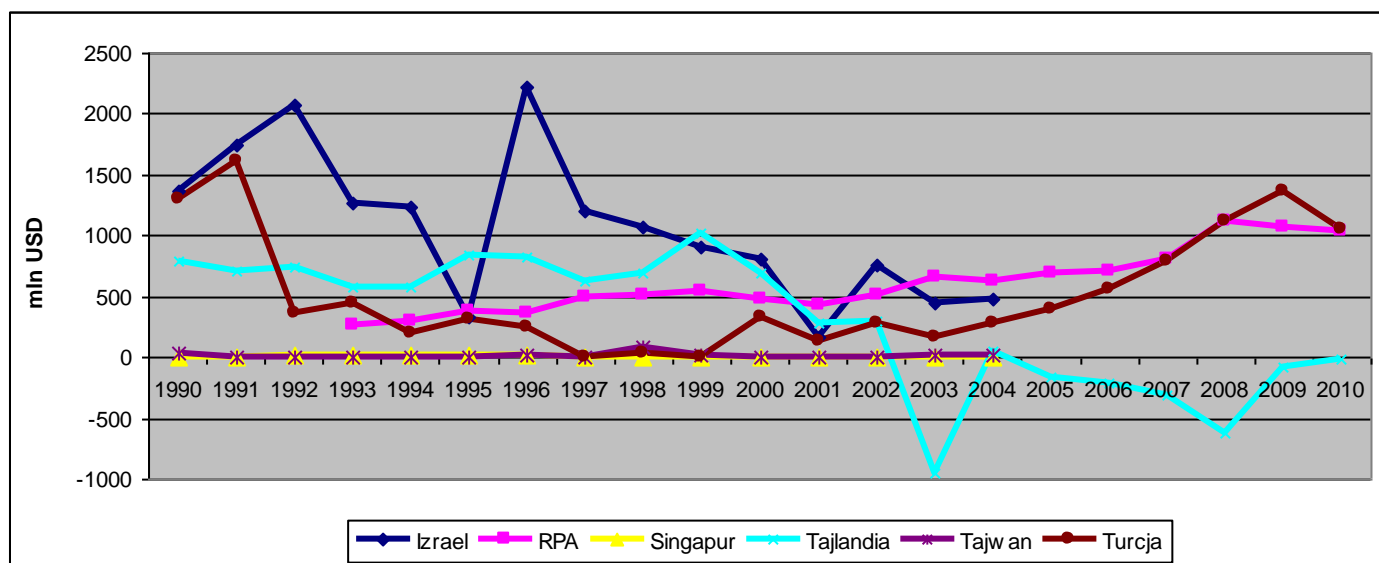
4.2.1. Przebieg procesów rozwojowych

Izrael, Tajlandia, Tajwan, Turcja, Singapur były beneficjentami przynajmniej od 1960 r. RPA otrzymuje ODA dopiero od 1993 r., to jest od momentu podjęcia reform demokratycznych i zakończenia międzynarodowej izolacji. Wcześniejsza ewentualna pomoc udzielana rządowi południowoafrykańskiemu nie byłaby powodem do chluby, stąd, jeśli występowała, nie była zgłaszana do OECD. Wsparcie przekazywane Izraelowi, Tajwanowi i Singapurowi od połowy lat 90. aż do reformy instrumentu pomocowego z 2004 r. było klasyfikowane jako OA. Od tej daty podmioty te są już uprawnione do otrzymywania ODA.

W latach 1990-2010 przedstawiciele badanej grupy pozyskali łącznie prawie 44,8 mld USD wsparcia. Z tej kwoty ok. 34,7 mld USD stanowiła pomoc bilateralna *członków DAC*, niecałe 7,9 mld USD to środki przekazane kanałami wielostronnymi, a ok. 2,3 mld przypisać należy aktywności dwustronnej *wschodzących donatorów*. W latach 1990-2010 najwięcej wsparcia otrzymały: Izrael (blisko 16,1 mld USD, czyli niemal 36% całości), RPA i Turcja (oba państwa po ok. 11 mld USD, niecałe 25% całości).⁵⁷⁰

⁵⁷⁰ Zob. Tabela 22. w Aneksie pracy.

Wykres 11. Wysokość ODA pozyskanej przez przedstawicieli aktorów regionalnych w latach 1990-2010 (kwoty netto, w mln USD - ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit.

Pod koniec analizowanej dekady wystąpiły wyraźne trendy wzrostowe w wielkości ODA pozyskiwanej przez RPA (co jest zrozumiałe z punktu widzenia skali problemów rozwojowych tego kraju) oraz Turcji.

Z uwagi na brak przynależności do ONZ, Tajwan nie jest uwzględniany w Rankingu HDI, dlatego został pominięty w tej części analizy. Dwa analizowane państwa (Izrael i Singapur) zostały zaklasyfikowane do grupy o bardzo wysokim HDI, jedno (Turcja) znalazło się w gronie krajów o wysokim poziomie tego wskaźnika, a dwa (Tajlandia i RPA) to państwa o średnim HDI. Omawiane podmioty są mocno zróżnicowane, jeśli chodzi o aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego. W trzech przypadkach pozadochodowe HDI przewyższa HDI liczone już z uwzględnieniem składnika DNB *per capita*. W odniesieniu do dwu państw występuje sytuacja odwrotna. W zestawieniu opartym tylko na wysokości dochodu narodowego wszystkie państwa osiągnęłyby wyniki korzystniejsze niż w Rankingu HDI.⁵⁷¹

Średnia HDI badanego typu *wschodzących donatorów* wyniosła 0,762, a mediana 0,714. Wyniki te odpowiadają wysokiemu wskaźnikowi HDI. Różnica między średnią a medianą może być postrzegana jako kolejny argument za mocnym zróżnicowaniem poziomu rozwoju analizowanych krajów.

Obserwacja długoterminowych trendów w dynamice procesów rozwojowych pozwala zauważyć, że zarówno w 1980 r., jak i trzy dekady później Turcja i Tajlandia reprezentowały

⁵⁷¹ Zob. Tabela 23. w Aneksie pracy.

zbliżony potencjał HDI. Na przestrzeni lat bardziej jednak skuteczna z tych dwu państw była Turcja. Specyficzny przebieg miały przemiany społeczno-gospodarcze w RPA. O ile w latach 80. kraj ten notował pozytywne wyniki, statystyki z początku następnej dekady wskazują na stagnację, a nawet regres. Jest to głównie wynik gwałtownego zmniejszenia się poziomu indeksu ochrony zdrowia po przemianach politycznych 1992 r. Taka sytuacja trwała przynajmniej do połowy pierwszej dekady XXI w. Obecnie można mówić o nieznacznej poprawie, choć do poziomu z 1990 r. jeszcze daleko.⁵⁷² Za przyczynę regresu można uznać epidemię HIV/AIDS. Możliwe jednak, że wcześniejsze statystyki były zawyżane przez nieuwzględnianie w nich rdzennej części ludności kraju. W latach 2000-2010 HDI aktorów regionalnych rosło średnio o 0,56% (mediana 0,71%). Największy przyrost notowała Turcja (0,9%), a najmniejszy RPA (0,05%).⁵⁷³

Ze względu na wynikający ze statusu Tajwanu brak sprawdzonych danych, podmiotu tego nie bierze się pod uwagę w partiach analizy dotyczących MCR. Przedstawiciele badanej grupy uwzględniają Cele Milenijne w swych politykach rozwojowych, jednak nadal muszą pokonywać przeszkody na drodze do ich pełnej implementacji. Od osiągnięcia sukcesu w kwestii MCR najdalej jest RPA, która zarówno w latach 90., jak i w następnym dziesięcioleciu zmagala się z ogromnymi problemami w zakresie ochrony zdrowia. Pomimo niezachęcających wyników w rankingach kraj ten dysponuje doświadczeniami, które mogą być szczególnie cenne dla innych państw afrykańskich.⁵⁷⁴

⁵⁷² Zob. *Health Index*, część statystyczna portalu UNDP poświęconego HDI (dostępna pod adresem internetowym: <https://data.undp.org/dataset/Health-index/9v27-i7ic>).

⁵⁷³ Zob. Tabela 24. w Aneksie pracy.

⁵⁷⁴ Singapur i Izrael, jako kraje zamożne, nie przekazują danych odnośnie odsetka społeczeństwa żyjącego poniżej progu 1 USD dziennie. RPA czyni postępy w **walce ze skrajnym ubóstwem i głodem** (I MCR), wskaźniki proporcji populacji żyjącej za mniej niż 1 USD dziennie i współczynnik luki biedy nadal pozostają na wysokim poziomie (według źródeł krajowych są one znacznie niższe niż w statystykach instytucji międzynarodowych). Lepsza sytuacja panuje w Turcji i Tajlandii, lecz w tych państwach zanotowano oznaki tendencji rosnących w zakresie ww. wskaźników. Jak wynika z danych zebranych przez ONZ w kwestii **zapewnienia powszechnego nauczania na poziomie podstawowym** (II MCR), u przedstawicieli analizowanej grupy, z pominięciem Singapuru, nadal występują niedociągnięcia (nawet mimo deklaracji o osiągnięciu tego Celu w publikacjach krajowych). Wydaje się jednak, że mogą one zostać usunięte do 2015 r. (największe wątpliwości występują w odniesieniu do RPA). **Promocja równości płci i awansu społecznego kobiet** (III MCR) w rozpatrywanych przypadkach odbywa się głównie na poziomie edukacji, ale także gospodarki (największe problemy pośród analizowanych donatorów w tym aspekcie notowane są w Turcji). Izrael, Singapur, Turcja i Tajlandia znacznie **ograniczyły umieralność dzieci** (IV MCR). W przypadku RPA postęp w ujęciu dwudziestoletnim jest niewielki. Warto jednak pamiętać, że pierwsza dekada upłynęła pod znakiem dramatycznego wzrostu poziomu umieralności, gdy druga była wysiłkiem zmierzającym choćby do powrotu do punktu wyjściowego. **Poprawa opieki zdrowotnej nad matkami** (V MCR) poprawiła się w Izraelu i Turcji, a w Singapurze i Tajlandii pozostała na zbliżonym poziomie. W niektórych aspektach pogorszyła się ona w RPA. Implementacja VI MCR (**ograniczenie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, malarii i innych chorób zakaźnych**) w większości badanych krajów przebiega z drobnymi problemami. Zgoła odmienna sytuacja panuje w RPA, gdzie w ostatnich latach udało się nieznacznie zmniejszyć odsetek populacji zarażonej HIV, lecz nadal

Rezerwy finansowe aktorów regionalnych w latach 2001-2010 powiększyły się o blisko 274,9% i wyniosły w 2010 r. 598,43 mld USD (159,63 mld USD w roku 2001).⁵⁷⁵ Największą kwotą w 2010 r. dysponowały Singapur (225,71 mld USD; dla porównania 75,68 mld USD w roku 2001 - przyrost o 198,3%) i Tajlandia (172,03 mld USD; w 2001 r. było to 33,04 mld USD - przyrost o 420,7%). W 2001 r. badane 5 krajów dysponowało średnio ok. 31,93 mld USD rezerw finansowych (mediana 23,38 mld USD), a pod koniec dekady średnia wzrosła do ok. 119,69 mld USD (mediana ok. 85,96 mld USD).

W latach 2001-2010 zmniejszył się udział nowoczesnych technologii w eksporcie towarów przetworzonych badanych państw. W 2001 r. wynosił średnio 26,2%, a pod koniec dekady już 19% (spadek mediany z 28,3% do 14,7%). Tendencja ta dotyczyła zarówno Singapuru, który należy do czołówki, jeśli chodzi o nowoczesność oferty handlu zagranicznego (spadek z 60,9% do 49,9%), jak i Turcji, która jest w biegunowo odwrotnej pozycji (spadek z 3,9% do 1,9%).⁵⁷⁶

Po doświadczeniu nieskuteczności strategii substytucji importu przedstawiciele omawianego typu *wschodzących donatorów* oparli swe podejścia makroekonomiczne na otwarciu na świat i dynamizacji eksportu. Pomimo realizacji liberalnego przekonania o potrzebie promocji wolnego handlu, kraje te nie porzuciły możliwości ingerowania państwa w gospodarkę. Działo się wręcz przeciwnie, o czym świadczyć może aktywna polityka przemysłowa. Najszybciej proces ten nastąpił w Singapurze⁵⁷⁷ i na Tajwanie, których

problem ten dotyczy niemal co piątego mieszkańca kraju w wieku 15-49 lat. Badane podmioty nie należą do liderów w dziedzinie **ochrony środowiska naturalnego** (VII MCR). Niemniej znajdują się wśród nich państwa, które zmniejszyły emisję dwutlenku węgla (Singapur w liczbach absolutnych, a także Izrael i RPA w przeliczaniu na jednego mieszkańca) czy zwiększyły wskaźnik zalesienia terytorium (Izrael i Turcja). W krajach tych rośnie także dostępność kanalizacji i bezpiecznych źródeł wody pitnej (w przypadku RPA poprawa odbywa się najwolniej). Zob. *Millennium Development Goals Report: Turkey 2010*, T.R. Prime Ministry Undersecretariat of State Planning Organization, United Nations Resident Coordinator, raport dostępny na stronach internetowych UNDP Turkey (pod adresem: http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/TR%202010%20MDG%20Report_EN.pdf); *Millennium Development Goals. Country...*, op. cit.; *Thailand Millennium Development Goals Report 2009*, Office of the National Economic and Development Board, raport dostępny na stronach internetowych UNDP Thailand (pod adresem: http://www.undp.org/content/dam/thailand/docs/Thailand_MDGReport_2009.pdf); *Millennium Development Goals Indicators*, op. cit.

⁵⁷⁵ Z braku porównywalnych danych w zestawieniu nie uwzględniono Tajwanu. Wartości do obliczeń zaczerpnięte z bazy statystycznej Grupy Banku Światowego (op. cit.).

⁵⁷⁶ Obliczenia nie obejmują Tajwanu ze względu na brak porównywalnych danych. Wartości do obliczeń zaczerpnięte z bazy statystycznej Grupy Banku Światowego (op. cit.).

⁵⁷⁷ Sukces, jaki odniósł Singapur, spowodował, że liczne kraje starały się naśladować przyjęte przez niego rozwiązania. Ten „azjatycki tygrys” nie podporządkował się płynnie prawom rynkowemu. Jego rząd podejmował aktywną politykę gospodarczą, wymuszając zwiększenie płac, a tym samym zmieniając strukturę produkcji (specjalizację w międzynarodowym podziale pracy) z pracochłonnej na kapitałochłonną. Pokażne inwestycje w edukację społeczeństwa pozwoliły na uzyskanie przewagi w dziedzinie wykorzystania nowoczesnych technologii. Ze względu na uwarunkowania wewnętrzne (np. skalę państw i, co za tym idzie, wyzwania w dziedzinie polityki społecznej) oraz zewnętrzne (ciągłe zmiany na rynkach międzynarodowych), dosłowne skopiowanie sukcesu „tygrysów azjatyckich” wydaje się niemożliwe. Jednak ich doświadczenia mogą służyć

gospodarki zaliczane są do tzw. tygrysów azjatyckich. Ostatnim z państw, które dołączyło z reformami do czołówki aktorów regionalnych była RPA.⁵⁷⁸

4.2.2. Uwarunkowania oraz ewolucja programów pomocowych

Izrael rozpoczął działalność prorozwojową bardzo wcześnie, bo już mniej więcej po upływie dekady od uzyskania niepodległości.⁵⁷⁹ Od początku istnienia izraelski program pomocowy był silnie związany z polityką zagraniczną. Miał wpłynąć na poprawę relacji z sąsiadami i przerwać izolację kraju na arenie międzynarodowej. Początkowo działalność pomocowa Izraela była nakierowana na Afrykę Subsaharyjską, która stopniowo odgrywała coraz ważniejszą rolę w ZO ONZ. Kraje azjatyckie i, rzecz jasna, arabskie opowiedziały się po przeciwnej stronie konfliktu arabsko-izraelskiego. Wojna z 1973 r. spowodowała, że większość krajów afrykańskich zerwała stosunki z Izraelem. Aktywność tego dawcy została w znaczny sposób zmniejszona, a jej punkt ciężkości przesunięty na Amerykę Łacińską.⁵⁸⁰

Sprowadzanie, szczególnie w pierwszym okresie, pomocy izraelskiej w Afryce tylko do narzędzia polityki zagranicznej, bywa traktowane jako uproszczenie. Wśród aktywistów ruchu syjonistycznego i niektórych decydentów Izraela miało panować przekonanie, że walka społeczeństw afrykańskich o niezależnienie się oraz działania narodu żydowskiego do ustanowienia własnego państwa wykazywały wiele cech wspólnych. Stąd rodziła się

jako ogólna metoda selektywnej, a nie ortodoksyjnej, implementacji liberalnych założeń gospodarczych. Zob. *The 8th ODA Evaluation Workshop in Singapore*, materiał pokonferencyjny ze spotkania poświęconego efektywności ODA, które odbyło się w marcu 2009 r. w Singapurze (dostępny na stronach internetowych japońskiego MSZ pod adresem: www.mofa.go.jp/policy/oda/evaluation/seminar/workshop0903-2.pdf), s. 9-10.

⁵⁷⁸ Reformy gospodarcze rozpoczęły się tam wraz z przemianami politycznymi, czyli na początku lat 90. Należy wspomnieć, że kraj ten unikał oferowanych przez instytucje systemu z Bretton Woods programów i pożyczek dostosowawczych, co na pewno było wyjątkiem w skali regionu. Reformy strukturalne RPA, chociaż obejmujące prywatyzację, zmniejszenie deficytu budżetowego czy uwolnienie kursu waluty, były mniej restrykcyjne, a także lepiej uwzględniały warunki lokalne, niż oferta Konsensusu Waszyngtońskiego. Zob. E. Calitz, *Structural Economic Reform...*, op.cit., s. 16-23; C. J. van Rooyen, J. F. Kirsten, J. van Zyl, N. Vink, *Structural Adjustment, Policy Reform and Agricultural Performance in South Africa*, tekst dostępny na stronach internetowych *Michigan State University* (pod adresem: http://www.aec.msu.edu/fs2/ag_transformation/vanrooy.pdf), s. 2-19; D. Simon, *Neo-liberalism, structural adjustment and poverty reduction strategies* [w:] Desai V., Potter R. B. (red.), *The Companion to...*, s. 89.

⁵⁷⁹ Pierwsze działania pomocowe zostały podjęte już w 1953 r. (wsparcie Birmy). W latach 1957-1958 r. (źródła różnią się co do wskazania konkretnej daty) w izraelskim MSZ powstał program pomocowy, który dwa lata później przekształcono w Centrum na rzecz Współpracy (*Center for Cooperation of the Israeli Ministry of Foreign Affairs* – znane pod hebrajskim akronimem MASHAV).

⁵⁸⁰ A. Belman Inbal, S. Zahavi, *The Rise and Fall of Israel's Bilateral Aid Budget: 1958-2008*, The Harold Hartog School of Government and Policy - Telaviv University, The Pears Foundation, 2009 (materiał pobrany 1.04.2012 r. ze strony: <http://spirit.tau.ac.il/government/downloads/Aliza%20Belman%20Inbal%20BI.pdf>; raport nie jest już udostępniany pod podanym adresem, ale można się z nim zapoznać przy użyciu łącza: <http://pl.scribd.com/doc/142730730/The-Rise-and-Fall-of-Israel-s-Bilateral-Aid-Budget-1958-2008#>), s. 13, 17-18, 38-44; *About MASHAV: Background*, tekst na oficjalnej podstronie izraelskiego MSZ poświęconej agencji rozwojowej (dostępny pod adresem: <http://mfa.gov.il/MFA/mashav/AboutMASHAV/Pages/Background.aspx>).

przesłanka do okazywania solidarności z afrykańskimi krajami rozwijającymi się.⁵⁸¹ Działalność pomocowa Izraela bywa uzasadniana względami moralnymi - np. zasadą *tikkun olam* mającą upoważniać Żydów do naprawy otaczającego ich świata.⁵⁸²

Władze Tajlandii uważają, że ich państwo stało się donatorem ODA w 1992 r. Przyznają jednak, że już wiele lat wcześniej rozpoczęto świadczenie pomocy technicznej i szkoleniowej dla innych krajów rozwijających się. Jako początek tajskiej pomocy można uznać ustanowienie w latach 60. ub. stulecia Tajskiego Programu Współpracy Międzynarodowej (*Thai International Cooperation Programme*). Wsparciem w stopniowym przyjmowaniu przez Tajlandię roli donatora były Japonia i inne kraje DAC.⁵⁸³

Podobnie jak to działo się w Tajlandii, również początki singapurskiego wsparcia rozwojowego sięgają lat 60. XX w. Jednak instytucjonalizacja krajowego systemu pomocowego nastąpiła dopiero ok. trzy dekady później.⁵⁸⁴

Początki wsparcia technicznego Tajwanu sięgają przełomu lat 50. i 60. ub. XX w. Program pomocowy zaczął się instytucjonalizować w następnej dekadzie.⁵⁸⁵

Określenie dokładnej daty początków udzielania ODA przez Turcję nie wydaje się być możliwe. Nie ma w tej kwestii zgody w kręgach tureckiej instytucji pomocowej. Jedna wersja wskazuje, że wsparcie rozwojowe świadczone jest przez Turcję od lat 70. XX w. Inna za punkt inicjujący turecką ODA uznaje pomoc dla dotkniętej suszą Afryki Subsaharyjskiej w połowie lat 80. Pewne jest, że instytucjonalizacja krajowego systemu pomocowego nastąpiła

⁵⁸¹ A. Belman Inbal, S. Zahavi, *The Rise and...*, op. cit., s. 19-23. Zob także: *About Mashav*, informacja na stronie Ambasady Izraela w Abudży (dostępna pod adresem: <http://embassies.gov.il/abuja/mashav/Pages/About-Mashav.aspx>).

⁵⁸² MASHAV. *Annual Report 2010*, Israel's Agency for International development Cooperation, raport dostępny na stronach internetowych izraelskiego MSZ (pod adresem: http://mfa.gov.il/MFA/mashav/Publications/Annual_Reports/Documents/AnnualReport2010.pdf), s. 10.

⁵⁸³ *Thailand Official Development Assistance (ODA) Report 2007-2008*, Thailand International Development Cooperation Agency, Ministry of Foreign Affairs, Bangkok 2009, dokument dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://www.undp.org/content/dam/thailand/docs/ThailandODAResultReport2007-08.pdf>), s. 1,3.

⁵⁸⁴ M. Hong, *Overview of Singapore's Development Cooperation Program*, prezentacja na spotkaniu *South-South Development Cooperation Dialogue: Lessons for Development Effectiveness* współorganizowane w grudniu 2010 r. przez Asia Foundation oraz Korea Development Institute, (dostępna na stronach internetowych Korea Development Institute pod adresem: http://cid.kdi.re.kr/upload/20101203_10.pdf), s. 10; Strona internetowa *Singapore Cooperation Programme* (<http://www.scp.gov.sg>).

⁵⁸⁵ *About the Taiwan ICDF*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych tajwańskiego International Cooperation and Development Fund (dostępny pod adresem: <http://www.icdf.org.tw/public/mmo/icdf/Handbook.pdf>), s. 4; *History of the Taiwan ICDF*, tekst informacyjny dostępny na stronach ICDF (pod adresem: <http://www.icdf.org.tw/ct.asp?xItem=4582&ctNode=29843&mp=2>); *Partnerships for Progress and Sustainable Development: White Paper on Foreign Aid Policy*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan), 2009 (raport dostępny na stronach internetowych tajwańskiego MSZ pod adresem: <http://www.mofa.gov.tw/UploadFiles/Upload/08115b06-e6b0-425f-8b31-2df3ec3528a5.PDF>), s. 23-25.

dopiero w 1992 r., wraz z powołaniem Tureckiej Agencji ds. Współpracy Międzynarodowej i Rozwoju (*Turkish International Cooperation and Development Agency*, TİKA).⁵⁸⁶

Początków pomocy rozwojowej RPA należy doszukiwać się w jeszcze w okresie apartheidu, kiedy władze starały się szukać poparcia na arenie międzynarodowej (wsparcia udzielano m.in. Gabonowi, Lesotho, Wybrzeżu Kości Słoniowej, Gwinei Równikowej, Komorom czy Paragwajowi). W roku 1968 opracowano pierwszą ustawę regulującą ten zakres działań zewnętrznych państwa. Warto wspomnieć, że w tamtym okresie za pomoc rozwojową uznawano w RPA także środki finansowe przekazywane do tzw. Bantustanów. Dzięki temu zaspokajano podstawowe potrzeby zamieszkujących je społeczeństw oraz „kupowano” spokój i wpływy polityczne dla białych władz RPA. Po przemianach demokratycznych 1994 r., aż do 2000 r. udzielano wsparcia z odwołaniem się do wcześniej wypracowanych ram prawnych i programów. Nakłady na ODA zostały wtedy zdecydowanie ograniczone, a następnie przekierowane na wspieranie wizji integracji regionalnej.⁵⁸⁷

Czynnikiem, który niewątpliwie musi wpływać na aktywność pomocową badanych donatorów, jest ich pochodzenie. Wszystkie podmioty położone są wśród biorców ODA i ze znaczną ich częścią łączą je powiązania, czy to historyczne czy kulturowe. Relacje sąsiedzkie w większości wypadków powinny ułatwiać prowadzenie kooperacji rozwojowej. Jednak czasami mogą, jak w przypadku Izraela, być czynnikiem utrudniającym powstanie tej więzi.

W odniesieniu do Izraela należy wspomnieć jeszcze o innym bodźcu inspirującym system pomocowy i kształtującym jego kształt. Rozsiana po całym świecie liczna diaspora żydowska i społeczeństwo przez dekady zasilane drogą imigracji bez wątpienia wpływają na zainteresowanie tego państwa nie tylko najbardziej rozwiniętymi częściami świata.

⁵⁸⁶ Powstała ona z myślą o niesieniu wsparcia w krajach rozpoczynających transformację. Następnie rozszerzono jej działalność na inne obszary. Zob. M. Kulaklıkaya, A. Aybey, *An Emerging Donor in the Mediterranean Basin: Turkey* [w:] Med.2008. Mediterranean Yearbook, European Institute of the Mediterranean, Barcelona, 2008, s. 263; R. Nurdun, *Turkish International Cooperation and Development Agency (TİKA)*, prezentacja na odbywające się w kwietniu 2010 r. spotkanie Familiarization and Knowledge Sharing Program for the Government Institutions and Chambers of Commerce from ECO Countries w ramach regionalnej inicjatywy Economic Cooperation Organization - Chamber of Commerce and Industry (pobrana 23.04.2012 r. ze stron internetowych http://www.ecocci.com/DC/PDF/19.04.201017_34Presentation%20of%20TİKA.pdf - materiał obecnie nie jest już udostępniany), s. 4; M. Kulaklıkaya, R. Nurdun, *Turkey as a New Player in Development Cooperation*, „Insight Turkey”, Vol. 12, No.4 (2010), s. 133-134.

⁵⁸⁷ Naturalną reakcją na spuściznę po okresie apartheidu jest nastawienie RPA na politykę panafrkańską oraz wzmacnianie potencjału gospodarczego i politycznego kontynentu (w tym inicjatywy takie jak NEPAD, czy Afrykańska Odnowa - *African renaissance* - prezydenta Thabako Mbekięgo). Przy okazji takich działań RPA kreuje swój wizerunek jako zdecydowanego lidera Afryki Subsaharyjskiej (choć pozycja ta wydaje się być kontestowana przez niektórych regionalnych rywali - np. Nigerię). Zob. W. Braude, P. Thandrayan, E. Sidiropoulos, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 5; D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 6; S. Grimm, *South Africa as ...*, op. cit., s. 1.

Zarówno dla Izraela, jak i Tajwanu w okresie zimnowojennym ODA pełniła rolę instrumentu mającego zapewnić uznanie przez inne państwa (choć oficjalnie nie posuwano się do warunkowania pomocy).⁵⁸⁸

4.2.3. Instytucje związane ze współpracą rozwojową

W 2000 r. RPA powołało Fundusz Afrykańskiego Odrodzenia i Współpracy Międzynarodowej (*African Renaissance and International Co-operation Fund*). Miał on ułatwić kooperację rozwojową z innymi krajami regionu. Powołujący Fundusz akt prawny zastąpił legislację, która regulowała możliwość oferowania pomocy w realiach apartheidu.⁵⁸⁹ Fundusz miał stanowić rdzeń krajowego systemu pomocowego, jednak świadczone poprzez niego wsparcie stanowiło małą część południowoafrykańskiej ODA (w 2002 r. miało to być tylko 3,8%, a dwa lata później 3,3%). Znaczna część pomocy bilateralnej jest przekazywana przez liczne resorty.⁵⁹⁰ Strukturalnie Fundusz powiązany jest z MSZ, lecz jego finansowanie współkontroluje MF. Zdarzyć się może, że MSZ wykląda na niezaplanowane operacje własne środki, a MF wzbrania się przed ich refundacją.⁵⁹¹

W związku z dążeniami do konsolidacji ODA rząd RPA podjął decyzję o utworzeniu Południowoafrykańskiej Agencji ds. Partnerstwa Rozwojowego (*South African Development Partnership Agency*), która zgodnie z pierwotnymi planami miała podjąć działalność z rokiem budżetowym 2010-2011 i zastąpić Fundusz.⁵⁹² Następnie datę zmiany przełożono na 2011 r.⁵⁹³ W sierpniu 2011 r. decydenci południowoafrykańscy wyrażali nadzieję, że Agencja

⁵⁸⁸ A. Belman Inbal, S. Zahavi, *The Rise and...*, op. cit., s. 18-19.

⁵⁸⁹ D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 11; S. Grimm, *South Africa as...*, op. cit., s. 2; *African Renaissance and International Co-operation Fund Act 2000, Act No. 51, 2000*, „Republic of South Africa Government Gazette” (24 November 2000), Vol. 425, No. 21798 (dokument dostępny na stronach rządowych RPA pod adresem: <http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=68220>). Zob. także: *Abuja Treaty; African Renaissance & International Co-operations Fund Bill: briefing*, tekst dostępny na stronie Parliamentary Monitoring Group pod adresem: <http://www.pmg.org.za/print/267>).

⁵⁹⁰ W niesienie pomocy zaangażowane są także resorty: rolnictwa, skarbu, edukacji, obrony (w tym siły pokojowe), bezpieczeństwa i ochrony, administracji i służby publicznej, nauki i technologii oraz inne. Zob. W. Braude, P. Thandrayan, E. Sidiropoulos, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 5, 7-11, 17-18.

⁵⁹¹ *African Renaissance and International Co-operation Fund for the year ended 31 March 2007*, raport dostępny na stronach internetowych resortu spraw zagranicznych RPA (pod adresem: http://www.dfa.gov.za/departments/report_2006-2007/ar%20report.pdf), s. 2; *African Renaissance and International Co-operation Fund for the year ended 31 March 2010*, raport dostępny na stronach resortu spraw zagranicznych RPA (pod adresem: http://www.dfa.gov.za/departments/report_2009-2010/annualreportarf2009-2010.pdf), s. 5.

⁵⁹² *African Renaissance and International Co-operation Fund for the year ended 31 March 2010*, op. cit., s. 6.

⁵⁹³ V. Ramachandran, J. Walz, *South Africa to Launch Development Aid Agency*, informacja dostępna na stronach internetowych inicjatywy Center for Global Development (po adresem: <http://blogs.cgdev.org/globaldevelopment/2011/01/south-africa-to-launch-development-aid-agency.php>); *South Africa : Aid agency to be launched*, informacja dostępna w utworzonym przez UN OCHA serwisie

rozpocznie działanie od kwietnia 2012 r. Ten termin także nie został dotrzymany, m.in. z powodu wydłużającego się procesu niezbędnych zmian legislacyjnych. Raport *South African Development Partnership Agency (SADPA): Strategic Aid or Development Packages for Africa?* z sierpnia 2013 r. zawiera informację, że instytucja nadal nie powstała. Został już jednak przyjęty długo oczekiwany akt prawny, który umożliwi jej działalność.⁵⁹⁴ Agencja będzie wchodziła w skład resortu spraw zagranicznych, choć przewiduje się pewną jej autonomię. Zakłada się, że jej działania będą skupione głównie w Afryce, lecz nie wyklucza się też aktywności w innych częściach świata.⁵⁹⁵ System pomocowy RPA wspierany jest przez Południowoafrykański Bank Rozwoju (*The Development Bank of Southern African*).⁵⁹⁶

W 2004 r. władze w Bangkoku powołały przy MSZ Agencję Międzynarodowej Współpracy Rozwojowej Tajlandii (*Thailand International Development Cooperation Agency*, TICA), która jest jedną z ważniejszych instytucji w krajowym systemie pomocowym. Agencja jest jednym z departamentów MSZ. Jej poprzednikiem był Departament Współpracy Technicznej i Gospodarczej, który został ustanowiony w 1950 r. Pierwotnym jego celem było zarządzanie otrzymywaną pomocą, lecz z czasem podjął zadanie oferowania wsparcia.⁵⁹⁷ Instytucja prowadzi „projekty partnerskie”, ale także oferuje wskazówki i usługi zagranicznym konsultantom (np. w formie stypendiów). Tajskie MF odpowiada za udzielanie pożyczek rozwojowych oraz sprawuje nadzór nad Tajskim Bankiem Eksportowo-Importowym, oferującym linie kredytowe dla państw Południa. Przy MF działa Agencja Współpracy w Dziedzinie Rozwoju Gospodarczego (*Neighbouring Countries Economic Development Cooperation Agency*, NEDA) nastawiona na wsparcie w regionie Azji Wschodniej (w szczególności Laosu, Kambodży i Mjanmy).⁵⁹⁸ Komitetowi wykonawczemu tej instytucji przewodzi szef rządu, a swego przedstawiciela ma także w tym organie odpowiedzialny za planowanie wewnętrznej polityki rozwojowej Zarząd ds. Krajowego

internetowym IRIN (pod adresem: <http://www.irinnews.org/Report/91651/SOUTH-AFRICA-Aid-agency-to-be-launched>).

⁵⁹⁴ N. A. Besharati, *South African Development Partnership Agency (SADPA): Strategic Aid or Development Packages for Africa?*, Research Report 12, Economic Diplomacy Programme, South African Institute of International Affairs 2013, raport dostępny na stronach internetowych Południowoafrykańskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych (pod adresem: http://www.saiia.org.za/doc_download/347-south-african-development-partnership-agency-sadpa-strategic-aid-or-development-packages-for-africa).

⁵⁹⁵ *South African Development Partnership Agency (SADPA) establishment*, informacja dostępna na stronach internetowych Parliamentary Monitoring Group (pod adresem: <http://www.pmg.org.za/report/20110803-department-international-relations-co-operation-legislation-establish>).

⁵⁹⁶ S. Grimm, *South Africa as...*, op. cit., s. 2.

⁵⁹⁷ Strona internetowa *Thailand International Development Cooperation Agency* (<http://www.tica.thaigov.net/main/>).

⁵⁹⁸ Rozdział kompetencyjny pomiędzy TICA a NEDA jest zamierzony i wzorowany na rozwiązaniu obowiązującym wcześniej w Japonii. Pierwsza z instytucji jest wyspecjalizowana w pomocy technicznej w wielu dziedzinach). Druga, jak wynika choćby już z nazwy, nastawiona jest tylko na wąskie znaczenie terminu „rozwój”, lecz dysponującą znaczną częścią środków.

Rozwoju Społeczno-Gospodarczego. W tajskim systemie pomocowym aktywne są też struktury podległe resortom edukacji i transportu.⁵⁹⁹

Singapurski Program Współpracy (*Singapore Cooperation Programme*) jest instytucją odpowiedzialną w systemie krajowym za pomoc techniczną. Program powiązany jest z resortem spraw zagranicznych. Doświadczenia rozwojowe Singapuru przekazywane są także poprzez Singapurską Inicjatywę Współpracy (*Singapore Cooperation Enterprise*), agencję utworzoną wspólnie przez MSZ oraz resort handlu i przemysłu. Jej misja polega na dzieleniu się zgromadzoną przez singapurską administrację publiczną wiedzą z partnerami zagranicznymi (w tym także jednostkami niepublicznymi). Tworzy przy okazji podstawy do nawiązania kontaktów biznesowych.⁶⁰⁰

Izraelska Agencja na rzecz Międzynarodowej Współpracy Rozwojowej (*Center for International Cooperation/Israel's Agency for International Development Cooperation*, używająca hebrajskiego akronimu MASHAV) jest częścią struktury resortu spraw zagranicznych. Wskazuje się ją jako główny element systemu pomocowego Izraela.⁶⁰¹ Jednak również w przypadku tego państwa występuje tendencja do przekazywania jedynie części środków bilateralnych za pośrednictwem głównej agencji.⁶⁰²

Głównym podmiotem tajwańskiego systemu ODA jest, zależny od MSZ, Fundusz Współpracy Międzynarodowej i Rozwoju (*International Cooperation and Development Fund, ICDF*). Powstał w 1996 r. z połączenia instytucji działających wcześniej. Nie jest to jedyny organ niosący tajwańską pomoc. Część ODA świadczona jest przez EXIM Bank.⁶⁰³

TIKA działa pod egidą szefa rządu, lecz ma też związki z MSZ.⁶⁰⁴ Instytucja utrzymuje stałe biura koordynujące w krajach istotnych partnerów rozwojowych (26 biur w ponad 20 państwach). Takie oryginalne rozwiązanie może być odbierane jako krok ku lepszemu dostosowaniu się donatora do lokalnych potrzeb danego beneficjenta. Swoją wkład

⁵⁹⁹ *Thailand Info: Emerging Status*, informacja na stronie przedstawicielstwa ONZ w Tajlandii (dostępna pod adresem: <http://www.un.or.th/thailand/development.html>); *Thailand*, informacja dostępna na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Thailand_21_04_2008.pdf), s. 1-2. Zob. także: *Thailand Official Development...*, op. cit., s. 3, 9-11; *Thailand's Best Practices and Lessons Learned in Development. Volume 1*, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://www.undp.org/content/dam/thailand/docs/TICAUNDPbpVol1.pdf>), s. 1.

⁶⁰⁰ M. Hong, *Overview of Singapore's...*, op. cit., s. 13; Strona internetowa *Singapore Cooperation Programme*, op. cit.; Strona internetowa *Singapore Cooperation Enterprise* (<http://www.sce.gov.sg>).

⁶⁰¹ *About MASHAV: Background*, op. cit.

⁶⁰² *MASHAV. Annual Report 2010*, op. cit., s. 6.

⁶⁰³ *Republic of China (Taiwan)*, informacja zawarta na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Taiwan_30_04_2008.pdf), s. 1-2; *About the Taiwan ICDF*, op. cit., s. 4.

⁶⁰⁴ R. Nurdun, *Turkish International Cooperation...*, op. cit., s. 4; M. Kulaklikaya, A. Aybey, *An Emerging Donor...*, s. 264; *Turkey*, informacja na stronie inicjatywy HIPC (dostępna pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Turkey_18_09_2009.pdf), s. 1.

do tureckiej pomocy wnoszą także inne organy rządowe (co wymaga wysiłków koordynacyjnych, choćby w procesie raportowania o swej ODA).⁶⁰⁵ Turecki system pomocowy jest wspierany przez EXIM Bank i Bank Rozwojowy, choć świadczenie ODA nie jest priorytetem w działaniu tych instytucji.⁶⁰⁶

Można zauważyć stopniowe działanie na rzecz zmniejszenia się niedojrzałości instytucjonalnej badanych *wschodzących dawców*. Najbardziej zaawansowane są one na Tajwanie, gdzie powstały oficjalne raporty nt. polityki pomocowej, przyjęto ustawę regulującą niesienie pomocy⁶⁰⁷ czy opracowano strategię działania na lata 2012-2017.⁶⁰⁸ Również władze Tajlandii stworzyły w 2007 r. pięcioletni plan działania krajowego systemu pomocowego.⁶⁰⁹ Kwestie ODA ujęte zostały w Planie strategicznym resortu spraw zagranicznych RPA na lata 2010-2013. W kraju tym brakuje jednak dokumentów programowych wyspecjalizowanych w tematyce pomocowej.⁶¹⁰

4.2.4. Przesłanki i cele udzielania pomocy rozwojowej

Doświadczenia RPA wskazują, że pozycja gospodarcza omawianych dawców nie przekłada się automatycznie na wpływy polityczne w regionie. Przykładowo, na poziomie Unii Afrykańskiej podkreśla się, że nie można utożsamiać stanowiska południowoafrykańskiego z głosem całego kontynentu. Dlatego należy uznać, że celem tych państw nadal pozostaje zdobycie i potwierdzenie pozycji liczącego się w regionie gracza (mocarstwa regionalnego). I w takim kontekście należy doszukiwać się przesłanek tłumaczących ich aktywność międzynarodową w dziedzinie promocji rozwoju.⁶¹¹

Na działania pomocowe **Turcji** rzutuje członkostwo w: ADB, Organizacji Współpracy Gospodarczej Państw Morza Czarnego (*Black Sea Economic Cooperation Zone*, BSEC),

⁶⁰⁵ R. Nurdun, *Turkish International Cooperation...*, op. cit., s. 16; *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect*, informacja dostępna na stronach internetowych tureckiego MSZ (pod adresem: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa).

⁶⁰⁶ *Turkey*, op. cit., s. 2.

⁶⁰⁷ *International Cooperation and Development Act*, tekst aktu dostępny na stronach internetowych tajwańskiego resortu spraw zagranicznych (pod adresem: <http://www.mofa.gov.tw/UploadFiles/Upload/0e7ab1dd-7cc4-4857-90ce-8809e2234aef.DOC>).

⁶⁰⁸ *Directions in Strategic Planning*, informacja dostępna na stronach internetowych tajwańskiego funduszu pomocowego (pod adresem: <http://www.icdf.org.tw/ct.asp?xItem=8110&CtNode=30180&mp=2>).

⁶⁰⁹ *Thailand Official Development...*, op. cit., s. 4.

⁶¹⁰ *Strategic Plan 2010 - 2013*, Department of International Relations and Cooperation, Republic of South Africa, dokument dostępny na stronach internetowych MSZ RPA (pod adresem: <http://www.dfa.gov.za/departments/strategic%20plan%202010-2013/strategic%20plan%202010-2013.pdf>), s. 10 i in.

⁶¹¹ S. Grimm, *South Africa as...*, op. cit., s. 1.

Grupie Rozwijającej się Ósemki (*Developing Eight*)⁶¹², G20, OECD, Organizacji Współpracy Muzułmańskiej (OIC), Organizacji Współpracy Gospodarczej (*Economic Cooperation Organization*)⁶¹³. Nie można także zapominać o wciąż aktualnych, mimo pogorszenia się wzajemnych relacji, aspiracjach Turcji do wejścia w szereg UE, która dużą wagę przywiązuje do kwestii świadczenia ODA. Obecny stan umożliwia Ankarze konstruowanie własnej polityki rozwojowej z zachowaniem zdecydowanie większego stopnia autonomii, niż to ma miejsce w przypadku członków Wspólnoty.⁶¹⁴

Wpływu na **izraelską** ODA można się doszukiwać w przynależności do: BSEC, IADB oraz OECD. Jak łatwo zauważyć, w przypadku tego kraju brakuje osadzenia w inicjatywach regionalnych. Jest to niewątpliwie efekt działania czynników historyczno-kulturowych i aktualnej polityki zagranicznej Tel-Awiwu.⁶¹⁵

Współpraca rozwojowa **RPA** w dużej mierze jest rezultatem członkostwa we Wspólnocie Rozwoju Afryki Południowej (*Southern African Development Community*, SADC)⁶¹⁶, Południowoafrykańskiej Unii Celnej (*Southern African Customs Union*, SACU)⁶¹⁷, Unii Afrykańskiej (w tym NEPAD, którego jednym z inicjatorów była właśnie RPA) oraz Afrykańskim Banku Rozwoju. Ambicje RPA i poczucie odpowiedzialności są także wynikiem jej aktywności w międzynarodowych strukturach ponadregionalnych, takich

⁶¹² Ugrupowanie zrzeszające Bangladesz, Egipt, Indonezję, Iran, Malezję, Nigerię, Pakistan i Turcję, powołane do życia w 1997 r. Głównym jego celem jest szerzenie idei współpracy między członkami, która ma zaowocować zwiększeniem ich roli w gospodarce światowej, większym wpływem na podejmowane na arenie międzynarodowej decyzje oraz poprawą warunków bytowych ich społeczeństw. Elementami spajającymi ugrupowanie mają być religia muzułmańska i aspiracje przywódcze. Zob. strona internetowa ugrupowania (<http://www.developing8.org/>).

⁶¹³ Organizacja powołana przez Iran, Pakistan i Turcję w 1985 r. w celu zacieśniania współpracy w dziedzinie gospodarki, wymiany technologicznej i kultury. Z biegiem lat przystąpiły do niej także: Afganistan, Azerbejdżan, Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan oraz Uzbekistan. Zob. Strona internetowa sekretariatu Organizacji (<http://www.ecosecretariat.org>).

⁶¹⁴ *Informator ekonomiczny o krajach świata: Turcja*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych polskiego MSZ (pod adresem: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Turcja/Turcja%2003.pdf>), Informacja nt. Turcji w *CIA - The World Fact Book* (dostępna pod adresem internetowym: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>).

⁶¹⁵ Zob. Informacja nt. Izraela w *CIA - The World Fact Book* (dostępna pod adresem internetowym : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html>).

⁶¹⁶ Organizacja, której korzenie sięgają Deklaracji z Lusaki z 1980 r. Należy do niej 15 państw regionu. Jej cele to zapewnienie zrównoważonego wzrostu gospodarczego i rozwoju społeczno-gospodarczego członków na drodze współpracy, integracji, dobrego zarządzania i koordynowania wysiłków. Zob. Informacja na stronie internetowej ugrupowania (dostępna pod adresem: <http://www.sadc.int/about-sadc>).

⁶¹⁷ Organizacja prezentuje się jako najstarsza unia celna świata, wskazując na swój „rodowód” wywodzący się z umowy pomiędzy Kolonią Przyłdkową a Wolnym Państwem Orania z 1889 r. oraz następnej umowy z 1910 r., rozszerzającej działanie na inne kolonie brytyjskie w tej części kontynentu. Obecnie struktura skupia Botswanę, Lesotho, Namibię, RPA, Swazi/Suazi. Zob. Strona internetowa organizacji (<http://www.sacu.int/index.php>).

jak: BRICS, G20, G-24, G-77, NAM czy Wspólnota Narodów. Nie można zapomnieć o jej stowarzyszeniu z OECD oraz staraniach o stałe członkostwo w RB ONZ.⁶¹⁸

Na działalność pomocową **Singapuru** należy patrzeć przez pryzmat członkostwa w: ADB, APEC i ASEAN (w tym *ASEAN Regional Forum* oraz *East Asia Summit*), Organizacji Planu z Kolombo, G-77, NAM i Wspólnocie Narodów.⁶¹⁹

Międzynarodowe zainteresowania **Tajlandii**, rzutujące następnie na oferowane przez nią wsparcie, manifestują się m.in. przez udział w: ADB (w szczególności prowadzonym pod auspicjami tej instytucji Porozumieniu o Współpracy Subregionu Wielkiego Mekongu - *Greater Mekong Subregion*), APEC, ASEAN (w tym *ASEAN Regional Forum* oraz *East Asia Summit*), inicjatywie Ayeyawady - Chao Phraya - Mekong Economic Cooperation Strategy⁶²⁰, BIMSTEC, Organizacji Planu z Kolombo, G-77 oraz NAM.⁶²¹

W przypadku specyficznej sytuacji Tajwanu można mówić jedynie o wpływie członkostwa w ADB i APEC na świadczenie przez ten podmiot ODA.⁶²²

Powyższy przekrój wskazuje, że państwa te kierują swą aktywność międzynarodową głównie na inicjatywy o charakterze regionalnym i takich samych akcentów należy spodziewać się podczas przeglądu głównych partnerów kooperacji rozwojowej.

W ofercie pomocowej badanych donatorów można się doszukiwać dążenia do osiągnięcia własnych celów, głównego (określonego powyżej) oraz pobocznych, drogą realizacji następujących funkcji ODA:

⁶¹⁸ Zob. *Informator ekonomiczny o krajach świata: Republika Południowej Afryki*, materiał informacyjny dostępny na stronach polskiego MSZ (pod adresem: [archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator ekonomiczny - pdf/RPA/RPA 03.pdf](http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/RPA/RPA%2003.pdf)) oraz Informacja nt. RPA w *CIA - The World Fact Book* (dostępna pod adresem: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html>).

⁶¹⁹ Zob. *Informator ekonomiczny o krajach świata: Singapur*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych polskiego MSZ (pod adresem: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Singapur/Singapur%2003.pdf>); Informacja nt. Singapuru w *CIA - The World Fact Book* (dostępna pod adresem: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sn.html>).

⁶²⁰ Skupia ona Kambodżę, Laos, Mjanmę, Tajlandię i Wietnam. Celem podejmowanych w jej ramach działań jest wzmocnienie potencjału członków i promocja zrównoważonego rozwoju w subregionie. Zob. *Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy (ACMECS)*, informacja na stronach internetowych Asian Development Bank (dostępna pod adresem: <http://aric.adb.org/initiative/ayeyawady-chao-phraya-mekong-economic-cooperation-strategy>).

⁶²¹ Zob. *Informator ekonomiczny o krajach świata: Tajlandia*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych polskiego MSZ, (dostępny pod adresem: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Tajlandia/Tajlandia%2003.pdf>) oraz Informacja nt. Tajlandii w *CIA - The World Fact Book* (dostępna pod adresem: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/th.html>).

⁶²² *Informator ekonomiczny o krajach świata: Tajwan*, materiał informacyjny dostępny na stronach polskiego MSZ (pod adresem: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Tajwan/Tajwan%2003.pdf>).

- **prestżotwórczej** (budowanie wizerunku dawcy jako gracza, wokół którego koncentruje się lokalna kooperacja rozwojowa, bądź takiego, który pozytywnie wpływa na spokój i stabilizację w swym otoczeniu międzynarodowym)⁶²³,
- **solidaryzacyjnej**,
- **promocyjnej** (głównie w sensie gospodarczym, ale także ideowym, jako czynnik upowszechniający współdziałanie na linii Południe-Południe)⁶²⁴,
- **prewencyjnej** (zapobieganie niekontrolowanej imigracji, przenoszeniu nowych chorób zakaźnych - *vide* kontrdziałania Tajlandii w kwestii ptasiej grypy, transgranicznym skażeniom wody i powietrza, przemytowi czy transferowi narkotyków)⁶²⁵,
- **wspierania polityki zagranicznej** (utrwalanie więzi ze swymi sąsiadami - np. przez połączenia infrastrukturalne)⁶²⁶,
- **pokonfliktowej** (szczególnie w odniesieniu do RPA i Turcji)⁶²⁷

4.2.5. Wysokość, formy i główni beneficjenci pomocy

Cztery z sześciu analizowanych podmiotów (Izrael, Tajlandia, Tajwan i Turcja) składają do DAC, na zasadach dobrowolności, raporty nt. swej działalności pomocowej.⁶²⁸ Dostarczyły one w latach 2001-2010 łącznie ponad 9,56 mld USD pomocy. Ponad 51% tej kwoty to wkład turecki, a 33% to ODA tajwańska. Największą dynamiką przyrostu wolumenu niesionego wsparcia odznacza się Turcja. Trend wzrostowy da się dostrzec także w

⁶²³ *Thailand Info: Emerging...*, op. cit.; *Thailand Official Development...*, op. cit., 4-5; *South Africa : Aid...*, op. cit.; *South African Development...*, op. cit.; *Republic of China...*, op. cit., s. 2; M. Kulaklıkaya, R. Nurdun, *Turkey as a...*, op. cit., s. 132 i 134.

⁶²⁴ D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 6; A. Belman Inbal, S. Zahavi, *The Rise and...*, op. cit., s. 23-24; *Republic of China...*, op. cit., s. 2; M. Kulaklıkaya, R. Nurdun, *Turkey as a...*, op. cit., s. 132. Singapur widzi w ODA narzędzie zwiększania dostępności do rynków (zob. M. Hong, *Overview of Singapore's...*, op. cit., 11). Dodatkowo RPA i Tajwan deklarują, że pragną używać swych instytucji pomocowych do promocji m.in.: praw człowieka, demokracji i dobrych rządów, MCR, koncepcji zrównoważonego rozwoju oraz pokoju (zob. *South African Development...*, op. cit.; *International Cooperation and...*, op. cit.).

⁶²⁵ *Thailand*, op. cit., s. 1; *Thailand Official Development...*, op. cit., 4. W przypadku Izraela ODA ma budować więzi pokojowej kooperacji z sąsiadami (oraz szerzej - w regionie Bliskiego Wschodu), zmniejszając tym samym jedno z zagrożeń dla bezpieczeństwa kraju (zob. *About MASHAV: Our...*, op. cit.). O innej specyficznej sytuacji stosowania ODA w celu pełnienia funkcji protekcyjnej można mówić w odniesieniu do Republiki Chin, wykorzystującej ODA, aby uniknąć jeszcze większej izolacji na arenie międzynarodowej (w przeszłości tak samo wykorzystywały instrument pomocowy rządy Izraela i RPA). Zob. *Republic of China...*, op. cit., s. 1; *International Cooperation and...*, op. cit.

⁶²⁶ *Thailand Official Development...*, op. cit., 4; *South African Development...*, op. cit.; M. Kulaklıkaya, R. Nurdun, *Turkey as a...*, op. cit., s. 137.

⁶²⁷ S. Grimm, *South Africa as...*, op. cit., s. 1; M. Kulaklıkaya, R. Nurdun, *Turkey as a...*, op. cit., s. 137 i 141.

⁶²⁸ W każdym przypadku poziom informowania jest różny, jednak zawsze będzie on bardziej ogólnikowy, niż to ma miejsce w odniesieniu do członków Komitetu.

odniesieniu do ODA Izraela. Skala pomocy tajwańskiej i tajlandzkiej w ostatnich latach objętych analizą stopniowo się zmniejszała. W ujęciu ogólnym poziom ODA omawianych czterech podmiotów w latach 2001-2010 wzrósł niemal dziesięciokrotnie. Należy jednak dodać, że jest to wynik nie tylko zwielokrotnienia nakładów na promocję rozwoju międzynarodowego, lecz także polepszenia procesu sprawozdawczości. Wcześniej nie wszystkie działania były zliczane i sumowane w całkowitym wolumenie ODA danych państw lub OECD nie była informowana o skali zaangażowania finansowego części badanych donatorów.⁶²⁹

Szacunki co do wielkości ODA świadczonej przez RPA znacznie się od siebie różnią. Przykładowo, w odniesieniu do roku budżetowego 2006-2007 określano je jako mieszczące się w przedziale 61-475 mln USD.⁶³⁰ Przy uwzględnieniu jednak nawet tylko zachowawczych ocen, opartych na wydatkach na Fundusz Afrykańskiego Odrodzenia oraz wpłat na konta instytucji międzynarodowych, wyraźnie widoczny jest trend wzrostu wolumenu (ponad 109 mln USD w roku budżetowym 2008/2009 w porównaniu z ok. 62,5 mln USD w poprzednim okresie rozliczeniowym).⁶³¹

Baza danych *AidFlows* wskazuje, że Singapur w latach 2006-2008 wносił rocznie ok. 1,1 mln USD do *Asian Development Fund*. W 2009 r. nie przekazał nic, a rok później jego wkład wyniósł ponad 2 mln USD. Większe są środki łożone przez Singapur za pośrednictwem instytucji pomocowych Systemu z Bretton Woods (głównie IDA). W latach 2007-2008 stanowiły one równowartość ponad 6 mln USD rocznie. W okresie 2009-2011 wzrosły do ponad 8 mln USD rocznie. Zakładano, że na rok 2012 wyniosą one ponad 16 mln USD. Kwoty przekazywane przez inne instytucje SNZ nie są znane. Singapur transferuje ODA także poprzez Inicjatywę na rzecz Integracji ASEAN (*Initiative for ASEAN Integration*). W latach 2009-2011 omawiane państwo-miasto przekazało tym kanałem równowartość ok. 30 mln dolarów singapurskich.⁶³² Na lata 2012-2015 przewidziano kolejny wkład w wysokości 50 mln dolarów singapurskich.⁶³³

⁶²⁹ Zob. Tabela 25. w Aneksie pracy.

⁶³⁰ P. Davies, *A Review of...*, op. cit., s. 5-6, 28, 30.

⁶³¹ Zob. K. Smith, T. Yamashiro Fordelone, F. Zimmermann, *Beyond the DAC...*, op. cit., s. 4. Inne źródło (*S. Grimm, South Africa as...*, op. cit., s. 2) podaje, że w roku 2008 wolumen południowoafrykańskiej ODA mógł wynieść nawet 150 mln EUR.

⁶³² Kurs dolara singapurskiego w roku 2013 był niższy od notowań USD o ok. 22%.

⁶³³ Zob. *AidFlows*, op. cit.; Strona internetowa *Singapore Cooperation Programme*, op. cit.

W podsumowaniu wątku wolumenu można stwierdzić, że w **2001 r.** łączna pomoc świadczona przez aktorów regionalnych oscylowała w okolicy **200 mln USD**. W **2010 r.** jej poziom **mógł przekroczyć nawet próg 2 mld USD**⁶³⁴.

Izrael, Tajlandia, Tajwan i Turcja zdecydowanie preferują przekazywanie swego wsparcia rozwojowego drogą dwustronną. Na tym tle odróżnia się RPA, która przekazywać ma nawet 3/4 swej ODA kanałem wielostronnym.⁶³⁵

Przedstawiciele grupy dysponują też doświadczeniem związanym z współpracą trilateralną. W większości przypadków ten rodzaj kooperacji dotyczył działań wspólnych z członkami DAC oraz instytucji wielostronnych. Jednak zdarzało się, że współdziałano także z donatorami udzielającymi pomocy na zasadach *ad hoc* (vide RPA z Kubą w Sierra Leone).⁶³⁶

Większość **tajlandzkiej** ODA stanowią kredyty preferencyjne.⁶³⁷ **Singapur** ogranicza swe bilateralną ODA głównie do pomocy technicznej. Jej elementem są stypendia, kierowane głównie do mieszkańców państw ASEAN.⁶³⁸ Legislacja **RPA** pozwala przeprowadzać, po wcześniejszych uzgodnieniach z MSZ i MF, operacje oddłużania krajów rozwijających się. Głównymi formami pomocy są jednak granty i długoterminowe pożyczki.⁶³⁹ **Turecka** pomoc bilateralna składa się głównie z wsparcia o charakterze projektowym oraz pomocy eksperckiej/technicznej.⁶⁴⁰ Również w przypadku **Tajwanu** podstawowymi składnikami oferty pomocowej są wsparcie o charakterze projektowym oraz pomoc techniczna.⁶⁴¹ Szczegółowe informacje nt. typów bilateralnej ODA **Izraela** nie są dostępne.

⁶³⁴ Zachowawcze szacunki każą wyciągać wnioski, że wolumen przekroczył równowartość co najmniej 1,6 mld USD.

⁶³⁵ Zob. Tabela 25. w Aneksie pracy oraz P. Davies, *A Review of...*, op. cit., s. 6; S. Grimm, *South Africa as...*, op. cit., s. 2.

⁶³⁶ Zob. D. Rowlands, *Emerging Donors in...* op. cit., s. 16; *Thailand Official Development...*, op. cit., s. 6; *African Renaissance and International Co-operation Fund for the year ended 31 March 2010*, op. cit., s. 5-6; W. Braude, P. Thandrayan, E. Sidiropoulos, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 22; *MASHAV. Annual Report 2009*, Israel's Agency for International development Cooperation, raport dostępny na stronach internetowych izraelskiego MSZ (pod adresem: http://mfa.gov.il/MFA/mashav/Publications/Annual_Reports/Documents/AnnualReport2009.pdf), s. 9-12; Strona internetowa *Singapore Cooperation Programme*, op. cit.

⁶³⁷ Dlatego właśnie odpowiedź pożyczkowa Tajlandii na pierwszą falę globalnego kryzysu finansowego zaobserwowana może być w statystykach jako gwałtowny wzrost wolumenu w 2008 r. Spłaty tychże zobowiązań przez partnerów przekładają się na ujemne wartości pomocy bilateralnej netto w roku 2010). Zob. *Thailand*, op. cit., s. 2 i 4; *Thailand Official Development...*, op. cit., s. 1.

⁶³⁸ Zob. *About the ASEAN Scholarships*, informacja dostępna na stronach singapurskiego resortu edukacji (pod adresem: <http://www.moe.gov.sg/education/scholarships/asean/>).

⁶³⁹ *African Renaissance and International Co-operation Fund for the year ended 31 March 2010*, op. cit., s. 8.

⁶⁴⁰ Zob. *OECD.Stat Extracts. Total flows by...*, op. cit.

⁶⁴¹ *Republic of China...*, op.cit., s. 4.

Do głównych **beneficjentów tureckiej ODA** należą: Afganistan, Kirgistan, Pakistan, Kazachstan, Irak, Azerbejdżan, Autonomia Palestyńska, Bośnia i Hercegowina, Liban oraz Turkmenistan. Głównymi **biorcami izraelskiej pomocy** są: Jordania, Etiopia, Ukraina, Erytrea, Uzbekistan i Argentyna. **Tajlandzkie wsparcie rozwojowe** wędruje głównie do Laosu, ale wyróżniającymi się partnerami są także Kambodża i Malediwy.⁶⁴² Ocenia się, że nawet 70% **wsparcia rozwojowego RPA** trafia do krajów SADC.⁶⁴³ Wśród **priorytetowych partnerów singapurskiego systemu pomocowego** wymienia się: państwa ASEAN, Indie, Chiny, Afrykę oraz „kraje przyjazne” (np. członkowie *Commonwealthu*).⁶⁴⁴

Brakuje szczegółowych danych nt. głównych beneficjentów ODA Tajwanu. Wiadomo, że pomoc bilateralna formalnie może być kierowana do krajów, które utrzymują kontakty dyplomatyczne z Tajpej, bądź wyrażą wolę współpracy z Republiką Chin w dziedzinie promocji rozwoju. Wskazuje się, że aktywność pomocowa Tajwanu kierowana jest głównie w stronę Afryki, ale działania podejmowane są także w regionach Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz Azji i Pacyfiku. Należy jednak dopowiedzieć, że w pierwszym z wymienionych regionów z pomocy ICDF korzysta siedmiu beneficjentów, a w drugim i trzecim po piętnaście państw.⁶⁴⁵

4.2.6. Koncepcje dawców

Władze Tajlandii widzą prowadzoną przez siebie działalność pomocową jako element szerszej współpracy rozwojowej *sensu stricto* o zasięgu regionalnym. Swą aktywnością chcą także wpisać się w osiąganie ósmego MCR w skali globalnej. Innymi składnikami uzupełniającymi użycie ODA mają być handel z LDCs oraz zagraniczne inwestycje bezpośrednie. Strona rządowa zachęca krajowe podmioty niepubliczne (NGO, ale także przedsiębiorstwa i osoby prywatne) do angażowania się we wspólną promocję rozwoju za granicą. Jednym z założeń tajlandzkiego systemu pomocowego ma być nastawienie na tworzenie powiązań na poziomie międzyludzkim (m.in. przez fundowanie stypendiów czy promocję wolontariatu). Mają one zaowocować powstaniem trwałych więzi między ostatecznymi beneficjentami ODA a społeczeństwem Tajlandii. Prowadzona kooperacja ma

⁶⁴² Kolejność nieprzypadkowa. Zob. *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op.cit.

⁶⁴³ E. Deutscher, *Development Co-operation Report 2010*, op. cit. s. 138; S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 22; D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit. s. 8.

⁶⁴⁴ M. Hong, *Overview of Singapore's...*, op. cit., s. 5, 15.

⁶⁴⁵ *Republic of China...*, op. cit., s. 3-4; *Bilateral Projects*, informacja na stronach internetowych ICDF (dostępna pod adresem: <http://www.icdf.org.tw/np.asp?ctNode=29881&mp=2>).

się odbywać na zasadzie obopólnych korzyści (*win-win outcomes*). Tajlandia stara się łączyć idee głoszone przez *tradycyjnych donatorów* z hasłami innych dawców z Południa.⁶⁴⁶

Tajlandzka pomoc koncentruje się wokół takich sektorów jak:

- transport, telekomunikacja, energetyka (zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i promocja alternatywnych źródeł energii),
- rolnictwo, turystyka, kwestie ekonomiczne (handel, inwestycje, finanse i bankowość),
- ochrona środowiska naturalnego,
- rozwój kapitału ludzkiego (zasobów ludzkich - w tym edukacja i ochrona zdrowia),
- nauka i technologie,
- lokalne wspólnoty.

Projekty w dziedzinie infrastruktury finansowane są przede wszystkim drogą pożyczek preferencyjnych, natomiast współpraca w pozostałych dziedzinach prowadzona jest głównie z wykorzystaniem pomocy technicznej.⁶⁴⁷

Stanowisko decydentów singapurskich, odpowiedzialnych za krajowy system pomocowy, wydaje się być unikatowe. Z jednej strony mają oni odrzucać tradycyjne formy ODA, wspieranie wzrostu gospodarczego przez zadłużenie zagraniczne czy nawet koncepcję państwa dobrobytu. Równocześnie jednak chcą pomagać innym narodom w procesie rozwoju. Nastawienie Singapuru na pomoc techniczną ma wynikać przede wszystkim z faktu, że kraj ten pozbawiony jest surowców naturalnych, a jego największym zasobem ma być społeczeństwo (kapitał ludzki). Doświadczenia rozwojowe tego państwa-miasta, tzw. oparcie gospodarki na wiedzy, implikują, że Singapurczycy chcą wspierać inne społeczeństwa, przekazując tę właśnie wiedzę.⁶⁴⁸

Zgodnie z założeniami legislacyjnymi, główny organ południowoafrykańskiego systemu pomocowego powstał, żeby wzmacniać:

- współpracę z innymi krajami afrykańskimi,
- promocję demokracji i praw człowieka,⁶⁴⁹
- proces rozwiązywania konfliktów i zapobiegania im,
- rozwój społeczno-gospodarczy i integrację,
- świadczoną pomoc humanitarną,

⁶⁴⁶ *Thailand*, op. cit., s. 2; *Thailand Official Development...*, op. cit., s. 4, 7-8.

⁶⁴⁷ *Ibidem*, s. 3; *Thailand*, op. cit., s. 5; *Thailand's Best Practices...*, op. cit., s. 3-5.

⁶⁴⁸ M. Hong, *Overview of Singapore's...*, op. cit., s. 97; Strona internetowa *Singapore Cooperation Programme*, op. cit.

⁶⁴⁹ Wspomniana promocja demokracji i praw człowieka na poziomie operacyjnym sprowadza się najczęściej do działań pokonfliktowych i obserwacji wyborów. Zob. *African Renaissance and International Co-operation Fund for the year ended 31 March 2010*, op. cit., s. 7.

- rozwój zasobów ludzkich.⁶⁵⁰

Z biegiem czasu przed kooperacją na rzecz promocji rozwoju wśród krajów afrykańskich postawiono dodatkowe zadania, które rozbudowują wskazane powyżej hasła, ale równocześnie dodają nowe obszary działania.⁶⁵¹ Przyjęte założenia można oceniać w dwojaki sposób. Z jednej strony jest to wyraz wzrostu ambicji państwa w pełnieniu roli donatora, postrzegania nowych potrzeb i adaptacji do bycia częścią szerszego projektu regionalnego. Z drugiej strony, zbyt duża liczba celów oraz kontrowersje związane z niektórymi z nich mogą prowadzić do niskiej efektywności działań i zakwestionowania sensu kooperacji.⁶⁵²

RPA angażuje się, również finansowo, w koncepcję badań dla rozwoju (*Research for Development*). Działania te należy traktować jako uzupełnienie pomocy (element współpracy rozwojowej *sensu stricto*), z której korzyści czerpie także RPA.⁶⁵³ Kraj ten unika nazywania siebie donatorem i kreuje swój wizerunek jako partnera innych państw Południa.⁶⁵⁴

MASHAV, przekazuje doświadczenia w dziedzinach, w których Izrael posiada przewagę komparatywną. Należą do nich:

- zarządzanie zasobami wodnymi i irygacja, rolnictwo w warunkach pustynnych, zwalczanie procesu desertyfikacji,
- edukacja (szerzej: wychowanie młodzieży - co ma związek z wewnętrznymi kwestiami ideologicznymi Izraela),
- rozwój terenów wiejskich i wspólnot lokalnych (doświadczenie kibuców),
- ochrona zdrowia,
- równouprawnienie kobiet.

Panuje zasada, że działania MASHAV mają być nakierowane na osiągnięcie MCR.⁶⁵⁵

⁶⁵⁰ *African Renaissance and International Co-operation Fund Act 2000*, op. cit.

⁶⁵¹ Nowe zadania to: wspomaganie reform w sektorze bezpieczeństwa przez budowę potencjału oraz wsparcie zmian w obszarze wojskowości i służb policyjnych; wspieranie wysiłków zmierzających do przywrócenia stabilności makroekonomicznej i fiskalnej; pomoc w ustanawianiu ram prawnych regulujących handel, inwestycje oraz działalność rynków finansowych; pomoc w osiągnięciu zrównoważonej pozycji płci w instytucjach rządowych i w sektorze niepublicznym; wzmacnianie zdolności działania w dziedzinie edukacji, szkolenia i ochrony zdrowia (w tym powstrzymywania chorób zakaźnych); wsparcie dla rozwoju infrastruktury mogącej stymulować handel wewnątrzregionalny; działania zmierzające do stworzenia partnerstwa dla wzmacniania produkcji rolnej; współdziałanie w dziedzinach badań i technologii; wspieranie turystyki i wymiany kulturowej; współpraca w dziedzinie energetycznej i surowcowej; wsparcie rozwoju zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego, młodzieży i innych struktur społecznych.

⁶⁵² S. Grimm, *South Africa as...*, op. cit., s. 4; *Strategic Plan 2010 - 2013*, op. cit., s. 10.

⁶⁵³ W. Braude, P. Thandrayan, E. Sidiropoulos, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 19.

⁶⁵⁴ S. Grimm, *South Africa as...*, op. cit., s. 2.

⁶⁵⁵ *About MASHAV: Guiding Principles*, informacja na oficjalnej podstronie izraelskiego MSZ poświęconej agencji rozwojowej (dostępny pod adresem: http://mfa.gov.il/MFA/mashav/AboutMASHAV/Pages/Guiding_Principles.aspx); *MASHAV. Annual Report 2010*, op. cit., s. 3-6. Zob. także A. Belman Inbal, S. Zahavi, *The Rise and...*, op. cit., s. 28-30.

Izrael sam siebie postrzegał jako kraj rozwijający się i w wielu kręgach był tak traktowany. Dodatkowo, odniósł sukces w procesie przemian społeczno-gospodarczych, mimo że zachodziły one w trudnych warunkach politycznych i klimatycznych. Te właśnie cechy sprawiają, że jego doświadczenia rozwojowe uznawane są za cenne (choć *de facto* nigdzie nie da się ich odtworzyć w 100%).⁶⁵⁶ Ważną dla *tradycyjnych dawców* informacją są deklaracje odnośnie zaangażowania w działanie na rzecz zwiększenia efektywności instrumentu pomocowego (w tym przywiązania do zasad z Paryża i Akry).⁶⁵⁷

Tajwański system pomocowy z założenia koncentrować się ma na tematach, które władze w Tajpej uznają za obszary własnych sukcesów. Zaliczają się do nich:

- przedsiębiorstwa rolnicze, rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, handel,
- ochrona zdrowia, technologie informacyjne i komunikacyjne,
- środowisko naturalne i zarządzanie w warunkach katastrof naturalnych.

Założenia koncepcyjne tajwańskiej współpracy rozwojowej obejmują także m.in. wymogi:

- przyczyniania się do rozwoju społeczno-gospodarczego krajów partnerskich,
- uwzględniania zasady *ownership* w celu zwiększenia efektywności ODA,
- włączania się, w miarę możliwości, w multilateralne inicjatywy pomocowe,
- świadczenia wsparcia zgodnie z interesem narodowym Republiki Chin.⁶⁵⁸

Wśród zasad działania tureckiej TIKA wymienia się m.in. nastawienie na potrzeby partnerów oraz uznanie zasady *ownership*, postępowanie w duchu MCR.⁶⁵⁹ Zaskakiwać mogą tureckie próby prezentowania siebie jako kraju rozwijającego się, które mają przekonywać o znaczeniu własnych doświadczeń dla państw partnerskich.⁶⁶⁰

Tureckie instytucje pomocowe mają być nastawione na wzmacnianie kontaktów z podmiotami niepublicznymi (nie tylko NGO, ale także środowiskiem akademickim).⁶⁶¹

Zagadnienia priorytetowe w tureckich projektach i programach rozwojowych to:

- edukacja, szkolenie zawodowe oraz wzmacnianie zdolności instytucjonalnych,
- ochrona zdrowia,
- rolnictwo,
- projekty infrastrukturalne (w tym szkoły i szpitale), kanalizacja, transport,

⁶⁵⁶ Ibidem, s. 30-33

⁶⁵⁷ *About MASHAV: Guiding...*, op. cit.

⁶⁵⁸ *Republic of China...*, op. cit., s. 5; *Introduction*, informacja na stronach internetowych ICDF (dostępna pod adresem: <http://www.icdf.org.tw/ct.asp?xItem=4470&CtNode=29840&mp=2>); *International Cooperation and...*, op. cit.

⁶⁵⁹ R. Nurdun, *Turkish International Cooperation...*, op. cit., s. 12; M. Kulaklıkaya, A. Aybey, *An Emerging Donor...*, op. cit., s. 264.

⁶⁶⁰ Ibidem, s. 267.

⁶⁶¹ M. Kulaklıkaya, R. Nurdun, *Turkey as a...*, op. cit., s. 144.

- ochrona zabytków.⁶⁶²

W uogólnieniu można stwierdzić, że badani dawcy wypracowali takie założenia koncepcyjne swej działalności pomocowej, które będą odpowiadały ich potencjałowi, własnym doświadczeniom rozwojowym, oczekiwanym celom i ambicjom. Charakterystyczne jest dla nich łączenie elementów retoryki *członków DAC*⁶⁶³ z postulatami Południa⁶⁶⁴. W związku z powyższym należy uznać, że stopień autonomizacji założeń koncepcyjnych omawianych systemów pomocowych jest średni.

4.2.7. Kontrowersje związane z aktywnością pomocową

Pewne zastrzeżenia może wzbudzać zbyt mocne akcentowanie składnika wsparcia technicznego w całości oferty pomocowej badanych państw. Najwyraźniej jest to widoczne na przykładzie Singapuru, który już w latach 90. był krytykowany, że nie oferuje, jako relatywnie zasobne państwo, rozległej pomocy finansowej dla państw Południa, lecz koncentruje się głównie na kooperacji technicznej. *Wschodzący donatorzy* muszą się liczyć z oczekiwaniami beneficjentów odnośnie większego urozmaicenia form własnej ODA, aby uzyskiwać stawiane sobie cele.⁶⁶⁵

Aktywne podejście badanej grupy do tworzenia warunków współpracy rozwojowej *sensu stricto* może także wywoływać kontrowersje. Prowadzenie, pod egidą szeroko rozumianej promocji rozwoju, działań pośrednio tylko dotyczących dziedzin społeczno-gospodarczych (*vide* RPA i reformy w dziedzinie bezpieczeństwa) może spotkać się ze sprzeciwem części obserwatorów.

Niewątpliwie, źródłem nowych kontrowersji wokół działalności pomocowej badanych podmiotów może być kluczowe założenie wyróżniające omawiany typ *wschodzących donatorów*. Wzrost potencjału, aktywności i pozycji na arenie międzynarodowej oraz prowadzona polityka zagraniczna mogą prowokować regionalnych rywali/konkurentów do zgłaszania zastrzeżeń odnośnie wysiłków podejmowanych w zakresie promocji rozwoju.

⁶⁶² *Turkey's Development Cooperation...*, op. cit.; *Turkey: Capacity assessment and response help prepare Turkish Development Cooperation for expanding mandate*, informacja pobrana 23.04.2012 r. ze stron regionalnego biura UNDP w Bratysławie (spod adresu: <http://europeandcis.undp.org/gender/show/E606C9DA-F203-1EE9-B54CED599932DB2E> - tekst obecnie nie jest już udostępniany).

⁶⁶³ Działania na rzecz współpracy rozwojowej *sensu stricto*, troska o efektywność ODA.

⁶⁶⁴ Nacisk na handel, założenie, że współpraca ma się odbywać na zasadach obopólnych korzyści, brak wzmianek o warunkowaniu ODA.

⁶⁶⁵ C. M. Dent, *The Foreign Economic Policies of Singapore, South Korea and Taiwan*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham 2002, s. 95.

4.2.8. Cechy szczególne oferowanej pomocy

Cechy szczegółowe aktorów regionalnych obejmują:

- silne związki pomiędzy działalnością pomocową a polityką zagraniczną,
- skupienie krajowych systemów pomocowych wokół instytucji odpowiedzialnej za pomoc techniczną,
- koncentrowanie działań przede wszystkim na własnym regionie,
- dominujące przeświadczenie, że oferowane wsparcie rozwojowe ma być częścią współpracy rozwojowej *sensu stricto*,
- kierowanie się opinią, że współpraca rozwojowa powinna przynosić korzyści wszystkim zaangażowanym stronom,
- pojawianie się elementów retoryki *tradycyjnych donatorów* w założeniach koncepcyjnych pomocy,
- członkostwo/pogłębiony dialog przedstawicieli grupy z OECD.

5. CECHY CHARAKTERYSTYCZNE WSCHODZĄCYCH DONATORÓW

Celem rozdziału jest podsumowanie informacji zebranych podczas szczegółowej analizy *wschodzących donatorów*. Jego struktura odpowiada kolejnym etapom badania. Zestawienie wybranych czynników (np. wyników wskaźników poszczególnych typów *wschodzących dawców*) prowadzi do wskazania podobieństw, różnic oraz głównych trendów zmian. Rezultaty analizy zestawione w Aneksie pracy w formie tabel (26-33) stanowią podstawę do wskazania ogólnych cech analizowanych podmiotów.

5.1. Przebieg procesów rozwojowych

Czynnikami ukazującymi przebieg procesów rozwojowych *wschodzących dawców* są:

- dane dotyczące z otrzymanym w latach 1990-2010 wsparciem rozwojowym (łącznie wartość, główne źródło pozyskiwania, kwota pozyskana przez głównego beneficjenta, liczba podmiotów aktualnie będących beneficjentami),
- wyniki HDI poszczególnych typów *wschodzących donatorów*,
- generalny obraz realizacji MCR,
- informacje nt. rezerw finansowych,
- udział nowoczesnych technologii w eksporcie artykułów przetworzonych,
- kierunki głównych reform makroekonomicznych.⁶⁶⁶

Przez dwie analizowane dekady *wschodzący donatorzy* byli traktowani w systemie pomocowym przede wszystkim jako beneficjenci. Głównymi odbiorcami wsparcia były wyłaniające się mocarstwa globalne, najmniej środków powędrowało do dawców arabskich. Łącznie badane kraje otrzymały w latach 1990-2010 blisko 220 mld wsparcia rozwojowego. Większość analizowanych państw, z wyjątkiem krajów Zatoki Perskiej, czerpała pomoc od *członków DAC* kanałami bilateralnymi. Skala oparcia współpracy na kontaktach dwustronnych była jednak różna. Na uwagę zasługuje fakt, że w przypadku grupy państw Północy udział ten wyniósł 56%, a dawców latynoamerykańskich aż 86%. Dlatego dla beneficjenta, chcącego zintensyfikować kontakty z wielostronnymi instytucjami pomocowymi, cenniejsze będą doświadczenia pierwszej z wymienionych grup. Można też

⁶⁶⁶ Zestawienie osiągnięć w omawianych zakresach ujęte zostało w Tabeli 26. w Aneksie pracy.

przypuszczać, że multilateralnym aktorom systemu łatwiej będzie przekonywać do swych koncepcji *wschodzących donatorów* typu północnego, niż wszystkich innych. W każdej z analizowanych grup znalazł się podmiot, który pod względem wielkości wolumenów otrzymywanej ODA dominował nad innymi. Najmniejsza skala tego zjawiska wystąpiła w przypadku aktorów regionalnych, ale i tam jest także zauważalna. Liczba badanych dawców uznawanych nadal za beneficjentów ODA zmniejsza się i będzie jeszcze maleć wraz z dalszym wzrostem DNB *per capita*. Dlatego czynnik otrzymywanego wsparcia w coraz mniejszym stopniu będzie wpływał na status i aktywność analizowanych państw w globalnym środowisku pomocowym. Z biegiem czasu doświadczenia z okresu bycia odbiorcą wsparcia będą traciły swą atrakcyjność dla innych podmiotów i przestaną stanowić o przewadze nad *tradycyjnymi dawcami*.

Najwięcej, bo aż 18 *wschodzących donatorów* notuje bardzo wysoki poziom HDI. Podmioty te znajdują się niemal w każdej z omawianych grup (wyjątkiem są wyłaniające się mocarstwa globalne). Dalsze 10 krajów mieści się w ramach wysokiego HDI, a 4 państwa klasyfikowane są jako podmioty o średnim HDI. Co interesujące, dawcy o stosunkowo najslabszych wynikach HDI to pomocowi indywidualiści wśród *wschodzących donatorów*, czyli podmioty o największych ambicjach przywódczych.

Badanie potwierdziło wcześniejsze obserwacje o zróżnicowaniu analizowanych dawców pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Brak homogeniczności pod tym względem można jednak uznać za swego rodzaju zaletę. Kraje te zmagają się z problemami społecznymi o różnym stopniu natężenia oraz posiadają zróżnicowane doświadczenia w ich rozwiązywaniu. Dlatego *wschodzący donatorzy*, jako całość, oferują bogatszą ofertę dla potencjalnych partnerów we współpracy rozwojowej.

W latach 2000-2011 najszybciej przyrastało HDI wyłaniających się mocarstw globalnych. Najwolniej miało to miejsce w odniesieniu do dawców arabskich. Jednak nawet w ich przypadku współczynnik HDI powiększał się rokrocznie szybciej, niż u *tradycyjnych donatorów*. Dla porównania, w latach 2000-2011 średni roczny wzrost HDI *państw DAC* wyniósł 0,35%, a przedstawicieli grupy południowej - arabskiej 0,55%

Pomimo licznych sukcesów rozwojowych, trudno wskazać podgrupę badanych dawców, która obecnie byłaby pewną osiągnięciem w 2015 r. wszystkich MCR. Jako pozytyw należy uznać korzystanie wielu państw z pomocy UNDP w procesie monitorowania wdrażania Celów oraz tworzenia wspólnych raportów, prezentujących osiągnięte rezultaty. Taki stan rzeczy nie tylko zapewnia większą przejrzystość i zaangażowanie w badanie wskaźników, ale także sprzyja międzynarodowej wymianie tzw. dobrych praktyk. Można

zauważyć, że tak jak kiedyś bagatelizowano społeczne aspekty procesu rozwoju, tak dzisiaj brakuje pełnego zaangażowania w dbałość o ekologiczny wymiar przemian.

Największymi rezerwami finansowymi w 2010 r. dysponowały wyłaniające się mocarstwa globalne (niemal 4 bln USD). Pozostałe grupy *wschodzących donatorów* dysponowały zbliżonymi zapasami, których wartość wahała się od niecałych 400 mld USD do ok. 600 mld USD. W latach 2001-2010 największy przyrost rezerw nastąpił w przypadku przedstawicieli typów: południowego - arabskiego (1139%) i wyłaniających się mocarstw globalnych (1067%). W związku z powyższym można przypuszczać, że członkom tych grup łatwiej przychodziła decyzja o przesunięciu dodatkowych środków na promocję rozwoju poza swymi granicami. Różnice pomiędzy średnimi a medianami wielkości rezerw wskazują na zróżnicowany potencjał finansowy *wschodzących donatorów*. Potwierdza to obserwacja, że w czterech z pięciu badanych grup jeden z reprezentantów dysponuje przynajmniej ok. 1/3 sumy całkowitych rezerw.

Gospodarki *wschodzących donatorów* w ujęciu ogólnym reprezentują raczej przeciętny poziom nasycenia nowoczesnymi technologiami. Słabsze wyniki przedstawicieli dawców arabskich i latynoamerykańskich mogą stać się przyczyną wykreowania wizerunku tradycyjnych, zbyt mało nowoczesnych państw. Stwarza to prawdopodobieństwo negatywnego postrzegania przez pragnących szybkiej modernizacji, potencjalnych partnerów kooperacji rozwojowej.

Przedstawiciele wszystkich typów *wschodzących donatorów* w ostatnich dekadach wprowadzali reformy utrzymujące się, ściśle, bądź przynajmniej *de facto*, w duchu Konsensusu Waszyngtońskiego. Nawet konserwatywne, bogate w surowce kraje arabskie nie mogły sobie pozwolić na ignorowanie globalnych trendów i zliberalizowały niektóre aspekty swych gospodarek. Punktem wyjścia przemian najczęściej był daleko posunięty interwencjonizm państwowy lub nawet państwowy monopol na własność środków (czynników) produkcji. Porównanie doświadczeń analizowanych podmiotów wskazuje na zróżnicowanie stopnia unarodowienia reform (przystosowywania propozycji zewnętrznych ekspertów do realnych warunków kraju wdrażającego) oraz skali i przebiegu towarzyszących im przemian politycznych. Podmioty zaliczane do grona pomocowych indywidualistów zdają się częściej łączyć sukces rozwojowy z pozostawieniem miejsca na aktywność państwa w gospodarce. *Wschodzący donatorzy* integrujący się z innymi dawcami, w szczególności grupa północna i południowa - latynoamerykańska, znajdowały się pod największą presją międzynarodową w kwestii wdrażania postanowień Konsensusu.

Wschodzący dawcy mogą się pochwalić niepodważalnymi osiągnięciami rozwojowymi, co musi być pozytywnie odbierane przez państwa chcące korzystać z ich pomocy i doświadczeń. Naturalnie, analizowane podmioty nadal muszą wkładać dużo wysiłku w proces przemian społeczno-gospodarczych. Z łatwością można zlokalizować obszary, w których osiągnęte są rezultaty gorsze od oczekiwanych.

W długiej perspektywie czasu dalsze powiększanie się potencjału rozwojowego *wschodzących donatorów* może przynieść wielopłaszczyznowe skutki. Wzrost gospodarczy będzie sprzyjał podejmowaniu przez rządy decyzji o przeznaczeniu dodatkowych środków na ODA, a bogacenie się społeczeństw - hojniejszemu zaangażowaniu we współpracę rozwojową *sensu stricto*. Zmniejszanie się z biegiem czasu różnicy w potencjałach pomiędzy *wschodzącymi donatorami* a *członkami DAC* wzmocni tych pierwszych w globalnym środowisku pomocowym. Podmioty chcące współdziałać z Komitetem mają szansę na bardziej partnerskie traktowanie przez *tradycyjnych dawców*. Inni uzyskają dodatkowe argumenty w rywalizacji o wpływy państw Południa. Paradoksalnie jednak, sukcesy mogą sprawić, że *wschodzący donatorzy* będą tracili jeden ze swoich głównych atutów: stosunkowo świeże doświadczenia z okresu bycia biorcą pomocy i pokonywania wyzwań powszechnych w krajach rozwijających się. Wpłynie to na zmniejszenie atrakcyjności ich oferty dla beneficjentów.

5.2. Uwarunkowania oraz ewolucja programów pomocowych

Pierwsze doświadczenia z zakresu oferowania pomocy zdecydowana większość *wschodzących donatorów* zebrała jeszcze w okresie zimnej wojny, nierzadko nawet w latach 50. i 60. XX w. Świadczone wtedy wsparcie najczęściej nie było zaawansowane pod względem formy i ograniczało się do kooperacji technicznej. Bardziej ambitne programy rozwojowe prowadzili przedstawiciele grup: południowej - arabskiej i wyłaniających się mocarstw globalnych. Przełom lat 80. i 90. przyniósł kryzys możliwości wspierania przez analizowane podmioty innych społeczeństw. Dopiero pod koniec stulecia aktywność prorozwojowa była stopniowo reaktywowana, czasami na zupełnie nowych zasadach.⁶⁶⁷

Wsparcie rozwojowe, udzielane dawniej przez *wschodzących donatorów*, przesyczone było ideologią oraz poczuciem rywalizacji międzypaństwowej. W związku z powyższym,

⁶⁶⁷ Informacje wskazujące na początki udzielania pomocy oraz uwarunkowania towarzyszące wsparciu *wschodzących donatorów* zostały zebrane w Tabeli 27. w Aneksie pracy.

obecne odwoływanie się do dawnej aktywności w charakterze donatora może budzić obawy części obserwatorów przed powrotem do praktyk zimnowojennych. Warto jednak przypomnieć, że zimnowojenna ODA *tradycyjnych donatorów* również była niezwykle upolityczniona. Tymczasem *członkowie DAC* nie są traktowani jako potencjalne źródło destabilizacji globalnego środowiska pomocowego.

Potwierdziły się wcześniejsze uwagi o historycznych i kulturowych związkach pomiędzy *wschodzącymi donatorami* a ich potencjalnymi beneficjentami, znajdującymi się w najbliższym otoczeniu międzynarodowym. Przypadek Izraela wskazuje, że czynnik historyczno-kulturowy może jednak stanowić realne ograniczenie możliwości ekspansji aktywności prorozwojowej.

5.3. Instytucje związane ze współpracą rozwojową

Kwestiami oddającymi specyfikę instytucji związanych z aktywnością pomocową *wschodzących dawców* są:

- rozdrobnienie krajowego systemu pomocowego,
- wskazanie resortu wiodącego w procesie świadczenia wsparcia,
- planowanie strategiczne współpracy rozwojowej,
- tworzenie regionalnych instytucji wielostronnych świadczących ODA.⁶⁶⁸

Krajowe systemy pomocowe *wschodzących donatorów* są w dużym stopniu rozdrobnione. Oznacza to udział licznych instytucji zaangażowanych w świadczenie wsparcia. Konsekwencje tego stanu widoczne są w mnogości założeń odnośnie celów i wizji współpracy rozwojowej oraz trudnościach z oszacowaniem całkowitej wielkości nakładów państwa na transfery dla innych krajów.

W większości przypadków wiodącą rolę w procesie nadzoru nad oficjalnymi działaniami państwa w zakresie niesienia wsparcia odgrywają resorty spraw zagranicznych. Zdarzają się jednak przypadki, że za prowadzenie współpracy rozwojowej odpowiedzialne są głównie ministerstwa finansów/handlu. W wielu przypadkach resorty finansów przejawiają własną, równoległą do starań MSZ-ów, aktywność pomocową. Istotnym atutem MF w

⁶⁶⁸ Zestawienie tych atrybutów w odniesieniu do poszczególnych typów *wschodzących donatorów* znajduje się w Tabeli 28. w Aneksie pracy.

kreowaniu faktycznej polityki rozwojowej państwa może być przyznawanie pożyczek rozwojowych, niezależnie od priorytetów ustalonych przez MSZ.

Pomiędzy *wschodzącymi donatorami* a *członkami DAC* zachodzą różnice w zakresie:

1. planowania niesienia wsparcia rozwojowego,
2. wyznaczania głównych celów i zasad prowadzonej kooperacji,
3. regulacji tego typu aktywności w ustawodawstwie krajowym.

Część badanych podmiotów podejmuje próby zniwelowania tych różnic. O najbardziej zaawansowanych wysiłkach można mówić w przypadku grupy dawców z Północy. Stanowi to zapewne efekt presji partnerów zagranicznych oraz mobilizacji sektora społecznego. Wszystkim analizowanym państwom przydałoby się, niewątpliwie, zwiększenie możliwości analitycznych w odniesieniu do wielu aspektów współpracy rozwojowej prowadzonej przez różne instytucje. Pozostaje mieć nadzieję, że, wraz z dodatkowymi doświadczeniami, poprawią się także umiejętności i wola instytucji *wschodzących dawców* do klarowanego informowania o całości świadczonej ODA.

Co wydaje się naturalne, *wschodzący donatorzy* integrujący się z innymi donatorami wspierają aktywność lokalnych wielostronnych instytucji pomocowych. W wielu przypadkach takie struktury stanowią uzupełnienie krajowych systemów ODA tych *wschodzących dawców*. Warto w tym momencie zauważyć różnicę między aktywnością grupy północnej a działaniami dawców arabskich i latynoamerykańskich. Pierwsi współfinansują pomoc organów utworzonych pierwotnie przez *tradycyjnych donatorów*. Drudzy tworzą od podstaw własne systemy instytucji regionalnych.

5.4. Przesłanki i cele udzielania pomocy rozwojowej

Czynnikami ukazującymi przesłanki i cele towarzyszące decyzji *wschodzących donatorów* o rozpoczęciu udzielania pomocy rozwojowej są:

- aktywność w organizacjach regionalnych,
- udział w strukturach międzynarodowych o zasięgu globalnym⁶⁶⁹,

⁶⁶⁹ Z analizy zostały wyłączone instytucje uniwersalne, w tym części składowe SNZ. Wkład Narodów Zjednoczonych w ewolucję idei współpracy rozwojowej jest niepodważalny. Jednak, ze względu na ich powszechny charakter, przynależność do organizacji międzynarodowych tego typu trudno uznać za cechę wyróżniającą i wskazującą na konkretne preferencje państw.

- chęć realizacji konkretnych funkcji ODA.⁶⁷⁰

Wschodzący donatorzy są przeważnie podmiotami o znaczeniu regionalnym i w takim wymiarze zdecydowana ich większość podejmuje swą aktywność międzynarodową. Państwa integrujące się z innymi dawcami na poziomie regionalnym w miarę zacieśniania więzi stanęły przed potrzebą czynnego zaangażowania się we współpracę rozwojową. Dawcy z Południa musieli zmierzyć się z dysproporcjami między własnym potencjałem a możliwościami swych partnerów regionalnych. Różnice praktycznie uniemożliwiały realizację wspólnych działań gospodarczych. Współpraca rozwojowa stała się też sposobem na wypełnienie konkretnymi projektami górnołotnych haseł politycznych o potrzebie współdziałania pomiędzy sąsiadami i zachęcenie innych podmiotów do większego zaangażowania w jednoczenie regionu.

Natomiast *wschodzący dawcy* z Północy zaangażowali się w udzielanie pomocy, chcąc podążać szlakiem wyznaczonym przez partnerów integracyjnych należących do DAC. Takie postępowanie często wynikało z postawionych im wymagań. W toku tworzenia krajowych systemów ODA, w ramach próby utrzymania własnej tożsamości, państwa Północy postanowiły dodać nową jakość do wspólnotowych działań prorozwojowych. W związku z tym zaczęły artykułować potrzebę wspierania Wschodu. Tym samym podejmowane miały być dodatkowe kroki w celu wciągnięcia nowych państw do ściślejszej współpracy regionalnej. Dzięki temu mógłby zacząć działać mechanizm stymulowania kooperacji rozwojowej przez integrację regionalną, która następnie pobudziłaby tworzenie się nowych więzi w danej części świata.

Pomocowi indywidualiści to podmioty wykraczające poza ramy współpracy rozwojowej wyznaczone przez regionalne ugrupowania integracyjne lub z różnych przyczyn niemogące się w nich znaleźć. W zależności od zasięgu wpływów (znaczenia) w stosunkach międzynarodowych ci *wschodzący dawcy* zdecydowali się na różną skalę działań pomocowych. W każdym jednak przypadku współpraca z beneficjentami miała umacniać pozycję donatora. Motywacją dla aktorów regionalnych była chęć uzyskania dodatkowego narzędzia pozwalającego oddziaływać w swym sąsiedztwie. Przesłanek decyzji wyłaniających się mocarstw globalnych należy upatrywać głównie w ich ambicjach, których wyrazem jest aktywność w ponadregionalnych strukturach międzynarodowych.

⁶⁷⁰ Zob. Tabela 29. w Aneksie pracy.

Obserwacja prowadzi do wniosku, że motywacja, która skłoniła wschodzących dawców do zainteresowania się tematem niesienia wsparcia rozwojowego, jest nadal aktualna. Strategicznym celem znacznej części badanego grona jest wzmocnienie więzi powstałych wokół instytucji integracyjnych oraz nadawanie pożądanym kierunków procesom współpracy. Pozostałe podmioty odwołują się do ODA w celu demonstracji swoich zdolności oddziaływania na inne kraje oraz tworzenia przesłanek do uznania ich wyjątkowego statusu na arenie międzynarodowej. W ujęciu szczegółowym można stwierdzić, że działaniom przedstawicieli każdego z wyróżnionych typów wschodzących donatorów przyświeca zamiar, który jest rozwinięciem wymienionych celów:

1. **wschodzący dawcy z Północy** - zatarcie różnic pomiędzy własnym statusem a pozycją *tradycyjnych donatorów*, stanowiących partnerów w regionalnych strukturach integracyjnych;
2. **typ południowy - arabski** - stymulacja współpracy opartej na czynnikach historyczno-kulturowych i lokalnych interesach gospodarczych oraz poszerzenie wpływów w świecie;
3. **typ południowy - latynoamerykański** - nadanie realnego wymiaru hasłom o integracji i współpracy regionalnej oraz wzmocnienie poczucia wspólnej tożsamości Ameryki Łacińskiej i Karaibów;
4. **grupa aktorów regionalnych** - odgrywanie roli wzorca do naśladowania dla biorców pomocy oraz gracza, którego nie sposób pominąć podczas konsultacji nad inicjatywami w danej części świata;
5. **wyłaniające się mocarstwa globalne** - uzyskanie, bądź powrót do statusu pełnowymiarowego mocarstwa globalnego (działalność pomocowa jest wyłącznie jednym z elementów ułatwiających osiągnięcie tego dążenia).

Wschodzący donatorzy wykorzystują cały wachlarz funkcji niesionego przez siebie wsparcia rozwojowego. Dążenie do czerpania płynących z tego korzyści jest w badanym gronie powszechnym celem. Trudno więc mówić o różnicy w tym zakresie pomiędzy nimi a *członkami DAC*.

5.5. Wysokość, formy i główni beneficjenci pomocy

Kluczowymi dla analizy *wschodzących donatorów* są ustalenia dotyczące:

- wartości wsparcia świadczonego w 2001 r.
- kwot pomocy oferowanej w 2010 r.
- tendencji wolumenu ODA,
- określenia najhojniejszych donatorów,
- preferencji wyboru kanałów dystrybucji,
- doświadczeń w zakresie współpracy trójstronnej,
- form świadczonej pomocy bilateralnej,
- przedstawienia głównych beneficjentów.⁶⁷¹

Wysoka dynamika wzrostu zauważalna jest na poziomie całości analizowanego zbioru. Dotyczy także poszczególnych typów *wschodzących donatorów* czy większości badanych państw. Na koniec pierwszej dekady XXI w. najbardziej wyróżniającymi się pod względem wolumenów grupami były:

- wyłaniające się mocarstwa globalne - nawet 7,3 mld USD,
- południowa - arabska - ponad 4,1 mld USD
- południowa - latynoamerykańska - nawet 3,9 mld USD.⁶⁷²

W latach 2001-2010 najszybciej przyrastał poziom pomocy oferowanej przez *wschodzących donatorów* typu: południowego - latynoamerykańskiego, północnego i aktorów regionalnych. Analizowani dawcy w 2010 r. łożyli na pomoc ponad siedmiokrotność wydatków z 2001 r. Dla porównania, wartość łącznej ODA *członków DAC* w tym samym czasie powiększyła się niespełna dwuipółkrotnie.⁶⁷³

W oparciu o pozyskane dane i przyjęte szacunki analizowane podmioty można podzielić w oparciu o kryterium wartości świadczonego w 2010 r. wsparcia. W ten sposób uzyskamy:

- **wschodzących dawców o niskich wydatkach na pomoc (mniej niż 100 mln USD rocznie)** - Argentyna, Bułgaria, Chile, Cypr, Estonia, Islandia, Kolumbia, Litwa, Liechtenstein, Łotwa, Malta, Meksyk, Singapur, Słowacja, Słowenia, Tajlandia;

⁶⁷¹ Dane zostały zestawione w Tabeli 30. w Aneksie pracy.

⁶⁷² W wynikach dwu z wymienionych grup (południowej - latynoamerykańskiej i wyłaniających się mocarstw globalnych) zawarty jest wkład Brazylii (1,3 mld USD). Aby poprawnie oszacować sumę wolumenów ODA *wschodzących donatorów*, od uzyskanego wyniku należy odjąć wspomniane 1,3 mld USD.

⁶⁷³ Wartości netto ODA *tradycyjnych donatorów* w 2001 r. i 2010 r. wyniosły odpowiednio: 52,69 mld USD i 128,47 mld USD.

- **wschodzących donatorów o średnich wydatkach na pomoc (100-500 mln USD)** - Czechy, Izrael, Katar, Kuwejt, Polska, Rosja, RPA, Rumunia, Tajwan, Węgry;
- **wschodzących dawców o wysokich wydatkach na pomoc (większych niż 500 mln USD)** - Arabia Saudyjska, Brazylia, ChRL, Indie, Turcja*, Wenezuela, ZEA*. ⁶⁷⁴

Gdyby najbardziej hojni *wschodzący donatorzy* należeli do Komitetu Pomocy Rozwojowej, pod względem wolumenów nie odróżnialiby się znacznie od niektórych dotychczasowych *członków DAC*. Jednak ich budżety pomocowe odpowiadałyby kwotom łożonym przez *tradycyjnych donatorów* o mniejszym DNB.

W wyniku porównania danych nt. aktywności *wschodzących donatorów* z prezentowanymi wcześniej statystykami **nie można zauważyć wyraźnego powiązania między wielkościami pomocy otrzymanej i świadczonej** (zarówno w ujęciu łącznym, jak i średnio na beneficjenta). **Nie widać też zależności pomiędzy dynamiką wzrostu nakładów na wsparcie a tempem przyrostu HDI**. Wbrew oczekiwaniom, **nie występuje także prosta i jednoznaczna relacja pomiędzy wysokością funduszy przeznaczanych na międzynarodową promocję rozwoju a wielkością rezerw finansowych**.

Nie można stwierdzić, że im większe rezerwy posiada dane państwo, tym większe pieniądze przeznacza na wsparcie rozwojowe. Przykładowo, przy rezerwach wynoszących 558 mld USD dawcy arabscy dostarczają ponad 4,1 mld USD, podczas gdy aktorzy regionalni, dysponujący zbliżonymi zakumulowanymi środkami (598 mld USD), niosą pomoc o przybliżonej wartości 2 mld USD. Gwoli ścisłości należy dodać, że - w ramach dodatkowych obserwacji - takiej relacji nie zanotowano także u *członków DAC*. Można jednak zaryzykować stwierdzenie, że pokaźne rezerwy kapitału sprzyjają hojności przy ustalaniu wielkości budżetów pomocowych. Wykazy państw, które w ramach jednej analizowanej grupy posiadają największe rezerwy i łożą najwięcej na wsparcie rozwojowe, w znacznej mierze się pokrywają (choć zasada ta nie działa w przypadku Meksyku czy Singapuru). W odniesieniu do każdego z pięciu typów *wschodzących donatorów* można mówić o tendencjach wzrostowych zarówno w zakresie wielkości rezerw finansowych, jak i wolumenów świadczonej ODA. Nie da się jednak zauważyć korelacji natężeń obu tendencji. Za pewnego rodzaju wyróżnik *wschodzących dawców* można uznać fakt, że liczba

⁶⁷⁴ Zob. Tabela 5. w Aneksie pracy. W przypadku państw oznaczonych symbolem * użyto danych za 2011 r., które lepiej odzwierciedlają trend. Kwoty za 2010 r. wskazywały na umiejscowienie nieznacznie poniżej granicy rozdzielającej „średnie wydatki” i „wysokie wydatki”.

wyznaczająca stosunek świadczonego przez nich wsparcia do posiadanych rezerw finansowych zamyka się w obrębie promili (średnia dla 2010 r. to 0,005). Taka sama relacja w odniesieniu do *państw DAC* osiąga wynik w okolicach 4%.⁶⁷⁵

Wśród *wschodzących dawców* brakuje jednolitej praktyki odnośnie wyboru głównego kanału przekazywania pomocy. Błędne wydaje się utożsamianie preferencji całego grona z wyborem części głównych dawców w zakresie dominacji wspierania bilateralnego. Z całą pewnością praktyka w omawianej kwestii nie jest determinowana przez rodzaj źródła pozyskiwanej wcześniej ODA. Przykładowo, dawcy latynoamerykańscy otrzymują wsparcie głównie dwustronnie, a w ich działalności pomocowej niezwykle ważną rolę odgrywa kanał wielostronny.

Wspólnym mianownikiem wszystkich typów *wschodzących donatorów* są doświadczenia w zakresie pomocy trójstronnej. Różny jest poziom zaangażowania analizowanych państw we wspomniane inicjatywy - zdecydowanie wyróżnia się aktywność grupy południowej - latynoamerykańskiej.

Formą wsparcia, która cieszy się znaczną popularnością wśród *wschodzących dawców*, jest pomoc techniczna. Fakt ten nie powinien dziwić, gdyż od tego typu działań, które nie wymagają dużych rezerw kapitałowych, analizowane państwa, rozpoczynały swą aktywność w globalnym systemie pomocowym. Wyjątkiem w tym zakresie są dawcy arabscy, którzy przede wszystkim udzielają ODA w formie kredytów preferencyjnych. Część dawców spoza Komitetu wypracowywała własne, unikatowe formy wsparcia, które odbiegają od standardów DAC. Taka praktyka jest najbardziej widoczna w przypadku wyłaniających się mocarstw globalnych. *Wschodzący donatorzy* włączyli się w akcje umarzania dawnego zadłużenia krajom rozwijającym się, lecz nie wszystkie państwa wliczają to wprost do wolumenu ODA.

Przegląd wykazów głównych beneficjentów wsparcia *wschodzących donatorów* pozwala zauważyć niewątpliwy wpływ czynnika regionalnego/sąsiedzkiego. Nie oznacza to jednak, że ograniczają oni swą działalność tylko do tej kategorii biorców.⁶⁷⁶ ODA jest dystrybuowana także w oparciu o aktualne potrzeby polityki zagranicznej i relacji

⁶⁷⁵ Jednak dla Republiki Korei, państwa do niedawna jeszcze zaliczanego do grona *wschodzących dawców*, wynik wyniósł 4 promile. Można to traktować jako sygnał, że w niektórych aspektach kraj ten dopiero nabiera cech *tradycyjnego donatora*.

⁶⁷⁶ *Wschodzącymi donatorami*, którzy bezsprzecznie ograniczają się do niesienia pomocy niemal wyłącznie w swym najbliższym otoczeniu są: Arabia Saudyjska, Argentyna, Chile, Kolumbia, Meksyk, RPA, Rumunia, Singapur, Słowenia, Tajlandia, Wenezuela.

gospodarczych. Brak spójności w gronie głównych odbiorców wsparcia także bywa efektem mnogości instytucji, a tym samym wizji i interesów w krajowych systemach pomocowych

5.6. Koncepcje dawców - podobieństwa i różnice

Koncepcje *wschodzących donatorów* można rozpatrywać na kilku poziomach:

- różnic w porównaniu z *tradycyjnymi dawcami*,
- stosunku względem globalnego systemu pomocowego,
- priorytetów tematycznych udzielanego wsparcia,
- stosunku do międzynarodowych standardów podnoszenia efektywności ODA.⁶⁷⁷

Przy rozpatrywaniu różnic między *wschodzącymi* a *tradycyjnymi dawcami* należy podkreślić trzy założenia koncepcyjne, towarzyszące państwom nienależącym do DAC:

1. niestawianie ogólnych warunków przyznania pomocy,
2. otwarte mówienie o ścisłych powiązaniach pomiędzy aktywnością pomocową a własną polityką zagraniczną,⁶⁷⁸
3. wzajemna opłacalność współpracy rozwojowej dla wszystkich zaangażowanych stron.⁶⁷⁹

⁶⁷⁷ Tabela 31. w Aneksie pracy ukazuje, jak do tych kwestii ustosunkowują się przedstawiciele poszczególnych typów *wschodzących dawców*.

⁶⁷⁸ Oczywiście nie jest tak, że tradycyjni dawcy nie wykorzystują instrumentu pomocowego do osiągnięcia celów polityki zagranicznej czy gospodarczej. Czynią tak, starając się jednak pilnować, aby kierowany do opinii publicznej przekaz podkreślał ich altruistyczną motywację i rzekomą bezinteresowność podczas niesienia ODA. Zob. P. Kragelund, *The Return of ...*, op. cit., s. 577; Jiajun Xu, *Emerging Donors in the International Aid System: What Kind of Global Partnership?*, The Global Economic Governance at University College, streszczenie debaty, która odbyła się w Oxfordzie 08.02.2012 r. (materiał pobrany 21.06.2013 r. pod adresem internetowym: http://www.globaleconomicgovernance.org/wp-content/uploads/Jiajun-GEG_Busan_Seminar_SummaryReport_FINAL.pdf - tekst obecnie nie jest udostępniany), s. 5.

⁶⁷⁹ Powyższe cechy charakteryzują szczególnie systemy pomocowe donatorów wywodzących z globalnego Południa. *Wschodzący dawcy z Północy*, którzy w większym stopniu przyjmują standardy wypracowane przez swych partnerów integracyjnych z DAC, są oczywiście świadomi istnienia związków między ODA a prowadzoną polityką zagraniczną. Jednak ze względu na potencjalną krytykę ze strony krajowej bądź europejskiej opinii publicznej, unikają otwartego poruszania tego tematu. Z podobnych powodów instytucje pomocowe tych krajów nie artykułują wprost postulatu, by współpraca rozwojowa była opłacalna zarówno dla beneficjentów, jak i donatorów. Nie protestowałyby jednak przeciw możliwości przyzwolenia na wiązanie projektów pomocowych ze stymulacją eksportu, co usprawiedliwiane by było zaległościami rozwojowymi. Brak publicznych deklaracji odnośnie niestosowania warunkowania ODA nie jest równoznaczny ze stawianiem przed potencjalnymi odbiorcami wsparcia kryteriów politycznych i ekonomicznych. Przy stosunkowo ograniczonych środkach *wschodzących donatorów* typu północnego przeznaczanych na wsparcie bilateralne nie ma potrzeby stawiania wygórowanych wymagań licznych rządów ubiegającym się o ODA. *Wschodzący dawcy z Północy* prowadzą współpracę z gronem państw uznanych za kluczowe, uzupełnianym na bieżąco o kraje, w których akurat NGO chcą realizować wyselekcjonowane projekty.

Reguły te wywołują największe emocje wśród wywodzących się z Zachodu obserwatorów globalnej sceny pomocowej. Stoją one w sprzeczności z lansowanym od lat wyobrażeniem współpracy rozwojowej, w którym balansowanie donatorów pomiędzy deklaratywną bezinteresownością a praktycznymi korzyściami pozostaje w sferze niedomówienia. Co wydaje się najważniejsze, głosów protestu przeciw tezom zawartym w powyższych trzech punktach nie słychać ze strony beneficjentów wsparcia.

Duża część *wschodzących donatorów* odnosi się z rezerwą do zdominowanych przez *tradycyjnych dawców*, globalnych struktur pomocowych. Ze strony przedstawicieli grupy południowej - latynoamerykańskiej można mówić nawet o otwartej krytyce. Wśród propozycji wysuwanych przez analizowane państwa przewija się zwiększenie roli instytucji SNZ w globalnym systemie ODA. Innym z oczekiwań jest nastawienie na stymulację handlu i rozpatrywanie konkretnych problemów systemowych (np. kwestii subsydiów eksportowych państw rozwiniętych czy dostępności do ich rynków). Ma to, ich zdaniem, być bardziej skuteczne od realizacji wycinkowych projektów rozwojowych. Poszczególni *wschodzący donatorzy* wyrażają nadzieję, że inne podmioty oferujące ODA skorzystają z ich doświadczeń lub partykularnych założeń. Wśród takich koncepcji można wymienić: finansowy wymiar Partnerstwa Wschodniego czy uwzględnienie poszanowania suwerenności i nieingerencji w sprawy wewnętrzne podczas niesienia wsparcia.

Badani dawcy przyjmują dla swych systemów pomocowych szeroki wachlarz priorytetów tematycznych. Alternatywą mogłaby być specjalizacja w wąskim zakresie, ograniczona do kilku maksymalnie zagadnień, które tworzyłyby podstawę ich oferty ODA. Wśród priorytetów bardzo często umieszczane są dziedziny, które mogą wydawać się problematyczne z punktu widzenia bezpośredniego wpływu na proces rozwoju społeczno-gospodarczego beneficjentów. Przykładami takich sektorów działania są:

- demokracja i prawa człowieka,
- biopaliwa,
- elektroniczne wsparcie wyborów,
- sport,
- przeciwdziałanie terroryzmowi.

Nasuwać się dwa wyjaśnienia tego stanu rzeczy. Pierwsze - pragmatyczne - mówiące, że wspomniane nietypowe dziedziny współpracy rozwojowej są związane z partykularnymi interesami danego dawcy. Drugie - bardziej filozoficzne - wskazujące na różnice w

pojmowaniu zakresu pojęcia „rozwój” i czynników wpływających na przebieg zmian społeczno-gospodarczych.

Wschodzący donatorzy wyrażają ogólne poparcie dla idei zwiększenia efektywności instrumentu pomocy rozwojowej. Testem tej postawy jest jednak przyjmowanie konkretnych norm międzynarodowych. Przypominają oni wtedy, że są gospodarkami/dawcami „na dorobku”, a główny ciężar poprawnego funkcjonowania systemu pomocowego spoczywa na *członkach DAC*. Znaczna część analizowanych państw podpisała się pod większością dokumentów wieńczących Fora Wysokiego Szczebla ds. Efektywności Pomocy. Nie prowadzą one raczej jednak ścisłego monitorowania jakości świadczonego wsparcia lub po prostu nie dzielą się informacjami odnośnie wdrażania zaproponowanych mechanizmów. Szczególny opór w omawianej materii pochodzi ze strony wyłaniających się mocarstw globalnych, czyli *wschodzących donatorów*, którzy mogą mieć największy wpływ na obraz środowiska pomocowego. Przyczyny można upatrywać w obawach, że transparentność, narzucany przez DAC sposób zarządzania ODA czy niewiązanie pomocy będą kolidowały z ich własnymi celami politycznymi i gospodarczymi.

5.7. Kontrowersje związane z aktywnością pomocową

W trakcie analizy zauważono kontrowersje towarzyszące aktywności każdego z typów *wschodzących donatorów*. Zastrzeżenia dotyczą trzech płaszczyzn oddziaływania badanych podmiotów: politycznej, gospodarczej i organizacyjnej. Nie powinno dziwić, że najwięcej emocji budzą towarzyszące niesieniu pomocy kwestie polityczne.⁶⁸⁰

Jednym z przewijających się problemów jest powiązanie aktywności pomocowej z zagadnieniami leżącymi w zakresie tradycyjnie pojmowanego bezpieczeństwa. Za przykłady takich działań mogą posłużyć:

- niesienie wsparcia przez siły zbrojne zaangażowane w konflikt,
- finansowanie grup oskarżanych przez inne państwa o terroryzm,
- odmowa udzielenia pomocy rządów uznającym jakieś państwo lub odwrotnie - finansowanie terytoriów pozostających pod kontrolą władz nieuznawanych przez większość wspólnoty międzynarodowej.

⁶⁸⁰ Zob. Tabela 32. w Aneksie pracy.

Czerpanie przez dawców ODA profitów gospodarczych płynących bezpośrednio ze świadczenia pomocy jest tematem budzącym żywe emocje w wielu kręgach. *Wschodzący donatorzy*, w większości kraje o średnim poziomie DNB *per capita*, znajdują wiele sposobów, aby wydane fundusze w jakiś sposób wróciły do ich gospodarki. Najpopularniejszym sposobem jest wiązanie pomocy. Inną z podejmowanych prób jest udzielanie wsparcia w formie stypendiów przyznawanych obywatelom państw beneficjentów studiujących w kraju donatora. W tym wypadku pieniądź najczęściej nie opuszcza nawet granic państwa oferującego ODA. Kolejnym typem zabezpieczania własnych interesów jest realizacja projektów, które w bezpośredni sposób przyczynią się do ułatwienia własnych inwestycji zagranicznych lub umożliwią import tanich surowców napędzających gospodarkę dawcy.

Innym wzbudzającym kontrowersje zagadnieniem jest skupianie się na pomocy technicznej, choć dawcy mogliby sobie pozwolić na bardziej aktywną pomoc finansową.⁶⁸¹ W ramach dalszego dojrzewania *wschodzący donatorzy* będą musieli jeszcze bardziej rozbudować materialną stronę swego wsparcia. Tym samym zwiększą własną atrakcyjność w oczach potencjalnych beneficjentów i łatwiej doprowadzą do realizacji pożądanych funkcji ODA. Należy przypuszczać, że odbiorcy wsparcia będą coraz częściej oczekiwali od nich konkretnych rezultatów, a w mniejszym stopniu zadawała się będą szkoleniami i stypendiami.

Zaprezentowane powyżej kwestie, mogące stanowić przyczyny kontrowersji, są z natury rzeczy subiektywne. W każdym kraju znajdują się grupy, które zaprezentowane kontrowersyjne praktyki uznają co najwyżej za „minimalizację strat”. Traktują one działalność pomocową jako „marnotrawstwo” pieniędzy podatników na finansowanie korzyści odczuwanych przez mieszkańców/decydentów innych państw (czyli obcych). Taką argumentacją mogą posługiwać się nie tylko podmioty kontestujące ideę solidarności międzynarodowej. Często kierują się nią również pracownicy instytucji, których głównym celem jest dbanie o dobrobyt własnych obywateli czy przedsiębiorcy, konkurujący z firmami wywodzącymi się z globalnego Południa. Formułowanie krytyki *wschodzących donatorów* na podstawie przedstawionych kwestii jest o tyle ryzykowne, że argumenty oparte są na pewnych punktach widzenia, a nie czynnikach obiektywnych. Może się zdarzyć, że przekonywujący odniesie odwrotny skutek od zamierzonego.

⁶⁸¹ Właściwość ta została, co prawda, podniesiona tylko przy jednej z omawianych grup, lecz faktycznie pasuje do znacznej części *wschodzących dawców*.

5.8. Główne cechy różnicujące wschodzących donatorów

Jednym z punktów analizy było wskazanie cech charakterystycznych dla każdej z grup *wschodzących donatorów*. Okazało się, że część z nich się powtarza. Zostały zatem wskazane jako uniwersalne uwarunkowania towarzyszące aktywności badanego grona. Istnieją także inne właściwości, których występowanie lub szczególna intensywność są znakiem rozpoznawczym konkretnych typów *wschodzących dawców*, np.:

- duża rola NGO w dystrybucji ODA państw Północy,
- powiązanie wolumenu ODA grupy południowej - arabskiej z wielkością zysków płynących z eksportu ropy naftowej,
- łączenie przez aktorów regionalnych retoryki oraz założeń *tradycyjnych donatorów* i państw Południa.⁶⁸²

Specyfikę pomocowych indywidualistów w gronie *wschodzących donatorów* oddaje kontekst, w jakim powinno się odczytywać ich działania. W przypadku **aktorów regionalnych** liczy się wpływ na stosunki lokalne i polepszenie/utrzymanie pozycji danego podmiotu w jego najbliższym otoczeniu. Potencjał, cele i ambicje **wylaniających się mocarstw globalnych** powodują, że ich aktywność musi wykraczać poza regionalną współpracę rozwojową.

Pewne różnice można także zauważyć pomiędzy *wschodzącymi donatorami* integrującymi się z innymi dawcami. Współpraca z partnerami w każdej z analizowanych grup posiada własną specyfikę. **Państwa Północy** oparły się w dużej części na zastanych wielostronnych strukturach pomocowych, utworzonych przez ich wysoko rozwiniętych partnerów integracyjnych. Musiały zaakceptować panujące w nich reguły, jednak z upływem czasu i wzrostem finansowania uzyskują większe możliwości współzarządzania nimi. **Grupa południowa - arabska** od podstaw stworzyła dobrze skoordynowany system pomocowych instytucji, który łączy wysiłki funduszy bilateralnych i agencji wielostronnych. Mechanizmy harmonizacji działań arabskiej Grupy Koordynującej mogą śmiało być stawiane za wzór innym aktorom globalnego środowiska pomocowego. **Latynoamerykański** system wsparcia rozwojowego opiera się na licznych, ale luźno powiązanych inicjatywach, które przez lata tworzyły się wokół struktur integrujących region. Wzmocnienie instytucji UNASUR zaowocować może zwiększeniem stopnia koordynacji działań i wykroczeniem poza konsultacje decydentów.

⁶⁸² Zob. Tabela 33. w Aneksie pracy.

6. WPLYW WSCHODZĄCYCH DONATORÓW NA OBRAZ GLOBALNEJ WSPÓŁPRACY ROZWOJOWEJ

Zagadnienie wpływu w nauce o stosunkach międzynarodowych jest mocno powiązane z pojęciem potęgi/siły (*power*). Łączone jest też z kontekstem tradycyjnie pojmowanej polityki zagranicznej i działań zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa państwa lub realizacji jego innych żywotnych interesów. Kalevi Jaako Holsti ujmuje „wpływ” jako aspekt potęgi/siły i środek do prowadzący do celów, które w inny sposób nie mogą być osiągnięte. W jego rozumieniu państwo A przy użyciu różnych zasobów wpływa na kraj B, by ten zrobił X. Potęga/siła jest przez niego definiowana jako zdolność państwa do kontroli innych podmiotów międzynarodowych.⁶⁸³

W odniesieniu do współpracy rozwojowej lepiej sprawdzi się ujmowanie „wpływu” w sposób niekojarzący się nazbyt z realizmem politycznym. Powinno ono uwzględniać różnorodność perspektyw i adresatów oddziaływania. Dlatego można mówić o wpływie *wschodzących donatorów*:

1. na beneficjentów

- z perspektywy rozwoju - podejmowanie działań sprzyjających rozwiązywaniu problemów społeczno-gospodarczych beneficjentów;
- z punktu widzenia celów strategicznych i realizacji funkcji ODA - pojawienie się nowych możliwości czerpania korzyści politycznych i gospodarczych wraz ze zmniejszaniem się skali problemów rozwojowych biorców oraz udzielanie wsparcia w sposób ułatwiający osiągnięcie strategicznych celów donatora;

2. na tradycyjnych dawców

- z perspektywy podejmowanych operacji prorozwojowych - oddziaływanie na zakres, skalę i założenia pomocy świadczonej przez *tradycyjnych donatorów*;
- z punktu widzenia celów strategicznych i realizacji funkcji ODA - udowodnienie członkom Komitetu, że warto wspierać strategiczny cel *wschodzącego donatora* lub przynajmniej nie trzeba przeszkadzać w jego osiągnięciu; zwiększenie zrozumienia dla czerpania korzyści z realizacji funkcji ODA przez dawców spoza DAC.

⁶⁸³ K. J. Holsti, *International Politics. A Framework for Analysis*, Fourth Edition, University of Columbia, New Jersey 1983, s. 145-148. Zob. także G. Evans, J. Newnham, *The Penguin Dictionary of International Relations*, Penguin Books, London 1998, s. 249-250.

Rozdział służy przedstawieniu obecnego i potencjalnego wpływu *wschodzących donatorów* na pozostałe elementy globalnego systemu pomocy rozwojowej. Prezentacja podzielona jest na dwie części. Pierwsza omawia relacje z beneficjentami wsparcia. Druga poświęcona jest interakcjom z rdzeniem systemu (*członkami DAC* oraz instytucjami międzynarodowymi). W wielu partiach rozdział opiera się na technice grupowania argumentów, jaką jest analiza SWOT, i przedstawia:

- mocne strony *wschodzących donatorów* w badanym zakresie,
- słabe strony dawców nienależących do DAC w obrębie analizowanego zagadnienia,
- szanse płynące z aktywności *wschodzących donatorów*,
- zagrożenia wiążące się z działaniami omawianych podmiotów.

6.1. Relacje z beneficjentami ODA i odnoszone przez nich korzyści

Kluczowe dla oceny wpływu *wschodzących donatorów* w systemie pomocowym jest wskazanie efektów, jakie osiągają w pracy z beneficjentami. Co nowego (różniącego się od oferty *tradycyjnych dawców*) mogą zyskać biorcy pomocy? W jaki sposób analizowane podmioty radzą sobie z zaspokajaniem największych potrzeb? Czy ich oddziaływanie może być jednoznacznie zakwalifikowane jako pozytywne czy negatywne? Czy krytyka działań donatorów spoza Komitetu jest uzasadniona?

6.1.1. Wkład *wschodzących donatorów* w rozwój współpracy Południe – Południe

Współpraca na linii Południe-Południe nie musi ograniczać się tylko do kwestii pomocy rozwojowej. Może przejawiać się także na takich płaszczyznach, jak:

- sfera polityczna - czynna promocja idei (adwokatura),
- sfera gospodarcza - wymiana handlowa z innymi krajami Południa oraz wzajemnie prowadzone zagraniczne inwestycje bezpośrednie,
- sfera tożsamościowa - udział w strukturach międzynarodowych państw Południa,
- sfera bezpieczeństwa - udział w misjach pokojowych,
- współpraca naukowa i kulturalna,
- kontakty społeczne i otwarcie się na przepływ ludzi.

W promocję współpracy pomiędzy krajami rozwijającymi się mocno zaangażowany jest SNZ. W strukturze Systemu wyznaczono osobny komitet wysokiego szczebla (*High-level Committee on South-South Cooperation*) oraz poświęcone temu zagadnieniu specjalne biuro (*United Nations Office for South-South Cooperation*). Sekretarz Generalny składa ZO cykliczne raporty nt. stanu współpracy pomiędzy państwami Południa. Wraz z ustanowieniem MCR i spotkaniami poświęconymi efektywności ODA zaczęto więcej mówić o potrzebie intensyfikacji współdziałania w kręgu samych krajów rozwijających się. ZO uczciło wysiłki na rzecz współpracy Południe-Południe ustanowieniem specjalnego dnia w kalendarzu Organizacji. W grudniu 2009 r. pod zwierzchnictwem Narodów Zjednoczonych odbyła się w Nairobi Konferencja Wysokiego Szczebla ds. Współpracy Południe-Południe. Interesującą inicjatywą są organizowane od 2011 r. globalne wystawy rozwoju na linii Południe-Południe (*The Global South-South Development Expo*). Służą do przekazywania konkretnych rozwiązań pomiędzy krajami rozwijającymi się. Wokół przedstawicielstw instytucji SNZ, również w państwach będących *wschodzącymi donatorami*, tworzą się tzw. „centra dystrybucji wiedzy” (*knowledge hubs*). Ich zadaniem jest ułatwianie krajom Południa wymiany doświadczeń na polu nauki i kultury.⁶⁸⁴

Artykułując potrzebę odgrywania przez SNZ większej roli w globalnym systemie pomocowym, badani donatorzy pośrednio dążą także do wzmocnienia kooperacji pomiędzy krajami rozwijającymi się.

Podstawowym atutem wschodzących donatorów, w kontekście wspierania współpracy pomiędzy krajami rozwijającymi się, jest fakt, że zdecydowana większość analizowanych podmiotów wywodzi się z Południa. Ich zainteresowanie tematem nie jest

⁶⁸⁴ *Background*, informacja dostępna na stronach internetowych Biura Narodów Zjednoczonych ds. Współpracy Południe-Południe (pod adresem: <http://ssc.undp.org/content/ssc/about/Background.html>); *High-level Committee on South-South Cooperation, 17th Session*, informacja dostępna na stronach internetowych Biura Narodów Zjednoczonych ds. Współpracy Południe-Południe (pod adresem: <http://ssc.undp.org/content/ssc/news/events/HLC17thSession.html>); *United Nations Day for South-South Cooperation: 12 September*, tekst informacyjny na stronach internetowych Narodów Zjednoczonych (pod adresem: <http://www.un.org/en/events/southcooperationday/>); *The High Level United Nations Conference on South-South Cooperation*, strona internetowa Konferencji Wysokiego Szczebla ds. Współpracy na linii Południe-Południe (dostępna pod adresem: <http://southsouthconference.org/>); *Global South-South Development Expo*, strona internetowa globalnej wystawy rozwoju na linii Południe-Południe (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.southsouthexpo.org/>); *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-seventh session. A/67/208, 30 July 2012, op. cit., s. 9-10, 13-15. Zob. także: C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 2; M. M. Zahran, E. Roman-Morey, T. Inomata, *South-South and Triangular Cooperation in the United Nations System*, Geneva 2011, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/Evaluation%20Reports/JIU%20Evaluation%202011.pdf>), s. 8-40.

„sztuczne” lub wymuszone, jak to ma miejsce w przypadku *tradycyjnych dawców*. Kooperacja na linii Południe-Południe leży w naturalnym interesie *wschodzących donatorów*.

Analizowane podmioty starają się zachować wizerunek „swoich”. Prezentują równość zaangażowanych w horyzontalną współpracę podmiotów i podkreślają, że własne problemy pozwalają im lepiej zrozumieć potrzeby beneficjentów.⁶⁸⁵ Taki obraz jest przeciwstawiany wertykalnej, „obcej” pomocy *państw DAC*, osadzonej w zachodnim sposobie myślenia.

Wśród krajów-adwokatów sprawy integracji podmiotów nienależących do bogatej Północy wymienia się państwa będące *wschodzącymi dawcami*.⁶⁸⁶

Eksperci Grupy Banku Światowego prognozują, że w najbliższych latach podstawą wzrostu przepływu ZIB w skali globalnej będą transfery dokonywane na linii Południe-Południe. Dodatkowo przewidują, że w 2015 r. udział krajów rozwijających się w handlu światowym wzrośnie do 35%.⁶⁸⁷ Impulsem do jego zwiększenia ma być wymiana na linii Południe-Południe. W 2002 r. państwa Południa kierowały tylko 39,2% eksportu do innych krajów rozwijających się. W 2010 r. wskaźnik ten sięgnął 50%. W latach 2001-2010 wymiana na linii Południe-Południe była najszybciej przyrastającym segmentem światowego handlu. Wpłynęło na to nie tylko zwiększone zapotrzebowanie na surowce czy infrastrukturalne projekty inwestycyjne, które eliminują bariery utrudniające udział krajów rozwijających się w handlu międzynarodowym. Istotną rolę odegrał także wzrost popytu wewnętrznego w krajach Południa, szczególnie w Brazylii, Chinach, Indiach czy RPA.⁶⁸⁸

W zakresie współpracy w regionalnych strukturach integracyjnych państw Południa szczególnie aktywne są podmioty zaliczane do grup: południowej - latynoamerykańskiej i południowej - arabskiej. Nie można powiedzieć, by inni *wschodzący dawcy* izolowali się od

⁶⁸⁵ Zob. D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 8. Rodzi się jednak pytanie, czy pomoc w ramach współpracy Południe-Południe musi automatycznie oznaczać równość zaangażowanych podmiotów, a tym samym - czy niektórzy *wschodzący dawcy* z czasem nie wchodzą na tory mentorskiego pouczenia, bez patrzenia na realne potrzeby beneficjentów. Samo nazwanie prowadzonych działań współpracą Południe-Południe nie zapobiega takiemu stanowi rzeczy.

⁶⁸⁶ Zob. np. M. M. Zahran, E. Roman-Morey, T. Inomata, *South-South and Triangular...*, op. cit., s. 4.

⁶⁸⁷ W zależności od źródła i metodologii liczenia/klasyfikacji państw, można znaleźć różne wyniki udziału Południa w handlu światowym. Powołując się na OECD, w 2011 r. Sekretarz Generalny ONZ wskazał w swym raporcie nt. współpracy Południe-Południe, że udział ten w 2008 r. wyniósł 37%. Natomiast w tym samym roku eksperci jednostki nadzorującej SNZ, cytując publikację IBRD i UNCTAD, podali, że w latach 2005-2009 wskaźnik ten miał wzrosnąć z 12% do 22%. Zob. *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-sixth session. A/66/229, 3 August 2011, op. cit., s. 3; M. M. Zahran, E. Roman-Morey, T. Inomata, *South-South and Triangular...*, op. cit., s. 4.

⁶⁸⁸ *Global Economic Prospects: Assuring growth over the medium term*, Volume 6, January 2013, The World Bank, raport dostępny na stronach internetowych Grupy Banku Światowego (pod adresem: http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1322593305595/8287139-1358278153255/GEP13AFinalFullReport_.pdf), s. 41-42, 63; *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-seventh session. A/67/208, 30 July 2012, op. cit., s. 3, 8, 10-11.

lokalnych organizacji międzynarodowych. Z różną intensywnością udzielają się w nich także wyłaniające się mocarstwa globalne i aktorzy regionalni. Tradycyjnie z zagadnieniem współpracy pomiędzy krajami Południa związane są G-77 i NAM, do których należy duża część *wschodzących donatorów*.⁶⁸⁹ Coraz większego znaczenia nabiera BRICS, który ma potencjał, by odgrywać pierwszoplanową rolę w skali światowej i przenieść postulaty państw Południa na poziom globalny.

Co pewien czas dochodzi do sytuacji, w których pomiędzy *wschodzącymi donatorami* nie udaje się stworzyć jednolitego frontu w odniesieniu do istotnych problemów politycznych, czy też w kwestiach ważnych dla gospodarek państw Południa. Rozbieżności wynikają z:

- partykularnych interesów,
- agitacji państw trzecich,
- braku wspólnych organów, działających nieprzerwanie, a nie od szczytu do szczytu, które uzgadniałyby stanowiska czy koordynowały działania na arenie międzynarodowej.

Dopuszczanie do takiego stanu rzeczy można niewątpliwie odbierać jako **słabą stronę** badanych dawców.

Wśród priorytetowych działań prorozwojowych *wschodzących donatorów* brakuje starań o ułatwienie swobodnego przepływu jednostek pomiędzy państwami Południa.⁶⁹⁰ Wyjątkami są regulacje w Ameryce Południowej czy w obrębie GCC, choć i one nie są doskonałe (szczególnie w drugim z podawanych przypadków). Prawdopodobnie na obecnym etapie współpracy państw Południa, nawet w wymiarze regionalnym, postulaty wprowadzenia rozwiązań sprawdzonych w jednoczącej się Europie byłyby ocenione jako odruch idealizmu. Ułatwienie przez *wschodzących dawców* legalnego i niekłopotliwego przemieszczania się obywateli krajów rozwijających się powinno przynieść pewne korzyści. Nawet jeśli nie zanotuje się ich w gospodarce, to na pewno w sferach: kultury, nauki i międzyludzkiej.

Wzrost znaczenia i potencjału gospodarczego analizowanych podmiotów **daje nadzieję** na odnalezienie brakujących dotąd środków, potrzebnych do sfinansowania ciekawych i ambitnych przedsięwzięć łączących kraje rozwijające się.

⁶⁸⁹ *G77 calls for strengthening of South-South cooperation*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 07.05.2013 r. Podmioty zaangażowane we współpracę Południe-Południe odwołują się często do dwóch deklaracji o historycznym już znaczeniu: końcowej konferencji w Bandungu i Planu działań z Buenos Aires ws. promocji i wdrażania współpracy technicznej pomiędzy krajami rozwijającymi się, przyjętego przez ZO w 1978 r. Oba dokumenty wieńczyły ponadregionalne spotkania krajów rozwijających się i nadal wpisują się w postulaty G-77 i NAM. Zob. K. Smith, T. Yamashiro Fordelone, F. Zimmermann, *Beyond the DAC...*, op. cit., s. 6; T. Chahoud, *Financing for Development...*, op. cit., s. 2.

⁶⁹⁰ Takie działania, jeśli istnieją, nie przebijają się wśród innych przekazów o priorytetach.

Za główną szansę można uznać sytuację, w której prowadzona przez *wschodzących dawców* działalność pomocowa będzie rozszerzała się na inne płaszczyzny współpracy Południe-Południe. Może to stanowić impuls do nowych inicjatyw międzypaństwowych w sferze gospodarczej, politycznej i naukowo-kulturowej. Przede wszystkim jednak ułatwi wzajemne poznawanie się społeczeństw.

Silne zaangażowanie *wschodzących donatorów* w umacnianie współpracy na linii Południe-Południe może stwarzać także **potencjalne zagrożenie** dla omawianej idei. Negatywne zjawiska, które będą towarzyszyły działalności pomocowej analizowanych podmiotów, mogą być czynnikiem zniechęcającym do zacieśniania współdziałania krajów rozwijających się.

6.1.2. Reakcje wschodzących donatorów na największe potrzeby pomocy

Z punktu widzenia beneficjentów bardzo ważna jest odpowiednia reakcja dawców na występowanie, często bardzo gwałtownych, wzrostów zapotrzebowania na wsparcie. Postawy *wschodzących donatorów* w tym zakresie mogą być mierzone przez:

- odpowiedzi na spektakularne kryzysy humanitarne,
- działania zmierzające do stymulacji rozwoju Afryki Subsaharyjskiej,
- wsparcie krajów najsłabiej rozwiniętych,
- oddziaływanie na państwa wrażliwe.

Początek XXI wieku przyniósł sytuację, które można określić jako testy dla społeczności międzynarodowej. Spektakularne **kryzysy humanitarne** mocno dotknęły ludność wielu krajów. Powstały one choćby po tsunami na Oceanie Indyjskim z grudnia 2004 r., trzęsieniu ziemi na Haiti w styczniu 2010 r. czy gigantycznej powodzi w Pakistanie w lecie tego samego roku. Jednak nie tylko przyroda stawiała znaki zapytania nad egzystencją społeczeństw państw Południa. Cierpiały one także z powodu konfliktów zbrojnych. Wymienić tu można spory poruszające międzynarodową opinię publiczną, jak choćby:

- wojny w Afganistanie i Iraku,
- walki wewnętrzne w Sudanie,
- konflikt izraelsko-palestyński - w tym szczególnie operacja zbrojna Izraela w Strefie Gazy z grudnia 2008 r.
- wojny domowe w Libii i Syrii.

Problemy, być może nawet jeszcze większe, pojawiały się także przy innych, „mniej medialnych” walkach. Tego typu sytuacje wykreowały potrzebę szybkiej organizacji wsparcia. W takich sytuacjach pomoc pozwala przetrwać najtrudniejsze momenty, powstrzymać rozprzestrzeniające się choroby, dostarcza schronienia i wyżywienia aż do momentu powrotu względnej normalności.

Zawarte w prowadzonej przez UN OCHA bazie FTS statystyki wskazują, że szczególne natężenie globalnej działalności humanitarnej miało miejsce w roku 2005 oraz okresie 2008-2012. Poziom finansowania tego typu aktywności *wschodzących donatorów* mocno się zmieniał (wahał się pomiędzy 127,18 mln USD a 774,35 mln USD).⁶⁹¹

Nie będzie zaskoczeniem stwierdzenie, że wielkość wolumenu pomocy humanitarnej *wschodzących donatorów* w 2005 r. była determinowana wystąpieniem tsunami na Oceanie Indyjskim w grudniu 2004 r. Jednak nie zawsze ich reakcje były zgodne z globalnymi trendami.

W 2008 r. najwięcej uwagi i środków finansowych wspólnoty międzynarodowej przyciągało wspieranie Sudanu, Etiopii i Afganistanu. Hojne datki Arabii Saudyjskiej na rzecz Jemenu, ChRL, Sudanu i Etiopii wyznaczyły nieco inne priorytety *wschodzących dawców*.

Wkład badanych donatorów w globalne działania humanitarne w 2009 r. został zdominowany przez pomoc ZEA dla Jemenu, Pakistanu i Palestyny. *Tradycyjni dawcy* w tym czasie koncentrowali się głównie na Sudanie oraz Afganistanie, Palestynie i Etiopii.

W 2010 r. trendy światowe i preferencje pomocy *wschodzących donatorów* znowu się spotkały - w obu przypadkach wsparcie trafiało w pierwszym rzędzie na Haiti i do Pakistanu. Brazylia wysłała na Karaiby o wiele więcej pomocy niż do Azji Południowej, a odwrotnie postąpiły Arabia Saudyjska i Turcja, co jest całkowicie zrozumiałe z punktu widzenia związków kulturowych i logistyki. Interesujące jest jednak, że w czołówce odbiorców rosyjskiej pomocy humanitarnej zaraz za Haiti a przed Pakistanem znalazł się Kirgistan, co trudno tłumaczyć inaczej niż interesami politycznymi. Rok 2010 przyniósł zdecydowane zainteresowanie przedstawicieli grupy południowej - latynoamerykańskiej sprawami humanitarnymi. W następnych latach Brazylia podtrzymała i rozwinęła aktywność w tej

⁶⁹¹ Zob. Tabela 34. w Aneksie pracy. Jedną z przyczyn tak dużego zróżnicowania wolumenu, jak i niższego niż można się było spodziewać udziału w globalnej pomocy, może być niewystarczające raportowanie. Jak wiemy, *wschodzący donatorzy* z różnych przyczyn miewają problemy z informowaniem o poziomie niesionej pomocy (statystyki przekazywane są do FTS na zasadach dobrowolności). UN OCHA mogła w łatwy sposób uzyskać dane nt. wpłat analizowanych podmiotów na konta instytucji wielostronnych, lecz dotarcie do szczegółów bilateralnej aktywności *wschodzących dawców* nie zawsze musiało kończyć się powodzeniem. Choć, z drugiej strony, prawdą może też być, że *wschodzący donatorzy* generalnie nie łożą wielkich kwot na pomoc humanitarną, a ich zainteresowanie tą kwestią znacznie się waha, zależnie od okoliczności.

kwestii. Jednak Argentyna, Chile, Kolumbia i Wenezuela ograniczyły skalę wydatków na doraźną pomoc niesioną ofiarom katastrof naturalnych. Ta różnica demonstruje, że Brazylia zaangażowana jest zarówno w kwestie latynoamerykańskie, jak i ogólnoświatowe. Jej sąsiedzi koncentrują się tylko na regionie.

W 2011 r. *członkowie DAC* skupiali się na niesieniu wsparcia społeczeństwom Afganistanu, Sudanu, Etiopii i Japonii. Zwiększający swą aktywność humanitarną *wschodzący donatorzy* wybrali: kraje afrykańskie - w tym Etiopię, Somalię i w mniejszym stopniu Sudan (ChRL, Turcja, ZEA, Brazylia), Libię, Jemen, Palestynę (ZEA) oraz Haiti i Sri Lankę (Brazylia). Jak widać, priorytety analizowanych dawców jedynie w pewnej części nakładały się na główne wysiłki reszty społeczności międzynarodowej.

W 2012 r. tendencje dominujące u *wschodzących i tradycyjnych dawców* wykazały zbieżność tylko w niewielkiej części. Ze względu na dynamikę wzrostu łożonych środków ze strony *wschodzących donatorów* wyróżniała się pomoc brazylijska, która powędrowała głównie do Somalii oraz Nigru, Kenii, Haiti i KRL-D. Przykuło uwagę także wsparcie rosyjskie, przeznaczone głównie dla Tadżykistanu, Kirgistanu, KRL-D i Syrii. Głównymi odbiorcami globalnej pomocy humanitarnej były: Sudan Południowy i Afganistan, a także w mniejszym stopniu DRK, Kenia, Etiopia i Sudan.

W kilku przypadkach, mimo wystąpienia znacznych kryzysów humanitarnych zaangażowanie *wschodzących dawców*, nawet biorąc pod uwagę ograniczoną skalę ich wydatków na pomoc humanitarną, było niewielkie (dani beneficjenci byli pomijani lub ich wspieranie nie było priorytetem). Mowa o:

- Sudanie (szczególnie w kontekście dawców arabskich, ale i ogólnie),
- Afganistanie (odnośnie grupy południowej - arabskiej),
- DRK (ogólnie),
- Iraku (ogólnie).

Na świadczenie wsparcia humanitarnego, podobnie jak to ma miejsce w przypadku oferowania pomocy rozwojowej *sensu stricto*, wpływ mają stosunki regionalne. Przykładowo, decyzje donatorów arabskich o działaniu na rzecz społeczeństw Afganistanu, Autonomii Palestyńskiej, Iraku czy Sudanu, albo niepodejmowaniu go, zawsze będą rozpatrywane w aspekcie politycznych przyczyn i konsekwencji.⁶⁹² Jednak, jak pokazuje doświadczenie, pomoc humanitarna *wschodzących donatorów*, szczególnie w przypadku reagowania na

⁶⁹² Zob. L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in The Gulf States*, op. cit., s. 22 – 24.

najbardziej nagłośnione kryzysy humanitarne, potrafi wykraczać poza obszar specjalizacji geograficznej.

Pojedynczy wschodzący dawcy, nawet ci najbardziej aktywni, nie należą do najhojniejszych sponsorów działalności humanitarnej. W 2012 r. wśród dwudziestu pięciu głównych źródeł wsparcia humanitarnego UN OCHA wymieniała: Arabię Saudyjską, która dostarczyła 0,7% środków monitorowanych przez tę instytucję SNZ; Brazylię z 0,4% i Rosję z 0,4%. Dla porównania, najwięcej wniosły: USA 30,8%; KE 13% i Wielka Brytania 6,1%.⁶⁹³

W ostatnich latach badani dawcy rzadko angażowali się bezpośrednio w międzynarodowe konflikty zbrojne. „Rzadko” nie oznacza całkowitego powstrzymania się od działań militarnych. Wspomnieć wypada o:

- poparciu przez *wschodzących donatorów* typu północnego i Turcję inwazji na Afganistan w 2001 r. i Irak dwa lata później (oraz wysłaniu przez część z nich swych kontyngentów zbrojnych do tych państw),
- operacjach zbrojnych prowadzonych przez Izrael,
- udziale Rosji w wojnie z Gruzją,
- nierozwiązanym sporze indyjsko-pakistańskim o Kaszmir.

Nie można zauważyć, aby wspomniane zaangażowanie przekładało się na radykalne zmiany ilościowe i jakościowe w świadczeniu pomocy humanitarnej przez te państwa. Mimo że Afganistan i Irak stały się odbiorcami wsparcia humanitarnego sporej części *wschodzących donatorów*, nadal ich pozycja nie wyróżnia się zbytnio od reszty beneficjentów.

Państwa zaliczane do grona *wschodzących dawców* stopniowo zwiększają swe **zainteresowanie Afryką**. Taka tendencja jest zauważalna przynajmniej od początku XXI w.⁶⁹⁴ Różnie jednak przebiega wcielenie w życie zapewnień decydentów o potrzebie działania na rzecz społeczeństw subsaharyjskich. Na szczęście, aktywność omawianych podmiotów nie ogranicza się do pustych deklaracji „ideowych”. Różni autorzy, nawet pomimo zgłaszania zastrzeżeń, wymieniają przykłady konkretnych działań w sferze

⁶⁹³ *Global Humanitarian Contributions in 2012: Totals by Donors as of 01-June-2013*, wykaz dostępny na stronach internetowych UN OCHA (pod adresem: http://fts.unocha.org/reports/daily/ocha_R18_Y2012__1306010224.pdf).

⁶⁹⁴ Jak słusznie zauważa Peter Kragelund, obecność państw nienależących do DAC w Afryce nie jest czymś nowym i zadziwiającym. Właściwie jest to powrót *wschodzących dawców* do kwestii wspierania przemian społeczno-gospodarczych na tym kontynencie. Zob. P. Kragelund, *The Return of ...*, op. cit., s. 555.

gospodarczo-społecznej (w tym handlowej), politycznej i technicznej, z których korzyści czerpią państwa afrykańskie.⁶⁹⁵

Troska o społeczeństwa afrykańskie, ale przede wszystkim chęć zacieśnienia współpracy z nimi, prowadziły dawców do powoływania forów lub specjalnych partnerstw. Takie inicjatywy ogniskowały się wokół jednego donatora (ChRL, Indii, Turcji czy nawet Tajlandii) lub całego regionalnego bloku (UNASUR). Ewidentny jest efekt wzajemnej inspiracji czy kopiowania pomysłu. Niemniej podkreśla się, że specyfika poszczególnych inicjatyw jest zawsze odmienna.⁶⁹⁶

Brakuje forum czy specjalnych spotkań na linii kraje arabskie-Afryka. Warto jednak przypomnieć, że dawcy znad Zatoki mają stałą, wspólną instytucję skierowaną wobec państw afrykańskich - BADEA. Dialog *wschodzących dawców* z Północy wpisuje się w inicjatywy wspólnotowe, takie jak inicjatywa AKP czy szczyty Afryka-UE.

Dodatkowym argumentem, który obrazuje zainteresowanie *wschodzących donatorów* Afryką, jest przynależność Arabii Saudyjskiej, Argentyny, Brazylii, ChRL, Indii, Kuwejtu oraz ZEA do *African Development Bank* i/lub *African Development Fund*.⁶⁹⁷

Poszczególne działania analizowanych podmiotów, mające sprzyjać promocji rozwoju w Afryce, w większości przypadków nie przekładają się jeszcze na znaczne finansowanie wsparcia dla tego kontynentu. O wysokiej skali zaangażowania można mówić w przypadku:

⁶⁹⁵ Zob. np. Baza danych inicjatywy *AidData*, tworzona przez ekspertów z Brigham Young University i organizację pozarządową Development Gateway, dostępna na stronach internetowych inicjatywy (pod adresem: <http://aiddata.org/dashboard>); P. Davies, *A Review of...*, op. cit., s. 9; C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 7-9; P. Jordan, *A Bridge Between...*, op. cit., s. 87-89 i nast.; *India*, op. cit., s. 3-4; V. Katti, T. Chahoud, A. Kaushik, *India's Development Cooperation...*, op. cit., s. 3-4; *Turkey's Development Cooperation...*, op. cit.; M. M. Zahran, E. Roman-Morey, T. Inomata, *South-South and Triangular...*, op. cit., s. 5; *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-fourth session. A/64/321, 24 August 2009, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/SG%20Reports/SG%20Report%20on%20SSC%202009.pdf>), s. 7; *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-sixth session. A/66/229, 3 August 2011, op. cit., s. 3; *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-seventh session. A/67/208, 30 July 2012, op. cit., s. 8, 13; E. Deutscher, *Development Co-operation Report 2010*, op. cit., s. 137; *Thailand Info: Emerging...*, op. cit.; *Emerging public and sovereign fund investors in Africa's infrastructure: Challenges and Perspectives*. NEPAD-OECD Africa Investment Initiative. Expert Roundtable: Investment in Transport Infrastructure, NEPAD, OECD 2008, raport dostępny na stronie internetowej OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/investment/investmentfordevelopment/41775935.pdf>), s. 6-9, 12; *Africa's Cooperation with New and Emerging Development Partners: Options for Africa's Development*, Office of the Special Adviser on Africa. United Nations, New York, 2010, raport dostępny na stronach internetowych Narodów Zjednoczonych (pod adresem: http://www.un.org/africa/osaa/reports/emerging_economies_2009.pdf), s. 39-60, 64-71, 75-79; P. Kragelund, *The Return of...*, op. cit., s. 575, 578.

⁶⁹⁶ *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-seventh session. A/67/208, 30 July 2012, op. cit., s. 12-13; *South American leaders...*, op. cit.; T. Pearson, *Africa-South America...*, op. cit.; C. Schläger, *New Powers for...*, op. cit., s. 8-9; J. Humphrey, *Indian Development Cooperation...*, op. cit., s. 2; *Thailand*, op. cit., s. 3; *Africa's Cooperation with...*, op. cit., s. 12.

⁶⁹⁷ Zob. *Member countries*, informacja dostępna na stronie internetowej African Development Bank Group (pod adresem: <http://www.afdb.org/en/about-us/members>).

arabskich instytucji pomocowych (głównie wielostronnych, ale też KFAED), Brazylii, ChRL, Indii (przede wszystkim w zakresie preferencyjnych kredytów eksportowych) oraz RPA. Z tego grona jedynie Chiny przekazują środki porównywalne z wielkością wkładów czołowych dawców z DAC, choć i tak daleko im jeszcze do hojności instytucji europejskich (5,44 mld USD w 2010 r.) czy USA (7,76 mld USD w 2010 r.).⁶⁹⁸

Fakt udzielania wsparcia potrzebującym społeczeństwom Afryki daje *wschodzącym donatorom* wiele możliwości politycznych, gospodarczych i kulturowych. Należą do nich:

- zaprezentowanie zdolności do działania poza własnym regionem,
- wzmocnienie kontaktów z grupą krajów rozwijających się,
- budowa pozytywnego wizerunku,
- uzyskanie szansy na przekonywanie globalnej społeczności do swego punktu widzenia na różne ważne tematy międzynarodowe.

ChRL realizuje najbardziej radykalną strategię budowy wpływów w Afryce. Czyni to z wykorzystaniem retoryki krytycznej względem kolonializmu (w przeszłości) i neokolonializmu (obecnie). Obraz przyjaznego, południowego stosunku do Afryki (w odróżnieniu od obcego, w domyśle – neokolonialnego, północnego wpływu państw DAC) jest wzmacniany przez szkolenia elit wielu społeczeństw afrykańskich. Pekin podkreśla więzi kulturowe, wywodzące się m.in. z okresu wspólnego wspierania się w minionej walce o wolność. Chinom zależy na utrzymaniu wizerunku narodu traktującego Afrykańczyków jako równych sobie, w odróżnieniu od Zachodu, który ma widzieć społeczeństwa Czarnego Łądu jako byłych poddanych. Taka argumentacja w oczywisty sposób nie odpowiada *tradycyjnym donatorom*, ale często trafia na podatny grunt u tych beneficjentów, którzy są niezadowoleni z globalnego porządku gospodarczego.⁶⁹⁹

Realną szansą dla Afryki jest zapoznanie się z działaniami wschodzących dawców w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego i zaspokajania fundamentalnych

⁶⁹⁸ Chodzi o bezpośrednie zaangażowanie, czyli pomoc bilateralną, a w przypadku wielostronnych instytucji arabskich - o wsparcie przekazywane bez pośrednictwa kolejnych organizacji międzynarodowych. Liczni *wschodzący dawcy*, szczególnie typu północnego, przekazują za pośrednictwem instytucji multilateralnych dużą część swych środków, które trafiają także do Afryki. Problem polega na tym, że w przypadku pomocy wielostronnej ostateczni beneficjenci mogą nie kojarzyć danego projektu z państwami, które go ufundowały.

⁶⁹⁹ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 18-19; S. Paulo, H. Reisen, *Old habits, new...*, op. cit., s. 386-387. Zachód odpowiada na takie podejście oskarżeniami o nieczyste intencje Chin w Afryce, łamanie wszelkich standardów oraz tworzenie więzi, które *de facto* są typem neokolonializmu. Efektem tego typu utarczek wizerunkowych było niewielkie, jednak zauważalne, zwiększenie transparentności chińskiej współpracy rozwojowej (publikacja tzw. białej księgi pomocy). Towarzyszyły temu upomnienia ze strony rządowej przypominające, że chińskie przedsiębiorstwa działające za granicą muszą przestrzegać lokalnego prawa, ponosić społeczną odpowiedzialność, oraz przywiązywać uwagę do ochrony środowiska naturalnego i dobrobytu mieszkańców. Zob. *China does not pursue new colonialism policy in Africa: MOC*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 15.07.2011 r.

potrzeb własnych społeczeństw. Nie wszystkie rozwiązania da się skopiować, choćby ze względu na różnice klimatyczne czy inną pozycję na rynku światowym. Jednak zapoznanie się z doświadczeniami takich państw jak ChRL czy Indie, w których trzeba nakarmić miliardy ludzi, może być inspirujące dla afrykańskich decydentów i praktyków. Nie bez znaczenia są także techniki rolne, stosowane w Brazylii, Izraelu oraz u innych członków badanej grupy. Co ważne dla *wschodzących donatorów*, tego typu transfer wiedzy nie musi wiązać się z dużymi nakładami finansowymi.⁷⁰⁰

Przedstawiciele afrykańskich instytucji rozwojowych dostrzegają potencjał tkwiący we wsparciu badanych dawców, ale jednocześnie formułują względem nich oczekiwania. Wyrażają pragnienie, aby *wschodzący donatorzy* bardziej angażowali się na kontynencie (zarówno przez kanały dwustronne, jak i wielostronne). Przykładami stawianymi innym mają być Chiny i Indie. Chcą także, żeby dawcy spoza DAC dostosowali swą ofertę do głównych potrzeb kontynentu (np. w zakresie dostępu do wody i kanalizacji). Sytuacją pożądaną przez AfDB jest większe skoordynowanie z innymi dawcami dostarczanej pomocy.⁷⁰¹

Potrzeba **wsparcia krajów najslabiej rozwiniętych** przewija się przez ustanowione priorytety, założenia koncepcyjne czy oficjalne deklaracje wielu *wschodzących donatorów*. Jak wynika z przeprowadzonej analizy, wśród głównych beneficjentów każdej z omawianych grup są LDCs. W przypadku ODA *wschodzących dawców* typu północnego są to: Afganistan, Angola, Jemen i Mozambik. Dawcy arabscy kierowali swą pomoc m.in. do Jemenu i Sudanu. W przypadku reprezentantów grupy południowej - latynoamerykańskiej mowa o Haiti oraz Angoli, Mozambiku, Timorze Wschodnim. Ze względu na podwójną przynależność Brazylii, wśród czołowych beneficjentów wyłaniających się mocarstw globalnych można znaleźć te same kraje, co powyżej, a także: Afganistan, Bangladesz, Bhutan, Nepal i liczne państwa Afryki Subsaharyjskiej. Aktorzy regionalni wspomagali: Afganistan, Angolę, Erytreę, Etiopię, Kambodżę, Laos, Lesotho, Malawi, Mozambik oraz Zambię.

Trudno jednak mówić, aby ta nisza globalnego systemu pomocowego została szczególnie wypełniona przez badanych dawców. Bardzo obiecująco prezentują się dane

⁷⁰⁰ F. Zimmermann, *New partnerships in...*, op. cit., s. 42. ChRL chętnie włącza się w wysiłki na rzecz zapewnienia Afryce podaży żywności. W sytuacjach kryzysowych wysyła pomoc humanitarną, co w krótkim czasie przynosi ulgę potrzebującym, lecz w dłuższej perspektywie może wyniszczyć lokalne rolnictwo. Co równie ważne, a może nawet ważniejsze, chińscy eksperci udzielają wsparcia technicznego w większości państw kontynentu i przyczyniają się do lepszego gospodarowania ziemią. Zob. *China ready to ship food aid to Africa*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 20.08.2011 r.; *East Africa Drought: AU Holds Donor Summit*, tekst dostępny na stronach internetowych BBC (pod adresem <http://www.thisdaylive.com/articles/east-africa-drought-au-holds-donor-summit/97104>).

⁷⁰¹ *Statement by Dr. Louis Kasekende...*, op. cit., s. 4.

dotyczące pomocy chińskiej, której 50% w 2010 r. miało trafić do LDCs. Jednak wśród analizowanych podmiotów można znaleźć takie, które do krajów najsłabiej rozwiniętych kierują mniej niż 10% swej bilateralnej ODA. W 2010 r. było to np.: Cypr (8,2%); Polska (9,8%); Rumunia (0,9%); Słowacja (7%); Słowenia (6,1%).⁷⁰²

Jedna z cech charakterystycznych *wschodzących dawców* może stanowić potencjalny problem dla krajów najsłabiej rozwiniętych, które korzystają z ich wsparcia. Dziać się tak może, ponieważ duża dynamika zmian wysokości dostarczanej pomocy dotyczy zarówno wzrostów, jak i spadków wolumenów. W przypadku znacznego zaangażowania konkretnego *wschodzącego donatora* w państwie zaliczanym do LDC, nagłe ograniczenie dopływu środków może wywołać szok makroekonomiczny lub kryzys społeczny. Dotychczasowa skala finansowania promocji rozwoju przez donatorów spoza DAC oraz istnienie sporej „konkurencji” pomiędzy dawcami pozwalają jednak uznać, że przynajmniej w najbliższym czasie taka możliwość pozostaje praktycznie tylko w sferze teorii.

Wschodzący donatorzy nie prowadzą osobnych działań pomocowych pod hasłem **wspierania podmiotów wrażliwych** na konflikty, ratowania państw niestabilnych (*fragile states*) czy „ożywiania” krajów określanych przez niektórych jako upadłe. Oczywiście, nie oznacza to braku jakiejkolwiek aktywności względem tych podmiotów, lecz jest ona traktowana jak inna pomoc humanitarna, ODA dla Afryki/LDCs.⁷⁰³

Dzięki swojemu położeniu, lepszemu zrozumieniu uwarunkowań, więziom kulturowym czy dystansowaniu się od polityki Zachodu badani dawcy mają szansę odgrywać rolę bardziej istotną niż tylko rola sponsora standardowych projektów rozwojowych. Ich wpływy mogą wspierać wysiłki reszty społeczności międzynarodowej w procesie budowania pokoju oraz tworzenia na nowo podstawowych instytucji państwowych. Z ich poparciem możliwe stałoby się dostarczanie pomocy na tereny objęte konfliktem. Byłoby to korzystne dla wykluczonych dotąd grup społecznych i przyczyniłoby się do zwiększenia szans na jakąkolwiek trwałość realizowanych projektów rozwojowych. Taka postawa wymaga jednak przekonania *wschodzących donatorów*, że ingerencja tego typu leży w ich interesie. Dodatkowo *tradycyjni dawcy* muszą zaakceptować fakt, że uzyskany stan nie będzie w pełni satysfakcjonował ich w zakresie celów politycznych oraz reguł działania.

⁷⁰² Zob. *China helps least developed countries with concrete actions*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 12.05.2011 r. Obliczenia na podstawie: *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit.

⁷⁰³ P. Davies, *A Review of...*, op. cit., s. 9-10.

Do **mocnych stron** *wschodzących donatorów* w kwestii reakcji na największe potrzeby pomocy można zaliczyć:

- lokalizację - rozlokowanie członków grupy daje możliwość szybkiej mobilizacji i podjęcia działania w różnych częściach świata oraz zwrócenia uwagi na potrzeby, które nie są dostrzegane przez aktorów głównego nurtu systemu pomocowego;
- lepszą, w porównaniu do instytucji związanych z Północą, orientację w lokalnych uwarunkowaniach panujących w krajach rozwijających się;
- obecność analizowanych dawców w Afryce i ogólny wzrost zainteresowania losami tego kontynentu, co objawia się przez ustanawianie specjalnych forów i innych mechanizmów współpracy politycznej;
- cenne doświadczenia w pokonywaniu własnych, fundamentalnych problemów rozwojowych (co ważne – porażki także mogą być nauką dla innych);
- stronięcie przez znaczną część badanych państw od udziału w konfliktach zbrojnych (lub przynajmniej nieodgrywanie w nich wiodących ról), co powinno zwiększać zaufanie państw Południa (lub chociaż nie wywoływać niepotrzebnych antagonizmów) i chronić przed nadmierną sekurytyzacją pomocy.

Do **słabych stron** *wschodzących dawców* na pewno należą:

- skala zaangażowania finansowego w pomoc humanitarną, wsparcie Afryki i LDCs – nieliczne są przykłady, gdy *wschodzący donatorzy* przekazują najbardziej potrzebującym państwom tyle środków, co czołowi *tradycyjni dawcy*. Obecna wielkość nakładów pozwala pomagać grupom ostatecznych beneficjentów objętych konkretnymi projektami, ale nie przyczynia się w sposób znaczący do eliminacji problemów rozwojowych w skali ogólnokrajowej;
- słaba koordynacja działań z innymi aktorami globalnego środowiska pomocowego.

Głównych **szans** dla najbardziej potrzebujących beneficjentów w związku z aktywnością analizowanych dawców można upatrywać w:

- pojawieniu się, obok ODA *tradycyjnych dawców*, dodatkowych funduszy, które będą przydatne dla najbiedniejszych państw Południa;
- nadziei, że *wschodzący donatorzy* przyczynią się do reorganizacji procesu świadczenia pomocy w Afryce Subsaharyjskiej oraz LDCs, czyniąc go bardziej przystępnym, odpowiadającym na lokalne uwarunkowania i potrzeby;

O **zagrożeniach** płynących z postawy *wschodzących donatorów* można mówić w kontekście:

- uznania przez nich, że pole ich działania powinno się ograniczać do własnego regionu, a względem Afryki i innych LDCs wystarczy składanie politycznych, bardzo ogólne deklaracji lub ewentualnie realizowanie tam pojedynczych projektów, które uspokoją opinię publiczną i sumienia decydentów;
- skoków zainteresowania pomaganiem najsłabszym z beneficjentów, które będą skutkowały ograniczaniem nakładów na wędrującą tam ODA i, w skrajnych sytuacjach, mogą wywołać problemy ekonomiczne lub kryzysy społeczne u biorcy.

6.1.3. Jakościowe aspekty oferty wschodzących donatorów

W literaturze można się spotkać z obawami różnych autorów odnośnie jakości oferty pomocowej *wschodzących donatorów*. Zarzuca się im:

- niewystarczające angażowanie się w działania na rzecz poprawy efektywności ODA,
- ignorowanie kwestii równoważenia rozwoju,
- „sabotowanie” działań wspólnoty międzynarodowej zmierzających do lepszego przestrzegania praw człowieka,
- zbytnią ekonomizację pomocy połączoną z przedkładaniem własnych interesów gospodarczych nad korzyści beneficjenta i rosnącym zadłużeniem tych drugich,⁷⁰⁴
- wspieranie rządów zagrażających stabilności bezpieczeństwa w wymiarze regionalnym.

Jednoznaczne potwierdzenie tych zastrzeżeń może być przesłanką do wniosku, że *wschodzący dawcy* wywierają negatywny wpływ na beneficjentów wsparcia.

⁷⁰⁴ Ekonomizacją pomocy można nazwać sytuację sprowadzania współpracy rozwojowej wyłącznie do jej wymiaru gospodarczego. W swym radykalnym wydaniu może polegać na ograniczaniu aktywności donatora tylko do operacji, których głównym motywem jest handel i operacje finansowe. W takiej sytuacji o wiele lepiej zabezpieczone będą zyski podmiotów związanych z państwem oferującym pomoc niż korzyści odniesione przez kraj korzystający z danego wsparcia. Taki typ współpracy może łączyć się z różnego rodzaju kosztami, które biorca odczuje dopiero w długim okresie (np. znacznym wzrostem zadłużenia, ograniczeniem kontroli nad zasobami naturalnymi).

Dokumenty związane z procesem **zwiększania efektywności ODA**, a w szczególności deklaracje z Rzymu i Paryża, są zdominowane przez idee *tradycyjnych dawców*. Dzieje się tak, ponieważ ich podstawowe założenia zostały wypracowane głównie przez ekspertów związanych z OECD i odzwierciedlają praktykę *państw DAC*. Stąd wynika duża wstrzeźliwość badanych dawców odnośnie pełnej implementacji proponowanych rozwiązań. Niemniej istnieje wśród aktorów globalnego systemu pomocowego ogólna zgodność, że należy dążyć do podniesienia skuteczności wsparcia. *Wschodzący donatorzy*, mimo zastrzeżeń odnośnie formy wypracowywania porozumień i poszczególnych zapisów, podejmują działania utrzymywane w duchu porozumień wieńczących Fora Wysokiego Szczebla ds. Efektywności Pomocy.⁷⁰⁵

Analizowane państwa prezentowały różne postawy względem współpracy z *tradycyjnymi dawcami* w zakresie polepszania jakości oferowanej pomocy. Część badanych podmiotów podpisała Deklarację Paryską, ale uczynili to, jak twierdzą, w roli beneficjentów ODA, a nie dawców wsparcia. Stąd pełne wprowadzanie w życie reguł w niej zawartych jest niemożliwie w odniesieniu do nietradycyjnych dawców pomocy. Plan działań z Akry zachęca *wschodzących donatorów* do stosowania zapisów Deklaracji Paryskiej jako punktu odniesienia w procesie świadczenia pomocy. Nie przyniosło to radykalnego przełomu. Brazylia, na przykład, swój opór względem implementacji założeń wypracowanego w Paryżu i Akrze reżimu efektywnościowego tłumaczyła przywiązaniem do zasady nieingerencji. Nie chce także przenosić wzorców ze współpracy Północ-Południe, gdzie istnieje wyraźna hierarchia pomiędzy donatorem a beneficjentem, na stosunki Południe-Południe, które z założenia mają być partnerskie. Po długich negocjacjach i ustępstwach ze strony Zachodu Brazylia, podobnie jak Chiny i Indie, podpisała porozumienie końcowe czwartego Forum ds. Efektywności Pomocy w Pusan.⁷⁰⁶

Z drugiej strony, można wymienić *wschodzących dawców* z Północy, którzy nie mieli zastrzeżeń odnośnie przystępowania do porozumień z Paryża, Akry czy Pusan. Innym

⁷⁰⁵ Za ironię można uznać, że reżim wysuwający na pierwszy plan dopasowanie się działalności pomocowej do pomysłów i planów państw Południa, był w tak małym stopniu wypracowany wspólnie ze *wschodzącymi dawcami*. Pierwotnie wkład krajów rozwijających się ograniczony był do udziału w spotkaniu, na którym przyjmowano dokumenty. Przed Forum w Akrze rozszerzony został o zbieranie niewiążących opinii podczas konsultacji regionalnych. Rdzeń globalnego środowiska pomocowego ewidentnie przyjął, że pozostałe elementy systemu powinny podporządkować się ich tzw. dobrym praktykom. Pytaniem otwartym pozostaje kwestia, czy stało się tak ze względu na zaniedbania procesu przygotowawczego lub przekonanie o własnej nieomyślności, czy też przyczyną był brak zainteresowania lub niewystarczająca refleksja w kwestii skuteczności ODA ze strony państw Południa. Zob. P. Davies, *A Review of...*, op. cit., s. 3; P. Davies, *Aid Effectiveness and...*, op. cit., s. 8-9, 16; *About MASHAV: Guiding...*, op. cit.; *International Cooperation and Development Act*, op. cit.; *Statement of Resolve...*, op. cit., s. 2.

⁷⁰⁶ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 7-8; S. L. John de Sousa, *Brazil as an...*, op. cit., s. 1-2; *High-Level Symposium...*, op. cit., s. 3.

przykładem zaangażowania jest Kolumbia. Kraj ten brał udział w pracach Grupy Roboczej OECD ds. Efektywności Pomocy (*Working Party on Aid Effectiveness*) i w marcu 2010 r. zorganizował poświęcone temu tematowi spotkanie wysokiego szczebla. W pracach Grupy brali udział także dawcy nienależący do DAC: Czechy, Egipt, Estonia, Maroko, Polska, RPA, Słowacja, Słowenia, Tajlandia, Turcja oraz Węgry.⁷⁰⁷

W 2012 r., zgodnie z ustaleniami z Pusan, Grupa Robocza OECD ustąpiła miejsca Globalnemu Partnerstwu na rzecz Efektywnej Współpracy Rozwojowej (*Global Partnership for Effective Development Cooperation*). Nazwa inicjatywy nawiązuje wprost do dokumentu końcowego czwartego Forum Wysokiego Szczebla. Instytucja nie jest już związana z OECD, choć Organizacja nadal wspiera jej działanie. Za obiecujący można uznać fakt, że w skład grupy zarządzającej Partnerstwem wchodzi pięciu przedstawicieli beneficjentów, przy czterech reprezentantach *dawców z DAC*. Dodatkowo, swój wkład mają delegaci organizacji międzynarodowych i osoby wywodzące się z różnych typów podmiotów zaangażowanych we współpracę rozwojową *sensu stricto* (np. sektora społecznego, środowisk biznesowych, Unii Międzyparlamentarnej). W gronie tym ewidentnie brakuje jednak głosu *wschodzących donatorów*. Tym samym trudno się spodziewać, że w najbliższych latach dyskurs nt. efektywności ODA przyniesie kompromis, który będzie powszechnie akceptowany przez różnego typu dawców.⁷⁰⁸

Dokonanie rzetelnej oceny stanu implementacji przez *wschodzących donatorów* założeń międzynarodowych mechanizmów zwiększania efektywności wsparcia nie jest łatwe. Trudności spowodowane są lukami w dostępnych danych oraz stosunkiem państw względem oficjalnych deklaracji. Można jednak rozważyć, które z haseł Deklaracji Paryskiej/AAA czy dokumentu z Pusan realizowane są lepiej, a które gorzej:

1. **uszanowanie zasady *ownership*** (własności koncepcji i priorytetów beneficjentów, dopasowania świadczonej pomocy do lokalnych planów i strategii rozwojowych) - pomoc dawców spoza Komitetu, w porównaniu do ODA *tradycyjnych donatorów*, w mniejszym

⁷⁰⁷ *Bogota Statement: Towards Effective and Inclusive Development Partnerships (Final Version, March 25th, 2010)*, dokument dostępny na stronach internetowych ECOSOC (pod adresem: <http://www.un.org/en/ecosoc/newfunc/pdf/bogota-statement-final.pdf>); P. Uribe Villa, Colombia: *Hitos y...*, op. cit., s. 63; *Working Party on Aid Effectiveness: Members*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/workingpartyonaideffectivenessmembers.htm>); *Improving Partnerships for Effective Development: The Working Party on Aid Effectiveness*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/improvingpartnershipsforeffectivedevelopmenttheworkingpartyonaideffectiveness.htm>).

⁷⁰⁸ Zob. strona internetowa Globalnego Partnerstwa na rzecz Efektywnej Współpracy Rozwojowej (<http://www.effectivecooperation.org>).

stopniu determinowana jest założeniami i celami dawcy, w większym - odnosi się do priorytetów samych beneficjentów;⁷⁰⁹

2. **powstrzymanie się od wiązania ODA** - zdecydowana większość *wschodzących donatorów* wykorzystuje działania pomocowe do wspierania swego eksportu lub innej formy gwarantującej realizację własnych interesów gospodarczych. Zmiana praktyki w najbliższym czasie jest mało prawdopodobna, szczególnie, gdy weźmie się pod uwagę postulaty odnośnie wzajemnej opłacalności kooperacji rozwojowej;
3. **odejście od stawiania warunków wydawania środków pomocowych na rzecz realizowania uzgodnień zapisanych w krajowych strategiach rozwojowych** - *wschodzący donatorzy* nie stosują klasycznego warunkowania ODA, co jest dobrze odbierane przez beneficjentów. Brakuje doniesień o ograniczaniu dostępu do wsparcia ze względu na niespełnianie warunków zapisanych w strategiach biorców;
4. **harmonizacja, koordynacja i transparentność procedur związanych z pomocą, wzajemna ocena** - są to zdecydowanie kwestie, w których analizowane państwa wypadają najslabiej. Zgrywanie na poziomie konkretnego beneficjenta wsparcia *wschodzącego donatora* z aktywnością innych dawców jest mocno utrudnione, ponieważ podmioty te często bardzo mało wiedzą o swoich zamiarach. Główną przyczyną tego stanu rzeczy są: utrzymujący się brak dobrego informowania o prowadzonej działalności, niewystarczająca dojrzałość instytucjonalna oraz mocno ograniczona wola polityczna. Oczywiście, w przypadku każdego z dawców można mówić o nieco odmiennym stosunku do kwestii harmonizacji pomocy.⁷¹⁰ Pewną nadzieję niesie funkcjonowanie instytucji odpowiedzialnych za koordynowanie działalności *wschodzących donatorów* na poziomie regionalnym. Najlepszym przykładem jest arabska Grupa Koordynująca, która nie tylko przyczynia się do wymiany informacji, ale także doprowadziła do standaryzacji procedur obowiązujących jej członków. Dzięki temu aplikowanie beneficjentów o dofinansowanie stało się łatwiejsze. Do koordynacji działań pomocowych przyczyniają się również grupy robocze podległe KE, a także liczne organy powstałe w ramach struktur integracyjnych Ameryki Łacińskiej i Karaibów;⁷¹¹

⁷⁰⁹ Co ważne, jest to opinia odbiorców wsparcia, wyniesiona z procesu konsultacji przed Forum w Akrze. Zob. P. Davies, *Aid Effectiveness and...*, op. cit., s. 10.

⁷¹⁰ *Aid Architecture: An Overview of the Main Trends in Official Development Assistance Flows, An Update: May 2008*, The World Bank Group - Concessional Finance and Global Partnerships Vice Presidency, raport dostępny na stronach internetowych Grupy Banku Światowego (pod adresem: http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/Aid_Architecture-May2008.pdf), s. 12.

⁷¹¹ Krokiem w kierunku lepszej koordynacji ODA byłoby częstsze organizowanie spotkań poświęconych konkretnemu przypadkowi (beneficjentowi). Dawcy mogliby podczas nich przedstawiać dotychczasowy stan współpracy i plany na przyszłość. Wydarzenia tego typu byłyby okazją do wymiany informacji pomiędzy

5. **poprawienie zarządzania pomocą, zorientowanie działań na efekty, wzajemna odpowiedzialność za rezultaty, trwały udział w procesie zwalczania biedy i zmniejszania nierówności, przewidywalność pomocy** - poprawa zarządzania świadczonego wsparciem, lepsza ewaluacja i zapewnienie trwałości efektów to stałe bolączki wszystkich aktorów środowiska pomocowego. Z biegiem czasu i w miarę dojrzewania instytucji *wschodzący donatorzy* będą w stanie, zapewne, osiągnąć lepsze rezultaty w tych kwestiach. Muszą jednak zadbać, by organizacja nie została utożsamiona z tworzeniem licznych, sztywnych procedur i nadmierną biurokratyzacją wsparcia;
6. **przeciwdziałanie rozdrobnieniu pomocy** - badani dawcy wykazują dwie, sprzeczne tendencje w tej materii. Charakterystyczna jest dla nich specjalizacja regionalna i wskazywanie biorców priorytetowych, gdzie trafia większość wsparcia bilateralnego. Równocześnie spora liczba kwestii, które leżą w polu ich zainteresowania, utrudnia krystalizację podziału pracy w ramach systemu pomocowego;
7. **rozwój współpracy na linii Południe-Południe** - jest to niewątpliwy atut *wschodzących donatorów*. Naturalnie, większość ich aktywności wpisuje się w powyższy rodzaj kooperacji (warto także szukać analogii we współpracy Wschód-Wschód).

Trudno zaliczyć omawianych dawców do grona największych адвокатów idei **zrównoważonego rozwoju**, szczególnie, gdy weźmie się pod uwagę ich krajowe wyniki osiągania siódmego MCR. Nie można jednak stwierdzić, że zagadnienie ochrony środowiska zupełnie nie leży w kręgu zainteresowań ich systemów rozwojowych. W ostatnich latach trzeba wręcz mówić o zwiększonej uwadze *wschodzących donatorów* w tym zakresie. Cały szereg państw wymienia działania na rzecz środowiska wśród głównych zadań własnej ODA.⁷¹²

Uwaga krytyków koncentruje się na ChRL, która ma dawać zły przykład swym stanowiskiem wobec krajowej ochrony środowiska, jak i pomijać w prowadzonej współpracy rozwojowej określenie „zrównoważony”.

Chińscy decydenci doskonale zdają sobie sprawę z zagrożeń dla procesu rozwoju, jakie płyną z krajowych problemów ekologicznych. Władze podejmują działania, zmierzające

strukturami skupiającymi różnych dawców oraz dałyby szansę na wypracowanie platformy realnego dialogu pomiędzy *wschodzącymi a tradycyjnymi donatorami*.

⁷¹² P. Davies, *A Review of...*, op. cit., s. 16; *Thailand Official Development...*, op. cit., s. 2,6, 9, 21; *About MASHAV: Guiding...*, op. cit.; *International Cooperation and Development Act*, op. cit.; M. Kulaklikaya, A. Aybey, *An Emerging Donor...*, op. cit., s. 264; K. Smith, T. Yamashiro Fordelone, F. Zimmermann, *Beyond the DAC...*, op. cit., s. 4; *China's Foreign Aid...*, op. cit.; *Ley de Cooperación...*, op. cit.; *Statement of Resolve...*, op. cit., s. 4-5; *Cooperación Sur-Sur*, op. cit.; *Plan współpracy rozwojowej w 2012 r...*, op. cit., s. 3, 6-7; *South-South and Triangular...*, op. cit., s. 18; J. Weinstock, *Brazilian technical cooperation...*, op. cit., s. 6.

choćby do zmniejszenia zanieczyszczania rzek. Skala tych starań nie wywołuje jeszcze przełomu, który byłby zauważany przez wskaźniki monitorujące osiągnięcie VII MCR.⁷¹³

Wyraźną odpowiedzią na krytykę aktywności pomocowej ChRL było zawiązanie chińsko-afrykańskiego partnerstwa w sprawie zmian klimatu podczas czwartego szczytu FOCAC w Sharm El-Sheikh (2009 r.). W ramach niego miały być prowadzone:

- konsultacje na wysokim szczeblu,
- satelitarne pomiary zmian pogody,
- kontrola i zapobieganie procesom pustynnienia,
- ochrona środowiska naturalnego w miastach.

ChRL zobowiązała się zrealizować w Afryce sto projektów utworzenia „czystych” źródeł energii. Na spotkaniu FOCAC w Pekinie (2012 r.) potwierdzono znaczenie chińsko-afrykańskiej współpracy rozwojowej w kwestiach zapobiegania efektom zmian klimatycznych i ochrony środowiska. Kooperacja w tym zakresie ma pozytywnie oddziaływać nie tylko na zapobieganie katastrofom naturalnym, ale także na zwalczanie ubóstwa i równoważenie rozwoju społeczno-gospodarczego. Umówiono się na dalsze konsultacje polityczne, a także szkolenia i transfer technologii w zagadnieniach zainicjowanych trzy lata wcześniej.⁷¹⁴

W dyskursie prowadzonym nt. aktywności *wschodzących donatorów* funkcjonuje opinia, jakoby ich pomoc rozwojowa służyła wspieraniu krajów **nieprzestrzegających praw człowieka**. Spora część analizowanych dawców nie traktuje doniesień o kiepskich standardach w zakresie egzekwowania praw człowieka jako czynnika zniechęcającego do współpracy. Nie jest jednak tak, że *wschodzący donatorzy* wyszukują kandydatów na beneficjentów pod kątem ich negatywnego stosunku względem Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka. Trudno także odmówić racji Tatianie Chahoud, która zwraca uwagę, że listy

⁷¹³ *Report on the Implementation of the 2008 Plan for National Economic and Social Development and on the 2009 Draft Plan for National Economic and Social Development*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (http://news.xinhuanet.com/english/2009-03/15/content_11013328.htm); M. Socha, *Chiny jako partner międzynarodowej współpracy w zakresie ochrony środowiska* [w:] M. Pietrasik, T. Kamiński (red.), *China Goes Global: Rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej*, Uniwersytet Łódzki, Zakład Azji Wschodniej, Łódź 2012, publikacja dostępna na stronach internetowych Uniwersytetu Łódzkiego (pod adresem: dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/1759/China%20goes%20global.pdf?sequence=1), s. 61-63.

⁷¹⁴ Zob. *Full text of Chinese premier's speech at 4th Ministerial Conference of Forum on China-Africa Cooperation*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 09.11.2009 r. oraz *Chinese premier announces eight new measures to enhance cooperation with Africa*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 08.11.2009 r.; *The Fifth Ministerial Conference of the Forum on China-Africa Cooperation: Beijing Action Plan (2013-2015)*, tekst dostępny na oficjalnym portalu internetowym FOCAC (pod adresem: <http://www.focac.org/eng/ltada/dwjbzjjhys/t954620.htm>).

priorytetowych beneficjentów wsparcia udzielanego przez wschodzących i tradycyjnych dawców w dużym stopniu są ze sobą zbieżne.⁷¹⁵ Oczywiście, znajdują się wśród nich państwa, które mają kłopoty z przestrzeganiem praw człowieka, ale takie już są realia krajów rozwijających się.⁷¹⁶ W związku z tym albo *członkowie DAC* nie stosują się do swoich standardów, albo oskarżenia pod adresem dawców spoza Komitetu są mało precyzyjne.⁷¹⁷

Wśród *wschodzących donatorów* występuje **tendencja do ekonomizacji pomocy**. Świadczyć o tym mogą:

- stosowanie wiązania wsparcia,
- powszechność wykorzystywania funkcji promocyjnej ODA,
- wyartykułowane wprost założenia koncepcyjne, mówiące o obopólnych korzyściach odnoszonych podczas współpracy na linii Południe-Południe,
- preferowanie pomocy technicznej, czyli świadczenie wsparcia w dziedzinach, w których specjalizują się własne przedsiębiorstwa.

Podmioty te, po dokonaniu rozpoznania rynku, mogą kontynuować obecność w kraju biorcy już w charakterze czysto komercyjnym. Oczywiście, skala zaangażowania wsparcia rozwojowego na potrzeby własnej gospodarki jest odmienna w przypadku każdego z badanych państw. Niektórym wystarczy „tworzenie dogodnego klimatu” do potencjalnej współpracy gospodarczej. Inne stawiają głównie na zwiększenie eksportu dzięki kredytom eksportowym czy wykorzystanie ODA do zapewnienia napływu surowców.⁷¹⁸

Pomimo wszelkich wątpliwości dotyczących intencji *wschodzących donatorów*, nie wydaje się, żeby ich aktywność miała doprowadzić do odrodzenia kryzysu zadłużeniowego. Wzrost aktywności dawców spoza Komitetu oznacza pojawienie się dodatkowych źródeł pożyczek dla krajów rozwijających się. Wiadomo, że część z tych środków nie posłuży do sfinansowania najpotrzebniejszych inwestycji, lecz do zwiększenia konsumpcji (importu). Badania wskazują jednak na brak przesłanek do stwierdzenia, że ChRL i inne badane

⁷¹⁵ Zob. także P. Davies, *A Review of...*, op. cit., s. 9-10. Obserwacja nasuwa wniosek, że kierunki strumieni pomocy nie są tylko zależne od preferencji donatora, ale też w dużej mierze są odpowiedzią na uwarunkowania zewnętrzne.

⁷¹⁶ Wśród piętnastu głównych beneficjentów ODA w latach 2001-2010, którzy zostali wskazani w punkcie 1.3.1. pracy, sześciu znalazło się w grupie dwudziestu państw, względem których Amnesty International zgłasza największe zastrzeżenia, a dziewięć ujętych zostało w *Human Rights Risk Atlas* w grupie ekstremalnego ryzyka. Zob. *Observer Human Rights Index*, informacja dostępna na stronach internetowych „The Guardian” (pod adresem: <http://www.guardian.co.uk/rightsindex>); *World: Human Rights Risk Index 2013*, informacja dostępna na stronach internetowych, prowadzonego przez UN OCHA, portalu ReliefWeb (pod adresem: <http://reliefweb.int/map/world/world-human-rights-risk-index-2013>).

⁷¹⁷ T. Chahoud, *Financing for Development...*, op. cit., s. 2.

⁷¹⁸ D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 8.

podmioty ponownie wiodą byłe kraje HIPC do niewypłacalności. Kredyty oferowane przez *wschodzących dawców* nie odbiegają pod względem preferencyjności od pożyczek IMF. Nie można też potwierdzić tezy, że odbiorcami kredytów *wschodzących donatorów* są przede wszystkim państwa, którym niedawno trzeba było anulować zadłużenie. Ostateczna odpowiedzialność spoczywa na beneficjentach, zaś donatorzy biorą na siebie ryzyko, że niektóre pożyczki będą musieli umarzać, jak to już czynili w przeszłości.⁷¹⁹

Niektórzy *wschodzący donatorzy* udzielili wsparcia takim państwom jak Sudan czy Zimbabwe, które określone są nieco kontrowersyjnie jako państwa łobuzerskie - *rogue states*. Ngaire Woods przekonuje, że tego typu działania mogą nieść ze sobą **niepewność odnośnie regionalnego oraz globalnego bezpieczeństwa**. Na poparcie tej tezy badaczka przedstawia takie argumenty, jak:

- odmawianie przez badanych dawców wywierania presji na rządy tych państw, przy uzasadnianiu swego stanowiska nieingerencją w sprawy wewnętrzne innych krajów,
- świadczenie pomocy, realizowanie kontraktów handlowych i dostawy sprzętu wojskowego, pomimo doniesień o licznych przykładach łamania praw człowieka, wystąpienia poważnych kryzysów politycznych i nacisków ze strony Zachodu,
- użycie przez ChRL i Rosję prawa weta odnośnie projektów rezolucji RB ONZ nakładających sankcje - takie zachowanie uniemożliwiło uzyskanie mandatu Narodów Zjednoczonych do wprowadzenia bardziej radykalnych posunięć, ukierunkowanych na odsunięcie od władzy prezydentów Omara al-Baszira i Roberta Mugabe.

Sama jednak przyznaje, że twierdzenia o ślepym (bezw warunkowym) poparciu są przesadzone. Nawet władze w Pekinie miały namawiać stronę sudańską do podjęcia dialogu z przedstawicielami wspólnoty międzynarodowej odnośnie problemu Darfuru. Dodatkowo ustanowiły specjalnego przedstawiciela ds. tej prowincji i poparły ustanowienie wspólnej misji pokojowej ONZ i UA.⁷²⁰

Inny spośród *wschodzących donatorów* - Katar, w imieniu LPA - włączył się w międzynarodowe wysiłki na rzecz zakończenia sudańskiego konfliktu oraz zażegnania wynikającego z niego kryzysu humanitarnego. Od 2009 r. w Doha prowadzone są rozmowy

⁷¹⁹ N. Woods, *Whose aid? Whose...*, op. cit., s. 2, 6; P. Davies, *A Review of...*, op. cit., s. 13. Zob. także: H. Reisen, S. Ndoye, *Prudent versus Imprudent Lending to Africa: From Debt Relief to Emerging Lenders*, „Working Paper” No. 268, OECD Development Centre, tekst dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/china/40152567.pdf>).

⁷²⁰ N. Woods, *Whose aid? Whose...*, op. cit., s. 3-4.

pokoju między rządem z Chartumu a przedstawicielami ugrupowań powstańczych. Ich efektem było podpisanie dwu porozumień - w lipcu 2011 r. i kwietniu 2013 r. Pomimo ciągłego wznawiania walk, Katar organizuje spotkania poświęcone implementacji założeń procesu pokojowego i stara się doprowadzić do normalizacji sytuacji. Bez osiągnięcia tego stanu nie da się poprawić losu lokalnej społeczności, ponieważ w takich warunkach nie ma szans na realizację zamierzonych efektów w zakresie pomocy innej niż humanitarna.⁷²¹

Tzw. Arabska Wiosna przyniosła kolejne interakcje między dwoma systemami międzynarodowymi - globalnym środowiskiem pomocowym i układem stosunków politycznych (sprowadzanych do *hard power* - kwestii bezpieczeństwa). Kierując się wcześniejszymi doświadczeniami z krytyką ws. Sudanu, Chiny i Rosja nie zawetowały projektu rezolucji RB ONZ, która wprowadzała strefę zakazu lotów nad Libią. Pozostali trzej członkowie Rady argumentowali zasadność zastosowania takiego środka m.in. potrzebami ochrony ludności cywilnej i zapewnienia warunków do dostarczenia jej pomocy humanitarnej. Mandat Narodów Zjednoczonych został jednak samowolnie rozszerzony i wykorzystany przez Zachód do eskalacji konfliktu, a następnie zmiany rządów w Trypolisie. Dlatego właśnie w przypadku wojny domowej w Syrii dyplomaci chińscy i rosyjscy powrócili do dawnej retoryki (apele o wstrzeźliwość i pokojowe zakończenie sporu) oraz praktyki (zablokowanie rezolucji RB, która mogłaby służyć jako pretekst do zagranicznej interwencji).

Paradoksalnie, przedstawiona praktyka wschodzących donatorów niesie z sobą szansę na poprawę bezpieczeństwa międzynarodowego w wymiarze sąsiedzkim i regionalnym. Przynajmniej część analizowanych podmiotów (wyłaniające się mocarstwa globalne, dawcy latynoamerykańscy) zdaje się reprezentować inną taktykę rozwiązywania problemów, którym musi stawić czoło wspólnota międzynarodowa. Nie nawołują do nacisku wojskowego, połączonego z sankcjami gospodarczymi i odcięciem od pomocy (kija z zasady oferującej dwie metody działania). W zamian oferują odwołanie do nieingerencji w sprawy wewnętrzne państw trzecich oraz zachętę w postaci projektów rozwojowych (czyli marchewkę z wspomnianej zasady). Zbudowane w ten sposób wpływy później mogą zostać wykorzystane w celu skłonienia decydentów krajów nieprzyjaznych Zachodowi do podjęcia negocjacji i zaniechania użycia środków, mogących zagrozić regionalnemu bezpieczeństwu. Kompletna

⁷²¹ *Darfur conflict*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych Thomas Reuters Foundation (pod adresem: <http://www.trust.org/spotlight/Darfur-conflict>); *Doha Document for Peace in Darfur*, informacja dostępna na stronach internetowych misji ONZ i UA w Darfurze (pod adresem: <http://unamid.unmissions.org/Default.aspx?tabid=11060&language=en-US>); *Doha agreement and donor meet raise Darfur peace hopes*, tekst dostępny na stronie internetowej katarskiego „Gulf Times” (pod adresem: <http://www.gulf-times.com/qatar/178/details/348582/doha-agreement-and-donor-meet-raise-darfur-peace-hopes>).

izolacja rządów określanych jako „rogue state” często nie przynosiłaby stabilizacji, lecz jedynie akty desperacji i nielimitowanego odwetu.

Takie uzupełniające się strategie mogą przynieść pozytywne skutki. Potrzeba jednak, by główni „rozgrywający” na arenie międzynarodowej doszli do porozumienia, że zależy im na stworzeniu maksymalnej liczbie ludzi stabilnych warunków do pokojowego rozwoju. Ważne, by ten strategiczny cel był traktowany nadrzędnie, nawet jeśli nie zawsze będzie współgrał z poszczególnymi partykularnymi interesami mocarstw.

Sebastian Paulo i Helmut Reisen zwracają uwagę, że wątpliwości odnośnie jakości wsparcia wschodzących donatorów bywają instrumentalnie wykorzystywane przez tradycyjnych dawców. Odwracają uwagę od niepowodzeń w popularyzowaniu przez warunkowaną ODA pewnych standardów i po części usprawiedliwiają ten fakt. Zastrzeżenia względem zachodniej pomocy pojawiały się dużo wcześniej niż powrót analizowanych donatorów do globalnego systemu pomocowego. Dodatkowo, należy pamiętać o skali różnic między ODA członków DAC a wsparciem wschodzących dawców. Gdyby rozwiązania, towarzyszące współpracy państw DAC z beneficjentami, zostały zaakceptowane, „sabotowanie” wschodzących donatorów nie miałoby wystarczającej siły przebicia. Badani dawcy nadal nie są w stanie zaoferować takiego finansowania, które mogłoby zaspokoić potrzeby beneficjentów i zniechęcić ich do korzystania z ODA tradycyjnych donatorów.⁷²²

W podsumowaniu wątku jakościowych aspektów oferty pomocowej wschodzących donatorów należy stwierdzić, że **slabe strony wcale nie przeważają nad korzyściami**.

Do tych pierwszych można zaliczyć: wybiórczą realizację zasad reżimu efektywnościowego⁷²³ oraz silną ekonomizację aktywności prorozwojowej, która może przysłonić społeczne aspekty prowadzonej współpracy. Niewątpliwie, negatywnie postrzegane są także potężne problemy wewnętrzne wschodzących donatorów w zakresie równoważenia procesów własnego rozwoju. Jednak przesadą byłoby stwierdzenie, że całkowicie ignorują oni te kwestie i/lub nie są świadomi płynących zagrożeń.

W drugiej grupie znajdzie się argument o dążeniu do większej skuteczności instrumentu pomocowego. *Wschodzący dawcy* poświęcają uwagę temu zagadnieniu, lecz zgłaszają zastrzeżenia odnośnie:

⁷²² S. Paulo, H. Reisen, *Old habits, new...*, op. cit., s. 386-387.

⁷²³ Szczególnie w zakresie odejścia od wiązania pomocy oraz harmonizacji, koordynacji i transparentności oferowanego wsparcia.

- formy tworzenia reguł,
- stawiania znaku równości między współpracą na liniach Północ-Południe i Południe-Południe,
- bezwzględnego obowiązywania niektórych norm, które mogłyby okazać się balastem utrudniającym własny rozwój.

Większość badanych podmiotów (w tym najwięksi *wschodzący donatorzy*) jest stroną porozumienia z Pusan, a znaczna część państw podpisała także Deklarację Paryską i Plan Działań z Akry. Warto dostrzec dobre wyniki realizacji takich zasad efektywnościowych, jak: *ownership*, niewiązanie pomocy, rozwój współpracy Południe-Południe.

Proekologicznymi inicjatywami w ramach FOCAC Chiny udowodniły, że *wschodzący donatorzy* potrafią w sposób praktyczny odpowiedzieć na krytykę jakości oferowanej ODA.

Prawdopodobieństwo **zagrożenia** powrotem kryzysu zadłużeniowego, wywołanym działalnością pożyczkową analizowanych podmiotów, należy ocenić jako niewielkie. Warunki preferencyjności udzielanych kredytów są zbliżone do stosowanych przez *członków DAC*, a oferta wcale nie skupia się na byłych państwach HIPC.

Aktywność *wschodzących donatorów* niesie z sobą **szansę** pozytywnego oddziaływania na bezpieczeństwo beneficjentów, uzyskaną drogą interakcji pomiędzy systemami międzynarodowymi. Daje możliwość stabilizacji sytuacji kryzysowych z udziałem rządów niechętnych mocarstwom zachodnim, zniechęcenia do stosowania najbardziej radykalnych rozwiązań w sporze czy skłonienia do negocjacji.

Działalność omawianych podmiotów niesie nadzieję na dodatkowy, wsparty rosnącą pozycją, głos państw Południa w systemie pomocowym. Ich argumenty mogą pomóc w znalezieniu nowych sposobów uczynienia wsparcia bardziej efektywnym i przynoszenia wymiernych korzyści beneficjentom. Zastrzeżenia ze strony *wschodzących donatorów* będą przydatne dla refleksji ekspertów z Północy dotyczącej akceptowania proponowanych rozwiązań przez kraje rozwijające się. Beneficjentom trudniej formułować krytykę, gdyż mogą się obawiać osłabienia relacji z *tradycyjnymi dawcami*, a tym samym zmniejszenia profitów płynących ze współpracy rozwojowej. *Wschodzący donatorzy*, coraz częściej wolni od tego typu zależności, mogą bardziej otwarcie formułować swoje obiekcje.

Najbardziej radykalne zarzuty pod adresem jakości pomocy oferowanej przez *wschodzących dawców* wydają się być mocno przesadzone. Obraz rzeczywistości w tej kwestii nie jest jednoznaczny. Badane państwa, podobnie jak inni aktorzy globalnego systemu pomocowego, muszą ciągle podejmować kroki, aby prowadzona współpraca rozwojowa była:

- lepsza - oparta o efektywny instrument (ODA),
- wrażliwa na tematy społeczne i ekologiczne,
- zbieżna z dążeniami wspólnoty międzynarodowej (choć kierunki te nie mogą być wyznaczane tylko przez Zachód/Północ).

Brak jednak wystarczających przesłanek do stwierdzenia, że pomoc dawców spoza Komitetu szkodzi grupie beneficjentów. Można przypuszczać, że tego typu oskarżenia i mity są wynikiem rywalizacji o wpływy w krajach Południa oraz dbania o interesy własnych gospodarek i tzw. „przemysłu pomocowego”. Wywołują podejrzenie o chęć udowodnienia, że nasza, zachodnia, wizja rozwoju jest najlepsza, a może nawet jedyna rzeczywista. Przyjęcie takiego założenia będzie utrudniało podjęcie realnego dialogu o wspólnych wysiłkach na rzecz trwałej poprawy jakości życia społeczeństw korzystających z ODA.

Wpływ wschodzących donatorów na grupę beneficjentów jest ograniczony, przede wszystkim ze względu na kwestie finansowe. Analizowane podmioty w 2010 r. odpowiadały za nieco ponad 2% globalnej pomocy humanitarnej, podczas gdy *członkowie Komitetu* wnieśli bilateralnie ponad 63% całej puli. Dysproporcja również jest duża, jeśli porównamy szacunkowe nakłady *wschodzących dawców* (17,2 mld USD w 2010 r.) z bilateralną pomocą *państw DAC* (ok. 90,9 mld USD). Różnica jest jeszcze większa, jeśli uwzględnimy całkowite nakłady *członków Komitetu* na ODA (128,5 mld USD). Nawet sama bilateralna pomoc *tradycyjnych donatorów* udzielana Afryce Subsaharyjskiej (26,71 mld USD w 2010 r.) przekraczała całkowite nakłady badanych donatorów na ODA.

Działalność *wschodzących dawców* wprowadza do układu, jakim jest globalne środowisko pomocowe, **nowe elementy jakościowe**, z których korzyści czerpać mogą beneficjenci wsparcia. Uwarunkowania te głównie mają charakter polityczny, w mniejszym stopniu ekonomiczny. Zaliczyć do nich można:

- obronę interesów czy też punktu widzenia Południa w relacjach z innymi dawcami,
- obietnice utrzymywania relacji, które z założenia mają być pozbawione „tradycyjnej” hierarchii, opierać się na partnerstwie, równości i nieingerencji w sprawy wewnętrzne,
- „naturalne” rozszerzanie się aktywności pomocowej na inne płaszczyzny szeroko rozumianej współpracy Południe-Południe,
- bardziej praktyczne, mniej zbiurokratyzowane i limitowane planami, podejście do projektów rozwojowych (dzięki czemu łatwiej następuje adaptacja do warunków lokalnych),

- możliwość dotarcia do biorców, z którymi *tradycyjni donatorzy* z różnych powodów nie mogą (lub nie chcą) intensyfikować kontaktów,
- motywujący przykład, że sukces rozwojowy i dojście do etapu, na którym można pomagać innym, są możliwe mimo różnych potencjałów i położenia geograficznego.

6.2. Znaczenie wschodzących donatorów dla systemu pomocy rozwojowej

Stosunki pomiędzy *tradycyjnymi dawcami* a *wschodzącymi donatorami* są w dużej mierze odzwierciedleniem ich wzajemnego nastawienia na arenie międzynarodowej w kwestiach politycznych i gospodarczych. Dzieje się tak, ponieważ promocji rozwoju nie da się sztucznie odseparować od innych obszarów aktywności zagranicznej państwa. Niemniej, specyfika niesienia wsparcia powoduje, że zaangażowani aktorzy, częściej niż ma to zwykle miejsce, muszą wychodzić poza sferę własnych interesów, poszukiwać pól możliwej współpracy i okazywać skłonność do kompromisów.

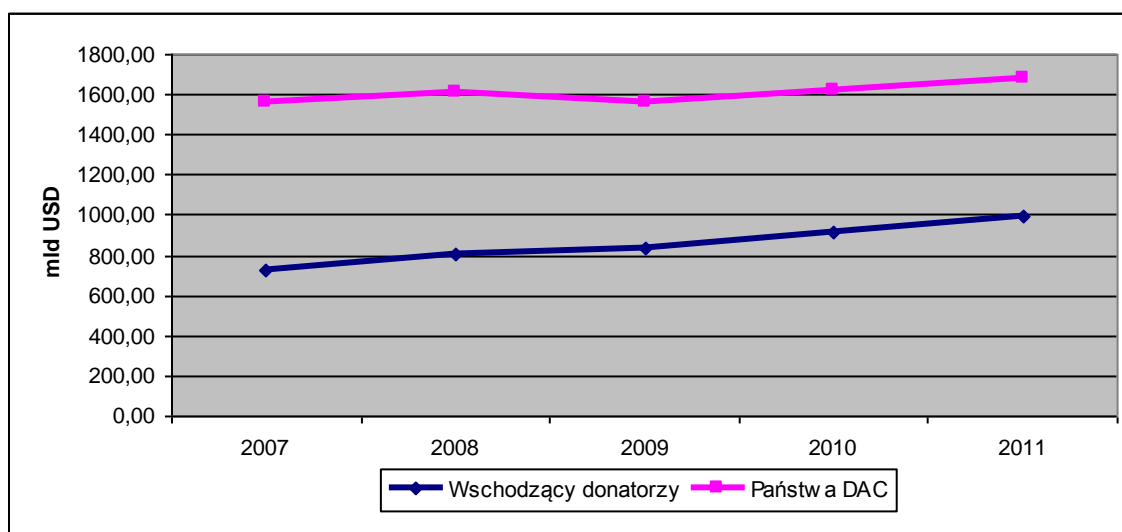
Stan relacji pomiędzy różnymi kategoriami dawców ODA nie tylko wpływa na jakość prezentowanej beneficjentom oferty, ale także ma znaczenie dla kształtu środowiska pomocowego w niedalekiej przyszłości.

6.2.1. Rola wschodzących donatorów w załączkach pokryzysowych struktur gospodarczych

Wiemy już, że spadek dynamiki wzrostu PKB w pierwszych latach kryzysu był zdecydowanie większy w przypadku krajów rozwiniętych niż rozwijających się. Zmniejszenie tempa wzrostu gospodarczego dotyczyło w największym stopniu regionów i grup państw uznawanych za zamożne w skali globalnej. Państwa Południa łatwiej pokonywały efekt spowolnienia gospodarczego.

Jeśli porównamy wpływ kryzysu na wskaźniki makroekonomiczne *państw DAC* i *wschodzących donatorów*, możemy, biorąc pod uwagę skład analizowanych grup, spodziewać się zbliżonych spostrzeżeń.

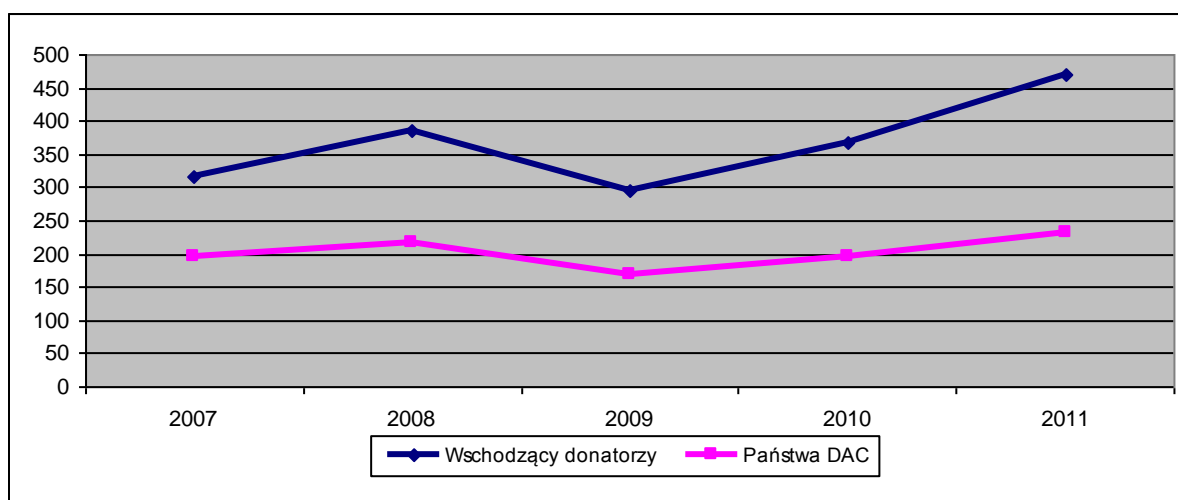
Wykres 12. Średnie Dochody Narodowe Brutto (PPP) wschodzących donatorów i członków DAC

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych IBRD. Ze względu na brak danych w średniej *wschodzących donatorów* nie uwzględniono DNB Liechtensteinu i Tajwanu. W przypadku Argentyny do obliczeń wykorzystano wskaźnik PKB. Z powodu braku danych nt. wielkości DNB Kuwejtu w 2011 r. w kalkulacji przyjęto wartość wskaźnika z 2010 r.

Przeciętny dochód narodowy *członków Komitetu Pomocy Rozwojowej* nadal jest sporo wyższy od średniego wyniku *wschodzących donatorów*. Niemniej, badane państwa wykorzystały turbulencje, z jakimi zmierzyć się musiały kraje rozwinięte. Dzięki brakowi stagnacji w 2009 r. oraz szybszemu tempu wzrostu gospodarczego w następnych latach stopniowo zmniejszyły dystans dzielący ich od *państw DAC*.⁷²⁴

Wykres 13. Średnie indeksy wartości eksportu wschodzących donatorów i członków DAC (rok 2000=100)

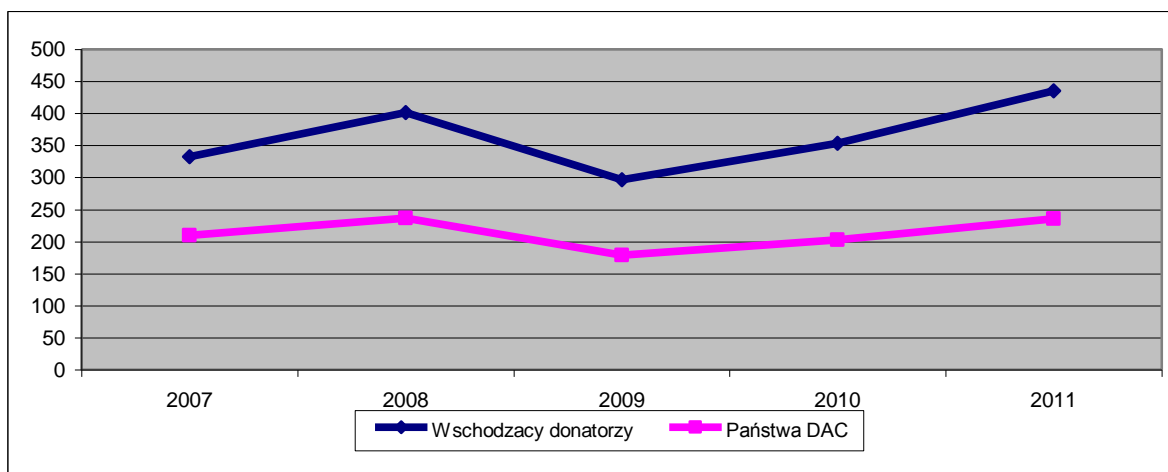

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych IBRD. Ze względu na brak danych w średniej *wschodzących donatorów* nie uwzględniono wielkości wskaźnika Liechtensteinu i Tajwanu.

⁷²⁴ Różnica średnich dochodów w 2007 r. wynosiła ok. 835,5 mld USD, a w 2011 r. zmniejszyła się do ok. 685,5 mld USD.

Wartość eksportu *wschodzących dawców* w latach 2007-2011 rosła zdecydowanie szybciej niż w przypadku *tradycyjnych donatorów*. Dla obu porównywanych grup rok 2009 zakończył się przychodami mniejszymi niż dwa lata wcześniej. W 2010 r. i 2011 r. indeksy eksportu *wschodzących donatorów* rosły zdecydowanie szybciej, niż miało to miejsce w przypadku wskaźników *państw DAC*.

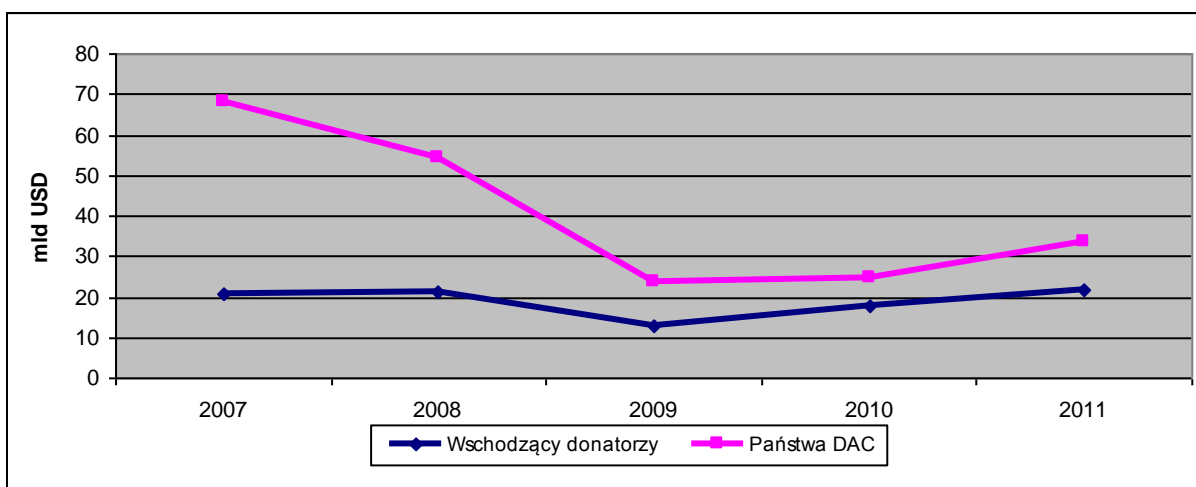
Wykres 14. Średnie indeksy wartości importu wschodzących donatorów i członków DAC (rok 2000=100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych IBRD. Ze względu na brak danych w średniej *wschodzących donatorów* nie uwzględniono wielkości wskaźnika Liechtensteinu i Tajwanu.

Analogiczna sytuacja miała miejsce w odniesieniu do indeksów importu. Rok 2009 był rokiem spadku zapotrzebowania na dobra i usługi z zagranicy. Lata 2010-2011 to okres ponownego wzrostu indeksów. Wartość importu do gospodarek *wschodzących donatorów* zwiększała się bardziej dynamicznie, niż zachodziło to w przypadku *państw DAC*.

Wykres 15. Średni napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich w ujęciu netto do gospodarek wschodzących donatorów i członków DAC

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych IBRD. Ze względu na brak danych w średniej *wschodzących donatorów* nie uwzględniono wielkości ZIB kierowanych do Liechtensteinu i Tajwanu.

Kryzys przyniósł gwałtowne zmniejszenie się wielkości ZIB napływających do gospodarek *państw DAC*. O załamaniu można mówić, gdy porównuje się sytuację pomiędzy 2008 r. i 2009 r. W ujęciu średnim *wschodzący donatorzy* również odczuli pewne zmniejszenie się wartości inwestycji z zagranicy. W pięcioletnim okresie jego skala nie była tak duża, jak to miało miejsce w odniesieniu do gospodarek *członków Komitetu*, a wolumen powrócił ostatecznie do wielkości wyjściowych. W 2011 r. ZIB napływające do kraju *tradycyjnego donatora* było średnio ponad trzy razy większe od kierowanego do *wschodzącego dawcy*. W 2011 r. stosunek ten miał się jak ok. półtora do jednego.

Z powyższych zestawień wynika, że wschodzący donatorzy w mniejszym stopniu zostali doświadczeni przez kryzys gospodarczo-społeczny, a przynajmniej przez jego pierwszą fazę. Dzięki temu odgrywają obecnie większą rolę w gospodarce światowej, niż miało to miejsce kilka lat wcześniej.

Wraz ze zwiększeniem możliwości rosną także oczekiwania względem rządów analizowanych podmiotów. Coraz częściej postrzega się je jako państwa współodpowiedzialne za podtrzymywanie globalnego wzrostu gospodarczego czy stymulowanie światowego handlu. Nierzadko pełnią także rolę kredytobiorcy, również względem krajów rozwiniętych, które odczuwają braki nadwyżek kapitałowych (*vide* Grecja).

Ale czy ze wzrostem potencjału ekonomicznego i oczekiwań politycznych poprawiła się jednocześnie **pozycja omawianych państw** w strukturach międzynarodowych?

Rok 2008 przyniósł nadzieję na to, że wraz z decyzją o organizacji szczytów G20 wschodzące gospodarki uzyskają formalne potwierdzenie ich wyższego statusu w sferze międzynarodowych stosunków gospodarczych. G20, instytucja, która sama prezentuje się jako główne forum współpracy międzynarodowej w sferze gospodarki, nie jest sformalizowana. Oficjalnie jej postanowienia nie mają mocy prawnej, lecz podobnie jak w przypadku G8, są podstawą do późniejszych decyzji politycznych. W pierwszych latach kryzysu gospodarczo-społecznego spotkaniom Grupy towarzyszyło znaczne zainteresowanie. Z czasem jednak zdecydowano się ograniczyć do jednego rocznie liczbę posiedzeń z udziałem szefów państw i rządów. Uzupełniają je zebrania na szczeblu ministerialnym (resortów gospodarki, finansów, ale też pracy). Forum, które daje, co prawda, możliwość

prowadzenia dialogu, lecz nie dostarcza już większego prestiżu, trudno określić jako ukoronowanie ambicji wybijających się państw Południa.⁷²⁵

Podczas prac G20 podjęto temat reformy Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Kierunek zmian miał odzwierciedlać aktualną sytuację w międzynarodowych finansach oraz balans sił pomiędzy potęgami ekonomicznymi i różnymi grupami państw. Propozycje sprowadzają się do:

- dokapitalizowania Funduszu w taki sposób, by zwiększyć udział wschodzących gospodarek i krajów rozwijających się w środkach finansowych IMF. Większy wkład przekładać się będzie na większą siłę głosu tych państw podczas podejmowania decyzji (transfer obejmować ma ponad 5% całości głosów). W rezultacie w dziesięć największych udziałowców organizacji mają się znaleźć kraje BRIC;
- zmian w Radzie Wykonawczej IMF, które zagwarantują lepszą reprezentację wschodzących gospodarek w jej dwudziestoczteroosobowym składzie (wschodzące gospodarki i kraje rozwijające się zyskają dwa miejsca kosztem państw zaawansowanych ekonomicznie).⁷²⁶ Warto zaznaczyć, że Arabia Saudyjska, ChRL i Rosja mogą same wybrać swoich przedstawicieli w Radzie. Inne państwa spoza piątki największych udziałowców (USA, Japonii, Niemiec, Francji, Wielkiej Brytanii) muszą brać udział w wyborach, by delegować do tego organu swego funkcjonariusza.

Reforma struktury udziałów IMF jest procesem wieloletnim. Opisane zmiany zostały wypracowane jeszcze w 2010 r. Jednak ich wprowadzanie w życie nadal trwa, głównie z powodu odwołania przez USA momentu transferu środków do Funduszu (o tych problemach w kwietniu 2013 roku donosiła agencja Reuters).⁷²⁷

⁷²⁵ *What is the G20*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych rosyjskiej prezydencji Grupy (pod adresem: http://en.g20russia.ru/docs/about/about_G20.html).

⁷²⁶ W punkcie wyjściowym reform krajom rozwijającym się i przechodzącym transformację przysługiwało 11 miejsc, a po wprowadzeniu zmian w życie powinno być 13 (plus dwa miejsca mieszane, które mogą być obsadzone przez państwa o różnych kategoriach).

⁷²⁷ *G20 Agreement on Quotas and Governance*, tekst dostępny na stronach internetowych Funduszu (pod adresem: <http://www.imf.org/external/np/exr/faq/quotasgov.htm>); *G-20 Ministers Agree 'Historic' Reforms in IMF Governance*, informacja dostępna na stronach internetowych IMF (pod adresem: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2010/new102310a.htm>); *Quota and Voting Shares Before and After Implementation of Reforms Agreed in 2008 and 2010 (In percentage shares of total IMF quota)*, wykaz dostępny na stronach internetowych Funduszu (pod adresem: http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2011/pdfs/quota_tbl.pdf); *IMF Executive Directors and Voting Power*, wykaz dostępny na stronach internetowych IMF (pod adresem: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/eds.aspx>); *Reforming the IMF's Governance*, materiał dostępny na stronach internetowych IMF (pod adresem: <http://www.imf.org/external/np/exr/govern>); *Global finance leaders to discuss IMF voting power reforms*, informacja dostępna na stronach internetowych agencji Reuters (pod adresem: <http://www.reuters.com/article/2013/04/18/us-imf-voting-idUSBRE93H04520130418>).

Moment próby nowego nastawienia IMF przyszedł w 2011 roku, gdy trzeba było wybrać dyrektora zarządzającego Funduszu. Spekulowano, że może dojść do odejścia od praktyki nominowania Europejczyka i powierzenia urzędu specjaliście wywodzącemu się z kraju Południa. Tak się jednak nie stało i postawiono na Christine Lagarde z Francji. Jednym z jej zastępców jest wywodzący się z ChRL Min Zhu.⁷²⁸

Grupa Banku Światowego podejmuje kroki zbieżne z działaniami dostosowawczymi IMF do nowych warunków. Również tu zdecydowano o dokapitalizowaniu dwu instytucji współtworzących Grupę - IBRD i IFC, co miało przynieść zmianę w rozkładzie sił głosów państw członkowskich. W rezultacie grupa krajów rozwijających się i przechodzących transformację miała zyskać w IBRD ponad 3% udziałów (w sumie jej potencjał ma stanowić 47,19% całości głosów). Państwa te miały zwiększyć swoje wpływy w IFC, przejmując ponad 6% całości głosów kosztem krajów rozwiniętych (nadal jednak dysponują w sumie tylko siłą 39,48%). Ustalono, że co pięć lat będzie następował przegląd udziałów przypadających na każde państwo i wynikającej z tego wagi głosów. Podczas wyboru władz Grupy, podobnie jak to miało miejsce w przypadku IMF, nie zdecydowano się na odejście od *status quo* i „oddanie steru” przedstawicielom wschodzących gospodarek/krajów Południa. Zmiana decydentów Grupy miała miejsce w 2012 r. Na czele Banku Światowego stanął rekomendowany przez Waszyngton Jim Yong Kim (obywatel USA koreańskiego pochodzenia, co można uznać za drobny ukłon w stronę Azji). Wśród jego bezpośrednich zastępców brakuje osób kojarzonych ze *wschodzącymi donatorami*. W dwudziestopięciosobowym składzie Rady Dyrektorów (*Board of Directors*) IBRD panuje zasada, że ChRL, Rosja i Arabia Saudyjska same wybierają własnego delegata, podobnie jak piątka największych udziałowców Banku (USA, Japonia, Niemcy, Francja i Wielka Brytania). Inne państwa muszą wyłaniać swych przedstawicieli drogą głosowania. Obecnie trzynastu członków Rady Dyrektorów wywodzi się z krajów rozwijających się i państw przechodzących transformację.⁷²⁹

⁷²⁸ *Senior Officials of the International Monetary Fund*, informacja dostępna na stronach internetowych IMF (pod adresem: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/officers.htm>).

⁷²⁹ *World Bank Reforms Voting Power, Gets \$86 Billion Boost*, informacja dostępna na stronach internetowych Grupy Banku Światowego (pod adresem: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:22556045~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>); *Current President*, informacja dostępna na stronach internetowych IBRD (pod adresem: <http://www.worldbank.org/en/about/president/about-the-office/bio>); *Senior Management*, informacja dostępna na stronach internetowych Grupy (pod adresem: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,contentMDK:20040913~menuPK:8336953~pagePK:51123644~piPK:329829~theSitePK:29708,00.html>); *Boards of Directors*, informacja dostępna na stronach internetowych IBRD (pod adresem: <http://www.worldbank.org/en/about/leadership/directors>); *International Bank for Reconstruction and Development: Voting Power of Executive Directors*, wykaz dostępny na stronach internetowych IBRD (pod adresem: <http://siteresources.worldbank.org/BODINT/Resources/278027-1215524804501/IBRDEDsVotingTable.pdf>).

Władze zarządzające WTO uległy zmianie w 2013 r. Na czele Organizacji stoi Brazylijczyk, Roberto Azevêdo. Wśród jego zastępców znalazł się reprezentant innego *wschodzącego dawcy* - Xiaozhun Yi z ChRL. Panujące w WTO zasady podejmowania decyzji (jedno państwo - jeden głos) nie wymuszają na tej instytucji potrzeby ponownego szukania balansu wpływów członków, który odpowiadałby realiom pokryzysowym.⁷³⁰

Otwarcie światowych instytucji gospodarczych na wpływy podmiotów spoza kręgu państw uznawanych od dawna za wysoko zaawansowane ekonomicznie nie ma charakteru rewolucyjnego. Jest to proces stopniowy i długotrwały, a jego ograniczona skala nie spełnia oczekiwań wielu państw Południa i krajów przechodzących transformację. Wschodzący donatorzy nadal muszą odczuwać dysonans pomiędzy zwiększającym się udziałem w światowej gospodarce i rosnącymi oczekiwaniami a opornie zmieniającą się pozycją w organizacjach zarządzających globalną wymianą ekonomiczną. Jednak, jeśli utrzymają się trendy wzmocnione podczas kryzysu, przeszkody tworzone przez Zachód z czasem będą musiały ulec ograniczeniu, a światowe struktury gospodarcze staną się bardziej zbilansowane.

6.2.2. Interakcje pomiędzy DAC a wschodzącymi donatorami - alternatywa czy komplementarność

Początku konsultacji i w niskim stopniu zaawansowanej koordynacji działań pomiędzy DAC a *wschodzącymi dawcami* należy szukać w 70. latach XX w. Przez większą część czasu odbywały się jednak na zasadach *ad hoc*. Kontakty *wschodzących donatorów* z tradycyjnymi instytucjami pomocowymi (rdzeniem systemu) są bardzo ograniczone. Rzadko dochodzi do koordynacji niesionej pomocy pomiędzy *członkami Komitetu* a dawcami spoza tego grona. O największym uregulowaniu kontaktów można mówić w przypadku spotkań Komitetu z Grupą Koordynującą fundusze arabskie. W 2009 r. ustalono, że obrady na wysokim szczeblu mają się odbywać co dwa lata i będą uzupełniane częstszymi spotkaniami roboczymi oraz wymianą informacji statystycznych. Grupa Koordynująca uczestniczyła także

⁷³⁰ Roberto Azevêdo, *WTO Director-General*, informacja dostępna na stronach internetowych WTO (pod adresem: http://www.wto.org/english/thewto_e/dg_e/ra_e.htm); *The Deputy Directors-General*, informacja dostępna na stronach internetowych WTO (pod adresem: http://www.wto.org/english/thewto_e/dg_e/ddg_ra_e.htm).

w pracach organu OECD odpowiedzialnego za efektywność ODA (*Working Party on Aid Effectiveness*).⁷³¹

Z biegiem czasu DAC starał się uporządkować i w większym stopniu zaplanować **działania względem podmiotów spoza swego grona**. Tym samym pragnął wpisać swą aktywność w strategię kontaktów ze światem całej OECD. Jeszcze w latach 90. próbowano wciągnąć do współdziałania kraje nienależące do Organizacji, jednak *tradycyjni donatorzy* bardzo szybko stracili zapał do tych starań. Powrót do tej idei nastąpił po uchwaleniu MCR i rozpoczęciu prac nad stworzeniem reżimu efektywnościowego ODA. W tym okresie DAC powołało Centrum Współpracy z Państwami Nieczłonkowskimi (*Centre for cooperation with non-members*).⁷³² W 2005 r. powrócono do organizacji spotkań urzędników wyższego szczebla *członków DAC* i państw prowadzących współpracę rozwojową poza Komitetem (wcześniej spotkanie tego typu odbyło się w 1997 r. w Meksyku). Jednym z głównych filarów oddziaływania Komitetu na *wschodzących donatorów* jest zachęcanie ich do składania raportów statystycznych odnośnie aktywności pomocowej. Obecnie czynią to: Arabia Saudyjska, Bułgaria, Cypr, Czechy, Estonia, Islandia, Izrael, Kuwejt, Liechtenstein, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Rosja, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Tajlandia, Tajwan, Turcja, Węgry i Zjednoczone Emiraty Arabskie.⁷³³

Przyjęte strategie zakładają koncentrację OECD na największych wschodzących gospodarkach, czyli podmiotach będących najczęściej także głównymi *wschodzącymi*

⁷³¹ A. Harmer, E. Martin (red.), *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 2; A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 31; E. Deutscher, *Development Co-operation Report 2010*, op. cit., s. 136; F. Zimmermann, *New partnerships in...*, op. cit., s. 42; *Arab Development Assistance...*, op. cit., s. 10; *Chairs' Report: Joint Meeting of Coordination Group Institutions and the OECD Development Assistance Committee (Kuwait, 10 May 2009)*, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/countries/unitedarabemirates/44132575.pdf>); *Opening remarks delivered at a Joint Technical Meeting of the Arab Coordination Group of Institutions and the OECD Development Assistance Committee, 29.04.2010 | Vienna, Austria*, przemówienie dostępne na stronach internetowych funduszu pomocowego OPEC (pod adresem: <http://www.ofid.info/DirectorGeneralsStatements/tabid/164/ArticleId/1069/Opening-remarks-delivered-at-a-Joint-Technical-Meeting-of-the-Arab-Coordination-Group-of-Institution.aspx>).

⁷³² Wydaje się, że instytucja nie odegrała większej roli w kontaktach *tradycyjnych* i *wschodzących donatorów* (brak doniesień o współczesnej aktywności tego ciała). Obecnie m.in. tymi sprawami zajmuje się Sekretariat ds. Stosunków Globalnych (*Global Relations Secretariat*).

⁷³³ A. Harmer, L. Cotterrell, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 31; L. Cotterrell, A. Harmer, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 26; R. Manning, *Will 'Emerging Donors'...*, op. cit., s. 382; *DAC in Dates...*, op. cit., s. 28, 31, 36; *Overview of Multilateral Agencies' and Non-DAC Donors' Statistical Reporting to The DAC, DCD/DAC/STAT(2010)7/REV1*, Working Party on Statistics, Organisation for Economic Co-operation and Development, dokument dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/investment/stats/45896100.pdf>), s. 6; *DAC Global Relations Strategy*, Development Co-operation Directorate, Development Assistance Committee, DCD/DAC(2011)36/FINAL, Organisation for Economic Co-operation and Development 2011, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/stats/49304654.pdf>), s. 2-3.

donatorami.⁷³⁴ Takie stanowisko wywołuje obawy niektórych członków lub państw rozważających akcesję, że uwaga DAC, paradoksalnie, skupi się na nich w mniejszym stopniu niż w przypadku niektórych państwach niezainteresowanych w ogóle przynależnością do Organizacji.

Aby nie dopuścić do takiego stanu rzeczy i budować pozytywny wizerunek, DAC stara się zademonstrować wielotorowość podejścia do współpracy z innymi dawcami. Komitet wskazał **trzy kryteria wyznaczające priorytet w relacjach z tymi donatorami**:

- status w OECD - dzięki czemu specjalna uwaga ma być poświęcona państwom należącym do Organizacji, ale nie będącym członkami Komitetu,
- wielkość środków przeznaczanych na ODA - faworyzowanie podmiotów, które łożą na ten cel przynajmniej 100 mln USD rocznie lub 0,2% swego DNB,
- wypełnianie roli „gracza” - zarówno w ujęciu globalnym, jak i regionalnym.

Także w gronie *wschodzących donatorów*, którym **DAC oficjalnie poświęca uwagę**, można znaleźć: członków OECD nienależących do Komitetu, największe wschodzące gospodarki (a szczególnie państwa BRICS), członków UE niebędących państwami OECD oraz państwa arabskie. DAC oferuje im różne **formy zacieśnienia współpracy**:

1. członkostwo w Komitecie (dla państw należących do OECD),⁷³⁵
2. pełne uczestnictwo w pracach wraz z większością praw i obowiązków członka (dla państw spełniających kryteria akcesji do Komitetu, ale nienależących do OECD),
3. status regularnego obserwatora (przypisywany członkom OECD, którzy nie należą do DAC, może dodatkowo być uzyskany na podstawie dwuletniego zaproszenia kierowanego do głównych dawców spoza Organizacji),
4. status obserwatora *ad hoc* (wynikający z zaproszeń na pojedyncze sesje).⁷³⁶

⁷³⁴ Obecnie za głównych partnerów OECD uważa Brazylię, ChRL, Indie, Indonezję i RPA. Stosunki z innymi państwami Organizacja widzi już w wymiarze regionalnym. Zob. *Key Partners*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/globalrelations/keypartners>).

⁷³⁵ Procedura przystąpienia do DAC rozpoczyna się od wystosowania przez zainteresowany rząd listu do OECD. Następnie ma miejsce opracowywanie raportu, w którym odpowiednie jednostki Organizacji wypowiadają się nt.: istnienia strategii, polityki i ram instytucjonalnych, zapewniających zdolność do prawidłowego świadczenia wsparcia, odpowiedniego poziomu ODA (100 mln USD lub 0,2% DNB) oraz istnienia systemu monitorowania i ewaluacji. W przypadku pozytywnego rezultatu DAC zaprasza do sformalizowania współpracy. Państwo członkowskie OECD powinno ponownie wyrazić chęć akcesji do Komitetu i zobowiązać się do wypełniania zobowiązań *członka DAC*. Wśród nich można odnaleźć:

- obowiązek przyjęcia wszystkich rekomendacji DAC i kierowania się wytycznymi Komitetu,
- coroczne dostarczanie wymaganych danych statystycznych,
- uczestnictwo w regularnych przeglądach działalności członków DAC.

Zob. *DAC Global Relations Strategy*, op. cit., s. 10-11; *Joining the Development Assistance Committee (DAC)*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/joiningthedevelopmentassistancecommitteedac.htm>).

⁷³⁶ *DAC Global Relations Strategy*, op. cit., s. 5-7, 12-13.

Globalna strategia DAC przewiduje trzy **instrumenty oddziaływania na priorytetowych partnerów**:

- dialog nt. polityk promocji rozwoju (odbywający się na różnych poziomach, z wykorzystaniem wielu inicjatyw i organów podległych Komitetowi),
- działania w zakresie zarządzania pomocą i zbierania statystyk na jej temat (do których należą także seminaria tematyczne, organizowanie przeglądów aktywności donatorów i budowa zdolności działania agencji pomocowych),
- prace analityczne.⁷³⁷

Jeszcze niedawno do narzędzi wywierania wpływu *członków DAC* można było zaliczyć ODA kierowaną do dawców spoza Komitetu. W odniesieniu jednak do *wschodzących donatorów* znaczenie czynnika otrzymywanego wsparcia systematycznie spada. Tradycyjni dawcy muszą szukać zagadnień, które przykują uwagę innych państw oraz platform dających szansę na dialog, przekonanie do własnych racji i pogłębienie współpracy.

Jedną z takich inicjatyw było spotkanie przedstawicieli Komitetu z nienależącymi do DAC członkami OECD, które odbyło się w 2006 r. w Stambule.⁷³⁸ Służyło ono wymianie informacji i poglądów, włączaniu się *wschodzących donatorów* w reżim Deklaracji Paryskiej oraz wzmocnieniu ich zdolności do sprawnego udzielania ODA. Kontynuacją posiedzenia był dialog, toczony już w nieco szerszym składzie, podczas następnych posiedzeń, które odbyły się w Seulu (w 2007 r.), w Kuwejcie i Meksyku (oba w roku 2009). W ten typ oddziaływania *tradycyjnych donatorów* wpisuje się spotkanie poświęcone współpracy trójstronnej⁷³⁹, które zorganizowano w Lizbonie w maju 2013 r.⁷⁴⁰

⁷³⁷ Ibidem, s. 7-9; *Promoting dialogue beyond the DAC*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/promotingdialoguebeyondthedac.htm>); *Tracking trends beyond the DAC*, op.cit.; *Strengthening aid management beyond the DAC*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/strengtheningaidmanagementbeyondthedac.htm>).

⁷³⁸ Ze strony *wschodzących donatorów* uczestniczyli w nim urzędnicy z: Czech, Islandii, Korei (wtedy jeszcze kraju spoza członków DAC), Meksyku, Polski, Słowacji i Węgier.

⁷³⁹ OECD w sprawozdaniu podzieliło uczestników na trzy kategorie: członków Organizacji, kraje rozwijające się i inne instytucje międzynarodowe. Wśród delegatów można odnaleźć przedstawicieli ośmiu *wschodzących donatorów*: Chile, ChRL, Czech, Izraela, Kolumbii, Meksyku, Słowacji, Turcji.

⁷⁴⁰ Zob. *Policy Dialogue meeting with OECD Members outside the Development Assistance Committee (DAC)*, informacja na stronach internetowych OECD (dostępna pod adresem: http://www.oecd.org/document/60/0,3746,en_2649_33721_37824380_1_1_1_1,00.html); *Final Report: Policy Dialogue on Development Co-operation. Mexico City, 28-29 September 2009*, DCD/DAC(2009)45, Development Co-operation Directorate, Development Assistance Committee, tekst dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/44777456.pdf>), s. 2; *Policy Dialogue on Triangular Co-operation. 16 and 17 May 2013, Ministry of Foreign Affairs, Lisbon, Portugal, Summary of Discussions*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: [http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/%5BFINAL%5D%20Summary%20Policy%20Dialogue%20on%](http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/%5BFINAL%5D%20Summary%20Policy%20Dialogue%20on%20)

Większy wydzźwięk miała współorganizowana przez OECD, IBRD i Rosję konferencja *Emerging Donors in the Global Development Community*. Odbyła się w 2006 r. w Moskwie (w ramach rosyjskiego przewodnictwa w G8). Jej uczestnicy byli zgodni co do potrzeby intensyfikacji dialogu, tak by osiągnąć większą spójność wdrażanych polityk i maksymalizować efekty działań „globalnej wspólnoty donatorów”. Podkreślono także rosnące znaczenie *wschodzących dawców* w globalnym środowisku pomocowym, do którego wnoszą nowe możliwości działania i nowe doświadczenia. Zauważono fakt, że dużą rolę dla efektywności instytucji zarządzających ODA odgrywa opracowanie przez donatorów adekwatnych rozwiązań politycznych i dokumentów koncepcyjnych (strategii działania). Zauważono problem niedostatecznej informacji na temat działalności *wschodzących donatorów*, która blokuje wzmocnienie współpracy pomiędzy dawcami. W związku z tym część państw (w tym Rosja) zobowiązała się do raportowania nt. ogólnego wymiaru oferowanej przez siebie pomocy. Podczas konferencji wskazano fora, na których może być rozwijany dialog pomiędzy *wschodzącymi a tradycyjnymi donatorami*:

- Forum Współpracy Rozwojowej (DCF)⁷⁴¹,
- Globalne Forum OECD ds. Rozwoju (*OECD Global Forum on Development*),
- Komitet Rozwoju IBRD i IMF (*Development Committee of the World Bank and IMF*),
- konferencje organizowane przez *wschodzących dawców* (na wzór moskiewskiej).⁷⁴²

Inną instytucją umożliwiającą kontakty była Grupa Robocza OECD ds. Efektywności Pomocy (*Working Party on Aid Effectiveness*).⁷⁴³ Jak już wspomniano, została ona zastąpiona Globalnym Partnerstwem na rzecz Efektywnej Współpracy Rozwojowej. Inicjatywa ma służyć jako forum dyskusji, wymiany doświadczeń, wypracowywania wzajemnego zrozumienia i tworzenia warunków do zmiany w oparciu o zasady przyjęte w Pusan. Wśród jej zadań znalazła się także popularyzacja kooperacji trójstronnej. Do uczestnictwa w Partnerstwie zachęceni są wszyscy interesariusze współpracy rozwojowej, w tym oczywiście dawcy spoza DAC. Mniej optymistycznie nastawiona część obserwatorów wątpi, aby ta inicjatywa okazała się wielkim sukcesem. Wielu *wschodzących donatorów* nadal z rezerwą

20Triangular%20Co-operation.pdf), s. 1, 5; *Policy Dialogue on Triangular Co-operation*, informacja zamieszczona na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/dialogue-triangular-cooperation.htm>).

⁷⁴¹ Również część autorów wypowiada się o DCF jako o jednej z platform oferujących możliwość kontaktu między *wschodzącymi dawcami a tradycyjnymi donatorami* - co ważne nie tylko należącymi do DAC, ale także instytucjami wywodzącymi się z „rodziny” Narodów Zjednoczonych, które od wielu lat działają w zakresie rozwiązywania problemów rozwojowych. Zob. N. Woods, *Whose aid? Whose...*, op. cit., s. 16; L. Hammad, B. Morton, *Non-DAC donors and...*, op. cit., s. 3.

⁷⁴² *Emerging Donors in the Global Development Community...*, op. cit.

⁷⁴³ L. Hammad, B. Morton, *Non-DAC donors and...*, op. cit., s. 3.

podchodzi do koordynacji własnej pomocy z działalnością członków DAC. Aktywność Komitetu odbierają jako próbę wymuszenia powszechnego stosowania standardów tradycyjnych dawców. Obawiają się, że dialog jest tylko pozorowany a efektem ma być zapewnienie pozycji i interesów dotychczas dominujących dawców ODA. Dodatkowo, niedojrzałość instytucjonalna ogranicza ściślejszą współpracę pomiędzy chętnymi wschodzącymi dawcami a członkami DAC. Tym pierwszym nadal brakuje sprawnych instrumentów, pozwalających szybko wcielać w życie wszystkie postanowienia odnośnie ilości i jakości oferowanego wsparcia.⁷⁴⁴

Szczególnie istotne wydaje się być zawiązanie w 2009 r. Grupy Badawczej Chin i DAC (*China-DAC Study Group*). Pomysłem towarzyszącym inicjatywie jest wykorzystanie doświadczeń rozwojowych ChRL. Mogą one pomóc innym krajom Południa zwalczać biedę i doprowadzić do warunków sprzyjającym trwałemu wzrostowi gospodarczemu. Nie wykraczałoby to poza standardową współpracę Południe-Południe, gdyby nie fakt, że z chińskich osiągnięć korzystają także *tradycyjni donatorzy*, którzy chcą poprawić skuteczność własnej ODA. Grupa jest wspólnie zarządzana przez DAC i Międzynarodowe Centrum Ograniczania Biedy w Chinach (*International Poverty Reduction Center in China*), instytucję założoną w 2005 r. przez rząd ChRL i UNDP. Co istotne, podczas prac poruszany jest temat współpracy rozwojowej Chin z Afryką oraz wielorakich konsekwencji płynących z tej działalności. Prowadzone są także dyskusje wokół takich zagadnień jak:

- wsparcie rozwoju rolnictwa i zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego,
- tworzenie dogodnych warunków dla małych i średnich przedsiębiorstw na prowincji,
- inwestowanie środków publicznych w infrastrukturę.⁷⁴⁵

⁷⁴⁴ 2012 DAC HLM *Communique*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/HLM%20Communique%202012%20final%20ENGLISH.pdf>); *The Global Partnership for Effective Development Co-operation: Enhancing the future contribution to development by all stakeholders. The Development Assistance Committee: Enabling effective development*, DAC High Level Meeting 4-5 December 2012 London, OECD, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dachlm/DACHLMGlobalPartnership.pdf>), s. 4; Jiajun Xu, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 3-4.

⁷⁴⁵ F. Zimmermann, *New partnerships in...*, op. cit., s. 41-43; *The China-DAC Study Group*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/development/povertyreduction/thechina-dacstudygroup.htm>); *Economic Transformation and Poverty Reduction: How it happened in China, helping it happen in Africa. Volume 1: Main Findings and Policy Implications*, China-DAC Study Group, International Poverty Reduction Center in China, Organisation for Economic Co-operation and Development, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/development/povertyreduction/49528585.pdf>); *Economic Transformation and Poverty Reduction: How it happened in China, helping it happen in Africa. Volume 2: Synthesis Report*, China-DAC Study Group, International Poverty Reduction Center in China, Organisation for Economic Co-operation and Development, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/development/povertyreduction/49528657.pdf>); *The Second Meeting of China-DAC Study Group Held in Beijing*, informacja dostępna na stronach internetowych International Poverty Reduction Center

Spotkania G20 dają szansę prowadzenia dialogu nie tylko nt. wspomagania światowego wzrostu gospodarczego, lecz także rozwiązywania wielorakich problemów rozwojowych.⁷⁴⁶ Agenda Grupy obejmuje także wspieranie krajów o niskim poziomie DNB. Plany działania i zobowiązania przyjmowane przez członków mają być oparte o zasady:

- skupienia się na wzroście gospodarczym;
- tworzenia globalnego partnerstwa rozwojowego;
- koncentracji wokół globalnych i regionalnych zagadnień systemowych;
- udziału sektora prywatnego;
- komplementarności;
- orientacji na wynik.

G20 jest zaangażowana w promocję inicjatywy Pomocy dla Handlu (*Aid for Trade*). W swych planach odwołuje się do różnych instrumentów, często wykraczających poza świadczenie ODA i wpisujących się we współpracę rozwojową *sensu stricto*.⁷⁴⁷

Również poszczególne kraje organizowały wydarzenia, które miały umożliwić wymianę opinii na temat współpracy rozwojowej pomiędzy *tradycyjnymi* i *wschodzącymi donatorami*. Przykładem może być spotkanie w Bangkoku przygotowane w 2008 r. przez Japonię i Koreę. Ze strony badanych dawców udział wzięli w nim przedstawiciele: Brazylii, ChRL, Czech, Indii, Meksyku, Polski, RPA, Singapuru, Tajlandii i Turcji.⁷⁴⁸

in China (pod adresem: <http://www.iprcc.org/front/article/article.action?id=3144>); „China-DAC Study Group” Work Conference Held in Beijing, informacja dostępna na stronach internetowych International Poverty Reduction Center in China (pod adresem: <http://www.iprcc.org/front/article/article.action?id=3689>).

⁷⁴⁶ Jeszcze przed powołaniem G20 najbardziej uprzemysłowieni donatorzy spotykali się przy okazji szczytów G7/G8 z wybranymi *wschodzącymi dawcami*. Wśród różnych zagadnień gospodarczych poruszano tematy ogólne, dotyczące niesienia pomocy - np. kwestię transparentności czy działań sprzyjających rozwojowi Afryki. Z perspektywy czasu można ocenić, że takie spotkania miały głównie wartość symboliczną, ale wspomagały tworzenie się bardziej zaawansowanych mechanizmów wzajemnego dialogu. Zob. *Heiligendamm Process*, informacja ze strony internetowej poświęconej organizacji szczytu G8 w Heiligendamm w 2007 r. (dostępna pod adresem: <http://www.g-8.de/Webs/G8/EN/G8Summit/g8-summit.html>); Kaho Shimizu, *G8, emerging donors start development talks in Tokyo*, „The Japan Times On-line”, 06.04.2008 r.; V. Katti, T. Chahoud, A. Kaushik, *India's Development Cooperation...*, op. cit., s. 4.

⁷⁴⁷ *Seoul Development Consensus for Shared Growth, G20 Seoul Summit 2010*, tekst deklaracji dostępny na stronach internetowych kanadyjskiej prezydencji G20 (pod adresem: <http://www.g20.utoronto.ca/2010/g20seoul-consensus.pdf>); *Saint Petersburg Accountability Report on G20 Development Commitments Saint Petersburg, Russia 2013*, raport dostępny na stronach internetowych rosyjskiej prezydencji G20 (pod adresem: en.g20russia.ru/load/782787543); M. Callaghan, A. O'Keeffe, R. Davies, S. Harris Rimmer, S. Price-Thomas, S. Curatolo, J. Newton-Howes, M. Lettie, *Development and the G20*, „G20 Monitor”, No. 5 August 2013, Lowy Institute, tekst dostępny na stronach internetowych Lowy Institute (pod adresem: http://lowyinstitute.org/files/g20_monitor_the_g20_and_development_.pdf).

⁷⁴⁸ *Japan, S. Korea to...*, op. cit.

Znane agencje pomocowe (np. UNDP, IBRD, CIDA⁷⁴⁹, USAID⁷⁵⁰) podejmowały działania zmierzające do wzmocnienia zdolności operacyjnych *wschodzących donatorów*. Takie projekty były głównie realizowane w pierwszych latach po powrocie badanych podmiotów do roli dawców ODA,⁷⁵¹ jednak możliwe jest znalezienie bardziej współczesnych przykładów takiej pomocy.⁷⁵² Starania te należy potraktować jako formę **współpracy trójstronnej**. Jej skala była ograniczona. Przykładowo, miało dochodzić do nacisków ze strony instytucji unijnych, które chciały odgrywać główną rolę w procesie transformacji - z beneficjentów w donatorów - nowych członków Wspólnoty. Osłabienie więzi z SNZ oznaczało, że państwa uczące się na nowo, jak pomagać, nie nabyły wielu doświadczeń wykraczających poza praktykę DAC, a pożądanym przez kraje rozwijające się.⁷⁵³

⁷⁴⁹ Kanadyjska Agencja Rozwoju Międzynarodowego (*Canadian International Development Agency*). Od marca 2013 r. wcielona do Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Handlu i Rozwoju.

⁷⁵⁰ Agencja USA ds. Międzynarodowego Rozwoju (*United States Agency for International Development*).

⁷⁵¹ UNDP w 2005 roku uruchomił pięcioletni program *Emerging Donors Initiative*, który skierowany był do krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Jego celem było:

- ustanowienie mechanizmów wsparcia dla współpracy rozwojowej (np. szkoleń, funduszy wsparcia trójstronnego, wspólnego programowania pomocy),
- wzmocnienie zdolności *wschodzących donatorów* do udzielenia efektywnej pomocy rozwojowej,
- wzmocnienie roli UNDP i całego SNZ jako partnerów, ułatwiające rozwój współpracy na liniach Wschód-Wschód i Wschód-Południe.

W programie uczestniczyły: Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Łotwa, Rosja, Rumunia, Słowacja, Słowenia i Węgry. Nawiązano także współpracę z Turcją. Ze względu na niski budżet oraz udział jedynie części państw regionu, oddziaływanie UNDP należy określić jako ograniczone. Mimo wszystko instytucja SNZ uznała program za sukces i na jego podstawie w 2012 r. powołała do życia nową inicjatywę - Nowe Partnerstwa we Współpracy Rozwojowej (*New Partnerships in Development Cooperation*), która tym razem wykraczać ma poza zasięg regionalny i objąć większą liczbę *wschodzących donatorów* (m.in. ChRL, Indie i kraje arabskie).

Zob. *Emerging Donors Initiative*, informacja na stronie internetowej biura regionalnego UNDP w Bratysławie (pozyskana 14.05.2010 r. pod adresem: <http://europeandcis.undp.org/home/show/235F9AD6-CF18-2883-830770098C30D28A>; obecnie tekst nie jest dostępny); *Emerging Donors Initiative - EDI*, United Nations Development Programme, tekst dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: http://www.undp.org/content/dam/undp/documents/projects/SVK/00038432/EDP_EDI%20project%20document%20-%20signed.pdf); D. Hanspach, *Triangular Cooperation and...*, op. cit.; *New Partnerships in Development Cooperation Initiative: Information Note*, United Nations Development Programme - Regional Bureau for Europe and the CIS, tekst dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://www.undp.org/content/dam/undp/documents/projects/SVK/00066348%20New%20Partnerships%20Initiative%20three-pager%20Apr2012.pdf>).

⁷⁵² Grupa Banku Światowego zrealizowała w Rosji sponsorowany przez Wielką Brytanię projekt pomocy technicznej *Russia as a Donor Initiative*, który miał przyczynić się do zwiększenia zainteresowania i wiedzy nt. działalności pomocowej w rosyjskich kręgach urzędowych i akademickich. Dodatkowo IBRD współorganizował z rządem FR konferencję moskiewską w lutym 2010 r. (*International Conference on New Partnerships in Global Development Finance*), która stała się czynnikiem mobilizującym dla władz rosyjskich i przyczyniła się do większego angażowania się FR w globalny system pomocowy. W listopadzie 2011 r. zapowiadano porozumienie FR i IBRD nt. ram prawnych wspólnych funduszy powierniczych. Umowa ma ułatwić angażowanie się w pomoc multilateralną. Mimo braku jednolitych rozwiązań IBRD i FR już przygotowywały wspólne programy, z których mają korzystać beneficjenci z Europy i Azji Środkowej. IBRD zapowiada wsparcie dla Rosji przy tworzeniu agencji pomocowej. Dzięki takim działaniom Grupa Banku Światowego zyskuje szansę wpływu na przyszłe działania FR jako donatora ODA. Zob. *Country Partnership Strategy...*, op. cit., s. 18-19, 29 oraz ibidem Annex 7, s. 27, Annex 10, s. 1-10.

⁷⁵³ S. Grimm, A. Harmer, *Diversity in donorship...*, op. cit., s. 10.

Niewątpliwie, optymalny model to sytuacja, w której podstawą oddziaływania pomiędzy *członkami Komitetu* a *wschodzącymi donatorami* byłaby regularna, praktyczna współpraca przy realizacji wspólnych przedsięwzięć. Daleko jednak takiego do stanu.

Identyfikacja przykładów współpracy trójstronnej, jej monitorowanie i ewaluacja uznawane są za niewystarczające.⁷⁵⁴ Poszczególne podmioty środowiska pomocowego starają się podejmować działania, które mogą ten stan rzeczy zmienić jednak nadal są one doraźne, niespójne, nieskoordynowane, ograniczone do poziomu krajowego lub ewentualnie regionalnego. W związku z tym brakuje rzetelnych danych nt. skali kooperacji.⁷⁵⁵

Przegląd dokonany w 2012 r. przez OECD wskazuje, że ok. 2/3 *członków DAC* współpracuje trójstronnie. Do najaktywniejszych należą: Japonia⁷⁵⁶, Niemcy i Hiszpania. Takiego kanału świadczenia pomocy używają także: Australia, Dania, Irlandia, Kanada, Korea Południowa, Luksemburg, Nowa Zelandia, Norwegia, Portugalia, Szwecja, Szwajcaria, USA, Wielka Brytania i Włochy. Wspomina się także o udziale instytucji SNZ⁷⁵⁷, Systemu z Bretton Woods oraz regionalnych banków rozwojowych. Po stronie *wschodzących donatorów i dawców ad hoc* wymienia się: dawców arabskich, Argentynę, Brazylię, Chile, ChRL, Egipt, Filipiny, Indie, Indonezję, Jordanię, Kambodżę, Kenię, Kolumbię, Kostarykę, Kubę, Malezję, Maroko, Meksyk, Peru, RPA, Singapur, Sri Lankę, Tajlandię, Tunezję, Wietnam. Aktywnością wyróżniają się: Brazylia, Chile, Meksyk i RPA.⁷⁵⁸

⁷⁵⁴ Problemy z niewystarczającą wymianą informacji o współpracy trilateralnej zdarzały się nawet w tak zintegrowanych gronach, jak członkowie UE. Zob. *Triangular cooperation in the context of aid effectiveness – Experiences and views of EU donors: Workshop report and concept note. Final draft, 17 March 2010*, Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo, dokument dostępny na stronach internetowych stowarzyszenia skupiającego europejskie agencje rozwojowe - Practitioners' Network For European Development Cooperation (pod adresem: http://www.dev-practitioners.eu/fileadmin/Redaktion/GroupsFolders/Division_of_Labour/triangular_cooperation/EU_triangular_cooperation_workshop_report_and_concept_note_170310.pdf), s. 10.

⁷⁵⁵ *Policy Dialogue on Triangular Co-operation...*, op. cit., s. 3; *Conclusions: Brainstorming Meeting on Triangular Co-operation. Lisbon, 13-14 September 2012*, Camões - Instituto da Cooperação e da Língua. Ministério dos Negócios Estrangeiros, OECD, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/OECD_Conclusions%20Brainstorming%20Meeting%20on%20Triangular%20Co-operation.pdf), s. 2; *Triangular co-operation: Facts and Figures. DAC High Level Meeting 2012*, OECD, Development Assistance Committee, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/HLM%20%20Triangular%20Co-operation_Feb%202013.pdf), s. 1.

⁷⁵⁶ O roli Japonii w upowszechnianiu idei współpracy trójstronnej wypowiadał się już Richard Manning w swym znaczącym artykule z 2006 r. Zob. R. Manning, *Will 'Emerging Donors'...*, op. cit., s. 372.

⁷⁵⁷ Warto dodać, że w ankietach nadesłanych do OECD wśród najczęściej wymienianych tradycyjnych partnerów pojawiały się najpierw agendy Narodów Zjednoczonych, a dopiero potem Japonia. Zob. *Triangular Co-operation: What can we learn from a survey of actors involved?*, OECD Development Co-operation Directorate 2013, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/OECD%20Triangular%20Co-operation%20Survey%20Report%20-%20June%202013.pdf>), s. 16.

⁷⁵⁸ *Triangular co-operation: Emerging policy messages and interim findings from analytical work. The Development Assistance Committee: Enabling effective development. DAC High Level Meeting 2012, 4-5*

Z obserwacji OECD wynika, że przeważająca liczba podmiotów zaangażowana jest w nie więcej niż 10 inicjatyw trójstronnych, choć zdarzały się przypadki udziału w ponad 100 projektach. Przeciętnie dawcy przeznaczają rocznie na ten typ współpracy nie więcej niż 10 mln USD (jednak zdarzały się też przypadki nakłady większe niż 50 mln USD). Większość z jej biorców nie otrzymało łącznie w skali roku więcej niż 5 mln USD kanałami trójstronnymi.⁷⁵⁹

Powszechnie wspomina się o możliwościach, jakie niesie ze sobą współpraca trójstronna. W literaturze jednak nie brak także doniesień o czynnikach zniechęcających do jej stosowania. Do argumentów przemawiających za wykorzystywaniem tego typu wsparcia należą:

- umożliwienie otwarcia się środowiska pomocowego na nowe bodźce, nowych aktorów oraz demonstracja jego nastawienia na innowacyjność i inkluzywność,
- tworzenie okazji do wzajemnej nauki, wymiany informacji i budowy zaufania,
- powstanie efektu synergii poprzez zsumowanie wysiłków, wiedzy i pomysłów partnerów, a w rezultacie nowej oferty dla biorców (łączenie doświadczeń rozwojowych *wschodzących donatorów* z pewnością działań *tradycyjnych dawców*),
- nadzieja na odegranie roli czynnika sprzyjającego poprawie efektywności ODA,⁷⁶⁰

December, London, OECD, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/DAC%20HLM%20Technical%20document%20Triangular%20Co-operation.pdf>), s. 3-4; *Triangular Co-operation: What's the Literature Telling Us?*, OECD Development Co-operation Directorate 2013, raport dostępny na stronach internetowych OECD (dostępny pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/OECD%20Triangular%20Co-operation%20Literature%20Review%20June%202013.pdf>), s. 17-19, 35-38; *Triangular Co-operation: What...*, op. cit., s. 16-17. Badanie wykonane w 2012 r. było drugim w ostatnich latach podejściem OECD do zagadnienia współpracy trójstronnej. Dane z 2009 r. wskazywały, że zdecydowana większość członków DAC (szesnaście na dwadzieścia trzy podmioty) angażowała się w ten typ kooperacji. Od tej formy świadczenia pomocy dystansowały się: Austria, Australia, Grecja, Holandia, Irlandia, Nowa Zelandia i Portugalia. Ze strony dawców spoza DAC angażowały się: Argentyna, Brazylia, Chile, Egipt, Filipiny, Indie, Kenia, Kolumbia, Maroko, Malezja, Meksyk, Rosja, RPA, Singapur, Sri Lanka, Tajlandia, Tunezja, Wietnam. Zob. Ibidem, s. 1-6; T. Yamashiro Fordelone, *Triangular Co-operation and Aid Effectiveness. Can triangular Co-operation make aid more effective?*, OECD 2009, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/46387212.pdf>), s. 4,7; D. Hanspach, *Triangular Cooperation and...*, op. cit.

⁷⁵⁹ *Triangular co-operation: Emerging...*, op. cit., s. 4; *Triangular Co-operation: What...*, op. cit., s. 19-21.

⁷⁶⁰ Miałyby się tak dziać dzięki:

- zwiększeniu zdolności działania grona oferującego pomoc,
- odkrywaniu dobrze dopasowanej do lokalnych warunków pomocy technicznej *wschodzących donatorów*,
- nadaniu impetu podziałowi pracy (współpraca na poziomie poszczególnych przedsięwzięć pomoże zidentyfikować przewagi komparatywne poszczególnych donatorów),
- wzajemnej nauce, inspiracji i wspieraniu,
- pogłębieniu więzi współpracy rozwojowej opartej na wspólnych wartościach.

Zob. *Triangular cooperation in the context...*, op. cit., s. 8; T. Altenburg, J. Weikert, *Trilateral Development Cooperation with "New Donors"*, „Briefing Paper”, 5/2007, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik / German Development Institute, tekst dostępny na stronach internetowych Niemieckiego Instytutu Rozwoju (pod adresem: [http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ADMR-7BMJ4N/\\$FILE/5%202007%20EN.pdf](http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ADMR-7BMJ4N/$FILE/5%202007%20EN.pdf)), s. 2.

- zwiększenie „legitymizacji” przedsięwzięcia rozwojowego (pozbawienie znamion podejrzeń o neokolonializm) w oczach przyjmującego państwa Południa,
- wyjście naprzeciw postulatowi większego skoordynowania działań,
- ograniczenie możliwości wiązania pomocy,
- ułatwienie prezentacji możliwości tkwiących w horyzontalnych (południowych) strukturach pomocowych,
- szansa nabycia od państw DAC wiedzy i umiejętności, mogących później ułatwić zarządzanie bilateralną współpracą na linii Południe-Południe,⁷⁶¹
- atrakcyjność podziału kosztów finansowych przedsięwzięcia rozwojowego.

Wśród słabych stron idei kooperacji trójstronnej dostrzec można:

- częsty brak wcześniejszego wyraźnego wskazania konkretnych korzyści możliwych do wyniesienia z tego typu kooperacji,
- słabe zainteresowanie ze strony beneficjentów, mogące być oznaką obawy przed odgrywaniem roli „królika doświadczalnego”/”laboratorium”,
- zbiurokratyzowanie działania części dawców,
- potrzeba dodatkowej i skomplikowanej koordynacji wsparcia (wynikłej z godzenia różnych procedur, różnic kulturowych, stylów pracy, niewiadomego zakresu odpowiedzialności) oraz wzrost kosztów transakcyjnych⁷⁶²,
- znaki zapytania stanowiące konsekwencję problemów *wschodzących donatorów* z transparentnością i przewidywalnością działań,
- ryzyko skupienia się *tradycyjnych* i *wschodzących dawców* na koordynacji i wymianie doświadczeń przy przesunięciu na drugi plan interesów i preferencji beneficjenta,
- obawy przed większą fragmentaryzacją systemu,
- brak wskazówek na temat inicjowania i prowadzenia tego typu przedsięwzięcia,

⁷⁶¹ Zob. T. Yamashiro Fordelone, *Triangular Co-operation and...*, op. cit., s. 9. Istnieją wątpliwości, czy część *wschodzących donatorów* nie uzna takiej oferty za ingerencję w sprawy państw Południa. Chociaż w ankietach nadesłanych do OECD aż 37 podmiotów (na 56 wywodzących się z Południa) wymieniło tę możliwość wśród zalet, które wynikają ze współpracy trójstronnej. Zob. *Triangular Co-operation: What...*, op. cit., s. 29.

⁷⁶² Choć jednocześnie w odniesieniu do tego efektu zwolennicy współpracy trójstronnej podkreślają, że można go traktować jako inwestycję, która przyniesie pozytywny efekt skali. Wspominają, że w celu obniżenia kosztów implementacji projektów rozwojowych, często warto zastosować tańsze, południowe usługi i technologie, zamiast wybierać drogie, północne odpowiedniki (np. wykonanie potrzebnych ekspertyz przez podmioty z państw Południa będzie tańsze niż zamówienie analiz u północnych odpowiedników). Dodatkowo, dzięki oparciu się na doświadczeniu państw Południa, można odrzucić pomysły, które doprowadziłyby do niepotrzebnych, oderwanych od realiów inwestycji. Zob. T. Yamashiro Fordelone, *Triangular Co-operation and...*, op. cit., s. 5, 8.

- częsta niezdolność do przełożenia sukcesów konkretnych projektów trójstronnych na skalę ogólnokrajową w państwie beneficjenta (brak środków i zdolności operacyjnych potrzebnych do kontynuacji/rozbudowy inicjatywy).⁷⁶³

Kontakty pomiędzy tradycyjnymi donatorami a wschodzącymi dawcami, pomimo tworzenia i uściślenia strategii DAC, nadal często są prowadzone w sposób doraźny. Brakuje w nich usystematyzowania, kontynuacji działań, ujednolicenia kanałów i instrumentów oraz spójnej, wzajemnie się uzupełniającej postawy względem różnych podmiotów spoza Komitetu. Potencjał tkwiący we współpracy trójstronnej, która może stać się podstawą stałych, praktycznych, prowadzonych „w terenie” kontaktów, blokowany jest przez pojawiające się dylematy i brak zaufania. Wysuwane przez DAC propozycje dialogu najczęściej skupiają się wokół kwestii efektywności ODA. Tymczasem regulujący te sprawy reżim nie zawsze budzi pozytywne emocje pośród wielu aktorów globalnego środowiska pomocowego, ponieważ powstał głównie z inicjatywy OECD. Niezwykle rzadko pojawiają się też propozycje wymiany myśli nt. problemów systemowych (strukturalnych) współczesnej gospodarki światowej, które mogłyby wyjść naprzeciw postulatam Południa. Równocześnie prezentowana jest obawa o interesy ekonomiczne wielu podmiotów wywodzących się z Północy. W celu ożywienia kontaktów tradycyjni donatorzy powinni znaleźć temat rozmów, który będzie bardziej atrakcyjny od dotychczasowych propozycji. Musi to być zagadnienie, z którego może wykiełkować idea, mogąca stać się spoiwem środowiska pomocowego po wygaśnięciu MCR w 2015 r.

Utrudnienia w relacjach nie muszą wynikać wyłącznie z błędów, braku realnego zainteresowania dialogiem i sprzecznych celów po stronie Komitetu i jego państw członkowskich. Przyczyny komplikacji mogą też tkwić w różnorodności grupy *wschodzących donatorów* oraz braku koordynacji działań pomiędzy nimi (istniejące mechanizmy są najczęściej słabe i wymagają zachęt do wzmocnienia lub w ogóle nie istnieją - *vide* grupa aktorów regionalnych). Niezaprzeczalnie, w przypadku niektórych podmiotów brakuje woli współpracy politycznej z tradycyjnymi donatorami. Dochodzi do tego szczególnie często, gdy ich interesy ekonomiczne w ewidentny sposób kolidują z pozycją gospodarczą krajów

⁷⁶³ M. Gómez Galán, B. Ayllón Pino, M. Albarrán Calvo, *Reflexiones prácticas sobre...*, op. cit., s. 49-50; *Triangular cooperation in the context...*, op. cit., s. 3, 6; *Final Report: Policy...*, op. cit., s. 3-4; *Triangular Co-operation: What's...*, op. cit., s. 23-24; *Triangular co-operation: Emerging...*, op. cit., s. 4-5; *Trilateral Development Cooperation: An Emerging Trend*, „Briefing Paper”, No 1/2005, CUTS Centre for International Trade, Economics & Environment, tekst dostępny na stronach indyjskiej organizacji pozarządowej CUTS International (pod adresem: <http://www.cuts-international.org/pdf/BP1-2005.pdf>), s. 4; T. Yamashiro Fordelone, *Triangular Co-operation and...*, op. cit., s. 5, 9-10; D. Hanspach, *Triangular Cooperation and...*, op. cit.; *Conclusions: Brainstorming Meeting...*, op. cit., s. 2; *Triangular Co-operation: What...*, op. cit., s. 29-30.

rozwiniętych. Przeszkodą w rozwoju kontaktów pomiędzy DAC a dawcami spoza tego grona bywa część postaw i wynikających z nich strategii, które przyjmowane są przez *wschodzących donatorów*.

Postawy prezentowane przez *wschodzących dawców* względem kontaktów z Komitetem Pomocy Rozwojowej OECD można sprowadzić do trzech typów:

- **współpracy z DAC** - polegającej się m.in. na udziale w spotkaniach współorganizowanych przez OECD lub nawet w pracach niektórych instytucji podległych Komitetowi, przyjmowaniu regulacji firmowanych przez *tradycyjnych donatorów*, dostarczaniu szczegółowych danych statystycznych odnośnie oferowanej pomocy, konsultacjach politycznych mogących prowadzić do koordynacji niesienia ODA, realizacji przedsięwzięć trójstronnych;
- **izolowania się od Komitetu, bez oznak walki o wpływy** - charakteryzującego się nieuczestniczeniem w wydarzeniach dających okazję do dialogu między dawcami lub biernością podczas konferencji poświęconych współpracy rozwojowej (wstrzymywanie się od podpisania dokumentów końcowych), odkładaniem w czasie implementacji norm regulujących działalność pomocową lub negowaniem potrzeby ich wdrożenia przez kraje Południa, ograniczoną informacją nt. ODA (często opartą na własnej metodologii, nie o definicjach i klasyfikacjach DAC);
- **rywalizacji z tradycyjnymi donatorami o pozycję w krajach otrzymujących pomoc** - sprowadzającej ODA do instrumentu gwarancji strategicznych interesów w obszarze ekonomii i polityki zagranicznej - przejawiającej się w atakach retorycznych, podważaniu sensowności standardów promowanych przez *tradycyjnych donatorów*, formułowaniu bardzo korzystnych ofert pomocowych, umożliwiających większą asertywność beneficjenta wobec warunków stawianych przez *państwa DAC*, niechęci do uczestniczenia w międzynarodowych spotkaniach aktorów systemu oraz sprowadzaniu informacji o niesionym wsparciu do roli narzędzia propagandowego.

Złożoność stosunków powoduje, że *wschodzący donatorzy* nie ograniczają się tylko do prezentowania jednego, stałego, wyidealizowanego stanowiska względem DAC i jego członków. W zależności od bieżących interesów i kontekstu państwa te często wybierają postawy mieszane, łączące elementy postaw.

Można wyróżnić przynajmniej pięć **strategii**, które analizowane podmioty obierają w celu kształtowania swych stosunków z gronem *tradycyjnych donatorów*:

1. **całkowitego zaangażowania we współpracę** - państwo, które przyjęło tę strategię, prezentuje niemal wyłącznie zachowania powiązane z postawą współpracy z DAC. Normy *członków Komitetu* przyswajane są przez takiego donatora spontanicznie, a nie tylko, gdy będzie to wymagane. Przyjmowaniu tego schematu działania niewątpliwie sprzyja, przynależność do OECD i inne formy integracji z krajami rozwiniętymi. Podmiot realizujący te założenia dąży do jak najszybszego wstąpienia do Komitetu. Alternatywnie, w odniesieniu do krajów spoza OECD, celem może być pełne uczestnictwo w pracach DAC. Ta strategia wykorzystywana jest m.in. przez część *wschodzących dawców* typu północnego (głównie Czechy);

2. **współpracy z pozostawieniem pola własnej autonomii** - jest to strategia podmiotów, które chcą zachować dobre kontakty z DAC, jednak bez dążenia za wszelką cenę do akcesji. Takie kraje wykazują przeważnie postawę współpracy, ale czasami skłaniają się też ku izolacji. Do przyjęcia tego typu postępowania może przyczynić się członkostwo w OECD lub stowarzyszenie z Organizacją. Celem tych *wschodzących donatorów* może być poprawa ogółu relacji z *członkami Komitetu*, wypełnienie obowiązków międzynarodowych oraz chęć udoskonalenia swojej ODA. Stosowaniem takiej strategii mogą być zainteresowani głównie *wschodzący dawcy* z Północy (Polska, Meksyk) i aktorzy regionalni (Izrael, Turcja);

3. **neutralnego dystansowania się** - ten sposób postępowania jest wypełnieniem postawy izolacji, choć nie wyklucza elementów bardzo ogólnej współpracy z *tradycyjnymi donatorami* (szczególnie, gdy może to przynieść korzyści). Celem podmiotów realizujących tę strategię jest utrzymanie dystansu względem Komitetu, choć bez przesadnej krytyki, która mogłaby zantagonizować ogół stosunków. Do przyjęcia takiego stanowiska skłaniać mogą: popieranie idei zwiększenia roli SNZ oraz silne zaangażowanie we współpracę Południe-Południe. Stosowania strategii można doszukiwać się u przedstawicieli niemal wszystkich grup *wschodzących dawców*: południowej - arabskiej (Arabia Saudyjska, ZEA, Katar) i południowej - latynoamerykańskiej (Argentyna, Brazylia), aktorów regionalnych (Tajlandia, RPA) czy wyłaniających się mocarstw globalnych (Brazylia, Indie);

4. **zmiennych sygnałów** - stosujący tę strategię dawca przejawia na przemian, w zależności od potrzeb, wszystkie trzy postawy. Prezentowana rywalizacja nie przybiera form zaciekłych antagonizmów, a raczej jest konsekwencją panującej konkurencji. Wybór tego schematu działania motywuje chęć wyciągnięcia korzyści z relacji z Komitetem, jednak bez brania na siebie zobowiązań. Innym powodem może być asekuracja (zostawienie sobie na przyszłość wszystkich opcji postępowania). W międzyczasie w stronę DAC celowo wysyłane są sprzeczne „komunikaty”, aby dystansować się od poczyną *tradycyjnych dawców*, ale

jednocześnie sugerować możliwość szerszej współpracy w przyszłości. Strategia nie znajduje zastosowania w przypadku *wschodzących donatorów* typu północnego. Element rywalizacji powoduje, że skutecznie realizować mogą ją dawcy o największym potencjale - wyłaniające się mocarstwa globalne (ChRL, FR) i ewentualnie dawcy arabscy;

5. agresywnej rywalizacji - strategia ta opiera się w całości na ostatniej z wymienionych postaw. Zacięta walka o wpływy powoduje odrzucenie możliwości współpracy z *państwami DAC* i zaciętą krytykę ich kooperacji rozwojowej. Obraniu takiej strategii sprzyjać będą interesy skrajnie sprzeczne ze stanowiskiem *członków Komitetu*. Taka decyzja może zostać sprowokowana działaniami *tradycyjnych donatorów* zmierzającymi do „wypchnięcia konkurentów z rynku ODA”. Celem *wschodzącego dawcy* odwołującego się do tego środka będzie polepszenie lub utrzymanie pozycji w globalnym środowisku pomocowym i gospodarce światowej. Obecnie nie ma oznak realizacji tego typu strategii. Jednak nie można wykluczyć, że w przyszłości któryś z największych podmiotów podejmie tego rodzaju próbę.

Przy wielu okazjach aktorzy globalnego systemu pomocowego podkreślają, że współpraca rozwojowa na linii Południe-Południe nie koliduje z tradycyjną ODA świadczoną przez kraje rozwinięte, a nawet jest w stosunku do niej komplementarna.⁷⁶⁴

⁷⁶⁴ *Bali Declaration on Regional and Subregional Economic Cooperation of the Developing Countries*, tekst deklaracji dostępny na stronach internetowych G77 (pod adresem: <http://www.g77.org/doc/Bali%20Declaration.htm>); *Summary of the Interactive Dialogue by Ambassador Stafford Neil, Permanent Representative of Jamaica to the United Nations And Chairman of the Group of 77, Eleventh Session of the Intergovernmental Follow-up and Coordination Committee on Economic Cooperation among Developing Countries. Havana, 21 March 2005*, tekst dostępny na stronach internetowych G77 (pod adresem: <http://www.g77.org/ifcc11/interactivedialogue.htm>); R. Nuguid, *Key Actors for south-south cooperation: the new role of multilaterals*, UN Office for South-South Cooperation, prezentacja zaprezentowana 02 października 2012 r. w Santiago w chilijskim Santiago, dostępna na stronach internetowych AGCI (pod adresem: http://www.agci.gob.cl/documents/foro/1/key_actors_south_south_cooperation.pdf), s. 6; *2010 Substantive Session of ECOSOC: Coordination Segment Item 6 (a): Follow-up to the International Conference on Financing for Development. Informal Summary*, dokument dostępny na stronach internetowych ECOSOC (pod adresem: http://www.un.org/en/ecosoc/julyhls/pdf10/panel_2-10-ecosoc_ffd_item_summary_16.07.10.pdf), s. 3; *Report of the 2012 ECOSOC Development Cooperation Forum. New York, 5 and 6 July 2012*, United Nations Economic and Social Council, raport dostępny na stronach internetowych ECOSOC (pod adresem: http://www.un.org/en/ecosoc/julyhls/pdf12/dcf_report_11_feb_rev.pdf), s. 8; *South-South Cooperation*, „Newsletter”, September 2010, No. 17, International Labour Organization, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych Narodów Zjednoczonych (pod adresem: [http://www.unep.org/south-south-cooperation/exchangeplatform/Portals/116/Newsletter%2017,%20%20South%20South%20Pdf\\$.pdf](http://www.unep.org/south-south-cooperation/exchangeplatform/Portals/116/Newsletter%2017,%20%20South%20South%20Pdf$.pdf)), s. 1; *III Africa-South America Summit(ASA): Strategies and Mechanisms to strengthen South-South Cooperation. Panel on Agriculture and Innovation: Opportunities to stimulate South -South Cooperation*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych powiązanego z FAO Globalnego Forum ds. Badań Rolnictwa - The Global Forum on Agricultural Research (pod adresem: <http://www.egfar.org/sites/default/files/files/III%20ASA%20Guinea%20Ecuatorial%20Brief%20Report.pdf>), s. 1; P. Tortora, *Common Ground Between South-South and North-South Co-operation Principles*, „Issues Brief”, October 2011, OECD Development Co-operation Directorate, tekst dostępny na stronach internetowych Organizacji (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/stats/49245423.pdf>), s. 4.

Jednak w literaturze można zetknąć się z odmiennym od tych deklaracji poglądem, że ***wschodzący donatorzy wzmagają konkurencję w globalnym środowisku ODA***. Tworzyć mają alternatywę dla pomocy zachodniej, ponieważ nie stawiają wymagań ustanowionych przez *kraje DAC* (obnażając w niektórych przypadkach nieefektywność warunkowania wsparcia). Zdarza się też, że oferują spore sumy wsparcia krajom, w których interesy różnych typów donatorów kolidują z sobą. Potencjał reprezentowany przez niektórych *wschodzących donatorów* i ich ambicje także są postrzegane jako czynnik sprzyjający rywalizacji.⁷⁶⁵

Warto również zwrócić uwagę, że ***na preferencje beneficjentów wpływają także niuanse kulturowe***, które mogą być przeoczone przez zewnętrznych obserwatorów. Szef lankijski MSZ wskazał, że za preferowaniem wsparcia od dawców z Południa przemawiają takie czynniki jak: sąsiedztwo, relatywna zasobność i różnice w sposobie zachowania. Azjatycki polityk docenił fakt, że podmioty spoza DAC, w odróżnieniu od *członków Komitetu*, nie krytykują publicznie błędów i „nie grożą palcem”, lecz w poufnej rozmowie zwracają uwagę na występujące niedociągnięcia.⁷⁶⁶

Bliskość geograficzna i niższe ceny powodują większą konkurencyjność *wschodzących donatorów* w porównaniu z *tradycyjnymi dawcami*. Jednak blokadą możliwości realizowania niektórych projektów pozostaje nadal technika. Powyższa argumentacja pozwala stwierdzić, że współpraca Południe-Południe może w niektórych wypadkach odgrywać rolę alternatywy dla zachodniej ODA. Jednak, gdy potrzebne jest nie tylko finansowanie, lecz także doświadczenie operacyjne i konkretne rozwiązania technologiczne, aktywność wschodzących donatorów może powodować wzrost zapotrzebowania biorcy na wsparcie państw DAC.

Na alternatywną wizję współpracy, oferowaną przez *wschodzących dawców*, można też spojrzeć z innego punktu widzenia. Ich aktywność daje szansę na uczynienie globalnego systemu pomocy rozwojowej bardziej zrównoważonym i „demokratycznym” z powodu lepszego zbalansowania w nim interesów Północy i Południa.⁷⁶⁷

Nie można zapominać, że również we własnym gronie *wschodzący donatorzy* rywalizują o wpływy w krajach Południa (szczególnie - strategicznie położonych lub posiadających duży potencjał społeczno-gospodarczy).⁷⁶⁸

⁷⁶⁵ S. Grimm, J. Humphrey, E. Lundsgaarde, S. L. John de Sousa, *European Development Cooperation...*, op. cit., s. 24-25; N. Woods, *Whose aid? Whose...*, op. cit., s. 2.

⁷⁶⁶ S. Sengupta, *Take Aid from China and Take a Pass on Human Rights*, „New York Times. (Late Edition (East Coast))”, 09.03.2008 r., s. WK.3.

⁷⁶⁷ L. Hammad, B. Morton, *Non-DAC donors and...*, op. cit., s. 2.

⁷⁶⁸ S. Sengupta, *Take Aid from...*, op. cit. s. WK.3

Jest jeszcze jeden argument, który nie pozwala na uznanie wsparcia dawców spoza Komitetu za substytut ODA *tradycyjnych donatorów* w skali makro (całego środowiska pomocowego). Nakłady *wschodzących dawców* nie są w stanie zaspokoić potrzeb wszystkich beneficjentów. Co więcej, łączna wartość pomocy niesionej przez wszystkich dawców jest dużo mniejsza niż popyt na nią (koszt rozwiązania najbardziej dokuczliwych problemów rozwojowych). Wsparcie *wschodzących donatorów*, w odniesieniu do poszczególnych krajów, może uchodzić za alternatywę dla działań *członków DAC*. Jednak w ujęciu całościowym takie wzajemne wykluczanie obecnie nie ma szans zaistnieć z powodu dysproporcji nakładów.

6.2.3. Perspektywy przyszłości *wschodzących donatorów* w globalnym systemie pomocowym

Na podstawie dotychczas zebranych informacji oraz przeprowadzonych interpretacji można wskazać orientacyjne wzory przyszłych zachowań *wschodzących donatorów*, a także oszacować wielkość wahań wkładu finansowego dostarczanego do globalnego systemu pomocy rozwojowej. Prognoza opiera się na następujących danych:

- wysokości wsparcia świadczonego w 2001 r. i 2010 r.
- realizowanych strategiach kontaktów z DAC,
- ustaleniach dotyczących strategicznych celów politycznych donatorów i oceny wpływu działań pomocowych na ich osiągnięcie.

Posługując się ekstrapolacjami trendów, możemy przewidywać, że *wschodzący donatorzy w 2020 r. będą w stanie wnieść do systemu nawet 26-32 mld USD* (w porównaniu z 17,2 mld USD w 2010 roku). Pesymistyczna prognoza wskazuje możliwość spadku poziomu ODA badanych dawców w 2020 r. nawet do 2,5 mld USD. Ze względu na swoją liczebność i przyjęte zobowiązania *wschodzący donatorzy integrujący się z innymi dawcami nie powinni pozostawać w tyle za pomocowymi indywidualistami w kwestii wielkości wsparcia niesionego po 2020 r.* W optymistycznej wersji obie grupy będą łożyły zbliżone kwoty na ODA, a w pesymistycznym wariantcie pierwsi mogą nawet przeważać nad pomocowymi indywidualistami.⁷⁶⁹

⁷⁶⁹ Zob. Tabela 35. w Aneksie pracy.

W nadchodzących latach nastawienie *wschodzących dawców* względem DAC może zmieniać się w każdą stronę. Nie należy się jednak spodziewać, że skrajne przykłady relacji będą się stosowały do wszystkich typów omawianych podmiotów. Przykładowo, trudno oczekiwać, że wyłaniające się mocarstwa globalne wdrożą strategię „całkowitego zaangażowania we współpracę”. Równocześnie uwarunkowania polityczne wykluczają przyjęcie przez państwa reprezentujące typ północny schematu działania „zmiennych sygnałów” czy „agresywnej rywalizacji”.

Wschodzący donatorzy mają trzy opcje wyboru odnośnie kształtowania własnej pozycji w globalnym środowisku pomocowym. Mogą dążyć do transformacji w *tradycyjnego dawcę* (poprzez członkostwo w DAC i przyjęcie norm zachowania). Istnieje też wariant pogłębienia niezależności w systemie. W grę wchodzi także powrót do nieregularnego świadczenia wsparcia i statusu *dawcy ad hoc*. Jako bardzo mało prawdopodobną należy ocenić sytuację, w której niemal wszyscy *wschodzący donatorzy* zdecydują się na przystąpienie do Komitetu i zostaną pozytywnie przyjęci przez *tradycyjnych dawców*. Jeszcze trudniej oczekiwać, że analizowane podmioty masowo zrezygnują z regularnego odwoływania się do instrumentu ODA. Nie powinno tak się stać tym bardziej, że aktywność pomocowa przyczynia się, choć nie w stopniu radykalnym, do realizacji ich głównych celów politycznych. Dodatkowo, państwa te odnoszą korzyści z wykorzystywania rozległych funkcji pomocy rozwojowej. Można się raczej spodziewać, że kolejni *dawcy ad hoc*, wywodzący się nie tylko z Południa, będą dołączali do grona *wschodzących dawców*.

Maksymalizacja możliwości badanego grona w zakresie niesienia pomocy może nastąpić w trzech przypadkach:

- osiągnięcia realnego konsensusu pomiędzy aktorami systemu odnośnie nowych globalnych celów rozwojowych,
- szybkiego zrównywania się potencjałów gospodarczych najsilniejszych państw Południa i krajów Północy,
- wystąpienia zaciętej rywalizacji, niezrozumienia i sporów między dawcami.

Zaistnienie którejs z wymienionych sytuacji powinno przełożyć się na łączne nakłady *wschodzących donatorów* w granicach 32 mld USD w 2020 r. (w porównaniu z ODA

tradycyjnych dawców mogąą przekraczać nawet próg 200 mld USD).⁷⁷⁰ Jednak **najprawdopodobniej będziemy mieli do czynienia z równoczesnym występowaniem elementów każdego z trzech wariantów**. Powinniśmy się więc nastawić na przeplatanie tendencji do współpracy i rywalizacji pomiędzy *tradycyjnymi* i *wschodzącymi dawcami*. Towarzyszyć temu będzie dalszy, szybki wzrost potencjałów badanych podmiotów. W tej sytuacji można oczekiwać, że w 2020 r. analizowane grono dostarczy krajom rozwijającym 26 mld USD pomocy (przy ODA *członków DAC* sięgającej ponad poziom 170 mld USD).⁷⁷¹ Za takim obrotem spraw przemawiają dotychczasowe tendencje w zakresie zwiększania poziomów oferowanej ODA i kontaktów między *wchodzącymi* i *tradycyjnymi donatorami*.

W związku z powyższym można oczekiwać, że *wschodzący donatorzy* typu północnego nadal będą przyjmowali strategię „pełnego angażowania we współpracę” i „współpracy z pozostawieniem pola własnej autonomii”. Pozostałe grupy analizowanych podmiotów będą preferowały schematy działania:

- „neutralnego dystansowania się” - dawcy arabscy i latynoamerykańscy, część aktorów regionalnych;
- „zmiennych sygnałów” - wyłaniające się mocarstwa globalne;
- „współpracy z pozostawieniem pola własnej autonomii” - niektórzy aktorzy regionalni (możliwe, choć mało prawdopodobne, że także pojedynczy dawcy arabscy i/lub wyłaniające się mocarstwa globalne).

Przy takim rozwoju sytuacji nie ma podstaw sądzić, by któreś z analizowanych państw drastycznie ograniczyło aktywność i porzuciło rolę *wschodzącego dawcy*. Przewaga tendencji do współpracy zaowocuje niewątpliwie pozytywnym wpływem na działanie całego globalnego systemu pomocy rozwojowej i przynieść może wiele korzyści wszystkim jego aktorom. Skutki dominacji wariantu zakładającego ostrą rywalizację i spory będą złożone. Przyniosą, co prawda, dodatkowy przyływ finansów kierowanych do krajów rozwijających się. Jednak w najbardziej radykalnym przypadku możliwe ich konsekwencje to:

- spadek jakości wsparcia i demonstracja nieskuteczności ODA,
- podważenie idei wspólnego rozwiązywania problemów światowych,

⁷⁷⁰ Wielkości uzyskane z ekstrapolacji trendów w oparciu o funkcję liniową, wykonanej w arkuszu kalkulacyjnym. W przypadku zaostżenia się problemów gospodarczych państw rozwiniętych, ODA państw DAC może okazać się mniejsza, choć nie powinna spaść poniżej 110-115 mld USD.

⁷⁷¹ Wielkości uzyskane z ekstrapolacji trendów w oparciu o funkcję logarytmiczną, wykonanej w arkuszu kalkulacyjnym.

- tworzenie podstaw do przyszłego zakwestionowania sensowności prowadzenia współpracy rozwojowej i powrót do całkowitego egoizmu międzynarodowego.

Równoważenie się potencjałów gospodarczych dawców z Północy i Południa przyniosłoby systemowi więcej zbilansowania i demokratycznego charakteru. Dzięki temu koordynacja wsparcia będzie zachodziła na zasadach partnerskich, z zachowaniem preferencji różnych aktorów, a nie na zasadzie dyktowania warunków przez jedną ze stron.

Prawdopodobny jest także znacznie mniej spektakularny scenariusz zakładający stabilizację aktywności aktorów w systemie. Może się okazać, że w okolicach 2010 r. *wschodzący donatorzy* doszli do granic akceptowalnych nakładów na wsparcie. Na zmniejszenie motywacji badanych podmiotów do niesienia dodatkowego wsparcia wpływać będą takie czynniki jak:

- brak przełomu rozwojowego w krajach stanowiących priorytetowych beneficjentów,
- zbyt małe korzyści, płynące ze świadczenia pomocy, nie przynoszące rewolucyjnej zmiany z punktu widzenia konkretnego dawcy,
- utrata wiary w proporcjonalność rezultatów do ich wysiłków,
- nieatrakcyjne i słabo motywujące ramy międzynarodowej współpracy rozwojowej po zakończeniu akcji związanej z MCR,
- spadek poparcia społecznego dla publicznego finansowania działań prorozwojowych poza granicami własnego kraju,
- wyczerpanie specyficznych „rezerw” tkwiących w krajowych systemach pomocowych, czyli aktywności pobocznych instytucji, którą po „odkryciu”⁷⁷² traktowano jako wzrost nakładów na wsparcie.

Większość *wschodzących donatorów* nie będzie chciała i mogła zaniechać działań, ze względu na wytworzone więzi i zobowiązania międzynarodowe. Ich wkład w globalną współpracę rozwojową w 2020 r. zostanie na zbliżonym poziomie i wyniesie poniżej 20 mld USD. Brak nowych bodźców zewnętrznych spowoduje, że państwa DAC będą wtedy świadczyć ODA w granicach 135 mld USD. Stopień prawdopodobieństwa realizacji

⁷⁷² Chodzi o sytuacje, w których zaczęto wliczać do ODA wartość działań realizowanych przez rozmaite instytucje państwowe. Aktywność ta nie była prowadzona w ramach oficjalnych programów pomocowych, ale utrzymywała się w duchu ODA. Jest to sposób na wykorzystanie okazji na zwiększenie statystyk wolumenu oferowanego wsparcia bez ponoszenia nowych kosztów finansowych.

scenariusza zależy od oceny sensowności prowadzonej współpracy rozwojowej, która prędzej czy później będzie dokonywana przez rządy państw *wschodzących dawców* i ich społeczeństwa.

Taki stan rzeczy oznacza, że nie zajdą większe zmiany w strategiach analizowanych podmiotów odnośnie kontaktów z Komitetem. Część z tych podmiotów, głównie - reprezentująca typ północny, ale też niektórzy aktorzy regionalni (np. Turcja, Izrael), znacznie powoli przeistaczają się w *tradycyjnych donatorów*. Mogą zdarzyć się przypadki rezygnacji pojedynczych państw (np. Tajlandii) z prowadzenia regularnej działalności pomocowej i przeistoczenia się w *dawców ad hoc*. Jednak częściej powinny zachodzić zmiany w drugą stronę. Większość *wschodzących donatorów* pozostanie niezależna od DAC.

Opisana sytuacja nie będzie jeszcze kryzysem globalnego środowiska pomocowego. Uzyskana stabilizacja może doprowadzić do zebrania dodatkowych doświadczeń i stopniowej budowy zaufania pomiędzy aktorami systemu. W dalszej przyszłości da to szansę na ponowne dostrzeżenie sensu intensyfikowania współpracy rozwojowej, współdziałania różnych donatorów i zwiększania nakładów na ODA. Istnieje jednak obawa, że długie utrzymywanie się tego stanu może doprowadzić do jeszcze większego zaniku zainteresowania międzynarodowym upowszechnianiem standardów rozwojowych.

Mało prawdopodobny, choć nadal możliwy, jest scenariusz gwałtownego ograniczenia aktywności pomocowej *wschodzących donatorów*. Powodować to mogą m.in.:

- nasilenie problemów rozwojowych wschodzących gospodarek,
- ogólny regres współpracy rozwojowej po zakończeniu działań wokół MCR i powrót zjawiska zmęczenia pomocy.

W pierwszym przypadku *wschodzący dawcy*, w zależności od skali i intensywności własnych problemów, w 2020 r. będą wnosili do globalnego systemu pomocowego mniej niż 10 mld USD (w ekstremalnym przypadku nawet ok. 2,5 mld USD). Będzie to można porównać do 130-150 mld USD nakładów *członków DAC* na ODA. W drugim wariantcie wkład *wschodzących donatorów* w globalną współpracę rozwojową może zostać ograniczony do ok. 2,5 mld USD. Przewidywany wolumen ODA *członków DAC* także spadnie, nawet do 90-100 mld USD. Pomijając niezależne od aktorów czynniki zewnętrzne, wypełnianie się scenariusza w dużej mierze zależy od sytuacji, która zapanuje po wygaśnięciu MCR w 2015 r. Jeśli podsumowanie akcji nie będzie niosło ze sobą pozytywnych wniosków i aktorzy nie wypracują równie obiecującego planu kontynuacji działań, zaufanie względem ODA zostanie

mocno podważone. Podejrzewać jednak można, że wspólnota międzynarodowa, a w szczególności instytucje SNZ, zrobią wiele, by do tego nie doszło.

Znaczna część *wschodzących dawców* typu północnego nadal będzie zacieśniała współpracę z *państwami DAC*, choć zachodziło to będzie wolniej niż do tej pory. Jednak pojedyncze państwa z tej grupy mogą preferować strategię „neutralnego dystansowania się”. Pozostali *wschodzący dawcy* wybiorą opcje „neutralnego dystansowania się” lub „zmiennych sygnałów”. Jeśli sprawdzą się najbardziej pesymistyczne przewidywania, donatorzy latynoamerykańscy w drastyczny sposób ograniczą swą aktywność i większość z nich, z wyjątkiem Brazylii, porzuci rolę *wschodzących donatorów*. Powrót do świadczenia wsparcia na zasadach *ad hoc* mogą wybrać także niektórzy aktorzy regionalni (RPA, Singapur, Tajlandia). Pozostali pogłębią swą autonomię w systemie.

W przypadku realizacji tego scenariusza wpływ *wschodzących dawców* na globalne środowisko pomocowe będzie minimalny. Wariant zakładający ogólny regres współpracy rozwojowej spowoduje, że wszyscy aktorzy będą musieli zmierzyć się z:

- zawiedzionymi nadziejami i utratą zaufania,
- narastającymi problemami społeczno-gospodarczymi Południa,
- ostrą krytyką oraz pytaniami o sens dalszego istnienia systemu.

6.2.4. Mocne i słabe strony wschodzących donatorów w kontaktach z systemem, szanse i zagrożenia dla globalnego środowiska pomocowego

Argumenty podsumowujące znaczenie *wschodzących donatorów* dla globalnego systemu pomocy rozwojowej można pogrupować zgodnie z metodą analizy SWOT.

Wśród **mocnych stron** *wschodzących dawców* warto wymienić:

- mniejszy wpływ kryzysu na gospodarki i wykorzystanie przez nich tego faktu do zmniejszania dystansu dzielącego ich od krajów najbardziej rozwiniętych,
- większe znaczenie analizowanych podmiotów w gospodarce światowej niż kilka lat wcześniej (pociągające za sobą wzrost oczekiwań względem rządów tych państw),
- udział części omawianych dawców w pracach G20,
- reformy IMF, IBRD i IFC prowadzące do pewnego wzmocnienia pozycji wschodzących gospodarek w Systemie z Bretton Woods,

- coraz mniejszą rolę pozyskiwanego wsparcia w procesie rozwoju *wschodzących donatorów* (utrudnienia w używaniu ODA przez *tradycyjnych donatorów* jako instrumentu manipulacji władzami krajów udzielających pomoc poza DAC),
- lepsze zrozumienie potrzeb biorców,
- wiedzę odnośnie mankamentów ODA oferowanej przez *członków DAC*,
- powszechność deklaracji o komplementarności wysiłków *tradycyjnych i wschodzących donatorów* (w skali makro współpraca Południe-Południe jako substytut pomocy oferowanej przez Północ to mit ze względu na brak wystarczających środków finansowych).

Do **słabych stron** *wschodzących donatorów* należą:

- utrzymująca się kontrola Zachodu nad międzynarodowymi instytucjami finansowymi (dobór decydentów, przeważająca waga głosów),
- niewystarczająca koordynacja zachodząca wewnątrz grupy *wschodzących donatorów* (pozostawianie niektórych dawców poza instytucjami ułatwiającymi współdziałanie; słabość istniejących mechanizmów harmonizacji), rozproszenie uniemożliwiające synergiczne łączenie potencjałów,
- bardzo duża różnica między nakładami *wschodzących donatorów* i *tradycyjnych dawców* na pomoc (choć utrzymanie trendu zmniejszania dysproporcji),
- problemy z niektórymi aspektami działań proefektywnościowych (harmonizacją, transparentnością i przewidywalnością wsparcia oraz odstępianiem od wiązania pomocy) - krytyczny odbiór przez *tradycyjnych donatorów*,
- brak woli współpracy części badanych podmiotów ograniczający możliwość ich oddziaływania na innych dawców w systemie.

Aktywność badanych państw niesie dla środowiska pomocowego **potencjalne korzyści**:

- uzyskanie przez *tradycyjnych donatorów* możliwości nauki i doskonalenia własnej oferty pomocowej drogą wymiany doświadczeń z *wschodzącymi dawcami*, a także ich konstruktywnej krytyki, podczas spotkań/forów tematycznych, prób skoordynowania działań pomocowych na rzecz danego beneficjenta oraz kooperacji trójstronnej,

- zwiększenie się legitymizacji całego, rozszerzonego liczebnie, bardziej zasobnego i wzbogaconego kulturowo środowiska pomocowego,
- nadzieja na wypracowanie, zgodnie z zapisami reżimu efektywnościowego, podziału pracy/zadań wewnątrz globalnego systemu pomocowego (wyznaczenie stref - geograficznych i tematycznych - odpowiedzialności dawców), wynikająca z wykorzystania atutu położenia i tendencji *wschodzących donatorów* do specjalizacji regionalnej,
- dodatkowe środki finansowe, przybliżające system do zasklepienia luki pomiędzy ODA *tradycyjnych dawców* a potrzebami finansowymi, związanymi z realizacją celów rozwojowych (tylko w przypadku MCR to kilkadziesiąt miliardów dolarów rocznie),
- nadzieja na demokratyzację środowiska pomocowego oraz lepsze zbalansowanie w nim interesów Północy i Południa,
- możliwość zwiększenia znaczenia SNZ w globalnym środowisku pomocowym jako rezultat postulatów *wschodzących donatorów*, popartych konsekwentnym lobbieniem politycznym, otwartością na współpracę i konkretnymi wpłatami,
- uświadomienie *tradycyjnym dawcom* braku monopolu na świadczenie wsparcia, mobilizujące *członków Komitetu*, zarówno w kwestiach jakości, jak i ilości świadczonej pomocy,
- perspektywa wzmacniającej rdzeń całego systemu transformacji części *wschodzących dawców* w *tradycyjnych donatorów*.

Można jednak także dostrzec **zagrożenia** wynikające dla globalnego systemu pomocowego z działań *wschodzących donatorów*:

- obawa przed ewentualnymi skutkami dopływu nowych państw regularnie świadczących wsparcie poza DAC (większa fragmentaryzacja/rozdrobnienie systemu, „rozmycie” odpowiedzialności, rozproszenie celów, a także nieadekwatna do rozkładu potrzeb alokacja środków - koncentrowanie się wszystkich dawców na najbardziej medialnych przypadkach i pomijanie tzw. „sierot pomocowych”),
- brak jedności środowiska oraz pogłębienie oporów względem współdziałania i harmonijnego realizowania wspólnych celów, wywołane gwałtownym wzrostem potencjału *wschodzących donatorów* i postępującym osłabieniem *członków DAC*,
- negatywne skutki znacznego nasilenia się rywalizacji pomiędzy dawcami z Północy i Południa (ryzyko spadku jakości oferowanego wsparcia, demonstracja nieskuteczności

ODA, porzucenie idei wspólnego rozwiązywania problemów światowych, tworzenie podstaw do zakwestionowania w przyszłości sensu prowadzenia jakiegokolwiek współpracy rozwojowej i powrót do całkowitego egoizmu międzynarodowego).

Wbrew obawom krytyków, działalność wschodzących donatorów oferuje globalnemu środowisku pomocowemu więcej pozytywów niż zagrożeń. Warto pamiętać, że wpływ, jaki badane podmioty będą wywierały w przyszłości, w dużej mierze zależy od czynników zewnętrznych. Do tej kategorii należą bodźce płynące spoza globalnego systemu pomocy rozwojowej:

- procesy światowych przemian społeczno-gospodarczych - w tym tempo i efekty pokonywania kryzysu;
- ogólny „duch współpracy” panujący w stosunkach międzynarodowych;
- występowanie konfliktów zbrojnych.

Są to kwestie najczęściej niezależne od woli pojedynczych aktorów. Jednak znaczenie mają także działania podejmowane przez *tradycyjnych dawców*, a więc umożliwiające sterowanie nimi i zależne od woli współpracy. Potrzeba także umiejętności wypracowywania kompromisów. *Członkowie DAC* mogą zachęcać *wschodzących donatorów* do wyboru odpowiednich postaw i strategii przez:

- stosowanie różnego rodzaju zachęt ekonomicznych i politycznych,
- inicjowanie projektów trójstronnych w dziedzinach interesujących dawców pomocy spoza własnego grona, z udziałem ich priorytetowych beneficjentów,
- wypracowanie spójnego, uzupełniającego się wzajemnie stanowiska wobec różnych dawców spoza Komitetu,
- pogłębianie prac nad strategią kontaktów z innymi aktorami globalnego środowiska pomocowego i opracowanie szczegółowych planów konsekwentnej realizacji jej zapisów względem poszczególnych podmiotów,
- standaryzacja zachowań i kopiowanie sprawdzonych rozwiązań w innej konfiguracji państw (np. tworzenie bliźniaczych grup konsultacyjnych do spotkań z arabską Grupą Koordynującą czy Grupą Badawczą Chin i DAC), kontynuacja podjętych działań i oczekiwanie rezultatów w długim okresie czasu,
- zapraszanie do dwustronnych i multilateralnych konsultacji,

- popieranie zawiązywania (a w sprzyjających warunkach logistyczne wspomaganie) inicjatyw ułatwiających współpracę i koordynację aktywności pomocowej pomiędzy dawcami spoza DAC,
- inspirowanie *wschodzących dawców* do zwoływania konferencji, seminariów, warsztatów o zasięgu regionalnym lub nawet szerszym (na wzór konferencji moskiewskich z 2006 r. i 2010 r. oraz spotkania wysokiego szczebla w Bogocie również z 2010 r.),
- okazywanie zainteresowania opiniami i doświadczeniami *wschodzących donatorów*, które mogą być stosowane przez samych *członków DAC* (tak, jak ma to miejsce podczas prac *China-DAC Study Group*),
- organizację wielu spotkań, na które będą zapraszani dawcy spoza Komitetu,
- proponowanie dyskusji na tematy istotne nie tylko dla OECD, ale ważne także dla państw Południa,
- podejmowanie partnerskiego dialogu o współpracy rozwojowej podczas obrad neutralnych forów, zwłaszcza związanych z Systemem Narodów Zjednoczonych.

ZAKOŃCZENIE

Na weryfikację zestawu hipotez pracy składają się treści zawarte w wielu różnych fragmentach tekstu. Nadszedł czas odnieść się do nich w całości. Podobnie jak we wstępie, poszczególne tezy rozpatrywane są oddzielnie.⁷⁷³

Działalność *wschodzących donatorów* wprowadza nowe możliwości do globalnego środowiska pomocowego. Mają oni realny, choć niedecydujący, wpływ na stosunki wewnątrz globalnego systemu pomocy rozwojowej. Ich ogólny potencjał, wzrastający co najmniej od początku XXI wieku, wymusi dalsze zmiany instytucjonalne w strukturze globalnego środowiska pomocowego. Przemiany w globalnym systemie ODA, podobnie jak to miało miejsce w przeszłości, będą odzwierciedlały przeobrażenia w globalnym układzie sił pomiędzy państwami.

Można wskazać elementy odróżniające analizowane podmioty od *tradycyjnych donatorów* i *dawców ad hoc*.⁷⁷⁴ Istotnymi czynnikami wiążącymi się z aktywnością pomocową *wschodzących donatorów* są:

- specjalizacja regionalna, wynikająca z położenia wśród potencjalnych beneficjentów,
- liczne powiązania kulturowe, historyczne, językowe z biorcami,
- własne doświadczenia związane z pokonywaniem zbliżonych problemów rozwojowych i zarządzaniem pozyskiwaną pomocą.

Czynniki te łącznie powodują, że *wschodzący donatorzy* dobrze rozumieją potrzeby różnych aktorów systemu pomocowego oraz wiedzą, jak można ich wesprzeć, jeśli dysponuje się ograniczonymi środkami finansowymi. Wśród założeń analizowanej grupy dawców wyróżniają się:

1. niestawianie odgórných warunków przyznania pomocy,
2. otwarte mówienie o ścisłych powiązaniach między aktywnością pomocową a własną polityką zagraniczną,
3. wzajemna opłacalność kooperacji rozwojowej dla wszystkich zaangażowanych stron,
4. postulaty zwiększenia roli SNZ w globalnym systemie wsparcia rozwojowego,

⁷⁷³ W tekście poniżej kolejne fragmenty zestawu hipotez zostały wyróżnione pogrubieniem tekstu.

⁷⁷⁴ Zob. podrozdział 2.2. pracy.

5. sugestie zajęcia się konkretnymi problemami strukturalnymi, które wpływają na ogólnoswiatowe procesy przemian społeczno-gospodarczych.

Różne pojmowanie płaszczyzn rozwoju lub dążenie do realizacji partykularnych interesów powodują, że wewnątrz środowiska pomocowego niezbędna jest debata odnośnie zakresu operacji zaliczanych do ODA.⁷⁷⁵ Zarówno beneficjenci, jak *tradycyjni donatorzy* mogą czerpać rozmaite korzyści wynikające z aktywności *wschodzących dawców*. Dzięki badanym podmiotom globalne środowisko pomocowe wzbogaca się o nowe właściwości, a stosunki pomiędzy aktorami stają się bardziej złożone.⁷⁷⁶

Istnieją argumenty za tym, że *wschodzący donatorzy* mają wpływ na sytuację innych aktorów systemu oraz stosunki pomiędzy nimi. Oddziaływanie to jest jednak ograniczone, przede wszystkim ze względów finansowych, bowiem występuje bardzo duża dysproporcja pomiędzy nakładami *członków DAC* na ODA a sumą łożoną na wsparcie przez omawiane podmioty. Wsparcie *wschodzących donatorów* pozwala pomagać grupom ostatecznych odbiorców, objętych konkretnymi projektami. Ujęte osobno raczej nie przyczynia się jednak w sposób znaczący do eliminacji problemów rozwojowych w skali ogólnokrajowej (pytanie, czy taki efekt osiągają *członkowie Komitetu*). Współpraca rozwojowa pozwala zwiększać możliwości beneficjentów oraz prowadzi do zacieśniania stosunków z oferentem wsparcia, co wpływa pozytywnie na wizerunek obydwu stron. Takie warunki ułatwiają *wschodzącym donatorom* dążenie do realizacji ich głównych celów (np. integrowania się, demonstrowania swej roli w regionie/świecie). Dodatkowo, czerpanie korzyści z funkcji ODA powoduje, że *wschodzący donatorzy* i ich kluczowi partnerzy są zainteresowani intensyfikacją kontaktów. Jako przykłady wpływu analizowanych państw na *tradycyjnych donatorów*, obserwowanego z perspektywy podejmowanych działań prorozwojowych, można podać:

1. ponowne zainteresowanie się wsparciem rozwoju Wschodu, którego potrzeby były zagłuszane przez obraz skrajnego ubóstwa społeczeństw afrykańskich;
2. kształtowanie się niektórych kwestii związanych z reżimem efektywnościowym (podkreślanie roli zasady *ownership*, wprowadzenie wsparcia dla współpracy Południe-Południe do agendy pomocowej *członków DAC*, poluzowanie obowiązywania norm w wyniku długotrwałych negocjacji);
3. motywowanie *tradycyjnych dawców* do większych starań (nakładów finansowych) już przez samo podejmowanie aktywności i potęgowanie tego efektu wywołane

⁷⁷⁵ Zob. podrozdział 5.6. tekstu.

⁷⁷⁶ Zob. m.in. zakończenia podrozdziałów 6.1. i 6.2. pracy.

niepewnością wynikającą z ukrywania danych przez niektórych największych *wschodzących dawców*.

Trzeba jednak zauważyć, że dotychczas brakuje większych sukcesów przy promocji własnych założeń koncepcyjnych badanych dawców. Z punktu widzenia realizacji swych strategicznych celów *wschodzący donatorzy* oddziałują na *tradycyjnych dawców ODA* przez:

- ugruntowanie pozycji w globalnym środowisku pomocowym (a co za tym idzie - stwarzanie okazji do lepszego poznania różnych aspektów swojej działalności, co może być podstawą dalszej budowy zaufania),
- pomniejszanie różnic w potencjale,
- oferowanie dodatkowych możliwości płynących z kooperacji trójstronnej,
- dialog toczony przy okazji spotkań tematycznych, konsultacji czy posiedzeń ugrupowań międzynarodowych, skupiających *wschodzących i tradycyjnych dawców*.

Stosunek globalnego środowiska pomocowego względem omawianych podmiotów będzie zależał od ich wywiązywania się z branych na siebie zobowiązań. Droga do uzyskania opinii poważnego aktora wiedzie przez intensyfikację prowadzonej współpracy rozwojowej oraz głębsze włączanie się w regulujący ją reżim norm.

Wschodzący donatorzy niewątpliwie dysponują znacznym potencjałem ogólnym, który ciągle wzrasta.⁷⁷⁷ Powiększają się zasoby, którymi dysponują badane podmioty i zmniejsza się różnica w poziomie rozwoju między nimi a *państwami DAC*. Niemniej, dominującą rolę w światowej gospodarce (61% światowego PKB, praktyczna kontrola nad głównymi instytucjami finansowymi) odgrywają *tradycyjni donatorzy* i ten fakt w najbliższych latach najprawdopodobniej nie ulegnie zmianie.

Analiza wskazuje na spore zróżnicowanie grona *wschodzących dawców* pod wieloma względami. Jednak ta właściwość może zostać wykorzystana do kreacji wizerunku, opartego na różnorodności doświadczeń i pluralizmie recept na wiele problemów rozwojowych.

Dotychczasowa niechęć w kwestii koordynacji niesionego wsparcia stawia pod znakiem zapytania przyszłe pogłębienie praktycznego współdziałania. Problemy mogą występować zarówno na poziomie współpracy w gronie *wschodzących dawców*, jak i w kontaktach pomiędzy *członkami DAC* a dawcami nienależącymi do Komitetu. Pozycja *wschodzących dawców* nie jest jeszcze na tyle mocna, by dalszy wzrost potencjału automatycznie implikował szersze reformy strukturalne środowiska pomocowego. Jeśli

⁷⁷⁷ Zob. podrozdział 2.4. oraz punkt 6.2.1. pracy.

jednak utrzymają się trendy, wzmocnione podczas ostatniego kryzysu, tworzone przez Zachód przeszkody polityczne z czasem będą musiały ulec minimalizacji, a światowe struktury gospodarcze - większemu zrównoważeniu. W takich warunkach presja na przemiany w globalnym systemie ODA będzie jeszcze większa niż obecnie.

Wśród najbardziej prawdopodobnych przeobrażeń instytucjonalnych środowiska pomocowego można wymienić:

- rozkwit regionalnych systemów pomocowych, charakteryzujących się własną specyfiką i zacieśniających współpracę między dawcami i biorcami,
- tworzenie filarów globalnego środowiska pomocowego, funkcjonujących obok bloku *członków DAC* i ewentualnie koordynujących z nim swe działania (podobnie jak to miało miejsce do lat 90. XX w.),
- rozszerzenie grona państw należących do Komitetu oraz zwiększenie się liczebności *wschodzących dawców*,
- dalsze rozmycie sztywnego podziału na dawców i biorców ODA (wymuszające szerszą debatę nt. koncepcji towarzyszących współpracy rozwojowej).

Trudno oczekiwać, by *państwa DAC* chciały dobrowolnie zrezygnować z dominacji w systemie oraz mentorskiego tonu w dyskursie o międzynarodowej promocji rozwoju. Z tego powodu należy wykluczyć opcję przekazania kontroli nad własnymi działaniami pomocowymi agendom uniwersalnym, np. związanym z SNZ. Niemniej Narody Zjednoczone mogą stać się forum szerszej wymiany opinii o współpracy rozwojowej i inicjatorem jej wspólnych celów (kontynuacji MCR). Neutralność SNZ jest atutem w oczach podmiotów wywodzących się z globalnego Południa, dlatego niewykluczone jest, że w ramach tej struktury dojdzie do harmonizacji wsparcia niesionego przez niektórych *wschodzących donatorów*. Czerpanie korzyści z bezpośredniego niesienia ODA przekreśla scenariusz porzucenia działań bilateralnych na rzecz zwielokrotnienia wpłat do funduszy wielostronnych.

Hipoteza niemal w całości została zweryfikowana pozytywnie. Pojawiły się pewne znaki zapytania odnośnie fragmentu mówiącego o „wymuszeniu dalszych zmian instytucjonalnych w strukturze globalnego środowiska pomocowego”. Brakuje całkowitej pewności, że przemiany dojdą do skutku, choć ich wystąpienie można ocenić jako bardzo prawdopodobne. Nie powinno się zakładać automatyzmu w przekładaniu się wzrostu

potencjału *wschodzących donatorów* na konstrukcję układu międzynarodowego, w którym funkcjonują. Może się to zakończyć życzeniowym postrzeganiem przyszłości, które nie znajdzie potwierdzenia w faktach.

Aktywizacja *wschodzących donatorów* stwarza zarówno wyzwania, jak i szanse dla globalnego systemu pomocy rozwojowej. Ze względu na wewnętrzne zróżnicowanie poddanego analizie grona, wpływ jego członków na całość systemu nie jest jednakowy. Z punktu widzenia innych grup donatorów, w zależności od kontekstu, działalność *wschodzących donatorów* można postrzegać jako alternatywę dla ich kooperacji rozwojowej lub czynnik ją uzupełniający. Z punktu widzenia beneficjentów szanse przeważają nad zagrożeniami, jakie niesie ze sobą korzystanie ze wsparcia rozwojowego *wschodzących donatorów*.

Z działalnością *wschodzących donatorów* faktycznie łączą się nadzieje oraz obawy. Osobno zostały one przedstawione w odniesieniu do beneficjentów oraz tradycyjnych struktur pomocowych.⁷⁷⁸ Wbrew pozorom, nie da się sformułować reguły wskazującej, że np. wsparcie dawców z Południa jest alternatywą dla ODA *członków DAC*, a pomoc *wschodzących donatorów* z Północy zawsze będzie komplementarna do działań *tradycyjnych dawców*.

Istnieją duże różnice w nakładach na ODA pomiędzy *wschodzącymi* i *tradycyjnymi dawcami*. Nadal daleko jest do zaspokojenia popytu beneficjentów na pomoc. Wsparcie *wschodzących donatorów* może uchodzić za alternatywę dla działań *członków DAC* w odniesieniu do poszczególnych krajów (w skali mikro). Jednak w ujęciu całościowym (skali makro - całego środowiska pomocowego) nie jest substytutem ODA *tradycyjnych donatorów*. Dawcy spoza DAC również we własnym gronie rywalizują o wpływy w państwach Południa. Dlatego wystąpienie komplementarności między aktywnością *członków DAC*, *wschodzących donatorów* i *dawców ad hoc* każdorazowo będzie zależało od woli współpracy oraz różnych czynników zewnętrznych.

Z punktu widzenia beneficjentów szanse towarzyszące działalności *wschodzących donatorów* przeważają nad potencjalnymi zagrożeniami. Co więcej, również z perspektywy struktur globalnego środowiska pomocowego działalność *wschodzących donatorów*, wbrew obawom, oferuje więcej pozytywów niż zagrożeń. Najbardziej skrajne zarzuty pod adresem jakości pomocy oferowanej przez badanych donatorów wydają się być mocno przesadzone.

⁷⁷⁸ Zob. punkty 6.1.1., 6.1.2., 6.1.3. oraz 6.2.4. tekstu.

Bywa, że krytyka motywowana jest czynnikami politycznymi i gospodarczymi oraz uprzedzeniami.⁷⁷⁹

Również w tym przypadku hipoteza sprawdza się niemal całkowicie. Okazuje się, że kwestia odgrywania przez wsparcie *wschodzących donatorów* roli alternatywy dla pomocy *członków DAC* lub czynnika ją uzupełniającego jest bardziej skomplikowana, niż można było wcześniej przypuszczać.

W zależności od celów politycznych, swego potencjału, ale także nastawienia *tradycyjnych dawców*, *wschodzący donatorzy* będą przyjmowali różne warianty relacji z innymi podmiotami globalnego środowiska pomocowego. Stąd można przypuszczać, że różna będzie także przyszłość poszczególnych typów *wschodzących donatorów*. Część z państw będzie się starała przekształcić w *tradycyjnych dawców* Oficjalnej Pomocy Rozwojowej, część wybierze autonomizację w ramach systemu. Jeszcze inne, z braku sukcesów, pod wpływem presji wewnętrznej lub z powodu marginalizacji środowiska, porzucą rolę *wschodzącego donatora* i ograniczą się do okazjonalnego świadczenia pomocy na zasadach *ad hoc*.

Dokonano przeglądu strategicznych celów działania *wschodzących donatorów*⁷⁸⁰, analizy ich potencjałów⁷⁸¹ oraz podsumowano nastawienie *tradycyjnych dawców* względem analizowanych podmiotów⁷⁸². Efektem jest wyodrębnienie trzech postaw *wschodzących dawców* (współpracy, izolacji i rywalizacji), które przekładają się na pięć strategii kontaktów z Komitetem:

1. całkowitego zaangażowania we współpracę;
2. współpracy z pozostawieniem pola własnej autonomii;
3. neutralnego dystansowania się;
4. zmiennych sygnałów;
5. agresywnej rywalizacji.⁷⁸³

Ze względu m.in. na zróżnicowanie celów w ujęciu szczegółowym oraz odmienny potencjał nie można oczekiwać, że wszyscy badani dawcy obierać będą tę samą strategię relacji z DAC. Także w ramach poszczególnych typów *wschodzących donatorów*

⁷⁷⁹ Zob. rozdział 6. pracy.

⁷⁸⁰ Zob. podrozdział 5.4. tekstu.

⁷⁸¹ Zob. rozdziały 3. i 4. rozprawy.

⁷⁸² Zob. punkt 6.2.2. tekstu.

⁷⁸³ Ibidem.

zidentyfikowano różne strategie, co jest odbiciem preferencji konkretnych państw, ich interesów oraz gotowości do pogłębienia współpracy. W przyszłości odwoływanie się do poszczególnych schematów oddziaływania będzie się zmieniało, choć powinno pozostać w określonych ramach.⁷⁸⁴

Na podstawie zebranych informacji oraz przeprowadzonych interpretacji wyznaczono orientacyjne ramy przyszłych zachowań *wschodzących donatorów*. Oszacowano także wielkość wahań wkładu finansowego dostarczanego do globalnego systemu pomocy rozwojowej. Następnie opracowane zostały scenariusze przyszłości *wschodzących donatorów* w globalnym systemie pomocowym. Przy każdym z nich zaznaczono, jaki będzie wkład i znaczenie analizowanych państw (w odniesieniu do wsparcia *tradycyjnych donatorów*). W każdym scenariuszu poszczególnym typom *wschodzących donatorów* przypisane zostały możliwości zmian strategii kontaktów z DAC oraz różne warianty przyszłego funkcjonowania w systemie (autonomizacja, transformacja w tradycyjnego dawcę, porzucenie roli).⁷⁸⁵

Trzeci element zestawu hipotez został całkowicie zweryfikowany pozytywnie.

Ze względu na wzrost potencjałów grupy *wschodzących donatorów*, *tradycyjni dawcy pomocy* powinni przygotować się do zacieśnienia z nimi współpracy. Zachodzić to może zarówno drogą akcesji nowych członków do Komitetu Pomocy Rozwojowej OECD, jak i przez wypracowanie instrumentów zachęcających najpotężniejszych (największych) *wschodzących donatorów* do korelacji swych działań z operacjami pomocowymi *tradycyjnych dawców*. Zaniechanie kroków w tym kierunku zagrozi systemowi powtórzeniem się sytuacji z okresu zimnowojennej rywalizacji donatorów, a następnie kryzysu instytucji pomocowych.

Zarówno w ujęciu ogólnym, jak i szczegółowym, potencjały przedstawicieli grupy *wschodzących dawców* niewątpliwie wzrastają. W związku z powyższym powiększa się ich wpływ na zachodzące procesy rozwojowe oraz atrakcyjność jako strony w dialogu z punktu widzenia *członków DAC*. Kontakty pomiędzy *tradycyjnymi donatorami* a *wschodzącymi dawcami* prowadzone są często w sposób doraźny, nawet mimo tworzenia i uściślenia strategii w obrębie tego zagadnienia. Brakuje w nich usystematyzowania, kontynuacji działań, ujednolicenia kanałów i instrumentów oraz spójnego, uzupełniającego się wzajemnie stanowiska wobec różnych podmiotów spoza Komitetu. Świadczona przez *członków DAC* pomoc odgrywa coraz mniejsze znaczenie jako narzędzie wpływania na *wschodzących*

⁷⁸⁴ Zob. punkt 6.2.3. pracy.

⁷⁸⁵ Ibidem.

donatorów. Z punktu widzenia spójności i sprawności działania systemu jako niedogodność można postrzegać brak koordynacji niesionego wsparcia pomiędzy donatorami spoza DAC a *członkami Komitetu*.⁷⁸⁶

W odniesieniu do państw zainteresowanych integracją z *członkami Komitetu* rozwiązanie wydaje się proste. Będzie nim przygotowanie tych *wschodzących donatorów* do przystąpienia do DAC/pełnego uczestnictwa w pracach tego gremium poprzez:

- doradztwo i budowanie zdolności działania,
- zachęcanie do brania na siebie dodatkowych zobowiązań i stosowania dodatkowych norm (lub nakładanie ich pośrednio przez inne organizacje międzynarodowe - głównie UE),
- tworzenie poczucia wspólnoty interesów,
- manifestujący wzajemne zainteresowanie stron dialog w ramach OECD lub struktur z nią powiązanych.

Większym wyzwaniem dla *tradycyjnych donatorów* będzie zachęcenie do współpracy *wschodzących dawców* ceniących sobie niezależność lub traktujących *członków Komitetu* jako potencjalnych rywali w stosunkach z beneficjentami. Obecnie są oni umiarkowanie, co najwyżej, zainteresowani zacieśnieniem kontaktów z *państwami DAC*. Jedną z przyczyn jest fakt, że wysuwane przez *tradycyjnych dawców* propozycje dialogu najczęściej skupiają się wokół kwestii efektywności ODA. Tymczasem regulujący te sprawy reżim powstał głównie z inicjatywy OECD i nie zawsze budzi pozytywne emocje w relacjach między wieloma aktorami globalnego środowiska pomocowego. Niezwykle rzadko pojawiają się też propozycje wymiany myśli nt. problemów systemowych (strukturalnych) współczesnej gospodarki światowej, które mogłyby stanowić odpowiedź na postulaty Południa. Rozwiązaniem może być szukanie neutralnego forum dyskusji oraz znalezienie bardziej atrakcyjnych dla innych aktorów tematów do omówienia. *Tradycyjni donatorzy* muszą znaleźć kwestię zasadniczą, z której może wykiełkować idea, pełniącą rolę spoiwa środowiska pomocowego po wygaśnięciu MCR w 2015 r. W odniesieniu do najbardziej niechętniej grupy *wschodzących dawców członkom DAC* pozostaje zachęcanie do przyjęcia strategii neutralnego dystansowania się, zamiast dążenia do eskalacji rywalizacji.⁷⁸⁷

Zacieśnienie współpracy pomiędzy *członkami Komitetu* a *wschodzącymi donatorami* wymaga nałożenia się kilku optymistycznych czynników, lecz może przynieść wiele korzyści:

⁷⁸⁶ Zob. podrozdział 6.2. dysertacji.

⁷⁸⁷ Zob. punkt 6.2.2. pracy.

- częstsze konsultacje donatorów z beneficjentami,
- lepszą jakość pomocy dzięki rosnącej koordynacji działań,
- znaczne zwiększenie poziomu globalnej ODA,
- ożywienie dialogu pomiędzy aktorami systemu,
- umocnienie dotychczasowych mechanizmów kontaktów *wschodzących donatorów* (arabska Grupa Koordynacyjna, spotkania w ramach komitetów UE, latynoamerykańskie struktury integracyjne),
- wzrost roli SNZ w globalnym środowisku pomocowym,
- zwiększenie stopnia uregulowania współpracy rozwojowej,
- upowszechnienie mechanizmów kooperacji trójstronnej,
- intensyfikację regionalnych procesów integracyjnych z udziałem *wschodzących dawców*.

Konsekwencją zaciętej rywalizacji, niezrozumienia i sporów pomiędzy aktorami może być gwałtowny przyrost oferowanych środków finansowych, ale równocześnie drastyczny spadek jakości wsparcia. W takim wypadku międzynarodowe środowisko pomocowe będzie przede wszystkim traktowane jako pole konfrontacji i walki państw o wpływy, a ODA sprowadzona wyłącznie do roli instrumentu realizacji interesu donatorów. Jeśli do tego dojdzie, adekwatne będą porównania ze stanem globalnego systemu pomocy rozwojowej z okresu zimnej wojny.

Brak zrozumienia pomiędzy państwami oraz niemoc w wyznaczeniu nowej idei spajającej środowisko pomocowe grożą powtórzeniem się kryzysu zaufania do instrumentu ODA z lat 90.

Najprawdopodobniej jednak środowisko pomocowe czeka równoległe występowanie przeciwstawnych skłonności aktorów - do współpracy i rywalizacji, w zależności od obszaru działania. W tym samym czasie będzie się powiększał potencjał dawców z Południa.

Podczas weryfikacji ostatniej z hipotez pojawiło się jedno zastrzeżenie. Zaniechanie starań o skorelowanie aktywności tradycyjnych i wschodzących dawców może wywołać różne konsekwencje. Powtórzenie się zaciętej rywalizacji oraz wystąpienie kryzysu instytucji pomocowych są najbardziej radykalnymi zagrożeniami. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że znacznie bardziej prawdopodobna jest sytuacja, w której równocześnie zauważane będą tendencje do współpracy i współzawodnictwa pomiędzy dawcami.

Dysertacja rozpatruje problemy głównie w skali makro, która wymusza uogólnienia i szersze ujęcie badanego zagadnienia. Podsumowanie tekstu skłania jednak do przedstawienia także głównych wniosków dla Polski. W pracy jest ona traktowana jako *wschodzący donator*, lecz rzeczywistość międzynarodowa podlega ciągłym zmianom. W październiku 2013 r., bez większego rozgłosu, RP wstąpiła do Komitetu Pomocy Rozwojowej OECD. Kilka miesięcy wcześniej podobnie uczyniły Czechy, Islandia i Słowacja. W grudniu 2013 r. miała miejsce akcesja Słowenii do DAC. Te wydarzenia nie powinny być zaskoczeniem. Wykonane prognozy wskazywały, że kwestią do dyskusji dla *wschodzących dawców* typu północnego nie jest „czy wstępować do Komitetu”, ale „kiedy to uczynić i jaką dozę autonomii w międzyczasie zachować”. Zdarzenia te są kolejnym argumentem potwierdzającym prawdziwość tego fragmentu hipotez.

Transformacja w *tradycyjnego donatora* polega m.in. na wprowadzeniu do własnych systemów pomocowych norm, ustanowionych wcześniej przez Komitet. Warto pamiętać, że już od pewnego czasu wiele z nich przenoszonych było pośrednio do realiów polskiej ODA przez uregulowania UE. Jednak czy akcesja do DAC jest końcem transformacji w *tradycyjnego dawcę* czy jej realnym początkiem? Wydaje się, że bliższa prawdzie jest druga opcja i „cień *wschodzącego donatora*” jeszcze przez lata będzie zauważalny w polskiej współpracy rozwojowej.

Zarządzający polskimi instytucjami pomocowymi winni pamiętać, że wraz ze wzrostem potencjału w rozumieniu ogólnym (oddziaływania państwa w stosunkach międzynarodowych) nasilają się zarazem oczekiwania dotyczące rozbudowy potencjału w znaczeniu szczegółowym (możliwości dawcy operowania w globalnym środowisku pomocowym). Wśród nich na pierwszy plan wysuwać się będą postulaty:

- utrzymania długookresowego trendu przyrostu wielkości świadczonej ODA (zarówno w segmencie bilateralnym, jak i w odniesieniu do wpłat na rzecz funduszy wielostronnych),
- utrzymania szybkiego tempa dojrzewania instytucjonalnego (w tym tworzenia nowych strategii działania i uporządkowania już istniejących, ścisłego określenia hierarchii i

kompetencji poszczególnych składników krajowego systemu pomocowego⁷⁸⁸, intensywnego rozwinięcia monitorowania i ewaluacji przedsięwzięć⁷⁸⁹),

- lepszego informowania o prowadzonej działalności pomocowej (w tym szerszego raportowania do OECD i stosowania rozmaitych instrumentów analitycznych wypracowanych przez Komitet).

Korzystanie z rozległych funkcji niesienia pomocy jest powszechną praktyką w gronie dawców wsparcia. Zdarzają się jednak przypadki, że donator bywa oskarżany przez opinię publiczną (głównie organizacje pozarządowe) o kierowanie się błędną/fałszywą motywacją. Takie niezrozumienie wynika z:

1. innej perspektywy postrzegania stosunków regulujących współpracę rozwojową,
2. braku tożsamości celów/priorytetów NGO i dawcy państwowego,
3. ambicji personalnych,
4. chęci zaznaczenia własnej odmienności,
5. różnych uwarunkowań pracy w terenie.

Sztuką jest takie prowadzenie współpracy rozwojowej, by balansować różne jej akcenty oraz dbać o interesy beneficjentów, co jednocześnie nie wyklucza czerpania przez donatora korzyści. Szczególną ostrożność należy zachować przy odwoływaniu się do dwu funkcji ODA: promocyjnej i wsparcia polityki zagranicznej.

Można spodziewać się wzrastających i płynących z różnych stron (partnerów zagranicznych, struktur międzynarodowych, sektora prywatnego i innych instytucji publicznych) nacisków na zmianę listy beneficjentów bilateralnego wsparcia rozwojowego. Zgłaszane postulaty w pewnych partiach będą sprzeczne. Jedni będą proponowali maksymalną koncentrację na biorcach priorytetowych. Inni zasugerują skierowanie strumieni pomocowych w stronę szczególnie potrzebujących części świata. Niektórzy domagać się będą ścisłego skorelowania wsparcia ze strategiami handlowymi/gospodarczymi i/lub priorytetami polityki zagranicznej. Zarządzający polską ODA muszą przygotować się do takich dyskusji przez stworzenie opracowań wyjaśniających zapisy własnych strategii i rozważenie zawczasu możliwości wprowadzenia modyfikacji w przyszłości. Należy także:

⁷⁸⁸ Hierarchia musi uwzględniać wszystkich uczestników publicznych współpracy rozwojowej. Znaleźć się powinno także miejsce na interakcje z pozostałymi interesariuszami krajowego układu pomocowego. Co istotne, uporządkowanie nie tylko musi mieć charakter formalny, ale także powinno się przekładać na praktykę i realne wpływy. Nie może się obyć bez ujednolicenia wizji, planów i celów całego krajowego systemu pomocowego.

⁷⁸⁹ Przemawiają za tym trzy przyczyny: wymogi zewnętrzne, dążenie do transparentności finansów publicznych oraz możliwość wyciągania wniosków na przyszłość.

- uświadamiać na zewnątrz, z jakimi problemami rozwojowymi borykają się priorytetowi beneficjenci polskiej ODA (międzynarodowa opinia publiczna często nie jest świadoma skali tych wyzwań),
- wskazać, dlaczego Polska ma predyspozycje do zajmowania się akurat tymi kwestiami i w tych konkretnie miejscach.

Ważne jest, by respektować ramy koncepcyjne towarzyszące ODA. Trzeba jednak pamiętać, że zostały one ustalone w określonym czasie i dostosowane do panujących w nim realiów i oczekiwań. Tego typu czynniki podatne są na zmiany. Modyfikacje nie zostaną przeprowadzone za pomocą unilateralnych aktów i bez dobrej komunikacji z partnerami międzynarodowymi. Dlatego potrzebna jest własna refleksja na temat metod wspierania rozwoju oraz wyartykułowanie propozycji dla systemów pomocowych - regionalnego i globalnego.

Szerokie zainteresowania tematyczne polskich instytucji organizujących ODA powodują urozmaicenie niesionego wsparcia. W celu ograniczenia kontrowersji i zapewnienia efektu prorozwojowego u biorców ważne jest, by wszystkie operacje pomocowe wpisywały się w MCR (lub następne międzynarodowe strategie działania) oraz stanowiły rozwinięcie planów i konkretnych potrzeb beneficjentów.

Głównymi punktami odniesienia dla polskiej współpracy rozwojowej są zobowiązania wynikające z członkostwa w UE, a od niedawna również przynależności do DAC. Jednak nie wolno zapominać, że wielostronne wysiłki w dziedzinie upowszechniania rozwoju społeczno-gospodarczego to domena nie tylko Wspólnoty i grona DAC, ale m.in. także struktur uniwersalnych powiązanych z SNZ. W tym kontekście oprócz wpłat na rzecz poszczególnych agend liczą się też:

- uczestnictwo w globalnym dialogu,
- wymiana doświadczeń/recept między wieloma dawcami i biorcami,
- szukanie wartości, które stanowią wspólny mianownik między społecznościami, wywodzącymi się z różnych części świata.

Zaniechanie tego obszaru aktywności donatora grozi marginalizacją, zamknięciem się na inne wizje niż wytyczne Komitetu oraz pozycją „wiecznego nowicjusza” w globalnym systemie pomocowym.

Jako aktor w globalnym środowisku ODA Polska musi przygotować się do odpowiedzi na pytania:

1. Co się stanie po 2015 r. (wygaśnięciu Celów Milenijnych)?
2. Czy ewentualne wygaszenie powszechnej mobilizacji w działaniach pomocowych będzie dla nas korzystne?
3. Jakie idee zintegrują biorców, dawców, sektor prywatny oraz opinię publiczną we wspólnych akcjach, których celem ma być pokonywanie problemów rozwojowych?

Jednym z głównych, zdiagnozowanych problemów w stosunkach między aktorami globalnego systemu wsparcia rozwojowego jest niski stopień koordynacji działań. W przypadku Polski współdziałanie jest wymuszone przez członkostwo w UE, przynależność do OECD (teraz także DAC) oraz inne zobowiązania międzynarodowe (np. uczestnictwo w koalicji ISAF). Należy jednak wypracować zaawansowane mechanizmy harmonizacji pomocy z ODA *tradycyjnych dawców* oraz konsultacji i zacieśniania kontaktów ze *wschodzącymi donatorami*.

Polska może odegrać pozytywną rolę przez tworzenie warunków do komunikacji oraz intensyfikację dialogu między różnymi grupami podmiotów środowiska ODA. Warto się zastanowić, jak wykorzystać swoje atuty, którymi są zaawansowane kontakty z *państwami DAC* (wynikające z członkostwa w UE i DAC) oraz niedawna przynależność do grona *wschodzących dawców*. Podjęcie odpowiednich działań da szansę na zainicjowanie konsultacji w zakresie podziału pracy w globalnym systemie ODA lub przynajmniej skoordynowanie przedsięwzięć w konkretnych krajach czerpiących wsparcie. Dialog może być pobudzany w różnych konfiguracjach aktorów:

- na specjalnych posiedzeniach Grupy Wyszehradzkiej, poświęconych współpracy rozwojowej,
- w czasie nieformalnych spotkań członków UE, poprzedzających zebrania organów Wspólnoty,
- przez wykorzystywanie szczytów typu UE-Ameryka Łacińska i Karaiby do zadawania pytań dotyczących współdziałania „w terenie” między *wschodzącymi donatorami* i *członkami DAC*.

Powodzenie takiej misji przyniesie satysfakcję z przyczynienia się do poprawy efektywności działania systemu oraz uznanie w oczach społeczności międzynarodowej.

WYKAZ SCHEMATÓW, WYKRESÓW I TABEL

Schemat 1. Schematyczne zobrazowanie globalnego systemu pomocy rozwojowej	32
Schemat 2. Podział donatorów pomocy rozwojowej	41
Schemat 3. Dwupoziomowy (dwufazowy) podział wschodzących donatorów	97
Wykres 1. ODA od państw DAC (netto, w mln USD - ceny bieżące) w latach 2001 - 2010..	42
Wykres 2. Kształtowanie się współczynnika ODA/DNB państw DAC w latach 2001-2010 .	43
Wykres 3. Dynamika zmian PKB w ujęciu regionalnym	64
Wykres 4. Dynamika zmian PKB w ujęciu grup dochodu narodowego.....	64
Wykres 5. Zestawienie danych na temat nakładów brutto na ODA członków DAC w 2011 r. i szacunków dotyczących wydatków wybranych wschodzących donatorów na pomoc rozwojową (w mld USD)	81
Wykres 6. Udział poszczególnych państw we wsparciu rozwojowym pozyskanym przez typ północny wschodzących donatorów.....	101
Wykres 7. Wahania poziomu wsparcia rozwojowego otrzymywanego przez przedstawicieli grupy południowej - arabskiej w latach 1990-2010 (netto, ceny bieżące w mln USD).	117
Wykres 8. Zmiany wielkości ODA oferowanej w latach 1970-2000 przez Arabię Saudyjską, Kuwejt i ZEA (sumy pomocy bilateralnej i multilateralnej netto, ceny bieżące w mln USD).....	122
Wykres 9. Wahania poziomu wsparcia rozwojowego otrzymywanego przez przedstawicieli typu południowego - latynoamerykańskiego w latach 1990-2010 (netto, ceny bieżące w mln USD)	139
Wykres 10. Wielkość wsparcia rozwojowego otrzymywanego przez omawiane wyłaniające się mocarstwa globalne w latach 1990-2010 (kwoty netto w mln USD, ceny bieżące)	166
Wykres 11. Wysokość ODA pozyskanej przez przedstawicieli aktorów regionalnych w latach 1990-2010 (kwoty netto, w mln USD - ceny bieżące).....	192
Wykres 12. Średnie Dochodów Narodowych Brutto (PPP) wschodzących donatorów i członków DAC	258
Wykres 13. Średnie indeksów wartości eksportu wschodzących donatorów i członków DAC (rok 2000=100).....	258
Wykres 14. Średnie indeksów wartości importu wschodzących donatorów i członków DAC (rok 2000=100).....	259
Wykres 15. Średni napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich w ujęciu netto do gospodarek wschodzących donatorów i członków DAC	259
Tabela 1. Nakłady netto państw DAC na ODA (bilateralną i multilateralną) w latach 2001 - 2010 (w mln USD - ceny bieżące)	361
Tabela 2. Alokacja bilateralnej ODA państw DAC w 2001 r. i 2010 r. (kwoty brutto, w mln USD - ceny bieżące).....	362
Tabela 3. Podział środków ODA przeznaczanych przez państwa DAC na kwestie społeczne w latach 2001 – 2010 (brutto, w mln USD – ceny bieżące)	362
Tabela 4. Występowanie cech charakterystycznych wschodzących donatorów u wybranych dawców pomocy rozwojowej	363
Tabela 5. Różnicowanie grona wschodzących donatorów w oparciu o różne kryteria	365
Tabela 6. Wsparcie rozwojowe (ODA i OA) otrzymane przez przedstawicieli typu północnego w latach 1990-2010 (netto, w mln USD - ceny bieżące).....	369
Tabela 7. HDI i jego czynniki składowe przedstawicieli typu północnego wschodzących donatorów.....	370

Tabela 8. Zmiany wartości wskaźnika HDI wschodzących donatorów typu północnego na przestrzeni lat	370
Tabela 9. ODA świadczona przez północnych wschodzących donatorów w latach 2001-2010 (netto, ceny bieżące w mln USD).....	371
Tabela 10. Wsparcie rozwojowe (ODA i OA) otrzymywane przez przedstawicieli grupy południowej - arabskiej w latach 1990-2010 (netto, ceny bieżące w mln USD).....	373
Tabela 11. HDI i jego czynniki składowe przedstawicieli grupy południowej - arabskiej....	373
Tabela 12. Zmiany na przestrzeni lat wartości wskaźnika HDI arabskich wschodzących donatorów	373
Tabela 13. ODA świadczona przez arabskich wschodzących donatorów w latach 2001-2010 (netto, ceny bieżące w mln USD).....	374
Tabela 14. Wartość ODA przekazywanej w latach 2001-2010 przez wybrane instytucje multilateralne państw arabskich (netto, w mln USD - ceny bieżące)	374
Tabela 15. Wsparcie rozwojowe otrzymane przez przedstawicieli grupy południowej - latynoamerykańskiej w latach 1990-2010 (netto, w mln USD - ceny bieżące)	375
Tabela 16. HDI i jego części składowe przedstawicieli wschodzących donatorów typu południowego - latynoamerykańskiego	375
Tabela 17. Zmiany wartości HDI latynoamerykańskich wschodzących dawców na przestrzeni lat.....	375
Tabela 18. Wielkość wsparcia rozwojowego otrzymywanego przez grupę wyłaniających się mocarstw globalnych w latach 1990-2010 (kwoty netto w mln USD, ceny bieżące) ...	376
Tabela 19. HDI i jego części składowe grupy wyłaniających się mocarstw globalnych.....	376
Tabela 20. Zmiany wartości wskaźnika HDI przedstawicieli grupy wyłaniających się mocarstw globalnych na przestrzeni lat	376
Tabela 21. Pomoc świadczona na rzecz krajów rozwijających się przez tzw. kraje socjalistyczne w latach 1954-73 (suma, kwoty w mln USD - ceny z początku lat 70., bez uwzględnienia wzajemnego wsparcia udzielanego innym tzw. krajom socjalistycznym)	377
Tabela 22. Pomoc pozyskana przez przedstawicieli grupy aktorów regionalnych w latach 1990-2010 (kwoty netto, w mln USD - ceny bieżące).....	377
Tabela 23. HDI i jego części składowe grupy aktorów regionalnych.....	378
Tabela 24. Zmiany wartości wskaźnika HDI członków grupy aktorów regionalnych na przestrzeni lat	378
Tabela 25. ODA Izraela, Tajlandii, Tajwanu i Turcji w latach 2001-2010 (netto, w mln USD - ceny bieżące)	379
Tabela 26. Porównanie kluczowych czynników analizy przebiegu procesów rozwojowych wschodzących donatorów	380
Tabela 27. Porównanie kluczowych czynników ewolucji świadczonych programów rozwojowych	385
Tabela 28. Instytucjonalne uwarunkowania krajowych systemów pomocowych wschodzących donatorów.....	387
Tabela 29. Przesłanki i cele angażowania się wschodzących donatorów w udzielanie pomocy rozwojowej.....	390
Tabela 30. Wysokość, formy i główni beneficjenci wsparcia wschodzących donatorów	394
Tabela 31. Założenia koncepcyjne wypracowane przez wschodzących dawców.....	398
Tabela 32. Kontrowersje związane z wsparciem rozwojowym świadczonym przez wschodzących donatorów	402
Tabela 33. Główne cechy wyróżniające poszczególne typy wschodzących donatorów.....	403
Tabela 34. Wkład wschodzących donatorów w pomoc humanitarną (w mln USD)	404
Tabela 35. Przewidywania odnośnie wpływu wschodzących donatorów po 2020 r.	405

BIBLIOGRAFIA

I Materiały i dokumenty:

1. *2010, el año de la ayuda humanitaria de la política mexicana de cooperación. Secretaría de Relaciones Exteriores, Unidad de Relaciones Económicas y Cooperación Internacional, Dirección General de Cooperación Técnica y Científica, 2010.*
2. *Abu Dhabi Fund for Development (ADFD)*, materiał dostępny na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Abu_Dhabi_Fund_30%2004%202008.pdf).
3. *Accra Agenda for Action*, Accra 2008 (dokument dostępny na stronach internetowych Grupy Banku Światowego pod adresem: <http://siteresources.worldbank.org/ACCRAEXT/Resources/4700790-1217425866038/AAA-4-SEPTEMBER-FINAL-16h00.pdf>).
4. *Africa's Cooperation with New and Emerging Development Partners: Options for Africa's Development*, Office of the Special Adviser on Africa. United Nations, New York, 2010, raport dostępny na stronach internetowych Narodów Zjednoczonych (pod adresem: http://www.un.org/africa/osaa/reports/emerging_economies_2009.pdf).
5. *African Renaissance and International Co-operation Fund Act 2000, Act No. 51, 2000*, „Republic of South Africa Government Gazette” (24 November 2000), Vol. 425, No. 21798 (dokument dostępny na stronach rządowych RPA pod adresem: <http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=68220>).
6. *African Renaissance and International Co-operation Fund for the year ended 31 March 2007*, raport dostępny na stronach internetowych resortu spraw zagranicznych RPA (pod adresem: http://www.dfa.gov.za/departement/report_2006-2007/arf%20report.pdf).
7. *African Renaissance and International Co-operation Fund for the year ended 31 March 2010*, raport dostępny na stronach resortu spraw zagranicznych RPA (pod adresem: http://www.dfa.gov.za/departement/report_2009-2010/annualreportarf2009-2010.pdf).
8. Agrawal S., *Emerging Donors in International Development Assistance: The India Case*, The International Development Research Centre, Ottawa 2007, raport dostępny

- na stronach internetowych IDRC (pod adresem: <http://www.idrc.ca/EN/Documents/Case-of-India.pdf>).
9. Ahuja S., Allentuck J., Chung Jimin, Corrigan Ch., Hathaway I., Martin Ch., O'Neil M., Reeves B., Rojas C., Rushing L., Swift D., Yeaws J., *Economic Reform in India. Task Force Report*, Harris School of Public Policy, University of Chicago, 2006, (tekst dostępny na stronach internetowych University of Chicago pod adresem: <http://harrisschool.uchicago.edu/news/press-releases/ipp%20economic%20reform%20in%20india.pdf>).
 10. *Aid Architecture: An Overview of the Main Trends in Official Development Assistance Flows, An Update: May 2008*, The World Bank Group - Concessional Finance and Global Partnerships Vice Presidency, raport dostępny na stronach internetowych Grupy Banku Światowego (pod adresem: http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/Aid_Architecture-May2008.pdf).
 11. Alessandrini M., Buccellato T., *China, India and Russia: Economic Reforms, Structural Change and Regional Disparities*, Centre for the Study of Economic and Social Change in Europe, University College London (materiał dostępny na stronie internetowej uczelni pod adresem: <http://eprints.ucl.ac.uk/17441/1/17441.pdf>).
 12. *Arab Development Assistance: Four Decades of Cooperation*, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington DC 2010.
 13. *Argentina. Argentina and Aid for Trade: The Role of FO-AR*, opracowanie dostępne na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/aidfortrade/39835150.pdf>).
 14. Asche H., Schüller M., *China's Engagement in Africa – Opportunities and Risks for Development*, Die Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ).
 15. *Balance: Agencia de Cooperación Internacional de Chile: Gobierno Presidenta Michelle Bachelet 2006 – 2010*, Ministerio de Relaciones Exteriores, Agencia de Cooperación Internacional de Chile (dokument dostępny pod adresem internetowym: http://www.agci.cl/attachments/article/139/agci_balance_2006_2010.pdf).
 16. *Balance de Gestión Integral: Año 2010*, Agencia de Cooperación Internacional de Chile, raport dostępny na chilijskich stronach rządowych (pod adresem internetowym: http://www.dipres.gob.cl/574/articles-75249_doc_pdf.pdf).
 17. *Balance de Gestión Integral: Año 2011*, Ministerio de Relaciones Exteriores, Agencia de Cooperación Internacional de Chile, dokument dostępny na stronach internetowych

AGCI

(pod

adresem:

http://www.agci.cl/english/attachments/article/622/BGI%202011_%20AGCI.pdf).

18. *Bali Declaration on Regional and Subregional Economic Cooperation of the Developing Countries*, tekst deklaracji dostępny na stronach internetowych G77 (pod adresem: <http://www.g77.org/doc/Bali%20Declaration.htm>).
19. Belman Inbal A., Zahavi S., *The Rise and Fall of Israel's Bilateral Aid Budget: 1958-2008*, The Harold Hartog School of Government and Policy - Telaviv University, The Pears Foundation, 2009 (materiał pobrany 1.04.2012 r. ze strony: <http://spirit.tau.ac.il/government/downloads/Aliza%20Belman%20Inbal%20Bl.pdf>; raport nie jest już udostępniany pod podanym łączem, ale można się z nim zapoznać przy użyciu adresu: <http://pl.scribd.com/doc/142730730/The-Rise-and-Fall-of-Israel-s-Bilateral-Aid-Budget-1958-2008#>).
20. Besharati N. A., *South African Development Partnership Agency (SADPA): Strategic Aid or Development Packages for Africa?*, Research Report 12, Economic Diplomacy Programme, South African Institute of International Affairs 2013, raport dostępny na na stronach internetowych Południowoafrykańskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych (pod adresem: http://www.saiia.org.za/doc_download/347-south-african-development-partnership-agency-sadpa-strategic-aid-or-development-packages-for-africa).
21. *Better Aid: 2008 Survey on Monitoring The Paris Declaration. Making Aid More Effective by 2010*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 2008.
22. Bobylev S. N. i in., *National Human Development Report in the Russian Federation 2010. Millennium Development Goals in Russia: Looking into the Future*, UNDP Russia, Moscow 2010, raport dostępny na stronach internetowych Narodów Zjednoczonych (pod adresem: <http://www.un.org/ru/publications/pdfs/national%20human%20development%20report%20in%20the%20russian%20federation%202010.pdf>).
23. *Bogota Statement: Towards Effective and Inclusive Development Partnerships (Final Version, March 25th, 2010)*, dokument dostępny na stronach internetowych ECOSOC (pod adresem: <http://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/pdf/bogota-statement-final.pdf>).
24. Braude W., Thandrayan P., Sidiropoulos E., *Emerging Donors in International Development Assistance: The South Africa Case*, Ottawa 2008, raport dostępny na

- stronach internetowych International Development Research Centre (pod adresem: <http://www.idrc.ca/EN/Documents/Case-of-South-Africa.pdf>).
25. *Buenos Aires Plan of Action for Promoting and Implementing Technical Co-operation among Developing Countries 1978* (dokument dostępny pod adresem internetowym: <http://hdrnet.org/516/>).
26. *Busan Partnership for Effective Development Co-operation. Fourth High Level Forum on Aid Effectiveness, Busan, Republic of Korea, 29 November-1 December 2011*, dokument dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem internetowym: <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/49650173.pdf>).
27. Cabral L., Weinstock J., *Brazilian technical cooperation for development Drivers, mechanics and future prospects. Final version: 6 September 2010*, Overseas Development Institute, London 2010, dokument dostępny na stronach internetowych Instytutu (pod adresem internetowym: <http://www.odi.org.uk/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/6137.pdf>).
28. *Cannes Summit Final Declaration* (dokument dostępny pod adresem internetowym: <http://www.g20-g8.com/g8-g20/g20/english/for-the-press/news-releases/cannes-summit-final-declaration.1557.html>).
29. Chaaban J., *Job Creation in the Arab Economies: Navigating Through Difficult Waters*, Arab Human Development Report: Research Paper Series, United Nations Development Programme Regional Bureau for Arab States, (raport dostępny pod adresem internetowym: <http://www.arab-hdr.org/publications/other/ahdrps/paper03-en.pdf>).
30. *Chairs' Report: Joint Meeting of Coordination Group Institutions and the OECD Development Assistance Committee (Kuwait, 10 May 2009)*, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/countries/unitedarabemirates/44132575.pdf>).
31. Chaturvedi S., *Emerging Patterns in Architecture for Management of Economic Assistance and Development Cooperation: Implications and Challenges for India*, RIS-DP # 139 (June 2008), tekst dostępny w na stronach internetowych The East Asian Bureau of Economic Research (pod adresem: http://www.eaber.org/sites/default/files/documents/RIS_Chaturvedi_2008.pdf).
32. *Chile*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Chile_30_04_2008.pdf).

33. Chin G. T., Frolic B. M., *Emerging Donors in International Development Assistance: The China Case*, International Development Research Centre, Ottawa 2007, raport dostępny na stronach internetowych IDRC (pod adresem: <http://www.idrc.ca/EN/Documents/Case-of-China.pdf>).
34. *China's Foreign Aid. Information Office of the State Council The People's Republic of China. April 2011, Beijing* (tekst zamieszczony na chińskich rządowych stronach internetowych http://www.gov.cn/english/official/2011-04/21/content_1849913.htm).
35. *China's Progress towards the Millennium Development Goals. 2010 Report*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, United Nations System in China, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: http://www.undg.org/docs/11510/China_MDG_Progress_report_2010_e.pdf).
36. Clay E., Geddes M., Natali L., *Untying Aid: Is it working? An Evaluation of the Implementation of the Paris Declaration and of the 2001 DAC Recommendation of Untying ODA to the LDCs*, Danish Institute for International Studies, Secretariat for the Evaluation of the Paris Declaration and the OECD/DAC, Copenhagen 2009.
37. Collier P., *Economic Causes of Civil Conflict and their Implications for Policy*, Development Research Group - World Bank 2000, raport dostępny na stronach internetowych, działającego pod egidą Narodów Zjednoczonych, portalu ReliefWeb (pod adresem: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/B7598814338CA6DEC1256C1E0042BE82-civilconflict.pdf>).
38. *Communist Economic Assistance to Developing Countries*, Munich 07.06.1974, dokument z zasobów Open Society Archives (www.osaarchivum.org) działającego przy Uniwersytecie Środkowoeuropejskim (Central European University) z siedzibą w Budapeszcie.
39. *Country Partnership Strategy (CPS) for the Russian Federation for the Period 2012-2016, Report No. 65115-RU*, International Bank for Reconstruction and Development, International Finance Corporation, Multilateral Investment Guarantee Agency, Nov. 2011.
40. Cotterrell L., Harmer A., *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in Asia*, The Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute, 2005.

41. Cotterrell L., Harmer A., *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in The Gulf States*, Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute.
42. *CyprusAid. The Development Cooperation Service of the Republic of Cyprus*, broszura informacyjna (dostępna na stronach rządowych Republiki Cypryjskiej pod adresem: [http://www.planning.gov.cy/planning/planning.nsf/AttachmentArchive/1D6633BC4757FC74C2257599003BAF12/\\$file/CyprusAid%20Brochure%20Eng.pdf?openelement](http://www.planning.gov.cy/planning/planning.nsf/AttachmentArchive/1D6633BC4757FC74C2257599003BAF12/$file/CyprusAid%20Brochure%20Eng.pdf?openelement)).
43. *DAC Global Relations Strategy*, Development Co-operation Directorate, Development Assistance Committee, DCD/DAC(2011)36/FINAL, Organisation for Economic Co-operation and Development 2011, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/stats/49304654.pdf>)
44. *DAC Statistical Reporting Directives*, DCD/DAC(2010)40/REV1, Development Co-Operation Directorate, Development Assistance Committee, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 2010.
45. *Development and International Economic Cooperation: An agenda for development. Report of the Secretary-General*, United Nations, General Assembly: Forty-eight session. Agenda item 91, A/48/935, 6 May 1994, raport dostępny na stronach internetowych ONZ (pod adresem: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/48/935).
46. *Development Cooperation for the MDGs: Maximizing Results. International Development Cooperation Report*, ST/ESA/326, Department of Economic and Social Affairs, United Nations, New York 2010, raport dostępny na stronach internetowych Rady Społeczno Gospodarczej ONZ (pod adresem: http://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/pdf/10-45690%28e%29%28desa%29development_cooperation_for_the_mdgs_maximizing_results.pdf).
47. Davies M.i in., *How China delivers development assistance to Africa*, Centre for Chinese Studies, University of Stellenbosch, Department for International Development (DFID), Beijing 2007, raport dostępny na stronach internetowych Centrum (pod adresem: http://www.ccs.org.za/downloads/DFID_FA_Final.pdf).
48. Davies P., *A Review of the Roles and Activities of New Development Partners*, „CFP Working Paper Series” No. 4, (raport pierwotnie przygotowany na moskiewską konferencję „New Partnerships in Global Development Finance” współorganizowaną przez Federację Rosyjską, Grupę Banku Światowego i OECD, która odbyła się w dniach 17-18.02.2010 r.

49. Davies P., *Aid Effectiveness and Non-DAC Providers of Development Assistance. Consultative Findings Document, Informal Working Group on non-DAC Providers of Development Assistance. Background document to Round Table 9: The Changing Aid Architecture: Implications for Aid Effectiveness, of the Third High Level Forum on Aid Effectiveness (HLF-3), Accra, Ghana, 2-4 September 2008*, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://www.ipc-undp.org/publications/southlearning/penny.pdf>)
50. Deutscher E., *Development Co-operation Report 2010*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 2010.
51. Dobrska Z., *Z problemów gospodarczych krajów rozwijających się*, „Kurs Szkolenia Ekspertów”, Nr 8, Studium Afrykanistyczne Uniwersytetu Warszawskiego, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1972.
52. *Doha Declaration on Financing for Development: outcome document of the Follow-up International Conference on Financing for Development to Review the Implementation of the Monterrey Consensus, Follow-up International Conference on Financing for Development to Review the Implementation of the Monterrey Consensus, Doha, Qatar 29 November-2 December 2008*, United Nations (tekst deklaracji dostępny pod adresem: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/LTD/N08/630/55/PDF/N0863055.pdf?OpenElement>).
53. *Economic Transformation and Poverty Reduction: How it happened in China, helping it happen in Africa. Volume 1: Main Findings and Policy Implications*, China-DAC Study Group, International Poverty Reduction Center in China, Organisation for Economic Co-operation and Development, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/development/povertyreduction/49528585.pdf>).
54. *Economic Transformation and Poverty Reduction: How it happened in China, helping it happen in Africa. Volume 2: Synthesis Report*, China-DAC Study Group, International Poverty Reduction Center in China, Organisation for Economic Co-operation and Development, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/development/povertyreduction/49528657.pdf>).
55. *Emerging Donors in the Global Development Community, Joint Chairs' Statement*, Moscow, April 6-7, 2006 (tekst dostępny pod adresem internetowym: <http://www.g8finance.ru/en/documents/index.php?id19=57>).

56. *Emerging public and sovereign fund investors in Africa's infrastructure: Challenges and Perspectives*. NEPAD-OECD Africa Investment Initiative. Expert Roundtable: Investment in Transport Infrastructure, NEPAD, OECD 2008, raport dostępny na stronie internetowej OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/investment/investmentfordevelopment/41775935.pdf>).
57. *Encyclopædia Britannica*, (<http://www.britannica.com>).
58. *Estatuto: Consejo de Desarrollo Social Suramericano*, dokument dostępny na stronach internetowych UNASUR (pod adresem: <http://www.unasursg.org/uploads/ae/8c/ae8c9f752568915ad367e0b3f5c6eb2b/Estatutos-Consejo-de-Desarrollo-Social-Suramericano.pdf>).
59. *Estrategia Nacional de Cooperación Internacional 2012 – 2014*, Ministerio de Relaciones Exteriores: Republica de Colombia, Agencia Presidencial de Cooperación Internacional de Colombia, Departamento Nacional de Planeación, dokument dostępny na stronach internetowych kolumbijskiej agencji rozwojowej (pod adresem: http://www.apccolombia.gov.co/recursos_user/ENCI-2012-2014/ENCI-2012-2014.pdf).
60. Felzer S., *Russia as a Donor Initiative Program. Results of Qualitative Study with journalists in G-7 countries* (przedstawienie wyników badania dostępne w postaci prezentacji na stronach Grupy Banku Światowego pod adresem: http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1109933291285/767611-1303822127620/1_S_FELZER_G-7_ENG.pdf).
61. *Final Report: Policy Dialogue on Development Co-operation*. Mexico City, 28-29 September 2009, DCD/DAC(2009)45, Development Co-operation Directorate, Development Assistance Committee, tekst dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/44777456.pdf>).
62. *Fondo Argentino de Cooperación Horizontal*, „Revista” N° 9 - Abril 2008, Edición Especial 15 años del FO-AR, Fondo Argentino de Cooperación Horizontal, Buenos Aires, raport dostępny na stronach internetowych argentyńskiego MSZ (pod adresem: <http://www.mrecic.gov.ar/userfiles/revista-foar-2008b.pdf>).
63. Fordelone T. Y., *Triangular Co-operation and Aid Effectiveness: Can triangular co-operation make aid more effective?*, tekst dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/46387212.pdf>).
64. Führer H., *The Story of Official Development Assistance. A History of The Development Assistance Committee and The Development Co-Operation Directorate i*

- Dates, Names and Figures*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 1996.
65. *Global Monitoring Report 2011: Improving the Odds of Achieving the MDGs. Heterogeneity, Gaps, and Challenges*, The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington 2011.
 66. *Global Economic Prospects: Assuring growth over the medium term*, Volume 6, January 2013, The World Bank, raport dostępny na stronach internetowych Grupy Banku Światowego (pod adresem: http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1322593305595/8287139-1358278153255/GEP13AFinalFullReport_.pdf).
 67. Gómez Galán M., Ayllón Pino B., Albarrán Calvo M., *Reflexiones prácticas sobre cooperación triangular*, Fundación CIDEAL de Cooperación e Investigación, Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo, 2011, raport dostępny na stronach internetowych fundacji CIDEAL (pod adresem: http://www.cideal.org/docs/COOP%20TRIANGULAR_OnLine.pdf).
 68. Grimm S., Harmer A., *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. Aid donorship in Central Europe*, Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute, 2005.
 69. Gurria A., “*We must do better*” *Trends in Development Assistance*, przemówienie wygłoszone w Tokio 04.04.2008 r. (tekst przemówienia dostępny na stronach internetowych OECD pod adresem: http://www.oecd.org/document/7/0,3746,en_2825_497160_40385351_1_1_1_1,00.html).
 70. Hanspach D., *Triangular Cooperation and New EU Donor Countries. Madrid, March 8, 2010, UNDP Regional Centre Bratislava*, prezentacja przygotowana na organizowane przez AECID warsztaty „The European Union’s Triangular Cooperation in the context of aid effectiveness”, dostępna na stronach internetowych stowarzyszenia skupiającego europejskie agencje rozwojowe - Practitioners’ Network For European Development Cooperation (pod adresem: http://www.dev-practitioners.eu/fileadmin/Redaktion/GroupsFolders/Division_of_Labour/triangular_cooperation/UNDP_Triangular_Cooperation_and_New_EU_Donors.pdf) Harmer A., Cotterrell L., *Diversity in donorship: The changing landscape of official humanitarian aid*, The Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute, 2005.
 71. Harmer A., Martin E. (red.), *Diversity in donorship: Field lessons*, Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute, 2010.

72. *High-Level Symposium. Trends in development cooperation: South-South and triangular cooperation and aid effectiveness [Cairo, 19-20 January 2008]. The Brazilian experience*, dokument dostępny na stronach internetowych ECOSOC (pod adresem: http://www.un.org/ar/ecosoc/newfunct/Brazil_SSC_Cairo.pdf).
73. Hong M., *Overview of Singapore's Development Cooperation Program*, prezentacja na spotkanie *South-South Development Cooperation Dialogue: Lessons for Development Effectiveness* współorganizowane w grudniu 2010 r. przez Asia Foundation oraz Korea Development Institute, (dostępna na stronach internetowych Korea Development Institute pod adresem: http://cid.kdi.re.kr/upload/20101203_10.pdf).
74. *Human Development Report 2010: 20th Anniversary Edition. The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*, United Nations Development Programme, Palgrave Macmillan, New York 2010.
75. *Human Development Report 2011. Sustainability and Equity: A Better Future for All*, United Nations Development Programme, Palgrave Macmillan, New York 2011.
76. *Hungarian Policy for International Development Cooperation (IDC)*, informacja na stronach węgierskiego MSZ (pod adresem: <http://www.mfa.gov.hu/kum2005/Templates/alapsablon.aspx?NRMODE=Published&NRORIGINALURL=%2Fkum%2Fen%2Fbal%2FArchivum%2FArchives%2Fidc.htm&NRNODEGUID={184E9815-2519-4DB0-ABC4-3AB8AE1D2042}&NRCACHEHINT=NoModifyGuest>).
77. *India*, informacja dostępna na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/India_01_04_2008.pdf).
78. *Informator Argentyna*, materiał dostępny na stronach internetowych Ambasady RP w Buenos Aires (pod adresem: http://buenosaires.msz.gov.pl/pl/wspolpraca/dyplomacja_ekonomiczna/biuletyn_ekonomiczny/informator_ekon_arg).
79. *Informator ekonomiczny o krajach świata. Arabia Saudyjska*, materiał informacyjny sporządzony przez polski MSZ (dostępny pod adresem internetowym: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Arabia%20Saudyjska/Arabia%20Saudyjska%2003.pdf>).
80. *Informator ekonomiczny o krajach świata: Brazylia*, tekst dostępny na stronach internetowych Ambasady RP w Brasili (pod adresem: <http://www.brasilia.msz.gov.pl/resource/74ce2143-7930-483c-9576-d2ae19f6f69d:JCR>).

81. *Informator ekonomiczny o krajach świata. Indie*, materiał informacyjny sporządzony przez polski MSZ (dostępny pod adresem internetowym: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Indie/Indie%2003.pdf>).
82. *Informator ekonomiczny o krajach świata. Federacja Rosyjska*, materiał informacyjny sporządzony przez polski MSZ (dostępny pod adresem internetowym: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Rosja/Rosja%2003.pdf>).
83. *Informator ekonomiczny o krajach świata. Kuwejt*, materiał informacyjny sporządzony przez polski MSZ (dostępny pod adresem internetowym: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Kuwejt/Kuwejt%2003.pdf>).
84. *Informator ekonomiczny o krajach świata: Republika Południowej Afryki*, materiał informacyjny dostępny na stronach polskiego MSZ (pod adresem: [http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator ekonomiczny - pdf/RPA/RPA 03.pdf](http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/RPA/RPA%2003.pdf)).
85. *Informator ekonomiczny o krajach świata: Singapur*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych polskiego MSZ (pod adresem: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Singapur/Singapur%2003.pdf>).
86. *Informator ekonomiczny o krajach świata: Tajlandia*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych polskiego MSZ, (dostępny pod adresem: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Tajlandia/Tajlandia%2003.pdf>).
87. *Informator ekonomiczny o krajach świata: Turcja*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych polskiego MSZ (pod adresem: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Turcja/Turcja%2003.pdf>).
88. *Informator ekonomiczny o krajach świata: Wenezuela*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych polskiego MSZ (pod adresem: <http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/Wenezuela/Wenezuela%2003.pdf>).
89. *Informator ekonomiczny o krajach świata. Zjednoczone Emiraty Arabskie*, materiał informacyjny sporządzony przez polski MSZ (dostępny pod adresem internetowym:

<http://archiwalny.msz.gov.pl/files/Informator%20ekonomiczny%20-%20pdf/ZEA/ZEA%2003.pdf>).

90. *International Humanitarian Cooperation and Development*, Office for Foreign Affairs, Principality of Liechtenstein, Vaduz (materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych pod adresem: http://www.llv.li/broschuere_e.pdf).
91. Iłowiecka-Tanska I., Pejda M., *Polish Official Development Assistance and Peacebuilding. IFP Capacity-Building Cluster Country case study: Poland*, The Initiative for Peacebuilding, Brussels 2008.
92. *International Cooperation and Development Act*, tekst aktu dostępny na stronach internetowych tajwańskiego resortu spraw zagranicznych (pod adresem: <http://www.mofa.gov.tw/UploadFiles/Upload/0e7ab1dd-7cc4-4857-90ce-8809e2234aef.DOC>).
93. *International Conference "Development Assistance Operators from the EU new Member States: Experiences, Trends and Challenges". Ljubljana, Slovenia, June 3 - 4, 2008. Final Report*, Center of Excellence in Finance, tekst dostępny w internecie na stronach inicjatywy *Center of Excellence in Finance* (pod adresem: http://www.cef-see.org/oda/oda_report_2008_11_14.pdf).
94. *Issues paper for Roundtable 1 "Whose Ownership? Whose Leadership?"*. 21 August 2008, materiały informacyjne do dyskusji podczas Forum Wysokiego Szczebla ws. Efektywności Pomocy w Akrze odbywającego się w dniach 02 - 04.09.2008 r. (dostępny na stronach internetowych OECD pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/24/52/41287242.pdf>).
95. Jackson S. F., *Chinese Official Development Assistance in Africa: New Money, Old Times. Presentation to International Studies Association Annual Meeting*, San Francisco 2008 r. [szkic tekstu].
96. Kaps F., *Challenges and Opportunities for development partners from NMS*, prezentacja przedstawiona na odbywającej się w czerwcu 2008 r. w Ljublanie międzynarodowej konferencji *Development Operators from the New EU Member States: Experiences, Trends and Challenges* (dostępna na stronach internetowych inicjatywy The Center of Excellence in Finance pod adresem http://www.cef-see.org/oda/Franz%20Kaps_ODAconference%20Ljubljana.ppt).
97. Katzman K., *The Persian Gulf States: Post-War Issues for U.S. Policy, 2003*, „CRS Report for Congress”, Order Code RL31533 Congressional Research Service, The

- Library of Congress, raport dostępny na stronach internetowych Federation of American Scientists (pod adresem: <http://www.fas.org/man/crs/RL31533.pdf>).
98. *Kingdom of Saudi Arabia: Millennium Development Goals 1432H 2011G*, Ministry of Economy and Planning, United Nations Development Program, raport dostępny na stronach internetowych UNDP Saudi Arabia (pod adresem: <http://www.undp.org.sa/sa/documents/mdg/nmdg2011.pdf>).
 99. *Konkurs Ministra Spraw Zagranicznych. Pomoc Zagraniczna 2010*, prezentacja przygotowana przez Departament Współpracy Rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Warszawa, 16.11.2009r.
 100. *Kuwait Fund for Arab Economic Development (KFAED)*, tekst dostępny na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Kuwait_Fund_30_04_2008.pdf).
 101. *La Cooperación Internacional en el Nuevo Contexto Mundial: Reflexiones Desde América Latina y el Caribe. Nota de la Secretaría, Distr. GENERAL, LC/G.2440(SES.33/11), 26 de marzo de 2010*, Naciones Unidas: CEPAL, dokument dostępny na stronach internetowych Komisji Gospodarczej Narodów Zjednoczonych ds. Ameryki Łacińskiej i Karaibów (pod adresem: http://www.eclac.cl/ps33/noticias/paginas/1/38821/2010-166-SES-33-11_Cooperacion_internacional_en_el_nuevo_contexto_mundial.pdf).
 102. Laabas B., Limam I., *Are GCC Countries Ready for Currency Union?*, tekst dostępny na stronach internetowych Arab Planning Institute (pod adresem: http://www.arab-api.org/images/publication/pdfs/253/253_wps0203.pdf).
 103. *Ley de Cooperación Internacional para el Desarrollo*, akt prawny dostępny na stronie internetowej meksykańskiego parlamentu (pod adresem: <http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/LCID.pdf>).
 104. Lundsgaarde E., *The Challenge from Within: New EU Donors and European Development Cooperation*, „Policy Brief”, No.10, March 2011, EDC2020 (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_-_Policy_Brief_No_10_-_The_Challenge_From_Within__New_Donors_and_European_Development_Cooperation.pdf).
 105. Machinea J. L., Bárcena A., León A., *The Millennium Development Goals: A Latin American and Caribbean Perspective*, United Nations, Santiago, 2005.

106. *Managing Aid: Practices of DAC Member Countries*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 2009.
107. *MASHAV. Annual Report 2009*, Israel's Agency for International development Cooperation, raport dostępny na stronach internetowych izraelskiego MSZ (pod adresem:
http://mfa.gov.il/MFA/mashav/Publications/Annual_Reports/Documents/AnnualReport2009.pdf).
108. *MASHAV. Annual Report 2010*, Israel's Agency for International development Cooperation, raport dostępny na stronach internetowych izraelskiego MSZ (pod adresem:
http://mfa.gov.il/MFA/mashav/Publications/Annual_Reports/Documents/AnnualReport2010.pdf).
109. *Memoria Año 2002. Agencia de Cooperación Internacional*, raport dostępny na stronach internetowych AGCI (pod adresem:
http://www.agci.cl/attachments/article/622/memoria_2002.pdf).
110. *Memoria y Cuenta: 2011. Tomo I: Memoria*, República Bolivariana de Venezuela, Ministerio del Poder Popular de Planificación y Finanzas, Caracas 2012, sprawozdanie dostępne na wenezuelskich stronach rządowych (pod adresem:
<http://www.derechos.org.ve/pw/wp-content/uploads/Memoria-MPPPF-2011.pdf>).
111. Michałowska G. (red.), *Mały słownik stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996.
112. Migliorisi S., Phamtam M., Rampulla C., *The Consequences Of Enlargement For Development Policy. Final Report*, Volume I, Development Strategies, IDC, 2003.
113. *Millennium Development Goals: India Country Report 2011*, Central Statistical Organization, Ministry of Statistics and Programme Implementation, Government of India, dokument dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem:
http://www.undp.org/content/dam/india/docs/mdg_india_2011.pdf).
114. *Millennium Development Goals. Country Report 2010: South Africa*, Government of South Africa, United Nations Development Programme, raport dostępny na południowoafrykańskich stronach rządowych (pod adresem:
http://www.statssa.gov.za/news_archive/Docs/MDGR_2010.pdf).
115. *Millennium Development Goals Report: Turkey 2010*, T.R. Prime Ministry Undersecretariat of State Planning Organization, United Nations Resident

- Coordinator, raport dostępny na stronach internetowych UNDP Turkey (pod adresem: http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/TR%202010%20MDG%20Report_EN.pdf).
116. Mizak J., *Informacja o rezultatach Światowego Szczytu ws. Zrównoważonego Rozwoju w Johannesburgu*, Departament Współpracy z Zagranicą – Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2002.
117. *Monterrey Consensus of the International Conference on Financing for Development. The final text of agreements and commitments adopted at the International Conference on Financing for Development Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002*, United Nations 2003 (tekst dostępny pod adresem: <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>).
118. Nuguid R., *Key Actors for south-south cooperation: the new role of multilaterals*, UN Office for South-South Cooperation, prezentacja zaprezentowana 02 października 2012 r. w Santiago w chilijskim Santiago, dostępna na stronach internetowych AGCI (pod adresem: http://www.agci.gob.cl/documents/foro/1/key_actors_south_south_cooperation.pdf).
119. *Objetivos de Desarrollo del Milenio: Tercer Informe del Gobierno de Chile*, Naciones Unidas, Gobierno de Chile, raport dostępny na stronach internetowych chilijskiego UNDP (pod adresem: <http://www.pnud.cl/odm/tercer-informe/Tercer%20Informe%20Nacional%20ODM%20Chile%202010.pdf>).
120. *Opening remarks delivered at a Joint Technical Meeting of the Arab Coordination Group of Institutions and the OECD Development Assistance Committee, 29.04.2010 / Vienna, Austria*, przemówienie dostępne na stronach internetowych funduszu pomocowego OPEC (pod adresem: <http://www.ofid.info/DirectorGeneralsStatements/tabid/164/ArticleId/1069/Opening-remarks-delivered-at-a-Joint-Technical-Meeting-of-the-Arab-Coordination-Group-of-Institution.aspx>).
121. *Outcome of the International Conference on Financing for Development Report of the Secretary-General*, United Nations, General Assembly, Fifty-seventh session, August 2002.
122. *Overseas Development Policy. An Overseas Development Policy and a Framework for Humanitarian Assistance for Malta*, dokument dostępny na stronach internetowych maltańskiego MSZ (pod adresem: <http://www.foreign.gov.mt/Library/PDF/Malta%27s%20Overseas%20Development%20Policy%20eng.pdf>).

123. *Overview of Multilateral Agencies' and Non-DAC Donors' Statistical Reporting to The DAC*, DCD/DAC/STAT(2010)7/REV1, Working Party on Statistics, Organisation for Economic Co-operation and Development, dokument dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/investment/stats/45896100.pdf>).
124. *Paris Declaration on Aid Effectiveness: Ownership, Harmonisation, Alignment, Results And Mutual Accountability*, High Level Forum, Paris 2005.
125. *Partnerships for Progress and Sustainable Development: White Paper on Foreign Aid Policy*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of China (Taiwan), 2009 (raport dostępny na stronach internetowych tajwńskiego MSZ pod adresem: <http://www.mofa.gov.tw/UploadFiles/Upload/08115b06-e6b0-425f-8b31-2df3ec3528a5.PDF>).
126. Petrei H., *International Cooperation Behind National Borders: Country Case Study on Argentina*, Office of Development Studies, United Nations Development Programme, New York 2005 (tekst dostępny na stronach internetowych UNDP pod adresem: http://web.undp.org/thenewpublicfinance/casestudies/ccs_argentina.pdf).
127. *Plan współpracy rozwojowej w 2012 r. Realizowany za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP ze środków rezerwy celowej przeznaczonej na współpracę rozwojową oraz ze środków MSZ*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2011 (dokument dostępny na stronach internetowych polskiego MSZ pod adresem: http://www.polskapomoc.gov.pl/files/Dokumenty_i_Publikacje/Plan_wspolpracy_2012/plan_2012_final.pdf).
128. *Policy Dialogue on Development Co-operation, 28 – 29 September, 2009: Participants List* (lista dostępna pod adresem internetowym: <http://www.oecd.org/dataoecd/63/38/43704791.pdf>).
129. *Policy Dialogue on Triangular Co-operation. 16 and 17 May 2013, Ministry of Foreign Affairs, Lisbon, Portugal, Summary of Discussions*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/%5BFINAL%5D%20Summary%20Policy%20Dialogue%20on%20Triangular%20Co-operation.pdf>).
130. *Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport roczny 2006*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2007.
131. *Polska współpraca na rzecz rozwoju: Raport roczny 2008*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych – Departament Współpracy Rozwojowej, Warszawa 2009.

132. Price G., *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid. India's official aid programme*, Humanitarian Policy Group, Overseas Development Institute, 2005.
133. *Principales Logros del Año 2001. Agencia de Cooperación Internacional*, Departamento de Política y Planificación, raport dostępny na stronach internetowych AGCI (pod adresem: <http://www.agci.gob.cl/english/attachments/article/622/memoria2001.pdf>).
134. *Principles and Good Practice of Humanitarian Donorship. Endorsed in Stockholm, 17 June 2003* (dokument dostępny na stronach internetowych Międzynarodowej Federacji Krajowych Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Półksiężycy: <http://www.ifrc.org/Docs/idrl/I267EN.pdf>).
135. *Report of the 2012 ECOSOC Development Cooperation Forum. New York, 5 and 6 July 2012*, United Nations Economic and Social Council, raport dostępny na stronach internetowych ECOSOC (pod adresem: http://www.un.org/en/ecosoc/julyhls/pdf12/DCF_report_11_feb_rev.pdf).
136. *Report on China's policy and its effects on Africa (2007/2255(INI))*, Committee on Development, Rapporteur: Ana Maria Gomes, European Parliament, 28 marca 2008 r., dokument dostępny na stronach internetowych Parlamentu Europejskiego (pod adresem: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&language=EN&reference=A6-2008-0080>).
137. *Report on the Implementation of the 2008 Plan for National Economic and Social Development and on the 2009 Draft Plan for National Economic and Social Development*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (http://news.xinhuanet.com/english/2009-03/15/content_11013328.htm).
138. *Reporting Directives for the Creditor Reporting System: Addendum on Types of Aid, Development Co-Operation Directorate*, DCD/DAC(2007)39/FINAL/ADD2, Development Assistance Committee, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 2009.
139. *Republic of China (Taiwan)*, informacja zawarta na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Taiwan_30_04_2008.pdf).
140. *República Argentina. Objetivos de Desarrollo del Milenio: Informe País 2009*, Consejo Nacional de Coordinación de Políticas Sociales - Presidencia de la Nación,

- Programa de Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD) – Argentina, raport dostępny na stronach internetowych argentyńskiego UNDP (pod adresem: http://www.undp.org.ar/docs/Informes_y_Documentos/ODM_2009.pdf).
141. *República Argentina. Objetivos de Desarrollo del Milenio: Rendición de Cuentas 2010*, Programa de Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD) – Argentina, raport dostępny na stronach internetowych argentyńskiego UNDP (pod adresem: <http://www.undp.org.ar/docs/odm/odm2010.pdf>).
142. *República Bolivariana de Venezuela*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Venezuela_30_04_2008.pdf).
143. *República Bolivariana de Venezuela. Cumpliendo las Metas del Milenio: 2010*, Gobierno Bolivariano de Venezuela, raport dostępny na stronach internetowych wenezuelskiego UNDP (pod adresem: http://www.pnud.org.ve/INFORMEOBJETIVOS_MILENIO_2010_INE.pdf).
144. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 1710 (XVI) *United Nations Development Decade* (dokument dostępny na stronach internetowych Organizacji pod adresem: <http://www.un.org/documents/ga/res/16/ares16.htm>).
145. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 1711 (XVI) *Reaffirmation of the GA Resolution 1522 (XV) on the Accelerated Flow of Capital and Technical Assistance to the Developing Countries* (dokument dostępny na stronach internetowych Organizacji pod adresem: <http://www.un.org/documents/ga/res/16/ares16.htm>).
146. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 2626 (XXV) *International Development Strategy for the Second United Nations Development Decade* (dokument dostępny na stronach internetowych Organizacji pod adresem: <http://www.un.org/documents/ga/res/25/ares25.htm>).
147. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 35/56 *International Development Strategy for the Third United Nations Development Decade* (tekst dostępny na stronie internetowej Organizacji pod adresem: <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r35.htm>).
148. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/199 *International Development Strategy for the Fourth United Nations Development Decade* (dokument dostępny na stronach internetowych Organizacji pod adresem: <http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r45.htm>).
149. *Rome Declaration on Harmonisation*, Rome, Italy, 25 February 2003, (dostępna pod adresem: http://www.diplomatie.gouv.fr/en/article_imprim.php3?id_article=3172).

150. Rowlands D., *Emerging Donors in International Development Assistance: A Synthesis Report*, The International Development Research Centre, Ottawa 2008, raport dostępny na stronach internetowych IDRC (pod adresem: <http://www.idrc.ca/EN/Documents/donors-international-development-synthesis-report.pdf>).
151. Rowiński J., *Polityka zagraniczna Chińskiej Republiki Ludowej 1981. Dokumenty i materiały*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1984.
152. Rooyen C. J. van, Kirsten J. F., Zyl J. van, Vink N., *Structural Adjustment, Policy Reform and Agricultural Performance in South Africa*, (tekst dostępny na stronach internetowych Michigan State University pod adresem: http://www.aec.msu.edu/fs2/ag_transformation/vanrooy.pdf).
153. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/96 z dnia 20 czerwca 1996 r. dotyczące pomocy humanitarnej.
154. *Russia's Participation in International Development Assistance: Concept. Approved by the President of the Russian Federation* June 14th, 2007.
155. *Saint Petersburg Accountability Report on G20 Development Commitments Saint Petersburg, Russia 2013*, raport dostępny na stronach internetowych rosyjskiej prezydencji G20 (pod adresem: en.g20russia.ru/load/782787543).
156. *Saudi Fund for Development (SFD)*, tekst dostępny na stronach internetowych inicjatywy HIPC (pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Saudi%20Fund_30_04_08.pdf).
157. *Seoul Development Consensus for Shared Growth, G20 Seoul Summit 2010*, tekst deklaracji dostępny na stronach internetowych kanadyjskiej prezydencji G20 (pod adresem: <http://www.g20.utoronto.ca/2010/g20seoul-consensus.pdf>).
158. *Slovenia's Development Cooperation*, prezentacja słoweńskiego MSZ dostępna na stronie OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/3/48/45428315.pdf>).
159. Smetana K., *Trilateral Cooperation in Slovakia (Emerging Donor Experience)*, prezentacja przygotowana na warsztaty The European Union's Triangular Cooperation in the context of aid effectiveness zorganizowane 08.03.2010 r. w Madrycie (materiał dostępny pod adresem: http://www.dev-practitioners.eu/fileadmin/Redaktion/GroupsFolders/Division_of_Labour/triangular_cooperation/SlovakAid_Triangular_Cooperation_Experience.pdf).
160. *South-South and Triangular Cooperation of Argentina*, Ministry of Foreign Affairs, International Trade and Worship, Secretariat of Coordination and International Cooperation, General Directorate of international Cooperation, Argentine Fund for

Horizontal Cooperation (FO.AR), „Journal”, nr. 10 - 2010, Special Bicentenary Edition.

161. *State of Kuwait: The Millennium Development Goals Progress Report 2010*, General Secretary of the supreme Council for Planning and Development, UNDP Kuwait, raport dostępny na stronach internetowych Grupy Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (pod adresem: <http://www.undg.org/docs/11526/MDG-R-2010.pdf>).
162. *Statement by Dr. Louis Kasekende, Chief Economist African Development Bank Group, International Forum on African Perspectives Jointly organized by the African Development Bank and the OECD*, Development Center, 5 June, 2007, Paris, France, tekst dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/27/59/38745789.pdf>).
163. *Statement of Resolve of the Arab Funds of the Coordination Group*, oświadczenie wydane w ramach przygotowań do czwartego Forum Wysokiego Szczebla ds. Efektywności Pomocy w Pusan (dostępne pod adresem internetowym: http://www.adfd.ae/Documents/2011-11-02_Busan_Statement_of_Resolve.pdf).
164. *Statut stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej, przewidzianego w artykule 14 Paktu Ligi Narodów*, Dz.U., nr 106, poz. 839, art. 38, dokument dostępny na stronach internetowych Sejmu (pod adresem: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19231060839&type=2>).
165. *Strategic Plan 2010 - 2013*, Department of International Relations and Cooperation, Republic of South Africa, dokument dostępny na stronach internetowych MSZ RPA (pod adresem: <http://www.dfa.gov.za/departments/strategic%20plan%202010-2013/strategic%20plan%202010-2013.pdf>).
166. *Strategy for Estonian Development Cooperation and Humanitarian Aid 2011–2015*, dokument dostępny na stronach internetowych estońskiego MSZ (pod adresem: http://www.vm.ee/sites/default/files/Arengukava2011-2015_ENG.pdf).
167. *Summary of the written report Roundtable 1 “Whose Ownership? Whose Leadership?” held at the Accra High-Level Forum on Aid Effectiveness on 2 September 2008* (tekst dostępny na stronie internetowej OECD pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/35/61/41363385.pdf>).
168. *Sustainable Development Indicators in the State of Qatar. January 2010*, Permanent Population Committee, Statistics Authority, materiał informacyjny dostępny na katarskich stronach rządowych (pod adresem internetowym:

- http://www.gsdp.gov.qa/portal/page/portal/ppc/PPC_home/PPC_Publications/studies/%D9%85%D8%A4%D8%B4%D8%B1%D8%A7%D8%AA.pdf).
169. Sylvester A., *Arabs and Africans. Co-operation for Development*, The Bodley Head, London 1981..
170. *Thailand Millennium Development Goals Report 2009*, Office of the National Economic and Development Board, raport dostępny na stronach internetowych UNDP Thailand (pod _____ adresem: http://www.undp.org/content/dam/thailand/docs/Thailand_MDGReport_2009.pdf).
171. *Thailand Official Development Assistance (ODA) Report 2007–2008*, Thailand International Development Cooperation Agency, Ministry of Foreign Affairs, Bangkok 2009, dokument dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://www.undp.org/content/dam/thailand/docs/ThailandODARepor2007-08.pdf>).
172. *The 2010 Mexico Report on International Cooperation*, Secretariat of Foreign Relations, Economic Relations and International Cooperation Unit, General Direction for Technical and Scientific Cooperation, raport dostępny na stronach internetowych meksykańskiego MSZ (pod adresem: <http://dgctc.sre.gob.mx/pdf/The-2010-Mexico-Report-on-International-Cooperation.pdf>).
173. *The 2012 Data Report*, opracowanie sporządzone przez inicjatywę ONE (dostępne pod _____ adresem _____ internetowym: http://one.org.s3.amazonaws.com/pdfs/data_report_2012_en.pdf).
174. *The 8th ODA Evaluation Workshop in Singapore*, materiał pokonferencyjny ze spotkania poświęconego efektywności ODA, które odbyło się w marcu 2009 r. w Singapurze (dostępny na stronach internetowych japońskiego MSZ pod adresem: www.mofa.go.jp/policy/oda/evaluation/seminar/workshop0903-2.pdf).
175. *The Data Report 2011*, opracowanie sporządzone przez inicjatywę ONE (dostępne pod adresem internetowym: <http://s3.amazonaws.com/one.org/pdfs/dr2011.pdf>).
176. *The Economic Agreement between the GCC States. Adopted by the GCC Supreme Council (22nd Session; 31 December 2001) in the City of Muscat, Sultanate of Oman*, The Cooperation Council for the Arab States of the Gulf (GCC) Secretariat General, dokument dostępny na stronach internetowych sekretariatu generalnego GCC (pod adresem: <http://sites.gcc-sg.org/DLibrary/index-eng.php?action=ShowOne&BID=168>).
177. *The Fifth Ministerial Conference of the Forum on China-Africa Cooperation: Beijing Action Plan (2013-2015)*, tekst dostępny na oficjalnym portalu internetowym FOCAC (pod adresem: <http://www.focac.org/eng/ltada/dwjbzjjhys/t954620.htm>).

178. *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation. Approved by Dmitry A. Medvedev, President of the Russian Federation, on 12 July 2008*, (dokument dostępny na stronach internetowych stałego przedstawicielstwa Federacji Rosyjskiej przy UE pod adresem
http://www.russianmission.eu/userfiles/file/foreign_policy_concept_english.pdf).
179. *The Future We Want*, dokument kończący obrady Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Zrównoważonego Rozwoju, która odbyła się w Rio de Janeiro w dniach 20-22 czerwca 2012 r., dostępny na stronach internetowych Narodów Zjednoczonych (pod adresem:
<http://www.uncsd2012.org/content/documents/727The%20Future%20We%20Want%2019%20June%201230pm.pdf>).
180. *The Global Partnership for Effective Development Co-operation: Enhancing the future contribution to development by all stakeholders. The Development Assistance Committee: Enabling effective development*, DAC High Level Meeting 4-5 December 2012 London, OECD, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dachlm/DACHLMGlobalPartnership.pdf>).
181. *The Millennium Development Goals in the State of Qatar*, Statistics Authority 2008, raport dostępny na rządowych stronach Kataru (pod adresem internetowym:
http://www.qsa.gov.qa/eng/pdf/Millinium_development_goals/MDG_2REPORT_EN.pdf).
182. *The Millennium Development Goals for the State of Qatar 2010: Progress Report and Prospects*, Permanent Population Committee, Statistics Authority, UNDP, raport dostępny na katarskich stronach rządowych (pod adresem internetowym:
http://www.qsa.gov.qa/eng/pdf/Millinium_development_goals/MDG_Eng2010.pdf).
183. *The Millenium Development Goals Report 2008*, United Nations, New York 2008.
184. *The Road to Doha. A Newsletter for civil sciety in the lead up to 2008 FfD conference*, (http://www.un-ngls.org/IMG/pdf/0808_The_Road_to_Doha.pdf).
185. *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-fourth session. A/64/321, 24 August 2009, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem:
<http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/SG%20Reports/SG%20Report%20on%20SSC%202009.pdf>).
186. *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-sixth session. A/66/229, 3 August 2011, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem:

<http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/SG%20Reports/SG%20Report%20on%20SSC%202011.pdf>).

187. *The state of South-South cooperation. Report of the Secretary-General*, United Nations General Assembly, Sixty-seventh session. A/67/208, 30 July 2012, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/SG%20Reports/SGs%20Report%20on%20SSC_2012.pdf).
188. *The Unified Economic Agreement Between the Countries of the Gulf Cooperation Council*, dokument dostępny na stronach internetowych poświęconego międzynarodowemu prawu handlowemu portalu WorldTradeLaw.net (pod adresem: <http://www.worldtradelaw.net/fta/agreements/gccfta.pdf>).
189. *Tratado Constitutivo de UNASUR*, dokument dostępny na stronach internetowych organizacji (pod adresem: <http://www.unasursg.org/uploads/f8/74/f874c8c194f76a8bbd9b2ca6f23a5af7/Tratado-constitutivo-UNASUR.pdf>).
190. *Trends in South-South and triangular development cooperation. Background study for the Development Cooperation Forum*, United Nations Economic and Social Council, 2008 (raport dostępny na stronach internetowych ECOSOC pod adresem: http://www.un.org/en/ecosoc/docs/pdfs/south-south_cooperation.pdf).
191. *Triangular Co-operation and Aid Effectiveness. Can triangular Co-operation make aid more effective?*, OECD 2009, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/46387212.pdf>).
192. *Triangular cooperation in the context of aid effectiveness – Experiences and views of EU donors: Workshop report and concept note. Final draft, 17 March 2010*, Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo, dokument dostępny na stronach internetowych stowarzyszenia skupiającego europejskie agencje rozwojowe - Practitioners' Network For European Development Cooperation (pod adresem: http://www.dev-practitioners.eu/fileadmin/Redaktion/GroupsFolders/Division_of_Labour/triangular_cooperation/EU_triangular_cooperation_workshop_report_and_concept_note_170310.pdf).
193. *Triangular co-operation: Emerging policy messages and interim findings from analytical work. The Development Assistance Committee: Enabling effective development. DAC High Level Meeting 2012, 4-5 December, London*, OECD, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem:

- <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/DAC%20HLM%20Technical%20document%20Triangular%20Co-operation.pdf>).
194. *Triangular Co-operation: What can we learn from a survey of actors involved?*, OECD Development Co-operation Directorate 2013, raport dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/OECD%20Triangular%20Co-operation%20Survey%20Report%20-%20June%202013.pdf>).
 195. *Triangular Co-operation: What Do We Know About It?*, materiał informacyjny dostępny na stronach OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/62/54/44652734.pdf>).
 196. *Triangular Co-operation: What's the Literature Telling Us?*, OECD Development Co-operation Directorate 2013, raport dostępny na stronach internetowych OECD (dostępny pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/OECD%20Triangular%20Co-operation%20Literature%20Review%20June%202013.pdf>).
 197. *Turkey*, informacja na stronie inicjatywy HIPC (dostępna pod adresem: http://www.hipc-cbp.org/files/en/open/Guide_to_Donors/Turkey_18_09_2009.pdf).
 198. *UNDP China Trilateral and South-South Cooperation. Highlights from 2011*, dokument dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://www.undp.org/content/dam/china/docs/Publications/UNDP-CH-PR-Publications-Trilateral-and-South-South-Cooperation-2011Highlights.pdf>).
 199. *Unified Industrial Development Strategy for the Arab States of the Gulf Cooperation Council (Revised Version) 1421 A.H. – 2000 A.D.*, tekst dostępny na stronie internetowej Rady Państw Zatoki (pod adresem: <http://sites.gcc-sg.org/DLibrary/download.php?B=187>).
 200. *Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej*, Dz.U. z 2011 r. nr 234, poz. 1386.
 201. Wojtalik M. (red.), *Polska pomoc rozwojowa. Niezależne badanie przeprowadzone przez organizacje pozarządowe*, Grupa Zagranica, Warszawa 2007, s. 14.
 202. *Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie, Parlamencie Europejskim i Komisji Europejskiej*, „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej”, 2008/C 25/01.
 203. *Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów Państw Członkowskich zebranych w ramach Rady, Parlamentu Europejskiego i Komisji w sprawie polityki*

rozwojowej Unii Europejskiej: *Konsensus Europejski*, „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej”, 2006/C 46/01.

204. Xalma C., Vera J. M., *Report on South-South Cooperation in Ibero-America 2011*, „SEGIB Studies n° 6” (2011), Ibero-American General Secretariat (SEGIB), raport dostępny na stronach internetowych Sekretariatu Generalnego Ruchu Iberoamerykańskiego - Secretaría General Iberoamericana (pod adresem: <http://segib.org/news/files/2011/11/Coop-South-South-2011.pdf>).
205. Xu Jiajun, *Emerging Donors in the International Aid System: What Kind of Global Partnership?*, The Global Economic Governance at University College, streszczenie debaty, która odbyła się w Oxfordzie 08.02.2012 r. (materiał pobrany 21.06.2013 r. pod adresem internetowym: http://www.globaleconomicgovernance.org/wp-content/uploads/Jiajun-GEG_Busan_Seminar_SummaryReport_FINAL.pdf - tekst obecnie nie jest udostępniany).
206. Zahran M. M., Roman-Morey E., Inomata T., *South-South and Triangular Cooperation in the United Nations System*, Geneva 2011, raport dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/Evaluation%20Reports/JIU%20Evaluation%202011.pdf>).
207. Zou Lixing, *Preliminary Study on the Operating Model of the BRICS Development Bank*, Institute of Research - China Development Bank, tekst komentarza wygłoszonego na XXIII Forum Ekonomicznym w Krynicy, dostępny na stronach internetowych spotkania (pod adresem: <http://www.forum-ekonomiczne.pl/xxiii-economic-forum-2013/preliminary-study-on-the-operating-model-of-the-brics-development-bank/?lang=en#>).

II Prace zwarte:

1. Bagiński P., Czaplicka K., Szczypiński J., *Międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009.
2. Behari B., *The Facets of Foreign Aid*, Vora & CO. Publishers, PVT. Limited, 1968.
3. Bierzanek R., Symonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne, Wydanie VI uaktualnione*, Warszawa 2001.
4. Brautigam D., *The Dragon's Gift. The Real Story of China in Africa*, Oxford University Press, New York 2009.

5. Budnikowski A., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003.
6. Calvert P., Calvert S., *Politics and Society in Developing World*, Third Edition, Pearson Education Limited, Harlow 2007.
7. Chang J., Halliday J., *Mao*, Wydawnictwo Albatros Andrzej Kuryłowicz, Warszawa 2007.
8. Dent C. M., *The Foreign Economic Policies of Singapore, South Korea and Taiwan*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham 2002.
9. Deszczyński P., *Koncepcyjne podstawy pomocy rozwojowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2011.
10. Dhanapala J., *China and the Third World*, Vikas Publishing House PVT LTD, New Delhi.
11. Dobrska Z., *Z problemów gospodarczych krajów rozwijających się*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1972.
12. Graziani G., *Gorbachev's Economic Strategy in the Third World*, „Washington Papers”, Center for Strategic and International Studies, Washington D.C. 1990.
13. Holsti K. J., *International Politics. A Framework for Analysis*, Forth Edition, University of Columbia, New Jersey 1983.
14. Kopiński D., *Pomoc rozwojowa: Teoria i polityka*, Difin SA, Warszawa 2011.
15. Łęgowska B., *Polityka naftowa państw arabskich Zatoki Perskiej*, Ibidem, Łódź 2007.
16. Rymarczyk J., *Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006.
17. Smolaga M., *Oficjalna Pomoc Rozwojowa jako narzędzie osiągnięcia Milenijnych Celów Rozwoju*, tekst pracy magisterskiej obronionej na WDiNP UW w lipcu 2009 r.

III Artykuły w czasopismach:

1. Abreu M. de P., Carneiro D. D., Werneck R. L. F., *Brazil: Widening the Scope for Balanced Growth*, „World Development”, Vol. 24, Iss. 2.
2. Addison T., Arndt C., Tarp F., *The Triple Crisis and the Global Aid Architecture*, „Working Paper” No. 2010/01, United Nations World Institute for Development Economic Research.
3. Altenburg T., Weikert J., *Trilateral Development Cooperation with "New Donors"*, „Briefing Paper”, 5/2007, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik / German

- Development Institute, tekst dostępny na stronach internetowych Niemieckiego Instytutu Rozwoju (pod adresem: [http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ADMR-7BMJ4N/\\$FILE/5%202007%20EN.pdf](http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ADMR-7BMJ4N/$FILE/5%202007%20EN.pdf)).
4. Boogaerde P., *The Composition and Distribution of Financial Assistance From Arab Countries and Arab Regional Institutions*, „IMF Working Paper”, No. 90/67 (1990).
 5. Calitz E., *Structural Economic Reform in South Africa: Some International Comparisons*, tekst pobrany 08.05.2012 r. ze strony internetowej Południowoafrykańskiego Stowarzyszenia Ekonomicznego - *Economic Society of South Africa* (pod adresem: <http://www.essa.org.za/download/abstracts/c200141.PDF>); artykuł obecnie nie jest już udostępniany przez podane źródło, lecz można go znaleźć w „South African Journal of Economics”, vol. 70 (2002), iss. 2 (03)).
 6. Callaghan M., O’Keeffe A., Davies R., Harris Rimmer S., Price-Thomas S., Curatolo S., Newton-Howes J., Lettie M., *Development and the G20*, „G20 Monitor”, No. 5 August 2013, Lowy Institute, tekst dostępny na stronach internetowych Lowy Institute (pod adresem: http://lowyinstitute.org/files/g20_monitor_the_g20_and_development_.pdf).
 7. Chahoud T., *Financing for Development Series: Southern Non-DAC Actors in Development Cooperation*, „Briefing paper”, 13/2008.
 8. Denney L., Wild L., *Arab Donors: Implications for Future Development Cooperation*, „Policy Brief”, No. 13, March 2011, EDC2020, (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC_2020_-_Policy_Brief_No_13_-_Arab_Donors_Implications_for_Future_Development_Cooperation.pdf).
 9. Guáqueta A., *La cooperación técnica en Colombia como una herramienta estratégica de política exterior*, „Colombia Internacional”, No. 30 (Abril - Junio de 1995), artykuł dostępny na stronach internetowych kolumbijskiego Universidad de Andes (pod adresem: http://colombiainternacional.uniandes.edu.co/datos/pdf/descargar.php?f=../data/Col_Int_No.30/01_poli_exte_Col_Int_30.pdf).
 10. Goldman M., *A Balance Sheet of Soviet Foreign Aid*, „Foreign Affairs”, Vol. 43, Iss. 2 (Jan 1965).
 11. Grimm S., *South Africa as a Development Partner in Africa*, „Policy Brief”, No. 11, March 2011, EDC2020, (tekst dostępny pod adresem internetowym:

- http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_Policy_Brief_No_11_-_South_Africa_as_a_Development_Partner_in_Africa_v3.pdf).
12. Grimm S., Humphrey J., Lundsgaarde E., John de Sousa S. L., *European Development Cooperation to 2020: Challenges by New Actors in International Development*, „Working Papers”, EDC2020, No.4, May 2009.
 13. Hammad L., Morton B., *Non-DAC donors and reform of the international aid architecture*, „Issues Brief. Development Cooperation Series”, July 2009, North-South Institute, (tekst pobrany 30.11.2009 r. pod adresem internetowym: <http://www.nsi-ins.ca/english/pdf/Non-DAC%20donors%20&%20aid%20architecture.pdf>; obecnie nie jest już udostępniany).
 14. Hoekman B., Sekkat K., *Arab Economic Integration: The missing links. Revised (April 2010)*, „Working Paper” April 2010, Sciences Po, Groupe d'Économie Mondiale, tekst dostępny na stronach internetowych francuskiej Narodowej Fundacji Nauk Politycznych - Fondation Nationale des Sciences Politiques (pod adresem: http://www.gem.sciences-po.fr/content/publications/pdf/Hoekman_Sekkat_Arab_RI042010.pdf).
 15. Humphrey J., *Indian Development Cooperation: Key Traits and Prospects*, „Policy Brief”, No. 16, March 2011, EDC2020, (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_-_Policy_Brief_No_16_-_Indian_Development_Cooperation_Key_Traits_and_Prospects.pdf).
 16. Jallad S. S., *Arab Development Aid And Oil Prices*, „Middle East Economic Survey”, Vol. LII, No. 26.
 17. John de Sousa S. L., *Brazil as an Emerging Actor in International Development Cooperation: A Good Partner for European Donors?*, „Briefing Paper”, No. 5/2010, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik/German Development Institute GmbH, (tekst dostępny na stronach internetowych Instytutu pod adresem: [http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ANES-83EH29/\\$FILE/BP%205.2010.pdf](http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ANES-83EH29/$FILE/BP%205.2010.pdf)).
 18. Jordan P., *A Bridge Between the Global North and Africa? Putin's Russia and G8 Development Commitments*, „African Studies Quarterly”, Vol. 11 , Iss. 4 (Summer 2010).
 19. Katti V., Chahoud T., Kaushik A., *India's Development Cooperation – Opportunities and Challenges for International Development Cooperation*, „Briefing Paper”, No. 3/2009, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik/German Development Institute

- gGmbH, tekst dostępny na stronach internetowych Instytutu (pod adresem: [http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ANES-7QAGRV/\\$FILE/BP%203.2009.pdf](http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/%28ynDK_contentByKey%29/ANES-7QAGRV/$FILE/BP%203.2009.pdf)).
20. Kjøllesdal K., A. Welle-Strand, *Foreign Aid Strategies: China Taking Over?*, „Asian Social Science”, Vol. 6, No. 10 (October 2010).
 21. Kragelund P., *The Return of Non-DAC Donors to Africa: New Prospects for African Development?*, „Development Policy Review”, vol. 26 iss. 5 (2008), artykuł dostępny na stronach internetowych Duńskiego Instytutu Badań Międzynarodowych - *Danish Institute for International Studies* (pod adresem: http://subweb.diis.dk/graphics/_IO_indsatsomraader/Handel_og_udvikling/pkr_The%20Return%20of%20Non-DAC%20Donors%20to%20Africa.%20pdf.pdf).
 22. Kulaklıkaya M., Nurdun R., *Turkey as a New Player in Development Cooperation*, „Insight Turkey”, Vol. 12, No.4 (2010).
 23. Lal D., *India and China: Contrasts in Economic Liberalization*, „World Development”, Vol. 23, No. 9 (1995).
 24. Lawrence L., Yang J., *The deregulation of state-owned enterprises in India and China*, „Comparative Economic Studies”. Vol. 43. Iss. 3 (Fall 2001).
 25. Lätt J., *Mexico as an »Emerging Donor«*, „Policy Brief”, No. 19=8, March 2011, EDC2020, (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_-_Policy_Brief_No_18_-_Mexico_as_an__Emerging_Donor_.pdf).
 26. Li Yuefen, Zhang Bin, *Development Path of China and India and the Challenges for their Sustainable Growth*, „Research Paper”, No. 2008/37, United Nations University - World Institute for Development Economics Research.
 27. Lundsgaarde E., *»New« Actors and Global Development Cooperation*, „Policy Brief”, No. 19, March 2011, EDC2020, (tekst dostępny pod adresem internetowym: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_-_Policy_Brief_No_19_-_New_Actors_and_Global_Development_Cooperation.pdf).
 28. Manning R., *Will 'Emerging Donors' Change the Face of International Cooperation?*, „Development Policy Review”, 2006, 24 (4).
 29. Neumayer E., *Arab-related Bilateral and Multilateral Sources of Development Finance: Issues, Trends, and the Way Forward*, „Discussion Paper”, No. 2002/96.
 30. Nivia-Ruiz F., *La Cooperación Internacional Sur-Sur en América Latina y el Caribe: una Mirada desde sus Avances y Limitaciones hacia un Contexto de Crisis Mundial*,

- „Revista de Economía del Caribe”, No 5 (2010), artykuł dostępny na stronach internetowych kolumbijskiego Universidad del Norte (pod adresem: <http://rcientificas.uninorte.edu.co/index.php/economia/article/viewFile/1256/796>).
31. Paulo S., Reisen H., *Old habits, new donors*, „D+C Development and Cooperation”, No. 10 2009, Volume 50, October 2009.
 32. Pedersen J. D., *Explaining Economic Liberalization in India: State and Society Perspectives*, „World Development”, Vol. 28, No. 2 (2000).
 33. Philion S., *The Social Costs of Neoliberalism in China*, „Dollars & Sense”, Iss. 271 (Jul/Aug 2007).
 34. Reisen H., Ndoye S., *Prudent versus Imprudent Lending to Africa: From Debt Relief to Emerging Lenders*, „Working Paper” No. 268, OECD Development Centre, tekst dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/china/40152567.pdf>).
 35. Schläger C., *New Powers for Global Change? Challenges for International Development Cooperation: The Case of Brasil*, „FES Briefing Paper”, Friedrich Ebert Stiftung, No. 3 (March 2007).
 36. Shlapentokh D., *Lessons from China: Russian foreign policy and its implications*, „Crime, Law & Social Change”, Vol. 41, Iss. 3.
 37. Shushan D., Marcoux C., *Arab Aid Allocation in the Oil Era*, „Brief” No. 2, Nov. 2011, tekst dostępny na stronach internetowych inicjatywy AidData (pod adresem: <http://aiddata.org/sites/default/files/arab-aid-allocation-in-the-oil-era.pdf>).
 38. Smith K., Yamashiro Fordelone T., Zimmermann F., *Beyond the DAC: The welcome role of other providers of co-operation*, „DCD Issues Brief”, May 2010, OECD Development Co-operation Directorate (tekst dostępny na stronach internetowych OECD pod adresem: <http://www.oecd.org/dataoecd/58/24/45361474.pdf>).
 39. Stewart F., *Root causes of violent conflict in developing countries*, „BMJ: British Medical Journal”, vol. 324 (7333) 2002, tekst dostępny pod adresem internetowym: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1122271/>).
 40. Sturm M., Strasky J., Adolf P., Peschel D., *The Gulf Cooperation Council countries economic structures, recent developments and role in the global economy*, „Occasional Paper series”, No 92 / July 2008, European Central Bank, raport dostępny na stronach internetowych Europejskiego Banku Centralnego (pod adresem: <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpops/ecbocp92.pdf>).

41. Tortora P., *Common Ground Between South-South and North-South Co-operation Principles*, „Issues Brief”, October 2011, OECD Development Co-operation Directorate, tekst dostępny na stronach internetowych Organizacji (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/stats/49245423.pdf>).
42. *Trilateral Development Cooperation: An Emerging Trend*, „Briefing Paper”, No 1/2005, CUTS Centre for International Trade, Economics & Environment, tekst dostępny na stronach internetowych indyjskiej organizacji pozarządowej CUTS International (pod adresem: <http://www.cuts-international.org/pdf/BP1-2005.pdf>).
43. Walters R. S., *Soviet Economic Aid to Cuba: 1959-1964*, „International Affairs”, Vol. 42, No. 1 (Jan., 1966).
44. Walz J., Ramachandran V., *Brave New World: A Literature Review of Emerging Donors and the Changing Nature of Foreign Assistance*, „Working Paper”, No. 273 (November 2010), Center for Global Development, artykuł dostępny na stronach internetowych Centrum (pod adresem: http://www.cgdev.org/sites/default/files/1425691_file_Walz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf).
45. Wierzbowska-Miazga A., Kaczmarek M., *Rosyjska pomoc rozwojowa*, „Komentarze OSW”, Nr 62 (10.10.2011), Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia.
46. Witkowski J., *Ewolucja koncepcji rozwoju od końca II wojny światowej do roku 2000*, „Dialogi o rozwoju”, nr 02/2008, Global Research Development Group.
47. Woods N., *Whose aid? Whose influence? China, emerging donors and the silent revolution in development assistance*, „International Affairs”, 84: 6 (2008).
48. Yousef T. M., *Development, Growth and Policy Reform in the Middle East and North Africa since 1950*, „The Journal of Economic Perspectives”, Vol. 18, No. 3 (Summer, 2004).
49. Zimmermann F., *New partnerships in development co-operation*, „OECD Journal: General Papers”, Volume 2010/1, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris 2011.

IV Teksty w pracach zbiorowych:

1. Bagiński P., Kowalska M., *Finansowanie rozwoju krajów słabiej rozwiniętych jako element polityki zagranicznej państw rozwiniętych* [w:] Latoszek E. (red.), *Pomoc*

- rozwojowa dla krajów rozwijających się na przełomie XX i XXI wieku, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2010.
2. Borowiec J., *Polityka dostosowawcza* [w:] Winiarski B. (red.), *Polityka gospodarcza. Wydanie drugie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
 3. Corrêa Kruschewsky B., *Brasil: En Busca del Liderazgo Regional* [w:] Santander Campos G. (red.), *Nuevos donantes y cooperación Sur-Sur: estudios de caso*, Universidad Complutense de Madrid, Instituto Complutense de Estudios Internacionales (publikacja dostępna pod adresem internetowym: <http://www.ucm.es/info/icei/res/secciones/pdf/nuevosdonantescooperacionss.pdf>).
 4. Czaplicka K., *Od pomocy do międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju* [w:] Czaplicka K. (red.), *Wyzwania międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2007/2008.
 5. Czaplicka K., *Pomoc rozwojowa nowych państw UE. Przykład Polski*, [w:] „Afryka, Azja, Ameryka Łacińska”, tom 83, Warszawa 2006.
 6. Desai V., *Role of non-governmental organizations (NGOs)* [w:] Desai V., Potter R. B. (red.), *The Companion to Development Studies*, Hodder Arnold, London 2002.
 7. Dodds K., *The Third World, developing countries, the South, poor countries* [w:] Desai V., Potter R. B. (red.), *The Companion to Development Studies*, Hodder Arnold, London 2002.
 8. Halizak E., *Przewartościowanie koncepcji rozwoju przez ONZ* [w:] Symonides J. (red.), *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i Perspektywy*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
 9. Jakubowska D., *Najważniejsze postanowienia i znaczenie Europejskiego Konsensusu w sprawie Rozwoju* [w:] Czaplicka K. (red.), *Wyzwania międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2007/2008.
 10. Jarzębska A., *Rozwój zrównoważony w teorii i w praktyce* [w:] Czaplicka K. (red.), *Wyzwania międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2007/2008.
 11. Kasprzyk L., *Rozwój ekonomiczny - nadzieją na wyrównanie szans* [w:] Symonides J. (red.), *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i Perspektywy*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
 12. Killick T., *Aid conditionality* [w:] Desai V., Potter R. B. (red.), *The Companion to Development Studies*, Hodder Arnold, London 2002.

13. Kulaklıkaya M., Aybey A., *An Emerging Donor in the Mediterranean Basin: Turkey* [w:] Med.2008. Mediterranean Yearbook, European Institute of the Mediterranean, Barcelona, 2008.
14. Moskwa A., *Wzrost i rozwój gospodarczy* [w:] Bednarski M., Wilkin J. (red.), *Ekonomia dla prawników i nie tylko*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2005.
15. Ogonowski P., *Deklaracja Milenijna. Przyjęcie Celów Rozwojowych i kierunku reform* [w:] Symonides J. (red.), *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i Perspektywy*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
16. Santander Campos G., *Chile: Explorando Nuevos Roles* [w:] Santander Campos G. (red.), *Nuevos donantes y cooperación Sur-Sur: estudios de caso*, Universidad Complutense de Madrid, Instituto Complutense de Estudios Internacionales (publikacja dostępna pod adresem internetowym: <http://www.ucm.es/info/icei/res/secciones/pdf/nuevosdonantescooperacionss.pdf>).
17. Santander Campos G., *Venezuela: El Donante "Bolivariano"* [w:] *Nuevos donantes y cooperación Sur-Sur: estudios de caso*, Universidad Complutense de Madrid, Instituto Complutense de Estudios Internacionales (publikacja dostępna pod adresem internetowym: <http://www.ucm.es/info/icei/res/secciones/pdf/nuevosdonantescooperacionss.pdf>).
18. Simon D., *Neo-liberalism, structural adjustment and poverty reduction strategies* [w:] Desai V., Potter R. B. (red.), *The Companion to Development Studies*, Hodder Arnold, London 2002.
19. Smolaga M., *Czy możemy mówić o azjatyckim modelu rozwoju? Porównanie doświadczeń ChRL, Japonii i Republiki Korei* [w:] K. Żakowski (red.) *Współczesna Azja Wschodnia: wybrane zagadnienia*, Uniwersytet Łódzki, Zakład Azji Wschodniej, Wydawnictwo Naukowe Ibidem, Łódź 2011.
20. Smolaga M., *Ewolucja założeń i charakter pomocy rozwojowej świadczonej przez Chińską Republikę Ludową* [w:] Degefe Kebede Gemechu (red.), *Chiny i państwa azjatyckie - karty z historii i wyzwania współczesności*, „Forum Politologiczne”, Tom 11, 2010 r.
21. Smolaga M., *Kraje arabskie jako donatorzy Oficjalnej Pomocy Rozwojowej*, [w:] I. Kończak, M. Woźniak (red.) *Zachód a świat islamu – Zrozumieć Innego*, Uniwersytet Łódzki, Katedra Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki, Łódź 2012.

22. Smolaga M., *Polska jako wschodzący donator Oficjalnej Pomocy Rozwojowej* [w:] L. Czchowska, M. Biurowiec (red.), *Polityka zagraniczna III RP. 20 lat po przełomie. Tom 2: Stosunki polityczne i gospodarcze*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2011.
23. Smolaga M., *Unia Europejska jako globalny dawca Oficjalnej Pomocy Rozwojowej - analiza*, [w:] A. Staszczuk, T. Czapiewski (red.), *Międzynarodowe role Unii Europejskiej - wybrane aspekty*, Instytut Politologii i Europeistyki, Szczecin 2011.
24. Smolaga M., *Wschodzący donatorzy – droga od biorców do dawców pomocy rozwojowej* [w:] A. Grzędzińska, K. Majdzińska, A. Sulowska, *Ubóstwo i wykluczenie: Wymiar ekonomiczny, społeczny i polityczny*, Bramasole, Warszawa 2010.
25. Smolaga M., *Zarys działalności Chińskiej Republiki Ludowej i Federacji Rosyjskiej w roli wschodzących donatorów pomocy rozwojowej - analiza porównawcza*, [w:] M. Pietrasik, T. Kamiński (red.), *China Goes Global: Rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej*, Uniwersytet Łódzki, Zakład Azji Wschodniej, Łódź 2012.
26. Smolaga M., *Zastosowanie analizy ilościowo-jakościowej w monitorowaniu wysiłków na rzecz zwalczania problemów rozwojowych* [w:] Krzysztofik M., Gauza D. (red.), *Politologia jako nauka? Teoria a praktyka analizy politologicznej*, Zielona Góra 2010.
27. Socha M., *Chiny jako partner międzynarodowej współpracy w zakresie ochrony środowiska* [w:] Pietrasik M., Kamiński T. (red.), *China Goes Global: Rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej*, Uniwersytet Łódzki, Zakład Azji Wschodniej, Łódź 2012, publikacja dostępna na stronach internetowych Uniwersytetu Łódzkiego (pod adresem: dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/1759/China%20goes%20global.pdf?sequence=1).
28. Sutton K., Zaimeche S. E., *The collapse of state socialism in the socialist Third World* [w:] Desai V., Potter R. B. (red.), *The Companion to Development Studies*, Hodder Arnold, London 2002.
29. Uribe Villa P., *Colombia: Hitos y Tendencias como Nuevo Donante* [w:] Santander Campos G. (red.), *Nuevos donantes y cooperación Sur-Sur: estudios de caso*, Universidad Complutense de Madrid, Instituto Complutense de Estudios Internacionales (publikacja dostępna pod adresem internetowym: <http://www.ucm.es/info/icei/res/secciones/pdf/nuevosdonantescooperacionss.pdf>).

30. Winiarski B., *Polityka gospodarcza w podzielonym świecie* [w:] Winiarski B. (red.), *Polityka gospodarcza. Wydanie drugie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
31. Zawislińska I., *Koncepcja rozwoju zrównoważonego - przesłanki powstania i zagrożenia w jej realizacji* [w:] Latoszek E. (red.), *Pomoc rozwojowa dla krajów rozwijających się na przełomie XX i XXI wieku*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2010.

V Teksty i informacje na stronach internetowych:

1. *20 años de Cooperación Sur-Sur Argentina*, tekst informacyjny na podstronie argentyńskiego MSZ poświęconej Funduszowi Współpracy (dostępny na stronach internetowych resortu pod adresem: <http://www.foargentina.cancilleria.gov.ar/objetivos.php?active=3>).
2. *2010 Substantive Session of ECOSOC: Coordination Segment Item 6 (a): Follow-up to the International Conference on Financing for Development. Informal Summary*, dokument dostępny na stronach internetowych ECOSOC (pod adresem: http://www.un.org/en/ecosoc/julyhls/pdf10/panel_2-10-ecosoc_ffd_item_summary_16.07.10.pdf).
3. *2012 DAC HLM Communique*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/HLM%20Communique%202012%20final%20ENGLISH.pdf>).
4. *About AGCI: Council*, informacja dostępna na stronach internetowych chilijskiej agencji pomocowej (pod adresem: <http://www.agci.cl/english/index.php/about-agci/consejo>).
5. *About AGCI: History of AGCI*, informacja dostępna na stronie internetowej chilijskiej agencji pomocowej (pod adresem: <http://www.agci.cl/english/index.php/about-agci/history-of-agci>).
6. *About ECLAC Cooperation Activities*, informacja dostępna na stronach internetowych instytucji (pod adresem: <http://www.eclac.org/cgi-bin/getprod.asp?xml=/cooperacion/noticias/paginas/7/25937/P25937.xml&xsl=/tpl-i/p18f.xsl&base=/cooperacion/tpl-i/top-bottom.xsl>).

7. *About FEMCIDI*, informacja na stronach internetowych OPA (dostępna pod adresem: <http://portal.oas.org/Portal/Sector/Secretar%C3%ADaDaGeneral/SEDI/OESEDI/Proyectos/FEMCIDI/SobreFEMCIDI/tabid/623/Default.aspx>).
8. *About Mashav*, informacja na stronie Ambasady Izraela w Abudży (dostępna pod adresem: <http://embassies.gov.il/abuja/mashav/Pages/About-Mashav.aspx>).
9. *About MASHAV: Background*, tekst na oficjalnej podstronie izraelskiego MSZ poświęconej agencji rozwojowej (dostępny pod adresem: <http://mfa.gov.il/MFA/mashav/AboutMASHAV/Pages/Background.aspx>).
10. *About MASHAV: Guiding Principles*, informacja na oficjalnej podstronie izraelskiego MSZ poświęconej agencji rozwojowej (dostępny pod adresem: http://mfa.gov.il/MFA/mashav/AboutMASHAV/Pages/Guiding_Principles.aspx).
11. *About OIC*, tekst na stronach internetowych Organizacji Współpracy Muzułmańskiej (dostępny pod adresem: http://www.oic-oci.org/page_detail.asp?p_id=52).
12. *About The ASEAN Regional Forum*, informacja dostępna na stronach internetowych ASEAN (pod adresem: <http://aseanregionalforum.asean.org/about.html>).
13. *About the ASEAN Scholarships*, informacja dostępna na stronach singapurskiego resortu edukacji (pod adresem: <http://www.moe.gov.sg/education/scholarships/asean/>).
14. *About the Inter-American Development Bank*, tekst informacyjny dostępny na stronach instytucji (pod adresem: <http://www.iadb.org/en/about-us/about-the-inter-american-development-bank,5995.html>).
15. *About the Inter-American Council for Integral Development - CIDI*, informacja na stronach internetowych OPA (dostępna pod adresem: <http://www.oas.org/en/cidi/default.asp>).
16. *About the Taiwan ICDF*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych tajwańskiego International Cooperation and Development Fund (dostępny pod adresem: <http://www.icdf.org.tw/public/mmo/icdf/Handbook.pdf>).
17. *Abuja Treaty; African Renaissance & International Co-operations Fund Bill: briefing*, tekst dostępny na stronie Parliamentary Monitoring Group pod adresem: <http://www.pmg.org.za/print/267>).
18. Ahmad W., *Ecovas Gets U.S.\$20 Million from Venezuela to Fight Malaria*, informacja dostępna na portalu Venezuelanalysis.com (dostępna pod adresem: <http://venezuelanalysis.com/news/6965>).

19. Annis R., *New Agreements Between Haiti, Venezuela and Cuba for Social and Economic Development*, informacja na portalu Venezuelanalysis.com (dostępna pod adresem: <http://venezuelanalysis.com/news/6920>).
20. *Argentina*, tekst informacyjny na portalu INSouth: an Intellectual Network for the South (dostępny pod adresem internetowym: http://www.insouth.org/index.php?option=com_content&view=article&id=79:argentina&catid=31:country-windows&Itemid=86).
21. *ASEAN Plus Three Cooperation*, informacja dostępna na stronach internetowych ASEAN (pod adresem: <http://www.asean.org/news/item/asean-plus-three-cooperation>).
22. Ayala Martínez C., *México, un país de renta media en el sistema de la cooperación internacional para el desarrollo*, tekst artykułu dostępny na stronach internetowych inicjatywy badawczej Observatorio de la Cooperación Internacional para el Desarrollo en México (dostępny pod adresem: <http://www.observacoop.org.mx/docs/Nov2009/Nov2009-0105.pdf>).
23. *Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy (ACMECS)*, informacja na stronach internetowych Asian Development Bank (dostępna pod adresem: <http://aric.adb.org/initiative/ayeyawady-chao-phraya-mekong-economic-cooperation-strategy>).
24. *Background*, informacja dostępna na stronach internetowych Biura Narodów Zjednoczonych ds. Współpracy Południe-Południe (pod adresem: <http://ssc.undp.org/content/ssc/about/Background.html>).
25. *Background*, notatka informacyjna dostępna na stronach internetowych szczytu BRICS w Durbanie (pod adresem: <http://www.brics5.co.za/>).
26. *Basic Facts*, notatka informacyjna dostępna na stronach IADB (pod adresem: <http://www.iadb.org/en/about-us/basic-facts,6550.html>).
27. *Bilateral Projects*, informacja na stronach internetowych ICDF (dostępna pod adresem: <http://www.icdf.org.tw/np.asp?ctNode=29881&mp=2>).
28. *Boards of Directors*, informacja dostępna na stronach internetowych IBRD (pod adresem: <http://www.worldbank.org/en/about/leadership/directors>).
29. *Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation*, informacja dostępna na stronach Organizacji (pod adresem: <http://www.sectesco.org/EN123/brief.asp>).
30. *Busan 2011*, informacja na oficjalnej stronie internetowej Forum (dostępna pod adresem: <http://www.aideffectiveness.org/busanhlf4/en/about/about-busan.html>).

31. *CATOCI*, informacja na stronach internetowych Wspólnoty Andyjskiej (dostępna pod adresem: http://www.comunidadandina.org/Cooperacion_catoci.aspx).
32. *China and the Non-Aligned Movement*, informacja na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zzjg/gjs/gjzzyhy/2616/t26347.htm>).
33. *“China-DAC Study Group” Work Conference Held in Beijing*, informacja dostępna na stronach internetowych International Poverty Reduction Center in China (pod adresem: <http://www.iprcc.org/front/article/article.action?id=3689>),.
34. *Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings*, informacja na stronie internetowej Organizacji Narodów Zjednoczonych (dostępna pod adresem: <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>).
35. *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños - CELAC*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych Parlamentu Latinoamerykańskiego - *Parlamento Latinoamericano* (pod adresem: <http://www.parlatino.org/es/proyecto-de-la-celac.html>).
36. *Conclusions: Brainstorming Meeting on Triangular Co-operation. Lisbon, 13-14 September 2012*, Camões - Instituto da Cooperação e da Língua. Ministério dos Negócios Estrangeiros, OECD, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/OECD_Conclusions%20Brainstorming%20Meeting%20on%20Triangular%20Co-operation.pdf).
37. *Cooperación internacional*, informacja na stronach internetowych kolumbijskiego MSZ (dostępna pod adresem: <http://www.cancilleria.gov.co/international/politics/cooperation>).
38. *Cooperación Internacional de la Argentina*, notatka informacyjna na stronach Ambasady Argentyny w Meksyku (dostępna pod adresem: http://www.embajadaargentina.mx/cooperacion_cooperacion_internacional_argentina.php).
39. *Cooperación Internacional para el Desarrollo en México*, informacja na stronach internetowych inicjatywy badawczej *Observatorio de la Cooperación Internacional para el Desarrollo en México* (dostępna pod adresem: <http://www.observacoop.org.mx/Cid.php>).

40. *Cooperación Sur-Sur*, informacja dostępna na stronach internetowych kolumbijskiego MSZ (pod adresem: <http://www.cancilleria.gov.co/international/politics/cooperation/south>).
41. *Cooperación Sur-Sur*, informacja dostępna na podstronie argentyńskiego MSZ poświęconej Funduszowi Współpracy (pod adresem: <http://www.foargentina.cancilleria.gov.ar/cooperacion.php?active=2&lang=ES>).
42. *Cooperation with other donors*, informacja na stronach internetowych czeskiej agencji pomocowej (dostępna pod adresem: <http://www.czda.cz/czda/cooperation-with-other-donors.htm?lang=en>).
43. *Coordination Secretariat of the Arab National and Regional Developmental Institutions, the Islamic Development Bank, and the OPEC Fund for International Development*, informacja na stronach internetowych Arab Fund for Economic & Social Development (dostępna pod adresem: <http://www.arabfund.org/Default.aspx?pageId=472>).
44. *Countries: Malta*, informacja na stronach internetowych CONCORD Europe (dostępna pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/countries/#Malta>).
45. *Countries: Poland*, informacja na stronach internetowych CONCORD Europe (dostępna pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/countries/#Poland>).
46. *Countries: Slovenia*, informacja na stronach internetowych CONCORD Europe (dostępna pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/countries/#Slovenia>).
47. *Current President*, informacja dostępna na stronach internetowych IBRD (pod adresem: <http://www.worldbank.org/en/about/president/about-the-office/bio>).
48. *DAC List of ODA Recipients. Effective for reporting on 2012 and 2013 flows*, (dostępna na stronach internetowych OECD pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/stats/DAC%20List%20used%20for%202012%20and%202013%20flows.pdf>).
49. *DAC Statistics: A new classification by type of aid*, (informacja dostępna na stronach internetowych OECD: http://www.oecd.org/document/57/0,3746,en_2649_34447_46633529_1_1_1_1,00.html).
50. *De la Ayuda Tradicional a la Nueva Arquitectura del Financiamiento para el Desarrollo*, informacja na stronie internetowej inicjatywy *Observatorio de la Cooperación Internacional para el Desarrollo en México* (powołanej przez meksykański Instytut Badawczy im. Dr. José María Luis Mora) dostępna pod adresem internetowym: <http://www.observacoop.org.mx/TemasEstrategicos.php?q=6>.

51. Derya D., *Top Arab bilateral donors and development NGOs: A primer*, notatka informacyjna na stronach internetowych inicjatywy Devex (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.devex.com/en/news/top-arab-bilateral-donors-and-development-ngos-a/73085>).
52. *Development finance reporting of countries beyond the DAC*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/stats/non-dac-reporting.htm>).
53. *Directions in Strategic Planning*, informacja dostępna na stronach internetowych tajwańskiego funduszu pomocowego (pod adresem: <http://www.icdf.org.tw/ct.asp?xItem=8110&CtNode=30180&mp=2>).
54. *Diversity in donorship: the changing landscape of official humanitarian aid*, informacja na stronach internetowych ODI (dostępna pod adresem: <http://www.odi.org.uk/work/projects/resources.asp?id=338&title=diversity-donorship-changing-landscape-official-humanitarian-aid>).
55. *Doha agreement and donor meet raise Darfur peace hopes*, tekst dostępny na stronie internetowej katarskiego „Gulf Times” (pod adresem: <http://www.gulf-times.com/qatar/178/details/348582/doha-agreement-and-donor-meet-raise-darfur-peace-hopes>).
56. *Doha Document for Peace in Darfur*, informacja dostępna na stronach internetowych misji ONZ i UA w Darfurze (pod adresem: <http://unamid.unmissions.org/Default.aspx?tabid=11060&language=en-US>).
57. *East Asia Summit (EAS)*, podstrona ASEAN poświęcona Szczytom Azji Wschodniej (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.asean.org/asean/external-relations/east-asia-summit-eas>).
58. *Emerging Donors Initiative*, informacja na stronie internetowej biura regionalnego UNDP w Bratysławie (pozyskana 14.05.2010 r. pod adresem: <http://europeandcis.undp.org/home/show/235F9AD6-CF18-2883-830770098C30D28A>; obecnie tekst nie jest dostępny).
59. *Emerging Donors Initiative - EDI*, United Nations Development Programme, tekst dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: http://www.undp.org/content/dam/undp/documents/projects/SVK/00038432/EDP_EDI%20project%20document%20-%20signed.pdf).
60. *Estonia*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych CONCORD Europe (pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/estonia/>).

61. *Events relevant to the South-South cooperation*, informacja dostępna na stronach internetowych CEPAL (pod adresem: http://www.eclac.org/cooperacion/noticias/paginas/4/25934/south_south_relevantevents.pdf).
62. *FO.AR | Instrumentación*, informacja dostępna na podstronie argentyńskiego MSZ poświęconej Funduszowi Współpracy (pod adresem: <http://www.foargentina.cancilleria.gov.ar/instrumentacion.php?active=3>).
63. *Foundations and Objectives*, informacja na stronach internetowych Rady Współpracy Państw Zatoki (dostępna pod adresem: <http://www.gcc-sg.org/eng/index895b.html?action=Sec-Show&ID=3>).
64. *Fourth High Level Forum on Aid Effectiveness*, informacja na stronach internetowych OECD (dostępna pod adresem: http://www.oecd.org/document/12/0,3746,en_2649_3236398_46057868_1_1_1_1,00.html).
65. *G20 Agreement on Quotas and Governance*, tekst dostępny na stronach internetowych Funduszu (pod adresem: <http://www.imf.org/external/np/exr/faq/quotasgov.htm>).
66. *G-20 Ministers Agree 'Historic' Reforms in IMF Governance*, informacja dostępna na stronach internetowych IMF (pod adresem: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2010/new102310a.htm>).
67. *G77 calls for strengthening of South-South cooperation*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 07.05.2013 r.
68. *Global Humanitarian Contributions in 2012: Totals by Donors as of 01-June-2013*, wykaz dostępny na stronach internetowych UN OCHA (pod adresem: http://fts.unocha.org/reports/daily/ocha_R18_Y2012__1306010224.pdf).
69. *Global South-South Development Expo*, strona internetowa globalnej wystawy rozwoju na linii Południe-Południe (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.southsouthexpo.org/>).
70. *Grupo de Cooperación Internacional del MERCOSUR*, informacja na stronach internetowych argentyńskiego MSZ (dostępna pod adresem: <http://www.mrecic.gov.ar/es/comite-de-cooperacion-tecnica-de-mercosur>).
71. *Greater Arab Free Trade Area (GAFTA)*, tekst informacyjny na jordańskich stronach rządowych (dostępny pod adresem: <http://www.mit.gov.jo/Default.aspx?tabid=732>).
72. *Heiligendamm Process*, informacja ze strony internetowej poświęconej organizacji szczytu G8 w Heiligendamm w 2007 r. (dostępna pod adresem: <http://www.g-8.de/Webs/G8/EN/G8Summit/g8-summit.html>).

73. *High-level Committee on South-South Cooperation, 17th Session*, informacja dostępna na stronach internetowych Biura Narodów Zjednoczonych ds. Współpracy Południe-Południe (pod adresem: <http://ssc.undp.org/content/ssc/news/events/HLC17thSession.html>).
74. *History of DAC Lists of aid recipient countries*, informacja na stronach internetowych OECD (dostępna pod adresem: http://www.oecd.org/document/55/0,3746,en_2649_34447_35832055_1_1_1_1,00.html).
75. *History of the Taiwan ICDF*, tekst informacyjny dostępny na stronach ICDF (pod adresem: <http://www.icdf.org.tw/ct.asp?xItem=4582&ctNode=29843&mp=2>).
76. *How we Classify Countries*, informacja na stronach internetowych Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju (dostępna pod adresem: <http://data.worldbank.org/about/country-classifications>).
77. *III Africa-South America Summit(ASA): Strategies and Mechanisms to strengthen South-South Cooperation. Panel on Agriculture and Innovation: Opportunities to stimulate South -South Cooperation*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych, powiązanego z FAO Globalnego Forum ds. Badań Rolnictwa - The Global Forum on Agricultural Research (pod adresem: <http://www.egfar.org/sites/default/files/files/III%20ASA%20Guinea%20Ecuatorial%20Brief%20Report.pdf>).
78. *IMF Executive Directors and Voting Power*, wykaz dostępny na stronach internetowych IMF (pod adresem: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/eds.aspx>).
79. *Improving Partnerships for Effective Development: The Working Party on Aid Effectiveness*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/improvingpartnershipsforeffectivedevelopmenttheworkingpartyonaideffectiveness.htm>).
80. *Indyjska organizacja pomocowa*, informacja pozyskana ze stron internetowych, prowadzonego przez polski MSZ, portalu Azja-Pacyfik (pod adresem: http://www.azjapacyfik.pl/index_2501.php?a_2501=3640&b_2501=428; artykuł nie jest już udostępniany).
81. Informacja na stronie internetowej Centre for Global Negotiations (http://www.brandt21forum.info/About_BrandtCommission.htm).
82. Informacja na stronie inicjatywy *Millenium Project* (dostępna pod adresem: <http://www.unmillenniumproject.org/goals/gti.htm>).

83. Informacja na stronie internetowej Ośrodka Informacji ONZ w Warszawie (<http://www.unic.un.org.pl/cele.php>).
84. Informacja na stronie internetowej UNCTAD (<http://www.unctad.org/Templates/StartPage.asp?intItemID=3617&lang=1>).
85. Informacje na stronie internetowej Wydziału Statycznego Organizacji Narodów Zjednoczonych (dostępne pod adresem: <http://unstats.un.org/unsd>).
86. *Information Note on the DAC Deflators*, (dostępna na stronie internetowej OECD pod adresem:
http://www.oecd.org/document/6/0,3746,en_2649_34447_41007110_1_1_1_1,00.html).
87. *Inter-American Agency for Cooperation and Development (IACD)*, informacja na stronach internetowych OPA (dostępna pod adresem: <http://www.oas.org/en/cidi/AICD.asp>).
88. *International Bank for Reconstruction and Development: Voting Power of Executive Directors*, wykaz dostępny na stronach internetowych IBRD (pod adresem: <http://siteresources.worldbank.org/BODINT/Resources/278027-1215524804501/IBRDEdVsVotingTable.pdf>).
89. *Introduction*, informacja na stronach internetowych ICDF (dostępna pod adresem: <http://www.icdf.org.tw/ct.asp?xItem=4470&CtNode=29840&mp=2>).
90. *Is it ODA?*, „Factsheet”, November 2008 (tekst dostępny na stronach internetowych OECD pod adresem: www.oecd.org/dataoecd/21/21/34086975.pdf).
91. Jeziorski J., *PHARE - program pomocy finansowej Unii Europejskiej dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej*, „Raport” nr 132 (tekst dostępny na stronach internetowych Sejmu RP pod adresem: <http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/r-132.htm>).
92. *Joining the Development Assistance Committee (DAC)*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/joiningthedevelopmentassistancecommitteedac.htm>).
93. *Key Partners*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/globalrelations/keypartners>).
94. *Komórki organizacyjne MF: Departament Zagraniczny*, informacja na stronie internetowej Ministerstwa Finansów RP dostępna pod adresem: http://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/ministerstwo-finansow/struktura-organizacyjna/departamenty?p_p_id=OCSearch_WAR_mfportalocadminportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-

- 2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&_OCSearch_WAR_mfportalocadminportlet_jspPage=%2Fview.jsp&_OCSearch_WAR_mfportalocadminportlet_javax.portlet.action=search).
95. *Latvia*, tekst informacyjny pobrany ze stron internetowych CONCORD Europe (dostęp 08.07.2011r. pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/static/files/assets/a816592b/Latvia.pdf>; materiał obecnie nie jest już udostępniany).
 96. *Malta*, tekst informacyjny pobrany ze stron internetowych CONCORD Europe (dostęp 08.07.2011r. pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/static/files/assets/8757223d/Malta.pdf>; materiał obecnie nie jest już udostępniany).
 97. *Member countries*, informacja dostępna na stronie internetowej African Development Bank Group (pod adresem: <http://www.afdb.org/en/about-us/members>).
 98. *Non-DAC donors reporting their development assistance to the DAC*, informacja ze stron internetowych OECD (pobrana 16.06.2011 r. pod adresem: http://www.oecd.org/document/2/0,3746,en_2649_33721_41513218_1_1_1_1,00.html; materiał obecnie nie jest udostępniany).
 99. *New Partnerships in Development Cooperation Initiative: Information Note*, United Nations Development Programme - Regional Bureau for Europe and the CIS, tekst dostępny na stronach internetowych UNDP (pod adresem: <http://www.undp.org/content/dam/undp/documents/projects/SVK/00066348%20New%20Partnerships%20Initiative%20three-pager%20Apr2012.pdf>).
 100. *Official development assistance – definition and coverage*, (tekst dostępny na stronach internetowych OECD pod adresem: http://www.oecd.org/document/4/0,3746,en_2649_33721_46181892_1_1_1_1,00.html).
 101. Pearson T., *Africa-South America Summit in Venezuela Cements South-South Collaboration*, informacja w serwisie Venezuelanalysis.com (dostępna pod adresem: <http://venezuelanalysis.com/news/4822>).
 102. *Poland*, tekst informacyjny pobrany ze stron internetowych CONCORD Europe (dostęp 08.07.2011r. pod adresem: <http://aidwatch.concordeurope.org/countries/project/poland>; materiał obecnie nie jest już udostępniany).
 103. *Policy Dialogue meeting with OECD Members outside the Development Assistance Committee (DAC)*, informacja na stronach internetowych OECD (dostępna pod

adresem:

http://www.oecd.org/document/60/0,3746,en_2649_33721_37824380_1_1_1_1,00.html).

104. *Policy Dialogue on Triangular Co-operation*, informacja zamieszczona na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/dialogue-triangular-cooperation.htm>).
105. *Profile Qatar*, informacja dostępna na stronach Sekretariatu ds. Relacji Zewnętrznych Organizacji Państw Amerykańskich (pod adresem: http://der.oas.org/Permanent_Observers/Profiles/Profile%20Qatar.doc).
106. *Promoting dialogue beyond the DAC*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/promotingdialoguebeyondthedac.htm>).
107. *Propuestas al Programa Especial de Cooperación Internacional para el Desarrollo (PECID)*, informacja na stronie internetowej meksykańskiego MSZ, dostępna pod adresem: <http://sre.gob.mx/lcid>).
108. *¿Qué es el SELA?*, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych organizacji (pod adresem: <http://www.sela.org/view/index.asp?ms=258&pageMs=26201>).
109. *¿Quiénes Somos?*, notatka informacyjna dostępna na stronach internetowych ALADI (pod adresem: http://www.aladi.org/nsfaladi/arquitect.nsf/VSITIOWEB/quienes_somos).
110. *Quiénes Somos*, informacja na stronach internetowych MERCOSUR (dostępna pod adresem internetowym: http://www.mercosur.int/t_generic.jsp?contentid=3862&site=1&channel=secretaria&seccion=2).
111. *Quota and Voting Shares Before and After Implementation of Reforms Agreed in 2008 and 2010 (In percentage shares of total IMF quota)*, wykaz dostępny na stronach internetowych Funduszu (pod adresem: http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2011/pdfs/quota_tbl.pdf).
112. Ramachandran V., Walz J., *South Africa to Launch Development Aid Agency*, informacja dostępna na stronach internetowych inicjatywy Center for Global Development (pod adresem: <http://blogs.cgdev.org/globaldevelopment/2011/01/south-africa-to-launch-development-aid-agency.php>).
113. *Reforming the IMF's Governance*, materiał dostępny na stronach internetowych IMF (pod adresem: <http://www.imf.org/external/np/exr/govern>).
114. *Regulatory framework of South-South cooperation*, tekst informacyjny dostępny na stronach CEPAL (pod adresem:

- http://www.eclac.org/cooperacion/noticias/paginas/4/25934/south_south_regulatoryframework.pdf).
115. *Roberto Azevêdo, WTO Director-General*, informacja dostępna na stronach internetowych WTO (pod adresem: http://www.wto.org/english/thewto_e/dg_e/ra_e.htm).
 116. Robertson E., *Venezuela, Cuba and Argentina Sign Development Assistance Agreements with Haiti*, informacja dostępna na portalu Venezuelanalysis.com (dostępna pod adresem: Venezuelanalysis.com/news/7030).
 117. *Rol de Chile y la Cooperación Internacional*, informacja dostępna na stronie internetowej Agencji (pod adresem: <http://www.agci.cl/index.php/rol-de-chile-y-la-cooperacion-internacional>).
 118. *Russia*, informacja na stronie internetowej Research Center for International Cooperation and Development (dostępna pod adresem: <http://en.rcicd.org/national-strategies-on-development-assistance/russia>).
 119. *Security Council discusses poverty and under-development as root of conflict*, tekst na stronach internetowych Centrum Prasowego Narodów Zjednoczonych (dostępny pod adresem: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?Cr1=development&NewsID=37519&Cr=security#.URJ1avLuqck>).
 120. *Senior Management*, informacja dostępna na stronach internetowych Grupy Banku Światowego (pod adresem: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,contentMDK:20040913~menuPK:8336953~pagePK:51123644~piPK:329829~theSitePK:29708,00.html>).
 121. *Senior Officials of the International Monetary Fund*, informacja dostępna na stronach internetowych IMF (pod adresem: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/officers.htm>).
 122. *Slovak Aid*, informacja na stronach słowackiego MSZ (dostępna pod adresem: http://www.foreign.gov.sk/en/foreign_policy/slovak_aid).
 123. *Social Development*, informacja na stronach katarskiego Sekretariatu Generalnego ds. Planowania Rozwoju (dostępna pod adresem: http://www.gsdp.gov.qa/portal/page/portal/gsdp_en/qatar_national_vision/Social_development).
 124. *Somos Comunidad Andina*, tekst informacyjny na stronie internetowej Wspólnoty Andyjskiej (dostępny pod adresem: <http://www.comunidadandina.org/Quienes.aspx>).

125. *South Africa : Aid agency to be launched*, informacja dostępna w utworzonym przez UN OCHA serwisie internetowym IRIN (pod adresem: <http://www.irinnews.org/Report/91651/SOUTH-AFRICA-Aid-agency-to-be-launched>).
126. *Stowarzyszenia integracyjne, umowy handlowe*, tekst informacyjny na stronach internetowych Ambasady RP w Bogocie (dostępny pod adresem: http://bogota.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/gospodarka/stowarzyszenia_integracyjne_umowy_handlowe).
127. *Strengthening aid management beyond the DAC*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/strengtheningaidmanagementbeyondthedac.htm>).
128. Strona internetowa Abu Dhabi Fund for Development (dostępna pod adresem: <http://www.adfd.ae/pages/default.aspx>).
129. Strona internetowa Arab Bank for Economic Development in Africa dostępna pod adresem: <http://www.badea.org>).
130. Strona internetowa Arab Fund for Economic and Social Development (dostępna pod adresem: <http://www.arabfund.org>).
131. Strona internetowa Arab Gulf Programme for United Nations Development Organizations (dostępna pod adresem: <http://www.agfund.org/en/Pages/default.aspx>).
132. Strona internetowa Arab Monetary Fund (dostępna pod adresem: <http://www.amf.org.ae>).
133. Strona internetowa Association of Caribbean States / Asociación de Estados del Caribe (dostępna pod adresem: www.acs-aec.org).
134. Strona internetowa Banco Centroamericano de Integración Económica (dostępna pod adresem: <http://www.bcie.org>).
135. Strona internetowa Banco de Desarrollo Económico de Venezuela (dostępna pod adresem: <http://www.bandes.gob.ve>).
136. Strona internetowa *Banco del ALBA* (dostępna pod adresem: <http://www.bancodelalba.org>).
137. Strona internetowa Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation (dostępna pod adresem: http://www.bimstec.org/about_bimstec.html).
138. Strona internetowa Caribbean Development Bank (dostępna pod adresem: <http://www.caribank.org>).

139. Strona internetowa Czech Development Agency (dostępna pod adresem: <http://www.czda.cz/?lang=en>).
140. Strona internetowa drugiego spotkania Forum Afryka-India (dostępna pod adresem: <http://www.indiaafricasummit.nic.in/>).
141. Strona internetowa inicjatywy New Partnership for Africa's Development (dostępna pod adresem: www.nepad.org).
142. Strona internetowa Forum Współpracy Rozwojowej ONZ (dostępna pod adresem: <http://www.un.org/en/ecosoc/dcf/index.shtml>).
143. Strona internetowa G-15 (www.g15.org).
144. Strona internetowa G-24 (dostępna pod adresem: <http://www.g24.org/about.html>).
145. Strona internetowa G-77 (dostępna pod adresem: <http://www.g77.org>).
146. Strona internetowa Globalnego Partnerstwa na rzecz Efektywnej Współpracy Rozwojowej (dostępna pod adresem: <http://www.effectivecooperation.org>).
147. Strona internetowa Islamic Development Bank (dostępna pod adresem: http://www.isdb.org/irj/portal/anonymous?guest_user=idb_eng).
148. Strona internetowa Islamic Solidarity Fund (dostępna pod adresem: <http://www.isf-fsi.org>).
149. Strona internetowa kolumbijskiej agencji pomocowej (<http://www.apccolombia.gov.co>).
150. Strona internetowa Kuwait Fund For Arab Economic Development (dostępna pod adresem: http://www.kuwait-fund.org/index.php?option=com_frontpage&Itemid=82).
151. Strona internetowa *OPEC Fund for International Development* (dostępna pod adresem: <http://www.ofid.org>).
152. Strona internetowa PetroCaribe (dostępna pod adresem: <http://www.petrocaribe.org>).
153. Strona internetowa Saudi Fund for Development (dostępna pod adresem: http://www.sfd.gov.sa/webcenter/faces/oracle/webcenter/page/scopedMD/s5dc73d77_7324_4d08_b347_444721019cba/Page24.jspx?_afLoop=169506653375696#%40%3F_afLoop%3D169506653375696%26_adf.ctrl-state%3Dkk7za4zeq_859).
154. Strona internetowa Sekretariatu CARICOM (dostępna pod adresem: <http://www.caricom.org>).
155. Strona internetowa sekretariatu *Economic Cooperation Organization* (dostępna pod adresem: <http://www.ecosecretariat.org>).
156. Strona internetowa Sekretariatu Generalnego UNASUR (dostępna pod adresem: <http://www.unasursg.org>).

157. Strona internetowa Singapore Cooperation Enterprise (dostępna pod adresem: <http://www.sce.gov.sg>).
158. Strona internetowa Singapore Cooperation Programme (dostępna pod adresem: <http://www.scp.gov.sg>).
159. Strona internetowa Slovak Agency for International Development Cooperation/SlovakAid (dostępna pod adresem: <http://www.slovakaid.sk/en>).
160. Strona internetowa South Asia Co-operative Environment Programme (dostępna pod adresem: <http://www.sacep.org>).
161. Strona internetowa szczytu CELAC w Caracas, który odbył się w dniach 2-3 grudnia 2011 r. (dostępna pod adresem: <http://www.celac.gob.ve>).
162. Strona internetowa Thailand International Development Cooperation Agency (<http://www.tica.thaigov.net/main/>).
163. Strona internetowa The Arab Authority for Agricultural Investment and Development (dostępna pod adresem: <http://www.aaaid.org/english>).
164. Strona internetowa The Icelandic International Development Agency (dostępna pod adresem: <http://www.iceida.is/english/>).
165. Strona internetowa ugrupowania ALBA-TCP (dostępna pod adresem: <http://www.alba-tcp.org>).
166. Strona internetowa ugrupowania Developing Eight (<http://www.developing8.org/>).
167. Strona internetowa UNDP poświęcona Raportom o stanie społecznego rozwoju i HDI (dostępna pod adresem: <http://hdr.undp.org/en/statistics>).
168. Strona internetowa ugrupowania Southern African Customs Union (dostępna pod adresem: <http://www.sacu.int/index.php>).
169. Strona internetowa ugrupowania Southern African Development Community (dostępna pod adresem: <http://www.sadc.int/about-sadc>).
170. *South African Development Partnership Agency (SADPA) establishment*, informacja dostępna na stronach internetowych Parliamentary Monitoring Group (pod adresem: <http://www.pmg.org.za/report/20110803-department-international-relations-co-operation-legislation-establish>).
171. *South-South Cooperation*, „Newsletter”, September 2010, No. 17, International Labour Organization, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych Narodów Zjednoczonych (pod adresem: [http://www.unep.org/south-south-cooperation/exchangeplatform/Portals/116/Newsletter%2017,%20%20South%20South%20Pdf\\$.pdf](http://www.unep.org/south-south-cooperation/exchangeplatform/Portals/116/Newsletter%2017,%20%20South%20South%20Pdf$.pdf)).

172. *Summary of the Interactive Dialogue by Ambassador Stafford Neil, Permanent Representative of Jamaica to the United Nations And Chairman of the Group of 77, Eleventh Session of the Intergovernmental Follow-up and Coordination Committee on Economic Cooperation among Developing Countries. Havana, 21 March 2005*, tekst dostępny na stronach internetowych G77 (pod adresem: <http://www.g77.org/ifcc11/interactivediialogue.htm>).
173. *The China-DAC Study Group*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/development/povertyreduction/thechina-dacstudygroup.htm>).
174. *The Deputy Directors-General*, informacja dostępna na stronach internetowych WTO (pod adresem: http://www.wto.org/english/thewto_e/dg_e/ddg_ra_e.htm).
175. *The High Level United Nations Conference on South-South Cooperation*, strona internetowa Konferencji Wysokiego Szczebla ds. Współpracy na linii Południe-Południe (dostępna pod adresem: <http://southsouthconference.org/>).
176. *The India-Brazil-South Africa Dialogue Forum*, informacja dostępna na stronie internetowej organizacji (pod adresem: <http://www.ibsa-trilateral.org/index.php>).
177. *The Second Meeting of China-DAC Study Group Held in Beijing*, informacja dostępna na stronach internetowych International Poverty Reduction Center in China (pod adresem: <http://www.iprcc.org/front/article/article.action?id=3144>).
178. *Thailand Info: Emerging Status*, informacja na stronie przedstawicielstwa ONZ w Tajlandii (dostępna pod adresem: <http://www.un.or.th/thailand/development.html>).
179. *The OAS Promotes Development in the Americas: Executive Secretariat for Integral Development - SEDI*, informacja na stronach internetowych OPA (dostępna pod adresem: <http://www.oas.org/en/sedi>).
180. *Tracking trends beyond the DAC*, informacja na stronach internetowych OECD (dostępna pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/stats/trackingtrendsbeyondthedac.htm>).
181. *Triangular co-operation: Facts and Figures. DAC High Level Meeting 2012*, OECD, Development Assistance Committee, materiał informacyjny dostępny na stronach internetowych OECD (pod adresem: http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/HLM%20%20Triangluar%20Co-operation_Feb%202013.pdf).
182. *Trilateral Cooperation*, informacja na stronach internetowych czeskiej agencji pomocowej (dostępna pod adresem: http://www.czda.cz/development-cooperation/en_86/en_29.htm?lang=en).

183. *Trilateral Development Assistance: Trilateral Development Assistance Provided by Slovakia*, informacja dostępna na stronach internetowych słowackiego MSZ (pod adresem: http://www.foreign.gov.sk/en/foreign_policy/slovak_aid#trilateraldevelopmentassistance).
184. *Turkey: Capacity assessment and response help prepare Turkish Development Cooperation for expanding mandate*, informacja pobrana 23.04.2012 r. ze stron regionalnego biura UNDP w Bratysławie (spod adresu: <http://europeandcis.undp.org/gender/show/E606C9DA-F203-1EE9-B54CED599932DB2E> - tekst obecnie nie jest już udostępniany).
185. *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect*, informacja dostępna na stronach internetowych tureckiego MSZ (pod adresem: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa).
186. *United Nations Day for South-South Cooperation: 12 September*, tekst informacyjny na stronach internetowych Narodów Zjednoczonych (pod adresem: <http://www.un.org/en/events/southcooperationday/>).
187. Williamson J., *A Short History of the Washington Consensus*, tekst przedstawiony na konferencji „From the Washington Consensus towards a new Global Governance,” we wrześniu 2004 r. w Barcelonie (dostępny pod adresem internetowym <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.145.3639&rep=rep1&type=pdf>).
188. *What is the G20*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych rosyjskiej prezydencji Grupy (pod adresem: http://en.g20russia.ru/docs/about/about_G20.html).
189. *What is Sustainable Development*, informacja na stronie internetowej Grupy Banku Światowego (dostępna pod adresem: <http://www.worldbank.org/depweb/english/sd.html>).
190. *What is the G-24?*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych Grupy (pod adresem: <http://www.g24.org/about.html>).
191. *Working Party on Aid Effectiveness: Members*, informacja dostępna na stronach internetowych OECD (pod adresem: <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/workingpartyonaideffectivenessmembers.htm>).
192. *World Bank Reforms Voting Power, Gets \$86 Billion Boost*, informacja dostępna na stronach internetowych Grupy Banku Światowego (pod adresem: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:22556045~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>).

193. *XXIII Reunión de Directores de Cooperación Internacional de América Latina y el Caribe. "Cooperación Regional en el Ámbito de la Seguridad Alimentaria"*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych SELA (pod adresem: <http://www.sela.org/view/index.asp?ms=258&pageMs=102823>).
194. Zawalinska K., *What has been an economic impact of Structural Adjustment Programs on households in Transition countries?*, Essay no. 1 for Paper 2: *Institutions and Development*, tekst dostępny na stronie internetowej Grupy Banku Światowego (pod adresem: [http://lnweb90.worldbank.org/exteu/SharePapers.nsf/%28\\$all%29/C3C03817F4BEF032852571D500567C85/\\$File/SAPSZAWALINSKA.PDF](http://lnweb90.worldbank.org/exteu/SharePapers.nsf/%28$all%29/C3C03817F4BEF032852571D500567C85/$File/SAPSZAWALINSKA.PDF)).

VI Internetowe bazy danych:

1. *AidData 3.0*, Baza danych tworzona przez ekspertów z Brigham Young University i organizację pozarządową Development Gateway, dostępna na stronach internetowych inicjatywy (pod adresem: <http://aiddata.org/dashboard>).
2. *AidFlows*, baza danych stworzona pod auspicjami OECD, IBRD oraz ADB (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.aidflows.org>).
3. Baza danych Grupy Banku Światowego (dostępna pod adresem: <http://data.worldbank.org/indicator>).
4. *Financial Tracking Service*, baza danych UN OCHA (dostępna pod adresem internetowym: <http://fts.unocha.org>).
5. *Health Index*, część statystyczna portalu UNDP poświęconego HDI (dostępna pod adresem internetowym: <https://data.undp.org/dataset/Health-index/9v27-i7ic>).
6. *Millennium Development Goals Indicators* (baza danych ONZ dostępna pod adresem internetowym: <http://millenniumindicators.un.org/unsd/mdg>).
7. *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) by sector and donor [DAC5]*, baza danych OECD dostępna na stronach internetowej Organizacji (pod adresem: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TABLE5>).
8. *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements to countries and regions [DAC2a]* (baza danych OECD dostępna pod adresem internetowym: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=TABLE2A>).

9. *OECD.Stat Extracts. Total flows by donor (ODA+OOF+Private) [DAC1]* (baza danych OECD dostępna pod adresem: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=TABLE1>).
10. *Official development assistance: % of gross national income*, zestawienie statystyczne dostępne na stronach internetowych Europejskiego Urzędu Statystycznego (pod adresem: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgisd520&plugin=1>).
11. *Query Wizard for International Development Statistics* (baza danych OECD dostępna pod adresem internetowym: <http://stats.oecd.org/qwids/>).
12. *The World Factbook*, Central Intelligence Agency (źródło dostępne pod adresem internetowym: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>).
13. *World Economic Outlook Database, October 2010*, baza danych IMF (dostępna pod adresem internetowym: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/index.aspx>).
14. *World: Human Rights Risk Index 2013*, informacja dostępna na stronach internetowych, prowadzonego przez UN OCHA, portalu ReliefWeb (pod adresem: <http://reliefweb.int/map/world/world-human-rights-risk-index-2013>).

VII Teksty prasowe oraz doniesienia agencji informacyjnych:

1. *Arab Aid to Lebanon Reaches \$74 Million*, „New York Times”, 30.08.1993.
2. *Japan, S. Korea to Cohost Emerging Donor Meeting*, Jiji Press English News Service, 02.04.2008 r.
3. *Argentina Says It Needs More Economic Aid to Avert Turmoil*, „New York Times”, 11.03.2002 r. (tekst dostępny pod adresem internetowym: <http://www.nytimes.com/2002/03/11/world/argentina-says-it-needs-more-economic-aid-to-avert-turmoil.html>).
4. Bracht C., *Will the Brics bank deliver a more just world order?*, „The Guardian”, 08.05.2013 r., tekst dostępny na stronach internetowych gazety (pod adresem: <http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2013/may/08/brics-development-bank>).
5. *Brazil calls for reform in UN economic body*, chińska rządowa agencja Xinhua (www.chinaview.cn), 20.10.2011 r.

6. *Brazil's poverty makes its aid donations both natural and surprising*, „The Guardian”, 21.07.2010 r., tekst dostępny na stronach internetowych gazety (pod adresem: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jul/21/brazil-aid-donations-poverty-development>).
7. *BRICS agree capital structure for development bank: WSJ*, informacja dostępna na stronach internetowych agencji Reuters (pod adresem: <http://www.reuters.com/article/2013/08/28/us-brics-bank-idUSBRE97R1BA20130828>).
8. *BRICS development bank can be ready by 2015 - Russian deputy PM*, informacja dostępna na stronach internetowych telewizji RT (pod adresem: <http://rt.com/business/brics-development-bank-dollar-072/>).
9. *Chavez announces creation of South Bank*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (www.chinaview.cn), 27.09.2009 r.
10. *China does not pursue new colonialism policy in Africa: MOC*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 15.07.2011 r.
11. *China helps least developed countries with concrete actions*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 12.05.2011 r.
12. *China may expand its foreign aid in future: vice minister*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (www.chinaview.cn), 26.04.2011 r.
13. *China ready to ship food aid to Africa*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 20.08.2011 r.
14. *China's aid to Africa for friendship, not resources: MOC*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (www.chinaview.cn), 26.04.2011 r.
15. *Chinese premier announces eight new measures to enhance cooperation with Africa*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 08.11.2009 r.
16. *Darfur conflict*, tekst informacyjny dostępny na stronach internetowych Thomas Reuters Foundation (pod adresem: <http://www.trust.org/spotlight/Darfur-conflict>).
17. *East Africa Drought: AU Holds Donor Summit*, tekst dostępny na stronach internetowych BBC (pod adresem <http://www.thisdaylive.com/articles/east-africa-drought-au-holds-donor-summit/97104>).
18. *Full text of Chinese premier's speech at 4th Ministerial Conference of Forum on China-Africa Cooperation*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua, 09.11.2009 r.

19. *Global finance leaders to discuss IMF voting power reforms*; informacja dostępna na stronach internetowych agencji Reuters (pod adresem: <http://www.reuters.com/article/2013/04/18/us-imf-voting-idUSBRE93H04520130418>).
20. Norton-Taylor R., *40% of Afghan aid returns to donor countries, says report*, „The Guardian”, 25.03.2008 r. (tekst dostępny na stronie internetowej gazety pod adresem: <http://www.guardian.co.uk/world/2008/mar/25/afghanistan.internationalaidanddevelopment1>).
21. *Observer Human Rights Index*, informacja dostępna na stronach internetowych „The Guardian” (pod adresem: <http://www.guardian.co.uk/rightsindex>).
22. Patel N., *India to create central foreign aid agency*, „The Guardian”, 26.07.2011 r. (artykuł dostępny pod adresem internetowym: <http://www.guardian.co.uk/global-development/2011/jul/26/india-foreign-aid-agency>).
23. *Putin visits breakaway Abkhazia, confirms aid commitment*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (www.chinaview.cn), 12.08.2009 r.
24. *Qatar Provided Development Aid Worth \$2.01bn*, 27.08.2010 r., tekst dostępny na stronie internetowej katarskiej agencji informacyjnej (pod adresem: [http://www.qnaol.net/QNAEn/Local_News/Economics/Pages/QatarProvidedDevelopmentAidWorth\\$201bn.aspx](http://www.qnaol.net/QNAEn/Local_News/Economics/Pages/QatarProvidedDevelopmentAidWorth$201bn.aspx)).
25. S. Sengupta, *Take Aid from China and Take a Pass on Human Rights*, „New York Times. (Late Edition (East Coast))”, 09.03.2008 r., s. WK.3.
26. Shimizu Kaho, *Donors agree to cooperate on aid: G8 considers rising food prices as next major worry*, „McClatchy - Tribune Business News”, Washington, 07.04.2008 r.
27. Shimizu Kaho, *G8, emerging donors start development talks in Tokyo*, „The Japan Times On-line”, 06.04.2008 r.
28. Sinha K., *India tops world hunger chart*, „The Times of India”, 27.02.2009 r. (tekst dostępny w Internecie pod adresem: <http://timesofindia.indiatimes.com/india/India-tops-world-hunger-chart/articleshow/4197047.cms>).
29. *South American leaders sign agreement creating South Bank*, chińska rządowa agencja informacyjna Xinhua (www.chinaview.cn), 27.09.2009 r.
30. *Speak softly and carry a blank cheque*, „The Economist”, 15.07.2010 r., tekst dostępny na stronach internetowych gazety (pod adresem: http://www.economist.com/node/16592455?story_id=16592455).
31. Tran M., *China and India to join aid partnership on new terms*, „The Guardian”, 01.12.2011 r. (tekst dostępny na stronach internetowych gazety pod adresem: <http://www.guardian.co.uk/global-development/2011/dec/01/china-india-aid-partnership>).

32. *Venezuela joins Mercosur trading bloc*, tekst dostępny na stronach internetowych BBC (pod adresem: <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-19069591>).

ANEKS

Tabela 1. Nakłady netto państw DAC na ODA (bilateralną i multilateralną) w latach 2001 - 2010 (w mln USD - ceny bieżące)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Australia	872,78	988,74	1218,6	1460,13	1680,16	2123,22	2668,52	2954,07	2761,61	3826,1
Austria	633,09	520,16	504,78	677,63	1573,32	1498,43	1808,46	1713,51	1141,78	1208,42
Belgia	867,32	1071,59	1853,4	1463,31	1963,36	1976,94	1950,7	2385,64	2609,6	3003,93
Kanada	1532,75	2004,16	2030,6	2599,13	3756,34	3683,16	4079,69	4794,71	4000,07	5214,12
Dania	1634,42	1643,24	1748,16	2037,13	2108,92	2236,12	2562,23	2803,28	2809,88	2871,24
Finlandia	389	462,19	558,49	679,87	901,94	834,4	981,34	1165,73	1290,18	1332,95
Francja	4198,03	5486,15	7253,09	8472,56	10026,22	10600,59	9883,59	10907,55	12601,55	12915,1
Niemcy	4989,5	5324,43	6784,18	7534,21	10082,16	10434,81	12290,7	13980,87	12079,15	12985,36
Grecja	201,54	276,13	362,16	320,83	384,22	423,99	500,82	703,16	607,27	507,72
Irlandia	286,53	397,75	503,56	607,44	718,94	1021,66	1192,15	1327,85	1005,78	895,15
Włochy	1626,95	2332,13	2432,85	2461,54	5090,9	3641,08	3970,62	4860,64	3297,49	2996,39
Japonia	9846,82	9282,96	8879,66	8922,46	13125,55	11135,74	7697,14	9600,71	9466,58	11021,42
Korea	264,65	278,78	365,91	423,32	752,32	455,25	696,11	802,34	816,04	1173,79
Luksemburg	138,94	146,76	193,83	235,59	256,39	290,71	375,53	414,94	414,73	402,69
Holandia	3172,49	3338,01	3972,17	4203,82	5114,69	5451,72	6224,26	6992,6	6426,08	6357,31
Nowa Zelandia	111,66	121,86	165,44	212,1	273,52	258,65	319,8	347,96	309,28	342,22
Norwegia	1345,91	1696,09	2043,87	2198,29	2793,64	2945,24	3734,83	4005,76	4081,23	4371,56
Portugalia	268,45	322,58	319,6	1031,05	377,12	396,35	470,54	620,15	512,7	648,96
Hiszpania	1737,04	1712,21	1961,26	2436,99	3018,3	3813,67	5139,8	6866,83	6584,11	5949,46
Szwecja	1665,6	2011,56	2400,11	2722,01	3361,68	3954,96	4338,94	4731,75	4548,23	4533,49
Szwajcaria	908,21	938,87	1299,49	1545,44	1771,59	1646,44	1684,87	2037,63	2310,07	2299,95
Wielka Brytania	4566,2	4929,04	6261,75	7904,7	10771,7	12459,02	9848,53	11499,87	11282,61	13052,97
USA	11429,4	13290,07	16319,5	19704,9	27934,74	23532,14	21786,9	26436,78	28831,34	30353,16
Państwa DAC - łącznie	52687,2	58575,46	69432,5	79854,5	107837,7	104814,3	104206,1	121954,3	119787,4	128263,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Total flows by...*, op. cit. Kursywą wyróżniono dawców wnoszących największe środki.

Tabela 2. Alokacja bilateralnej ODA państw DAC w 2001 r. i 2010 r. (kwoty brutto, w mln USD - ceny bieżące)

rok/sektor	2001		2010		średnia z okresu 2001-2010	
	mln USD	procent	mln USD	procent	mln USD	procent
kwestie społeczne	13763,21	32,4	44206,87	37,5	31650,88	36,5
kwestie gospodarcze	6366,94	15,0	20305,55	17,2	12095,34	14,0
sektory produkcyjne	3705,94	8,7	8968,28	7,6	5441,80	6,3
wydatki wielosektorowe	3020,29	7,1	15013,19	12,7	6665,06	7,7
pomoc towarowa / ogólne wsparcie budżetu	2907,16	6,8	4008,09	3,4	3593,20	4,1
umarzanie zadłużenia	4155,8	9,8	4187	3,6	11019,80	12,7
pomoc humanitarna	1940,66	4,6	10263,52	8,7	6498,50	7,5
środki nieprzypisane do żadnej z kategorii (w tym m.in. koszty administracyjne donatorów i wsparcie NGO)	6649,38	15,6	10830,81	9,2	9699,06	11,2
całość	42509,38	100,0	117783,31	100,0	86663,64	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) by...*, op. cit.

Tabela 3. Podział środków ODA przeznaczanych przez państwa DAC na kwestie społeczne w latach 2001 – 2010 (brutto, w mln USD – ceny bieżące)

rok / sektor	2001		2010		średnia z lat 2001-2010	
	mln USD	procent	mln USD	procent	mln USD	procent
edukacja	3686,00	26,8	9421,45	21,3	7072,69	22,3
ochrona zdrowia	1741,14	12,7	5077,69	11,5	3794,29	12,0
zagadnienia ludnościowe i reprodukcyjne	1116,58	8,1	7253,40	16,4	4153,32	13,1
woda i kanalizacja	1972,75	14,3	5168,38	11,7	3912,47	12,4
rząd i społeczeństwo obywatelskie	2952,41	21,5	14088,81	31,9	9263,10	29,3
inne wydatki społeczne	2294,34	16,7	3197,14	7,2	3455,00	10,9
kwestie społeczne - całość	13763,22	100,0	44206,87	100,0	31650,87	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) by...*, op. cit.

Tabela 4. Występowanie cech charakterystycznych wschodzących donatorów u wybranych dawców pomocy rozwojowej

Kraj	Wolumen > 10 mln USD	Brak przynależności do DAC	Rządowe instytucje pomocowe	Niedojrzałość instytucjonalna	Słabe uregulowania legislacyjne i strategiczne	Doświadczenia z bycia biorcą pomocy	Relatywna ciągłość zaangażowania	Prowadzenie współpracy bilateralnej	Nieograniczanie się do pomocy humanitarnej	Specjalizacja regionalna	Ograniczone raportowanie do DAC
Argentyna	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X
Arabia Saudyjska	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Brazylia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X
Bulgaria	✓	✓	✓	✓	✓	✓	?	✓	✓	?	✓ ⁷⁹⁰
Chile	?	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X
ChRL	✓	✓	✓	? ⁷⁹¹	? ⁷⁹²	✓	✓	✓	✓	✓	X
Cypr	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	?	✓
Czechy	✓	✓ ⁷⁹³	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓
Egipt	?	✓	✓	?	?	✓	?	✓	✓	✓	X
Estonia	✓	✓	✓	?	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Indie	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X
Indonezja	?	✓	?	?	?	✓	?	?	?	?	X
Iran	?	✓	?	?	?	✓	?	✓	✓	?	X
Islandia	✓	✓ ⁷⁹⁴	✓	?	?	X	✓	✓	✓	X	✓
Izrael	✓	✓	✓	?	?	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Korea Południowa	✓	X	✓	?	?	✓	✓	✓	✓	✓	? ⁷⁹⁵
Katar	✓	✓	?	✓	✓	✓	?	✓	✓	?	X
Kolumbia	?	✓	✓	✓	✓	✓	?	✓	✓	✓	X
Kuwejt	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Libia	?	✓	?	?	?	?	?	?	?	?	X
Liechtenstein	✓	✓	✓	?	?	X	? ⁷⁹⁶	✓	✓	?	✓
Litwa	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Łotwa	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Malezja	?	✓	✓	?	?	✓	?	✓	✓	?	X

⁷⁹⁰ Bułgaria stosunkowo późno zaczęła informować o wolumenie swej ODA. OECD nie dysponuje danymi na temat bułgarskich transferów pomocowych, dokonanych przed 2010 r.

⁷⁹¹ W literaturze można spotkać się z twierdzeniem, że chiński system pomocowy, w porównaniu z krajowymi systemami pomocowymi innych *wschodzących donatorów*, charakteryzuje się największym stopniem koordynacji działań poszczególnych instytucji składowych (zob. D. Rowlands, *Emerging Donors in...*, op. cit., s. 10). Należy jednak pamiętać, że dzielą go znaczne różnice jakościowe w porównaniu ze strukturami członków DAC.

⁷⁹² ChRL nie przedstawia publicznie swych ewentualnych strategii i aktów legislacyjnych poświęconych współpracy rozwojowej. Jeśli nawet takie istnieją i są liczne, ich bezpośrednie oddziaływanie na innych aktorów globalnego systemu pomocy rozwojowej jest ograniczone.

⁷⁹³ W maju 2013 r. Czechy przystąpiły do Komitetu. Prezentowane w pracy analizy nie uwzględniają jeszcze tego faktu i kraj ten nadal traktowany jest jako *wschodzący donator*.

⁷⁹⁴ Islandia przystąpiła do DAC w marcu 2013 r. Prezentowane w pracy analizy nie uwzględniają jeszcze tego faktu i kraj ten nadal traktowany jest jako *wschodzący donator*.

⁷⁹⁵ Republika Korei przystąpiła w 2010 r. do DAC i od tego momentu musi spełniać wymogi proceduralne Komitetu odnośnie pełnego raportowania o swej ODA.

⁷⁹⁶ OECD dysponuje jedynie danymi nt. aktywności Liechtensteinu od 2007 r.

Malta	✓	✓	✓	✓	✓	✓	?	✓	✓	✓	✓
Meksyk	? ⁷⁹⁷	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X
Oman	?	✓	?	?	?	✓	?	?	?	?	X
Peru	?	✓	?	?	?	✓	?	?	?	?	X
Polska	✓	✓ ⁷⁹⁸	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Rosja	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
RPA	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X
Rumunia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Singapur	? ⁷⁹⁹	✓	✓	✓	?	✓	✓	✓	✓	✓	X
Słowacja	✓	✓ ⁸⁰⁰	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Słowenia	✓	✓ ⁸⁰¹	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Tajlandia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Tajwan*	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Tunezja	?	✓	✓	?	?	✓	?	?	?	?	X
Turcja	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Urugwaj	?	✓	✓	?	?	✓	?	?	?	?	X
Wenezuela	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X
Węgry	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Wietnam	?	✓	?	?	?	✓	?	?	?	?	X
ZEA	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Źródło: Opracowanie własne. Legenda: ✓ - potwierdzenie, X – zaprzeczenie, ? – brak możliwości udzielenia jednoznacznej odpowiedzi, * - podmiot, którego uznanie międzynarodowe jest mocno ograniczone.

⁷⁹⁷ Wiele wskazuje, że Meksyk spełnia kryterium świadczenia pomocy rozwojowej, liczonej na przynajmniej kilkanaście milionów USD. W roku 2009 r. tylko wpłaty meksykańskie do IDA przekroczyły 19 mln USD. Rok później kraj ten udzielił rekordowej, jak na siebie, pomocy humanitarnej, przekraczającej 10 mln USD.

⁷⁹⁸ W październiku 2013 r. Polska stała się członkiem DAC. Prezentowane w pracy analizy nie uwzględniają jeszcze tego faktu i kraj ten nadal traktowany jest jako *wschodzący donator*.

⁷⁹⁹ W roku 2010 Singapur udzielił ponad 8 mln USD pomocy poprzez IDA, można więc przypuszczać, że po uwzględnieniu innych multilateralnych kanałów oraz pomocy bilateralnej, ogólna wartość oferowanej pomocy przekroczyła 10 mln USD.

⁸⁰⁰ Słowacja przystąpiła do DAC we wrześniu 2013 r. Prezentowane w pracy analizy nie uwzględniają jeszcze tego faktu i kraj ten nadal traktowany jest jako *wschodzący donator*.

⁸⁰¹ W grudniu 2013 r. Słowenia weszła w skład DAC. Prezentowane w pracy analizy nie uwzględniają jeszcze tego faktu i kraj ten nadal traktowany jest jako *wschodzący donator*.

Tabela 5. Różnicowanie grona wschodzących donatorów w oparciu o różne kryteria

	potencjał gospodarczy	zasięg działań pomocowych	wielkość wsparcia	przynależność do organizacji międzynarodowych
opis kryterium podziału	Podział oparty na wielkości PKB danego wschodzącego donatora w 2012 r. ⁸⁰² Za „największe gospodarki” uznano państwa o <u>PKB przekraczającym bilion dolarów</u> . W grupie „średnich gospodarek” umieszczono podmioty o <u>PKB mieszczącym się w przedziale 1 bilion - 250 miliardów USD</u> . Za „relatywnie małe gospodarki” uznano kraje o <u>PKB mniejszym niż 250 miliardów USD</u> .	Podstawą do rozróżnienia jest skłonność danego wschodzącego donatora do <u>udzielania pomocy dwustronnej poza ograniczonym obszarem terytorialnym</u> .	Czynnikiem wskazującym odmienność jest wolumen całkowitej pomocy świadczonej przez dany podmiot w 2010 r. Uznano, że: „wschodzący dawcy o niskich wydatkach na ODA” to państwa <u>łożące na ODA mniej niż 100 mln USD rocznie</u> , „średnie wydatki na ODA” to roczny wolumen <u>pomiędzy 100-500 mln USD</u> , a o „wysokich wydatkach na wsparcie” można mówić w przypadku wschodzącego dawcy przekazującego rocznie <u>pomoc o wartości większej niż 500 mln USD</u> .	Kryterium rzutującym na zróżnicowanie analizowanych podmiotów jest <u>przynależność do struktur międzynarodowych, które oferują możliwości, choćby minimalnego, oddziaływania na zarządzanie globalną gospodarką lub funkcjonowania państwa jako dawcy pomocy</u> . W tym momencie wyłączane są kwestie przynależności do instytucji Systemu z Bretton Woods czy WTO, gdyż są to organizacje uniwersalne i członkostwo w nich trudno uznać za cechę dystynktywną. Przywołane zestawienie nie jest klasyfikacją.
uzyskane podgrupy i ich charakterystyka	największe gospodarki - z rezerwami gospodarczymi oraz wynikającymi z nich wpływami politycznymi, dającymi potencjał do mocnego zaangażowania w międzynarodową współpracę na rzecz eliminacji problemów rozwojowych	wschodzący donatorzy o zasięgu lokalnym - koncentrujący swe wsparcie przede wszystkim w jednym regionie wschodzący dawcy o zasięgu globalnym - prowadzący działalność pomocową w	wschodzący dawcy o niskich wydatkach na ODA - działający „w cieniu” większych dawców; wskazanie konkretnych efektów ich starań możliwe na drodze ujęcia tych podmiotów w większe grupy i zsumowania ich	kraje należące do G20 - ustalające na drodze wzajemnych uzgodnień kierunki działań ekonomicznych najpotężniejszych gospodarek świata; państwa BRICS - zrzeszone w bloku umożliwiającym zacieśnianie współpracy oraz przedstawienie światu

⁸⁰² Wielkości wskaźnika za bazą danych IBRD (op. cit.).

	średnie gospodarki - pozornie bez decydującego wkładu w gospodarkę światową; możliwy wpływ ambicji osób rządzących na mobilizację potencjału gospodarczego dla celów współpracy rozwojowej i, przynajmniej czasowe, wyróżnienie państwa na tle innych dawców ODA; relatywnie małe gospodarki - pojedynczo bez wielkiego potencjału gospodarczego, podejmujące jednak wysiłki jako dawcy ODA; ich współdziałanie to szansa na wniesienie pozytywnego i zauważalnego wkładu, także pozafinansowego, w globalną współpracę rozwojową.	różnych częściach świata	wkładów finansowych; wschodzący donatorzy o średnich wydatkach na ODA - niosący wsparcie w kwotach już dostrzegalnych, choć nadal odstających od wielkości ODA zdecydowanej większości członków DAC; bez znacznego wpływu na globalne środowisko pomocowe; wschodzący dawcy o wysokich wydatkach na ODA - z wolumenem wsparcia rzadko zbliżającym się do wartości przeciętnej kwoty pomocy oferowanej przez tradycyjnych dawców (w 2010 r. średnia ponad 5,5 mld USD, mediana ok. 3 mld USD).	własnego wizerunku jako czołowych wschodzących gospodarek; podmioty skupione w OPEC - wpływające swymi decyzjami bezpośrednio na rynek surowcowy i pośrednio na inne dziedziny światowej gospodarki; państwa należące do OECD - współuczestniczące w podejmowaniu decyzji ułatwiających m.in. prowadzenie handlu światowego; bardziej podatne od innych wschodzących donatorów na normy tworzone przez DAC; członkowie UE - integrujący się z krajami najbardziej rozwiniętymi/tradycyjnymi donatorami; kraje UNASUR - współtworzące platformy współpracy (w tym m.in. poprzez MERCOSUR) w Ameryce Południowej, z ambicjami wpływu na realia szerszego regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów przez dialog, handel i pomoc techniczną.
przykładowi przedstawiciele	największe gospodarki - Brazylia, ChRL, Indie, Meksyk, Rosja; średnie gospodarki -	wschodzący donatorzy o zasięgu lokalnym - np. Arabia Saudyjska, Tajlandia,	wschodzący dawcy o niskich wydatkach na ODA - np. Estonia, Litwa, Liechtenstein,	kraje należące do G20 - Arabia Saudyjska, Argentyna, Brazylia, ChRL, Indie, Meksyk, Rosja, RPA, Turcja;

	np. Arabia Saudyjska, Argentyna, Izrael, Turcja, Polska RPA; relatywnie małe gospodarki - np. Czechy, Islandia, Katar, Kuwejt, Malta, Rumunia, Węgry.	Wenezuela; wschodzący dawcy o zasięgu globalnym - np. ChRL, Brazylia, Polska.	Słowacja; wschodzący donatorzy o średnich wydatkach na ODA - Czechy, Kuwejt, Polska, Tajwan; wschodzący dawcy o wysokich wydatkach na ODA - np. Arabia Saudyjska, ChRL, Turcja, ZEA.	państwa BRICS - Brazylia, Rosja, Indie, Chiny, RPA; podmioty skupione w OPEC - Arabia Saudyjska, Katar, Kuwejt, Wenezuela, ZEA; państwa należące do OECD - Chile, Czechy, Islandia, Izrael, Meksyk, Polska, Słowacja, Słowenia, Turcja oraz Węgry; członkowie UE - Bułgaria, Cypr, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry; kraje UNASUR⁸⁰³ - Argentyna, Brazylia, Wenezuela.
uwagi	Podział ukazuje zróżnicowanie wschodzących donatorów ze względu na wielkość ich gospodarek. Jest to punkt wyjściowy do wskazania możliwości danego państwa w zakresie wnoszenia wkładu do globalnego środowiska pomocowego. Jednak także inne czynniki mogą wpływać na to, że państwo o średnim potencjale gospodarczym jest wyróżniającym się dawcą ODA (np.	Wskazanie większej liczby podmiotów, zaliczanych do jednego z wyodrębnionych typów, nie jest możliwe przed dokonaniem szczegółowej analizy działalności wschodzących donatorów w globalnym środowisku pomocowym. Trzeba także ustalić jednolity próg (wielkości wsparcia dla	Wykorzystanie tego podziału w praktyce jest zagrożone pewną dawką ryzyka, ze względu na brak pełnych i pewnych danych odnośnie nakładów wielu państw na pomoc rozwojową. Zastosowanie klasyfikacji wymaga również subiektywnej oceny granic poszczególnych podgrup. Trudno przydzielić przedstawicieli badanej grupy do	Przynależność do wymienionych organizacji formuje (modeluje) aktywność konkretnego podmiotu jako wschodzącego donatora. Podane kategorie nie stanowią jednak zamkniętego katalogu. Dodatkowo, w poszczególnych przypadkach mogą się one pokrywać (np. Brazylia, która należy do UNASUR, G20 i współtworzy BRICS). W takim wypadku każda z instytucji daje rozpatrywanemu dawcy dodatkowe możliwości działania, lecz wnosi

⁸⁰³ Unia Narodów Południowoamerykańskich (*Unión de Naciones Suramericanas*).

	Arabia Saudyjska), a inny kraj nie oferuje beneficjentom tyle środków, ile wskazywałoby jego zagregowane PKB (np. Rosja).	jednego obszaru w stosunku do całości wolumenu, po przekroczeniu którego można oceniać, że dawca koncentruje się praktycznie na niesieniu wsparcia wyłącznie w jednym regionie.	odpowiednich kategorii przed dokonaniem szczegółowej analizy potencjału wschodzących dawców. Nawet po jej przeprowadzeniu, do rozróżnienia wkładu wschodzących donatorów stosować się będzie dane statystyczne obok wielkości szacunkowych.	także kolejne uwarunkowania jego funkcjonowania w globalnym systemie pomocowym. Ukazanie zróżnicowania komplikuje także nakładanie się na siebie kilku płaszczyzn - zarówno w zakresie skali odniesienia (poziom regionalny i globalny), jak i obszarów tematycznych (intensyfikacja współpracy w jednej dziedzinie obok struktur integracyjnych). Dlatego potrzebne jest uszczegółowienie kryterium rozróżniającego, przy jednoczesnym uogólnieniu samego podziału.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6. Wsparcie rozwojowe (ODA i OA) otrzymane przez przedstawicieli typu północnego w latach 1990-2010 (netto, w mln USD - ceny bieżące)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Bulgaria	13,62	315,68	147,51	114,65	157,34	113,07	180,02	219,47	238,8	266,56	307,14
Cypr	38,43	39,76	26,17	33,8	44,03	21,43	22,58	42,22	34,53	53,31	54,4
Czechy	13,68	231	129,82	99,15	148,27	147,38	128,53	115,14	447,83	317,99	437,37
Estonia	0	15,37	104,37	42,31	43,81	58,05	59,37	65,91	90,99	83,62	63,83
Litwa	0	3,96	93,85	62,2	71,43	179,13	90,72	103,58	130,13	132,4	97,82
Łotwa	0	3,42	80,31	33,31	52,76	63,35	72,19	81,2	97,89	98,93	90,59
Malta	5,31	21,8	4,63	30,87	42,49	9,21	72,17	22,39	21,87	25,1	21,24
Meksyk	156,25	274,18	313,9	420,58	424,14	384,14	284,83	99,7	19,1	35,95	-57,78
Polska	1320,28	2507,26	1435,53	1071,56	1809,52	3788,88	1164,37	860,48	875,33	1179,15	1393,41
Rumunia	243,4	320,75	258,19	166,68	154,39	297,85	230,92	218,42	366,12	386,39	430,77
Słowacja	6,84	114,7	63,36	50,52	78,39	97,96	97,59	70,42	154,82	318,71	112,99
Słowenia	0	0	0	7,14	31,87	52,54	82,2	96,62	39,76	31,05	60,81
Węgry	67,01	626,22	221,15	164,39	199,08	-245,24	202,76	176,16	238,75	248,78	252,17
całość	1864,82	4474,1	2878,79	2297,16	3257,52	4967,75	2688,25	2171,71	2755,92	3177,94	3264,76
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	lata 1990-2010 suma
Bulgaria	354,05	327,22	423,42	636,76	0	0	0	0	0	0	3815,31
Cypr	49,7	34,25	14,39	59,86	0	0	0	0	0	0	568,86
Czechy	313,78	160,21	263,27	279,06	0	0	0	0	0	0	3232,48
Estonia	68,78	54,41	84,5	135,43	0	0	0	0	0	0	970,75
Litwa	140,23	133,21	374,7	249,58	0	0	0	0	0	0	1862,94
Łotwa	106,14	75,2	113,94	164,72	0	0	0	0	0	0	1133,95
Malta	1,7	11,04	9,11	6,28	0	0	0	0	0	0	305,21
Meksyk	118,05	125,15	123,13	107,96	180,48	269,81	113,39	149,14	184,46	472,95	4199,51
Polska	960,47	882,13	1185,84	1522,15	0	0	0	0	0	0	21956,36
Rumunia	662,38	424,15	597,73	918,5	0	0	0	0	0	0	5676,64
Słowacja	164,04	154,12	173,57	234,99	0	0	0	0	0	0	1893,02
Słowenia	125,66	52,76	66,2	62,42	0	0	0	0	0	0	709,03
Węgry	421,69	161,52	261,45	302,11	0	0	0	0	0	0	3298
całość	3486,67	2595,37	3691,25	4679,82	180,48	269,81	113,39	149,14	184,46	472,95	49622,06

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit.

Tabela 7. HDI i jego czynniki składowe przedstawicieli typu północnego wschodzących donatorów

Pozycja w rankingu HDI	Kraj	Wartość wskaźnika HDI	Przewidywana długość życia (w latach)	Średnia długość edukacji (w latach)	Przewidywana długość edukacji (w latach)	Dochód Narodowy Brutto (PPP, w USD z 2005 r.)	DNB - HDI*	Pozadochodowe HDI
8	Liechtenstein	0,905	79,6	10,3	14,7	83717	-6	0,877
14	Islandia	0,898	81,8	10,4	18,0	29354	11	0,943
21	Słowenia	0,884	79,3	11,6	16,9	24914	11	0,935
27	Czechy	0,865	77,7	12,3	15,6	21405	14	0,917
31	Cypr	0,840	79,6	9,8	14,7	24841	2	0,866
34	Estonia	0,835	74,8	12,0	15,7	16799	13	0,890
35	Słowacja	0,834	75,4	11,6	14,9	19998	8	0,875
36	Malta	0,832	79,6	9,9	14,4	21460	4	0,866
38	Węgry	0,816	74,4	11,1	15,3	16581	11	0,862
39	Polska	0,813	76,1	10,0	15,3	17451	7	0,853
40	Litwa	0,810	72,2	10,9	16,1	16234	10	0,853
43	Łotwa	0,805	73,3	11,5	15,0	14293	12	0,857
50	Rumunia	0,781	74,0	10,4	14,9	11046	20	0,841
55	Bułgaria	0,771	73,4	10,6	13,7	11412	14	0,822
57	Meksyk	0,770	77,0	8,5	13,9	13245	2	0,808

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 127. * - oznacza różnice w miejscach zajmowanych przez dany kraj w rankingach DNB i HDI.

Tabela 8. Zmiany wartości wskaźnika HDI wschodzących donatorów typu północnego na przestrzeni lat

Aktualna pozycja w rankingu HDI	Państwo	Wartość HDI (liczonego według obecnej metodologii w wybranych latach)							Średni roczny przyrost HDI w wybranych przedziałach czasu (wyrażony w procentach)		
		1980	1990	2000	2005	2009	2010	2011	1980 – 2011	1990 – 2011	2000 – 2011
8	Liechtenstein	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	0,904	0,905	b.d.	b.d.	b.d.
14	Islandia	0,762	0,807	0,863	0,893	0,897	0,896	0,898	0,53	0,51	0,36
21	Słowenia	b.d.	b.d.	0,805	0,848	0,876	0,882	0,884	b.d.	b.d.	0,85
27	Czechy	b.d.	b.d.	0,816	0,854	0,863	0,863	0,865	b.d.	b.d.	0,53
31	Cypr	b.d.	0,747	0,800	0,809	0,837	0,839	0,840	b.d.	0,56	0,44
34	Estonia	b.d.	0,717	0,776	0,821	0,828	0,832	0,835	b.d.	0,73	0,66
35	Słowacja	b.d.	0,747	0,779	0,810	0,829	0,832	0,834	b.d.	0,53	0,62
36	Malta	0,703	0,753	0,799	0,825	0,827	0,830	0,832	0,54	0,48	0,37
38	Węgry	0,700	0,706	0,775	0,803	0,811	0,814	0,816	0,50	0,70	0,48
39	Polska	b.d.	b.d.	0,770	0,791	0,807	0,811	0,813	b.d.	b.d.	0,50
40	Litwa	b.d.	b.d.	0,749	0,793	0,802	0,805	0,810	b.d.	b.d.	0,70
43	Łotwa	b.d.	0,693	0,732	0,784	0,798	0,802	0,805	b.d.	0,72	0,87
50	Rumunia	b.d.	0,700	0,704	0,748	0,778	0,779	0,781	b.d.	0,52	0,95
55	Bułgaria	b.d.	0,698	0,715	0,749	0,766	0,768	0,771	b.d.	0,48	0,68
57	Meksyk	0,593	0,649	0,718	0,741	0,762	0,767	0,770	0,85	0,82	0,64

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 131.

Tabela 9. ODA świadczona przez północnych wschodzących donatorów w latach 2001-2010 (netto, ceny bieżące w mln USD)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bułgaria - pomoc bilateralna	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	0,23
Bułgaria - wsparcie multilateralne	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	40,26
Bułgaria - całość ODA⁸⁰⁴	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	40,49
Cypr - pomoc bilateralna	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	4,36	14,19	21	21,75	23,24	30,41
Cypr - wsparcie multilateralne	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	10,74	11,83	13,88	15,69	22,26	20,76
Cypr - całość ODA	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	15,1	26,02	34,88	37,44	45,5	51,17
Czechy - pomoc bilateralna	14,94	31,31	80,36	63,58	64,42	77,7	80,95	117,14	101,02	79,36
Czechy - wsparcie multilateralne	11,55	14,12	10,19	44,7	70,73	83,17	97,93	132,07	113,68	148,2
Czechy - całość ODA	26,49	45,43	90,55	108,28	135,15	160,87	178,88	249,21	214,7	227,56
Estonia - pomoc bilateralna	0,23	0,2	0,45	0,59	1,9	1,94	2,61	5,86	3,61	4,91
Estonia - wsparcie multilateralne	0,26	1,05	0,63	4,25	7,6	12,08	13,51	16,15	14,83	13,85
Estonia - całość ODA	0,49	1,25	1,08	4,84	9,5	14,02	16,12	22,01	18,44	18,76
Islandia - pomoc bilateralna	4,95	4,81	13,99	16,38	20,14	27,68	37,39	36,07	25,27	20,77
Islandia - wsparcie multilateralne	4,78	7,84	3,67	4,88	7,12	13,82	10,86	12,34	9,15	7,98
Islandia - całość ODA	9,73	12,65	17,66	21,26	27,26	41,5	48,25	48,41	34,42	28,75
Liechtenstein - pomoc bilateralna	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	18,24	20,55	21,11	21,8
Liechtenstein - wsparcie multilateralne	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	1,42	2,79	5,14	4,83
Liechtenstein - całość ODA	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	19,66	23,34	26,25	26,63
Litwa - pomoc bilateralna	0,42	0,5	0,67	0,8	1,26	8,22	23,76	14,87	7,93	16,4
Litwa - wsparcie multilateralne	1,33	1,14	1,24	8,27	14,27	16,82	23,84	32,97	28,28	20,34
Litwa - całość ODA	1,75	1,64	1,91	9,07	15,53	25,04	47,6	47,84	36,21	36,74
Łotwa - pomoc bilateralna	b.d.	0,06	0,08	0,21	0,93	0,91	1,46	4,28	2	1,6
Łotwa - wsparcie multilateralne	b.d.	1,44	0,8	8,12	9,72	10,9	14,33	17,57	19	14

⁸⁰⁴ Informację o skali bułgarskiej ODA można uzyskać przez zestawienie danych publikowanych przez Eurostat z danymi Grupy Banku Światowego. Pierwsza z wymienionych instytucji udostępnia statystyki, z których wynika, że Bułgaria w latach 2007-2010 przeznaczała kolejno 0,06%, 0,04%, 0,04% oraz 0,09% swego DNB na pomoc rozwojową. Wykorzystanie informacji na temat wielkości bułgarskiego dochodu narodowego pozwala wyliczyć, że wolumen bułgarskiego wsparcia rozwojowego wynosił odpowiednio: ok. 21 mln USD w roku 2007, nieco ponad 17 mln USD rok później, niecałe 18,5 mln USD w następnym roku i ponad 42,5 mln USD w 2010 r. *Official development assistance: % of gross national income*, zestawienie statystyczne dostępne na stronach internetowych Europejskiego Urzędu Statystycznego (pod adresem: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgisd520&plugin=1>), *GNI, Atlas method (current US\$)*, informacja w bazie danych Grupy Banku Światowego, op. cit.

Łotwa - całość ODA	b.d.	1,5	0,88	8,33	10,65	11,81	15,79	21,85	21	15,6
Malta - pomoc bilateralna	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	7,56	8,4
Malta - wsparcie multilateralne	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	6,13	5,4
Malta - całość ODA	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	13,69	13,8
Polska - pomoc bilateralna	30,72	8,89	18,92	24,89	47,96	118,99	155,75	83,79	91,82	96,04
Polska - wsparcie multilateralne	4,84	5,37	8,22	92,62	156,83	177,83	207,1	288,55	282,83	281,71
Polska - całość ODA	35,56	14,26	27,14	117,51	204,79	296,82	362,85	372,34	374,65	377,75
Rumunia - pomoc bilateralna	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	26,68	33,77	26,67
Rumunia - wsparcie multilateralne	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	96,18	118,77	87,59
Rumunia - całość ODA	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	122,86	152,54	114,26
Słowacja - pomoc bilateralna	3,39	3,72	8,49	10,72	31,43	24,75	27,6	40,82	19,83	19,94
Słowacja - wsparcie multilateralne	4,89	2,96	6,58	17,47	25,4	30,36	39,63	51,03	55,57	53,77
Słowacja - całość ODA	8,28	6,68	15,07	28,19	56,83	55,11	67,23	91,85	75,4	73,71
Słowenia - pomoc bilateralna	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	14,23	17,56	21,42	29,3	25,25	22,32
Słowenia - wsparcie multilateralne	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	20,44	26,45	32,72	38,3	45,99	36,28
Słowenia - całość ODA	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	34,67	44,01	54,14	67,6	71,24	58,6
Węgry - pomoc bilateralna	b.d.	b.d.	13,88	35,49	39,58	84,34	33,03	15,45	29,6	28,36
Węgry - wsparcie multilateralne	b.d.	b.d.	7,35	34,65	60,79	65,15	70,44	91,49	87,32	85,98
Węgry - całość ODA	b.d.	b.d.	21,23	70,14	100,37	149,49	103,47	106,94	116,92	114,34
Łącznie - pomoc bilateralna	54,65	49,49	136,84	152,66	226,21	376,28	423,21	416,56	392,01	377,21
Łącznie - wsparcie multilateralne	27,65	33,92	38,68	214,96	383,64	448,41	525,66	795,13	808,95	820,95
Łącznie - całość ODA	82,3	83,41	175,52	367,62	609,85	824,69	948,87	1211,69	1200,96	1198,16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Total flows ...*, op. cit.

Tabela 10. Wsparcie rozwojowe (ODA i OA) otrzymywane przez przedstawicieli grupy południowej - arabskiej w latach 1990-2010 (netto, ceny bieżące w mln USD)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Arabia Saudyjska	14,66	13,79	49,81	29,07	16,72	16,99	14,08	1,38	16,59	22,15	21,96
Katar	2,97	2,88	2,92	3,77	3,22	3,74	3,28	2,06	2,66	6,34	1,94
Kuwejt	12,86	11,76	6,53	2,03	4,47	4,23	24,6	1,28	6,99	8,33	3,89
ZEA	3,54	-7,66	-9,73	-10,17	-8,03	5,41	6,71	1,74	3,46	3,33	3,2
całość grupy	34,03	20,77	49,53	24,7	16,38	30,37	48,67	6,46	29,7	40,15	30,99
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	suma lat 1990-2010
Arabia Saudyjska	13,11	17,13	13,79	20,24	25,11	24,3	-131,07	0,71	0,29	0	200,81
Katar	3,91	5,02	4,82	3,63	0	0	0	0	0	0	53,16
Kuwejt	4,69	5,71	5,52	3,69	0	0	0	0	0	0	106,58
ZEA	2,37	3,83	4,96	5,36	0	0	0	0	0	0	8,32
całość grupy	24,08	31,69	29,09	32,92	25,11	24,3	-131,07	0,71	0,29	0	368,87

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit.

Tabela 11. HDI i jego czynniki składowe przedstawicieli grupy południowej - arabskiej

Pozycja w rankingu HDI	Kraj	Wartość wskaźnika HDI	Przewidywana długość życia (w latach)	Średnia długość edukacji (w latach)	Przewidywana długość edukacji (w latach)	Dochód Narodowy Brutto (PPP, w USD z 2005 r.)	DNB - HDI*	Pozadochodowe HDI
30	ZEA	0,846	76,5	9,3	13,3	59 993	-27	0,813
37	Katar	0,831	78,4	7,3	12,0	107 721	-36	0,757
56	Arabia Saudyjska	0,770	73,9	7,8	13,7	23 274	-19	0,765
63	Kuwejt	0,760	74,6	6,1	12,3	47 926	-57	0,705

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 127-128. * - oznacza różnice w zajmowanych przez dany kraj miejscach w rankingach DNB i HDI

Tabela 12. Zmiany na przestrzeni lat wartości wskaźnika HDI arabskich wschodzących donatorów

Aktualna pozycja w rankingu HDI	Państwo	Wartość HDI (liczonego według obecnej metodologii w wybranych latach)							Średni roczny przyrost HDI w wybranych przedziałach czasu (wyrażony w procentach)		
		1980	1990	2000	2005	2009	2010	2011	1980–2011	1990–2011	2000–2011
30	ZEA	0,629	0,690	0,753	0,807	0,841	0,845	0,846	0,96	0,97	1,06
37	Katar	0,703	0,743	0,784	0,818	0,818	0,825	0,831	0,54	0,54	0,53
56	Arabia Saudyjska	0,651	0,693	0,726	0,746	0,763	0,767	0,770	0,55	0,50	0,55
63	Kuwejt	0,688	0,712	0,754	0,752	0,757	0,758	0,760	0,32	0,31	0,07

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 131-132.

Tabela 13. ODA świadczona przez arabskich wschodzących donatorów w latach 2001-2010 (netto, ceny bieżące w mln USD)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arabia Saudyjska - pomoc bilateralna	110,42	2410,05	2340,17	1690,91	979,72	1980,12	1525,7	4958,34	2924,63	2870,43
Arabia Saudyjska - pomoc wielostronna	94,65	67,7	50,68	43,17	46,46	44,78	24,95	20,49	209,11	609,21
Arabia Saudyjska - całość ODA	205,07	2477,75	2390,85	1734,08	1026,18	2024,9	1550,65	4978,83	3133,74	3479,64
Kuwejt - pomoc bilateralna	73,43	20,38	113,75	99,12	217,54	156,64	109,05	282,19	220,24	210,56
Kuwejt - pomoc wielostronna	b.d.	b.d.	24,04	61,82	0,92	1,29	1,02	0,99	0,88	b.d.
Kuwejt - całość ODA	73,43	20,38	137,79	160,94	218,46	157,93	110,07	283,18	221,12	210,56
ZEA - pomoc bilateralna	486,62	557,54	925,81	484,25	508,4	779,17	2416,18	1258,39	833,67	379,65
ZEA - pomoc wielostronna	0,57	0,52	0,49	0,52	1,43	3,51	9,41	7,36	b.d.	32,42
ZEA - całość ODA	487,19	558,06	926,3	484,77	509,83	782,68	2425,59	1265,75	833,67	412,07
Łącznie - pomoc bilateralna	670,47	2987,97	3379,73	2274,28	1705,66	2915,93	4050,93	6498,92	3978,54	3460,64
Łącznie - pomoc wielostronna	95,22	68,22	75,21	105,51	48,81	49,58	35,38	28,84	209,99	641,63
Łącznie - całość ODA	765,69	3056,19	3454,94	2379,79	1754,47	2965,51	4086,31	6527,76	4188,53	4102,27

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Total flows by...*, op. cit.

Tabela 14. Wartość ODA przekazywanej w latach 2001-2010 przez wybrane instytucje multilateralne państw arabskich (netto, w mln USD - ceny bieżące)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
AFESD	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	611,24	266,84	477,73
BADEA	31,22	b.d.	b.d.	48,6	53,92	71,6	105,79	102,55	87,6	75,88
IDB	64,85	54,89	-12,73	142,93	143,73	229,47	150,24	156,01	441,82	279,8
OFID	49,09	85,15	57,22	92,02	58,94	146,86	205,28	195,15	168,79	159,98
łącznie	145,16	140,04	44,49	283,55	256,59	447,93	461,31	1064,95	965,05	993,39

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements ...* op. cit.

Tabela 15. Wsparcie rozwojowe otrzymane przez przedstawicieli grupy południowej - latynoamerykańskiej w latach 1990-2010 (netto, w mln USD - ceny bieżące)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Argentyna	168,74	273,68	263,88	226,24	146,22	142,56	130,78	102,01	79,06	76,56	52,49
Brazylia	151,06	161,56	-257,79	199,83	251,34	271,31	270,08	259,86	282,22	123,1	231,37
Chile	103,54	120,86	131,29	173,63	150,08	156,55	195,36	128,92	106,33	69,9	48,88
Kolumbia	88,54	113,39	231,64	83,44	74,37	168,93	186,86	194,09	167,08	301,61	185,94
Wenezuela	76,36	28,11	33,39	40,75	26,2	43,32	37,78	8,92	42,28	44,23	76,06
<i>łącznie</i>	588,24	697,6	402,41	723,89	648,21	782,67	820,86	693,8	676,97	615,4	594,74
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	suma 1990-2010
Argentyna	145,56	81,52	106,64	91,34	96,18	115,08	101,34	130,58	126,73	121,12	2778,31
Brazylia	219,53	207,73	198,28	154,38	243,07	113,43	321,2	460,36	336,93	661,32	4860,17
Chile	75,27	-7,34	85,69	54,37	167,34	101,39	104,9	107,85	78,72	197,52	2351,05
Kolumbia	384,36	438,4	800,37	514,75	620,52	1005,24	722,82	972,01	1059,45	901,08	9214,89
Wenezuela	44,68	56,53	81,11	44,91	50,3	62,93	77,76	59,22	66,34	52,74	1053,92
<i>łącznie</i>	869,4	776,84	1272,09	859,75	1177,41	1398,07	1328,02	1730,02	1668,17	1933,78	20258,34

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit.

Tabela 16. HDI i jego części składowe przedstawicieli wschodzących donatorów typu południowego - latynoamerykańskiego

Pozycja w rankingu HDI	Kraj	Wartość wskaźnika HDI	Przewidywana długość życia (w latach)	Średnia długość edukacji (w latach)	Przewidywana długość edukacji (w latach)	Dochód Narodowy Brutto (PPP, w USD z 2005 r.)	DNB - HDI*	Pozadochodowe HDI
44	Chile	0,805	79,1	9,7	14,7	13329	14	0,862
45	Argentyna	0,797	75,9	9,3	15,8	14527	9	0,843
73	Wenezuela	0,735	74,4	7,6	14,2	10656	-2	0,771
84	Brazylia	0,718	73,5	7,2	13,8	10162	-7	0,748
87	Kolumbia	0,710	73,7	7,3	13,6	8315	-4	0,752

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 127-128. * - oznacza różnice w miejscach zajmowanych przez dany kraj w rankingach DNB i HDI.

Tabela 17. Zmiany wartości HDI latynoamerykańskich wschodzących dawców na przestrzeni lat

Aktualna pozycja w rankingu HDI	Państwo	Wartość HDI (liczonego według obecnej metodologii w wybranych latach)							Średni roczny przyrost HDI w wybranych przedziałach czasu (wyrażony w procentach)		
		1980	1990	2000	2005	2009	2010	2011	1980– 2011	1990– 2011	2000– 2011
44	Chile	0,630	0,698	0,749	0,779	0,798	0,802	0,805	0,79	0,68	0,65
45	Argentyna	0,669	0,697	0,749	0,765	0,788	0,794	0,797	0,57	0,64	0,57
73	Wenezuela	0,623	0,629	0,656	0,692	0,732	0,734	0,735	0,54	0,74	1,04
84	Brazylia	0,549	0,600	0,665	0,692	0,708	0,715	0,718	0,87	0,86	0,69
87	Kolumbia	0,550	0,594	0,652	0,675	0,702	0,707	0,710	0,83	0,85	0,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 131-132.

Tabela 18. Wielkość wsparcia rozwojowego otrzymywanego przez grupę wylaniających się mocarstw globalnych w latach 1990-2010 (kwoty netto w mln USD, ceny bieżące)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Brazylia	151,06	161,56	-257,79	199,83	251,34	271,31	270,08	259,86	282,22	123,1	231,37
ChRL	2032,37	1932,58	2993,63	3206,88	3138,61	3470,67	2640,04	2047,39	2438,57	2379,25	1711,75
Indie	1398,93	2736,23	2422,85	1462,16	2317,38	1729,41	1892,51	1641,27	1604,15	1483,59	1372,84
Rosja	254,02	563,71	1935,1	2419,4	1846,89	1916,78	1403,15	903,01	1183,12	1937,32	1553,72
łącznie	3836,38	5394,08	7093,79	7288,27	7554,22	7388,17	6205,78	4851,53	5508,06	5923,26	4869,68
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	1990-2010 suma
Brazylia	219,53	207,73	198,28	154,38	243,07	113,43	321,2	460,36	336,93	663,73	4862,58
ChRL	1549,03	1496,78	1358,55	1715,75	1814,3	1247,87	1487,94	1479,51	1129,47	648,2	41919,14
Indie	1732,09	1757,87	729,78	774,02	1875,79	1384,3	1390,67	2117,07	2500,39	2807,24	37130,54
Rosja	1092,17	1292,46	1254,46	1331,04	0	0	0	0	0	0	20886,35
łącznie	4592,82	4754,84	3541,07	3975,19	3933,16	2745,6	3199,81	4056,94	3966,79	4119,17	104798,61

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit.

Tabela 19. HDI i jego części składowe grupy wylaniających się mocarstw globalnych

Pozycja w rankingu HDI	Kraj	Wartość wskaźnika HDI	Przewidywana długość życia (w latach)	Średnia długość edukacji (w latach)	Przewidywana długość edukacji (w latach)	Dochód Narodowy Brutto (PPP, w USD z 2005 r.)	DNB - HDI*	Pozadochodowe HDI
66	Rosja	0,755	68,8	9,8	14,1	14561	-13	0,777
84	Brazylia	0,718	73,5	7,2	13,8	10162	-7	0,748
101	ChRL	0,687	73,5	7,5	11,6	7476	-7	0,725
134	Indie	0,547	65,4	4,4	10,3	3468	-10	0,568

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 128-129. * - oznacza różnice w zajmowanych przez dany miejscach kraj w rankingach DNB i HDI.

Tabela 20. Zmiany wartości wskaźnika HDI przedstawicieli grupy wylaniających się mocarstw globalnych na przestrzeni lat

Aktualna pozycja w rankingu HDI	Państwo	Wartość HDI (liczonego według obecnej metodologii w wybranych latach)							Średni roczny przyrost HDI w wybranych przedziałach czasu (wyrażony w procentach)		
		1980	1990	2000	2005	2009	2010	2011	1980–2011	1990–2011	2000–2011
66	Rosja	b.d.	b.d.	0,691	0,725	0,747	0,751	0,755	b.d.	b.d.	0,81
84	Brazylia	0,549	0,600	0,665	0,692	0,708	0,715	0,718	0,87	0,86	0,69
101	ChRL	0,404	0,490	0,588	0,633	0,674	0,682	0,687	1,73	1,62	1,43
134	Indie	0,344	0,410	0,461	0,504	0,535	0,542	0,547	1,51	1,38	1,56

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 132-133.

Tabela 21. Pomoc świadczona na rzecz krajów rozwijających się przez tzw. kraje socjalistyczne w latach 1954-73 (suma, kwoty w mln USD - ceny z początku lat 70., bez uwzględnienia wzajemnego wsparcia udzielanego innym tzw. krajom socjalistycznym)

Region, do którego kierowano wsparcie	ZSRR	Europa Wschodnia (bez Jugosławii)	ChRL i KRL-D	suma	%
Afryka	1275	948	1567	3790	22,4
Azja	3519	1093	860	5472	32,4
Bliski Wschód	3421	2273	312	6006	35,6
Ameryka Łacińska (bez Kuby)	654	795	169	1618	9,6
suma	8869	5109	2908	16886	100
udział w całości	52,50%	30,30%	17,20%	100%	x

Źródło: *Communist Economic Assistance...*, op. cit., s. 3. Podane kwoty są przedstawione w cenach bieżących (czyli według ówczesnej wartości dolara) Aby otrzymać współczesną nam wartość USD, należy je pomnożyć pięciokrotnie. Dane zbliżone (lecz obejmujące okres do 1968 r.) prezentuje Zofia Dobrska, powołując się na źródła ONZ (Zob. Z. Dobrska, *Z problemów gospodarczych...*, op. cit., s. 129-130).

Tabela 22. Pomoc pozyskana przez przedstawicieli grupy aktorów regionalnych w latach 1990-2010 (kwoty netto, w mln USD - ceny bieżące)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Izrael	1371,89	1749,46	2065,77	1266,17	1237,18	335,59	2216,76	1196,35	1066,07	905,71	800
RPA	0	0	0	270,45	293,08	386,17	362,34	495,59	512,98	540,44	486,37
Singapur	-3,1	7,77	19,94	23,64	16,86	16,66	14,88	2,81	1,62	-1,11	1,09
Tajlandia	795,58	713,56	737,82	580,69	576,6	837,05	828,14	623,23	698,15	1013,58	696,63
Tajwan	36,34	3,48	5,93	7,41	6,24	0,22	15,78	5,66	76,48	13,28	9,26
Turcja	1303,85	1610,03	356,27	446,71	197,33	312,54	245,06	5,74	28,09	10,46	326,93
całość	3504,56	4084,3	3185,73	2595,07	2327,29	1888,23	3682,96	2329,38	2383,39	2482,36	2320,28
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	1990-2010 suma
Izrael	172,35	756,87	439,99	478,85	0	0	0	0	0	0	16059,01
RPA	425,35	511,24	655,68	629,09	690,2	714,99	807,49	1125,18	1074,54	1030,54	11011,72
Singapur	0,85	7,19	7,07	9,14	0	0	0	0	0	0	125,31
Tajlandia	280,36	293,32	-943,15	47,33	-167,66	-217,04	-310,99	-618,51	-77,76	-11,4	6375,53
Tajwan	9,37	6,96	11,34	14,58	0	0	0	0	0	0	222,33
Turcja	131,62	279,1	164,61	285,32	396,02	565,74	792,14	1116,14	1361,52	1047,16	10982,38
całość	1019,9	1854,68	335,54	1464,31	918,56	1063,69	1288,64	1622,81	2358,3	2066,3	44776,28

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Aid (ODA) disbursements...*, op. cit

Tabela 23. HDI i jego części składowe grupy aktorów regionalnych

Pozycja w rankingu HDI	Kraj	Wartość wskaźnika HDI	Przewidywana długość życia (w latach)	Średnia długość edukacji (w latach)	Przewidywana długość edukacji (w latach)	Dochód Narodowy Brutto (PPP, w USD z 2005 r.)	DNB - HDI*	Pozadochodowe HDI
17	Izrael	0,888	81,6	11,9	15,5	25849	14	0,939
26	Singapur	0,866	81,1	8,8	14,4	52569	-22	0,851
92	Turcja	0,699	74,0	6,5	11,8	12246	-25	0,704
103	Tajlandia	0,682	74,1	6,6	12,3	7694	-14	0,714
123	RPA	0,619	52,8	8,5	13,1	9469	-44	0,604

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 127-129. * - oznacza różnice w miejscach zajmowanych przez dany kraj w rankingach DNB i HDI.

Tabela 24. Zmiany wartości wskaźnika HDI członków grupy aktorów regionalnych na przestrzeni lat

Aktualna pozycja w rankingu HDI	Państwo	Wartość HDI (liczonego według obecnej metodologii w wybranych latach)							Średni roczny przyrost HDI w wybranych przedziałach czasu (wyrażony w procentach)		
		1980	1990	2000	2005	2009	2010	2011	1980–2011	1990–2011	2000–2011
17	Izrael	0,763	0,802	0,856	0,874	0,884	0,886	0,888	0,49	0,49	0,34
26	Singapur	b.d.	b.d.	0,801	0,835	0,856	0,864	0,866	b.d.	b.d.	0,71
92	Turcja	0,463	0,558	0,634	0,671	0,690	0,696	0,699	1,34	1,08	0,90
103	Tajlandia	0,486	0,566	0,626	0,656	0,673	0,680	0,682	1,10	0,89	0,78
123	RPA	0,564	0,615	0,616	0,599	0,610	0,615	0,619	0,30	0,03	0,05

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Human Development Report 2011...*, op. cit., s. 131-133.

Tabela 25. ODA Izraela, Tajlandii, Tajwanu i Turcji w latach 2001-2010 (netto, w mln USD - ceny bieżące)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Izrael - pomoc bilateralna	85,51	124,41	103,5	74,98	79,65	75,28	96,1	118,66	107,52	127,6
Izrael - pomoc multilateralna	6,97	6,48	8,18	8,87	15,59	14,55	14,84	19,16	16,38	17,22
Izrael - całość ODA	92,48	130,89	111,68	83,85	95,24	89,83	110,94	137,82	123,9	144,82
Tajlandia - pomoc bilateralna	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	64,68	60,63	166,38	34,82	-4,39
Tajlandia - pomoc multilateralna	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	9,05	6,28	12,07	5,39	14,01
Tajlandia - całość ODA	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	73,73	66,91	178,45	40,21	9,62
Tajwan - pomoc bilateralna	b.d.	b.d.	b.d.	410,1	465	494	495	407,4	402,15	326,03
Tajwan - pomoc multilateralna	b.d.	b.d.	b.d.	10,86	18	19	19	27,8	9,2	54,88
Tajwan - całość ODA	b.d.	b.d.	b.d.	420,96	483	513	514	435,2	411,35	380,91
Turcja - pomoc bilateralna	18,92	26,68	26,43	291,84	532,47	642,71	545,04	735,74	665,31	920,13
Turcja - pomoc multilateralna	45,19	46,28	40,2	47,32	68,57	71,63	57,29	44,62	41,86	47,29
Turcja - całość ODA	64,11	72,96	66,63	339,16	601,04	714,34	602,33	780,36	707,17	967,42
Izrael, Tajlandia, Tajwan, Turcja - suma ODA	156,59	203,85	178,31	843,97	1179,28	1390,9	1294,18	1531,83	1282,63	1502,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie *OECD.Stat Extracts. Total flows by...*, op. cit.

Tabela 26. Porównanie kluczowych czynników analizy przebiegu procesów rozwojowych wschodzących donatorów

Czynniki / Typy wschodzących donatorów	Wschodzący donatorzy integrujący się z innymi dawcami			Pomocowi indywidualiści wśród wschodzących dawców	
	Państwa Północy	Grupa południowa - arabska	Grupa południowa - latynoamerykańska	Wylaniające się mocarstwa globalne	Aktorzy regionalni
Łączna wartość netto otrzymanego wsparcia rozwojowego w latach 1990-2010	- ponad 49,6 mld USD pomocy dla 13 krajów - dwa państwa nieuprawnione do pozyskiwania ODA - średnio ok. 3,82 mld na reprezentanta	- łącznie 0,37 mld USD - średnio ok 0,09 mld USD na przedstawiciela	- łącznie 20,26 mld USD - średnio 4,05 mld USD na przedstawiciela	- łącznie 104,8 mld USD - średnio 26,2 mld USD na reprezentanta	- łącznie 44,8 mld USD - średnio ok. 7,47 mld USD na przedstawiciela
Główne źródło pozyskiwania	bilateralne wsparcie <i>członków DAC</i> - ponad 56% całości	bilateralna pomoc państw spoza DAC (głównie wsparcie wewnątrzregionalne płynące od ZEA) - ponad 46% całości	bilateralne wsparcie <i>członków DAC</i> - blisko 86% całości	bilateralne wsparcie <i>członków DAC</i> - blisko 72% całości	bilateralne wsparcie <i>członków DAC</i> - niecałe 78%
Kwota pozyskana przez głównego beneficjenta	Polska - w sumie blisko 22 mld USD	Arabia Saudyjska - niecałe 0,2 mld USD	Kolumbia - 9,22 mld USD	ChRL - blisko 42 mld USD	Izrael - ok. 16 mld USD
Liczba podmiotów aktualnie posiadających status beneficjenta	jeden	zero	pięciu	trzech	trzech
Grupy HDI, w których znaleźli się przedstawiciele grupy	- dwanaście państw w grupie o bardzo wysokim HDI - trzy państwa w	- dwa państwa w grupie o bardzo wysokim HDI - dwa państwa w	- dwa państwa w grupie o bardzo wysokim HDI - trzy państwa w	- dwa państwa w grupie o wysokim HDI - dwa państwa w	- dwa państwa w grupie o bardzo wysokim HDI - jeden kraj w grupie

	grupie o wysokim HDI	grupie o wysokim HDI	grupie o wysokim HDI	grupie o średnim HDI	o wysokim HDI - dwa państwa w grupie o średnim HDI - brak Tajwanu w Rankingu HDI
Średnia i mediana HDI grupy	- średnia 0,831 - mediana 0,832	- średnia 0,801 - mediana 0,802	- średnia 0,753 - mediana 0,735	- średnia 0,677 - mediana 0,703	- średnia 0,762 - mediana 0,714
Przyrost roczny HDI (średnia i mediana) w latach 2000-2011	- średnia 0,62% - mediana 0,63%	- średnia 0,55% - mediana 0,54%	- średnia 0,74% - mediana 0,69%	- średnia 1,13% - mediana 1,12%	- średnia 0,56% - mediana 0,71%
Generalny obraz realizacji MCR	- trudno zauważyć dodatkową mobilizację aktywności wewnętrznej w związku z MCR - pomimo relatywnie wysokiego poziomu rozwoju nadal nierozwiązane niektóre kwestie objęte Celami	- raporty Arabii Saudyjskiej, Kataru i Kuwejtu, we współpracy z UNDP, nt. realizacji MCR - znaczne sukcesy przedstawicieli (szczególnie w zakresie ochrony zdrowia), - daleko do osiągnięcia zakładanych Celów w zakresie promocji równości płci czy ochrony środowiska naturalnego	- sukcesy w dziedzinie poprawy jakości życia swych obywateli - wysiłek wewnętrzny rządów w większości obszarów objętych MCR (z wyjątkiem ochrony środowiska naturalnego) - dużo starań w zakresie zwalczania społecznych skutków kryzysu finansowego z początku XXI w. - osiągnięcie większości zakładanych Celów nadal niepewne	- możliwe osiągnięcie większości Celów - ich sukcesy bądź porażki w dziedzinie MCR ważne dla regionalnego i globalnego obrazu inicjatywy w 2015 r. (ze względu na liczną populację) - największe znaki zapytania w obszarach promocji równości płci oraz ograniczenia skali HIV/AIDS	- brak monitorowania działań Tajwanu w zakresie MCR - RPA najdalej od sukcesu w kwestii MCR, choć powolne przezwyciężanie słabości panujących w tym kraju to cenna lekcja dla innych państw Południa - liczne problemy w walce ze skrajnym ubóstwem i głodem (za wyjątkiem Izraela i Singapuru) - sukcesy odniesione w dziedzinach edukacji, promocji równości płci oraz

					ochronie zdrowia (z wyłączeniem RPA w tej ostatniej kwestii), choć jeszcze trudno mówić o jednoznacznym osiągnięciu odpowiednich Celów
Rezerwy finansowe (zmiana w latach 2001-2010)	- brak danych nt. Liechtensteinu - łącznie ponad 394,5 mld USD w dyspozycji 14 państw w 2010 r. - przyrost o 223% w porównaniu z 2001 r. - największe rezerwy w 2010 r. - Meksyk (120,6 mld USD) i Polska (93,5 mld USD) - średnia w 2010 r.: ok. 28,2 mld USD (mediana ok. 7,6 mld USD)	- w sumie 558 mld USD w 2010 r. - przyrost o 1139% w porównaniu z 2001 r. - największe rezerwy w 2010 r. - Arabia Saudyjska (459,31 mld USD) - średnia w 2010 r.: 139,52 mld USD (mediana niecałe 37 mld USD)	- łącznie 426,35 mld USD w 2010 r. - przyrost o 388% w porównaniu z 2001 r. - największe rezerwy w 2010 r. - Brazylia (288,57 mld USD) - średnia w 2010 r.: 85,27 mld USD (mediana ok. 29,67 mld USD)	- w sumie blisko 3982 mld USD w 2010 r. - przyrost o 1067% w porównaniu z 2001 r. - największe rezerwy w 2010 r. - ChRL (2913,7 mld USD) - średnia w 2010 r.: 1592,8 mld USD (mediana ok. 389,9 mld USD)	- brak danych nt. Tajwanu - w sumie 598,43 mld USD w dyspozycji 5 państw w 2010 r. - przyrost o 275% w porównaniu z 2001 r. - największe rezerwy w 2010 r. - Singapur (225,71 mld USD) - średnia 119,69 mld USD (mediana 85,96 mld USD)
Udział nowoczesnych technologii w eksporcie artykułów przetworzonych (lata 2001-2010)	- brak danych nt. Liechtensteinu - wzrost średniej wskaźnika z ok. 12,8% do 17,1%	- brak danych za 2009 i 2010 r. - wzrost średniej w latach 2001-2008 z 0,7% do 1%	spadek średniej wskaźnika z ok. 8,5% do 6,9%	spadek średniej wskaźnika z ok. 15,3% do 13,7%	- brak danych nt. Tajwanu - spadek średniej wskaźnika się z ok. 26,2% do 19%

Kierunek głównych reform makroekonomicznych	- w przeważającej większości przedstawiciele grupy to państwa, po transformacji ustrojowej i gospodarczej - programy dostosowawcze oparte na założeniach Konsensu Waszyngtońskiego - nacisk na reformy liberalizujące gospodarkę ze strony ekonomicznych ugrupowań integracyjnych EWG/UE, NAFTA oraz EFTA	- po wcześniejszych przemianach gospodarczych (silny interwencjonizm państwowy oraz nacjonalizacja zagranicznych przedsiębiorstw naftowych, strategia substytucji importu) od lat 70. XX w. kontrola krajów Zatoki Perskiej nad większością światowego wydobycia ropy - pod koniec lat 80. odchodzenie rządów w regionie od polityki protekcjonizmu na rzecz liberalizacji, prywatyzacji i otwierania gospodarek na świat, wymuszone przez spadające ceny ropy naftowej oraz kryzysy zewnętrzne - sektor naftowy nadal w rękach	- silnie rozwinięty interwencjonizm państwowy jako punkt wyjścia - działania reformatorskie wymuszane przez problemy wewnętrzne, powstałe w wyniku czynników zewnętrznych - Chile pionierem przemian neoliberalnych zalecanych przez tzw. <i>Chicago Boys</i> - doświadczenia państw latynoamerykańskich podstawą do sformułowania Konsensu Waszyngtońskiego - dalsze fazy reform związane z przemianami demokratycznymi w państwach po rządach	- reformy jako odpowiedź na centralne planowanie gospodarki kraju - początek przemian: ChRL w 1978 r. - reformy gospodarcze utrzymywane w duchu Konsensu Waszyngtońskiego; dokonanie przez państwa selekcji proponowanych przemian (np. utrzymanie kontroli państwowej nad różnymi działami gospodarki) - bardzo ograniczone, niepokrywające się z postulatami Zachodu reformy polityczne w ChRL - zahamowanie przemian politycznych w FR (a nawet odwrócenie	- otwarcie gospodarek na świat i dynamizacja eksportu po doświadczeniu nieskuteczności strategii substytucji importu - stosowanie w ograniczonym zakresie interwencjonizmu państwowego (realizacja aktywnej polityki przemysłowej) - Tajwan i Singapur pionierami reform i przyspieszonej modernizacji państwa w tej grupie - wzorcowa dla innych polityka gospodarcza Singapuru (wymuszenie zwiększenia płac, zmiana struktury produkcji, rozwój kapitału ludzkiego i specjalizacji w

		sektora państwowego - pozyskanie przez przedstawicieli modelu nowych źródeł dochodów (również poza sektorem surowców) dzięki potężnym inwestycjom	junt wojskowych - w latach 90. adaptacja programów dostosowawczych do indywidualnych warunków i potrzeb każdego z krajów - na początku XXI w., poważny kryzys społeczno-gospodarczy w Argentynie (paradoksalnie - wcześniejsze sukcesy reformatorskie przyczyną eskalacji kryzysu)	części z nich) ze względu na opinię rządzących o ich szkodliwości dla stabilności państwa	dziedzinie wykorzystania nowoczesnych technologii)

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 27. Porównanie kluczowych czynników ewolucji świadczonych programów rozwojowych

Czynniki / Typy wschodzących donatorów	Wschodzący donatorzy integrujący się z innymi dawcami			Pomocowi indywidualiści wśród wschodzących dawców	
	Państwa Północy	Grupa południowa - arabska	Grupa południowa - latynoamerykańska	Wylaniające się mocarstwa globalne	Aktorzy regionalni
Początki udzielania wsparcia rozwojowego	- europejskie doświadczenia z okresu zimnej wojny (nawet z lat 60. XX w.) - wznowienie pomocy przez b. członków RWPG w ostatniej dekadzie XX w. - pierwsze doświadczenia Meksyku w latach 70. XX w., (wzrost zainteresowania - lata 80./90.) -aktywność kilku, relatywnie nowych dawców od przełomu wieków XX i XXI	- powstanie pierwszych instytucji pomocowych w latach 60. i 70. ub. w., pierwotnie wsparcie kierowane tylko do innych podmiotów arabskich	- Brazylia regionalnym pionierem (pierwsze działania na przełomie lat 50. i 60. XX w.) - aktywność dawców prowadzona raczej od ostatniej dekady XX w., lecz możliwe wcześniejsze, słabiej zorganizowane działania, zmierzające m.in. do realizacji Planu z Buenos Aires	- pierwsze działania podjęte jeszcze w latach 50. XX w.	- Izrael w latach 50. XX w. - Tajlandia formalnie od 1992 r., lecz niektóre działania jeszcze w latach 60. XX w. - Tajwan na przełomie lat 50. i 60. ub. w. - Turcja od lat 70. lub 80. XX w. (opinie podzielone), - w 1968 r. pierwsza legislacja RPA dotycząca świadczenia pomocy

Charakter wcześniejszych doświadczeń w kwestii udzielania pomocy	- w okresie zimnej wojny pomoc udzielana przez kraje RWPG przyjaznym ideologicznie krajom rozwijającym się - duża rola stypendiów dla obywateli państw Południa - brak kontynuacji dawnych programów pomocowych i budowanie od podstaw założeń udzielania pomocy w nowych realiach	- intensywna działalność pomocowa, stymulowana gwałtownym przyrostem dochodów z handlu ropą naftową - udzielanie ODA głównie w formie pożyczek rozwojowych jedną z przyczyn kryzysu zadłużeniowego - ścisły związek między polityką regionalną (konflikt arabsko-izraelski) i globalną (walka ideologiczna)	- w XX w. współpraca techniczna, prowadzona równolegle do kooperacji rozwojowej w charakterze beneficjenta pomocy - brak doświadczeń w kolonizowaniu innych części świata oraz tradycyjne przywiązanie do neutralności w polityce zagranicznej	- w okresie zimnej wojny aktywność pomocowa w sytuacji międzyblokowej rywalizacji mocarstw oraz zainteresowania się tzw. państw socjalistycznych nawiązywaniem kontaktów z krajami rozwijającymi się - ChRL najbardziej aktywnym donatorem w Afryce; dominacja ZSRR w zakresie wspierania rozwoju w Azji i na Bliskim Wschodzie	- w czasie zimnej wojny działalność pomocowa zdominowana przez interesy polityczne i wykorzystywana jako odpowiedź na wyzwania stawiane przez międzynarodowe realia (np. izolacji) - włączanie się w inicjatywy wzajemnej pomocy technicznej
Występowanie kulturowych uwarunkowań świadczenia ODA	wspólnota historyczno-kulturowa pomiędzy dawcami a niektórymi głównymi biorcami	interpretacja pomocy arabskiej jako formy zakatu, czyli tradycyjnej, muzułmańskiej jałmużny na rzecz ubogich	bliskość kulturowa przedstawicieli grupy oraz promowanie więzi pomiędzy krajami rozwijającymi się	- odwoływanie się do więzi historycznych i kulturowych, łączących beneficjentów z donatorami - silna diaspora zamieszkująca sąsiednie kraje	- ścisłe związki historyczne i kulturowe z własnym otoczeniem międzynarodowym, pozwalające budować wyjątkową relację donator - beneficjent (odwrotne działanie w przypadku Izraela)

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 28. Instytucjonalne uwarunkowania krajowych systemów pomocowych wschodzących donatorów

Czynniki / Typy wschodzących donatorów	Wschodzący donatorzy integrujący się z innymi dawcami			Pomocowi indywidualiści wśród wschodzących dawców	
	Państwa Północy	Grupa południowa - arabska	Grupa południowa - latynoamerykańska	Wylaniające się mocarstwa globalne	Aktorzy regionalni
Rozdrobnienie krajowego systemu pomocowego	- duża liczba uczestników	- odpowiedzialność za niesienie wsparcia spoczywająca nie tylko na bilateralnych agencjach pomocowych	- duża ilość zaangażowanych instytucji (w przypadku Brazylii ekstremalnie duża)	- duża ilość zaangażowanych instytucji	- mnogość instytucji w systemach pomocowych
Resort wiodący w procesie nadzorowania świadczenia wsparcia	- koordynująca rola resortów spraw zagranicznych - raczej słabe mechanizmy implementacji wspólnej, wykreowanej przez MSZ, wizji świadczenia ODA - pozycja MSZ dodatkowo osłabiona przez ścisłą kontrolę resortów finansów nad wielkością świadczonej pomocy	- kwestie międzynarodowej kooperacji rozwojowej w polu zainteresowania m.in. resortów: spraw zagranicznych, spraw wewnętrznych, finansów i zdrowia - główne role MSZ i MF - część ODA przekazywana przez ministerstwa bezpośrednio do krajów beneficjentów	- w Argentynie, Brazylii i Chile na pierwszym planie resorty spraw zagranicznych - w Kolumbii odpowiedzialność rozłożona dwutorowo, pomiędzy MSZ oraz agencję zależną od Urzędu Prezydenta - w Wenezueli wiodąca rola resortu finansów	- ważna rola MSZ w każdym z czterech państw, obecność w systemie interesariuszy na pozycji równej resortowi spraw zagranicznych (lub nawet ją przewyższającej) - Brazylia - większa nieraz wartość wsparcia przekazywanego przez instytucje inne, niż związane z MSZ ABC; pokaźna rola MF	- RPA - resort spraw zagranicznych, choć mocno kontrolowany przez MF - Tajlandia - nadzór MSZ i MF nad własną agencją pomocową - Singapur - MSZ (nadzór nad główną agencją oraz współtworzenie, wraz z resortem handlu i przemysłu, innej instytucji pomocowej)

				- ChRL - komórka odpowiedzialna za zarządzanie świadczoną pomocą ulokowana w ramach resortu handlu - Indie - własny kanał niesienia wsparcia rozwojowego w dyspozycji MF - Rosja - brak formalnego wyznaczenia głównej instytucji systemu pomocowego; znaczne możliwości działania w kompetencjach MF	- Izrael i Tajwan - główne agencje pomocowe podległe MSZ - Turcja - działanie agencji pomocowej pod egidą szefa rządu, lecz także jej związki z MSZ
Planowanie strategiczne współpracy rozwojowej	- z upływem czasu stopniowe niwelowanie luk w dokumentach strategicznych i krajowych aktach normatywnych - nadal potrzebne pogłębienie	- rezygnacja z opracowywania specjalnych strategii pomocowych - w zamian proponowane elastyczne reagowanie na postulaty państw partnerskich	brak informacji o działaniach podejmowanych w celu długofalowego planowania prowadzonej kooperacji	liczne braki w legislacji i wieloletnim planowaniu współpracy	- próby niwelowania licznych luk w planowaniu i legislaturze (działania najdalej posunięte na Tajwanie)

	raportowania nt. własnej ODA	- tworzenie wieloletnich planów finansowych, mających operować na założeniach planów i strategii beneficjentów			
Tworzenie regionalnych instytucji wielostronnych świadczących ODA	- współfinansowanie działalności instytucji /mechanizmów pomocowych UE - możliwość wpływania na politykę rozwojową Wspólnoty	- bardzo rozbudowany system własnych, wielostronnych instytucji pomocowych, afiliowanych najczęściej przy LPA i OPEC - funkcjonowanie Grupy Koordynującej Arabskie, Islamskie i Reprezentujące OPEC Instytucje Rozwojowe	- system licznych, rozproszonych i działających na różnych obszarach regionalnych instytucji pomocowych skupionych wokół dawców latynoamerykańskich - od ponad dwu dekad spotkania urzędników wysokiego szczebla odpowiedzialnych za współpracę rozwojową	- Brazylia zaangażowana w regionalny system Ameryki Łacińskiej - pierwsze próby tworzenia przez Rosję odpowiednich ciał na terenie WNP (różniących się w niewielkim jeszcze stopniu od rosyjskich instytucji bilateralnych z powodu nierównej pozycji członków w zakresie finansowania) - brak informacji o tego typu działaniach ze strony ChRL i Indii	- brak informacji o tego typu działalności

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 29. Przesłanki i cele angażowania się wschodzących donatorów w udzielanie pomocy rozwojowej

Czynniki / Typy wschodzących donatorów	Wschodzący donatorzy integrujący się z innymi dawcami			Pomocowi indywidualiści wśród wschodzących dawców	
	Państwa Północy	Grupa południowa - arabska	Grupa południowa - latynoamerykańska	Wylaniające się mocarstwa globalne	Aktorzy regionalni
Aktywność w organizacjach regionalnych	- przynależność do regionalnych organizacji głównym czynnikiem motywującym, decydującym o podjęciu aktywności pomocowej - największy wpływ UE, pośredni - EFTA/NAFTA	- udział nie tylko w inicjatywach regionalnych, ale także strukturach państw zbliżonych pod względem kulturowym (bądź wyznaniowym) jako główny czynnik motywujący - przede wszystkim LPA, GCC OPEC/OAPEC, OIC, oraz szereg organizmów międzynarodowych uznanych za multilateralne instytucje pomocowe państw arabskich	- członkostwo w licznych, regionalnych ugrupowaniach integracyjnych główną przesłanką podjęcia aktywności w dziedzinie niesienia wsparcia rozwojowego - głównie współpraca w ramach MERCOSUR, Wspólnoty Andyjskiej i UNASUR	- ChRL, Indie i Federacja Rosyjska - co najwyżej integracja regionalna w umiarkowanym stopniu - udział w pracach ASEAN Regional Forum oraz East Asia Summit - przynależność do APEC - członkostwo ChRL i Indii w ADB - członkostwo ChRL i Rosji w Szanghajskiej Organizacji Współpracy (oraz indyjski status obserwatora w tej organizacji)	- Izrael: przynależność do BSEC - RPA - udział w: Afrykańskim Banku Rozwoju, SADC i SACU, Unii Afrykańskiej (w tym w NEPAD) - Singapur - członkostwo w: ADB, APEC i ASEAN (w tym powiązaniem ze Stowarzyszeniem <i>ASEAN Regional Forum</i> oraz <i>East Asia Summit</i>), Organizacji Planu z Kolombo - Tajlandia - członkostwo w: ADB

					APEC, ASEAN (w tym <i>ASEAN Regional Forum</i> i <i>East Asia Summit</i>), <i>Ayeyawady</i> - <i>Chao Phraya</i> - <i>Mekong Economic Cooperation Strategy</i> oraz BIMSTEC - Tajwan: udział w pracach ADB i APEC - członkostwo Turcji w: ADB, BSEC, OIC, Organizacji Współpracy Gospodarczej; starania o członkostwo w UE
Udział w strukturach międzynarodowych o zasięgu globalnym (z wyłączeniem instytucji uniwersalnych)	- przynależność ponad połowy analizowanych państw do OECD	- członkostwo w NAM i G-77 - przynależność Arabii Saudyjskiej do G20	- członkostwo w G-77 oraz udział w pracach NAM (trzech przedstawicieli członkami, dwójka obserwatorami) - udział Argentyny i Brazylii w spotkaniach G20 - Brazylia częścią bloku BRICS	- ambicje do oddziaływania globalnego główną przesłanką prowadzenia aktywnej współpracy rozwojowej - przynależność do G20 i współtworzenie BRICS	- przynależność Izraela do OECD - RPA - członkostwo w BRICS, G20, G-77, NAM i Wspólnocie Narodów; stowarzyszenie z OECD oraz starania o status stałego

				- członkostwo, bądź „sympatyzowanie” z NAM - członkostwo Brazylii, ChRL i Indii w G-77 - stworzenie przez Chiny i Indie forów współpracy z Afryką oraz udział Brazylii, ChRL, Indii w pracach AfDF - współtworzenie przez Brazylię i Indie <i>IBSA Dialogue Forum</i> - ChRL i FR stałymi członkami RB ONZ (Brazylia i Indie pretendentami do takiego statusu) - przynależność Indii do Wspólnoty Narodów oraz członkostwo Brazylii we Wspólnocie Państw Portugalskojęzycznych	członka w RB ONZ - Singapur - członkostwo w: G-77, NAM i Wspólnocie Narodów - Tajlandia - przynależność do: Organizacji Planu z Kolombo, G-77 oraz NAM - członkostwo Turcji w: G20, OECD (lecz nie DAC)

Funkcje ODA, których realizacja jest celem angażowania się we współpracę rozwojową	solidaryzacyjna, prestiżotwórcza , wspomagania polityki zagranicznej, promocyjna (zarówno w sensie ideowym, jak gospodarczym) i przewencyjna	prestiżotwórcza, solidaryzacyjna , promocyjna (głównie w aspekcie ideologicznym, w ograniczonym stopniu także w wymiarze gospodarczym), wspomagania polityki zagranicznej, przewencyjna oraz pokonfliktowa	solidaryzacyjna, prestiżotwórcza, wspomagania polityki zagranicznej, promocyjna w sensie gospodarczym , ale także w odniesieniu do wartości i projektów politycznych oraz dorobku naukowego/technicznego i dziedzictwa kulturowego	prestiżotwórcza, promocyjna (głównie w aspekcie gospodarczym i wizerunkowym, a nie upowszechniania idei), wspomagania polityki zagranicznej, interwencyjna, solidaryzacyjna, przewencyjna i pokonfliktowa	prestiżotwórcza, solidaryzacyjna, promocyjna (głównie w sensie gospodarczym, ale także ideowym, jako czynnik upowszechniający współdziałanie na linii Południe-Południe), przewencyjna, wspomagania polityki zagranicznej (tworzenie powiązań z sąsiadami - np. poprzez połączenia infrastrukturalne) oraz pokonfliktowa

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 30. Wysokość, formy i główni beneficjenci wsparcia wschodzących donatorów

Czynniki / Typy wschodzących donatorów	Wschodzący donatorzy integrujący się z innymi dawcami			Pomocowi indywidualiści wśród wschodzących dawców	
	Państwa Północy	Grupa południowa - arabska	Grupa południowa - latynoamerykańska	Wylaniające się mocarstwa globalne	Aktorzy regionalni
Wartość wsparcia świadczonego w 2001 r.	ponad 82 mln USD , choć, ze względu na niedostateczne zbieranie i raportowanie danych, możliwa wyższa rzeczywista wartość	ok. 766 mln USD , choć możliwa znacznie większa kwota, jeśli uwzględnić wkład Kataru i prawdopodobne niedoszacowanie raportowania pozostałych państw	- brak konkretnych danych na ten temat - niskie lub nawet bardzo niskie nakłady (czyli kilkanaście - kilkadziesiąt milionów USD)	- brak pewnych danych - według dostępnych szacunków ok. 1,2 mld USD (z czego 1,14 mld USD to wkład ChRL, ok. 50 mln USD - FR, nieznane wartości wsparcia Brazylii i Indii)	- ok. 200 mln USD
Wartość wsparcia świadczonego w 2010 r.	ok. 1,2 mld USD	ponad 4,1 mld USD , choć możliwa większa kwota po uwzględnieniu 300-400 mln USD wkładu Kataru (ze względu na różnice metodologiczne niektórzy autorzy odradzają mechaniczne dodawanie obydwu kwot)	- dostępne jedynie dane szacunkowe - nawet 3,9 mld USD (optymistyczna wycena) - nie mniej niż 0,45 mld USD (bardzo ostrożne szacunki)	- oparcie się o dane szacunkowe - maksymalnie nawet 7,3 mld USD - nie mniej niż 3,4 mld USD (skrajnie powściągliwa wycena)	- brak pewnych danych w odniesieniu do RPA i Singapuru - możliwa kwota przekraczająca nawet próg 2 mld USD - minimalnie 1,6 mld USD

Tendencja wolumenu ODA	zdecydowanie wzrostowa (największa dynamika przyrostu od 2004 r.)	- tendencja wzrostu aktywności dotycząca zarówno bilateralnych, jak i multilateralnych agencji pomocowych krajów arabskich - w ostatnich analizowanych latach stabilizacja poziomu świadczonej ODA	według dostępnych informacji występowanie w większości państw tendencji wzrostowej	tendencja wzrostowa	tendencja wzrostowa
Najhojniejsi donatorzy	Polska i Czechy - odpowiednio ok. 378 mln USD i 228 mln USD w 2010 r.	Arabia Saudyjska - ok. 3,48 mld USD w 2010 r.	Brazylia (ponad 1,2 mld USD), Wenezuela (2-2,5 mld USD - wliczając transfery poprzez <i>PetroCaribe</i>)	ChRL- szacunkowo nawet 4,5 mld USD w 2010 r.	Turcja - ponad 967 mln USD w 2010 r.
Preferencje wyboru kanałów dystrybucji	obecnie w większości kanał wielostronny, choć przed akcesją licznych przedstawicieli do UE dominacja kanału bilateralnego	- przekazywanie przytłaczającej większości ODA Arabii Saudyjskiej, Kuwejtu i ZEA drogą dwustronną - w przypadku Kataru przekazywanie wsparcia drogą multilateralną z uwagi na brak agencji bilateralnej	ważna rola kanału wielostronnego (szczególnie w przypadku wsparcia brazylijskiego)	- zdecydowane preferowanie kanału bilateralnego przez ChRL i Indie - Brazylia - kanał wielostronny - w przypadku pomocy rosyjskiej początkowo kanał wielostronny, później głównie droga dwustronna	- głównie kanał dwustronny, choć w przypadku RPA preferowanie pomocy wielostronnej

Doświadczenia w zakresie współpracy trójstronnej	- zbieranie doświadczeń w zakresie pomocy trójstronnej	angażowanie się we współpracę trilateralną z <i>członkami DAC</i> , innymi <i>wschodzącymi donatorami</i> , organizacjami międzynarodowymi oraz <i>dawcami ad hoc</i>	bogate doświadczenia współpracy trójstronnej (głównie z <i>członkami DAC</i> i organizacjami międzynarodowymi, ale także z innymi <i>wschodzącymi dawcami</i> i <i>donatorami ad hoc</i>)	doświadczenia wszystkich przedstawicieli grupy w zakresie kooperacji trilateralnej	doświadczenia przedstawicieli grupy we współpracy trójstronnej (szczególnie w kontaktach z <i>krajami DAC</i>)
Formy świadczonej pomocy bilateralnej	wsparcie o charakterze projektowym (w tym pomoc <i>via</i> NGO) oraz pomoc ekspercka i techniczna	- pomoc głównie w formie kredytów preferencyjnych z elementem darowizny - włączanie się w inicjatywy anulowania zadłużenia potrzebującym krajom Południa	- bardzo duże przywiązanie do udzielania pomocy technicznej - szczególny charakter wsparcia wenezuelskiego (m.in. transfer surowców kwalifikowany jako wsparcie budżetowe)	granty, pożyczki preferencyjne, wsparcie techniczne, umorzenie zadłużenia, pomoc humanitarna oraz inne formy charakterystyczne dla każdego z przedstawicieli grupy	- większość tajlandzkiej ODA w formie kredytów preferencyjnych - Singapur: głównie pomoc techniczna - RPA: głównie granty i długoterminowe pożyczki - Tajwan i Turcja: wsparcie o charakterze projektowym oraz pomoc techniczna - brak danych nt. typów bilateralnej ODA Izraela

Główni beneficjenci	- czeskiej ODA: Afganistan, Irak, Serbia, Mongolia, Bośnia i Hercegowina, Wietnam, Ukraina, Mołdowa oraz Gruzja - polskiej pomocy: ChRL, Angola, Białoruś, Ukraina, Nikaragua, Serbia, Gruzja, Afganistan, Czarnogóra, Uzbekistan i Kazachstan	- główni beneficjenci pomocy bilateralnej: Autonomia Palestyńska, Liban, Maroko, Egipt, Jemen, Sudan, Algieria, Turcja, Bahrajn, Oman - pomocy Kataru: głównie kraje arabskie, w mniejszym stopniu Afryka i Ameryka Łacińska - ODA czołowych agencji wielostronnych: głównie kontynenty afrykański (zarówno jego część północna, jak i subsaharyjska) oraz azjatycki (w tym Bliski Wschód)	- priorytet: Ameryka Łacińska i Karaiby i/lub wybrane subregiony - wyróżniające się zaangażowanie Argentyny, Brazylii i Wenezueli w odbudowę Haiti - silne zaangażowanie Brazylii w pomoc wybranym państwom afrykańskim / portugalskojęzycznym (jako element globalnych ambicji)	- pomocy brazylijskiej: głównie Ameryka Łacińska i Karaiby oraz Afryka (w tym kraje PALOP) - chińskiego wsparcia: głównie kraje afrykańskie oraz państwa azjatyckie - indyjskiej ODA: głównie Azja Południowa, ale w ostatnim czasie coraz bardziej także Afryka - pomocy rosyjskiej: członkowie Wspólnoty Niepodległych Państw i Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej (priorytetami objęte także regiony Afryki Subsaharyjskiej oraz Azji i Pacyfiku)	- tureckiej ODA: Afganistan, Kirgistan, Pakistan, Kazachstan, Irak, Azerbejdżan, Autonomia Palestyńska, Bośnia i Hercegowina, Liban oraz Turkmenistan - izraelskiej pomocy: Jordania, Etiopia, Ukraina, Erytrea, Uzbekistan i Argentyna. - tajlandzkiej ODA: głównie Laos, ale także Kambodża i Malediwy - pomocy RPA: kraje SADC - ODA singapurskiej: państwa ASEAN, Indie, Chiny, Afryka oraz „kraje przyjazne” - brak danych nt. tajwańskiej ODA

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 31. Założenia koncepcyjne wypracowane przez wschodzących dawców

Czynniki / Typy wschodzących donatorów	Wschodzący donatorzy integrujący się z innymi dawcami			Pomocowi indywidualiści wśród wschodzących dawców	
	Państwa Północy	Grupa południowa - arabska	Grupa południowa - latynoamerykańska	Wylaniające się mocarstwa globalne	Aktorzy regionalni
Różnice w porównaniu z tradycyjnymi dawcami	- metodologia oparta na wzorcach <i>państw DAC</i>, stąd niewielkie różnice - niewystarczający stopień koncentracji na realizacji międzynarodowych strategii, takich jak MCR	- możliwość obejmowania wsparciem budowy meczetów, tworzenia zaplecza ułatwiającego pielgrzymki do Mekki czy finansowania działalności szkół koranicznych - niestosowanie klasycznego warunkowania ODA - zasiadanie przez członków rodzin królewskich na czele organizacji dobroczynnych, stąd trudności w odróżnieniu pomocy oficjalnej od wsparcia prywatnego	- prezentowanie stanowiska o opłacalności kooperacji rozwojowej dla wszystkich zaangażowanych podmiotów - otwarte mówienie o ścisłych związkach polityk: zagranicznej i rozwojowej - brak warunkowania wsparcia	- otwarte wiązanie działalności pomocowej z polityką zagraniczną (i kwestiami bezpieczeństwa) - niewarunkowanie ODA	- oparcie współpracy na zasadach obopólnych korzyści - brak informacji o warunkowaniu ODA

Stosunek względem globalnego systemu pomocowego i propozycje zmian	zwracanie uwagi UE na ogromne potrzeby znajdujących się w sąsiedztwie Wspólnoty krajów o średnim poziomie dochodu (większy udział Wschodu przy dystrybucji pomocy w systemie)	- wskazanie potrzeby uwzględnienia wszystkich interesariuszy w przyjmowanych strategiach rozwojowych (wniosek płynący z tzw. Arabskiej Wiosny) - zgłaszanie konieczności podjęcia przez globalny system pomocowy takich kwestii, jak bezrobocie, niepowodzenia systemów edukacyjnych, zmiany klimatyczne, nierówności społeczne (jednak bez zaniedbywania MCR) - postulaty umocnienia pozycji SNZ i innych instytucji wielostronnych drogą nadania im roli wiodącej w systemie	- krytyka tradycyjnego (wertikalnego) modelu udzielania pomocy rozwojowej i promocja wizji współpracy horyzontalnej (na linii Południe-Południe) - dopasowanie do lokalnych potrzeb czy wzajemna równość partnerów, naturalne dla współpracy Południe-Południe - postulat zmian w zasadach: handlu, przepływu finansów oraz transferu technologii jako jedna z metod pomocy - inicjatywa wzmocnienia DCF oraz utworzenia przy ECOSOC komisji ds. implementacji Konsensusu z Monterrey	- oparcie aktywności pomocowej o takie wartości jak: przywiązanie do zasad solidarności międzynarodowej, poszanowanie suwerenności i nieingerencji, niewarunkowanie wsparcia, dostosowanie się do potrzeb i uwarunkowań lokalnych beneficjentów oraz wspieranie ich własnych możliwości rozwoju, wzajemność i upowszechnienie korzyści płynących z procesów rozwojowych - popieranie przez Brazylię i Indie idei zwiększenia roli DCF w globalnym systemie pomocy rozwojowej	- brak informacji (aktywność ukierunkowana głównie na działalność regionalną, stąd możliwość ograniczeń w wysuwaniu propozycji zmian na poziomie globalnym) - krytyczne podejście Singapuru do tradycyjnie pojmowanej pomocy rozwojowej

Priorytety tematyczne udzielanego wsparcia	- na przykładzie Polski: 1) demokracja i prawa człowieka, 2) edukacja globalna i wolontariat, 3) pomoc humanitarna, 4) geograficzne obszary wsparcia (w tym: rozwój obszarów wiejskich, wsparcie grup defaworyzowanych społecznie, rozwój regionalny - w tym administracja publiczna i samorządowa, bezpieczeństwo publiczne i zarządzanie granicami, ochrona środowiska, małe i średnie przedsiębiorstwa oraz tworzenie nowych miejsc pracy, pomoc uchodźcom, wsparcie niezależnych mediów, organizacji i społeczeństwa obywatelskiego)	- pierwotnie: finansowanie projektów infrastrukturalnych (głównie w dziedzinach transportu, energetyki oraz wodno-kanalizacyjnej) - obecnie także: walka z biedą, rozwój prywatnego sektora, stymulacja i koordynacja handlu oraz mechanizmów finansowych zgodnych z islamem, współpraca regionalna, odbudowa po klęskach żywiołowych czy rozwój w warunkach Afryki Subsaharyjskiej	- na przykładzie Argentyny: rolnictwo i bezpieczeństwo żywnościowe, opieka zdrowotna nad matkami i dziećmi, prawa człowieka, administracja i zarządzanie, zrównoważony rozwój - na przykładzie Brazylii: edukacja, rolnictwo, szkolenia zawodowe, ochrona zdrowia (głównie walka z HIV/AIDS i innymi chorobami zakaźnymi), biopaliwa i ochrona środowiska, rozwój społeczny, wzmacnianie administracji, wsparcie wyborów (e-wybory), rozwój obszarów zurbanizowanych, wsparcie małej i średniej przedsiębiorczości,	- na przykładzie Rosji: eliminacja ubóstwa, kwestie energetyczne, systemy ochrony zdrowia i opieki społecznej, edukacja (zarówno podstawowa, jak i zawodowa), rozwiązania instytucjonalne sprzyjające rozwojowi infrastruktury społecznej i promocji handlu zagranicznego, przeciwdziałanie terroryzmowi, wspieranie systemów zarządzania, rozwiązywanie konfliktów wojskowych, rozwój państw postkonfliktowych, wspieranie innowacyjności i uprzemysłowienia, wzmacnianie aktywności	- na przykładzie Tajlandii: transport, telekomunikacja, energetyka (zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i promocja alternatywnych źródeł energii), rolnictwo, turystyka, kwestie ekonomiczne (handel i inwestycje oraz finanse i bankowość), ochrona środowiska naturalnego, rozwój kapitału ludzkiego (zasobów ludzkich - w tym edukacja i ochrona zdrowia), nauka i technologie, lokalne wspólnoty - na przykładzie Izraela: zarządzanie zasobami wodnymi i irygacja, rolnictwo w warunkach pustynnych, zwalczanie procesu desertyfikacji, edukacja (szerzej

	- na przykładzie Meksyku: 1.walka z ubóstwem i nierównością, 2. edukacja, 3. nauka i technologia, 4. zmiany klimatyczne, 5. rolnictwo i kwestie żywnościowe, 6. służba zdrowia, 7. kwestie energetyczne, 8. demokracja, 9. zarządzanie publ., 10. bezpieczeństwo publiczne 11. pomoc humanitarna		technologie informacyjne, negocjacje handlowe i sport	gospodarczej, promocja instytucji demokratycznych (w tym praw człowieka) - na przykładzie ChRL: rolnictwo, przemysł, infrastruktura gospodarcza, obiekty użyteczności publicznej, edukacja, ochrona zdrowia oraz zmiany klimatyczne	wychowanie młodzieży związane z wewnętrznymi kwestiami ideologicznymi Izraela), rozwój terenów wiejskich i wspólnot lokalnych (doświadczenie kibuców), ochrona zdrowia, równouprawnienie kobiet
Stosunek do międzynarodowych standardów podnoszenia efektywności ODA	- uczestnictwo przedstawicieli grupy w międzynarodowych reżimach poprawy efektywności ODA	- deklaracje Grupy Koordynującej o przywiązaniu do zasad efektywności ODA, z równoczesnym podkreśleniem znaczenia zobowiązań odnośnie zwiększania ilości i jakości wsparcia	- umiarkowane poparcie zapisów Deklaracji Paryskiej czy AAA, przy jednoczesnym podkreśleniu obowiązku wypełniania przez <i>tradycyjnych dawców</i> norm reżimu efektywnościowego	- akceptacja Deklaracji Paryskiej i AAA w charakterze biorców ODA - podpisanie przez ChRL i Indie dokumentu końcowego z Pusan dopiero po zagwarantowaniu dobrowolności stosowania zasad w ramach kooperacji Południe-Południe	- poparcie dla działań zmierzających do poprawy efektywności ODA

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 32. Kontrowersje związane z wsparciem rozwojowym świadczonym przez wschodzących donatorów

	Wschodzący donatorzy integrujący się z innymi dawcami			Pomocowi indywidualiści wśród wschodzących dawców	
Czynniki / Typy wschodzących donatorów	Państwa Północy	Grupa południowa - arabska	Grupa południowa - latynoamerykańska	Wylaniające się mocarstwa globalne	Aktorzy regionalni
Kontrowersje natury politycznej	świadczenie pomocy w sytuacji równoczesnego zaangażowania w konflikt zbrojny (Irak, Afganistan)	- używanie ODA jako instrumentu promocji wahhabizmu - przekazywanie funduszy skrajnym organizacjom społecznym	ściśle połączenie działalności pomocowej z polityką zagraniczną	- brak wymagań odnośnie standardów realizacji praw człowieka oraz zastrzeżenia, co do przekazywanych wzorców - sekurytyzacja ODA - brak współdziałania pomiędzy ODA a działaniami NGO	wzrastające znaczenie w regionie mogące powodować doraźną krytykę ich aktywności pomocowej ze strony lokalnych konkurentów - sekurytyzacja wsparcia (u części podmiotów)
Kontrowersje natury gospodarczej	udzielanie pomocy w sposób umożliwiający powrót sporej części transferów do donatora	nie wyróżniono	przekonanie o wzajemnej opłacalności gospodarczej wsparcia	- oskarżenia o dobór beneficjentów tylko pod kątem profitów gospodarczych - wiązanie pomocy	nie wyróżniono
Kontrowersje natury organizacyjnej	zbyt słabe eksponowanie walki z ubóstwem wśród tematów priorytetowych ODA	dystrybucja pomocy silnie motywowana czynnikiem religijnym	niechęć do sztywnego trzymania się koncepcji ODA	nie wyróżniono	skupianie się na pomocy technicznej, mimo możliwej większej pomocy finansowej

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 33. Główne cechy wyróżniające poszczególne typy wschodzących donatorów

Czynniki / Typy wschodzących donatorów	Wschodzący donatorzy integrujący się z innymi dawcami			Pomocowi indywidualiści wśród wschodzących dawców	
	Państwa Północy	Grupa południowa - arabska	Grupa południowa - latynoamerykańska	Wylaniające się mocarstwa globalne	Aktorzy regionalni
Główne charakterystyczne dziedziny	- integracja z <i>tradycyjnymi donatorami</i> przyczyniająca się do zwiększenia stopnia normatywizacji działań - oparcie dużej części aktywności na istniejącym systemie pomocowym UE - duża rola NGO w dystrybucji ODA	- zharmonizowane działania bilateralnych i multilateralnych agencji pomocowych, - powiązanie wolumenu ODA z wielkością zysków płynących z eksportu ropy naftowej - odmienny charakter kontaktów między dawcami publicznymi i niepublicznymi (słabe rozgraniczenie sfery publicznej i prywatnej)	- regionalny system pomocowy oparty na licznych, ale rozproszonych instytucjach wielostronnych (brak instytucji koordynującej) - krytyka tradycyjnie pojmowanej ODA (kooperacji wertykalnej) i dążenie do współpracy horyzontalnej, opartej na zasadach obopólnie korzystnego partnerstwa	- spuścizna po okresie zimnowojennym (widoczne elementy kontynuacji w sferze kierunków, form i założeń koncepcyjnych, zamiast „nowego otwarcia” w kooperacji rozwojowej) - relatywnie pokaźne kwoty przeznaczane na wsparcie	- łączenie retoryki i założeń <i>tradycyjnych donatorów</i> oraz państw Południa

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 34. Wkład wschodzących donatorów w pomoc humanitarną (w mln USD)

	2005	2008	2009	2010	2011	2012
wschodzący dawcy z Północy	52,28	26	13,13	27,42	19,46	13,7
wylaniające się mocarstwa globalne	112,9	62,34	52,72	140,77	156,87	136,12
aktorzy regionalni	106,53	48,05	7,13	73,85	66,55	10,7
typ południowy - arabski	272,13	778,7	512,31	391,09	317,82	181,94
grupa południowa - latynoamerykańska	3,76	4,35	2,47	44,99	23,76	54,76
wschodzący donatorzy - łącznie*	268,37	774,35	509,84	346,1	294,06	127,18
globalna pomoc humanitarna	13156,42	11876,5	12374,6	16221,1	13457,9	12709,8
udział wschodzących donatorów (w %)	2,0	6,5	4,1	2,1	2,2	1,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Financial Tracking Service: Trend Analysis* (baza danych UN OCHA dostępna pod adresem internetowym: <http://fts.unocha.org/pageloader.aspx?page=Trend-TrendAnalysis>).

* - Łączny wynik *wschodzących donatorów* jest sumą wkładu wniesionego przez poszczególne typy *wschodzących donatorów*, zmodyfikowaną tak, by nie dublować wyniku Brazylii.

Tabela 35. Przewidywania odnośnie wpływu wschodzących donatorów po 2020 r.

	Typy wschodzących donatorów	Wolumen wsparcia w 2001 r.	Wolumen pomocy w 2010 r.	Optymistyczna prognoza wielkości ODA ok. 2020 r. ⁸⁰⁵	Pesymistyczna prognoza wartości świadczonej pomocy ok. 2020 r.	Realizowane strategie kontaktów z DAC	Alternatywne strategie kontaktów z DAC	Opcja transformacji w tradycyjnego donatora	Wariant pogłębienia autonomiczności	Możliwość zarzucenia aktywności	Strategiczny cel współpracy rozwojowej	Wpływ aktywności na realizację celu strategicznego?
Wschodzący donatorzy integrujący się z innymi dawcami	północny	82 mln USD	ok. 1,2 mld USD	1,8-2,3 mld USD	0,9 mld USD ⁸⁰⁶	A, B	C	+	+	-	integracja z krajami rozwiniętymi	+
	południowy - arabski	766 mln USD	ponad 4,1 mld USD	6-7,5 mld USD	ok. 0,8 mld USD ⁸⁰⁷	C, D	B	?	+	-	wzmocnienie współpracy regionalnej	+
	południowy - latynoamerykański	20 mln USD	3,9 mld USD	6-7,9 mld USD	niecałe 0,1 mld USD ⁸⁰⁸	C, B ⁸⁰⁹	D	-	+	+	wzmocnienie integracji regionalnej	+
Pomocowi indywidualiści	wylaniających się mocarstw globalnych	1,2 mld USD	7,3 mld USD	11-13,5 mld USD	ok. 0,5 mld USD ⁸¹⁰	C, D	B, E	?	+	-	status mocarstwa globalnego	+
	aktorów regionalnych	200 mln USD	2 mld USD	3-3,75 mld USD	0,2 mld USD ⁸¹¹	B, C	A, D	+	+	+	status gracza regionalnego	+

Źródło: opracowanie własne. Legenda: A- strategia całkowitego zaangażowania we współpracę; B - strategia współpracy z pozostawieniem pola własnej autonomii; C - strategia neutralnego dystansowania się; D - strategia zmiennych sygnałów; E- strategia agresywnej rywalizacji; + oznacza odpowiedź pozytywną, - to odpowiedź negatywna, ? wskazuje możliwość wystąpienia, choć ocenianą jako mało prawdopodobną (stojącą pod znakiem zapytania).

⁸⁰⁵ Wyniki uzyskane przy użyciu arkusza kalkulacyjnego. Obliczenia oparte na ekstrapolacji trendów funkcji liniowej i logarytmicznej.

⁸⁰⁶ Przy założeniu utrzymania wsparcia multilateralnego (zdecydowana większość z tego to wpłaty do instytucji UE, co do których trudno sobie wyobrazić, by zostały gwałtownie zredukowane) i pozostawienia minimalnych budżetów bilateralnych.

⁸⁰⁷ Szacunek dokonany na podstawie analogii z okresem 1980-1989, gdy w wyniku spadków wolumen był o ok. 5,3-raza mniejszy. Zob. *Query Wizard for...*, op. cit oraz wykres 8.

⁸⁰⁸ Przy założeniu porzucenia ról przez większość, oprócz Brazylii, reprezentantów typu i zdecydowanej redukcji nakładów tego kraju na ODA.

⁸⁰⁹ B odnosi się głównie do Chile i Kolumbii.

⁸¹⁰ W oparciu o założenie redukcji (lecz nie wygaszenia) współpracy do poziomu 100-150 mln USD na donatora.

⁸¹¹ Scenariusz powrotu do sytuacji z 2001 r., gdy świadczona pomoc była niska.